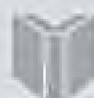
BIBLIA SACRA VULGATAE EDITIONIS AD EXEMPLAR VATICANUM SIXTI...

BIBLIA SACRA
VULGATÆ EDITIONIS
AD EXEMPLAR VATICANUM
SIXTI V. ET CLEMENTIS VIII.
ACCURATE DESCRIPTA.

Editio nova in tres Tomos diſtributa.

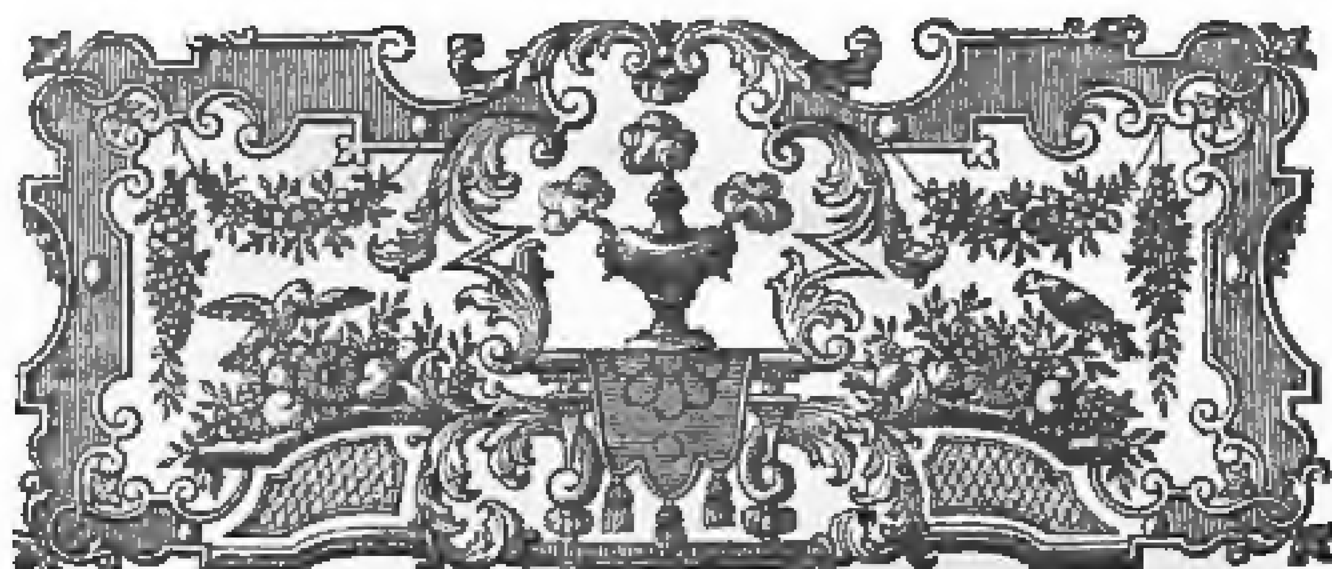
CUM PRÆFATIONIBUS AUG. CALMET IN SINGULOS LIBROS, ET INDICIBUS COPIOSISSIMIS.

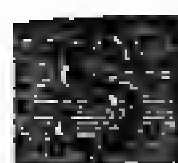
TOMUS TERTIUS.

PATAVII, Typis Seminarii. MDCCLXIII.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PRÆFATIO
IN EUANGELIUM
S. MATTHÆI.

Matthæus Euangelii, quod modo exponendum suscipimus, Author, Alphæum habuit parentem (*a*), patriam Galilæam, Religione fuit Judæus, & professione Publicanus. Publicanum egisse ceteri Euangelistæ non satis experimentes *Levi* tantummodo appellant, quod scilicet invisum esset apud Judæos *Publicanorum* nomen, & munus (*b*). Sibi tamen vir Sanctus ea cautione utendam non censuit; sed nomen suum & munus palam annunciat, quo beneficii a J. C. accepti, Apostolatus nempe, magis magisque donum commendaret, suoque demonstraret exemplo, de miseratione Dei nemini desperandum (*c*). Urbis Capharnaum incola telonium habebat extra Urbem positum, in littore maris Tiberiadis (*d*), unde transiens Jesus Virum ad sui sequelam invitavit.

Cognomen illud *Alphæi*, sive *filii Alphæi*, quod apud S. Marcum (*e*) obtinet, suspicionem movit Veteribus nonnullis (*f*), cui fidem addunt Greci recentiores, fratrem habuisse S. Jacobum filium Alphæi, sive minorem, cujus tamen opinionis nulla species est veritatis.

Conjecturas quasdam Grotius (*g*) congessit adversus receptam illam opinionem, quæ S. Matthæum cum Levi filio Alphæi, de quo SS. Marcus & Lucas, confundit. Observat ille, 1. S. Mattheo numquam adjectum Levi cognomen, nec vicissim Levi nomen S. Matthæi in omnibus N. T. Libris; 2. Heracleonem, a S. Clemente Alexandrino lib. 4. cap. 5. laudatum, Matthæum & Levi in duos viros distinguere, nec ejus sententiam S. Clementem refutasse; 3. Origenem contra Celsum lib. 1. scripsisse, Levi Publicanum, qui Jesu Christo comes accessit, inter Apostolos non recenseri; nisi, ait, in quibusdam Exemplaribus S. Marci. Profecto Exemplaria quædam illius Euangelii, & inter cetera MS. Cantuariense legit

(*a*) *Mar.* 2. 14. *Luc.* 5. 27. (*b*) *Hieron. in Matth.* (*c*) *Chrysost. t. 6. homil.* 28. (*d*) *Mar.* 2. 13. 14. *Luc.* 5. 28. (*e*) *Mar.* 2. 14. *Vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium.* (*f*) *Chrysost. hom.* 23. *Theodoret. Psal.* 67. *ver.* 28. (*g*) *Grot. ad Matth.* 9. 9. *Vide & Cleric. in Hamm. ad Luc.* 5. 27.

legit Marc. 2. 14. *Jesus vidit Jacobum filium Alphei*; alia legunt: *Vidit Matthæum Publicanum*; pro eo quod in Vulgata & plerisque Codicibus tam MSS. quam impressis Græcis legitur *Levi Publicanum*. Addit Grotius, Levi præfecturam facile gessisse telonii; Matthæum vero ministrum ejus fuisse; & convivium, de quo S. Matthęus, non in Matthæi domo, sed Levi instructum.

En Grotii conjecturas, quas minus habere ponderis agnoscimus, ut contra Veterem opinionem assertam adeo, omnibusque historię circumstantiis congruentem, quemadmodum ipse etiam Grotius fatetur, valeat. Heracleonis authoritas, Origenis dubitationes, silentium S. Clementis, quorumdam Mss. lectio tantine facienda est, ut Codicum omnium, & perpetui omnium Scriptorum assensus, tum & 17. sæculorum possessionis fidem enervet?

Faustus Manichęus olim, scriptum a S. Matthæo Euangelium, quod ejus nomine habemus, negandum sibi susceperat; quod scilicet, cum in eodem Euangelio ejusdem Matthęi vocatio refertur, non scripserit Sacer Historicus: *Jesus vidit me, & ait mihi, sequere me*. Bella Authoris ratiocinatio, digna sane, cui adeo solida, & gravis Augustini refutatio opponeretur (*a*). Rufinus l. 10. c. 9. & Socrates l. 1 c. 19. aliique nonnulli (*b*) tradunt, S. Matthæum in Æthiopia Euangelium annunciasse; in Perside sive apud Parthos S. Ambrosius in Psal. 45. S. Paulinus (*c*), aliique. Incerta omnia; & cum non raro apud Authores Æthiopiæ nomen latissimo sensu usurpetur, designatam facile credimus eo nomine provinciam quamdam Regni Parthorum; ex quo nullo negotio utraque hęc sententia conciliatur.

Antequam e Judæa digrediens in remotas provincias Euangelii annunciandi gratia proficisceretur (*d*), quo Fidelium Palęstinę votis annueret, ea quę viva voce prædicaverat, literis mandare aggressus est. Scripsit ergo Euangelium, bonum nempe nuncium salutis, & libertatis, quam J. C. mortalibus omnibus largitus est. Apostolorum precibus, & jussionibus ad eam rem virum sanctum impulsum, Patres nonnulli (*e*) asseruerunt. Scripsit Hierosolymę (*f*), usus sermone Hebręo, sive Syriaco, Palæstinis Judęis tunc temporis vernaculo (*g*). Ea res tamquam certa a priscis omnibus Scriptoribus traditur.

Opus hoc suum suscepisse (*h*) refertur anno octavo post resurrectionem J. C. & 41. Ærę vulgaris. Eam temporis adscriptionem servant in calce operis vetera omnia Gręca Mss. Omnium primum scribendi Euangelii consilium ab eo susceptum tradunt SS. PP. cujus rei argumentum est pariter ordo, quem in omnibus Exemplaribus N. T. tenet. est enim omnium Euangelistarum primus. S. Irenęus l. 3. cap. 1. scripsisse perhibet circa an. Ch. 61. cum, ait ille, eo tempore se ad opus accingeret, quo SS. Petrus, & Paulus Romę Euangelium annunciantes Ecclesię J. C. fundamenta locabant. Verum eo semel admisso, nimirum S. Matthęum omnium primum Euangelium scripsisse, & S. Marcum suum illud adornasse circa a. 43. epocham S. Irenęi deserere cogemur (*i*). Cornelius a Lapide, Baronius post Authorem imperfecti in S. Matthęum autumant, scribendi occasionem dedisse primam Apostolorum dispersionem, circa 3. vel 4. annum a J. C. in Cœlum recepto. Sed ejus dispersionis anno incerto, nihil exinde certi deduceretur.

Summo Veterum assensu traditum est, hoc Euangelium Hebraico sermone, vel Syro tum temporis Palæstinis vernaculo scriptum fuisse (*k*). *Chaldaico Syroque sermone, sed Hebraicis litteris, scriptum*, ait S. Hieronymus advers. Pelag. lib. 3. cap. 1. In usu fuit Judęis Palæstinis ad Christiana sacra translatis, qui obsidionem Urbis per Romanos vitaturi Pellam Urbem Transjordanam digressi una illud transtulerunt. Inde per totam Decapo-

(*a*) *August. l. 17. c. 4. contra Faust. Manich.* (*b*) *Euther. qu. l. 1. p. 379. Fortun. l. 3. c. 1. Gregor. in Reg. 9.* (*c*) *Paulin. carm. 26. Ita Martyrolog. sub nomine Hieron. & alii.* (*d*) *Euseb. hist. Eccles. lib. 3. cap. 24. Chrys. in Matth. hom. 1. Iren. lib. 3. cap. 1. Hieron. de vir. illustr. aliique.* (*e*) *Euseb. Iren.* (*f*) *Euseb. Demonst. l. 3. cap. 24. & mss. Græca Euangelii secund. Matthæum ad calcem, Ita Chrysost. Theophyl. &c.* (*g*) *Ita Codd. mss. plures, Syr. Arab. Per. Athan. in Synopsi, Iren. Origenes, Hier. Epiph. Chrys. Theophyl. Euthym. alii passim.* (*h*) *Athanas. in Synops. de Matth. Theophyl. Euthym. in Matth. Niceph. lib. 2. cap. 45. Euseb. in Chronic.* (*i*) *V. Not. 5. Tillemont. in S. Matth.* (*k*) *Orig. hom. 8 in Matth. Iren. apud Euseb. l. 5. c. 10. Hieronym. in Catalog. Epiphan. Hæres. 29. Theodor. de hæres. &c.*

capolim & Transjordanam regionem scriptum illud obtinuit, quo pariter usos ejusdem Regionis Christianos ętate S. Epiphanii (*a*), & Eusebii (*b*) constat.

Codicem quemdam Euangelii S. Matthæi præ manibus habuisse se S. Hieronymus testatur: & secundum Hebręos Gręce & Latine vertit. Addit insuper, laudari idem Exemplar ab Origene; neque ambigere se, quemadmodum nec S. Epiphanium, ipsum esse Autographum S. Matthęi; quamquam a Christianis Hebraizantibus, quorum plerique parum sancte purioris fidei depositum servarint, in pluribus interpolatum (*c*).

Prima igitur huic interpolationi via aperta est, quod plura ex ipsis Apostolis, sive prioribus Discipulis audita addenda reputarunt. Hinc creata in Euangelium illud penes cęteros Fideles suspicio. Deinde semel aperto interpolandi Textum aditu, Ebionitæ addenda sibi plurima atque detrahenda, prout erroribus suis conduceret, susceperunt; ex quo ceteris Fidelibus rejiciendi Operis occasio data est. Ipsa Origenis ætate, i. e. secundo sęculo (*d*), e Sacrorum Librorum authoritate Euangelium illud exciderat. Inter Apocrypha rejicit Eusebius; quęque ex eodem Euangelio apud S. Ignatium, S. Clementem Alexandrinum, S. Hieronymum, & alios laudantur ex eodem Euangelio sententię, frustra in Gręco quęrendę, illius interpolationem satis superque demonstrant.

Puerilia etiam plura & erronea in eodem Libro legebantur, ut illud de juvene, cui a J. C. denunciatum: *Vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*; abiisse scalpentem sibi caput (*e*). Jesum Christum invitum a S. Joanne aqua Baptismatis tinctum ex eodem Euangelio refert S. Hieronymus lib. 3. contra Pelagium cap. 1. Laudat etiam ex eodem Euangelio Hebręorum Sanctus Hieronymus in Epistol. ad Ephes. 5. 4. illam sententiam; *Nunquam læti sitis, nisi cum fratrem vestrum videritis in charitate*.

S. Clemens Alexandrinus Strom. lib. 1. refert ex eodem: *Qui admiratus fuerit, regnabit, & qui regnaverit, requiescet*; & illud: *Secretum meum mihi, & omnibus Domus meæ*. Potuit tamen posteriorem hanc sententiam decerpsisse S. Clemens ex Euangelio secundum Ægyptios interdum ab ipso laudato. Origenes in Joannem c. 2. loquentem inducit Jesum Christum juxta Euangelium secundum Hebręos: *Modo accepit me mater mea S. Spiritus uno capillorum meorum, & me in montem magnum Tabor portavit*. Obiter hic adnotandum, Hebræum *Ruah*, nempe *Spiritus*, vocem esse fœmininam; hinc data occasio illis verbis: *Mater mea S. Spiritus*. Hęc pariter verba S. Spiritus ad Jesum Christum e fluentis Jordanis post Baptismum S. Joannis ascendentem leguntur: *Filium, ego expectabam adventum tuum in omnibus Prophetis: Tu es filius meus dilectus, qui in æternum regnas*. Et alibi (*f*): *Et ecce mater Domini & fratres ejus dicebant ei: Joannes Baptista baptizat in remissionem peccatorum; eamus, & baptizemur ab eo. Dixit autem eis: Quid peccavi, ut vadam & baptizer ab eo? Nisi forte hoc ipsum quod dixi, ignorantia est*. Plura essent aliis ex eodem Euangelio congerenda, quæ nos opportune in commentariis laudavimus.

Valde est veri simile, ipsum esse Hebraicum S. Matthæi Euangelium, quod nomine Euangelii duodecim Apostolorum a pluribus laudatur (*). Ita enim a Christianis Hebraizantibus appellatur, ratis, illud in Apostolorum Collegio se recepisse, atque in eo collecta omnia, quęcumque e loquentium ipsorum ore auscultata fuerant. Dictum est etiam Euangelium Nazaręorum (*g*), quod eo uterentur primi illi Christiani Nazaræi, ex Nazareth Jesu Christi patria appellati. Nihil probrosum primo nomen illud sonabat; deinde Hęreticos certæ cujusdam sectæ denotavit; qui adeo Legalibus cæremoniis hærebant, ut nullam absque illis restare salutis spem blasphemarent.

Diu quidem hujus Euangelii sanctum integrumque depositum mansit penes Na-

(*a*) *Epiphan. hæres. 29. c. 7.* (*b*) *Euseb. l. 3. c. 25. Histor. Eccles.*
(*c*) *Vide Hieron. in Catalog. V. Matthæus, & V. Jacobus & in Matth. 12.*
(*d*) *Hom. 8. in Matth. Edit. Latin.* (*e*) *Vide Orig. in Matth. c. 8.*
(*f*) *Hieron. l. 3. contra Pelag. c. 1.* (*) *Apud Origen. homil. 8. in Matth. Ambros. Proœm. in Luc. Hieron. l. 3. contra Pelag. c. 1.* (*g*) *Iren. l. 1. c. 26. & l. 3. c. 11. Hieron. in Matth. 12.*

zaræos, sive priores Fideles (*a*), mansit, inquam, etiam post ejus interpolationem fraude Ebionitarum, qui facta a fide secessione plura in Divinitatem J. C. & virginitatem B. Mariæ erronea effutierunt.

Erant etiam S. Hieronymi ætate Nazaræi (*b*), quibus nihil tale ac Ebionitis exprobrabatur. Nihil ex Euangelio detraxerant, nullam ex traditionibus Pharisaicis recipiebant; quamquam alioqui observationi Legalium inhærerent.

Docet etiam Theodoretus (*c*), adjectam pariter Euangelio Nazaræorum inscriptionem; *Euangelium S. Petri* (*d*), sive *Euangelium secundum Petrum* (*e*). Utebantur eo S. Petri Euangelio *Docetæ* hæretici secundi sæculi, blasphemantes Jesum Christum in speciem tantum natum, in speciem pariter mala passionis, mortemque ipsam tolerasse. Hujus sectæ Authorem se ducemque præbuit Julius Cassianus (*f*), discipulus Valentini, qui sub Imperio Marci Aurelii nova hac hæresi Ecclesiam afflixit. Serapion Episcopus Antiochiæ sub Commodo cum Marciano ejusdem Cassiani discipulo conflixit (*g*).

Prædicatio S. Petri (*h*), qua Heracleon Valentini amicus utebatur, ipsum erat Euangelium secundum Petrum, de quo impræsentia. Omnes porro Hæretici illi e cœtu priorum Fidelium ex Hebræis secessionem fecerant; quare omnes idem præferebant Euangelium; singuli prout sibi commodum censebant, addendum sibi aliquid detrahendumque susceperunt; reapse tamen idem erat omnibus Euangelium Hebraicum S. Matthæi.

Originale S. Scriptoris Euangelium hodie periit; quæ enim publici juris facta sunt a Munstero Basileæ 1533. a du Tillet Parisiis 1555. nullius sunt authoritatis, & ex Latino expressa, atque recentiora ab Eruditis creduntur (*i*). Quædam etiam in illis ad Rabbinorum genium expressa animadvertuntur; quibus aliisque characteribus justa suppositionis & novitatis nota Exemplaria illa inusta sunt. Munsteri tamen præ altero mendosius, utpote ex Autographo mutilo & imperfecto descriptum.

D. Millius post Titum Bostrensem (*k*) autumat, *Euangelium Hebræorum*, de quo huc usque, recentissime post passionem Jesu Christi procusum a Viro aliquo Fideli Hierosolymis versante, qui Jesum Christum de facie norit, & ex illis Euangeliis unum censet (quemadmodum & Euangelium Ægyptium) quorum S. Lucas in ipso Euangelii sui exordio meminit, ubi dicit, historiam rerum ab initio gestarum plures scribendam suscepisse (*l*). Porro conjectura ista certum constituit, quod nobis suspiciosum maxime creditur, vel etiam absolute falsum; nimirum Euangelium Hebræorum aliud esse ab Euangelio Nazaræorum, sicut & ab Opere S. Matthæi diversum. Arbitramur enim omnia hæc scripta variis tantum additamentis, sicut & detractionibus quibusdam Hæreticorum injuria factis inter se discrepare.

Quę huc usque a nobis deducta sunt de Originali Hebraico S. Matthęi, in dubium a nonnullis nostrę ætatis Criticis revocantur (*m*). Statuunt nimirum, S. Scriptorem Gręcis literis Opus suum mandasse, & quęcumque de Euangelio illo Syriace, Chaldaice, sive Hebraice (*n*) scripto a SS. Patribus feruntur, sive falsa esse, sive incerta, vel saltem præpostere intellecta. Non satis enim inter Veteres ea in re convenit, nec singuli aliquando secum ipsi cohęrent. S. Hieronymus interdum velut eximium Opus commendat (*o*), pluribus laudat, cum tamen de reformandis Exemplaribus N. T. sive jussu Damasi vertendo Euangelio agitur, Originali illo neglecto ad Græcam veritatem recurrit (*p*). Origenes laudat quidem sę-

pe

(*a*) *S. Ignat. apud Eus. hist. Eccles. lib. 3. cap. 36. S. Hieron. in Matth. S. Epiph. hæres. 30. in fin.* Euangelium illud tamquam genuinum S Matthæi laudant. (*b*) *Hieronym. in Isai. 8. 9. & 29. 20. & 31. 6. & 9. 9.* (*c*) *Theodor. hæret. Fabul. l. 2. c. 2.* (*d*) *Fragm. Serapion.* (*e*) *Euseb. l. 6. c. 3. Orig. in Matth. pag. 232. Edit. Huet.* (*f*) *Clem. Alex. l. 3. Strom.* (*g*) *Eus. l. 6. c. 12. Hist. Eccl.* (*h*) *Orig. Clem. Alex. Euseb.* (*i*) *Grot. init. Comment. in Matth. Huet. de Claris Interpp. §. 12. Heidegger. Enchirid. Bib. l. 3. c. 2. Mill. Proleg. 2236.* (*k*) *Tit. Bost. in Colleg. nov. apud Mill. Proleg. p. 129. col. 2.* (*l*) *Luc. 1. 1.* (*m*) *Erasm. in Matth. 6. 1. & 5. 22. & 8. 22. & 19. 5. Apol. ad Stunicam, Cajet. ad Matth. 1. 23. Calvin. ad Matth. 2. 6. Gomar Diss. Oper. tom. 3. p. 5. 13. Ligfoot. Hor. Hebr. ad Matth. 1. 23. Vittaker, Schmith, Frassen Disquisit. p. 661. 662. Beza ad Matth. 1. Casaubon. in Baron: Illyr. Clavis. Dissert. 3. in fumo Contend. Ec. alii plures.* (*n*) *Hieron. l. 2. de Script. Ecclesiast. & in Matth. 12.* (*o*) *Idem. Præfat. in quatuor Euang.* (*p*) *Hieron. in Comment. in Matth. 12.*

[illegible] (a), [illegible] tamen [illegible] esse [illegible] Opus [illegible] [illegible], qui [illegible] tamquam [illegible] non [illegible] (b), [illegible] tamquam [illegible] & [illegible] (c).

Cum autem Græca lingua vulgaris in Palæstina [illegible] haberetur, [illegible] Græce [illegible] S. Matthæum Opus suum tradere [illegible] quod populo [illegible] Profecto [illegible] Hebraice Opus, cur [illegible] tantum traditum [illegible]? [illegible] Hebraice [illegible] Evangelium [illegible] ab Originali S. Matthæi, quod [illegible] est, [illegible] Testamenti Syriaci [illegible]. [illegible] S. Matthæo Hebraice [illegible] Græcam interpretationem [illegible] S. Matthæi [illegible] Syriacæ [illegible] Græcæ [illegible] S. Paulus Græce ad Romanos [illegible], & SS. Petrus, & Jacobus [illegible] Græce ad [illegible] Sanctus Paulus ad [illegible]. [illegible] S. Matthæum [illegible] Novi Testamenti [illegible] Græce [illegible] Hebræorum [illegible]? [illegible] Græcam linguæ [illegible] (d). [illegible].

Sed [illegible] Isaacus Vossius (e), [illegible] Græcam [illegible] Palæstinorum [illegible] Jesu Christi [illegible], Jesum Christum, Apostolos, & [illegible] Græcam [illegible] Græce [illegible] Hebræos [illegible] Syriacæ [illegible] a Jesu Christo [illegible] (f). Unde S. Paulus ad Judæos in Templo [illegible] Hebraice [illegible] Syriace [illegible] (g)? Unde Paraphrasis Chaldaica [illegible] post Jesu Christi [illegible] Græci [illegible]?

Sed [illegible] Hebraice a S. Matthæo Opus [illegible] est [illegible] Veterum [illegible] Textum [illegible] Textus [illegible] Novi [illegible] Syriacam [illegible] Opus [illegible] Novi [illegible] Textus [illegible].

1. Quæ de Græca [illegible] Jesum Christum Hebraice [illegible] intelligimus. 2. Græca Hebræorum [illegible] Græca [illegible] Hebraice Græce [illegible] Latine [illegible] Græce [illegible] Latine Opus [illegible] Hebræorum [illegible] Origenis, [illegible].

3. [illegible] Veteris Testamenti [illegible] Verborum

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible] (e) [illegible] (f) [illegible] (g) [illegible]

Septuaginta animadvertuntur, quo uno argumento, si veritate constaret, aliquid sane, non quidem omnia convincerentur: cum fieri optime potuisset, Interpretum Textum Septuaginta veteri omnium probatissimo utendum sibi censuisse, pro eo quod S. Matthæum Hebræum [illegible]. Sed hæc veritati non constant. S. Matthæus non verba plerumque, sed Prophetarum sensum usurpat, & ex decem sententiis V. T. ab eo relatis, septem (a) ad Hebræum magis quam ad Septuaginta accedunt. Tres tantummodo Septuaginta respondent (b), sed illæ ipsæ vicissim cum Hebræo congruunt, ut proinde cum Septuaginta, & cum Hebræo convenisse pariter habeantur. Consule S. Hieronymum in Catal. Script. in Matth. qui luculenter observat, S. Matthæum non Septuaginta, sed Hebræum Codicem sequi.

Cum itaque de Evangelio Hebraico S. Matthæi agendum est, quo æquivocatio omnis tollatur, tempora & personæ sedulo distinguenda sunt. Purum namque primitus ex Evangelistæ manibus exiit, & ex puro pariter probatoque ... Antiquitus [illegible] Græcæ Latinæque Versiones deductæ sunt. Dein Christiani hebraizantes sive præpostero zelo, sive inscitia, sive præsumptione, admiscenda sibi quædam bona fide censuerunt, quæ nonnullos eos ex Fidelibus, qui Jesum Christum audierant, & ex Apostolis didicisse contigerat. Id Exemplaris statu in manibus Catholicorum Nazaræorum diutius mansit, apud quos scilicet non integra quidem fide sanctaque Depositum illud servatum est, quamquam non ea esset corruptio, quæ vetustissimum prorsus Librum, & [illegible] detrahendum suaderet.

Ex ipsa Ecclesia Nazaræorum sive Christianorum hebraizantium cum successionem fecit primi sæculo exeunte & ineunte secundo ingens hæreticorum turba, divinitatem Jesu Christi & Mariæ Virginitatem negantium, quibus etiam erroribus [illegible] plane [illegible] adjunxerunt [illegible] intendendum sibi detrahendumque in Evangelio S. Matthæi, quod utrique pluresque probabant (c), utpote per omnem omnibus sibi conducant, asserendum, [illegible], suspicarentur quodque præjudicare singularum opinionibus maxime censebant opportunum. Itaque idem prorsus Evangelium, quod in Nazaræorum manibus laudatur probaturque, penes Ebionitas rejectum velut Hæreticorum commentum damnatur. Ne vero Scriptum illud a quoquam agnosci contingeret, neve hoc mali Hæretici illi, tamquam genuini Textus interpolatores, convincerentur, peculiarem etiam nomenque addiderunt, appellantes *Evangelium duodecim Apostolorum*, *Evangelium S. Petri*, *Nazaræorum*, vel *Ebionitarum* &c.

Non est igitur cur admiratione aliqua teneamur, si Hebraicum Evangelii hujus Exemplar nostra ætate penitus interciderit, cum interpolari illud dubio procul contigerit. Semel vero Ebionitarum fraude corruptum, cum nulli prodesset Catholicorum [illegible], neque ab Ecclesia jure meritoque pro suo [illegible] servando Evangelio Nazaræorum adhibitum est, sed cum turba hominum [illegible], ac tandem velut Hæretici ipsi pariter haberentur, quod Legalibus [illegible] adhærerent, eo demum factum est, ut ipsi pariter cum Evangelio suo evanescerent. Rari enim Catholici, qui Hebraicum illud Exemplar intelligerent, sive qui eo uti possent, vel si maxime possent, voluissent. Græco potius inhærendum sibi censuerunt, cujus allata erat auctoritas, seu Versionibus e Græco adornatis: id enim contradictione vacuum est, quam ut ad Hebraicos Codices corruptos plane, vel saltem maxime suspectos [illegible].

Nihil Rabbinorum auctoritatem moramur, quorum sententia peculiare est Sacros Libros alia, quam Græcorum lingua tradere. Reliquam sane objectionem, cum tantum de facto aliquo, ut comprehendit, agitur, unanimis Veterum omnium assensus, qui vidisse, legisse, vertendum [illegible] curasse, [illegible] in examen [illegible] aliud Originale asseverant, majoris ponderis habendus est, quam deducta ex rerum convenientia Scriptorum nostri [illegible] ratiocinatione. Neque quidquam refert, si quis asserat, veterem illum Hebræum Textum Origeni, S. Hieronymo, aliisque visum, a Græ-

(a) Vide Matth. [illegible] (b) Matth. [illegible]
(c) [illegible]

[illegible] Originali [illegible] [illegible] Hebraicam [illegible] [illegible].

[illegible] Hebraice [illegible] [illegible] temporis [illegible]. [illegible] S. Jacobo Episcopo Jerosolym (a), S. Joanne Evangelista (b), S. Paulo (c), S. Barnabæ, S. Lucæ, atque ipsi tandem S. Matthæo, qui [illegible] Hebraicus, [illegible] Auctorem [illegible]. Papias apud Eusebium (d) tradit, plures fuisse, qui pro [illegible] [illegible] Auctor [illegible] [illegible], quod [illegible].

[illegible] S. Matthæum S. August[illegible] (e), ut [illegible] J. C. [illegible] [illegible] J. C. [illegible] [illegible] S. Ambrosius [illegible] J. C. [illegible] S. [illegible] (f). [illegible] S. Petrum [illegible] (g), [illegible] Moyses [illegible] Veteris, [illegible] Novi [illegible].

Cum S. Matthæus [illegible] Apostolum [illegible] Judæos [illegible] Christum Messiam [illegible] Christum [illegible] Maria [illegible] Bethlehem [illegible] Nazareth [illegible]. [illegible] mortis [illegible]; sed Filium Dei, Messiam, [illegible] [illegible] Apostolos, [illegible] [illegible].

S. Matthæus [illegible] J. C. [illegible] Legis, [illegible] [illegible] Messiam J. C. [illegible].

[illegible] Chronologiam, [illegible] S. Marco [illegible] S. Matthæum [illegible].

[illegible] Matthæum [illegible] (h) [illegible] J. [illegible] S. Scripturæ [illegible].

[illegible] post S. Marcum [illegible] S. Marcum [illegible] S. Matthæi, [illegible] Chronologiam [illegible] S. Marco, S. Lucæ & S. Joanni [illegible], ut a S. Matthæo post c. 4. [illegible] ad [illegible].

(a) [illegible] (b) [illegible]
(c) [illegible] (d) [illegible]
(e) Aug. [illegible] (f) Ambros. [illegible] (g) [illegible]
(h) [illegible] (i) [illegible]

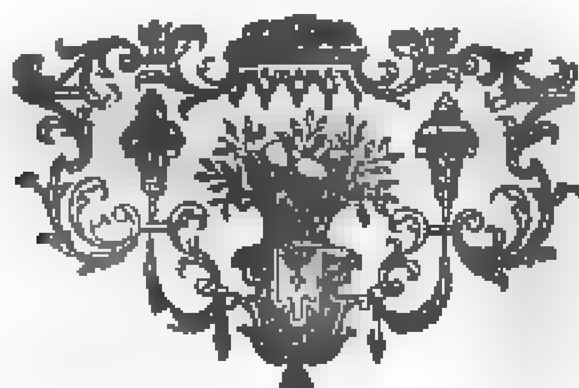
CHRONOLOGIA.

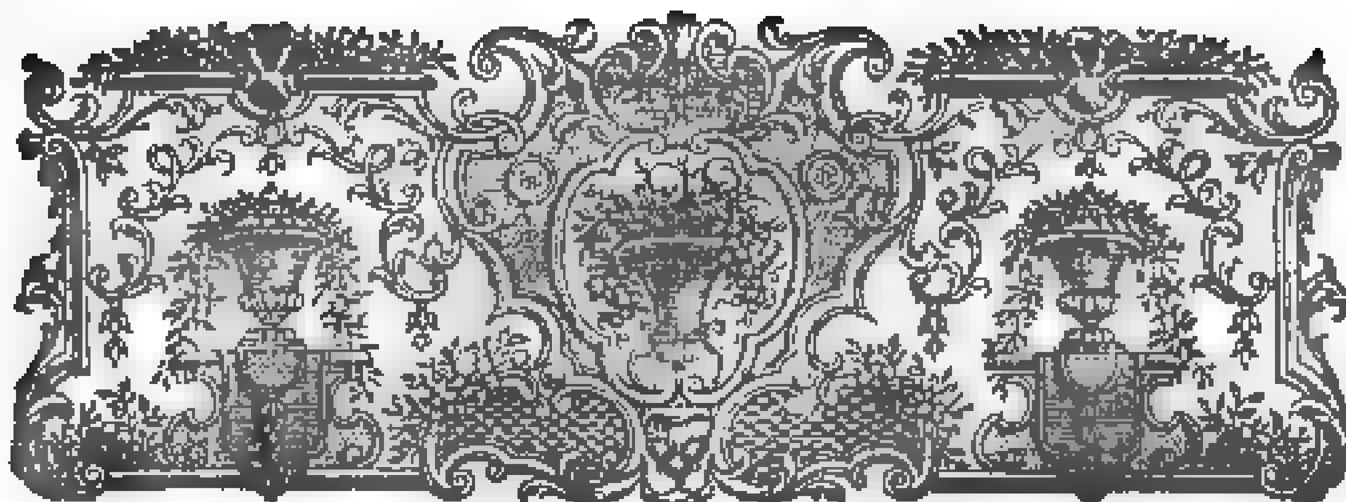
IN EUANGELIA.

Ann. Mundi		An. ante Christum
3985	Conceptio B. Mariæ Virginis die 8. Decembr.	16.
3986.	Nativitas B. Mariç Virginis die 8. Septembr.	15.
3989.	Præsentatio in Templo anno ætatis tertio	12.
3997.	Joachimus octogenarius, & Anna undeoctogenaria moriuntur, ex Cedreno.	4.
3999.	Angelus Zachariç filium promittit: Elisabeth concipit post Septembrem.	
4000.	Annuntiatio B. Mar ç Virg. 25. Martii.	
	Maria Virgo visit Elisabeth cognatam.	
	Joannes Baptista nascitur 24. Junii	
	Nascitur *Jesus Christus* 25 Decembr. C. Lælio, Balbo C. Antistio Vetere Coss. Urbis conditæ 748. imperii Augusti 42. ante Æram vulgarem 5.	Ante Æram vulgarem 5.
4001.	Annus Christi primus usque ad 25. Decembr.	
	Kalendis Januar. circumciditur.	
	Die 6. adoratur a Magis.	
	Die 2 Februar præsentatur in Templo.	
	Eodem die Purificatio B. Mariç Virg.	
	Josephus fugit in Ægyptum cum puero & Matre.	
	Herodes occidi jubet pueros.	4.
4002.	Herodes moritur.	
	Josephus sub Archelao Herodis filio revertitur ex Ægypto Nazareth urbem Galilææ.	
4005.	Hic est annus primus Æræ vulgaris die 25. Decembr. quæ tamen Æra numeratur a Kal. Januar. sequentis.	
4006.		Anni Christi 6. Æræ vulg. 1.
4012.	Christus cum parentibus venit Hierosolymam, ibique clam illis manet tres dies.	A. Chr. 12.
	Post triduum invenitur in Templo in medio Doctorum audiens, & interrogans eos.	Ær vulg. 7.
	Ab hoc anno Christi usque ad trigesimum ætatis ejus nihil tradunt Euangelistæ præter id, quod habet Lucas cap. 2. v. 51. *Venit Nazareth, & erat subditus illis. Proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.*	
4030.	Joannes incipit prædicare anno 15. imperii Ti. Cæsaris.	A Chr 30. Ær. vulg. 25.
4031	Christus baptizatur a Joanne, anno ætatis 31. ineunte, post initium Januarii.	A. Chr 31.
	Secedit in desertum, & jejunat.	Ær vulg. 26.
	Sub exitum Februarii, aut initium Martii aquam vertit in vinum	

in

Anni Mundi		Anni Christi
	in nuptiis Canę.	
	Joannes Baptista ab Herode Antipa interficitur.	
	Christus prędicare aggreditur.	
	Celebrat primum Pascha.	
4032.	Annus prędicationis Christi secundus.	A. Chr. 32.
	Ex multis discipulis, quos in nuptiis Canę jam habebat (*Joan.* 2. 2.) eligit duodecim, & Apostolos nominat, qui sibi in predicatione adjutores sint.	Ær. vulg. 27.
	Celebrat secundum Pascha.	
4033.	Annus prædicationis Christi tertius.	A. Chr. 33.
	Eligit 72. discipulos.	
	Celebrat tertium Pascha.	Ær. vulg. 28.
4034.	Die 20. Martii ingreditur Hierosolymam in modum triumphantis.	A. Chr. 34.
	Die 23. ejusdem mensis Judas paciscitur cum Sacerdotibus de tradendo Jesu. Hic dies respondet nostro Mercurio.	Ær. vulg. 29.
	Christus celebrat quartum Pascha. Eo celebrato instituit Eucharistiam die Jovis. Hic erat primus Azymorum dies, 24. Martii.	
	Nocte sequenti in horto Gethsemani orans, Juda duce comprehenditur, & ad Annam ducitur,	
	Et mane diei sequentis ad Caipham, & concilium, inde ad Pilatum &c. Hora apud nos decimaquinta damnatur ad Crucem, C. Rubellio Gemino, C. Fusio Gemino Coss. anno 18. imperii Ti. Claudii Neronis.	
	Hora apud nos decimaoctava crucifigitur, & post tres horas moritur, annos natus triginta tres, & menses tres.	
	Post diem tertium, qui fuit dies Dominicus, vigesimus septimus Martii, summo mane resurgit, & multis se per dies quadraginta conspiciendum præbet	
	Quadragesimo die coram Matre, & Discipulis a monte Oliveti in Cælum ascendit, die quinto Maii: & die decimoquinto ejusdem Mensis mittit in eos Spiritum Sanctum.	

SANCTUM JESU CHRISTI EUANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

CAPUT PRIMUM.

A quibus majoribus Christus secundum carnem descenderit: Angelus instruit Joseph de Maria sponsa sua conceptione, partuque futuro.

1 Iber generationis Jesu Christi filii * David, filii Abraham. (* Luc. 3. 23.)
2 * Abraham genuit Isaac. (* Gen. 21. 3.)
* Isaac autem genuit Jacob. (* Gen. 25. 26.)
* Jacob autem genuit Judam, & fratres ejus. (* Gen. 29. 35.)
3 * Judas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. (* Gen. 38. 29. 1. Par. 2. 4.)
* Phares autem genuit Esron. (* Ruth. 4. 18. 1. Par. 2. 5.)
Esron autem genuit Aram.
4 Aram autem genuit Aminadab.
* Aminadab autem genuit Naasson. (* Num. 7. 12.)
Naasson autem genuit Salmon.
5 Salmon autem genuit Booz de Rahab.
* Booz autem genuit Obed ex Ruth. (* Ruth. 4. 21.)
Obed autem genuit Jesse.
* Jesse autem genuit David regem. (* Ruth. 4. 22.)
6 * David autem rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Uriæ. (* 2. Reg. 12. 24.)
7 * Salomon autem genuit Roboam. (* 3. Reg. 11. 43.)
* Roboam autem genuit Abiam. (* 3. Reg. 14. 31.)
* Abias autem genuit Asa. (* 3. Reg. 15. 8.)
8 Asa autem genuit Josaphat.
Josaphat autem genuit Joram.
Joram autem genuit Oziam.
9 * Ozias autem genuit Joatham. (* 2. Par. 26. 23.)
* Joatham autem genuit Achaz. (* 2. Par. 27. 9.)
* Achaz autem genuit Ezechiam. (* 2. Par. 28. 27.)
10 * Ezechias autem genuit Manassen. (* 2. Par. 32. 33.)
* Manasses autem genuit Amon. (* 2. Par. 33. 20.)
* Amon autem genuit Josiam. (* 2. Par. 33. 25.)

11 *

11 * Josias autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in transmigratione Babylonis.

12 Et post transmigrationem Babylonis Jechonias genuit Salathiel.
Salathiel autem genuit Zorobabel.

13 Zorobabel autem genuit Abiud.
Abiud autem genuit Eliacim.
Eliacim autem genuit Azor.

14 Azor autem genuit Sadoc.
Sadoc autem genuit Achim.
Achim autem genuit Eliud.

15 Eliud autem genuit Eleazar.
Eleazar autem genuit Mathan.
Mathan autem genuit Jacob.

16 Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.

17 Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: & a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.

18 Christi autem generatio sic erat: * Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.

19 Joseph autem vir ejus cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.

20 Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam. quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

21 Pariet autem filium, * & vocabis nomen ejus JESUM. ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

22 Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem:

23 * Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum Nobiscum Deus.

24 Exurgens autem Joseph a somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini, & accepit conjugem suam.

25 Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum: & vocavit nomen ejus Jesum.

CAPUT II.

Quomodo Magi cum muneribus ad Christum natum pervenerint: de Herodis in infantes sævitia, & Christi in Ægyptum exilio, ipsiusque reditu in terram Israel.

1 CUm ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Jerosolymam,

2 dicentes: Ubi est, qui natus est rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in oriente, & venimus adorare eum.

3 Audiens autem Herodes rex turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo.

4 Et congregans omnes principes sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur.

5 At illi dixerunt ei: In Bethlehem Judæ. Sic enim scriptum est per Prophetam:

6 * Et tu Bethlehem terra Juda nequaquam minima es in principibus Juda. ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel.

7 Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis.

8 Et mittens illos in Bethlehem dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero: & cum inveneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum.

9 Qui cum audissent regem, abierunt. Et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usquedum veniens staret supra, ubi erat puer.

10 Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde.

11 Et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus, & procidentes adoraverunt eum: * & apertis

theſauris ſuis obtulerunt ei munera au-
rum, thus, & myrrham.
12 Et reſponſo accepto in ſomnis, ne
redirent ad Herodem, per aliam viam
reverſi ſunt in regionem ſuam.
13 Qui cum receſſiſſent, ecce ange-
lus Domini apparuit in ſomnis Joſeph,
dicens: Surge, & accipe puerum, &
matrem ejus, & fuge in Ægyptum, &
eſto ibi, uſque dum dicam tibi. Futu-
rum eſt enim, ut Herodes quærat pue-
rum ad perdendum eum.
14 Qui conſurgens accepit puerum,
& matrem ejus nocte, & receſſit in Æ-
gyptum:
15 & erat ibi uſque ad obitum He-
rodis: ut adimpleretur quod dictum eſt
* Oſee 11. 1. a Domino per Prophetam dicentem: *
Ex Ægypto vocavi filium meum.
16 Tunc Herodes videns, quoniam
illuſus eſſet a Magis, iratus eſt valde,
& mittens occidit omnes pueros, qui e-
rant in Bethlehem, & in omnibus fini-
bus ejus a bimatu & infra, ſecundum
tempus, quod exquiſierat a Magis.
17 Tunc adimpletum eſt quod dictum
eſt per Jeremiam Prophetam dicentem.
* Jer. 31. 15. 18 * Vox in Rama audita eſt, plora-
tus, & ululatus multus: Rachel plorans
filios ſuos, & noluit conſolari, quia non
ſunt.
19 Defuncto autem Herode, ecce an-
gelus Domini apparuit in ſomnis Joſeph
in Ægypto,
20 dicens: Surge, & accipe puerum,
& matrem ejus, & vade in terram Iſ-
rael. defuncti ſunt enim, qui quærebant
animam pueri.
21 Qui conſurgens accepit puerum, &
matrem ejus, & venit in terram Iſrael.
22 Audiens autem, quod Archelaus
regnaret in Judæa pro Herode patre ſuo,
timuit illo ire: & admonitus in ſomnis
ſeceſſit in partes Galilææ.
23 Et veniens habitavit in civitate,
quæ vocatur Nazareth: ut adimpleretur
quod dictum eſt per Prophetas: Quo-
niam Nazaræus vocabitur.

CAPUT III.

Joannes Baptiſta (cujus vitæ auſteritas deſcribitur) pœnitentiam juxta Iſaiæ vaticinium in deſerto prædicat: & populo ad ipſum confluente, reprehendit Phariſæos una cum Sadducæis, docens, ut dignos faciant fructus pœnitentiæ: & quantum ſuus a Chriſti baptiſmo differat: ſuper Chriſtum autem a Joanne baptizatum deſcendit Spiritus ſanctus, & vox Patris cœlitus audita eſt.

1 IN diebus autem illis venit Joannes
Baptiſta prædicans in deſerto Ju-
dææ,
2 & dicens: * Pœnitentiam agite: * Marc. 1. 4.
appropinquavit enim regnum cœlorum. Luc. 3. 3.
3 Hic eſt enim, qui dictus eſt per I-
ſaiam prophetam dicentem: * Vox cla- * Iſaie 40. 3.
mantis in deſerto: Parate viam Domi- Marc. 1. 3.
ni: rectas facite ſemitas ejus. Luc. 3. 4.
4 Ipſe autem Joannes habebat veſti-
mentum de pilis camelorum, & zonam
pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem
ejus erat locuſtæ, & mel ſilveſtre.
5 * Tunc exibat ad eum Jeroſoly- * Marc. 1. 5.
ma, & omnis Judæa, & omnis regio
circa Jordanem,
6 & baptizabantur ab eo in Jordane,
confitentes peccata ſua.
7 Videns autem multos Phariſæorum,
& Sadducæorum * venientes ad baptiſ- * Luc. 3. 7.
mum ſuum, dixit eis: Progenies vipe-
rarum, quis demonſtravit vobis fugere a
ventura ira?
8 Facite ergo fructum dignum pœni-
tentiæ.
9 Et ne velitis dicere intra vos: * * Joan. 8. 39.
Patrem habemus Abraham. dico enim
vobis, quoniam potens eſt Deus de la-
pidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.
10 Jam enim ſecuris ad radicem ar-
borum poſita eſt. Omnis ergo arbor,
quæ non facit fructum bonum, excide-
tur, & in ignem mittetur. * Marc. 1. 8.
11 * Ego quidem baptizo vos in a- Luc. 3. 16.
qua in pœnitentiam: qui autem poſt Joan. 1. 26.
me venturus eſt, fortior me eſt, cujus Act. 1. 5.
non

non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.

12 Cujus ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

* Marc. 1. 9. 13 * Tunc venit Jesus a Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.

14 Joannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me?

15 Respondens autem Jesus dixit ei: Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum.

16 Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua. & ecce aperti sunt ei cœli: & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.

* Luc. 9. 35. 2. Pet. 1. 17. 17 * Et ecce vox de cœlis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

CAPUT IV.

Christus in deserto post jejunium quadraginta dierum vincit diaboli tentationes: & capto Joanne, secedens in Capharnaum pœnitentiam prædicat: piscatores Petrum & Andream, Jacobum & Joannem Zebedæi ad se vocat: annuntians quoque Galilæis evangelium varias curat infirmitates, turbis ipsum comitantibus.

1 TUnc Jesus ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo.

2 Et cum jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit.

3 Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.

4 Qui respondens dixit: Scriptum est:
* Deut. 8. 3. Luc. 4. 4. * Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

5 Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum super pinnaculum templi,

6 & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: * Quia angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. * Psal. 90. 11.

7 Ait illi Jesus: Rursum scriptum est: * Non tentabis Dominum Deum tuum. * Deut. 6. 16.

8 Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum,

9 & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

10 Tunc dicit ei Jesus: Vade Satana. Scriptum est enim: * Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. * Deut. 6. 13.

11 Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.

12 Cum autem audisset Jesus, quod Joannes traditus esset, * secessit in Galilæam: * Marc. 1. 14. Luc. 4. 14. Joan. 4. 43.

13 & relicta civitate Nazareth, venit, & habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, & Nephthalim:

14 ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam:

15 * Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, Galilæa gentium, * Isaiæ 9. 1.

16 populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & sedentibus in regione umbræ mortis lux orta est eis.

17 * Exinde cœpit Jesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum. * Marc. 1. 15.

18 * Ambulans autem Jesus juxta mare Galilææ * vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare, (erant enim piscatores) * Marc. 1. 16. Luc. 5. 2.

19 & ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

20 At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.

21 Et

21 Et procedens inde vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: & vocavit eos.

22 Illi autem statim relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.

23 Et circuibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

24 Et abiit opinio ejus in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos.

* Marc. 3. 7. Luc. 6. 17. 25 * Et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Jerosolymis, & de Judæa, & de trans Jordanem.

CAPUT V.

Octo tradit beatitudines: Apostolos salem terræ, & lucem mundi dicit: nec venit, ut solvat legem, aut prophetas, sed adimpleat, docens de non irascendo fratri, sed ut ei reconciliemur, de non concupiscenda muliere, de membro scandalizante abjiciendo, de uxore extra causam adulterii non dimittenda: non jurandum, nec malo resistendum, inimicos diligendos, & de male meritis bene merendum.

1 Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus:

2 & aperiens os suum docebat eos dicens.

* Luc. 6. 20. 3 * Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

* Psal. 36. 11. 4 * Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

* Isaie 61. 2. 5 * Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

6 Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

7 Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

8 * Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. * Psal. 23. 4.

9 Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.

10 * Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. * 1. Petr. 3. 14. & 4. 14.

11 Beati estis, cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me:

12 gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

13 Vos estis sal terræ. * Quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. * Marc. 9. 49. Luc. 14. 34.

14 Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.

15 * Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. * Marc. 4. 21. Luc. 8. 16. & 11. 33.

16 * Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. * 1. Petr. 2. 12.

17 Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere.

18 * Amen quippe dico vobis, donec transeat cœlum & terra, jota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. * Luc. 16. 17.

19 * Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. * Jac. 2. 10.

20 Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra, * plus quam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. * Luc. 11. 39.

21 Audistis, quia dictum est antiquis: * Non occides: qui autem occiderit, * Exod. 20. 13. Deut. 5. 17.

derit, reus erit judicio.

22 Ego autem dico vobis, quia o-
mnis, qui irascitur fratri suo, reus erit
judicio. Qui autem dixerit fratri suo,
raca, reus erit concilio. Qui autem
dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

23 Si ergo offers munus tuum ad al-
tare, & ibi recordatus fueris, quia fra-
ter tuus habet aliquid adversum te;

24 relinque ibi munus tuum ante al-
tare, & vade prius reconciliari fratri
tuo: & tunc veniens offeres munus
* Luc. 12. 58. tuum.

25 * Esto consentiens adversario tuo
cito, dum es in via cum eo, ne forte
tradat te adversarius judici, & judex
tradat te ministro, & in carcerem mit-
taris.

26 Amen dico tibi, non exies inde,
donec reddas novissimum quadrantem.

* Exod. 20. 14. 27 Audistis, quia dictum est anti-
quis: * Non mœchaberis.

28 Ego autem dico vobis, quia om-
nis, qui viderit mulierem ad concupi-
scendum eam, jam mœchatus est eam
in corde suo.

* Marc. 9. 46. Infr. 18. 8. 29 * Quod si oculus tuus dexter scan-
dalizat te, erue eum, & projice abs te.
expedit enim tibi, ut pereat unum mem-
brorum tuorum, quam totum corpus
tuum mittatur in gehennam.

30 Et si dextra manus tua scandali-
zat te, abscinde eam, & projice abs te.
expedit enim tibi, ut pereat unum mem-
brorum tuorum, quam totum corpus
tuum eat in gehennam.

* Deut. 24. 1. Infr. 19. 7. 31 Dictum est autem: * Quicumque
dimiserit uxorem suam, det ei libellum
repudii.

* Mar. 10. 11. Luc. 16. 18. 1. Cor. 7. 10. 32 Ego autem dico vobis, * quia o-
mnis, qui dimiserit uxorem suam, ex-
cepta fornicationis causa, facit eam mœ-
chari: & qui dimissam duxerit, adul-
terat.

33 Iterum audistis, quia dictum est
* Exod. 20. 7. Levit. 19. 12. Deut. 5. 11. antiquis: * Non perjurabis: reddes au-
tem Domino juramenta tua.

34 Ego autem dico vobis, non ju-
rare omnino, neque per cœlum, quia
* Jac. 5. 12. thronus Dei est.

35 neque per terram, quia scabellum
est pedum ejus: neque per Jerosoly-
mam, quia civitas est magni Regis:

36 neque per caput tuum juraveris,
quia non potes unum capillum album
facere, aut nigrum.

37 * Sit autem sermo vester, est, * Jac. 5. 12.
est: non, non: quod autem his abun-
dantius est, a malo est.

38 Audistis, quia dictum est: * O- * Exod. 21. 24.
culum pro oculo, & dentem pro dente. Levit. 24. 20.

39 Ego autem dico vobis, non resi- Deut. 19. 21.
stere malo. * sed si quis te percusserit * Luc. 6. 29.
in dexteram maxillam tuam, præbe illi
& alteram:

40 * Et ei, qui vult tecum judicio * 1. Cor. 6. 7.
contendere, & tunicam tuam tollere,
dimitte ei & pallium.

41 Et quicumque te angariaverit mil-
le passus, vade cum illo & alia duo.

42 * Qui petit a te, da ei: & vo- * Deut. 15. 8.
lenti mutuari a te ne avertaris.

43 Audistis, quia dictum est: * Di- * Levit. 19. 18.
liges proximum tuum, & odio habebis
inimicum tuum.

44 Ego autem dico vobis: * Diligi- * Luc. 6. 27.
te inimicos vestros, * benefacite his, * Rom. 12. 20.
qui oderunt vos, * & orate pro perse- * Luc. 23. 34.
quentibus, & calumniantibus vos, Act. 7. 59.

45 ut sitis filii patris vestri, qui in
cœlis est: qui solem suum oriri facit su-
per bonos, & malos, & pluit super ju-
stos, & injustos.

46 Si enim diligitis eos, qui vos di-
ligunt, quam mercedem habebitis? non-
ne & publicani hoc faciunt?

47 Et si salutaveritis fratres vestros
tantum, quid amplius facitis? nonne &
ethnici hoc faciunt?

48 Estote ergo vos perfecti, sicut &
pater vester cœlestis perfectus est.

CA-

CAPUT VI.

Docet Christus, quo modo facienda sint eleemosyna, & oratio, traditque discipulis formam orandi, & offensas aliis condonandi: item quomodo sit jejunandum: quod non in terra, sed in cælo thesaurizandum: oculus mundandus, non serviendum duobus dominis: vetat itaque solicitudinem de victu, vestitu, & de crastino.

1 ATtendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est.

2 Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

3 Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua,

4 ut sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

5 Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

6 Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

7 Orantes autem nolite multum loqui, sicut ethnici. putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur.

8 Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

* Luc. 11. 2. 9 Sic ergo vos orabitis: * Pater noster, qui es in cœlis; sanctificetur nomen tuum.

10 Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra.

11 Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

12 Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

13 Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen.

14 * Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra. * Eccli. 28. 2. & 3. Infr. 18. 35. Marc. 11. 25.

15 Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

16 Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ, tristes. exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

17 Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava,

18 ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

19 Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo, & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt, & furantur.

20 * Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec furantur. * Luc. 12. 33. 1. Tim. 6. 19.

21 Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

22 * Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. * Luc. 11. 34.

23 Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?

24 * Nemo potest duobus dominis servire. aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire, & mammonæ. * Luc. 16. 13.

25 * Ideo dico vobis, ne soliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini. Nonne anima plus est, quam esca, & corpus plus quam vestimentum? * Psal. 54. 23. Luc. 12. 22. Phil. 4. 6. 1. Tim. 6. 7. 1. Pet. 5. 7.

26 Re-

26 Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?

27 Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

28 Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri, quomodo crescant: non laborant, neque nent.

29 Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.

30 Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei?

31 Nolite ergo soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

32 hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.

33 Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis.

34 Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi. sufficit diei malitia sua.

CAPUT VII.

Docet non judicandum: de festuca in oculo fratris, & trabe in proprio oculo: sanctum non dandum canibus: omnem petentem, quærentem, & pulsantem a Deo exaudiri: faciendum aliis quod nobis fieri volumus: per angustam portam ad vitam intrandum: quomodo dignoscantur falsi prophetæ, & arbor bona a mala: comparatio de audiente Christi verba, & operante, aut non operante juxta illa.

1 NOlite judicare, ut non judicemini.

2 In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini: * & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. * Marc. 4. 24.

3 Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?

4 Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine ejiciam festucam de oculo tuo, & ecce trabs est in oculo tuo?

5 Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.

6 Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos.

7 * Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. * Infr. 21. 22. Marc. 11. 24. Luc. 11. 9. Joan. 14. 13. Jacob. 1. 6.

8 Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.

9 * Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? * Luc. 11. 11.

10 Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei?

11 Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petentibus se?

12 * Omnia ergo quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & Prophetæ. * Tob. 4. 16. Luc. 6. 31.

13 * Intrate per angustam portam, quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. * Luc. 13. 24.

14 Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inveniunt eam!

15 Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

16 A fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?

17 Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor malos fructus facit.

18 Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.

* Sup. 3. 10. 19 * Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

20 Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

* Infr. 25. 11. Luc. 6. 46. 21 * Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.

* Act. 19. 13. 22 Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & * in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?

* Psal. 6. 9. Inf. 25. 41. Luc. 13. 27. 23 Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos. * discedite a me, qui operamini iniquitatem.

* Luc. 6. 48. Rom. 2. 13. Jacob. 1. 22. 24 * Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram:

25 & descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram.

26 Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam:

27 & descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

28 Et factum est, cum consummasset Jesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrina ejus.

* Marc. 1. 22. Luc. 4. 32. 29 * Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum, & Pharisæi.

CAPUT VIII.

Curatum leprosum Jesus mittit ad sacerdotes: sanat puerum Centurionis, cujus fidem commendat; item socrum Petri febricitantem, aliosque plurimos male habentes: verbo spiritus ejicit: Scribam sequi volentem rejicit, alium vero patre insepulto mox sequi jubet: navicula fluctibus periclitante, excitatus a discipulis mare sedat: duos quoque dæmoniacos apud Gerasenos liberat, dæmonibus in porcos ingredi permittens; quo viso Geraseni precantur, ut a suis finibus discedat.

1 Cum autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ.

2 * Et ecce leprosus veniens adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. * Marc. 1. 40. Luc. 5. 12.

3 Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo. Mundare. Et confestim mundata est lepra ejus.

4 Et ait illi Jesus: Vide, nemini dixeris: sed vade, * ostende te sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis. * Levit. 14. 2.

5 * Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio rogans eum, * Luc. 7. 1.

6 & dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & male torquetur.

7 Et ait illi Jesus: Ego veniam, & curabo eum.

8 Et respondens Centurio, ait: * Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. * Luc. 7. 6.

9 Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic: Vade, & vadit: & alii: Veni, & venit: & servo meo: Fac hoc, & facit.

10 Audiens autem Jesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.

11 Dico autem vobis, quod multi * ab * Malach. 1. 11.

ab Oriente, & Occidente venient, &
recumbent cum Abraham, & Isaac, &
Jacob in regno cœlorum:
12 filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores. ibi erit fletus, & stridor dentium.
13 Et dixit Jesus Centurioni: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora.
14 Et cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, & febricitantem:
15 & tetigit manum ejus, & dimisit eam febris: & surrexit, & ministrabat
eis.
16 * Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: &
ejiciebat spiritus verbo. & omnes male
habentes curavit:
17 ut adimpleretur quod dictum est
per *Isaiam prophetam dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes nostras portavit.
18 Videns autem Jesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum.
19 Et accedens unus scriba ait illi:
Magister, sequar te, quocumque ieris.
20 Et dicit ei Jesus: * Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.
21 Alius autem de discipulis ejus ait
illi: Domine, permitte me primum ire,
& sepelire patrem meum.
22 Jesus autem ait illi: Sequere me,
& dimitte mortuos sepelire mortuos suos.
23 * Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus.
24 Et ecce motus magnus factus est
in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus: ipse vero dormiebat.
25 Et accesserunt ad eum discipuli ejus, & suscitaverunt eum dicentes: Domine, salva nos, perimus.
26 Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens imperavit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna.
27 Porro homines mirati sunt dicentes: Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?
28 * Et cum venisset trans fretum
in regionem Gerasenorum, occurrerunt
ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam.
29 Et ecce clamaverunt dicentes:
Quid nobis, & tibi, Jesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos?
30 * Erat autem non longe ab illis
grex multorum porcorum pascens.
31 Dæmones autem rogabant eum
dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos
in gregem porcorum.
32 Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos. & ecce impetu
abiit totus grex per præceps in mare,
& mortui sunt in aquis.
33 Pastores autem fugerunt, & venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia,
& de eis, qui dæmonia habuerant.
34 Et ecce tota civitas exiit obviam
Jesu, & * viso eo rogabant, ut transiret a finibus eorum.

* Marc. 1. 32. — * Isai. 53. 4. 1. Pet. 2. 24. — * Luc. 9. 58. — * Marc. 4. 36. Luc. 8. 22. — * Marc. 5. 1. Luc. 8. 26. — * Marc. 5. 11. Luc. 8. 32. — * Marc. 5. 17. Luc. 8. 37.

CAPUT IX.

Paralyticum curat, Scribis murmurantibus, quod dixisset remissa illi peccata: vocat Matthæum publicanum, & respondet Pharisæis murmurantibus, quod cum publicanis ederet, quodque ipsius discipuli non jejunarent. mulierem a sanguinis profluvio liberat: filiam principis mortuam suscitat. visu duobus cæcis restituto, dæmoniacum mutum sanat. & ubique prædicans omnes sanat infirmitates, dicens messem esse multam, paucos vero operarios.

1 ET ascendens in naviculam transfretavit, & venit in civitatem
suam.
2 Et ecce offerebant ei * paralyticum jacentem in lecto. Et videns Jesus fidem illorum dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.
3 Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat.
4 Et cum vidisset Jesus cogitationes

* Marc. 2. 3. Luc. 5. 18.

eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

5 Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere: Surge & ambula?

6 Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

7 Et surrexit, & abiit in domum suam.

8 Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

* Marc. 2. 14. Luc. 5. 27.

9 * Et cum transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum.

10 Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores venientes discumbebant cum Jesu, & discipulis ejus.

11 Et videntes Pharisæi dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magister vester?

12 At Jesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

* Ose. 6. 6. Infr. 12. 7. * 1. Tim. 1. 15.

13 Euntes autem discite quid est: * Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare justos, * sed peccatores.

* Marc. 2. 18. Luc. 5. 33.

14 Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicentes: * Quare nos, & Pharisæi, jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant?

15 Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc jejunabunt.

16 Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus a vestimento, & pejor scissura fit.

17 Neque mittunt vinum novum in utres veteres: alioquin rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt, & ambo conservantur.

18 * Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit, & adorabat eum dicens: Domine, filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, & vivet. * Marc. 5. 22. Luc. 8. 41.

19 Et surgens Jesus sequebatur eum, & discipuli ejus.

20 * Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus. * Marc. 5. 25. Luc. 8. 43.

21 Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum vestimentum ejus, salva ero.

22 At Jesus conversus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora.

23 Et cum venisset Jesus in domum principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat:

24 Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit: Et deridebant eum.

25 Et cum ejecta esset turba, intravit, & tenuit manum ejus. Et surrexit puella.

26 Et exiit fama hæc in universam terram illam.

27 Et transeunte inde Jesu, secuti sunt eum duo cæci clamantes, & dicentes: Miserere nostri, fili David.

28 Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis Jesus: Creditis, quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine.

29 Tunc tetigit oculos eorum dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis.

30 Et aperti sunt oculi eorum: & comminatus est illis Jesus dicens: Videte, ne quis sciat.

31 Illi autem exeuntes diffamaverunt eum in tota terra illa.

32 Egressis autem illis, * ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. * Infr. 12. 22. Luc. 11. 14.

33 Et ejecto dæmonio, locutus est mutus, & miratæ sunt turbæ, dicentes: Numquam apparuit sic in Israel.

34 Pha-

34 Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum ejicit dæmones.

* Marc. 6. 6. 35 * Et circuibat Jesus omnes civitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem.

36 Videns autem turbas, misertus est eis, quia erant vexati, & jacentes sicut oves non habentes pastorem.

* Luc. 10. 2. 37 Tunc dicit discipulis suis: * Messis quidem multa, operarii autem pauci.

38 Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

CAPUT X.

Legatio ac instructio duodecim Apostolorum (quorum hic nomina recensentur) ad evangelizandum Judæis, & dæmones infirmosque curandos: qui adversus mala hic imminentia præmonentur & roborantur: Christus non venit, ut mittat pacem, sed gladium, ipseque coram hominibus confitendus est, neque quidquam ejus amori præponendum: honorans autem alios propter Christum, honorat Christum, & ita mercedem recipiet.

1 ET convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem.

2 Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus,

3 Jacobus Zebedæi, & Joannes frater ejus, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi, & Thaddæus,

4 Simon Chananæus, & Judas Iscariotes, qui & tradidit eum.

5 Hos duodecim misit Jesus, præcipiens eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis:

* Act. 13. 46. 6 sed potius ite * ad oves, quæ perierunt domus Israel.

7 Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum cœlorum.

8 Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite: gratis accepistis, gratis date.

9 * Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, * Marc. 6. 8. Luc. 9. 3. & 10. 4.

10 non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. dignus enim est operarius cibo suo.

11 In quamcumque autem civitatem, aut castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit: & ibi manete, donec exeatis.

12 Intrantes autem in domum salutate eam, dicentes: Pax huic domui.

13 Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam. si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos.

14 Et quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris.

15 Amen dico vobis: Tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati.

16 * Ecce ego mitto vos sicut oves * Luc. 10. 3.
in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

17 Cavete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos:

18 & ad præsides, & ad reges ducemini propter me in testimonium illis, & gentibus.

19 * Cum autem tradent vos, nolite * Luc. 12. 11.
cogitare, quomodo, aut quid loquamini. dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini.

20 Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

21 Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filii in parentes, & morte eos afficient:

22 & eritis odio omnibus propter nomen

men meum. qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

23 Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israel, donec veniat Filius hominis.

* Luc. 6. 40. Joan. 13. 16. & 15. 20.

24 * Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum.

25 Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus: & servo, sicut dominus ejus. Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?

* Marc. 4. 22. Luc. 8. 17. & 12. 2.

26 Ne ergo timueritis eos. * Nihil enim est opertum, quod non revelabitur, & occultum, quod non scietur.

27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta.

28 Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.

* 1. Reg. 14. 45. Actor. 27. 34.

29 * Nonne duo passeres asse veneunt: & unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro?

30 Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

31 Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos.

* Marc. 8. 38. Luc. 9. 26. & 12. 8. 2. Tim. 2. 12.

32 * Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est:

33 qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est.

* Luc. 12. 51.

34 * Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium.

35 Veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus socrum suam:

* Mich. 7. 6.

36 * & inimici hominis domestici ejus.

* Luc. 14. 26.

37 * Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus.

* Infr. 16. 24. Marc. 8. 34. Luc. 14. 27.

38 * Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.

* Luc. 9. 24. & 17. 33. Joan. 12. 25.

39 Qui invenit animam suam, perdet illam: & qui * perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

* Luc. 10. 16. Joan. 13. 20.

40 * Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me misit.

41 Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.

* Marc. 9. 40.

42 * Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

CAPUT XI.

Joannes de carcere nuntios mittit ad Jesum: quibus post Christi responsum abeuntibus, ipse coram turbis laudat Joannem: Judæos vero pueris in foro invicem acclamantibus assimilat, exprobrans civitatibus obstinatis, in quibus plurimas fecerat virtutes: confessio Jesu ad Patrem: oneratos ad se vocat Christus, dicens jugum suum esse suave.

1 ET factum est, cum consummasset Jesus præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, ut doceret, & prædicaret in civitatibus eorum.

* Luc. 7. 18.

2 * Joannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis,

3 ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

4 Et respondens Jesus ait illis. Euntes renuntiate Joanni quæ audistis, & vidistis.

* Isaiæ 35. 5. * Isaiæ 61. 1.

5 * Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, * pauperes evangelizantur:

6 & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

* Luc. 7. 24.

7 * Illis autem abeuntibus, cœpit Je-

Jesus dicere ad turbas de Joanne: Quid
existis in desertum videre? arundinem
vento agitatam?
8 Sed quid existis videre? hominem
mollibus vestitum? Ecce qui mollibus
vestiuntur, in domibus regum sunt.
9 Sed quid existis videre? prophetam?
Etiam dico vobis, & plus quam prophetam.
10 Hic est enim, de quo scriptum
est: * Ecce ego mitto angelum meum
ante faciem tuam, qui præparabit viam
tuam ante te.

* Mal. 3. 1. Marc. 1. 2. Luc. 7. 27.

11 Amen dico vobis, non surrexit
inter natos mulierum major Joanne Baptista;
qui autem minor est in regno
cœlorum, major est illo.
12 A diebus autem Joannis Baptistæ
usque nunc regnum cœlorum vim patitur,
& violenti rapiunt illud.
13 Omnes enim prophetæ, & lex
usque ad Joannem prophetaverunt:
14 & si vultis recipere, * ipse est Elias,
qui venturus est.

* Mal. 4. 5.

15 Qui habet aures audiendi, audiat.
16 Cui autem similem æstimabo generationem
istam? Similis est pueris sedentibus
in foro, qui clamantes coæqualibus
17 dicunt: Cecinimus vobis, & non
saltastis: lamentavimus, & non planxistis.
18 Venit enim Joannes neque manducans,
neque bibens, & dicunt: Dæmonium
habet.
19 Venit filius hominis manducans,
& bibens, & dicunt: Ecce homo vorax,
& potator vini, publicanorum, &
peccatorum amicus. Et justificata est sapientia
a filiis suis.
20 Tunc cœpit exprobrare civitatibus,
in quibus factæ sunt plurimæ virtutes
ejus, quia non egissent pœnitentiam.
21 * Væ tibi Corozain: væ tibi Bethsaida:
quia si in Tyro, & Sidone factæ
essent virtutes, quæ factæ sunt in
vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam
egissent.

* Luc. 10. 13.

22 Verumtamen dico vobis: Tyro,
& Sidoni remissius erit in die judicii,
quam vobis.
23 Et tu Capharnaum, numquid usque
in cœlum exaltaberis? usque in infernum
descendes: quia si in Sodomis
factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt
in te, forte mansissent usque in hanc
diem.
24 Verumtamen dico vobis, quia terræ
Sodomorum remissius erit in die judicii,
quam tibi.
25 In illo tempore respondens Jesus
dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine
cœli, & terræ, quia abscondisti hæc a
sapientibus, & prudentibus, & revelasti
ea parvulis.
26 Ita Pater, quoniam sic fuit placitum
ante te.
27 Omnia mihi tradita sunt a Patre
meo. * Et nemo novit Filium, nisi
Pater: neque Patrem quis novit, nisi
Filius, & cui voluerit Filius revelare.

* Joan. 1. 18. & 6. 46. & 10. 15.

28 Venite ad me omnes, qui laboratis,
& onerati estis, & ego reficiam
vos.
29 Tollite jugum meum super vos,
& discite a me, quia mitis sum, & humilis
corde: & * invenietis requiem animabus
vestris.

* Jerem. 6. 16.

30 Jugum enim meum suave est, &
onus meum leve.

CAPUT XII.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, manum quoque aridam sabbato curat: Pharisæorum machinationi tacitus cedens, variosque a se curatos silere præcipiens, implet Isaiæ vaticinium: dæmoniaco cæco & muto curato, Pharisæos ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia blasphemantes convincit falsum dicere, dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, & de omni verbo otioso reddendam rationem: Scribis autem & Pharisæis signum petentibus, dandum dicit Jonæ signum: & qui sint mater & fratres ipsius.

1 IN illo tempore abiit Jesus per sata
sabbato: discipuli autem ejus
esu-

esurientes coeperunt vellere spicas, & manducare.

2 Pharisæi autem videntes dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere sabbatis.

* 1. Reg. 21. 6.

3 At ille dixit eis: Non legistis * quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant?

4 quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, * nisi solis sacerdotibus?

* Lev. 24. 9.
* Num. 28. 9.

5 Aut non legistis in lege, * quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt?

6 Dico autem vobis, quia templo major est hic.

* 1. Reg. 15. 22. Eccles. 4. 17. Osee 6. 6. Sup. 9. 13.

7 Si autem sciretis, quid est: * Misericordiam volo, & non sacrificium: numquam condemnassetis innocentes.

8 Dominus enim est filius hominis etiam sabbati.

9 Et cum inde transisset, venit in synagogam eorum.

* Marc. 3. 1. Luc. 6. 6.

10 * Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum.

* Deut. 22. 4.

11 Ipse autem dixit illis: * Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit, & levabit eam?

12 Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere.

13 Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera.

14 Exeuntes autem Pharisæi, consilium faciebant adversus eum, quomodo perderent eum.

15 Jesus autem sciens recessit inde: & secuti sunt eum multi, & curavit eos omnes:

16 & præcepit eis, ne manifestum eum facerent.

17 Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem:

* Isai. 42. 1.

18 * Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, & judicium gentibus nuntiabit.

19 Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus:

20 arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec ejiciat ad victoriam judicium:

21 & in nomine ejus Gentes sperabunt.

22 Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curavit eum, ita ut loqueretur, & videret.

23 Et stupebant omnes turbæ, & dicebant: Numquid hic est filius David?

24 * Pharisæi autem audientes, dixerunt: Hic non ejicit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.

* Sup. 9. 34. Marc. 3. 22. Luc. 11. 15.

25 Jesus autem sciens cogitationes eorum dixit eis: * Omne regnum divisum contra se, desolabitur: & omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit.

* Luc. 11. 17.

26 Et si satanas satanam ejicit, adversus se divisus est: quomodo ergo stabit regnum ejus?

27 Et si ego in Beelzebub ejicio dæmones, filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt.

28 Si autem ego in spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei.

29 Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? & tunc domum illius diripiet.

30 Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit.

31 * Ideo dico vobis: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemia non remittetur.

* Marc. 3. 28. & 29. Luc. 12. 10.

32 Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.

33 Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut facite arborem ma-

ma-

malam, & fructum ejus malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

34 Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? * ex abundantia enim cordis os loquitur.

* Luc. 6. 45.

35 Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala.

36 Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.

37 Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

38 Tunc responderunt ei quidam de Scribis & Pharisæis, dicentes: Magister, volumus a te signum videre.

39 Qui respondens ait illis: * Generatio mala, & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum * Jonæ prophetæ:

* Infr. 16. 4. Luc. 11. 29. 1. Cor. 1. 22. * Jon. 2. 1.

40 Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

41 * Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce plus quam Jonas hic.

* Jon. 3. 5.

42 Regina austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam: * quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Et ecce plus quam Salomon hic.

* 3. Reg. 10. 1. 2. Par. 9. 1.

43 * Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non invenit.

* Luc. 11. 24.

44 Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatam.

45 Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi: * & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ.

* 2. Petr. 2. 20.

46 * Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.

* Marc. 3. 31. Luc. 8. 19.

47 Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærentes te.

48 At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?

49 Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.

50 Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est: ipse meus frater, & soror, & mater est.

CAPUT XIII.

Sedens in navicula proponit turbis parabolas seminantis ac zizaniorum, quas etiam discipulis interpretatur: item parabolas de grano sinapis, de fermento in farina occultato, de thesauro & margarita inventis; de reti in mare misso, quam parabolam etiam declarat: docens in patria, ait prophetam non esse sine honore, nisi in propria patria.

1 IN illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus mare.

2 * Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut in naviculam ascendens sederet: & omnis turba stabat in littore.

* Marc. 4. 1. Luc. 8. 4.

3 Et locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce exiit qui seminat, seminare.

4 Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt ea.

5 Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ.

6 Sole autem orto æstuaverunt: & quia non habebant radicem, aruerunt.

7 Alia autem ceciderunt in spinas: & creverunt spinæ, & suffocaverunt ea.

8 Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9 Qui habet aures audiendi, audiat.

10 Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

11 Qui respondens ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum: illis autem non est datum.

* Infr. 25. 29.
12 * Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.

13 Ideo in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.

* Isaiae 6. 9. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.
14 Et adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: * Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis.

15 Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos clauserunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.

16 Vestri autem beati oculi, quia vident, & aures vestræ, quia audiunt.

* Luc. 10. 24.
17 * Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ, & justi cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.

18 Vos ergo audite parabolam seminantis.

19 Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod seminatum est in corde ejus: hic est qui secus viam seminatus est.

20 Qui autem super petrosa seminatus est, hic est, qui verbum audit, & continuo cum gaudio accipit illud:

21 non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione, & persecutione propter verbum, continuo scandalizatur.

22 Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, & sollicitudo sæculi istius, & fallacia divitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

23 Qui vero in terram bonam seminatus est, hic est, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimum.

24 * Aliam parabolam proposuit illis dicens: Simile factum est regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. * Marc. 4. 26.

25 Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit.

26 Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.

27 Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28 Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, & colligimus ea?

29 Et ait: Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum.

30 Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

31 * Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo: * Marc. 4. 31. Luc. 13. 19.

32 quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cœli veniant, & habitent in ramis ejus.

33 Aliam parabolam locutus est eis. * Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. * Luc. 13. 20.

34 Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas: & sine parabolis non loquebatur eis:

35 ut impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: * Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi. * Psal. 77. 2.

36 * Tunc, dimissis turbis, venit in domum: & accesserunt ad eum discipuli * Marc. 4. 34.

ſti ejus, dicentes: Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri.
37 Qui reſpondens ait illis: Qui ſeminat bonum ſemen, eſt Filius hominis.
38 Ager autem eſt mundus. Bonum vero ſemen, hi ſunt filii regni. Zizania autem filii ſunt nequam.
39 Inimicus autem, qui ſeminavit ea,
* Apoc. 14. 15. eſt diabolus. * Meſſis vero conſummatio ſæculi eſt. Meſſores autem angeli ſunt.
40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur; ſic erit in conſummatione ſæculi.
41 Mittet Filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno ejus omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem:
42 & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.
* Sap. 3. 7. Dan. 12. 3. 43 * Tunc juſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.
44 Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro: quem qui invenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit univerſa quæ habet, & emit agrum illum.
45 Iterum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas.
46 Inventa autem una pretioſa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.
47 Iterum ſimile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti.
48 quam, cum impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt.
49 Sic erit in conſummatione ſæculi. Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio juſtorum,
50 & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.
51 Intellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam.
52 Ait illis: Ideo omnis ſcriba doctus in regno cœlorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo nova, & vetera.
53 Et factum eſt, cum conſummaſſet Jeſus parabolas iſtas, tranſiit inde.
54 * Et veniens in patriam ſuam, * Marc. 6. 1. Luc. 4. 16.
docebat eos in ſynagogis eorum, ita ut mirarentur, & dicerent: Unde huic ſapientia hæc, & virtutes?
55 * Nonne hic eſt fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres * Joan. 6. 42.
ejus Jacobus, & Joſeph, & Simon, & Judas?
56 & ſorores ejus nonne omnes apud nos ſunt? Unde ergo huic omnia iſta?
57 Et ſcandalizabantur in eo. Jeſus autem dixit eis: Non eſt propheta ſine honore niſi in patria ſua, & in domo ſua.
58 Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

CAPUT XIV.

Caput Joannis datur puellæ ſaltatrici: Jeſus quinque virorum millia in deſerto quinque panibus & duobus piſcibus ſatiat, ſublatis duodecim reliquiarum cophinis: & ſuper mare ambulans diſcipulos tempeſtate agitatos confortat. Petrumque a ſubmerſione liberat: in terra Geneſar varii curantur languores tactu veſtimenti ipſius.

1 IN illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Jeſu:
2 & ait pueris ſuis: Hic eſt Joannes Baptiſta: ipſe ſurrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.
3 * Herodes enim tenuit Joannem, * Marc. 6. 17. Luc. 3. 19.
& alligavit eum, & poſuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris ſui.
4 Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam.
5 Et volens illum occidere, timuit populum, * quia ſicut prophetam eum * Infr. 21. 26.
habebant.
6 Die autem natalis Herodis ſaltavit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.
7 Unde cum juramento pollicitus eſt ei

ei dare quodcumque postulasset ab eo.
8 At illa præmonita a matre sua, da
mihi, inquit, hic in disco caput Joan-
nis Baptistæ.
9 Et contristatus est rex: propter ju-
ramentum autem, & eos, qui pariter
recumbebant, jussit dari.
10 Misitque, & decollavit Joannem
in carcere.
11 Et allatum est caput ejus in di-
sco, & datum est puellæ, & attulit ma-
tri suæ.
12 Et accedentes discipuli ejus tule-
runt corpus ejus, & sepelierunt illud:
& venientes nuntiaverunt Jesu.
* Marc. 6. 31. Luc. 9. 10. Joan. 6. 1. 13 * Quod cum audisset Jesus, secces-
sit inde in navicula, in locum desertum
seorsum. & cum audissent turbæ, secu-
tæ sunt eum pedestres de civitatibus.
14 Et exiens vidit turbam multam,
& misertus est eis, & curavit languidos
eorum.
15 Vespere autem facto, accesserunt
ad eum discipuli ejus dicentes: Deser-
tus est locus, & hora jam præteriit: di-
mitte turbas, ut euntes in castella e-
mant sibi escas.
16 Jesus autem dixit eis: Non ha-
bent necesse ire: date illis vos mandu-
care.
* Joan. 6. 9. 17 Responderunt ei: * Non habe-
mus hic nisi quinque panes, & duos pi-
sces.
18 Qui ait eis: Afferte mihi illos
huc.
19 Et cum jussisset turbam discum-
bere super fœnum, acceptis quinque pa-
nibus, & duobus piscibus, aspiciens in
cœlum benedixit, & fregit, & dedit di-
scipulis panes, discipuli autem turbis.
20 Et manducaverunt omnes, & sa-
turati sunt. Et tulerunt reliquias, duo-
decim cophinos fragmentorum plenos.
21 Manducantium autem fuit nume-
rus quinque millia virorum, exceptis mu-
lieribus, & parvulis.
* Marc. 6. 45. 22 * Et statim compulit Jesus disci-
pulos ascendere in naviculam, & præ-
cedere eum trans fretum, donec dimit-
teret turbas.
23 Et, dimissa turba, * ascendit in * Joan. 6. 15. Marc. 6. 46.
montem solus orare. Vespere autem fa-
cto solus erat ibi.
24 Navicula autem in medio mari
jactabatur fluctibus. erat enim contra-
rius ventus.
25 Quarta autem vigilia noctis ve-
nit ad eos ambulans super mare.
26 Et videntes eum super mare am-
bulantem turbati sunt, dicentes: Quia
phantasma est. Et præ timore clama-
verunt.
27 Statimque Jesus locutus est eis,
dicens: Habete fiduciam: ego sum, no-
lite timere.
28 Respondens autem Petrus dixit:
Domine, si tu es, jube me ad te ve-
nire super aquas.
29 At ipse ait: Veni. Et descendens
Petrus de navicula, ambulabat super a-
quam, ut veniret ad Jesum.
30 Videns vero ventum validum, ti-
muit: & cum cœpisset mergi, clamavit
dicens: Domine, salvum me fac.
31 Et continuo Jesus extendens ma-
num apprehendit eum: & ait illi: Mo-
dicæ fidei, quare dubitasti?
32 Et cum ascendissent in navicu-
lam, cessavit ventus.
33 Qui autem in navicula erant, ve-
nerunt, & adoraverunt eum, dicentes:
Vere Filius Dei es.
34 * Et cum transfretassent, vene- * Marc. 6. 53.
runt in terram Genesar.
35 Et cum cognovissent eum viri lo-
ci illius, miserunt in universam regio-
nem illam, & obtulerunt ei omnes ma-
le habentes:
36 & rogabant eum, ut vel fimbriam
vestimenti ejus tangerent. Et quicum-
que tetigerunt, salvi facti sunt.

CAPUT XV.

Pharisæorum de lavandis manibus aliisque rebus traditiones, quas Dei mandatis præponebant: & quæ sint coinquinantia hominem: mulier Chananæa perseveranti fide ac supplicatione impetrat filiæ curationem: Jesus curatis juxta mare Galilææ variis languoribus, quatuor virorum millia septem panibus paucisque piscibus satiat, sublatis septem sportarum reliquiis.

1 TUnc accesserunt ad eum ab Jerosolymis Scribæ, & Pharisæi dicentes:
* Marc. 7. 1.
2 * Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas, cum panem manducant.
3 Ipse autem respondens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:
* Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Ephes. 6. 2. * Exod. 21. 17. Lev. 20. 9. Prov. 20. 20.
4 * Honora patrem, & matrem; & * Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.
5 Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit:
6 & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.
7 Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias dicens:
* Isai. 29. 13. Marc. 7. 6.
8 * Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me.
9 Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.
10 Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, & intelligite.
11 Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.
12 Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis, quia Pharisæi, audito verbo hoc, scandalizati sunt?
* Joan. 15. 2.
13 At ille respondens ait: * Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur.
14 Sinite illos: * cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt. * Luc. 6. 39.
15 * Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam. * Marc. 7. 17.
16 At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis?
17 Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur?
18 Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem,
19 de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.
20 Hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.
21 Et * egressus inde Jesus secessit in partes Tyri, & Sidonis. * Marc. 7. 24.
22 Et ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei, Domine fili David; filia mea male a dæmonio vexatur.
23 Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos.
24 Ipse autem respondens ait: Non sum missus, nisi * ad oves, quæ perierunt domus Israel. * Supr. 10. 6. Joan. 10. 3.
25 At illa venit, & adoravit eum, dicens: Domine, adjuva me.
26 Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.
27 At illa dixit: Etiam, Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.
28 Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.
29 Et cum transisset inde Jesus, venit secus Mare Galilææ: & ascendens in montem, sedebat ibi.

30 * Et

* Isaiæ 35. 5. 30 * Et accesserunt ad eum turbæ
multæ, habentes secum mutos, cæcos,
claudos, debiles, & alios multos: &
projecerunt eos ad pedes ejus, & curavit eos:
31 ita ut turbæ mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos
videntes & magnificabant Deum Israel.
* Marc. 8. 2. 32 * Jesus autem, convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia
triduo jam perseverant mecum, & non
habent quod manducent · & dimittere
eos jejunos nolo, ne deficiant in via.
33 Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam?
34 Et ait illis Jesus: Quot habetis
panes? At illi dixerunt: Septem, &
paucos pisciculos.
35 Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram.
36 Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo.
37 Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.
38 Erant autem qui manducaverunt,
quatuor millia hominum, extra parvulos, & mulieres.
39 Et, dimissa turba, ascendit in naviculam, & venit in fines Magedan.

CAPUT XVI.

Jesus signi petitione ipsum tentantes arguit, quod signa temporum non dijudicarent · jubet discipulos cavere a fermento Pharisæorum, ac Sadducæorum: ipsosque interrogat, quem ipsum esse dicant, & Petro post illius responsionem promittit claves regni cælorum. Suam autem passionem prædicens, a Petro increpatur: propter quod satanam ipsum appellat, docens quemque propriam crucem tollere, & Deum unicuique juxta sua opera redditurum.

1 ET accesserunt ad eum Pharisæi,
& Sadducæi tentantes: & rogaverunt eum, ut signum de cœlo ostenderet eis.
2 At ille respondens ait illis: * Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cœlum. * Luc. 12. 54.
3 Et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum.
4 Faciem ergo cœli dijudicare nostis ·
signa autem temporum non potestis scire? * Generatio mala & adultera signum quærit & signum non dabitur * Supr. 12. 39.
ei, * nisi signum Jonæ prophetæ. Et * Jonæ 2. 1.
relictis illis, abiit.
5 Et cum venissent discipuli ejus
trans fretum, obliti sunt panes accipere.
6 Qui dixit illis · * intuemini, & cavete a fermento Pharisæorum, & Sadducæorum. * Marc. 8. 15. Luc. 12. 1.
7 At illi cogitabant intra se dicentes Quia panes non accepimus.
8 Sciens autem Jesus, dixit: Quid
cogitatis intra vos modicæ fidei, quia
panes non habetis?
9 Nondum intelligitis, neque recordamini * quinque panum in quinque * Supr. 14. 17. Joan. 6. 9.
millia hominum, & quot cophinos sumpsistis?
10 neque * septem panum in quatuor millia hominum, & quot sportas * Supr. 15. 34.
sumpsistis?
11 Quare non intelligitis, quia non
de pane dixi vobis: Cavete a fermento
Pharisæorum, & Sadducæorum?
12 Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum a fermento panum, sed
a doctrina Pharisæorum, & Sadducæorum.
13 * Venit autem Jesus in partes Cæsareæ Philippi · & interrogabat discipulos suos, dicens. Quem dicunt homines * Marc. 8. 27.
esse Filium hominis?
14 At illi dixerunt: * Alii Joannem * Marc. 8. 28. Luc. 9. 19.
Baptistam, alii autem Eliam, alii vero
Jeremiam, aut unum ex prophetis.
15 Dicit illis Jesus: Vos autem quem
me esse dicitis?
16 Respondens Simon Petrus dixit ·
* Tu es Christus filius Dei vivi. * Joan. 6. 70.
17 Respondens autem Jesus, dixit ei:
Bea-

Beatus es Simon Bar-Jona: quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.

* Joan. 1. 42. 18 * Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.

* Joan. 20. 23. 19 * Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.

20 Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Jesus Christus.

21 Exinde cœpit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Jerosolymam, & multa pati a senioribus, & Scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere.

22 Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum dicens: Absit a te, Domine: non erit tibi hoc.

* Marc. 8. 33. 23 Qui conversus dixit Petro: * Vade post me, satana: scandalum es mihi, quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.

* Sup. 10. 38. Luc. 9. 23. & 14. 27. 24 Tunc Jesus dixit discipulis suis: * Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

* Luc. 17. 33. Joan. 12. 25. 25 * Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

26 Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

* Act. 17. 31. Rom. 2. 6. 27 Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: * & tunc reddet unicuique secundum opera ejus.

* Marc. 9. 1. Luc. 9. 27. 28 Amen dico vobis: * sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

CAPUT XVII.

Christi in monte transfiguratio, quam jubet discipulos silentio servare, donec a mortuis resurgat: Eliam dicit venturum, imo jam venisse, sed cognitum non fuisse, nempe Joannem Baptistam: puerum lunaticum curat, quem discipuli ob modicam fidem curare non potuerant, ostendens quanta sint virtutis fides similis grano sinapis, jejunium, & oratio: passionem suam prædicit: pro se quoque, & Petro didrachma solvit, invento in ore piscis statere.

1 ET post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem ejus, & ducit illos in montem excelsum seorsum:

2 & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.

3 Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes.

4 Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum: Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum.

5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. * Et ecce vox de nube dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite. * Sup. 3. 17. 2. Petr. 1. 17.

6 Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde.

7 Et accessit Jesus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere.

8 Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum.

9 Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Jesus dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat.

10 Et interrogaverunt eum discipuli dicentes: * Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? * Marc. 9. 10.

11 * At ille respondens ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia. * Mal. 4. 5.

12 Di-

* Sup. 11. 14. 12 Dico autem vobis, * quia Elias
* Supr. 14. 10. jam venit, & non cognoverunt eum, *
sed fecerunt in eo quæcumque voluerunt.
Sic & Filius hominis passurus est ab eis.
13 Tunc intellexerunt discipuli, quia
de Joanne Baptista dixisset eis.
* Marc. 9. 16. Luc. 9. 38. 14 * Et cum venisset ad turbam, ac-
cessit ad eum homo genibus provolutus
ante eum, dicens: Domine, miserere fi-
lio meo, quia lunaticus est, & male pa-
titur. nam sæpe cadit in ignem, & cre-
bro in aquam.
15 Et obtuli eum discipulis tuis, &
non potuerunt curare eum.
* Marc. 9. 19. 16 Respondens autem Jesus ait: * O
generatio incredula, & perversa, quous-
que ero vobiscum? usquequo patiar vos?
Afferte huc illum ad me.
17 Et increpavit illum Jesus, & ex-
iit ab eo dæmonium, & curatus est puer
ex illa hora.
18 Tunc accesserunt discipuli ad Je-
sum secreto, & dixerunt: Quare nos
non potuimus ejicere illum?
19 Dixit illis Jesus: Propter incredu-
* Luc. 17. 6. litatem vestram. * Amen quippe dico
vobis, si habueritis fidem, sicut granum
sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc
illuc, & transibit, & nihil impossibile
erit vobis:
20 Hoc autem genus non ejicitur,
nisi per orationem, & jejunium.
21 Conversantibus autem eis in Ga-
* Inf. 20. 18. Marc. 9. 30. Luc. 9. 44. lilæa, dixit illis Jesus: * Filius hominis
tradendus est in manus hominum:
22 & occident eum, & tertia die re-
surget. Et contristati sunt vehementer.
23 Et cum venissent Capharnaum,
accesserunt qui didrachma accipiebant,
ad Petrum, & dixerunt ei: Magister
vester non solvit didrachma?
24 Ait, etiam. Et cum intrasset in
domum, prævenit eum Jesus, dicens:
Quid tibi videtur Simon? Reges terræ
a quibus accipiunt tributum vel censum?
a filiis suis, an ab alienis?
25 Et ille dixit: Ab alienis. Dixit
illi Jesus. Ergo liberi sunt filii.
26 Ut autem non scandalizemus eos,
vade ad mare, & mitte hamum: &
eum piscem, qui primus ascenderit, tol-
le: & aperto ore ejus, invenies state-
rem: illum sumens da eis pro me, &
te.

CAPUT XVIII.

Proposito parvulo docet, quisnam major sit in regno cœlorum, & quam sit a pusillorum scandalo cavendum: quomodo frater in nos peccans debeat corripi, & ecclesiam non audiens pro ethnico haberi, potestate ligandi atque solvendi discipulis tradita: docet etiam, quam sit apud Deum efficax duorum petitio sibi consentientium, & quoties fratri in nos peccanti sit ignoscendum, accommodata ad hoc parabola de rege rationem cum servis suis ineunte.

1 IN illa hora accesserunt discipuli ad
Jesum dicentes: Quis, putas,
major est in regno cœlorum?
2 * Et advocans Jesus parvulum, sta- * Supr. 19. 14.
tuit eum in medio eorum,
3 & dixit: Amen dico vobis, nisi
conversi fueritis, & * efficiamini sicut * 1. Cor. 14. 20.
parvuli, non intrabitis in regnum cœlo-
rum.
4 Quicumque ergo humiliaverit se,
sicut parvulus iste, hic est major in re-
gno cœlorum.
5 Et qui susceperit unum parvulum
talem in nomine meo, me suscipit.
6 * Qui autem scandalizaverit unum * Marc.
de pusillis istis, qui in me credunt, ex- 9. 41. Luc. 17.
pedit ei, ut suspendatur mola asinaria 2.
in collo ejus, & demergatur in profun-
dum maris.
7 Væ mundo a scandalis. Necesse
est enim ut veniant scandala: verum-
tamen væ homini illi, per quem scanda-
lum venit.
8 * Si autem manus tua, vel pes tuus * Sup.
scandalizat te, abscide eum, & projice 5. 30. Marc. 9.
abs te. bonum tibi est ad vitam ingredi 42.
debilem, vel claudum, quam duas manus,
vel duos pedes habentem mitti in ignem
æternum.
9 Et si oculus tuus scandalizat te,
erue

erue eum, & projice abs te. bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

10 Videte, ne contemnatis unum ex his pusillis. dico enim vobis, * quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est.

[* Psal. 33. 8.]

11 * Venit enim filius hominis salvare quod perierat.

[* Luc. 19. 10.]

12 * Quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oves, & erraverit una ex eis, nonne relinquit nonaginta novem in montibus, & vadit quærere eam, quæ erravit?

[* Luc. 15. 4.]

13 & si contigerit, ut inveniat eam, amen dico vobis, quia gaudet super eam magis, quam super nonaginta novem, quæ non erraverunt.

14 Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis.

15 * Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.

[* Levit. 19. 17. Eccli. 19. 13. Luc. 17. 3. Jacob. 5. 19.]

16 Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, * ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.

[* Deut. 17. 6. Joan. 8. 17. 2. Cor. 13. 1. Heb. 10. 28.]

17 * Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.

[* 1. Cor. 5. 9. 2. Thess. 3. 14.]

18 * Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo.

[* Joan. 20. 23.]

19 Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a patre meo, qui in cœlis est.

20 Ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

21 Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: * Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies?

[* Luc. 17. 4.]

22 Dicit illi Jesus: non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

23 Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.

24 Et cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

25 Cum autem non haberet, unde redderet, jussit eum dominus ejus venumdari, & uxorem ejus, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi.

26 Procidens autem servus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

27 Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei.

28 Egressus autem servus ille invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes.

29 Et procidens conservus ejus rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

30 Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum.

31 Videntes autem conservi ejus quæ fiebant, contristati sunt valde: & venerunt, & narraverunt domino suo omnia, quæ facta fuerant.

32 Tunc vocavit illum dominus suus, & ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me:

33 nonne ergo oportuit, & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum?

34 Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

35 Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

CAPUT XIX.

Matrimonium docet ex sua institutione esse indissolubile, nec uxorem extra causam fornicationis posse dimitti: inter varios eunuchos laudat illos, qui se castrarunt propter regnum cœlorum: parvulis manus imponit: adolescens, qui omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus vendendis abit tristis: difficile ergo asserit divitem intrare regnum cœlorum; & quid illis præmii sit, qui omnibus relictis ipsum sequuntur.

1 ET factum est, cum consummasset Jesus sermones istos, migravit a Galilæa, & * venit in fines Judææ trans Jordanem:

* *Mar. 10. 1.*

2 & secutæ sunt eum turbæ multæ, & curavit eos ibi.

3 * Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa?

* *Mar. 10. 2.*

4 Qui respondens ait eis: Non legistis, quia * qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos? & dixit:

* *Gen. 1. 27.*

5 * Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.

* *Gen. 2. 24. 1. Cor. 6. 16. Ephes. 5. 31.*

6 Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet:

7 Dicunt illi: * Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, & dimittere?

* *Deut. 24. 1.*

8 Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

9 * Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur.

* *Sup. 5. 32. Mar. 10. 11. Luc. 16. 18. 1. Cor. 7. 10.*

10 Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11 Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

12 Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere capiat.

13 * Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos.

* *Mar. 10. 13. Luc. 18. 15.*

14 Jesus vero ait eis: * Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cœlorum.

* *Sup. 18. 3.*

15 Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

16 * Et ecce unus accedens ait illi: Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?

* *Marc. 10. 17. Luc. 18. 18.*

17 Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.

18 Dicit illi: Quæ? Jesus autem dixit: * Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices:

* *Exod. 20. 13.*

19 Honora patrem tuum, & matrem tuam, & Diliges proximum tuum sicut teipsum.

20 Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi a juventute mea, quid adhuc mihi deest?

21 Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.

22 Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.

23 Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cœlorum.

24 Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum.

25 Auditis autem his, discipuli mirabantur

rabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse?

26 Aspiciens autem Jesus, dixit illis. Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27 Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?

28 Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.

29 Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

* Inf. 20. 16. Mar. 10. 31. Luc. 13. 30.

30 * Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

CAPUT XX.

Parabolam proponit de operariis in vineam conductis, quorum ultimis idem datur denarius cum primis. Jesus discipulis passionem ac resurrectionem suam prædicit; & occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos, quod non potestate & ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse majores: egrediens vero Jericho duos cæcos illuminat.

1 Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

2 Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

3 Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos,

4 & dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit dabo vobis.

5 Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam, & nonam horam: & fecit similiter.

6 Circa undecimam vero exiit, & invenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi?

7 Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam.

8 Cum sero autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens a novissimis usque ad primos.

9 Cum venissent ergo, qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

10 Venientes autem & primi, arbitrati sunt, quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

11 Et accipientes murmurabant adversus patremfamilias,

12 dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstus.

13 At ille respondens uni eorum, dixit: Amice, non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum?

14 Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare, sicut & tibi.

15 Aut non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

16 * Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. * Sup. 19. 30. Mar. 10. 31. Luc. 13. 30.

17 * Et ascendens Jesus Jerosolymam, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis: * Marc. 10. 33. Luc. 18. 31.

18 Ecce ascendimus Jerosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte,

19 & tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

20 * Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. * Marc. 10. 35.

21 Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo.

22 Respondens autem Jesus, dixit:
Nescitis, quid petatis. Potestis bibere
calicem, quem ego bibiturus sum? Di-
cunt ei. Possumus.
23 Ait illis: Calicem quidem meum
bibetis: sedere autem ad dexteram meam
vel sinistram, non est meum dare vobis,
sed quibus paratum est a Patre meo.
* Marc. 10 41. 24 * Et audientes decem, indignati
sunt de duobus fratribus.
* Luc. 22. 25. 25 * Jesus autem vocavit eos ad se,
& ait: Scitis, quia principes gentium
dominantur eorum: & qui majores sunt
potestatem exercent in eos.
26 Non ita erit inter vos: sed qui-
cumque voluerit inter vos major fieri,
sit vester minister:
27 & qui voluerit inter vos primus
esse, erit vester servus.
*. Phil. 2. 7. 28 * Sicut filius hominis non venit
ministrari, sed ministrare, & dare ani-
mam suam redemptionem pro multis.
* Marc. 10. 46. Luc. 18. 35. 29 * Et egredientibus illis ab Jeri-
cho, secuta est eum turba multa.
30 Et ecce duo cæci sedentes secus
viam audierunt, quia Jesus transiret: &
clamaverunt dicentes: Domine, mise-
rere nostri, fili David.
31 Turba autem increpabat eos, ut
tacerent. At illi magis clamabant, di-
centes. Domine, miserere nostri, fili
David.
32 Et stetit Jesus, & vocavit eos,
& ait: Quid vultis ut faciam vobis?
33 Dicunt illi: Domine, ut aperian-
tur oculi nostri.
34 Misertus autem eorum Jesus, te-
tigit oculos eorum. Et confestim vide-
runt, & secuti sunt eum.

CAPUT XXI.

*Jesus super asinam Jerusalem cum trium-
pho ingressus, negotiatores de templo
ejicit, & Pharisæis de triumpho in-
dignantibus respondet: discipulis au-
tem de ficulnea Christi verbo arefacta
mirantibus, declarat fidei efficaciam:
interrogationem de sua potestate retundit
quæstione de Joannis baptismo: & ex
parabolis de homine duos filios haben-
te, & de patrefamilias, cujus vini-
tores, post alios servos, etiam filium vi-
neæ heredem occiderunt, prædicit re-
gnum Dei a Judæis ad Gentes trans-
ferendum.*

1 ET cum appropinquassent Jeroso-
lymis, & venissent Bethphage
ad Montem oliveti, tunc Jesus misit
duos discipulos,
2 dicens eis: Ite in castellum, quod
contra vos est, & statim invenietis a-
sinam alligatam, & pullum cum ea. sol-
vite, & adducite mihi:
3 & si quis vobis aliquid dixerit, di-
cite, quia Dominus his opus habet: &
confestim dimittet eos.
4 Hoc autem totum factum est, ut
adimpleretur quod dictum est per Pro-
phetam dicentem:
5 * Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus * Isaiæ 62. 11. Zach. 9. 9. Joan. 12. 15.
venit tibi mansuetus, sedens super asi-
nam, & pullum filium subjugalis.
6 Euntes autem discipuli, fecerunt,
sicut præcepit illis Jesus.
7 Et adduxerunt asinam, & pullum:
& imposuerunt super eos vestimenta sua,
& eum desuper sedere fecerunt.
8 Plurima autem turba straverunt ve-
stimenta sua in via: alii autem cæde-
bant ramos de arboribus, & sternebant
in via:
9 Turbæ autem, quæ præcedebant,
& quæ sequebantur, clamabant dicen-
tes: Hosanna filio David: * benedictus, * Psal. 117. 26. Marc. 11. 10. Luc. 19. 38.
qui venit in nomine Domini. hosanna
in altissimis.
10 Et cum intrasset Jerosolymam,
com-

commota est universa civitas dicens :
Quis est hic ?
11 Populi autem dicebant : Hic est
Jesus propheta a Nazareth Galilææ.
* Marc. 11. 15. Luc. 19. 45. Joan. 2. 14. 12 * Et intravit Jesus in templum
Dei, & ejiciebat omnes vendentes, &
ementes in templo : & mensas nummu-
lariorum, & cathedras vendentium co-
lumbas evertit :
* Isai. 56. 7. Jerem. 7. 11. Luc. 19. 46. 13 & dicit eis : Scriptum est : * Do-
mus mea domus orationis vocabitur : vos
autem fecistis illam speluncam latronum.
14 Et accesserunt ad eum cæci, &
claudi in templo, & sanavit eos.
15 Videntes autem principes sacerdo-
tum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, &
pueros clamantes in templo, & dicen-
tes : Hosanna filio David : indignati sunt,
16 & dixerunt ei : Audis, quid isti
dicunt ? Jesus autem dixit eis : Utique.
* Psal. 8. 3. numquam legistis : * Quia ex ore infan-
tium, & lactentium perfecisti laudem ?
17 Et relictis illis, abiit foras extra
Civitatem in Bethaniam, ibique mansit.
18 Mane autem revertens in Civita-
tem, esuriit.
* Marc. 11. 13. 19 * Et videns fici arborem unam
secus viam, venit ad eam : & nihil in-
venit in ea, nisi folia tantum, & ait
illi : Numquam ex te fructus nascatur
in sempiternum. Et arefacta est conti-
nuo ficulnea.
* Marc. 11. 20. 20 * Et videntes discipuli, mirati sunt
dicentes : Quomodo continuo aruit ?
21 Respondens autem Jesus, ait eis :
Amen dico vobis, si habueritis fidem,
& non hæsitaveritis, non solum de fi-
culnea facietis, sed & si monti huic di-
xeritis : Tolle, & jacta te in mare, fiet.
* Supr. 7. 7. Marc. 11. 24. Joan. 14. 13. 22 * Et omnia quæcumque petieritis
in oratione credentes, accipietis.
23 Et cum venisset in templum, ac-
cesserunt ad eum docentem principes sa-
cerdotum, & seniores populi, dicentes :
* Marc. 11. 28. Luc. 20. 2. * In qua potestate hæc facis ? Et quis
tibi dedit hanc potestatem ?
24 Respondens Jesus dixit eis : Inter-
rogabo vos & ego unum sermonem :
quem si dixeritis mihi, & ego vobis di-
cam, in qua potestate hæc facio.
25 Baptismus Joannis unde erat ? e
cælo, an ex hominibus ? At illi cogita-
bant inter se, dicentes :
26 Si dixerimus e cælo, dicet nobis :
Quare ergo non credidistis illi ? Si au-
tem dixerimus, ex hominibus, timemus
turbam : * omnes enim habebant Joan- * Supr. 14. 5.
nem sicut prophetam.
27 Et respondentes Jesu, dixerunt :
Nescimus. Ait illis & ipse : Nec ego
dico vobis, in qua potestate hæc facio.
28 Quid autem vobis videtur ? Homo
quidam habebat duos filios, & accedens
ad primum, dixit : Fili, vade hodie, o-
perare in vinea mea.
29 Ille autem respondens, ait : Nolo.
Postea autem, pœnitentia motus, abiit.
30 Accedens autem ad alterum, dixit
similiter. At ille respondens, ait : Eo,
domine, & non ivit.
31 Quis ex duobus fecit voluntatem
patris ? Dicunt ei : Primus. Dicit illis
Jesus : Amen dico vobis, quia publica-
ni, & meretrices præcedent vos in re-
gnum Dei.
32 Venit enim ad vos Joannes in via
justitiæ, & non credidistis ei. Publicani
autem, & meretrices crediderunt ei : vos
autem videntes nec pœnitentiam habui-
stis postea, ut crederetis ei.
33 Aliam parabolam audite : * Ho- * Isai. 5. 1. Jer. 2. 21. Marc. 12. 1. Luc. 20. 9.
mo erat paterfamilias, qui plantavit vi-
neam, & sepem circumdedit ei, & fo-
dit in ea torcular, & ædificavit turrim,
& locavit eam agricolis, & peregre pro-
fectus est.
34 Cum autem tempus fructuum ap-
propinquasset, misit servos suos ad agri-
colas, ut acciperent fructus ejus.
35 Et agricolæ, apprehensis servis e-
jus, alium ceciderunt, alium occiderunt,
alium vero lapidaverunt.
36 Iterum misit alios servos plures
prioribus, & fecerunt illis similiter.
37 Novissime autem misit ad eos filium
suum, dicens : Verebuntur filium meum.
38 Agricolæ autem videntes filium,
dixerunt intra se : * Hic est hæres : ve- * Gen. 37. 18.
nite, occidamus eum, & habebimus hæ-
reditatem ejus.

39 Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt.

40 Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41 Ajunt illi: Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42 Dicit illis Jesus: Numquam legistis in Scripturis: * Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris:

* Psal. 117. 22. Act. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.

43 ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.

44 Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum.

45 Et cum audissent principes sacerdotum, & Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt, quod de ipsis diceret.

46 Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.

CAPUT XXII.

Parabola de rege, qui fecit nuptias filio suo, in quibus discumbens absque veste nuptiali in tenebras ejicitur exteriores: tentatur Jesus a Pharisæis super censu dando Cæsari, & a Sadducæis super resurrectione; quorum redarguit inscitiam, mortuorum evincens resurrectionem: rursumque a legis doctore tentatur super magno legis mandato: vicissim quoque interrogat Pharisæos, cujus filius sit Christus.

1 ET respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens:

2 * Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

* Luc. 14. 16. Apoc. 19. 9.

3 Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, & nolebant venire.

4 Iterum misit alios servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias.

5 Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam.

6 Reliqui vero tenuerunt servos ejus, & contumeliis affectos occiderunt.

7 Rex autem cum audisset, iratus est: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit.

8 Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9 Ite ergo ad exitus viarum, & quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.

10 Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt, malos, & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

11 Intravit autem rex, ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

12 Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

13 Tunc dixit rex ministris: * Ligatis manibus, & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores. ibi erit fletus, & stridor dentium.

* Supr. 8. 12. & 13. 42. Inf. 25. 30.

14 Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

15 * Tunc abeuntes Pharisæi consilium inierunt, ut caperent eum in sermone.

* Marc. 12. 13. Luc. 20. 20.

16 Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo. non enim respicis personam hominum.

17 Dic ergo nobis: quid tibi videtur? licet censum dare Cæsari, an non?

18 Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?

19 ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.

20 Et ait illis Jesus: Cujus est imago hæc, & superscriptio?

21 Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: * Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

* Rom. 13. 7.

22 Et

22 Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt.

23 In illo die accesserunt ad eum
* Act. 23. 8. Sadducæi, qui dicunt * non esse resurrectionem. & interrogaverunt eum,

24 dicentes: Magister, Moyses dixit:
* Deut. 25. 5. Marc. 12. 19. Luc. 20. 28. * Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, & suscitet semen fratri suo.

25 Erant autem apud nos septem fratres: & primus, uxore ducta, defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26 Similiter secundus, & tertius usque ad septimum.

27 Novissime autem omnium & mulier defuncta est.

28 In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam.

29 Respondens autem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30 In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cœlo.

31 De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a Deo dicente vobis:

* Exod. 3. 6. 32 * Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium.

33 Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina ejus.

34 Pharisæi autem audientes, quod silentium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum:

* Marc. 12. 28. Luc. 10. 25. 35 * & interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum:

36 Magister, quod est mandatum magnum in Lege?

* Deut. 6. 5. 37 Ait illi Jesus: * Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

38 Hoc est maximum, & primum mandatum.

39 Secundum autem simile est huic:
* Levit. 19. 18. * Marc. 12. 31. * Diliges proximum tuum, sicut teipsum.

40 In his duobus mandatis universa lex pendet, & prophetæ.

41 Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus,

42 dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei: David.

43 Ait illis: * Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: * Luc. 20. 42.

44 * Dixit dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? * Psal. 109. 1.

45 Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46 Et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

CAPUT XXIII.

Scribis & Pharisæis super cathedram Moysi sedentibus præcipit Jesus obedire, ipsorum autem opera non imitari, retegens ipsorum hypocrisim, & ambitionem, discipulos vero contrariam docens humilitatem: deinde multiplex væ illis ob hypocrisim, ac reliquas suas iniquitates interminatur, prædicens eos patrum suorum mensuram in justorum persecutionibus impleturos, ac Jerusalem deserendam.

1 TUnc Jesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos,

2 dicens: Super cathedram Moysi sederunt * Scribæ, & Pharisæi.

3 Omnia ergo, quæcumque dixerint vobis, servate, & facite: secundum opera vero eorum nolite facere. dicunt enim, & non faciunt. * 2. Esd. 8. 4.

4 * Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere. * Luc. 11. 46. Act. 15. 10.

5 Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. * dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias, * Num. 15. 38. Deut. 6. 8. & 22. 12.

6 * Amant autem primos recubitus in * Marc. 12. 39. Luc. 11. 43. & 20. 46.

in cœnis, & primas cathedras in synagogis,

7 & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.

* Jac. 3. 1. 8 * Vos autem nolite vocari Rabbi. Unus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis.

* Malac. 1. 6. 9 * Et patrem nolite vocare vobis super terram. unus est enim Pater vester, qui in cœlis est.

10 Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus est, Christus.

11 Qui major est vestrum, erit minister vester.

* Luc. 14. 11. & 18. 14. 12 * Qui autem se exaltaverit, humiliabitur. & qui se humiliaverit, exaltabitur.

13 Væ autem vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.

* Marc. 12. 40. Luc. 20. 47. 14 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: * quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis judicium.

15 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia circuitis mare, & aridam, ut faciatis unum proselytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.

16 Væ vobis, duces cæci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est: qui autem juraverit in auro templi, debet.

17 Stulti, & cæci: Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?

18 Et quicumque juraverit in altari, nihil est: quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.

19 Cæci: Quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum?

20 Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt.

21 Et quicumque juraverit in templo, jurat in illo, & in eo, qui habitat in ipso.

22 Et qui jurat in cœlo, jurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.

23 * Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis, * judicium, & misericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. * Luc. 11. 42. * Mich. 6. 8. Zach. 7. 9.

24 Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

25 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis est calicis, & paropsidis: intus autem pleni estis rapina, & immunditia.

26 Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis, & paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum.

27 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia.

28 Sic & vos a foris quidem paretis hominibus justi: intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate.

29 Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta justorum,

30 & dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

31 Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum, qui prophetas occiderunt.

32 Et vos implete mensuram patrum vestrorum.

33 * Serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis a judicio gehennæ? * Sup. 3. 7.

34 Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de civitate in civitatem.

35 ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, * a sanguine Abel justi usque ad sanguinem * Zachariæ filii Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare. * Gen. 4. 8. Hebr. 11. 4. * 2. Par. 24. 22.

36 Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

37 * Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad * Luc. 13. 34.

te

te missi sunt: quoties volui congregare
filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?
38 Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.
39 Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus,
qui venit in nomine Domini.

CAPUT XXIV.

Predicit templi eversionem, monetque, ut caveant a venturis seductoribus, futura praenuntians bella ac persecutiones: surgent pseudochristi, & pseudoprophetae: de adventu filii hominis, praecedentibus signis in sole, luna, & stellis omnibus ignotum dicit Christus diem judicii, & de fideli, ac malo servo, propter quae docet semper esse vigilandum.

1 ET egressus Jesus de templo, ibat.
Et accesserunt discipuli ejus, ut
ostenderent ei aedificationes templi.
2 Ipse autem respondens dixit illis:
Videtis haec omnia? Amen dico vobis,
* non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur. (* Luc. 19. 44.)
3 Sedente autem eo super montem
Oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quando haec
erunt? & quod signum adventus tui, &
consummationis saeculi?
4 * Et respondens Jesus dixit eis: (* Ephes. 5. 6. Coloss. 2. 18.)
Videte, ne quis vos seducat.
5 Multi enim venient in nomine
meo, dicentes: Ego sum Christus: &
multos seducent.
6 Audituri enim estis praelia, & opiniones praeliorum. Videte, ne turbemini. Oportet enim haec fieri, sed nondum
est finis.
7 Consurget enim gens in gentem,
& regnum in regnum, & erunt pestilentiae, & fames, & terraemotus per loca.
8 Haec autem omnia initia sunt dolorum.
9 * Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. (* Supra 10. 17. Luc. 21. 12. Joan. 15. 20. & 16. 2.)
10 Et tunc scandalizabuntur multi,
& invicem tradent, & odio habebunt
invicem.
11 Et multi pseudoprophetae surgent,
& seducent multos.
12 Et quoniam abundavit iniquitas,
refrigescet charitas multorum.
13 Qui autem perseveraverit usque in
finem, hic salvus erit.
14 Et praedicabitur hoc Evangelium
regni in universo orbe, in testimonium
omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.
15 * Cum ergo videritis abominationem desolationis, quae dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto: (* Marc. 13. 14. Luc. 21. 20.)
qui legit, intelligat:
16 tunc qui in Judaea sunt, fugiant
ad montes:
17 & qui in tecto, non descendat
tollere aliquid de domo sua:
18 & qui in agro, non revertatur
tollere tunicam suam.
19 Vae autem praegnantibus, & nutrientibus in illis diebus.
20 Orate autem, ut non fiat fuga
vestra in hyeme, * vel sabbato. (* Act. 1. 12.)
21 Erit enim tunc tribulatio magna,
qualis non fuit ab initio mundi usque
modo, neque fiet.
22 Et nisi breviati fuissent dies illi,
non fieret salva omnis caro: sed propter
electos breviabuntur dies illi.
23 * Tunc si quis vobis dixerit: Ecce (* Marc. 13. 21. Luc. 17. 23.)
hic est Christus, aut illic: nolite credere.
24 Surgent enim pseudochristi, &
pseudoprophetae, & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.
25 Ecce praedixi vobis.
26 Si ergo dixerint vobis: Ecce in
deserto est: nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere.
27 Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem; ita
erit & adventus Filii hominis.
28 * Ubicumque fuerit corpus, illic (* Luc. 17. 37.)
congregabuntur & aquilae.

29 * Sta-

* Isa. 13. 10. Ezech. 32. 7. Joel 2. 10. & 3. 15. Marc. 13. 24. Luc. 21. 25.
29 * Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commovebuntur.

30 Et tunc parebit signum Filii hominis in cœlo: & tunc plangent omnes tribus terræ: * & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & majestate. (* Apoc. 1. 7.)

* 1. Cor. 15. 52. 1. Thess. 4. 16.
31 * Et mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis cœlorum usque ad terminos eorum.

32 Ab arbore autem fici discite parabolam: cum jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, scitis, quia prope est æstas.

33 ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in januis.

34 Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.

* Marc. 13. 31.
35 * Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.

36 De die autem illa, & hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi solus Pater.

* Gen. 7. 7. Luc. 17. 26.
37 * Sicut autem in diebus [illegible] erit & adventus Filii homini[illegible]

38 Sicut enim erant in [illegible] ante diluvium comedentes, & [illegible], nubentes, & nuptui t[illegible], usque ad eum diem, quo in[illegible] in arcam,

39 & non c[illegible], donec venit diluvium, & [illegible] omnes, ita erit & adventus Filii [illegible]is.

40 T[illegible] erunt in agro: unus assumetur, [illegible] unus relinquetur.

41 [illegible] molentes in mola: una assumetur, [illegible] una relinquetur.

[illegible] Vigilate ergo, quia nescitis, qua [illegible] Dominus vester venturus sit.

* Marc. 13. 35. Luc. 12. 39.
4[illegible] Illud autem scitote, * quoniam si [illegible] paterfamilias, qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam.

44 Ideo & vos estote parati, quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est.

45 Quis, putas, est fidelis servus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?

46 * Beatus ille servus, quem cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem. (* Apoc. 16. 15.)

47 Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.

48 Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire:

49 & cœperit percutere conservos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis;

50 veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat:

51 & dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis. * Illic erit fletus, & stridor dentium. (* Supr. 13. 42. Infr. 25. 30.)

CAPUT XXV.

Parabolas proponit de [illegible] virginibus, ac talentis [illegible] servis, quorum dominus [illegible] singulos præ[illegible] juxta ipsorum merita: [illegible] judicium ponit ob oculos, [illegible] promissionis bonorum, ac [illegible]positionis malorum.

1 TUnc simile erit regnum cœlorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso, & sponsæ.

2 Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes:

3 sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum:

4 prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.

5 Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes, & dormierunt.

6 Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei.

7 Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornaverunt lampades suas.

8 Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.

9 Responderunt prudentes, dicentes:

Ne

Ne forte non sufficiat nobis, & vobis,
ite potius ad vendentes, & emite vobis.
10 Dum autem irent emere, venit
sponsus: & quæ paratæ erant, intrave-
runt cum eo ad nuptias, & clausa est
janua.
11 Novissime vero veniunt & reliquæ
virgines, dicentes: domine, domine, a-
peri nobis.
12 At ille respondens, ait: Amen di-
co vobis, nescio vos.
* Marc. 13. 33. 13 * Vigilate itaque, quia nescitis
diem, neque horam.
* Luc. 19. 12. 14 * Sicut enim homo peregre profi-
ciscens vocavit servos suos, & tradidit
illis bona sua;
15 Et uni dedit quinque talenta, alii
autem duo alii vero unum, unicuique se-
cundum propriam virtutem, & profectus
est statim.
16 Abiit autem qui quinque talenta
acceperat, & operatus est in eis, & lu-
cratus est alia quinque.
17 Similiter & qui duo acceperat, lu-
cratus est alia duo.
18 Qui autem unum acceperat, abiens
fodit in terram, & abscondit pecuniam
domini sui.
19 Post multum vero temporis venit
dominus servorum illorum, & posuit ra-
tionem cum eis.
20 Et accedens qui quinque talenta
acceperat, obtulit alia quinque talenta,
dicens: Domine quinque talenta tradi-
disti mihi, ecce alia quinque superlucra-
tus sum.
21 Ait illi dominus ejus: Euge serve
bone, & fidelis, quia super pauca fuisti
fidelis, super multa te constituam, in-
tra in gaudium domini tui.
22 Accessit autem & qui duo talenta
acceperat, & ait: Domine duo talenta
tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus
sum.
23 Ait illi dominus ejus: Euge serve
bone, & fidelis, quia super pauca fui-
sti fidelis, super multa te constituam, in-
tra in gaudium domini tui.
24 Accedens autem & qui unum ta-
lentum acceperat, ait: domine, scio,
quia homo durus es, metis ubi non se-
minasti, & congregas ubi non sparsisti:
25 & timens abii: & abscondi talen-
tum tuum in terra: ecce habes quod
tuum est.
26 Respondens autem dominus ejus,
dixit ei: Serve male, & piger, sciebas,
quia meto ubi non semino, & congre-
go ubi non sparsi:
27 oportuit ergo te committere pecu-
niam meam nummulariis, & veniens e-
go recepissem utique quod meum est cum
usura.
28 Tollite itaque ab eo talentum, &
date ei, qui habet decem talenta.
29 * Omni enim habenti dabitur, & * Sup. 13. 12.
abundabit: ei autem, qui non habet, Marc. 4. 25.
& quod videtur habere, auferetur ab Luc. 8. 18. & 19. 26.
eo.
30 Et inutilem servum ejicite in te-
nebras exteriores: illic erit fletus, & stri-
dor dentium.
31 Cum autem venerit Filius homi-
nis in majestate sua, & omnes angeli
cum eo, tunc sedebit super sedem ma-
jestatis suæ.
32 Et congregabuntur ante eum o-
mnes gentes, & separabit eos ab invi-
cem, sicut pastor segregat oves ab hœ-
dis:
33 Et statuet oves quidem a dextris
suis, hœdos autem a sinistris.
34 Tunc dicet rex his, qui a dextris
ejus erunt: Venite benedicti Patris mei,
possidete paratum vobis regnum a con-
stitutione mundi.
35 * Esurivi enim, & dedistis mihi * Isaie 58. 7.
manducare, sitivi, & dedistis mihi bi- Ezech.
bere: hospes eram, & collegistis me: 18. 7. & 16.
36 nudus, & cooperuistis me: * in- * Eccli. 7. 39.
firmus, & visitastis me: in carcere e-
ram, & venistis ad me.
37 Tunc respondebunt ei justi, dicen-
tes: Domine, quando te vidimus esu-
rientem, & pavimus te: sitientem, &
dedimus tibi potum?
38 quando autem te vidimus hospi-
tem, & collegimus te: aut nudum, &
cooperuimus te?
39 aut quando te vidimus infirmum:

aut in carcere, & venimus ad te?
40 Et respondens rex dicet illis: A-
men dico vobis, quamdiu fecistis uni
ex his fratribus meis minimis, mihi fe-
cistis.
41 Tunc dicet & his, qui a sinistris
erunt: * Discedite a me maledicti in i- *Psal. 6. 9. Infr. 7. 23. Luc. 13. 27.
gnem æternum, qui paratus est diabo-
lo, & angelis ejus.
42 Esurivi enim, & non dedistis mi-
hi manducare: sitivi, & non dedistis
mihi potum:
43 hospes eram, & non collegistis
me: nudus, & non cooperuistis me: in-
firmus, & in carcere, & non visitastis
me.
44 Tunc respondebunt ei & ipsi, di-
centes: Domine, quando te vidimus e-
surientem, aut sitientem, aut hospitem,
aut nudum, aut infirmum, aut in car-
cere, & non ministravimus tibi?
45 Tunc respondebit illis, dicens:
Amen dico vobis: Quamdiu non feci-
stis uni de minoribus his, nec mihi fe-
cistis.
46 * Et ibunt hi in supplicium æter- *Joan. 5. 29. Dan. 12. 2.
num: justi autem in vitam æternam.

CAPUT XXVI.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu, qui unguento pretioso a muliere perfunditur, murmurantibus discipulis: venditur a Juda; de cujus proditione discipulis in cœna loquitur, in qua panem in corpus suum, & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, trinamque Petri negationem: & post trinam orationem capitur a Judæis, quorum uni Petrus abscidit auriculam: discipulis fugientibus, coram Caipha a falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur ac cæditur, & ter a Petro negatur.

1 ET factum est cum consummasset
Jesus sermones hos omnes, dixit
discipulis suis. *Marc. 14. 1. Luc. 22. 1.
2 * Scitis, quia post biduum Pascha
fiet, & filius hominis tradetur, ut cru-
cifigatur.
3 Tunc congregati sunt principes sa-
cerdotum, & seniores populi in atrium
principis sacerdotum, qui dicebatur Cai-
phas:
4 & consilium fecerunt, ut Jesum do-
lo tenerent, & occiderent.
5 Dicebant autem: Non in die fe-
sto, ne forte tumultus fieret in populo.
6 * Cum autem Jesus esset in Betha- *Joan. 12. 1. & 3. Marc. 14. 3.
nia in domo Simonis leprosi,
7 accessit ad eum mulier habens ala-
bastrum unguenti pretiosi, & effudit su-
per caput ipsius recumbentis.
8 Videntes autem discipuli, indigna-
ti sunt dicentes: Ut quid perditio hæc?
9 potuit enim istud venumdari mul-
to, & dari pauperibus.
10 Sciens autem Jesus, ait illis: Quid
molesti estis huic mulieri? opus enim bo-
num operata est in me.
11 nam semper pauperes habetis vo-
biscum: me autem non semper habetis.
12 Mittens enim hæc unguentum hoc
in corpus meum, ad sepeliendum me
fecit.
13 Amen dico vobis, ubicumque præ-
dicatum fuerit hoc Euangelium in toto
mundo, dicetur & quod hæc fecit in
memoriam ejus.
14 * Tunc abiit unus de duodecim, *Marc. 14. 10. Luc. 22. 4.
qui dicebatur Judas Iscariotes, ad prin-
cipes sacerdotum,
15 & ait illis: Quid vultis mihi da-
re, & ego vobis eum tradam? At illi
constituerunt ei triginta argenteos.
16 Et exinde quærebat opportunita-
tem, ut eum traderet.
17 * Prima autem die azymorum ac- *Marc. 14. 12. Luc. 22. 7.
cesserunt discipuli ad Jesum, dicentes:
Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?
18 At Jesus dixit: Ite in civitatem
ad quemdam, & dicite ei: Magister di-
cit: Tempus meum prope est, apud te
facio Pascha cum discipulis meis.
19 Et fecerunt discipuli, sicut consti-
tuit illis Jesus, & paraverunt Pascha.
20 * Vespere autem facto, discumbe- *Marc. 14. 17. Luc. 22. 14.
bat cum duodecim discipulis suis.

21 Et

21 Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, * quia unus vestrum me traditurus est.

* Joan. 13. 21.

22 Et contristati valde cœperunt singuli dicere: Numquid ego sum, Domine?

23 At ipse respondens ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.

24 Filius quidem hominis vadit, * sicut scriptum est de illo: væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.

* Psal. 40. 10.

25 Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.

26 * Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum.

* 1. Cor. 11. 24.

27 Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.

28 Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

29 Dico autem vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30 Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti.

31 Tunc dicit illis Jesus: * Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: * Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.

* Marc. 14. 27. Joan. 16. 32. * Zach. 13. 7.

32 Postquam autem resurrexero, * præcedam vos in Galilæam.

* Marc. 14. 28. & 16. 7.

33 Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego numquam scandalizabor.

34 Ait illi Jesus: * Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis.

* Marc. 14. 30. Joan. 13. 38.

35 Ait illi Petrus: * Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

* Marc. 14. 31. Luc. 22. 33.

36 Tunc venit Jesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic, donec vadam illuc, & orem.

37 Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari, & mœstus esse.

38 Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate mecum.

39 Et progressus pusillum procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

40 Et venit ad discipulos suos, & invenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigilare mecum?

41 Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

42 Iterum secundo abiit, & oravit dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

43 Et venit iterum, & invenit eos dormientes: erant enim oculi eorum gravati.

44 Et relictis illis, iterum abiit, & oravit tertio, eumdem sermonem dicens.

45 Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite jam, & requiescite: ecce appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

46 Surgite, eamus: ecce appropinquavit qui me tradet.

47 * Adhuc eo loquente, ecce Judas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis, & fustibus, missi a principibus sacerdotum, & senioribus populi.

* Marc. 14. 43. Luc. 22. 47. Joan. 18. 3.

48 Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.

49 Et confestim accedens ad Jesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum.

50 Dixitque illi Jesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in Jesum, & tenuerunt eum.

51 Et ecce unus ex his, qui erant cum Jesu, extendens manum, exemit gla-

gladium suum, & percutiens servum principis sacerdotum, amputavit auriculam ejus.

52 Tunc ait illi Jesus: Converte gladium tuum in locum suum. * Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. [* Gen. 9. 6. Apoc. 13. 10.]

53 An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum?

[* Isaia. 53. 10.] 54 * Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri?

55 In illa hora dixit Jesus turbis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.

[* Thr. 4. 20.] 56 Hoc autem totum factum est, * ut adimplerentur Scripturæ prophetarum. [* Marc. 14. 50.] Tunc discipuli omnes, * relicto eo, fugerunt.

[* Luc. 22. 54. Joan. 18. 24.] 57 * At illi tenentes Jesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi Scribæ & seniores convenerant.

58 Petrus autem sequebatur eum a longe, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem.

59 Principes autem sacerdotum, & omne concilium quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent:

60 & non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes,

[* Joan. 2. 19.] 61 & dixerunt: Hic dixit: * Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud.

62 Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti adversum te testificantur?

63 Jesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei.

64 Dicit illi Jesus: Tu dixisti. Verumtamen dico vobis: * amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. [* Sup. 16. 27. Rom. 14. 10. 1. Thess. 4. 15.]

65 Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam:

66 quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.

67 * Tunc exspuerunt in faciem ejus, & colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt, [* Isaiæ 50. 6. Marc. 14. 65.]

68 dicentes: Prophetiza nobis, Christe, quis est qui te percussit?

69 * Petrus vero sedebat foris in atrio: & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Jesu Galilæo eras. [* Luc. 22. 55. Joan. 18. 17.]

70 At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicis.

71 Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno.

72 Et iterum negavit cum juramento: quia non novi hominem.

73 Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro: Vere & tu ex illis es. nam & loquela tua manifestum te facit.

74 Tunc cœpit detestari, & jurare, quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.

75 Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare.

CAPUT XXVII.

Judas relatis argenteis, laqueo se suspendit. Jesus coram Pilato accusatus non respondet: uxor autem Pilati dicit ipsum justum: præligitur tamen Barabbas: Pilatus lotis manibus Jesum flagellatum tradit crucifigendum: qui a militibus multipliciter illusus, ducitur ad crucifigendum: & felleo vino potatus, inter latrones crucifigitur, divisis ipsius vestimentis: & a variis multæ jactantur in ipsum blasphemiæ. suboriuntur tenebræ; & clamans Jesus Eli, acetoque potatus, cum clamore exspirat, ac signa varia fiunt: corpus Jesu

su a Joseph sepultum, custoditur a militibus.

1 MAne autem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi adversus Jesum, ut eum morti traderent.

* Marc. 15. 1. Luc. 23. 1. Joan. 18. 28.

2 * Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi.

3 Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus,

4 dicens: Peccavi tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris.

* Act. 1. 18.

5 Et projectis argenteis in templo, recessit, * & abiens laqueo se suspendit.

6 Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est.

7 Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum.

* Act. 1. 19.

8 * Propter hoc vocatus est ager ille Haceldama, hoc est ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

* Zach. 11. 12.

9 Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem: * Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Israel:

10 & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

* Marc. 15. 2. Luc. 23. 3. Joan. 18. 33.

11 Jesus autem stetit ante præsidem, * & interrogavit eum præses, dicens: Tu es Rex Judæorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis.

12 Et cum accusaretur a principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit.

13 Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia?

14 Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer.

15 Per diem autem solemnem consueverat præses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16 Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas.

17 Congregatis ergo illis dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Jesum, qui dicitur Christus?

18 Sciebat enim, quod per invidiam tradidissent eum.

19 Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, & justo illi: Multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

* Marc. 15. 11. Luc. 23. 18. Joan. 18. 40. Act. 3. 14.

20 * Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populis, ut peterent Barabbam, Jesum vero perderent.

21 Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam.

22 Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus?

23 Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur.

24 Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine justi hujus: vos videritis.

25 Et respondens universus populus, dixit: Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.

26 Tunc dimisit illis Barabbam: Jesum autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur.

* Marc. 15. 16. Joan. 19. 2.

27 Tunc milites præsidis suscipientes Jesum in prætorium, * congregaverunt ad eum universam cohortem:

28 & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei:

* Joan. 19. 2.

29 * & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave rex Judæorum.

30 Et exspuentes in eum acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus.

31 Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum, ut crucifigerent.

32 * Et

* Marc. 15. 21. Luc. 23. 26.

32 * Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus.

* Marc. 15. 22. Luc. 23. 33. Joan. 19. 17.

33 * Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus.

34 Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cum gustasset, noluit bibere.

* Marc. 15. 24. Luc. 23. 34. Joan. 19. 24. * Psal. 21. 19.

35 Postquam autem crucifixerunt eum, * diviserunt vestimenta ejus, sortem mittentes: ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: * Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

36 Et sedentes servabant eum.

37 Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: HIC EST JESUS REX JUDÆORUM.

38 Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, unus a dextris, & unus a sinistris.

39 Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua,

* Joan. 2. 19.

40 & dicentes: * Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas: salva temetipsum: si filius Dei es, descende de cruce.

41 Similiter & principes sacerdotum illudentes cum Scribis, & senioribus dicebant:

* Sap. 2. 18.

42 Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere: * si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei:

* Psal. 21. 9.

43 * confidit in Deo: liberet nunc, si vult, eum: dixit enim: Quia filius Dei sum.

44 Idipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45 A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram, usque ad horam nonam.

* Psal. 21. 2.

46 Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens: * Eli, Eli, lamma sabbacthani? hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?

47 Quidam autem illic stantes, & audientes, dicebant: Eliam vocat iste.

48 Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere.

49 Ceteri vero dicebant: Sine, videamus, an veniat Elias liberans eum.

50 Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

* 2. Par. 3. 14.

51 * Et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt,

52 & monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

53 Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.

54 Centurio autem, & qui cum eo erant custodientes Jesum, viso terræmotu, & his, quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Filius Dei erat iste.

55 Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Jesum a Galilæa ministrantes ei:

56 inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Joseph mater, & mater filiorum Zebedæi.

* Marc. 15. 42. Luc. 23. 50. Joan. 19. 38.

57 * Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathæa, nomine Joseph, qui & ipse discipulus erat Jesu.

58 Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59 Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone munda.

60 Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

61 Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

62 Altera autem die, quæ est post Parasceven, convenerunt principes sacerdotum, & Pharisæi ad Pilatum,

63 dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam.

64 Jube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium, ne forte veniant disci-

discipuli ejus, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit a mortuis: & erit novissimus error pejor priore.

65 Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis.

66 Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, signantes lapidem, cum custodibus.

CAPUT XXVIII.

Facto terræmotu, territisque custodibus, Angelus mulieribus nunciat Christi resurrectionem: qui ipse apparens jubet (sicut & Angelus jusserat) ut discipulis nuncient, quod Dominum in Galilæa visuri sint: militibus sepulchri custodibus, pecunia corruptis, dicunt corpus Christi furto sublatum: discipuli videntes in Galilæa Dominum, jubentur ire ad docendas & baptizandas omnes gentes.

1 Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum.

2 Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo: & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum.

3 Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, & vestimentum ejus sicut nix.

4 Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

5 Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim, quod Jesum, qui crucifixus est, quæritis.

6 Non est hic: surrexit enim, sicut dixit. Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus.

7 Et cito euntes dicite discipulis ejus, quia surrexit: & ecce præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis. Ecce prædixi vobis.

8 Et exierunt cito de monumento cum timore, & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis ejus.

9 Et ecce Jesus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10 Tunc ait illis Jesus: Nolite timere. Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

11 Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia, quæ facta fuerant.

12 Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus,

13 dicentes: Dicite, quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus.

14 Et si hoc auditum fuerit a præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus.

15 At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judæos usque in hodiernum diem.

16 Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam in montem, ubi constituerat illis Jesus.

17 Et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt.

18 Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.

19 * Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: * Marc. 16. 15.

20 docentes eos servare omnia, quæcumque mandavi vobis; & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.

PRÆFATIO
IN EUANGELIUM
S. MARCI.

QUæ de S. Marci statuuntur persona, difficilius est inter Authores. Eumdem esse virum, quem Sanctus Petrus in prima Epistola (a) suum spiritalem filium appellat, fortasse quia (ad fidem conversum Baptismate (b) initiaverit) Veterum plures autumarunt (c). Papias (d), & S. Irenæus lib. 3. cap. 1. discipulum, & interpretem ejusdem Apostoli appellant, quæ suffragia de eo suo probarent veteres plures (e) & recentiores Authores. Porro interpretem in eo agebat vir sanctus, Græce, aut Latine explicans, quæ alterutro sermone idem Apostolus loquebatur, vel saltem dictante Petri Epistolas exarans plures [illegible] excipiebat.

S. Epiphanius, & Hippolytus (f) in MS. Bodlejano, Pseudo-Dorotheus, Nicephorus, aliique in censum septuaginta Discipulorum eumdem Evangelistam referunt, quod in re consensisse Veteres constat (g). Addunt tamen illi, S. Marcum scandalo una cum Capharnaitis omnibus affectum, minus ferentem illa J. C. verba Joan. 6. 53. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, subductum propterea a consortio Jesu una cum aliis, exemplum illorum secutum S. Petrus de eo ad fidem reduxit; eumque comitem fidissimum in itinere suo Romam usus est, ubi & scriptum est ab illo Evangelium. Hæc de S. Marco verisimiliora sumimus.

Author anonymus in Actis e gravitate Aaronis virum deducit, narrans pariter eumque Sacerdotum in capite illum gestasse *Pontificalis apicis pondus*. Confundunt alii (h) cum *Joanne Marco*, qui filius in Actis scribitur Mariæ feminæ Jerosolymitanæ, in cujus hospitium, ubi & Fideles sese continebant, Apostolus Petrus, e carcere Angelico beneficio liberatus, sese receperat (i). Porro Joannes Marcus consobrinus erat S. Barnabæ, & S. Paulum una cum S. Barnaba Antiochiam primum, deinde Cyprum secutus est. Cum venissent in Pergen Pamphyliæ utrumque comite relicto Jerosolymam rediit (k), quare Apostolus Asiam secundo peragraturus comitem illum renuit. Verum hæc quorumdam opinio minime veteri omnibus probatur (l). Nos enim persuadere [illegible], Sanctum Marcum discipulum Apostoli Petri, juxta totius Antiquitatis testimonium, comitem sociumque, quoque anno ut refert Eusebium, Evangelium suum scripserat, & paulo post ab eodem Apostolo missus in Ægyptum venerit, eundem Apostolo Paulo [illegible]. Adde pariter, nullibi apud Veteres Joannis Marci nomine appellatum occurrere, quia & duos illos viros apertissime ab Eusebio distingui.

Joannes iste Marcus in Actis, & in Epistolis Pauli notus, non diu ante obitum Apostoli in vivis agebat; cum in Epistola ad Timotheum secunda, ad annum 12. Neronis, & 65. vel 66. Jesu Christi spectante, rogat Timotheum Apostolus, ut Epheso Romam deducat Joannem Marcum. Scimus est autem, juxta fidem

(a) 1. Pet. 5. 13. Et Marcus filius meus. (b) Vide Hieron. in [illegible] 69. (c) Hieron. in Catalog. [illegible] in Marc. Orig. apud Euseb. lib. 6. cap. 25. Hist. Eccl. (d) Apud Euseb. Hist. Eccl. l. 3. c. 39. (e) [illegible] l. 3. [illegible] Marc. Vide Epiph. hær. 51. Theoph. [illegible] in Marcum. Hieron. in Catal. Theophyl. [illegible] in [illegible], & alii. (f) [illegible] 51. [illegible] in MS. Bodlej. apud Mill. [illegible] Marci p. 69. (g) Orig. de recto in Deum fide. [illegible] in [illegible]. [illegible] apud Bell. [illegible] (h) [illegible] 1. 3. c. 57. Hier. in Epist. Philemon. [illegible] Orig. in Acta [illegible] Synopsi. [illegible] Comm. [illegible]
(i) Act. 12. 12. (k) Act. 13. & 15. (l) [illegible]

dem S. Hieronymus in vita S. Marci, Eusebius in Chronico, S. Isidorus in Martyrologio, Sanctum Marcum Evangelistam Discipulum S. Petri diem clausisse in Ægypto, anno 8. Neronis, & 62. J. C. Captum etiam ab illis affirmant alii, inter quos Eutychius Patriarcha Alexandrinus emortualem ejus annum componit cum primo Neronis, & Author Actis gestorum S. Marci, publicè vero factum [illegible] tradit circa 14. Claudii Imperatoris, ac tandem Anonymus a Bollando laudatus in annis ad Eutychium, ejus necem revocat ad Imperium Caii Caligulæ. Si quæ fides hujus temporum esse rationibus, liquido constat, Marcum contubernalem Sancti Barnabæ ab altero quidem nomine vero & Evangelista [illegible] distinguendum.

Si Authores alii obitum S. Marci citius consignant, sunt etiam alii, qui serius quam par est, amandaverint. Scriptor Chronici Alexandrini ejus obitum componit cum Anno J. C. 104. sub Imperio Trajani, primo die mensis Pharmuthi: summa autem ejus Vitam confirmavisse pro fide Jesu Christi, narrat traditum a prædecessoribus, Ducatum Ægypti regnantem [illegible]. Eadem tradit Dorotheus in Synopsi. Itaque temporum [illegible], hujus Chronicique characteres omnes ambiguam esse adeo, ut nihil certi de anno emortuali S. Marci definiri possit demonstrative. Quare nihil etiam fidei esse dandum puto pro illa sententia, quæ Joannem Marcum cum Evangelista confundit.

Nec magis certa altera alia sententia, in numero Septuaginta Discipulorum S. Marcum accensens. Papias (a) disertè asserit, nec inter Discipulos J. C. nec inter ejus sectatores S. Marcum unquam numeratum. Contra tradit S. Augustinus (b), & post illum Theodoretus Presb. in Hist. Scholar. inter homines Apostolicos, i. e. inter Discipulos Apostolorum refert Tertullianus lib. 4. contra Marcion. c. 5. nec ab his omnibus Beda dissentit (c), tamen sacrum virum Sanctum inter eos habendum, qui post resurrectionem cum Christo duxit, juxta phrasim Actuum Apostolorum c. 7. [illegible] Acta S. Marci excusa, quæ antiquitatem præseferunt (d), Cyrenen in Lybia Cyrenaica patriam ejus constituerunt.

S. Petro Romam usque circa annum 42. comes Marcus adhæsit, atque scriptum ab eo Evangelium, rogantibus fratribus, ut ea quæ ab Apostolo prædicante audierat, scripto ab ipso tradita sibi & posteritati conservarent, plerique ex Patribus asseruerunt (e). Id factum a Discipulo S. Petrum divina revelatione intelligentem, narrat aliquis Author (f), & Opus probavit, & legendum Ecclesiis [illegible] tradidit.

Idem Opus in Ægypto elucubratum aliqui apud S. Chrysostomum hom. 1. in Matth. asseruerunt. Elucubratum autem fuisse in gratiam Judæorum Alexandrinorum. Laudatur in eam sententiam testimonium Eutichii, qui tamen nihil aliud in suo Opere profert, quam missum S. Marcum in Ægyptum, scriptum ab ipso Evangelium eodem annunciasse. Sunt qui idem Evangelium S. Petro tribuerint. *Licet & Marcus quod edidit Petri affirmetur, cujus interpres Marcus*, ait Tertullianus (g). Dictante Petro a Marco exceptum asserunt Pseudo-Athanasius in Synopsi, & scriptum etiam a Petro narrat Baronius. Quibus plane repugnant S. Irenæus lib. 3. cap. 1. enarrantem ab Evangelista Opus post obitum S. Petri testatur. Tanta hæc opinionum discrepantia est, ut ne via quidem certa liceretur.

Sed & in assignando scripti Operis tempore major varietas est opinionum. Cum anno 3. Claudii componit Eusebius, alii ad quartum revocant, quibus adstipulatur Scriptor Arabicum Expositi, & Author vitæ S. Marci a Kirstenio vulgatæ. MS. Græca (h) Evangelia S. Marci quibus ad calcem adscriptis leguntur tempora edendi Evangelii idem notis, inter se non cohærent. Alia enim scriptum ferunt in anno *post Ascensionem*, sed majori numero alia, eundem testimonium sequentibus Euthymio & Theophylacto, habent decem. Plerique ex Patribus tradunt, scriptum

(a) *Papias apud Eus. l. 3. cap. 39. Hist. Eccl.* (b) *Aug. de consensu l. 1. c. 2. & in Faust. l. [illegible]* (c) *Beda in Marc. c. 1. [illegible]* (d) *Apud Boll. 25. April.*
(e) *Clemens Alex. apud Euseb. l. 2. cap. 15. [illegible]*
(f) *[illegible]* (g) *Tertull. l. 4. contra Marcion. [illegible]* (h) *[illegible]*

manifestum esse præsente Apostolo S. Petro. Quare ejus epocha componi possit cum anno 45. J. C. quo Evangelista una cum Apostolo Romæ versabatur. Contraria S. Irenæi opinio (*a*) autumantis, scriptum Opus post obitum SS. Petri & Pauli, contrarium omnium testimoniis adversa mire torquet Chronologos. Itaque difficultatem hanc repulsuri nonnulli, textum ejusdem Patris ita reddunt, ut innuat, non post obitum Apostolorum, sed post eorum ex Urbe Roma discessum, ad scribendum se S. Marcum contulisse. Consignant alii ex testimonio quorumdam MS. (*b*), quæ vulgatum Evangelium ferunt post Evangelium Sancti Matthæi, ita plane negari non omne videtur, sed nihil certi ea de re docemur.

Quo vero sermone [illegible] dignissimi Evangelistæ? [illegible] communis sententia, testimonio, vel saltem tacito assensu Veterum suffulta. S. Augustinus de Consens. lib. 1. cap. 2. tradit, Evangelistas omnes, uno excepto S. Matthæo, Græce scripsisse. Geminus est S. Hieronymus in Matth. 1. [illegible] ipso facto probaturus, [illegible] Damaso Pontifice, ut de [illegible], vel ex [illegible] Evangelia traderet, Græcum Originalis loco adhibuit. Nonnulla tamen extant Græca MSS. Evangelii S. Marci, quæ Latine adornatum illud testantur (*c*), eamdemque sententiam tamquam sibi valide apertèque rationibus persuasam Baronius & Seldenus secuti sunt. Favent Syriacus & Arabicus (*d*). Quin & maxime congruere arbitrantur ejus sententiæ assertores, ut scriptum Romæ Opus Latine cuderetur. Verum & eadem plane ratione, siquidem aliquid evincerent, autumandum esset, S. Paulum ad Romanos epistolam dantem Latine scripsisse, & Hebraice SS. Petrum & Jacobum, eo quod ad Hebræos scriberent. Scitum est autem, omnes illos Græcum sermonem adhibuisse. Est etiam omnibus exploratum, Romanos S. Marci ætate Græcæ peritos, ac Latine familiares, eo sermone quadam excepto, uti consuevisse (*e*).

Nullus relictus ambigendi ea de re locus, siquidem nostra ætate autographum Evangelistæ superesse compertum fuisset, sed hoc per ada [illegible] inter Eruditos. Baronius ad An. 45. J. C. tradit descriptum a Sancto Marco Evangelium in Urbe Roma, scriptum, impressum, Latine, deinde, cum Aquileiam ab Apostolo missus venisset, Græcis literis ab ipso traditum fuisse, quod Græcum autographum longa ætate Aquileiæ servatum, Venetias tandem delatum, religiosissime nostra adhuc ætate custoditur. Hæc omnia autem temere se ait idem Scriptor potius traditione & ipsius longe lateque rumore, quam certis aliquibus vetustatis monumentis. Narrant insuper, Carolum IV. Imperatorem deprehendisse Aquileiæ Ann. 1355. Autographum septem scapis compactum, quorum duos ipse, [illegible] precibus, a Nicolao Episcopo Aquileiensi [illegible] impetrasset (*f*). Servantur hæc Scripturarum fragmenta Pragæ, & ex Epistola Uneani ejusdem Ecclesiæ, descripta illa esse Latino sermone testantur (*g*).

[illegible] etiam, sibi Venetiarum civem MS. Originale S. Marci autographum, quod Venetias Aquileia delatum decimo quinto sæculo affirmant. Canonicus ille, cui pretiosi depositi cura demandata fuerat, seu ad Cornelium a Lapide Epistolæ ab eo conscriptæ respondit, Græcum esse Codicem, quamquam, ait idem Cornelius, alii, quos coram ea de re interrogavi, seu ad me litteris certiorem fecerunt, Codicis vetustate characteres adeo obliteratos fuisse, ut ne literas quidem cupi mereretur (*h*). Ciacconius in vita S. Petr. Latinum esse perhibet.

Eumdem Codicem P. Mabillon (*i*) cum Venetiis esset, inspicere cum maxime optaret, minime impetravit, causantibus Venetis in arcula quadam pretiosa, veluti in [illegible] figuris munita, recludi, ut nemini permitteretur. Feliciter tamen P. Bernardus Montfaucon & Librum inspexit, & plura ad ea rerum pertinentia observavit. Hæc mutum mo-

(*a*) Irenæus [illegible]. (*b*) In [illegible] [illegible] [illegible] D. [illegible] (*c*) In [illegible] [illegible] [illegible] (*d*) [illegible] (*e*) [illegible] (*f*) [illegible] (*g*) [illegible] (*h*) Cornel. a Lap. in Marc. pag. 570. (*i*) Mabillon Iter Italic. pag. [illegible]

monumento ex illo referuntur (*a*). Codex est MS. ex papyro Ægyptia, ut ipse quidem testatur, membranaceum alii contendunt (*b*). Vetustate autem adeo corruptus est, atque demum lucido quo asservatur, est humiditas, ut in prompto remedio occurrerant, brevi tandem marcescens dissipetur. Rara quidam interula hic illic integra, sed Latina omnes, exhibentur.

Refutat etiam Scriptorem quemdam, qui & literas Græcas & vocem KATA deprehendisse sibi visus erat: demonstrare literas illas omnes Latinas fuisse, & quod ille KATA legit, re tamen scribi DATA, itemque quod ille D. Græcum suspicatus est, Latinum esse A, cujus media linea evanuerit. Observavit etiam Auctor alicubi D & A Latinorum, quarum sane eadem est literarum forma apud Græcos. Addit, nullum se alium vetustiorem Codicem unquam vidisse, nullas habentem vocum distinctiones; atque eas autem adeo opus folia humiditate & situ, ut ne separari quidem possint. Quadratum est Manuscriptum, cujus papyrus marcescens umbrosum colorem exhibet. Cum autem neque verti folia, neque legi scriptura possit, nullo indicio deprehendi potuit, an duo illi scapi, qui Pragæ servantur, pars ejusdem Codicis habendi sint.

Sed Acta & Epistolæ de hoc monumento testimonium ferentia, a P. D. Bernardo in suo Diario Italico relata, omnem controversiam omnino tollunt. Recitantur ex de re plures litteræ Ferdinandi Archiducis Austriæ ad Baronem Franciscum a Turre, qui Legatione a Cæsare ad Venetos fungebatur Ann. 1574. Rogat autem Archidux per Legatum suum, Principem Venetorum, & Senatum, ut reliquis Codicis Veneti Exemplar transcriptum, cum alia ejusdem parte, quæ Pragæ autographa servabatur, integrandum sibi permitterent. Hæc omnia expressa leguntur in Epistola Caroli V. Imperatoris, cujus exemplar Ferdinandus ad Legatum suum transmisit. Ex tunc autem adeo corruptus erat Codex, ut ex quinque pluribusve scapis constaret, satis distingui non posset, nec e scriptura aliquid nisi pauca tantum verba distinguebantur. Quare Legatus unum tantum sui exemplar transmisit, una cum papyri forma & colore ad vivum expressa. D. Fontanini, ex quo P. Montfaucon hæc omnia accepit, invicte demonstrat, non ante annum 1420. Venetos Autographum illud possedisse, donum Urbis Forojuliensis, quo ex Aquileja eruta translatum fuisse constat.

Hæc sententiarum discrepantia contrahendæ affirmandum sibi atque confuderunt, (*c*) S. Marcum Græce pariter & Latine scripsisse, vel saltem Opus ipsum suum ex Græco in Latinum vertisse. Alii (*d*) Apostolatum S. Marci Aquilejam negant, nihil enim ea de re apud Veteres. Ambiguum est etiam, Hermagoram, qui ejusdem Evangelistæ in Cathedra Aquilejensi successor creditur, Apostolorum ætate vixisse. Contendunt pariter, Acta missionis S. Marci Aquilejam recentiora esse commentum: ac tandem credunt Evangelium Venetiis, & Pragæ asservatum & vetustissimum quidem esse posse Originale, & ejusdem Evangelistæ opus non esse: [illegible] enim convenit Opus illud mature satis Latinas literis traditum fuisse, incertum tamen quo Authore vel tempore.

Quoniam ex collatione utriusque Evangelii SS. Matthæi & Marci intelligimus, posteriorem hoc summum esse illi ut suspicantur: sæpe enim easdem voces retinet, easdem refert historias, iisdem fere vocibus expressas: addit etiam nonnulla, quibus hæc aliquid Textui S. Matthæi afferunt. Refert tandem S. Marcus duo vel tria prodigia in S. Matthæo omissa (*e*). Quod autem animadvertendum in eum opere maxime, illud est, ordinem in reliquis omnibus S. Matthæum secutum, in ordine tamen narrationis a capite 4. 14. usque ad cap. 13. ubicum deserere, ut S. Lucæ, & Sancto Joanni adhæreat. Nec de generatione Jesu Christi temporali, neque de ejus cunabulis quidquam attingit, opus suum exorsus a prædicatione S. Joannis Baptistæ. Parabolas etiam plures omittit, relatas apud S. Matthæum cap.

(*a*) [illegible] (*b*) [illegible]
(*c*) [illegible] (*d*) [illegible]
(*e*) [illegible]

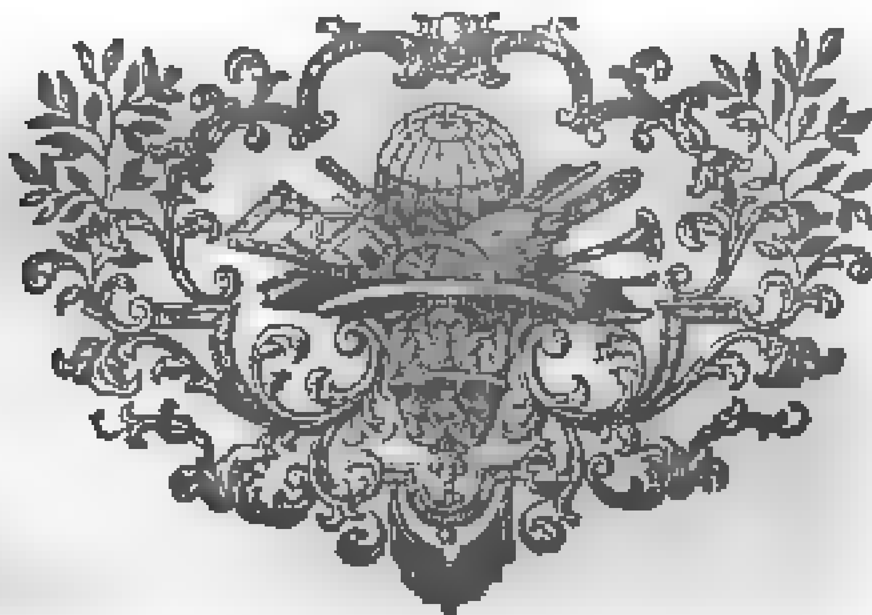
cap. 20. & 21. & 25 sicut & sermones nonnullos ad Discipulos & Pharisæos, legendos in capit. 5. & 6. & 7. & 16. & 23. S Matthæi.

Acta S. Marci a Bollandistis vulgata ferunt, scriptum a S. Viro Euangelium Aquilejæ, ejusque Autographum ipsum esse contendunt, quod in eadem Urbe servabatur. Vide quæ de Euangelio Latino S. Marci scripsimus.

De authoritate postremi capitis S. Marci, vel saltem de duodecim postremis versiculis ejus Euangelii, dubitatum est apud Veteres (*a*). Unum hoc Euangelium recipere Hæreticos nonnullos testatur S. Irenæus lib. 3. cap. 2 Ferunt, viro huic Sancto demandatum fuisse munus Euangelii prædicandi in Ægypto, Thebaide, & Lybia Cyrenaica, quo scriptum a se in Italia Euangelium detulerit. Therapeutas illos, de quibus Philo de Vita Contempl. primos fuisse S. Marci Discipulos, plurium sententia tenuit (*b*). Martyrium igne consummavit (*c*) Alexandriæ, vel saltem defunctum ejus corpus igni traditum, in cineres favillasque abiit.

Suspicatur Grotius, Sanctum Marcum Hebræo Sancti Matthæi Codice in Versione sua adornanda usum, sicut vicissim interpretem Græcum Sancti Matthæi, præ oculis habuisse Textum Græcum Sancti Marci (*d*); recurrunt enim in Sancto Matthæo & Marco similes loquendi phrases, quasi scilicet postremus hic scriptor, qui omnium sententia S. Matthæi summam dedit, non æque potuisset phrases Græci Interpretis Sancti Matthæi in suum Opus transferre. Facile persuasum habuit Grotius, Euangelium Hebræum Sancti Matthæi nondum Græcis literis traditum fuisse, cum Sanctus Marcus ad scribendum se conferret. Addit in suis Prolegomenis ad Sanctum Marcum, Versionem Latinam ejusdem Euangelii remotissimæ esse antiquitatis, nec semel Textum Græcum ad Versionem illam Latinam reformatum fuisse.

(*a*) *Hieronym. Epist. 150. Nissen. de Resurrect. hom. 2.* (*b*) *Euseb. lib. 2. cap. 17. Histor. Hieron. de viris Illustr. Epiph. hæres. 29.* (*c*) *Eutychius Patriarcha Alexandr. Chronic. Alexand. Hippolyto in Ms. Bodlei Doroth. & Anon. apud Mill. in capite Euangelii S. Marci* (*d*) *Grot. Præfat. in Matth.*

SAN-

SANCTUM JESU CHRISTI EUANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

CAPUT PRIMUM.

Joannes in austeritate vitæ prædicat, ac baptizat aqua; Christus vero Spiritu sancto: qui a Joanne baptizatus, cum bestiis agens in deserto, post jejunium quadraginta dierum a satana tentatur; & Joanne tradito, prædicare incipit in Galilæa: vocatisque Simone & Andrea, Jacobo & Joanne Zebedæi, accedit Capharnaum, & reliqua Galilææ loca, ibique prædicans curat socrum Simonis, & leprosum, quem mittit ad sacerdotes, plurimosque dæmoniacos ac male habentes, cum magna omnium admiratione.

1 INitium Euangelii
Jesu Christi Filii
Dei.
2 Sicut scriptum
est in Isaia pro-
pheta: * Ecce e- * Mal. 3. 1.
go mitto angelum
meum ante faciem
tuam, qui præparabit viam tuam ante
te.
3 * Vox clamantis in deserto: Para- * Isai. 40. 3. Matth. 3. 3. Luc. 3. 4. Joan. 1. 23.
te viam Domini, rectas facite semitas
ejus.
4 Fuit Joannes in deserto baptizans,
& prædicans baptismum pœnitentiæ in
remissionem peccatorum.
5 * Et egrediebatur ad eum omnis * Matt. 3. 5.
Judææ regio, & Jerosolymitæ universi,
& baptizabantur ab illo in Jordanis flu-
mine, confitentes peccata sua.
6 * Et erat Joannes vestitus pilis ca- * Matth. 3. 4.
meli, & zona pellicea circa lumbos e-
jus, * & locustas, & mel sylvestre ede- * Levit. 11. 22.
bat. Et prædicabat dicens:
7 * Venit fortior me post me, cujus * Matth. 3. 11. Luc. 3. 16. Joan. 1. 27.
non sum dignus procumbens solvere cor-
rigiam calceamentorum ejus.
8 * Ego baptizavi vos aqua, ille ve- * Act. 1. 5. & 2. 4. & 11. 16. & 19. 4.
ro baptizabit vos Spiritu sancto.
9 Et factum est: in diebus illis ve-
nit Jesus a Nazareth Galilææ, & ba-
ptizatus est a Joanne in Jordane.
10 Et statim ascendens de aqua vidit
cœlos apertos, * & Spiritum tamquam * Luc. 3. 22. Joan. 1. 32.
columbam descendentem, & manentem
in ipso.
11 Et vox facta est de cœlis: Tu es
filius meus dilectus, in te complacui.
12 * Et statim Spiritus expulit eum * Matt. 4. 1. Luc. 4. 1.
in desertum.
13 Et erat in deserto quadraginta
diebus, & quadraginta noctibus: & ten-
tabatur a satana: eratque cum bestiis,
& angeli ministrabant illi.
14 * Postquam autem traditus est Jo- * Matth. 4. 12. Luc. 4. 14. Joan. 4. 43.
annes, venit Jesus in Galilæam prædi-
cans Euangelium regni Dei,
15 & dicens: Quoniam impletum est
tempus, & appropinquavit regnum Dei:
pœnitemini, & credite Euangelio.
16 * Et præteriens secus Mare Gali- * Matth. 4. 18. Luc. 5. 2.
lææ, vidit Simonem, & Andream fra-
trem ejus mittentes retia in mare, (e-
rant enim piscatores)
17 & dixit eis Jesus: Venite post me,
& faciam vos fieri piscatores hominum.

18 Et

18 Et protinus relictis retibus, secuti sunt eum.

19 Et progressus inde pusillum vidit Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, & ipsos componentes retia in navi:

20 & statim vocavit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

* Matth. 4. 13. Luc. 4. 31. 21 * Et ingrediuntur Capharnaum: & statim sabbatis ingressus in synagogam docebat eos.

* Matth. 7. 28. Luc. 4. 32. 22 * Et stupebant super doctrina ejus: erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ.

* Luc. 4. 33. 23 * Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo: & exclamavit

24 dicens: Quid nobis, & tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio qui sis, Sanctus Dei.

25 Et comminatus est ei Jesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine.

26 Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo.

27 Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

28 Et processit rumor ejus statim in omnem regionem Galilææ.

* Matth. 8. 14. Luc. 4. 38. 29 * Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ cum Jacobo, & Joanne.

30 Decumbebat autem socrus Simonis febricitans: & statim dicunt ei de illa.

31 Et accedens elevavit eam, apprehensa manu ejus: & continuo dimisit eam febris, & ministrabat eis.

32 Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes:

33 & erat omnis civitas congregata ad januam.

* Luc. 4. 41. 34 Et curavit multos, qui vexabantur variis languoribus, * & dæmonia multa ejiciebat, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

35 Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.

36 Et prosecutus est eum Simon, & qui cum illo erant.

37 Et cum invenissent eum, dixerunt ei: Quia omnes quærunt te.

38 Et ait illis: Eamus in proximos vicos, & civitates, ut & ibi prædicem: ad hoc enim veni.

39 Et erat prædicans in synagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia ejiciens.

40 * Et venit ad eum leprosus deprecans eum: & genu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare. * Matth. 8. 2. Luc. 5. 12.

41 Jesus autem misertus ejus extendit manum suam, & tangens eum, ait illi: Volo: Mundare.

42 Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est.

43 Et comminatus est ei, statimque ejecit illum:

44 & dicit ei: Vide nemini dixeris: sed vade, ostende te principi sacerdotum, & offer pro emundatione tua, * quæ præcepit Moyses in testimonium illis. * Levit. 14. 2.

45 At ille egressus cœpit prædicare, & diffamare sermonem, ita ut jam non posset manifeste introire in civitatem, sed foris in desertis locis esset, & conveniebant ad eum undique.

CAPUT II.

Murmurantibus Scribis, quod Paralytico per tectum in grabato demisso, diceret remitti peccata, jubens ipsum ferre grabatum, sanat eum: apud Levim, quem ad se sequendum vocaverat, discumbens cum pluribus publicanis, rationem dicit, murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, & cur ipsius discipuli non jejunent; quos etiam spicas sabbato vellentes excusat.

1 ET iterum intravit Capharnaum post dies,

2 & auditum est, quod in domo esset, & convenerunt multi, ita ut non caperet neque ad januam: & loquebatur eis verbum.

3 * Et

* Luc. 5. 18. 3 * Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur.

4 Et cum non possent offerre eum illi præ turba, nudaverunt tectum, ubi erat: & patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5 Cum autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

6 Erant autem illic quidam de scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis:

7 Quid hic sic loquitur? blasphemat. * Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? * Job. 14. 4. Isai. 43. 25.

8 Quo statim cognito Jesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?

9 Quid est facilius dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula?

10 Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico)

11 tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.

12 Et statim surrexit ille, & sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam sic vidimus.

13 Et egressus est rursus ad mare: omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

*Matth. 9. 9. Luc. 5. 27. 14 * Et cum præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum.

15 Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani, & peccatores simul discumbebant cum Jesu, & discipulis ejus. erant enim multi, qui & sequebantur eum.

16 Et Scribæ, & Pharisæi videntes, quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit Magister vester?

17 * Hoc audito Jesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui male habent. non enim veni vocare justos, sed peccatores. * 1. Tim. 1. 15.

18 Et erant discipuli Joannis, & Pharisæi jejunantes: & veniunt, & dicunt illi: Quare discipuli Joannis, & Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19 Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20 * Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt in illis diebus. *Matth. 9. 15. Luc. 5. 35.

21 Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum novum a veteri, & major scissura fit.

22 Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt: sed vinum novum in utres novos mitti debet.

23 * Et factum est iterum, cum Dominus sabbatis ambularet per sata, & discipuli ejus cœperunt progredi, & vellere spicas. *Matth. 12. 1. Luc. 6. 1.

24 Pharisæi autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis quod non licet?

25 Et ait illis: * Numquid legistis, quid fecerit David, quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erant? * 1. Reg. 21. 6.

26 quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, * nisi sacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant? * Lev. 24. 9.

27 Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum.

28 Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati.

CAPUT III.

Postquam manum aridam curaverat, Pharisæorum cedens machinationi secedit, turbis undique ad ipsum confluentibus; quarum infirmos curat: duodecim a se electos (qui hic recensentur) mittit ad prædicandum, data ipsis potestate super infirmitates ac dæmonia. Scribas blasphemantes ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia convincit falsitatis, dicens, blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, & quæ sint mater & fratres ejus.

1 ET introivit iterum in synago-
gam: & erat ibi homo habens
manum aridam.
2 Et observabant eum, si sabbatis cu-
raret, ut accusarent illum.
3 Et ait homini habenti manum a-
ridam: Surge in medium.
4 Et dicit eis: Licet sabbatis bene-
facere, an male? animam salvam face-
re, an perdere? At illi tacebant.
5 Et circumspiciens eos cum ira, con-
tristatus super cæcitate cordis eorum, di-
cit homini: Extende manum tuam. Et
extendit, & restituta est manus illi.
*Matth. 12. 14. 6 * Exeuntes autem Pharisæi, statim
cum Herodianis consilium faciebant ad-
versus eum, quomodo eum perderent.
7 Jesus autem cum discipulis suis se-
cessit ad mare: & multa turba a Gali-
læa, & Judæa secuta est eum,
8 & ab Jerosolymis, & ab Idumæa,
& trans Jordanem: & qui circa Tyrum,
& Sidonem, multitudo magna, audien-
tes, quæ faciebat, venerunt ad eum.
9 Et dixit discipulis suis, ut navicu-
la sibi deserviret propter turbam, ne
comprimerent eum.
10 Multos enim sanabat, ita ut ir-
ruerent in eum, ut illum tangerent
quotquot habebant plagas.
11 Et spiritus immundi, cum illum
videbant, procidebant ei, & clamabant
dicentes.
12 Tu es Filius Dei. Et vehementer
comminabatur eis, ne manifestarent il-
lum.
13 * Et ascendens in montem voca- *Matth. 10. 1. Luc. 6. 13. & 9. 1.
vit ad se quos voluit ipse: & venerunt
ad eum.
14 Et fecit, ut essent duodecim cum
illo, & ut mitteret eos prædicare.
15 Et dedit illis potestatem curandi
infirmitates, & ejiciendi dæmonia.
16 Et imposuit Simoni nomen Petrus:
17 & Jacobum Zebedæi, & Joannem
fratrem Jacobi, & imposuit eis nomina
Boanerges, quod est Filii tonitrui:
18 & Andream, & Philippum, &
Bartholomæum, & Matthæum, & Tho-
mam, & Jacobum Alphæi, & Thad-
dæum, & Simonem Cananæum,
19 & Judam Iscariotem, qui & tra-
didit illum.
20 Et veniunt ad domum: & con-
venit iterum turba, ita ut non possent
neque panem manducare.
21 Et cum audissent sui, exierunt
tenere eum. dicebant enim: Quoniam
in furorem versus est.
22 Et scribæ, qui ab Jerosolymis de-
scenderant, dicebant: * Quoniam Beel- *Matth. 9. 34.
zebub habet, & quia in principe dæmo-
niorum ejicit dæmonia.
23 Et convocatis eis, in parabolis di-
cebat illis. Quomodo potest satanas sa-
tanam ejicere?
24 Et si regnum in se dividatur, non
potest regnum illud stare.
25 Et si domus super semetipsam dis-
pertiatur, non potest domus illa stare.
26 Et si satanas consurrexerit in se-
metipsum, dispertitus est, & non pote-
rit stare, sed finem habet.
27 Nemo potest vasa fortis ingressus
in domum diripere, nisi prius fortem
alliget, & tunc domum ejus diripiet.
28 * Amen dico vobis, quoniam o- *Matth. 12. 31. Luc. 12. 10. 1. Joan. 5. 16.
mnia dimittentur filiis hominum pec-
cata, & blasphemiæ, quibus blasphema-
verint.
29 Qui autem blasphemaverit in Spi-
ritum sanctum, non habebit remissio-
nem in æternum, sed reus erit æterni
delicti.

30 Quo-

30 Quoniam dicebant : Spiritum immundum habet.

31 * Et veniunt mater ejus & fratres : & foris stantes miserunt ad eum vocantes eum. *Matth. 12. 46. Luc. 8. 19.*

32 & sedebat circa eum turba. & dicunt ei : Ecce mater tua, & fratres tui foris quærunt te.

33 Et respondens eis ait : Quæ est mater mea, & fratres mei?

34 Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait : Ecce mater mea, & fratres mei.

35 Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

CAPUT IV.

Parabolam proponit seminatoris, quam discipulis declarat : lucernam dicit super candelabrum ponendam ; addens parabolas de semine in terram jacto, quod excrescit dormiente eo, qui seminavit, & de grano sinapis : discipulis autem seorsim omnia interpretatur. in navi a somno excitatus tempestatem maris sedat.

1 ET iterum cœpit docere ad mare : & congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram erat.

2 Et docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua :

3 Audite : ecce exiit seminans ad seminandum.

4 Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt illud.

5 Aliud vero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam : & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ :

6 & quando exortus est sol, exæstuavit : & eo quod non habebat radicem, exaruit.

7 Et aliud cecidit in spinas : & ascenderunt spinæ, & suffocaverunt illud, & fructum non dedit.

8 Et aliud cecidit in terram bonam : & dabat fructum ascendentem, & crescentem, & afferebat unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

9 Et dicebat : Qui habet aures audiendi, audiat.

10 Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam.

11 Et dicebat eis : Vobis datum est nosse mysterium regni Dei : illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt,

12 * ut videntes videant, & non videant, & audientes audiant, & non intelligant : nequando convertantur, & dimittantur eis peccata. *Isai. 6. 9. Matth. 13. 14. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.*

13 Et ait illis : Nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis?

14 Qui seminat, verbum seminat.

15 Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, & cum audierint, confestim venit satanas, & aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

16 Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur : qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud :

17 & non habent radicem in se, sed temporales sunt : deinde orta tribulatione & persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

18 Et alii sunt, qui in spinis seminantur : hi sunt, qui verbum audiunt :

19 & ærumnæ sæculi, & * deceptio divitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur. *1. Tim. 6. 17.*

20 Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, & suscipiunt, & fructificant, unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

21 * Et dicebat illis : Numquid venit lucerna, ut sub modio ponatur, aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur? *Matth. 5. 15. Luc. 8. 16. & 11. 33.*

22 * Non est enim aliquid absconditum *Matth. 10. 26. Luc. 8. 17.*

tum, quod non manifestetur nec factum est occultum, sed ut in palam veniat.

23 Si quis habet aures audiendi, audiat.

24 Et dicebat illis: Videte quid audiatis. * In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adjicietur vobis.

* Matth. 7. 2. Luc. 6. 38.

25 * Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

* Matth. 13. 12. & 25. 29. Luc. 8. 18. & 19. 26.

26 Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat sementem in terram,

27 & dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increscat, dum nescit ille.

28 Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.

29 Et cum produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.

30 Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud?

31 * Sicut granum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quæ sunt in terra:

* Matth. 13. 31. Luc. 13. 19.

32 & cum seminatum fuerit, ascendit, & fit majus omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra ejus aves cœli habitare.

33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire:

34 sine parabola autem non loquebatur eis, seorsum autem discipulis suis disserebat omnia.

35 Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra.

36 * Et dimittentes turbam, assumunt eum ita ut erat in navi: & aliæ naves erant cum illo.

* Matth. 8. 23. Luc. 8. 22.

37 Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis.

38 Et erat ipse in puppi super cervical dormiens: & excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet, quia perimus?

39 Et exurgens comminatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus, & facta est tranquillitas magna.

40 Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis, putas, est iste, quia & ventus & mare obediunt ei?

CAPUT V.

In regione Gerasenorum dæmoniacum ferocissimum curat a legione dæmonum; quibus permittit, ut in porcos ingrediantur, nec sinit, ut ipsum sequatur is, qui liberatus erat: curata muliere a profluvio sanguinis, venit ad domum Jairi, ejusque filiam resuscitat.

1 ET venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum.

2 Et exeunti ei de navi statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo,

3 qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis jam quisquam poterat eum ligare:

4 quoniam sæpe compedibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminuisset: & nemo poterat eum domare.

5 Et semper die ac nocte in monumentis, & in montibus erat, clamans, & concidens se lapidibus.

6 Videns autem Jesum a longe, cucurrit, & adoravit eum:

7 & clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi, Jesu fili Dei altissimi? adjuro te per Deum, ne me torqueas.

8 Dicebat enim illi: Exi, spiritus immunde, ab homine.

9 Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

10 Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem.

11 Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus pascens.

12 Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus.

13 Et

13 Et concessit eis statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & suffocati sunt in mari.
14 Qui autem pascebant eos, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum:
15 & veniunt ad Jesum: & vident illum, qui a dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, & sanæ mentis, & timuerunt.
16 Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei, qui dæmonium habuerat, & de porcis.
17 Et rogare cœperunt eum, ut discederet de finibus eorum.
18 Cumque ascenderet navim, cœpit illum deprecari, qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo.
19 Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.
20 Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Jesus: & omnes mirabantur.
21 Et cum transcendisset Jesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, & erat circa mare.
*Matth. 9. 18. Luc. 8. 41. 22 * Et venit quidam de archisynagogis nomine Jairus: & videns eum, procidit ad pedes ejus,
23 & deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est Veni, impone manum super eam, ut salva sit, & vivat.
24 Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.
25 Et mulier, quæ erat in profluvio sanguinis annis duodecim,
26 & fuerat multa perpessa a compluribus medicis, & erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat;
27 cum audisset de Jesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentum ejus.
28 dicebat enim: Quia si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero.
29 Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus: & sensit corpore, quia sanata esset a plaga.
30 Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, conversus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta mea?
31 Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit?
32 Et circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.
33 Mulier vero timens & tremens, sciens quod factum esset in se, venit, & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.
34 Ille autem dixit ei, * Filia, fides tua te salvam fecit: vade in pace, *Luc. 7. 50 & 8. 48.
& esto sana a plaga tua.
35 Adhuc eo loquente, veniunt ab archisynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua est: quid ultra vexas Magistrum?
36 Jesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere tantummodo crede.
37 Et non admisit quemquam se sequi, nisi Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem Jacobi.
38 Et veniunt in domum archisynagogi, & videt tumultum, & flentes, & ejulantes multum.
39 Et ingressus ait illis: Quid turbamini, & ploratis? puella non est mortua, sed dormit.
40 Et irridebant eum. Ipse vero ejectis omnibus assumit patrem, & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingreditur, ubi puella erat jacens.
41 Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge.
42 Et confestim surrexit puella, & ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obstupuerunt stupore magno.
43 Et præcepit illis vehementer, ut nemo id sciret. & dixit dari illi manducare.

CA

CAPUT VI.

Christi doctrinam in ipsius patria admirantur; ubi tamen propter illorum incredulitatem pauca edidit miracula: Apostolos mittens ad prædicandum, instruit quid observare debeant. Herodes, audita Christi fama, dicit Joannem Baptistam resurrexisse; cujus caput postulanti Herodiadis filiæ saltatrici, propter jusjurandum tradiderat: in deserto quinque panibus & duobus piscibus quinque millia virorum satiat: super mare ambulans, tempestatem sedat: in terra Genesareth plurimos tactu fimbriæ vestimenti sanat.

1 ET egressus inde, abiit in patriam suam: & sequebantur eum discipuli sui.

2 Et facto sabbato cœpit in synagoga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est illi, & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur?

* Joan. 6. 42.

3 * Nonne hic est faber filius Mariæ, frater Jacobi, & Joseph, & Judæ, & Simonis? nonne & sorores ejus hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo.

* Matth. 13. 57. Luc. 4. 24. Joan. 4. 44.

4 Et dicebat illis Jesus: * Quia non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua,

5 Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit.

6 Et mirabatur propter incredulitatem eorum, & circuibat castella in circuitu docens.

* Matth. 10. 1. Sup. 3. 13. Luc. 9. 1.

7 * Et vocavit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum.

8 Et præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, non peram, non panem, neque in zona æs,

* Act. 12. 8.

9 * sed calceatos sandaliis, & ne induerentur duabus tunicis.

10 Et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum, illic manete, donec exeatis inde.

11 Et quicumque non receperint vos, nec audierint vos, * exeuntes inde excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium illis.

* Matth. 10. 14. Luc. 9. 5. Act. 13. 51 & 18. 6.

12 Et exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent:

13 & dæmonia multa ejiciebant, * & ungebant oleo multos ægros, & sanabant.

* Jac. 5. 14.

14 * Et audivit rex Herodes, (manifestum enim factum est nomen ejus) & dicebat: Quia Joannes Baptista resurrexit a mortuis, & propterea virtutes operantur in illo.

* Matth. 14. 1. Luc. 9. 7.

15 Alii autem dicebant: Quia Elias est. Alii vero dicebant: Quia propheta est, quasi unus ex prophetis.

16 Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Joannem, hic a mortuis resurrexit.

17 * Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Joannem, & vinxit eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam.

* Luc. 3. 19.

18 Dicebat enim Joannes Herodi: * Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

* Levit. 18. 16.

19 Herodias autem insidiabatur illi, & volebat occidere eum, nec poterat.

20 Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum justum & sanctum: custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

21 Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ.

22 Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus, rex ait puellæ: Pete a me quod vis, & dabo tibi.

23 & juravit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24 Quæ cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Joannis Baptistæ.

25 Cum-

25 Cumque introiſſet ſtatim cum fe-
ſtinatione ad regem, petivit dicens: Vo-
lo, ut protinus des mihi in diſco caput
Joannis Baptiſtæ.
26 Et contriſtatus eſt rex propter jus-
jurandum, & propter ſimul diſcumben-
tes noluit eam contriſtare
27 ſed miſſo ſpiculatore præcepit af-
ferri caput ejus in diſco. Et decollavit
eum in carcere,
28 & attulit caput ejus in diſco, &
dedit illud puellæ, & puella dedit ma-
tri ſuæ.
*Matth. 14. 12. 29 * Quo audito, diſcipuli ejus ve-
nerunt, & tulerunt corpus ejus, & po-
ſuerunt illud in monumento.
* Luc. 9. 10. 30 * Et convenientes Apoſtoli ad Je-
ſum, renuntiaverunt ei omnia, quæ e-
gerant, & docuerant.
*Matth. 14. 13. Luc. 9. 10. Joan. 6. 1. 31 Et ait illis: * Venite ſeorſum in
deſertum locum, & requieſcite puſillum.
Erant enim qui veniebant & redibant,
multi, & nec ſpatium manducandi ha-
bebant.
32 Et aſcendentes in navim, abierunt
in deſertum locum ſeorſum.
33 Et viderunt eos abeuntes, & co-
gnoverunt multi: & pedeſtres de omni-
bus civitatibus concurrerunt illuc, &
prævenerunt eos.
*Matth. 9. 36. & 14. 14. 34 * Et exiens vidit turbam multam
Jeſus: & miſertus eſt ſuper eos, quia e-
rant ſicut oves non habentes paſtorem,
& cœpit illos docere multa.
35 Et cum jam hora multa fieret, ac-
ceſſerunt diſcipuli ejus, dicentes: Deſer-
tus eſt locus hic, & jam hora præteriit.
* Luc. 9. 12. 36 * dimitte illos, ut euntes in pro-
ximas villas, & vicos emant ſibi cibos,
quos manducent.
37 Et reſpondens ait illis: Date illis
vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes
emamus ducentis denariis panes, & da-
bimus illis manducare.
38 Et dicit eis: Quot panes habetis?
ite, & videte. Et cum cognoviſſent, di-
cunt: Quinque, & duos piſces.
* Joan. 6. 10. 39 * Et præcepit illis, ut accumbere
facerent omnes ſecundum contubernia ſu-
per viride fœnum.
40 Et diſcubuerunt in partes per cen-
tenos, & quinquagenos.
41 Et acceptis quinque panibus, & duo-
bus piſcibus, intuens in cœlum benedi-
xit, & fregit panes, & dedit diſcipulis
ſuis, ut ponerent ante eos: & duos pi-
ſces diviſit omnibus.
42 Et manducaverunt omnes, & ſatu-
rati ſunt.
43 Et ſuſtulerunt reliquias fragmento-
rum duodecim cophinos plenos, & de
piſcibus.
44 Erant autem, qui manducaverunt,
quinque millia virorum.
45 Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos a-
ſcendere navim, ut præcederent eum trans
fretum ad Bethſaidam, dum ipſe dimit-
teret populum.
46 Et cum dimiſiſſet eos, abiit in mon-
tem orare,
47 Et cum ſero eſſet, erat navis in
medio mari, & ipſe ſolus in terra.
48 * Et videns eos laborantes in re- *Matth. 14. 24.
migando, (erat enim ventus contrarius
eis) & circa quartam vigiliam noctis ve-
nit ad eos ambulans ſupra mare, & vo-
lebat præterire eos.
49 At illi, ut viderunt eum ambu-
lantem ſupra mare, putaverunt phantaſ-
ma eſſe, & exclamaverunt.
50 Omnes enim viderunt eum, & con-
turbati ſunt. Et ſtatim locutus eſt cum
eis, & dixit eis: Confidite: ego ſum,
nolite timere.
51 Et aſcendit ad illos in navim, &
ceſſavit ventus. Et plus magis intra ſe
ſtupebant:
52 non enim intellexerunt de panibus.
erat enim cor eorum obcæcatum.
53 * Et cum transfretaſſent, venerunt *Matth. 14. 34.
in terram Geneſaret, & applicuerunt.
54 Cumque egreſſi eſſent de navi,
continuo cognoverunt eum:
55 & percurrentes univerſam regio-
nem illam, cœperunt in grabatis eos,
qui ſe male habebant, circumferre, ubi
audiebant eum eſſe.
56 Et quocumque introibat, in vicos,
vel in villas, aut civitates, in plateis
ponebant infirmos, & deprecabantur
eum,

eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent & quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

CAPUT VII.

Pharisæos redarguit Christi arguentes discipulos, quod non lotis ederent manibus, cum ipsi Dei mandata ob suas traditiones transgrederentur, declarans quænam possint hominem coinquinare, nempe quæ de corde exeunt. Syrophœnissæ filiam ad perseverantem illius supplicationem a dæmonio liberat: & surdum ac mutum sanat.

1 ET conveniunt ad eum Pharisæi, & quidam de Scribis venientes ab Jerosolymis.

* Matth. 15. 2. 2 * Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt.

3 Pharisæi enim, & omnes Judæi, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum:

4 & a foro nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum, & æramentorum, & lectorum.

5 Et interrogabant eum Pharisæi, & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

6 At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, * Isa. 29. 13. sicut scriptum est: * Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.

7 In vanum autem me colunt, docentes doctrinas, & præcepta hominum.

8 Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, & calicum, & alia similia his facitis multa.

9 Et dicebat illis: Bene irritum fa- * Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Ephes. 6. 2. citis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10 Moyses enim dixit: * Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et: * Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. * Exod. 21. 17. Lev. 20. 9. Prov. 20. 20.

11 Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban, quod est donum quodcumque ex me, tibi profuerit

12 & ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri,

13 rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis: & similia hujusmodi multa facitis.

14 * Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite. * Matth. 15. 10.

15 Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine procedunt, illa sunt, quæ communicant hominem.

16 Si quis habet aures audiendi, audiat.

17 Et cum introisset in domum a turba, interrogabant eum discipuli ejus parabolam.

18 Et ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem non potest eum communicare:

19 quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, & in secessum exit, purgans omnes escas?

20 Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant hominem.

21 * Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, * Gen. 6. 5.

22 furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia.

23 Omnia hæc mala ab intus procedunt, & communicant hominem.

24 * Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sidonis: & ingressus domum neminem voluit scire, & non potuit latere. * Matth. 15. 21.

25 Mulier enim, statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum, intravit, & procidit ad pedes ejus.

26 Erat

26 Erat enim mulier Gentilis, Syrophœnissa genere. Et rogabat eum, ut dæmonium ejiceret de filia ejus.

27 Qui dixit illi: Sine prius saturari filios; non est enim bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

28 At illa respondit, & dixit illi: Utique, Domine, nam & catelli comedunt sub mensa de micis puerorum.

29 Et ait illi: Propter hunc sermonem vade: exiit dæmonium a filia tua.

30 Et cum abiisset domum suam, invenit puellam jacentem supra lectum, & dæmonium exiisse.

31 Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad Mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.

Matth. 15. 30. Luc. 11. 14. 32 * Et adducunt ei surdum, & mutum: & deprecabantur eum, ut imponat illi manum.

33 Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus, & exspuens tetigit linguam ejus:

34 & suspiciens in cœlum ingemuit, & ait illi: Ephphetha, quod est, adaperire.

35 Et statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur recte.

36 Et præcepit illis, ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant:

37 & eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui.

CAPUT VIII.

Septem panibus, paucisque pisciculis satiat quatuor hominum millia: discipulos a fermento Pharisæorum cavere jubet: cæcum sensim curat: interrogatis Apostolis, quem Jesum esse dicerent, Petrus confitetur, ipsum esse Christum: & paulo post satanas ab eo dicitur, quod increparet illum, dum suam prædiceret passionem: de tollenda cruce, & quod animæ nihil debet esse charius.

1 IN diebus illis iterum cum turba multa esset, nec haberent quod manducarent, convocatis discipulis, ait illis:

2 Misereor super turbam, quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducent.

3 Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt.

4 Et responderunt ei discipuli sui: Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

5 Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: septem.

6 Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, & dabat discipulis suis, ut apponerent, & apposuerunt turbæ.

7 Et habebant pisciculos paucos: & ipsos benedixit, & jussit apponi.

8 Et manducaverunt, & saturati sunt, & sustulerunt quod superaverat de fragmentis, septem sportas.

9 Erant autem qui manducaverant, quasi quatuor millia: & dimisit eos.

10 Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

11 * Et exierunt Pharisæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cœlo, tentantes eum. Matth. 16. 1. Luc. 11. 16.

12 Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum.

13 Et dimittens eos ascendit iterum navim, & abiit trans fretum.

14 * Et obliti sunt panes sumere: & nisi unum panem non habebant secum in navi. Matth. 16. 5.

15 Et præcipiebat eis, dicens: Videte, & cavete a fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.

16 Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus.

17 Quo cognito, ait illis Jesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis, nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum?

18 oculos habentes non videtis? & aures habentes, non auditis? * nec recordamini, Supr. 6. 41. Joan. 6. 11.

19 quando quinque panes fregi in quinque millia, quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: duodecim.

20 Quando & septem panes in quatuor millia: quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: septem.

21 Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

22 Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei caecum, & rogabant eum, ut illum tangeret.

23 Et apprehensa manu caeci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos ejus, impositis manibus suis, interrogavit eum, si quid videret.

24 Et aspiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes.

25 Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus: & coepit videre, & restitutus est, ita ut clare videret omnia.

26 Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam, & si in vicum introieris, nemini dixeris.

* Matth. 16. 13. 27 * Et egressus est Jesus, & discipuli ejus in castella Caesareae Philippi: & in via interrogabat discipulos suos, dicens

* Luc. 9. 18. eis: * Quem me dicunt esse homines?

28 Qui responderunt illi, dicentes: Joannem Baptistam, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophetis.

29 Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus.

30 Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo.

31 Et coepit docere eos, quoniam oportet Filium hominis pati multa, & reprobari a senioribus, & a summis sacerdotibus, & a Scribis, & occidi, & post tres dies resurgere.

32 Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, coepit increpare eum.

33 Qui conversus, & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis quae Dei sunt, sed quae sunt hominum.

34 Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: * Si quis vult me sequi, deneget semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me. * Matth. 10. 38. & 16. 24. Luc. 9. 23. & 14. 27.

35 * Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, & Euangelium, salvam faciet eam. * Luc. 17. 33. Joan. 12. 25.

36 Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animae suae faciat?

37 Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?

38 * Qui enim me confessus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera & peccatrice, & filius hominis confitebitur eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. * Matth. 10. 33. Luc. 9. 26. & 12. 9.

39 Et dicebat illis: * Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute. * Matth. 16. 28. Luc. 9. 27.

CAPUT IX.

Transfigurato Jesu junguntur Moyses & Elias: dicit, Eliam, dum venerit, omnia restituturum, imo jam venisse, nec fuisse susceptum: surdum et mutum spiritum ejicit, qui sola oratione & jejunio ejicitur: suam passionem praedicit: disputantes, discipulos docet, quis eorum sit major: de ejiciente daemonium, qui non sequebatur Jesum: de amputando manus, pedis, vel oculi scandalo.

1 ET post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem, & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis.

2 Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere.

3 Et apparuit illis Elias cum Moyse: & erant loquentes cum Jesu.

4 Et respondens Petrus ait Jesu: Rabbi, bonum est nos hic esse: & faciamus

mus tria tabernacula, Tibi unum, & Moysi unum, & Eliæ unum.

5 Non enim sciebat quid diceret. erant enim timore exterriti.

6 Et facta est nubes obumbrans eos: & venit vox de nube dicens Hic est filius meus charissimus: audite illum.

7 Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Jesum tantum secum.

* Matth. 17. 9. 8 * Et descendentibus illis de monte, præcepit illis, ne cuiquam, quæ vidissent, narrarent: nisi cum Filius hominis a mortuis resurrexerit.

9 Et verbum continuerunt apud se, conquirentes quid esset: Cum a mortuis resurrexerit.

* Mal. 4. 5. 10 Et interrogabant eum dicentes: * Quid ergo dicunt Pharisæi, & Scribæ, quia Eliam oportet venire primum?

11 Qui respondens ait illis: Elias cum venerit primo, restituet omnia: & quomodo * scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur, & contemnatur. * Isai. 53. 3. &c.

12 Sed dico vobis, quia & Elias venit (& fecerunt illi quæcumque voluerunt) sicut scriptum est de eo.

13 Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis.

14 Et confestim omnis populus videns Jesum stupefactus est, & expaverunt, & accurrentes salutabant eum.

15 Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

* Luc. 9. 38. 16 * Et respondens unus de turba dixit: Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum:

17 qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit: & dixi discipulis tuis, ut ejicerent illum, & non potuerunt.

18 Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me.

19 Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum: & elisus in terram, volutabatur spumans.

20 Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? At ille ait: ab infantia:

21 & frequenter eum in ignem, & in aquas misit, ut eum perderet. Sed si quid potes, adjuva nos misertus nostri.

22 Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23 Et continuo exclamans pater pueri cum lacrymis ajebat: Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam.

24 Et cum videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde, & mute spiritus, ego præcipio tibi: exi ab eo, & amplius ne introeas in eum.

25 Et exclamans, & multum discerpens eum exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est.

26 Jesus autem tenens manum ejus elevavit eum, & surrexit.

27 Et cum introisset in domum, discipuli ejus secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

28 Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & jejunio.

29 Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam: nec volebat quemquam scire.

30 * Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniam Filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occisus tertia die resurget. * Matt. 17. 21. Luc. 9. 22. & 44.

31 At illi ignorabant verbum, & timebant interrogare eum.

32 Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis?

33 At illi tacebant: siquidem in via inter se disputaverant, * quis eorum major esset. * Matt. 18. 1. Luc. 9. 46.

34 Et residens vocavit duodecim, & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus, & omnium minister.

35 Et accipiens puerum statuit eum
in medio eorum: quem cum complexus
esset, ait illis:
36 Quisquis unum ex hujusmodi pue-
ris receperit in nomine meo, me reci-
pit: & quicumque me susceperit, non
me suscipit, sed eum, qui misit me.
* Luc. 9. 49. 37 * Respondit illi Joannes, dicens:
Magister, vidimus quemdam in nomine
tuo ejicientem dæmonia, qui non sequi-
tur nos, & prohibuimus eum.
38 Jesus autem ait: Nolite prohibere
* 1. Cor. 12. 3. eum. * Nemo est enim qui faciat vir-
tutem in nomine meo, & possit cito
male loqui de me.
39 Qui enim non est adversum vos,
pro vobis est.
* Matt. 10. 42. 40 * Quisquis enim potum dederit
vobis calicem aquæ in nomine meo, quia
Christi estis, amen dico vobis, non per-
det mercedem suam.
* Matth. 18. 6. Luc. 17. 2. 41 * Et quisquis scandalizaverit u-
num ex his pusillis credentibus in me,
bonum est ei magis, si circumdaretur
mola asinaria collo ejus, & in mare
mitteretur.
* Matth. 5. 30. & 18. 8. 42 * Et si scandalizaverit te manus
tua, abscide illam. bonum est tibi de-
bilem introire in vitam, quam duas ma-
nus habentem ire in gehennam, in i-
gnem inextinguibilem,
43 ubi vermis eorum non moritur,
& ignis non extinguitur.
44 Et si pes tuus te scandalizat, am-
puta illum. bonum est tibi claudum in-
troire in vitam æternam, quam duos
pedes habentem mitti in gehennam i-
gnis inextinguibilis,
* Isaie 66. 24. 45 * ubi vermis eorum non moritur,
& ignis non extinguitur.
46 Quod si oculus tuus scandalizat
te, ejice eum. bonum est tibi luscum
introire in regnum Dei, quam duos o-
culos habentem mitti in gehennam i-
gnis,
47 ubi vermis eorum non moritur,
* Lev. 2. 13. & ignis non extinguitur.
48 * Omnis enim igne salietur, &
* Matth. 5. 13. Luc. 14. 34. omnis victima sale salietur.
49 * Bonum est sal: quod si sal in-
sulsum fuerit, in quo illud condietis?
Habete in vobis sal, & pacem habete
inter vos.

CAPUT X.

Nullo modo dimittendam uxorem astruit aliam ducendo: parvulos complexus benedicit eis: dives, qui præcepta a juventute observarat, non amplectitur Christi consilium de omnibus dividendis: quid referent præmii, qui omnia relinquunt: rursum suam prædicit passionem. occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos, quod non ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse majores. Bartimæum cæcum sanat.

1 ET inde exurgens venit in fines
Judææ ultra Jordanem: & conve-
niunt iterum turbæ ad eum: & sicut
consueverat, iterum docebat illos.
2 Et accedentes Pharisæi interroga-
bant eum: si licet viro uxorem dimit-
tere, tentantes eum.
3 At ille respondens dixit eis: Quid
vobis præcepit Moyses?
4 Qui dixerunt: * Moyses permisit li- * Deut. 24. 1.
bellum repudii scribere, & dimittere.
5 Quibus respondens Jesus ait: Ad
duritiam cordis vestri scripsit vobis præ-
ceptum istud.
6 Ab initio autem creaturæ * mascu- * Gen. 1. 27.
lum, & fœminam fecit eos Deus.
7 Propter hoc * relinquet homo pa- * Gen. 2. 24. Matt. 19. 5. 1. Cor. 7. 10 Ephes. 5. 31
trem suum, & matrem, & adhærebit
ad uxorem suam.
8 Et * erunt duo in carne una. Ita-
que jam non sunt duo, sed una caro.
9 Quod ergo Deus conjunxit, homo * 1. Cor. 6. 16.
non separet.
10 Et in domo iterum discipuli ejus
de eodem interrogaverunt eum.
11 Et ait illis: Quicumque dimiserit
uxorem suam, & aliam duxerit, adulte-
rium committit super eam.
12 Et si uxor dimiserit virum suum,
& alii nupserit, mœchatur.
13 Et offerebant illi parvulos, ut tan-
geret

geret illos: Discipuli autem comminabantur offerentibus.

14 Quos cum videret Jesus, indigne tulit, & ait illis: Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: talium enim est regnum Dei.

15 Amen dico vobis: Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16 Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.

17 Et cum egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: * Magister bone, quid faciam, ut vitam æternam percipiam?

18 Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus.

19 * Præcepta nosti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem.

20 At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia observavi a juventute mea.

21 Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Unum tibi deest: vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.

22 Qui contristatus in verbo, abiit mœrens: erat enim habens multas possessiones.

23 Et circumspiciens Jesus ait discipulis suis: Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

24 Discipuli autem obstupescebant in verbis ejus. At Jesus rursus respondens ait illis: Filioli, quam difficile est, confidentes in pecuniis in regnum Dei introire!

25 Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26 Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri?

27 Et intuens illos Jesus ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia sunt apud Deum.

28 * Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.

29 Respondens Jesus ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter evangelium,

30 qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam.

31 * Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

32 Erant autem in via ascendentes Jerosolymam: & præcedebat illos Jesus, & stupebant, & sequentes timebant. * Et assumens iterum duodecim, cœpit illis dicere quæ essent ei eventura.

33 Quia ecce ascendimus Jerosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus:

34 & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum: & tertia die resurget.

35 * Et accedunt ad eum Jacobus, & Joannes filii Zebedæi, dicentes: Magister, volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis.

36 At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam vobis?

37 Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua.

38 Jesus autem ait eis: Nescitis quid petatis: potestis bibere calicem, quem ego bibo, aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari?

39 At illi dixerunt ei: Possumus. Jesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis, & baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini:

40 sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

41 Et audientes decem cœperunt indigna-

dignari de Jacobo, & Joanne.

42 Jesus autem vocans eos, ait illis: * Scitis, quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum. * Luc. 22. 25.

43 Non ita est autem in vobis: sed quicumque voluerit fieri major, erit vester minister:

44 & quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.

45 Nam & Filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

46 * Et veniunt Jericho, & proficiscente eo de Jericho, & discipulis ejus, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus sedebat juxta viam mendicans. * Matt. 20. 29. Luc. 18. 35.

47 Qui cum audisset, quia Jesus Nazarenus est, cœpit clamare, & dicere: Jesu Fili David, miserere mei.

48 Et comminabantur ei multi, ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David, miserere mei.

49 Et stans Jesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum, dicentes ei: Animæquior esto: surge, vocat te.

50 Qui projecto vestimento suo exiliens venit ad eum.

51 Et respondens Jesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni, ut videam.

52 Jesus autem ait illi: Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

CAPUT XI.

Super pullum asinæ cum honore Jerusalem ingreditur: ficum maledicendo arefacit: ementes ac vendentes de templo ejicit: efficaciam fiduciæ in Deum ostendit, dicens fratri remittenda, quæ in nos commisit: Scribis non dicit qua potestate hæc faciat, eo quod nec illi responderent ad propositam de Joannis baptismo quæstionem.

1 ET cum appropinquarent Jerosolymæ & Bethaniæ ad montem Olivarum, mittit duos ex discipulis suis,

2 & ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illuc invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: solvite illum, & adducite.

3 Et si quis vobis dixerit: Quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est: & continuo illum dimittet huc.

4 Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio, & solvunt eum.

5 Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum?

6 Qui dixerunt eis, sicut præceperat illis Jesus, & dimiserunt eis.

7 * Et duxerunt pullum ad Jesum: & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum. * Joan. 12. 14.

8 Multi autem vestimenta sua straverunt in via: alii autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via.

9 Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes: * Hosanna: * Psalm. 117. 26. Matt. 21. 9. Luc. 19. 38.

10 Benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit regnum patris nostri David: Hosanna in excelsis.

11 * Et introivit Jerosolymam in templum: & circumspectis omnibus, cum jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. * Matt. 21. 12.

12 Et alia die cum exirent a Bethania, esuriit.

13 * Cumque vidisset a longe ficum habentem folia, venit, si quid forte inveniret in ea. Et cum venisset ad eam, nihil invenit præter folia. non enim erat tempus ficorum. * Matth. 21. 19.

14 Et respondens dixit ei: Jam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli ejus.

15 Et veniunt Jerosolymam. Et cum introisset in templum, cœpit ejicere vendentes, & ementes in templo: & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.

16 Et

16 Et non sinebat, ut quisquam trans-
ferret vas per templum:
* Isai. 56. 7. Jerem. 7. 11. 17 & docebat, dicens eis: Nonne
scriptum est: * Quia domus mea do-
mus orationis vocabitur omnibus genti-
bus? Vos autem fecistis eam speluncam
latronum.
18 Quo audito principes sacerdotum,
& Scribæ quærebant, quomodo eum per-
derent: timebant enim eum, quoniam
universa turba admirabatur super doctri-
na ejus.
19 Et cum vespera facta esset, egre-
diebatur de civitate.
20 Et cum mane transirent, viderunt
ficum aridam factam a radicibus.
21 Et recordatus Petrus, dixit ei:
Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit.
* Matth. 21. 21. 22 Et respondens Jesus ait illis: *
Habete fidem Dei.
23 Amen dico vobis, quia quicum-
que dixerit huic monti: Tollere, & mitte-
re in mare; & non hæsitaverit in corde
suo, sed crediderit, quia quodcum-
que dixerit, fiat, fiet ei.
* Matth. 7. 7. & 21. 22. 24 * Propterea dico vobis, omnia
quæcumque orantes petitis, credite, quia
accipietis, & evenient vobis.
* Matth. 6. 14. & 18. 35. Luc. 11. 4. 25 * Et cum stabitis ad orandum,
dimittite si quid habetis adversus ali-
quem, ut & Pater vester, qui in cœlis
est, dimittat vobis peccata vestra.
26 Quod si vos non dimiseritis, nec
Pater vester, qui in cœlis est, dimittet
vobis peccata vestra.
* Luc. 20. 1. 27 * Et veniunt rursus Jerosolymam.
Et cum ambularet in templo, accedunt
ad eum summi sacerdotes, & Scribæ,
& seniores:
28 & dicunt ei: In qua potestate
hæc facis? & quis dedit tibi hanc po-
testatem, ut ista facias?
29 Jesus autem respondens ait illis:
Interrogabo vos & ego unum verbum,
& respondete mihi: & dicam vobis, in
qua potestate hæc faciam.
30 Baptismus Joannis de cœlo erat,
an ex hominibus? Respondete mihi.
31 At illi cogitabant secum, dicen-
tes: Si dixerimus, De cœlo, dicet:
Quare ergo non credidistis ei?
32 Si dixerimus, Ex hominibus, ti-
memus populum. Omnes enim habebant
Joannem, quia vere propheta esset.
33 Et respondentes dicunt Jesu: Ne-
scimus. Et respondens Jesus ait illis:
Neque ego dico vobis, in qua potesta-
te hæc faciam.

CAPUT XII.

*Parabolam narrat de vinea agricolis elocata, qui servos ac filium patris-fa-
milias occiderunt; tentatur a Pharisæis de censu Cæsari solvendo, & a Sad-
ducæis de resurrectione: interrogatur a Scriba de primo mandato: ipse vero
rogat, quo modo Scribæ dicant Christum filium esse David, docens ab i-
psis cavendum: viduam laudat ob duo minuta in gazophylacium missa.*

ET cœpit illis in parabolis loqui:
Vineam pastinavit homo, & cir-
cumdedit sepem, & fodit lacum, & æ-
dificavit turrim, & locavit eam agrico-
lis, & peregre profectus est.
2 Et misit ad agricolas in tempore
servum, ut ab agricolis acciperet de fru-
ctu vineæ.
3 Qui apprehensum eum ceciderunt,
& dimiserunt vacuum.
4 Et iterum misit ad illos alium ser-
vum: & illum in capite vulneraverunt,
& contumeliis affecerunt.
5 Et rursum alium misit, & illum
occiderunt: & plures alios, quosdam cæ-
dentes, alios vero occidentes.
6 Adhuc ergo unum habens filium
charissimum, & illum misit ad eos no-
vissimum, dicens: Quia reverebuntur fi-
lium meum.
7 Coloni autem dixerunt ad invi-
cem: Hic est hæres: venite, occidamus
eum, & nostra erit hæreditas.
8 Et apprehendentes eum occiderunt,
& ejecerunt extra vineam.
9 Quid ergo faciet dominus vineæ?
Veniet, & perdet colonos, & dabit vi-
neam aliis.

10 Nec

* Psal. 117. 22. Isaiæ 28. 16. * Matt. 21. 42. Act. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Petr. 2. 7.

10 Nec scripturam hanc legistis: * Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli:

11 A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?

12 Et quærebant eum tenere: & timuerunt turbam. Cognoverunt enim, quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt.

* Matt. 22. 15. Luc. 20. 20.

13 * Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis, & Herodianis, ut eum caperent in verbo.

14 Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus, quia verax es, & non curas quemquam: nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces. Licet dari tributum Cæsari, an non dabimus?

15 Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium, ut videam.

16 At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cujus est imago hæc, & inscriptio? Dicunt ei: Cæsaris.

* Rom. 13. 7.

17 Respondens autem Jesus dixit illis: * Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo.

* Matt. 22. 23. Luc. 20. 27.

18 * Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse: & interrogabant eum dicentes.

* Deut. 25. 5.

19 Magister, Moyses nobis scripsit, * ut si cujus frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater ejus uxorem ipsius, & resuscitet semen fratri suo.

20 Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est non relicto semine.

21 Et secundus accepit eam, & mortuus est: & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22 Et acceperunt eam similiter septem, & non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est & mulier.

23 In resurrectione ergo cum resurrexerint, cujus de his erit uxor? septem enim habuerunt eam uxorem.

24 Et respondens Jesus ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei?

25 Cum enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cœlis.

26 De mortuis autem quod resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquiens: * Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob?

* Exod. 3. 6. Matth. 22. 32.

27 Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multum erratis.

28 * Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns, quoniam bene illis responderit, interrogavit eum, quod esset primum omnium mandatum.

* Matt. 22. 35.

29 Jesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: * Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est.

* Deut. 6. 4.

30 & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum.

31 * Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Majus horum aliud mandatum non est.

* Levit. 19. 18. Matth. 22. 39. Rom. 13. 9. Gal. 5. 14. Jacob. 2. 8.

32 Et ait illi Scriba: Bene, Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius præter eum.

33 Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tamquam seipsum, majus est omnibus holocautomatibus, & sacrificiis.

34 Jesus autem videns, quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longe a regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

35 Et respondens Jesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribæ Christum filium esse David?

36 Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: * Dixit dominus Domino meo: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

* Psalm. 109. 1. Matth. 22. 44. Luc. 20. 42.

37 Ipse ergo David dicit eum Dominum, & unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit.

38 Et

* Matth. 23. 6. Luc. 11. 43. & 20. 46.

38 Et dicebat eis in doctrina sua: * Cavete a Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro,

39 & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis:

40 qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis. hi accipient prolixius judicium.

* Luc. 21. 1.

41 * Et sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat, quomodo turba jactaret æs in gazophylacium, & multi divites jactabant multa.

42 Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.

43 Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.

44 Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc vero de penuria sua omnia, quæ habuit, misit totum victum suum.

CAPUT XIII.

Templum dicit evertendum, prædicitque bella & varias afflictiones ac persecutiones, abominationemque desolationis: de pseudochristis & pseudoprophetis: post signa in corporibus cælestibus veniet cum gloria Filius hominis, & hujus signum dat a ficu: quia autem nemo tempus novit, jubet omnes vigilare.

1 ET cum egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister, aspice, quales lapides, & quales structuræ.

* Luc. 19. 44. & 21. 6.

2 Et respondens Jesus ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? * Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

3 Et cum sederet in monte Olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, & Jacobus, & Joannes, & Andreas:

4 Dic nobis, quando ista fient? & quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari?

* Ephes. 5. 6. 2. Thess. 2. 3.

5 Et respondens Jesus cœpit dicere illis: * Videte, ne quis vos seducat.

6 Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum: & multos seducent.

7 Cum audieritis autem bella, & opiniones bellorum, ne timueritis. oportet enim hæc fieri, sed nondum finis.

8 Exurget enim gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hæc.

9 Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis vapulabitis, & ante præsides, & reges stabitis propter me, in testimonium illis.

10 Et in omnes gentes primum oportet prædicari Evangelium.

* Matth. 10. 19. Luc. 12. 11. & 21. 14.

11 * Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare, quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini. Non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus.

12 Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & consurgent filii in parentes, & morte afficient eos.

13 Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic salvus erit.

* Dan. 9. 27. Matth. 24. 15. Luc. 21. 20.

14 * Cum autem videritis abominationem desolationis stantem, ubi non debet: qui legit, intelligat. tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes:

15 & qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat, ut tollat quid de domo sua:

16 & qui in agro erit, non revertatur retro tollere vestimentum suum.

17 Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.

18 Orate vero, ut hyeme non fiant.

19 Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus usque nunc, neque fient.

20 Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro: sed prop-

pter electos, quos elegit, breviavit dies.

* Matth. 24. 23. Luc. 17. 23. & 21. 8.

21 * Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne crediderItis.

22 Exurgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.

23 Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia.

* Isai. 13. 10. Ezech. 32. 7. Joel 2. 10.

24 * Sed in illis diebus, post tribulationem illam sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum:

25 & stellæ cœli erunt decidentes, & virtutes, quæ in cœlis sunt, movebuntur.

26 Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria.

* Matth. 24. 31.

27 * Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos a quatuor ventis, a summo terræ usque ad summum cœli.

28 A fico autem discite parabolam. Cum jam ramus ejus tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis, quia in proximo sit æstas:

29 sic & vos cum videritis hæc fieri, scitote, quod in proximo sit in ostiis.

30 Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant.

31 Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

32 De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater.

* Matth. 24. 42.

33 * Videte, vigilate, & orate. nescitis enim, quando tempus sit.

34 Sicut homo, qui peregre profectus reliquit domum suam, & dedit servis suis potestatem cujusque operis, & janitori præcepit, ut vigilet.

35 Vigilate ergo, (nescitis enim, quando dominus domus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane)

36 ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes.

37 Quod autem vobis dico, omnibus dico: vigilate.

CAPUT XIV.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu; qui unguento pretioso a muliere perfunditur, murmurantibus discipulis: venditur a Juda; de cujus proditione discipulis loquitur in cœna, in qua panem in corpus suum & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, & trinam Petri negationem: ac post trinam orationem capitur a Judæis: quorum uni Petrus abscidit auriculam: & discipulis fugientibus, coram Caipha a falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur ac cæditur, & ter a Petro negatur.

1 ERat autem Pascha, & Azyma post biduum: & quærebant summi sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.

2 Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

3 * Et cum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet, venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabastro, effudit super caput ejus. * Matth. 26. 6. Joan. 12. 3.

4 Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, & dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est?

5 Poterat enim unguentum istud venumdari plus quam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6 Jesus autem dixit: Sinite eam: quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me.

7 Semper enim pauperes habetis vobiscum: & cum volueritis, potestis illis benefacere: me autem non semper habetis.

8 Quod habuit hæc, fecit: prævenit ungere corpus meum in sepulturam.

9 Amen dico vobis: Ubicumque prædicatum fuerit Euangelium istud in universo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam ejus.

10 * Et

* Matth. 26. 14. 10 * Et Judas Iscariotes unus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis.

11 Qui audientes gavisi sunt, & promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quærebat, quomodo illum opportune traderet.

* Matth. 26. 17. Luc. 22. 7. 12 * Et primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi, ut manduces Pascha?

13 Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in civitatem: & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum:

14 & quocumque introierit, dicite domino domus, quia magister dicit: Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

15 Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande stratum, & illic parate nobis.

16 Et abierunt discipuli ejus, & venerunt in civitatem, & invenerunt sicut dixerat illis, & paraverunt Pascha.

* Matth. 26. 20. Luc. 22. 14. 17 * Vespere autem facto, venit cum duodecim.

18 Et discumbentibus eis, & manducantibus, ait Jesus: Amen dico vobis, * quia unus ex vobis tradet me, * Joan. 13. 21.
qui manducat mecum.

19 At illi cœperunt contristari, & dicere ei singulatim: Numquid ego?

20 Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino.

* Psal. 40. 10. Act. 1. 16. 21 Et Filius quidem hominis vadit, * sicut scriptum est de eo: væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si non esset natus homo ille.

* Matth. 26. 26. 1. Cor. 11. 24. 22 * Et manducantibus illis, accepit Jesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum.

23 Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes.

24 Et ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.

25 Amen dico vobis, quia jam non bibam de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei.

26 Et hymno dicto, exierunt in montem Olivarum.

27 Et ait eis Jesus: * Omnes scandalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est: * Percutiam pastorem, & dispergentur oves. * Joan. 16. 32. * Zach. 13. 7.

28 Sed postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam.

29 Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.

30 Et ait illi Jesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus.

31 At ille amplius loquebatur: Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

32 * Et veniunt in prædium, cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis: Sedete hic, donec orem. * Matth. 26. 36. Luc. 22. 39.

33 Et assumit Petrum, & Jacobum, & Joannem secum, & cœpit pavere, & tædere.

34 Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate.

35 Et cum processisset paululum, procidit super terram, & orabat, ut, si fieri posset, transiret ab eo hora:

36 & dixit: Abba pater, omnia tibi possibilia sunt: transfer calicem hunc a me: sed non quod ego volo, sed quod tu.

37 Et venit, & invenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? non potuisti una hora vigilare?

38 Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma.

39 Et iterum abiens oravit, eumdem sermonem dicens.

40 Et reversus denuo invenit eos dormientes, (erant enim oculi eorum gravati) & ignorabant, quid responderent ei.

41 Et venit tertio, & ait illis: Dormite jam, & requiescite. Sufficit: venit

nit hora: ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

42 Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, prope est.

43 Et adhuc eo loquente, venit Judas
* Matt. 26. 47. Luc. 22. 47. Joan. 18. 3. Iscariotes, unus de duodecim, & * cum eo turba multa cum gladiis, & lignis a summis sacerdotibus, & Scribis, & senioribus.

44 Dederat autem traditor ejus signum eis, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite caute.

45 Et cum venisset, statim accedens ad eum ait: Ave Rabbi: & osculatus est eum.

46 At illi manus injecerunt in eum, & tenuerunt eum.

47 Unus autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit servum summi sacerdotis, & amputavit illi auriculam.

48 Et respondens Jesus ait illis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis, & lignis comprehendere me?

49 Quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuistis. Sed ut impleantur Scripturæ.

* Matt. 26. 56. 50 * Tunc discipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt.

51 Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo: & tenuerunt eum.

52 At ille rejecta sindone, nudus profugit ab eis.

* Matt. 26. 57. Luc. 22. 54. Joan. 18. 13. 53 * Et adduxerunt Jesum ad summum sacerdotem: & convenerunt omnes sacerdotes, & Scribæ, & seniores.

54 Petrus autem a longe secutus est eum usque intro in atrium summi sacerdotis: & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.

* Matt. 26. 59. 55 * Summi vero sacerdotes, & omne concilium quærebant adversus Jesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant.

56 Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum, & convenientia testimonia non erant.

57 Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversus eum, dicentes:

58 Quoniam nos audivimus eum dicentem: * Ego dissolvam templum hoc manu factum, & per triduum aliud non manu factum ædificabo. * Joan. 2. 19.

59 Et non erat conveniens testimonium illorum.

60 Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogavit Jesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quæ tibi objiciuntur ab his?

61 Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti?

62 Jesus autem dixit illi: Ego sum: * & videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cœli. * Matt. 16. 27. & 24. 30.

63 Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua ait: Quid adhuc desideramus testes?

64 Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.

65 Et cœperunt quidam conspuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere, & dicere ei: Prophetiza. Et ministri alapis eum cædebant.

66 * Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi sacerdotis. * Matt. 26. 69. Luc. 22. 55. Joan. 18. 17.

67 & cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum ait: Et tu cum Jesu Nazareno eras.

68 At ille negavit dicens: Neque scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantavit.

69 * Rursus autem cum vidisset illum ancilla, cœpit dicere circumstantibus: Quia hic ex illis est. * Matt. 26. 71.

70 At ille iterum negavit. * Et post pusillum rursus qui astabant, dicebant Petro: Vere ex illis es. nam & Galilæus es. * Luc. 22. 59. Joan. 18. 26.

71 Ille autem cœpit anathematizare, & jurare: Quia nescio hominem istum, quem dicitis.

72 Et statim gallus iterum cantavit.

* Et

* Matt. 26. 75. Joan. 13. 38. * Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Jesus: Prius quam gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

CAPUT XV.

Jesus coram Pilato accusatus nihil respondet: prælegitur Barabbas, & Jesus traditur crucifigendus; qui multis modis illusus a militibus, ducitur ad crucifigendum: & divisis ipsius vestimentis, inter latrones crucifixus audit variorum jactatas in se blasphemias: suboriuntur tenebræ: & clamans Jesus Eli, acetoque potatus, cum clamore valido expirat; cujus corpus a Joseph sepelitur.

1 ET confestim mane consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus, & Scribis, & universo concilio, vincientes Jesum duxerunt, & tradiderunt Pilato.

2 Et interrogavit eum Pilatus: Tu es Rex Judæorum? At ille respondens ait illi: Tu dicis.

* Matt. 27. 12. Luc. 23. 2. Joan. 18. 29. 3 * Et accusabant eum summi sacerdotes in multis.

4 Pilatus autem rursum interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide, in quantis te accusant.

5 Jesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6 Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vinctis, quemcumque petiissent.

7 Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium.

8 Et cum ascendisset turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis.

9 Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis regem Judæorum?

10 Sciebat enim, quod per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes.

11 Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis.

* Matt. 27. 22. Luc. 23. 20. 12 * Pilatus autem iterum respondens ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Judæorum?

13 * At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum. * Joan. 19. 6.

14 Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum.

15 Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Jesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur.

16 * Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, & convocant totam cohortem, * Matth. 27. 27. Joan. 19. 2.

17 & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam.

18 Et cœperunt salutare eum: Ave rex Judæorum.

19 Et percutiebant caput ejus arundine: & conspuebant eum, & ponentes genua adorabant eum.

20 Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis: & educunt illum, ut crucifigerent eum.

21 * Et angariaverunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri, & Rufi, ut tolleret crucem ejus. * Matth. 27. 32. Luc. 23. 26.

22 Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum Calvariæ locus.

23 Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & non accepit.

24 * Et crucifigentes eum, diviserunt vestimenta ejus, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. * Matth. 27. 35. Luc. 23. 34. Joan. 19. 23.

25 Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum.

26 Et erat titulus causæ ejus inscriptus: REX JUDÆORUM.

27 Et cum eo crucifigunt duos latrones, unum a dextris, & alium a sinistris ejus.

28 * Et impleta est scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est. * Isai. 53. 12.

29 Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, & dicentes: * Vah! qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas: * Joan. 2. 19.

30 sal-

30 salvum fac temetipsum descendens de cruce.

31 Similiter & summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere.

32 Christus rex Israel descendat nunc de cruce, ut videamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conviciabantur ei.

33 Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam.

34 Et hora nona exclamavit Jesus voce magna, dicens: * Eloi, eloi, lamma sabacthani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?

* Psalm. 21. 1. Matth. 27. 46.

35 Et quidam de circumstantibus audientes dicebant: Ecce Eliam vocat.

36 Currens autem unus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus, si veniat Elias ad deponendum eum.

37 Jesus autem emissa voce magna expiravit.

38 Et velum templi scissum est in duo, a summo usque deorsum.

39 Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Vere hic homo Filius Dei erat.

40 * Erant autem & mulieres de longe aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi minoris, & Joseph mater, & Salome.

* Matth. 27. 55.

41 Et cum esset in Galilæa, sequebantur eum, * & ministrabant ei, & aliæ multæ, quæ simul cum eo ascenderant Jerosolymam.

* Luc. 8. 2.

42 * Et cum jam sero esset factum (quia erat parasceve, quod est ante sabbatum)

* Matth. 27. 57. Luc. 23. 50. Joan. 19. 38.

43 venit Joseph ab Arimathæa nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu.

44 Pilatus autem mirabatur, si jam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum, si jam mortuus esset.

45 Et cum cognovisset a centurione, donavit corpus Joseph.

46 Joseph autem mercatus sindonem, & deponens eum involvit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvit lapidem ad ostium monumenti.

47 Maria autem Magdalene, & Maria Joseph aspiciebant, ubi poneretur.

CAPUT XVI.

Mulieribus ad Christi monumentum obstupescentibus, Angelus resurrectionem ipsius annuntiat: qui primum Mariæ Magdalenæ apparet, deinde duobus discipulis in alia effigie: demum undecim recumbentibus apparens, exprobrata incredulitate, mittit eos, ut in universo mundo prædicent ac baptizent, subjunctis signis, quæ sequantur credentes, ac ita in cœlum ascendit.

1 ET cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum.

2 Et valde mane una sabbatorum veniunt ad monumentum, orto jam sole.

3 Et dicebant ad invicem: Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?

4 Et respicientes viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde.

5 * Et introeuntes in monumentum viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt.

* Matth. 28. 5. Luc. 24. 4. Joan. 20. 12.

6 Qui dicit illis: Nolite expavescere. Jesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hic: ecce locus, ubi posuerunt eum.

7 Sed ite, dicite discipulis ejus, & Petro, quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, * sicut dixit vobis.

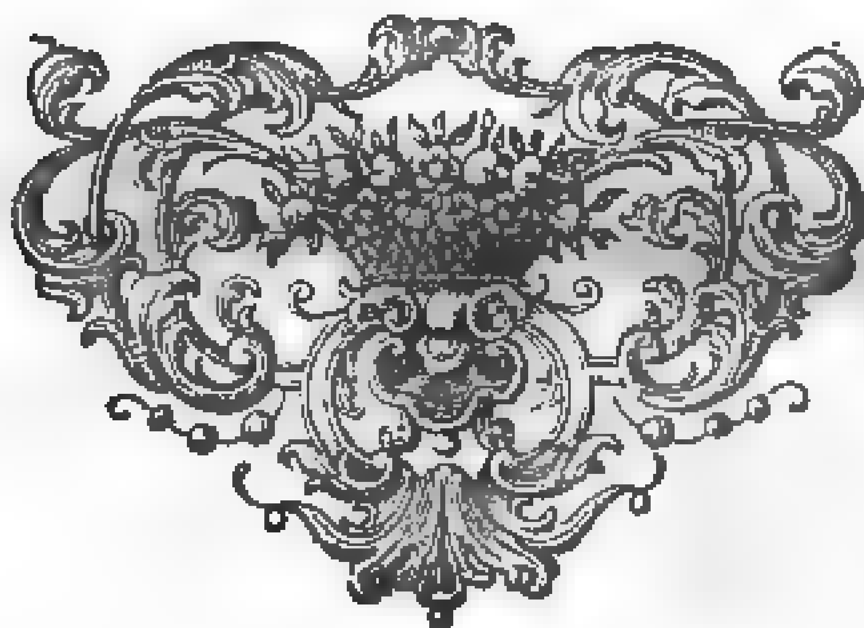
* Supra 14. 28.

8 At illæ exeuntes fugerunt de monumento: invaserat enim eas tremor & pavor: & nemini quidquam dixerunt, timebant enim.

9 Surgens autem mane, * prima sabbati,

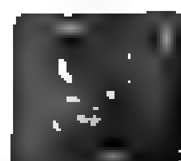
* Joan. 20. 14.

bati, apparuit primo Mariæ Magdale-
næ, de qua ejecerat septem dæmonia.
10 Illa vadens nuntiavit his, qui cum
eo fuerant, & lugentibus & flentibus.
11 Et illi audientes, quia viveret, &
visus esset ab ea, non crediderunt.
* Luc. 24. 13. 12 * Post hæc autem duobus ex his
ambulantibus, ostensus est in alia effigie
euntibus in villam.
13 Et illi euntes nuntiaverunt cete-
ris: nec illis crediderunt.
14 Novissime recumbentibus illis un-
decim apparuit: & exprobravit incredu-
litatem eorum & duritiam cordis, quia
iis, qui viderant eum resurrexisse, non
crediderunt.
15 Et dixit eis: Euntes in mundum
universum prædicate Evangelium omni
creaturæ.
16 Qui crediderit, & baptizatus fue-
rit, salvus erit: qui vero non credide-
rit, condemnabitur.
17 Signa autem eos, qui crediderint,
hæc sequentur: * In nomine meo dæ- * Act. 16. 18.
monia ejicient: * linguis loquentur no- * Act. 2. 4. & 10. 46.
vis:
18 * serpentes tollent: & si mortife- * Act. 28. 5.
rum quid biberint, non eis nocebit: *
super ægros manus imponent, & bene * Act. 28. 8.
habebunt.
19 Et Dominus quidem Jesus post-
quam locutus est eis, * assumptus est in * Luc. 24. 51.
cœlum, & sedet a dextris Dei.
20 Illi autem profecti prædicaverunt
ubique, Domino cooperante, & sermo-
nem confirmante sequentibus signis.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN EUANGELIUM
S. LUCÆ.

Lucas sive Lucanus (a), ut in nonnullis MSS. vel Lucius, ut in Epistola Apostoli ad Romanos (b), oriundus erat Antiochia urbe Syriae metropoli, & medicinam non sine egregia laudis fama, (addit S. Hieronymus) professus est (c). Caelibem vitam agens neque conjugem ullam duxit, neque liberos genuit, ut in Additione ad viros illustres ejusdem Patris legimus. Sunt qui Paganorum religione crediderint (d), cui tandem Sanctus Paulus Evangelium Antiochiae annuncians fidem persuaserit. Judaeum tamen alii, & e numero septuaginta Discipulorum arbitrantur (e). Narrant Sanctus Hippolytus (f), & S. Epiphanius, virum illum, cum audisset Jesum dicentem: *Qui non manducat meam carnem, nec bibit meum Sanguinem, non est me dignus*, abalienatum recessisse, iterum deinde Pauli concionibus ad pristina consilia revocatum. Una cum Cleopha iter egisse ad Emmaus, cum Jesum habuerunt in comitatu, alii ex Patribus testantur (g).

Alii tandem memoriae prodiderunt, pingendi scientia non imperitum (h), tabulas plures, quas monstrant, posteritati transmisisse. Constat pariter (i) confundendum cum *Lucio*, de quo S. Paulus in Epist. ad Rom. 16. 21. quem fama est necessitudine cum Apostolo connexum fuisse. Meminit porro Lucae itinerum suorum comitis idem Apostolus in suis Epistolis non semel (k), autumantque nonnulli, illum familiari ea phrasi (l), *secundum Evangelium meum*, scriptum a Luca Evangelium designare; de quo pariter interpretantur eundem Apostolum nimirum 2. Cor. 8. 18. *Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias: non solum autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostrae*.

Dicta tamen hucusque non aeque certa sunt omnia; nec majori fide asseritum a nonnullis Veterum creditum, virum illum inter septuaginta Discipulos Jesu Christi adlectum fuisse. Scribit enim de se Evangelista, nonnisi oculatorum testium fide & revelatione Opus suum scripsisse (m). Tertullianus pariter volens [illegible] constituit, nunquam illum inter Discipulos Jesu Christi cooptatum, Evangelium nonnisi S. Pauli revelatione didicisse (n); idemque Scriptor cum S. Irenaeo lib. 2. cap. 10. virum Apostolicum tantum appellat. Huic pariter sententiae multo magis repugnant, quicumque et Pagano, vel Proselyto ad fidem traductum arbitrantur. Pingendi arte peritum nemo Veterum ante Nicephorum agnovit. Quod autem eam opinionem inducere potuit, aliud facile reputandum est, quod plura de infantia Jesu Christi, & rerum gestarum Beatae Virginis, frustra alibi quaerenda, exhibuerit.

Apostoli Pauli Discipulum & itinerum socium fuisse, nemo quidem negat; quo tamen potissimum tempore in eum se clientelam ...

(a) Lucas ex contractione Lucanus. Legitur: Evangelium secundum Lucanum, in Cod. MS. Bobiensi [illegible] & S. Joannis de Carbonaria Neapoli olim, & ad calcem Cod. Corbeiensis. Explicit Evangelium secundum Lucanum. Vide Mill. ad 2 Thessal. cap. 3. (b) Rom. 16. 21. (c) Euseb. Histor. Eccles. lib. 3. cap. 4. Hieronym. de viris Illustr. & in Marc. & alii. (d) Hieronym. quaest. in Genes. pag. 223. (e) Adamant. lib. 1. pag. 8. Epiph. haeres. 51. (f) Hippolyt. MS. in Biblioth. Bodlei. apud Mill. Praefat. in Luc. pag. 104. Item & Epiphan. haeres. 51. (g) Gregor. Magn. lib. 1. Moral. cap. 1. Quid. apud Theophylact. (h) Nicephor. lib. 2. cap. 43. & lib. 4. cap. 6. Theodor. Lector. Indic. lib. 1. pag. 551. edit. (i) Quid apud Orig. in Epist. ad Rom.
(k) 2 Timoth. 4. 11. Philem. vers. 24. Coloss. 4. 14. (l) Rom. 2. 16. (m) Luc. 1. 2.
(n) Contr. Marc. l. 4. c. 2.

ostolam asseruerit, disquiritur. Quicumque ab Apostolo Antiochiæ versante ad fidem traductum arbitrantur, ab eo tempore Magistro fidelem & individuum comitem adhæsisse defendunt: quam opinionem secutos credimus SS. Epiphanium & Hippolytum. Idem pariter docet vetus MS. Cantabrigiense. Cui Pearsonius suffragatur. Malunt alii accessisse Sancto Paulo comitem Troade, fundantes in eam rem illud Actuum 16. R. 9. 10. *Statim quæsivimus a Troade proficisci in Macedoniam*: quibus verbis una cum Paulo versari se Lucas ejus Libri author satis insinuat. Sanctus Irenæus pariter itinera Sancti Lucæ una cum Apostolo facta percurrens, inde narrationem suam exorditur (a). Nicephorus, & Græci recentiores (b) autumant, S. Lucam [illegible] erroribus [illegible] venisse Thebas Bœotiæ: sed hæc recentiorum Græcorum tantum fide asserta, nullius sunt momenti. S. Lucam in itineribus suis sequi, alienum esse a nostro instituto arbitramur.

Post Pauli excessum diutius vitam produxisse, ex eo credimus, quod plerorum sententia huc usque 84. annorum grandævus vita excesserit. S. Epiphanius hæresi 51. testatur, annunciatum ab illo Evangelium in Dalmatia, Gallia, Italia & Macedonia. Ex urbe Roma in Græciam rediisse non modico animarum compendio, testatur Nicephorus lib. 2. cap. 43. Venisse in Ægyptum, Libyam, & Thebaidem, Metaphrastes est author. Diem clausisse in Achaja creditur (c), unde sacra ejus lipsana Constantinopolim sub Constantio translata asserit Philostorgius l. 3. cap. 2. Thebis in Bœotia, Nicephoro authore, obiit (*), ubi hodie pariter ejus sepulcrum monstrari fama est (d).

Non abs re tamen suspicamur, confusos in unum duos cognomines viros, nempe S. Lucam Evangelistam, & S. Lucam Stiriotem eremi ejus regionis incolam. S. Hippolytus tradit, crucis supplicium subiisse Eleæ in Peloponneso (e). Dorotheus in Synopsi obiisse refert, & sepulturæ mandatum Ephesi. Beda, Ado, & Martyrologium Romanum defunctum constituunt in Bithynia. S. Gregorius Nazianzenus Orat. 3. & S. Paulinus Epist. 12. martyrem obiisse tradunt. Sanctus Gaudentius Brixiensis (f) inter eos recenset, qui mortem ab impiis toleraturi. Recentiores quidam Græci asserunt in oliva arbore crucem subiisse (g). Verum S. Hieronymus & Eusebius nihil habent de ejus martyrio, nihil pariter de illo in Martyrologio suo, quin & Elias Cretensis (h) certum constituit, violento mortis genere non interiisse; in quam pariter sententiam a Recentioribus concessum est.

Opera S. Lucæ sunt Evangelium, & Acta Apostolorum, nullo refragante, genuina omnia. Eidem etiam Authori tribuitur versio Græcæ Epistolæ ad Hebræos (i). Sunt etiam, qui eamdem Epistolam exarasse Lucam, ex verbis & conceptibus ejusdem Apostoli (k), asseruerint. Sed fusius ea de re in Prolegomenis ad eamdem Epistolam. Ipsi pariter inscribitur a Sancto Clemente Alexandrino apud Euseb. lib. 6. cap. 14. disputatio Jasonis viri Christiani cum Papisco Judæo Alexandrino, qui tandem rationibus Jasonis persuasus, victas manus Fidei dedit. Hanc collationem Origenes appellat *contradictionem* (l), S. Hieronymus *altercationem* (m). Porro opus illud ætate nostra intercidit, de quo ita Origenes, & Sanctus Hieronymus agunt, tamquam a S. Luca nequaquam scriptum arbitrentur. S. Maximus Abbas tuetur, Librum illum scripsisse Aristonem Pellæum, qui circa annum J. C. 140. florebat.

Quo tempore S. Lucas ad scribendum Evangelium sese contulerit, non satis convenit. Ejus epocham constituunt Græca pleraque MSS. (n) anno J. C. 52. nempe 4° ætæ Christianæ, triennio antequam comes Sancto Paulo accessisse legatur, quod satis argumenti est ad epocham illam prorsus abjiciendam. S. Patrum fides (o) teneatur, autumantium de Evangelio Sancti Lucæ sermonem esse illis

(a) *Iren. l. 3. c. 14.* (b) *Niceph. l. 2. c. 43. Menæa 18. Octob.* (c) *Hieron. de viris illust. Gaudent. Brix. serm. 17.* (*) *Niceph. l. 2. c. 43.* (d) *Ubidem. p. 77[illegible]* (e) *Hippolyt. in MS. Bibl. [illegible]* (f) *Gaudent. Brix. Serm. 17. Martyrem & Evangelistam appellat etiam vetus Martyrologium Ecclesiæ Africanæ. Vide Analect. t. 3. p. 4[illegible]* (g) *Glycas, Cedren. Niceph. Vide Tillem. histor. Eccl. t. 2. pag. 148.* (h) *Elias in Greg. Naz. orat. 1.* (i) *Clemens Alexandr. apud Euseb. l. 6. Hist. Eccl. c. 14. & Hieron. de viris illust.* (k) *Orig. apud Euseb. l. 6. c. 25. hist. Eccl.* (l) *Orig. l. 4. contra Celsum.* (m) *Hieron. q. Hebr. in Genes.*
(n) *Vide Vet. Lect. Bibl. ad finem S. Luc.* (o) *Orig. Amb. Hieron. Chrysost. alii.*

Apostoli 2 Corinth. 8. 18. verba: *Cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias*, scriptum Opus contendunt est anno [illegible] J. Chr. quo scriptam ad Corinthios Epistola data est. Et fecisse etiam certa anni Epocha constituenda circa annum 53 cum S. Lucas Corinthi in Achaia versaretur, ubi etiam [illegible] mandatum opus S. Gregorius Nazianzenus (a), & S. Hieronymus in Matth. Præf. Comment. contestantur.

Estius in 2 Corinth. 8. Grotius in Luc. Præfat. suspicantur, annum script. Evangel. & Actorum ipsum eumdemque constituendum esse, in quem eorumdem Actuum historia clauditur, circa annum nempe 63. J. C. cum Sanctus Paulus Roma digressus in Hispaniam iter suscepit. Suspicatur Grotius, Sacram Scripturam ex Urbe in Achaiam contulisse, ibique litteris tradidisse Evangelium. In partibus enim præcipue Syriacis, Persicis, & Græcis adnotatum fertur Alexandriæ, quod satis consonat cum recepta apud Authores mediæ ætatis (b) traditione, apud quos Evangelium annunciasse & vitam clausisse in Ægypto S. Lucam fama est constantissima. Fertur etiam (c) [illegible] Alexandrinum Episcopum Abilium consecrasse circa annum 80 J. Chr.

In aliis codicibus MSS. *Lucam* [illegible] Romæ scriptum Evangelium [illegible] (d). Recepta tamen [illegible] tempore tenet, Græcum [illegible] Achaja degentem [illegible] J. C.

Non desunt [illegible], qui ab Apostolo Paulo [illegible] Luca, Evangelium [illegible] (e). [illegible] Marcionem [illegible] quæ [illegible]. *Nam &* [illegible] *Paulo assistentem fuisse. Comitem* [illegible], *quæ Discipulo pro*[illegible]. Afferuntque alii (f), Apostolum his verbis: *juxta Evangelium meum*, S. Lucæ Evangelium designasse, [illegible] dictum est supra, S. Pauli ope [illegible] ad scribendum se contulisse, cum Sanctus Gregorius Nazianzenus carmine 43 Scriptis mandasse, quæ Paulus verbo Gentibus annunciaret, ait Sanctus Irenæus, lib. 3. cap. 1. Dorotheus in Synopsi tradit, hic primo ab illo Evangelium, dirigente Sancto Petro, sive & Asia sub Paulo Magistro. Verum [illegible] sive in Asia, sive in Evangelio [illegible] S. Lucas, scribentis [illegible] Apostolorum Paulum, sive Evangelium sub Petro ab ore dictantis Petri excepisse, quemquam in Menologium Basilii affirmare. Porro ad scribendum se contulit tum post vulgata SS. Matthæi, & Marc. Opera, cum etiam postquam [illegible] plures non poterat [illegible] historiam illam tentarent (g).

Utrumque opus inscribit Theophilo, quo nomine generatim Deum amantem quemque designari, plures inter Veteres autumarunt (h). Alii vero, quorum hodie opinio invaluit, certum aliquem virum insignem credunt, virum, inquam, amplissimum, sive Provinciæ Præsidem, qui nomen dedisset inter Christianos (i). [illegible] ad fidem Christi [illegible] S. Lucam [illegible] Origenes apud Euseb. Histor. E[illegible] 6. cap. 25.

Verum hoc Evangelium, [illegible], tradunt Tertullianus, & S. Epiphanius (k). [illegible] nomen ab Opere adimebant, adimebant per se cetera [illegible] capita, & [illegible] verba *Anno quintodecimo*, detrahebant particulam autem quæ in Textu legitur, *Imperio Tiberii Cæsaris*. Hæc autem verba [illegible] ab illius versu 31. cap. 4. cum majorem partem expunxerant, [illegible] verbis narrationem [illegible]: *Descendit Jesus in civitatem Galilææ Capharnaum*.

Plura etiam alia demebant, addebantque, quemadmodum in Tertulliano, & Epiphanio legere est. Porro cetera [illegible] Evangelia, [illegible] ad Galatas 1. 7. in patrocinium erroris sui afferebant: *Miror quod sic tam cito transferimini in aliud Evangelium, quod non est aliud* [illegible] *Evangelium meum*, cum in correctis Exemplaribus legantur tantum: *Quod non est aliud*. Quæ de gestis Beatæ Virginis, de

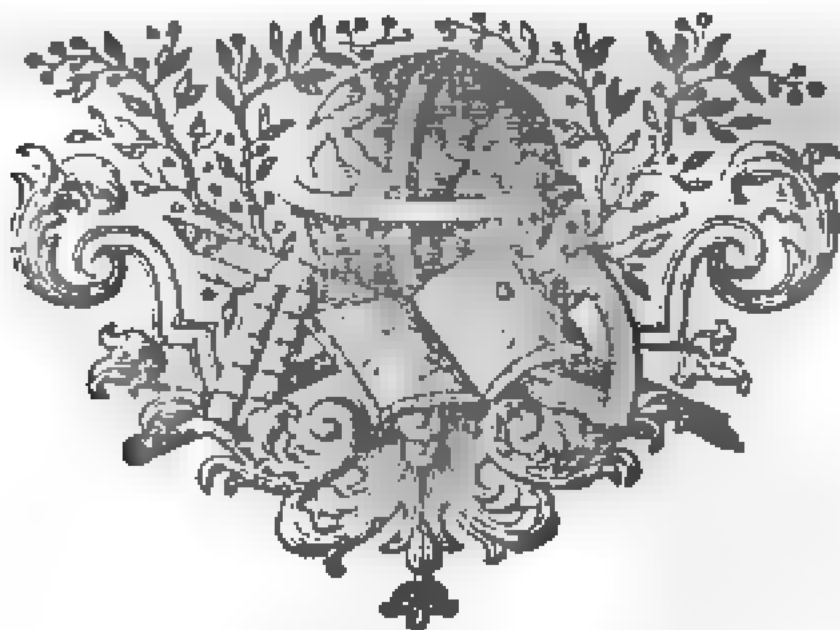
(a) Greg. Naz. car. 34. (b) [illegible] Menolog. (c) Constit. Apost. l. 7. c. 46. (d) [illegible] ad [illegible] Luc. (e) [illegible] (f) Euseb. l. 3. c. 4. & l. 6. c. 25. [illegible] (g) Luc. c. 1. 1. (h) Origen. in Luc. hom. 1. [illegible] (i) [illegible] (k) [illegible]

de Infantia J. C. de Cantico ejusdem Virginis, colloquio cum Angelo, profectione ad Elisabeth, & Zachariam, quæque de repositis in corde B. Virginis quæcumque in Filio suo admiranda contemplabatur (*a*), hæc omnia satis insinuant, sacrum Scriptorem familiari Beatæ Virginis consuetudine usum, unde plura tum de rebus ipsius, cum de J. C. didicerit (*b*).

Ratio, quam constantissime servat, laudandi Scripturæ testimonia juxta versionem Septuaginta, etiam cum ab Originali Hebræo recedunt (*c*), satis insinuat, alienam a Judæis originem retulisse. unde pariter confirmatur eorum opinio, qui ex Proselytis, sive alienigenis ad sacra Judæorum traductis, sive ex Paganis ad fidem Christi accersunt. Ita quæ est inter ejus Euangelium, & ea, quæ in prima Epistola ad Corinthios leguntur, rerum consonantia, opinionem eorum fulcit, qui adoptatum ab Apostolo Euangelium S. Lucæ asseruerunt. utrobique enim iisdem verbis institutio Eucharistiæ narratur (*d*). S. Paulus, & S. Lucas soli inter ceteros produnt, Christum ipso Resurrectionis suæ die Apostolo Petro spectandum se præbuisse (*e*).

Ad stilum quod attinet, redundare Hellenismis Grotius (*f*) observat, quos forte simul cum Judaicæ religionis professione & Librorum Hebraicorum lectione adsciverat. Medicinæ studebat, unde stili puritas & correctio major est, quam in aliis N. T. Scriptoribus. Occurrunt etiam aliquando similes loquendi phrases, quæ Syriacam, & vernaculam Scriptoris originem produnt. Addit etiam nonnulla ad genium & saporem linguæ Latinæ. Hoc est Critici illius emunctissimæ naris judicium. Quamquam non omnibus eadem sunt de Sacro Scriptore explorata: satis tamen convenit, puriori Græco eloquio, quam Euangelistas ceteros, fluere.

(*a*) *Luc.* 2. 19. & 51. (*b*) *Vide Grot. ad Luc.* 2. 51. (*c*) *Vide Actorum* 7. 14. *ubi Sanctus Lucas* 75. *animas Jacob recenset, quamquam in Hebræo textum* 70. *legunt. Adoptat pariter cap.* 3. 37. *Cainanum, quamquam nonnisi apud Septuaginta extat.* (*d*) 1. *Cor.* 11. 23. 24. 25. *Confer cum S. Luca* 22. 18. 19. 20. (*e*) 1. *Cor.* 15. 5. *Confer cum Luc.* 24. 34. (*f*) *Grot. Proleg. in Luc.*

SANCTUM
JESU CHRISTI
EUANGELIUM
SECUNDUM LUCAM.

CAPUT PRIMUM.

Zachariæ Sacerdoti annuntiat Gabriel Joannis conceptum ex Elisabeth sterili; qui Angelo non credens, mutus efficitur: idemque Gabriel Mariæ annuntiat conceptum Jesu filii Dei de Spiritu sancto: ad Mariæ salutationem Joannes exultat in utero, & Elisabeth prophetat, ipsaque Maria canticum gratiarum actionis Domino decantat: in nati Joannis circumcisione Zacharias pater, recepta loquela, canticum gratiarum actionis edit.

1 Uoniam quidem mul-
ti conati sunt ordi-
nare narrationem,
quæ in nobis com-
pletæ sunt, rerum:
2 sicut tradiderunt
nobis, qui ab initio
ipsi viderunt, & mi-
nistri fuerunt sermonis,
3 Visum est & mihi, assecuto omnia
a principio diligenter, ex ordine tibi
scribere, optime Theophile,
4 ut cognoscas eorum verborum, de
quibus eruditus es, veritatem.
5 Fuit in diebus Herodis regis Judææ
sacerdos quidam nomine Zacharias * de (* 1. Par. 24. 10.)
vice Abia, & uxor illius de filiabus Aa-
ron, & nomen ejus Elisabeth.
6 Erant autem justi ambo ante
Deum, incedentes in omnibus mandatis,
& justificationibus Domini sine querela:
7 & non erat illis filius, eo quod
esset Elisabeth sterilis, & ambo proces-
sissent in diebus suis.
8 Factum est autem, cum sacerdo-
tio fungeretur in ordine vicis suæ ante
Deum,
9 secundum consuetudinem sacerdotii,
sorte exiit, ut incensum poneret ingres-
sus in templum Domini:
10 & * omnis multitudo populi erat (* Exod. 30. 7. Lev. 16. 17.)
orans foris hora incensi.
11 Apparuit autem illi Angelus Do-
mini, stans a dextris altaris incensi.
12 Et Zacharias turbatus est videns,
& timor irruit super eum.
13 Ait autem ad illum Angelus: Ne
timeas, Zacharia, quoniam exaudita est
deprecatio tua: & uxor tua Elisabeth
pariet tibi filium, & vocabis nomen e-
jus Joannem:
14 & erit gaudium tibi, & exulta-
tio, & multi in nativitate ejus gaude-
bunt.
15 Erit enim magnus coram Domino:
& vinum, & siceram non bibet, & Spi-
ritu sancto replebitur adhuc ex utero
matris suæ:
16 & multos filiorum Israel conver-
tet ad Dominum Deum ipsorum:
17 & ipse præcedet ante illum in spi-
ritu, & virtute Eliæ, * ut convertat (* Mal. 4. 6. Matth. 11. 14.)
corda patrum in filios, & incredulos ad
prudentiam justorum, parare Domino
plebem perfectam.
18 Et dixit Zacharias ad Angelum:
Unde hoc sciam? ego enim sum senex,
& uxor mea processit in diebus suis.

19 Et

19 Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum, & missus sum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare.

20 Et ecce eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.

21 Et erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur, quod tardaret ipse in templo.

22 Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognoverunt, quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

23 Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam.

24 Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, & occultabat se mensibus quinque, dicens:

25 Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.

26 In mense autem sexto missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth,

27 ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, & nomen virginis Maria.

28 Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.

29 Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat, qualis esset ista salutatio.

30 Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum.

* Isai. 7. 14. * Infr. 2. 21. 31 * Ecce concipies in utero, & paries filium, & * vocabis nomen ejus JESUM.

32 Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus: * & regnabit in domo Jacob in æternum,

* Dan. 7. 14. & 27. Mich. 4. 7.

33 & regni ejus non erit finis.

34 Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

35 Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

36 Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis:

37 quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

38 Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

39 Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda,

40 & intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elisabeth.

41 Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisabeth:

42 & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

43 Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

44 Ecce enim, ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

45 Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino.

46 Et ait Maria:

Magnificat anima mea Dominum:

47 & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48 Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49 Quia fecit mihi magna qui potens est: & sanctum nomen ejus.

50 Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum.

51 Fecit potentiam in * brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui. * Psalm. 32. 10.

52 Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

53 * Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes. * 1. Reg. 2. 5. Psalm. 33. 11.

54 Su-

54 Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.
55 Sicut locutus est ad patres nostros, * Abraham, & semini ejus in sæcula.
56 Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum suam.
57 Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.
58 Et audierunt vicini, & cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.
59 Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.
60 Et respondens mater ejus dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes.
61 Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.
62 Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.
63 Et postulans pugillarem scripsit, * dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi.
64 Apertum est autem illico os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum.
65 Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc.
66 Et posuerunt omnes, qui audierant, in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.
67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto, & prophetavit, dicens.
68 * Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ:
69 Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui.
70 * Sicut locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus:
71 Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos:

* Gen. 17. 9. & 22. 16. Psal. 131. 11. Isai. 41. 8.

* Supr. 13.

* Psal. 71. 18.

* Psal. 131. 17.

* Jerem. 23. 6. & 30. 10.

72 Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.
73 * Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis,
74 ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi
75 in sanctitate, & justitia coram ipso omnibus diebus nostris.
76 Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus:
77 * ad dandam scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum eorum:
78 Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos * oriens ex alto:
79 illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.
80 Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu: & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel.

* Gen. 22. 16. Jer. 31. 33. Hebr. 6. 17. & 18.

* Mal. 4. 2. Supr. 17.

* Zach. 3. 8. & 6. 12. Mal. 4. 2.

CAPUT II.

Ex Augusti decreto Joseph cum Maria ascendit in Bethlehem, ubi illa peperit Salvatorem, cujus nativitate ab Angelo audita, pastores festini veniunt illum visuri: puer circumcisus vocatur Jesus: quem post dies purificationis in Jerusalem delatum, ut Domino sisteretur, Simeon senex benedicit, ac de matris in passione doloribus prophetat, Annaque prophetissa vetula Domino confitetur: Jesus duodecim annorum plenus sapientia & gratia, perditus a parentibus, in medio doctorum invenitur; descenditque Nazareth factus illis subditus.

1 FActum est autem in diebus illis, exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis.
2 Hæc descriptio prima facta est a præside Syriæ Cyrino:
3 & ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem.

4 A-

4 Ascendit autem & Joseph a Gali-
læa de civitate Nazareth in Judæam in
* 1. Reg. 20. 6. civitatem * David, quæ vocatur * Beth-
* Mich. 5. 2. lehem, eo quod esset de domo, & fa-
Joan. 7. 42. milia David,
5 ut profiteretur cum Maria despon-
sata sibi uxore prægnante.
6 Factum est autem, cum essent ibi,
impleti sunt dies, ut pareret.
7 Et peperit filium suum primogeni-
tum, & pannis eum involvit, & recli-
navit eum in præsepio, quia non erat
eis locus in diversorio.
8 Et pastores erant in regione eadem
vigilantes, & custodientes vigilias no-
ctis super gregem suum.
9 Et ecce angelus Domini stetit jux-
ta illos, & claritas Dei circumfulsit il-
los, & timuerunt timore magno.
10 Et dixit illis Angelus: Nolite ti-
mere: ecce enim evangelizo vobis gau-
dium magnum, quod erit omni populo,
11 quia natus est vobis hodie Salva-
tor, qui est Christus Dominus, in civi-
tate David.
12 Et hoc vobis signum: Invenietis
infantem pannis involutum, & positum
in præsepio.
13 Et subito facta est cum Angelo
multitudo militiæ cœlestis laudantium
Deum, & dicentium:
14 Gloria in altissimis Deo, & in ter-
ra pax hominibus bonæ voluntatis.
15 Et factum est, ut discesserunt ab
eis Angeli in cœlum, pastores loqueban-
tur ad invicem: Transeamus usque Beth-
lehem, & videamus hoc verbum, quod
factum est, quod Dominus ostendit no-
bis.
16 Et venerunt festinantes: & inve-
nerunt Mariam, & Joseph, & infantem
positum in præsepio.
17 Videntes autem cognoverunt de
verbo, quod dictum erat illis de puero
hoc.
18 Et omnes, qui audierunt, mirati
sunt, & de his, quæ dicta erant a pa-
storibus ad ipsos.
19 Maria autem conservabat omnia
verba hæc, conferens in corde suo.
20 Et reversi sunt pastores glorifican-
tes, & laudantes Deum in omnibus, quæ
audierant, & viderant, sicut dictum est
ad illos.
21 * Et postquam consummati sunt * Gen. 17. 12. Lev. 12. 3.
dies octo, ut circumcideretur puer, vo-
catum est nomen ejus * Jesus, quod vo-
catum est ab Angelo prius, quam in u-
tero conciperetur.
22 * Et postquam impleti sunt dies * Matt. 1. 21.
purgationis ejus * secundum legem Moy- Luc. 1. 31.
si, tulerunt illum in Jerusalem, ut siste- * Lev. 12. 6.
rent eum Domino,
23 sicut scriptum est in lege Domini:
* Quia omne masculinum adaperiens vul- * Exod. 13. 2.
vam, sanctum Domino vocabitur. Num. 8. 16.
24 Et ut darent hostiam secundum
quod dictum est * in lege Domini, par * Lev. 12. 8.
turturum, aut duos pullos columbarum.
25 Et ecce homo erat in Jerusalem,
cui nomen Simeon, & homo iste justus,
& timoratus, expectans consolationem
Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.
26 Et responsum acceperat a Spiritu
sancto, non visurum se mortem, nisi
prius videret Christum Domini.
27 Et venit in spiritu in templum.
Et cum inducerent puerum Jesum paren-
tes ejus, ut facerent secundum consuetu-
dinem legis pro eo,
28 & ipse accepit eum in ulnas suas,
& benedixit Deum, & dixit:
29 Nunc dimittis servum tuum, Do-
mine, secundum verbum tuum in pace,
30 quia viderunt oculi mei salutare
tuum,
31 quod parasti ante faciem omnium
populorum:
32 Lumen ad revelationem gentium,
& gloriam plebis tuæ Israel.
33 Et erat pater ejus, & mater mi-
rantes super his, quæ dicebantur de illo.
34 Et benedixit illis Simeon, & di-
xit ad Mariam matrem ejus: * Ecce * Isai. 8. 14.
positus est hic in ruinam, & in resur- Rom. 9. 33.
rectionem multorum in Israel, & in si- 1. Pet. 2. 7.
gnum, cui contradicetur.
35 Et tuam ipsius animam pertransi-
bit gladius, ut revelentur ex multis cor-
dibus cogitationes.

36 Et

36 Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua.

37 Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis, & obsecrationibus serviens nocte, ac die.

38 Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.

39 Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth.

40 Puer autem crescebat, & confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.

41 Et ibant parentes ejus per omnes
* Exod. 23. 15. & 34. 23. Deut. 16. 1. annos in Jerusalem, * in die solemni Paschæ.

42 Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Jerosolymam secundum consuetudinem diei festi,

43 consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, & non cognoverunt parentes ejus.

44 Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos.

45 Et non invenientes, regressi sunt in Jerusalem, requirentes eum.

46 Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

47 Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia, & responsis ejus.

48 Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.

49 Et ait ad illos: Quid est quod me quærebatis? nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse?

50 Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

51 Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.

52 Et Jesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.

CAPUT III.

Joannes mittitur a Domino impleturus sua prædicatione Isaiæ vaticinium: & turbis, & publicanis, ac militibus dat consilia; dicit quid singulos facere oporteat: testaturque Christi excellentiam & baptismi ipsius. super quem ab ipso baptizatum descendit columba, ac vox Patris auditur, texiturque ejus genealogia a Joseph usque ad Adam ascendens.

1 ANno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha,

2 * sub principibus sacerdotum Anna, & Caipha factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto. * Act. 4. 6.

3 * Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, * Matth. 3. 1. Marc. 1. 4.

4 sicut scriptum est in Libro sermonum Isaiæ prophetæ: * Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas ejus. * Isaiæ 40. 3. Joan. 1. 23.

5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas:

6 & videbit omnis caro salutare Dei.

7 Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant, ut baptizarentur ab ipso: * Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? * Matth. 3. 7. & 23. 33.

8 Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

9 Jam

9 Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.

10 Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus?

Jacob. 2. 15. 1. Joan. 3. 17.

11 Respondens autem dicebat illis: * Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.

12 Venerunt autem & publicani, ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus?

13 At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis.

14 Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.

15 Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne forte ipse esset Christus,

Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Joan. 1. 26. Matth. 3. 11. Act. 1. 5. 11. 16. & 19. 4.

16 respondit Joannes, dicens omnibus: * Ego quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: * ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni:

17 cujus ventilabrum in manu ejus, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

18 Multa quidem & alia exhortans evangelizabat populo.

Matth. 14. 3. Marc. 6. 17.

19 * Herodes autem tetrarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui, & de omnibus malis, quæ fecit Herodes,

20 adjecit & hoc super omnia, & inclusit Joannem in carcere.

Matth. 3. 16. Marc. 1. 10. Joan. 1. 32.

21 * Factum est autem, cum baptizaretur omnis populus, & Jesu baptizato, & orante, apertum est cœlum:

Matth. 3. 17. & 17. 5. Infr. 9. 35. 2. Petr. 1. 17.

22 & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: & vox de cœlo facta est: * Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.

23 Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat,

24 qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph,

25 qui fuit Mathathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,

26 qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Joseph, qui fuit Juda,

27 qui fuit Joanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28 qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,

29 qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi,

30 qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim,

31 qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,

32 qui fuit Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson,

33 qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judæ,

34 qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,

35 qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

36 qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech,

37 qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan,

38 qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAPUT IV.

Jesus post jejunium quadraginta dierum, ac devictas satanæ tentationes, in synagoga Nazareth legit factum de se Isaiæ prophetiam; dicitque prophetam non esse acceptum in patria propria, quapropter volunt eum de monte præcipitare: ejicit in Capharnaum dæmonium, sanatque socrum Simonis, & plures alios a variis languoribus, ac dæmonia ejicit.

1 JEsus autem plenus Spiritu sancto
regressus est a Jordane, & agebatur a Spiritu in desertum
2 diebus quadraginta, & tentabatur a
diabolo. Et nihil manducavit in diebus
illis: & consummatis illis esuriit.
3 Dixit autem illi diabolus: Si filius
Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat.
4 Et respondit ad illum Jesus: Scri-
ptum est: * Quia non in solo pane vi-
vit homo, sed in omni verbo Dei.
5 Et duxit illum diabolus in montem
excelsum, & ostendit illi omnia regna
orbis terræ in momento temporis,
6 & ait illi: Tibi dabo potestatem
hanc universam, & gloriam illorum:
quia mihi tradita sunt, & cui volo do
illa.
7 Tu ergo si adoraveris coram me,
erunt tua omnia.
8 Et respondens Jesus dixit illi: *
Scriptum est: Dominum Deum tuum
adorabis, & illi soli servies.
9 Et duxit illum in Jerusalem, &
statuit eum super pinnam templi, & di-
xit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc
deorsum.
10 * Scriptum est enim, quod An-
gelis suis mandavit de te, ut conservent
te:
11 & quia in manibus tollent te, ne
forte offendas ad lapidem pedem tuum.
12 Et respondens Jesus ait illi: Di-
ctum est: * Non tentabis Dominum
Deum tuum.
13 Et consummata omni tentatione,
diabolus recessit ab illo usque ad tem-
pus.
14 * Et regressus est Jesus in virtute
Spiritus in Galilæam, & fama exiit per
universam regionem de illo.
15 Et ipse docebat in synagogis eo-
rum, & magnificabatur ab omnibus.
16 * Et venit Nazareth, ubi erat
nutritus, & intravit secundum consuetu-
dinem suam die sabbati in synagogam,
& surrexit legere.
17 Et traditus est illi Liber Isaiæ pro-
phetæ. Et ut revolvit librum, invenit
locum, ubi scriptum erat:
18 * Spiritus Domini super me: pro-
pter quod unxit me, euangelizare pau-
peribus misit me, sanare contritos corde,
19 prædicare captivis remissionem, &
cæcis visum, dimittere confractos in re-
missionem, prædicare annum Domini
acceptum, & diem retributionis.
20 Et cum plicuisset librum, reddi-
dit ministro, & sedit. Et omnium in
synagoga oculi erant intendentes in eum.
21 Cœpit autem dicere ad illos: Quia
hodie impleta est hæc scriptura in auri-
bus vestris.
22 Et omnes testimonium illi dabant:
& mirabantur in verbis gratiæ, quæ
procedebant de ore ipsius, & dicebant:
Nonne hic est filius Joseph?
23 Et ait illis: Utique dicetis mihi
hanc similitudinem: Medice cura teipsum:
quanta audivimus facta in Capharnaum,
fac & hic in patria tua.
24 Ait autem: Amen dico vobis, quia
nemo propheta acceptus est in patria sua.
25 In veritate dico vobis: * multæ vi-
duæ erant in diebus Eliæ in Israel,
quando clausum est cœlum annis tribus,
& mensibus sex, cum facta esset fames
magna in omni terra:
26 * & ad nullam illarum missus est
Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ ad mulie-
rem viduam.
27 * Et multi leprosi erant in Israel
sub Elisæo propheta: & nemo eorum
mundatus est, nisi Naaman Syrus.
28 Et repleti sunt omnes in synagoga
ira, hæc audientes.

* Deut. 8. 3. Matt. 4. 4.

* Deut. 6. 13. & 10. 20.

* Psalm. 90. 11.

* Deut. 6. 16.

* Matth. 4. 12. Marc. 1. 14.

* Matt. 13. 54. Marc. 6. 1. Joan. 4. 43.

* Isai. 61. 1.

* 3. Reg. 17. 1.

* 3. Reg. 17. 9.

* 4. Reg. 5. 14.

29 Et

29 Et surrexerunt, & ejecerunt illum extra civitatem, & duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.

30 Ipse autem transiens per medium illorum, ibat.

* Matth. 4. 13. Marc. 1. 21.

31 * Et descendit in Capharnaum civitatem Galilææ, ibique docebat illos sabbatis.

* Matth. 7. 28.

32 * Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius.

* Marc. 1. 23.

33 * Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamavit voce magna,

34 dicens: Sine, quid nobis, & tibi Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te, qui sis, Sanctus Dei.

35 Et increpavit illum Jesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et cum projecisset illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

36 Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate & virtute imperat immundis spiritibus, & exeunt?

37 Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

* Matth. 8. 14. Marc. 1. 30.

38 Surgens autem Jesus de synagoga, introivit in domum Simonis. * Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogaverunt illum pro ea.

39 Et stans super illam imperavit febri: & dimisit illam. Et continuo surgens ministrabat illis.

40 Cum autem sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

* Marc. 1. 34.

41 * Exibant autem dæmonia a multis clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei: & increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.

42 Facta autem die, egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum: & detinebant illum, ne discederet ab eis.

43 Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum.

44 Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

CAPUT V.

Ubi de navicula Petri docuisset, ille, laxato ipsius jussu reti, concludit copiosam piscium multitudinem: curatum leprosum mittit ad sacerdotes: paralytico, remissis primum peccatis, jubet, ut lectum suum tollat: discumbens cum Levi, quem ex teloneo vocaverat, causam dat murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, & cur ipsius discipuli non jejunent.

1 FActum est autem, cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth.

* Matth. 4. 18. Marc. 1. 16.

2 * Et vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lavabant retia.

3 Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.

4 Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.

5 Et respondens Simon dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.

6 Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam: rumpebatur autem rete eorum.

7 Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur.

8 Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi a me, quia homo peccator sum, Domine.

9 Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant:

10 similiter autem Jacobum, & Joannem.

tem filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere: ex hoc jam homines eris capiens.

11 Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

* Matt. 8. 2. Marc. 1. 40. 12 * Et factum est, cum esset in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Jesum, & procidens in faciem, rogavit eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare.

13 Et extendens manum tetigit eum dicens: Volo: mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.

14 Et ipse præcepit illi, ut nemini diceret: sed, Vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua, * sicut præcepit Moyses, in testimonium illis. * Levit. 14. 4.

15 Perambulabat autem magis sermo de illo: & conveniebant turbæ multæ, ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis.

16 Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.

17 Et factum est in una dierum, & ipse sedebat docens. Et erant Pharisæi sedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, & Judææ, & Jerusalem: & virtus Domini erat ad sanandum eos.

* Matth. 9. 2. Marc. 2. 3. 18 * Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus: & quærebant eum inferre, & ponere ante eum.

19 Et non invenientes, qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, & per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20 Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua.

21 Et cœperunt cogitare Scribæ, & Pharisæi, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22 Ut cognovit autem Jesus cogitationes eorum, respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?

23 Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, & ambula?

24 Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

25 Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat, & abiit in domum suam, magnificans Deum.

26 Et stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

27 * Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Levi sedentem ad Telonium, & ait illi: Sequere me. * Matth. 9. 9. Marc. 2. 14.

28 Et relictis omnibus, surgens secutus est eum.

29 Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua: & erat turba multa publicanorum, & aliorum, qui cum illis erant discumbentes.

30 * Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ eorum, dicentes ad discipulos ejus, Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis & bibitis? * Matth. 9. 11.

31 Et respondens Jesus dixit ad illos: Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent.

32 * Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. * Matth. 9. 13.

33 At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Joannis jejunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisæorum, tui autem edunt, & bibunt?

34 Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare?

35 Venient autem dies, cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus.

36 Dicebat autem & similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram a novo vestimento immittit in vestimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit commissura a novo.

37 Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin rumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt.

38 Sed

38 Sed vinum novum in utres novos mittendum est, & utraque conservantur.

39 Et nemo bibens vetus, statim vult novum. dicit enim: Vetus melius est.

CAPUT VI.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, aliaque sabbato manum curat aridam: electos duodecim nominat Apostolos, & cum illis, ac multitudine copiosa stans in loco campestri docet beatitudines, aliaque consilia, ac praecepta evangelica. de festuca in oculo fratris, & arbore bona ac mala ex fructu dignoscenda: audiens Christi verba cui comparetur, si ea opere compleat, & cui, si non compleat.

* Matt. 12. 1. Marc. 2. 23. 1 FActum est autem in sabbato secundo, primo, cum transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, & manducabant confricantes manibus.

2 Quidam autem Pharisaeorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbatis?

3 Et respondens Jesus ad eos dixit: Nec hoc legistis, quod fecit David, cum esurisset ipse, & qui cum illo erant?

* 1. Reg. 21. 6. 4 * Quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis sumpsit, & manducavit, & dedit his, qui cum ipso erant: quos non licet manducare, * nisi tantum sacerdotibus? * Exod. 29. 32. Levit. 24. 9.

5 Et dicebat illis: Quia Dominus est Filius hominis etiam sabbati.

6 Factum est autem & in alio sabbato, ut intraret in synagogam, & doceret. * Et erat ibi homo, & manus ejus dextra erat arida. * Matth. 12. 10. Marc. 3. 1.

7 Observabant autem Scribae, & Pharisaei, si in sabbato curaret; ut invenirent, unde accusarent eum.

8 Ipse vero sciebat cogitationes eorum: & ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, & sta in medium. Et surgens stetit.

9 Ait autem ad illos Jesus: Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an male? animam salvam facere, an perdere?

10 Et circumspectis omnibus, dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit. & restituta est manus ejus.

11 Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Jesu.

12 Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

13 * Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis (quos & Apostolos nominavit) * Marc. 3. 13. Matth. 10. 1.

14 Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum, & Joannem, Philippum & Bartholomaeum,

15 Matthaeum, & Thomam, Jacobum Alphaei, & Simonem, qui vocatur Zelotes,

16 & Judam Jacobi, & Judam Iscariotem, qui fuit proditor.

17 Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni Judaea, & Jerusalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis,

18 qui venerant, ut audirent eum, & sanarentur a languoribus suis. Et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur.

19 Et omnis turba quaerebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

20 * Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. * Matth. 5. 3.

21 * Beati, qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis. * Matth. 5. 6.

22 Beati eritis, cum vos oderint homines, & cum separaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum tamquam malum propter Filium hominis.

23 Gaudete in illa die, & exultate, ecce enim merces vestra multa est in caelo. secundum haec enim faciebant Prophetis patres eorum.

24 * Vo-

24 * Verumtamen væ vobis diviti-
bus, quia habetis consolationem vestram.
25 * Væ vobis, qui saturati estis, quia
esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc,
quia lugebitis, & flebitis.
26 Væ, cum benedixerint vobis ho-
mines. secundum hæc enim faciebant
Pseudoprophetis patres eorum.
27 Sed vobis dico, qui auditis: *
Diligite inimicos vestros, benefacite his,
qui oderunt vos.
28 Benedicite maledicentibus vobis,
& orate pro calumniantibus vos.
29 * Et qui te percutit in maxillam,
præbe & alteram. Et ab eo, qui aufert
tibi vestimentum, etiam tunicam noli
prohibere.
30 Omni autem petenti te tribue:
& qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.
31 * Et prout vultis, ut faciant vo-
bis homines, & vos facite illis similiter.
32 * Et si diligitis eos, qui vos dili-
gunt, quæ vobis est gratia? nam & pec-
catores diligentes se diligunt.
33 Et si benefeceritis his, qui vobis
benefaciunt, quæ vobis est gratia? siqui-
dem & peccatores hoc faciunt.
34 * Et si mutuum dederitis his, a
quibus speratis recipere, quæ gratia est
vobis? nam & peccatores peccatoribus
fœnerantur, ut recipiant æqualia.
35 Verumtamen diligite inimicos ve-
stros: benefacite, & mutuum date, ni-
hil inde sperantes: & erit merces vestra
multa, & eritis filii Altissimi, quia i-
pse benignus est super ingratos, & malos.
36 Estote ergo misericordes, sicut &
Pater vester misericors est.
37 * Nolite judicare, & non judicabi-
mini: nolite condemnare, & non con-
demnabimini. dimittite, & dimittemini.
38 date, & dabitur vobis. Mensuram
bonam, & confertam, & coagitatam,
& supereffluentem dabunt in sinum ve-
strum. * Eadem quippe mensura, qua
mensi fueritis, remetietur vobis.
39 Dicebat autem illis & similitudi-
nem: Numquid potest cæcus cæcum du-
cere? nonne ambo in foveam cadunt?
40 * Non est discipulus super magi-
strum: perfectus autem omnis erit, si
sit sicut magister ejus.
41 * Quid autem vides festucam in
oculo fratris tui, trabem autem, quæ in
oculo tuo est, non consideras?
42 Aut quomodo potes dicere fratri
tuo: Frater, sine, ejiciam festucam de
oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non
videns? Hypocrita, ejice primum trabem
de oculo tuo: & tunc perspicies, ut e-
ducas festucam de oculo fratris tui.
43 * Non est enim arbor bona, quæ
facit fructus malos: neque arbor mala
faciens fructum bonum.
44 Unaquæque enim arbor de fructu
suo cognoscitur. Neque enim de spinis
colligunt ficus, neque de rubo vinde-
miant uvam.
45 Bonus homo de bono thesauro
cordis sui profert bonum: & malus ho-
mo de malo thesauro profert malum.
Ex abundantia enim cordis os loquitur.
46 Quid autem vocatis me, * Domi-
ne, Domine, & non facitis quæ dico?
47 Omnis, qui venit ad me, & au-
dit sermones meos, & facit eos, osten-
dam vobis, cui similis sit.
48 Similis est homini ædificanti do-
mum, qui fodit in altum, & posuit
fundamentum super petram. inundatio-
ne autem facta, illisum est flumen do-
mui illi, & non potuit eam movere:
fundata enim erat super petram.
49 Qui autem audit, & non facit,
similis est homini ædificanti domum suam
super terram sine fundamento, in quam
illisus est fluvius, & continuo cecidit:
& facta est ruina domus illius magna.

CAPUT VII.

*Admiratus Centurionis fidem, absens sa-
nat illius servum: juxta portam civi-
tatis Naim filium unicum viduæ resu-
scitat: coram discipulis Joannis Bapti-
stæ per eos interrogantis, an esset qui
venturus erat, multa edit signa: illis-
que abeuntibus Joannem plurimum ex-
tollit: Judæis nec Joannis, nec Christi
vita placuit, quæ parvis invicem in
foro*

foro sedentibus assimilat : a pecca-
trice muliere pedes unctus, respon-
det Simoni ob hoc murmuranti, propo-
sita ad hoc parabola duorum debitorum,
& remissis mulieri peccatis.

1 CUm autem implesset omnia ver-
ba sua in aures plebis, intravit
Capharnaum.
2 Centurionis autem cujusdam servus
male habens, erat moriturus : qui illi
erat pretiosus.
3 Et cum audisset de Jesu, misit ad
eum seniores Judæorum, rogans eum,
ut veniret, & salvaret servum ejus.
4 At illi cum venissent ad Jesum, ro-
gabant eum solicite, dicentes ei : Quia
dignus est, ut hoc illi præstes.
5 Diligit enim gentem nostram : &
synagogam ipse ædificavit nobis.
6 Jesus autem ibat cum illis. Et cum
jam non longe esset a domo, misit ad
* Matt. 8. 6. eum Centurio amicos, dicens : * Domi-
ne, noli vexari. Non enim sum dignus,
ut sub tectum meum intres.
7 Propter quod & meipsum non sum
dignum arbitratus, ut venirem ad te :
sed dic verbo, & sanabitur puer meus.
8 Nam & ego homo sum sub pote-
state constitutus, habens sub me milites :
& dico huic, Vade, & vadit ; & alii,
Veni, & venit : & servo meo, Fac hoc,
& facit.
9 Quo audito, Jesus miratus est : &
conversus sequentibus se turbis dixit : A-
men dico vobis, nec in Israel tantam
fidem inveni.
10 Et reversi, qui missi fuerant, do-
mum, invenerunt servum, qui langue-
rat, sanum.
11 Et factum est : deinceps ibat in
civitatem, quæ vocatur Naim : & ibant
cum eo discipuli ejus, & turba copiosa.
12 Cum autem appropinquaret portæ
civitatis, ecce defunctus efferebatur filius
unicus matris suæ : & hæc vidua erat :
& turba civitatis multa cum illa.
13 Quam cum vidisset Dominus, mi-
sericordia motus super eam dixit illi :
Noli flere.
14 Et accessit, & tetigit loculum.
(Hi autem, qui portabant, steterunt.)
Et ait : Adolescens, tibi dico, surge.
15 Et resedit, qui erat mortuus, &
cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.
16 Accepit autem omnes timor : &
magnificabant Deum dicentes : * Quia * Infr. 24. 19. Joann. 6. 14.
propheta magnus surrexit in nobis : &
quia Deus visitavit plebem suam.
17 Et exiit hic sermo in universam
Judæam de eo, & in omnem circa re-
gionem.
18 Et nuntiaverunt Joanni discipuli
ejus de omnibus his.
19 * Et convocavit duos de discipu- * Matt. 11. 2.
lis suis Joannes, & misit ad Jesum, di-
cens : Tu es qui venturus es, an alium
expectamus ?
20 Cum autem venissent ad eum vi-
ri, dixerunt : Joannes Baptista misit nos
ad te dicens : Tu es, qui venturus es,
an alium expectamus ?
21 (In ipsa autem hora multos cu-
ravit a languoribus, & plagis, & spiri-
tibus malis, & cæcis multis donavit vi-
sum.)
22 Et respondens dixit illis : Euntes
renuntiate Joanni quæ audistis, & vidi-
stis : * Quia cæci vident, claudi ambu- * Isai. 35. 5.
lant, leprosi mundantur, surdi audiunt,
mortui resurgunt, pauperes evangelizantur :
23 & beatus est quicumque non fue-
rit scandalizatus in me.
24 Et cum discessissent nuntii Joan-
nis, cœpit de Joanne dicere ad turbas :
Quid existis in desertum videre ? arun-
dinem vento agitatam ?
25 Sed quid existis videre ? hominem
mollibus vestimentis indutum ? Ecce qui
in veste pretiosa sunt, & deliciis, in do-
mibus regum sunt.
26 Sed quid existis videre ? prophetam ?
Utique dico vobis, & plusquam pro-
phetam.
27 * Hic est, de quo scriptum est : * Mal. 3. 1. Marc. 1. 2. Matt. 11. 10.
Ecce mitto angelum meum ante faciem
tuam, qui præparabit viam tuam ante
te.
28 Dico enim vobis : Major inter na-
tos mulierum propheta Joanne Baptista
nemo

nemo est: qui autem minor est in regno Dei, major est illo.

29 Et omnis populus audiens, & publicani justificaverunt Deum, baptizati baptismo Joannis.

30 Pharisæi autem, & legisperiti consilium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati ab eo.

* Matt. 11. 16. 31 Ait autem Dominus: * Cui ergo similes dicam homines generationis hujus? & cui similes sunt?

32 Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquentibus ad invicem, & dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, & non saltastis: lamentavimus, & non plorastis.

* Matt. 3. 4. Marc. 1. 6. 33 * Venit enim Joannes Baptista neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet.

34 Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicitis: Ecce homo devorator, & bibens vinum, amicus publicanorum, & peccatorum.

35 Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

36 Rogabat autem illum quidam de Pharisæis, ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit.

* Matt. 26. 7. Marc. 14. 3. Joan. 11. 2. & 12. 3. 37 * Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit, quod accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti:

38 & stans retro secus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, & unguento ungebat.

39 Videns autem Pharisæus, qui vocaverat eum, ait intra se dicens: Hic si esset propheta, sciret utique, quæ, & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.

40 Et respondens Jesus dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic.

41 Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta.

42 Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit?

43 Respondens Simon dixit: Æstimo, quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Recte judicasti.

44 Et conversus ad mulierem dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis tersit.

45 Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos.

46 Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos.

47 Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

48 Dixit autem ad illam: * Remittuntur tibi peccata. * Matt. 9. 2.

49 Et cœperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?

50 Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit: vade in pace.

CAPUT VIII.

Parabolam de seminante proponit, ac discipulis interpretatur: nihil occultum, quod non manifestetur: quos dicat suam esse matrem, suosque fratres: in mari a somno excitatus ventum increpat: dæmoniacum ferocissimum a dæmonum legione liberat, permittens dæmonibus, ut in porcos introeant: tactis fimbriis vestimenti ejus, mulier a fluxu sanguinis curatur, & filia fami archisynagogi verbo ipsius resuscitatur.

1 ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per civitates, & castella prædicans, & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo,

2 & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ a spiritibus malignis, & infirmitatibus, * Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, * Marc. 16. 9.

3 & Joanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

4 Cum

4 Cum autem turba plurima conve-
nirent, & de civitatibus properarent ad
eum, dixit per similitudinem:
* Matt. 13. 3.
5 * Exiit qui seminat, seminare se-
men suum: & dum seminat, aliud ce-
cidit secus viam, & conculcatum est,
& volucres cœli comederunt illud.
6 Et aliud cecidit supra petram: &
natum aruit, quia non habebat humorem.
7 Et aliud cecidit inter spinas, & si-
mul exortæ spinæ suffocaverunt illud.
8 Et aliud cecidit in terram bonam:
& ortum fecit fructum centuplum. Hæc
dicens clamabat: Qui habet aures au-
diendi, audiat.
9 Interrogabant autem eum discipuli
ejus, quæ esset hæc parabola.
10 Quibus ipse dixit: Vobis datum
est nosse mysterium regni Dei, ceteris
autem in parabolis, * ut videntes non
videant, & audientes non intelligant.
* Isai. 6. 9. Matt. 13. 14. Marc. 4. 12. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.
11 Est autem hæc parabola: Semen
est verbum Dei.
12 Qui autem secus viam, hi sunt,
qui audiunt: deinde venit diabolus, &
tollit verbum de corde eorum, ne cre-
dentes salvi fiant.
13 Nam qui supra petram: qui cum
audierint, cum gaudio suscipiunt ver-
bum: & hi radices non habent: qui ad
tempus credunt, & in tempore tenta-
tionis recedunt.
14 Quod autem in spinas cecidit: hi
sunt, qui audierunt, & a sollicitudini-
bus, & divitiis, & voluptatibus vitæ
euntes, suffocantur, & non referunt fru-
ctum.
15 Quod autem in bonam terram:
hi sunt, qui in corde bono & optimo
audientes verbum retinent, & fructum
afferunt in patientia.
* Matt. 5. 15. Marc. 4. 21.
16 * Nemo autem lucernam accen-
dens, operit eam vase, aut subtus le-
ctum ponit: sed supra candelabrum po-
nit, ut intrantes videant lumen.
* Matt. 10. 26. Marc. 4. 22.
17 * Non est enim occultum, quod
non manifestetur, nec absconditum, quod
non cognoscatur, & in palam veniat.
* Matt. 13. 12. & 25. 29.
18 * Videte ergo, quomodo audia-
tis. Qui enim habet, dabitur illi: &

quicumque non habet, etiam quod pu-
tat se habere, auferetur ab illo.
* Matt. 12. 46. Marc. 3. 31.
19 * Venerunt autem ad illum ma-
ter, & fratres ejus, & non poterant ad-
ire eum præ turba.
20 Et nuntiatum est illi: Mater tua,
& fratres tui stant foris, volentes te vi-
dere.
21 Qui respondens dixit ad eos: Ma-
ter mea, & fratres mei hi sunt, qui
verbum Dei audiunt, & faciunt.
* Matt. 8. 23. Marc. 4. 36.
22 * Factum est autem in una die-
rum: & ipse ascendit in naviculam, &
discipuli ejus, & ait ad illos: Transfre-
temus trans stagnum. Et ascenderunt.
23 Et navigantibus illis, obdormivit,
& descendit procella venti in stagnum,
& complebantur, & periclitabantur.
24 Accedentes autem suscitaverunt
eum, dicentes: Præceptor, perimus. At
ille surgens increpavit ventum, & tem-
pestatem aquæ, & cessavit, & facta est
tranquillitas.
25 Dixit autem illis: Ubi est fides ve-
stra? Qui timentes mirati sunt ad invi-
cem, dicentes: Quis, putas, hic est,
quia & ventis, & mari imperat, & ob-
ediunt ei?
26 Et navigaverunt ad regionem Ge-
rasenorum, quæ est contra Galilæam.
27 Et cum egressus esset ad terram,
occurrit illi vir quidam, qui habebat dæ-
monium jam temporibus multis, & ve-
stimento non induebatur, neque in do-
mo manebat, sed in monumentis.
28 Is, ut vidit Jesum, procidit ante
illum, & exclamans voce magna, di-
xit: Quid mihi, & tibi est, Jesu Fili
Dei Altissimi? obsecro te, ne me tor-
queas.
29 Præcipiebat enim spiritui immun-
do, ut exiret ab homine. Multis enim
temporibus arripiebat illum, & vincie-
batur catenis, & compedibus custoditus,
& ruptis vinculis agebatur a dæmonio in
deserta.
30 Interrogavit autem illum Jesus, di-
cens: Quod tibi nomen est? At ille di-
xit: Legio: quia intraverant dæmonia
multa in eum.

31 Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent.

32 Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis.

33 Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est.

34 Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in villas.

35 Exierunt autem videre quod factum est, & venerunt ad Jesum: & invenerunt hominem sedentem, a quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente ad pedes ejus, & timuerunt.

36 Nuntiaverunt autem illis & qui viderant, quomodo sanus factus esset a legione.

37 Et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab ipsis, quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim reversus est.

38 Et rogabat illum vir, a quo dæmonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jesus, dicens:

39 Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Jesus.

40 Factum est autem, cum rediisset Jesus, excepit illum turba. Erant enim omnes expectantes eum.

* Matth. 9. 18. Marc. 5. 22.

41 * Et ecce venit vir, cui nomen Jairus, & ipse princeps synagogæ erat: & cecidit ad pedes Jesu rogans eum, ut intraret in domum ejus,

42 quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, a turbis comprimebatur.

43 Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari.

44 Accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus: & confestim stetit fluxus sanguinis ejus.

45 Et ait Jesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis: Quis me tetigit?

46 Et dixit Jesus: Tetigit me aliquis. Nam ego novi virtutem de me exisse.

47 Videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes ejus: & ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo: & quemadmodum confestim sanata sit.

48 At ipse dixit ei: Filia, fides tua salvam te fecit: vade in pace.

49 Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

50 Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tantum, & salva erit.

51 Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum, & Jacobum, & Joannem, & patrem, & matrem puellæ.

52 Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit.

53 Et deridebant eum, scientes quod mortua esset.

54 Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella, surge.

55 Et reversus est spiritus ejus, & surrexit continuo. Et jussit illi dari manducare.

56 Et stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit, ne alicui dicerent, quod factum erat.

CAPUT IX.

Discipulos ad prædicandum mittens, servanda tradit eis præcepta: Herodes audita Christi fama cupit eum videre: ex quinque panibus & duobus piscibus satiat Jesus quinque virorum millia: Petrus illum confitetur Christum Dei: suam prædicit passionem, & de propria cruce tollenda. transfigurato junguntur Moyses & Elias in majestate:

ad

ad preces patris dæmonium a filio ejicit: contentio oritur inter Apostolos de primatu: filii Zebedæi volunt igne cælesti consumi Samaritanos nolentes Jesum suscipere: volentem sequi non suscipit, alterum autem vocat, nec permittit, ut primum sepeliat patrem.

1 CONvocatis autem duodecim Apo-
stolis, dedit illis virtutem, &
potestatem super omnia dæmonia, & ut
languores curarent.
2 Et misit illos prædicare regnum
Dei, & sanare infirmos.
3 * Et ait ad illos: Nihil tuleritis
in via, neque virgam, neque peram,
neque panem, neque pecuniam, neque
duas tunicas habeatis.
4 Et in quamcumque domum intra-
veritis, ibi manete, & inde ne exeatis.
5 Et quicumque non receperint vos,
* exeuntes de civitate illa, etiam pul-
verem pedum vestrorum excutite in te-
stimonium supra illos.
6 Egressi autem circuibant per castel-
la evangelizantes, & curantes ubique.
7 * Audivit autem Herodes tetrar-
cha omnia, quæ fiebant ab eo, & hæ-
sitabat, eo quod diceretur
8 a quibusdam: Quia Joannes surre-
xit a mortuis: a quibusdam vero: Quia
Elias apparuit: ab aliis autem: Quia
propheta unus de antiquis surrexit.
9 Et ait Herodes: Joannem ego de-
collavi. Quis est autem iste, de quo e-
go talia audio? Et quærebat videre eum.
10 Et reversi Apostoli narraverunt il-
li quæcumque fecerunt. Et assumptis il-
lis, secessit seorsum in locum desertum,
qui est Bethsaidæ.
11 Quod cum cognovissent turbæ, se-
cutæ sunt illum: & excepit eos, & lo-
quebatur illis de regno Dei, & eos, qui
cura indigebant, sanabat.
12 Dies autem cœperat declinare. Et
accedentes duodecim dixerunt illi: * Di-
mitte turbas, ut euntes in castella, villas-
que, quæ circa sunt, divertant, & inveni-
ant escas, quia hic in loco deserto sumus.
13 Ait autem ad illos: Vos date il-
lis manducare. At illi dixerunt: * Non
sunt nobis plus quam quinque panes, &
duo pisces: nisi forte nos eamus, & e-
mamus in omnem hanc turbam escas.
14 Erant autem fere viri quinque mil-
lia. Ait autem ad discipulos suos: Fa-
cite illos discumbere per convivia quin-
quagenos.
15 Et ita fecerunt, & discumbere fe-
cerunt omnes.
16 Acceptis autem quinque panibus,
& duobus piscibus, respexit in cælum,
& benedixit illis: & fregit, & distribuit
discipulis suis, ut ponerent ante turbas.
17 Et manducaverunt omnes, & sa-
turati sunt. Et sublatum est quod su-
perfuit illis, fragmentorum cophini duo-
decim.
18 * Et factum est, cum solus esset
orans, erant cum illo & discipuli: &
interrogavit illos, dicens: Quem me di-
cunt esse turbæ?
19 At illi responderunt, & dixerunt:
Joannem Baptistam, alii autem Eliam,
alii vero, quia unus propheta de prio-
ribus surrexit.
20 Dixit autem illis: Vos autem
quem me esse dicitis? Respondens Si-
mon Petrus dixit: Christum Dei.
21 At ille increpans illos, præcepit,
ne cui dicerent hoc,
22 dicens: * Quia oportet Filium ho-
minis multa pati, & reprobari a senio-
ribus, & principibus sacerdotum, & Scri-
bis, & occidi, & tertia die resurgere.
23 * Dicebat autem ad omnes: Si
quis vult post me venire, abneget se-
metipsum, & tollat crucem suam quo-
tidie, & sequatur me.
24 * Qui enim voluerit animam suam
salvam facere, perdet illam: nam qui
perdiderit animam suam propter me,
salvam faciet illam.
25 Quid enim proficit homo, si lu-
cretur universum mundum, se autem i-
psum perdat, & detrimentum sui faciat?
26 * Nam qui me erubuerit, & meos
sermones, hunc Filius hominis erubescet,
cum venerit in majestate sua, & Patris,
& sanctorum Angelorum.

N 2 27 * Di-

* Matt. 16. 28. Marc. 9. 1. 27 * Dico autem vobis vere: sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.

* Matt. 17. 1. Marc. 9. 1. 28 * Factum est autem post hæc verba fere dies octo, & assumpsit Petrum, & Jacobum, & Joannem, & ascendit in montem, ut oraret.

29 Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera, & vestitus ejus albus & refulgens.

30 Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses, & Elias

31 visi in majestate: & dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem.

32 Petrus vero, & qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, & duos viros, qui stabant cum illo.

33 Et factum est, cum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: Præceptor, bonum est nos hic esse: & faciamus tria tabernacula, unum Tibi, & unum Moysi, & unum Eliæ: nesciens quid diceret.

34 Hæc autem illo loquente, facta est nubes, & obumbravit eos: & timuerunt, intrantibus illis in nubem.

35 Et vox facta est de nube dicens: 2. Petr. 1. 17. * Hic est filius meus dilectus: ipsum audite.

36 Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his, quæ viderant.

37 Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.

* Matth. 17. 14. Marc. 9. 16. 38 * Et ecce vir de turba exclamavit dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia unicus est mihi.

39 Et ecce spiritus apprehendit eum, & subito clamat: & elidit, & dissipat eum cum spuma, & vix discedit dilanians eum.

40 Et rogavi discipulos tuos, ut ejicerent illum, & non potuerunt.

41 Respondens autem Jesus dixit: O generatio infidelis, & perversa, usquequo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum.

42 Et cum accederet, elisit illum dæmonium, & dissipavit.

43 Et increpavit Jesus spiritum immundum, & sanavit puerum, & reddidit illum patri ejus.

44 Stupebant autem omnes in magnitudine Dei: omnibusque mirantibus in omnibus, quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos. Filius enim hominis futurum est, ut tradatur in manus hominum.

45 At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos, ut non sentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo.

46 * Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset. * Matth. 18. 1. Marc. 9. 33.

47 At Jesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se,

48 & ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit: & quicumque me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est. * Marc. 9. 38.

49 Respondens autem Joannes * dixit: Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum.

50 Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere: qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

51 Factum est autem, dum complerentur dies assumptionis ejus, & ipse faciem suam firmavit, ut iret in Jerusalem.

52 Et misit nuntios ante conspectum suum: & euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi.

53 Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntis in Jerusalem.

54 Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus, & Joannes, dixerunt: Domine, vis dicimus, ut ignis descendat de cœlo, & consumat illos?

55 Et conversus increpavit illos dicens:

ceps: Neſcitis cujus ſpiritus eſtis.
* Joan. 3. 17. & 12. 47. 56 * Filius hominis non venit ani-
mas perdere, ſed ſalvare. Et abierunt
in aliud caſtellum.
57 Factum eſt autem: ambulantibus
illis in via, dixit quidam ad illum: Se-
quar te quocumque ieris.
* Matt. 8. 20. 58 Dixit illi Jeſus: * Vulpes foveas
habent, & volucres cœli nidos: Filius
autem hominis non habet, ubi caput re-
clinet.
59 Ait autem ad alterum: Sequere
me. Ille autem dixit: Domine, permit-
te mihi primum ire, & ſepelire patrem
meum.
60 Dixitque ei Jeſus: Sine, ut mor-
tui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem
vade, & annuntia regnum Dei.
61 Et ait alter: Sequar te, Domine,
ſed permitte mihi primum renuntiare
his, quæ domi ſunt.
62 Ait ad illum Jeſus: Nemo mit-
tens manum ſuam ad aratrum, & re-
ſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.

CAPUT X.

Septuaginta duos præmittens ad ſingulas civitates, tradit præcepta, quæ in prædicando obſervent, & gaudentibus de ſubjectis ſibi dæmonibus dicit, non eſſe ob hoc potiſſimum gaudendum: comminatur et iis civitatibus, in quibus factæ erant plurimæ virtutes, & exultans in ſpiritu confitetur Patri: tentanti legiſperito, poſt recitatum præceptum de dilectione Dei & proximi, oſtendit, quis ſit proximus, per parabolam hominis a Jeruſalem deſcendentis: Marthæ miniſtranti, & de ſorore Maria conquerenti dicit, Mariam elegiſſe optimam partem.

1 POſt hæc autem deſignavit Domi-
nus & alios ſeptuaginta duos, &
miſit illos binos ante faciem ſuam in o-
mnem civitatem, & locum, quo erat
ipſe venturus.
* Matt. 9. 37. 2 Et dicebat illis: * Meſſis quidem
multa, operarii autem pauci. Rogate
ergo dominum meſſis, ut mittat opera-
rios in meſſem ſuam.
3 Ite: * ecce ego mitto vos ſicut a- * Matt. 10. 16.
gnos inter lupos.
4 * Nolite portare ſacculum, neque * Matth. 10. 9. Marc. 6. 8.
peram, neque calceamenta, * & nemi- * 4. Reg. 4. 29.
nem per viam ſalutaveritis.
5 In quamcumque domum intra ve-
ritis, primum dicite: Pax huic domui:
6 & ſi ibi fuerit filius pacis, requie-
ſcet ſuper illum pax veſtra, ſin autem,
ad vos revertetur.
7 In eadem autem domo manete e-
dentes, & bibentes quæ apud illos ſunt:
* dignus eſt enim operarius mercede ſua. * Deut. 24. 15. Matth. 10. 10. 1. Tim. 5. 18.
Nolite tranſire de domo in domum.
8 Et in quamcumque civitatem in-
traveritis, & ſuſceperint vos, manduca-
te quæ apponuntur vobis,
9 & curate infirmos, qui in illa ſunt,
& dicite illis: Appropinquavit in vos
regnum Dei.
10 In quamcumque autem civitatem
intraveritis, & non ſuſceperint vos, ex-
euntes in plateas ejus dicite:
11 * Etiam pulverem, qui adhæſit * Act. 13. 51.
nobis de civitate veſtra, extergimus in
vos: tamen hoc ſcitote, quia appropin-
quavit regnum Dei.
12 Dico vobis, quia Sodomis in die
illa remiſſius erit, quam illi civitati.
13 * Væ tibi, Corozain, væ tibi, * Matth. 11. 21.
Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone
factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt
in vobis, olim in cilicio & cinere ſe-
dentes pœniterent.
14 Verumtamen Tyro, & Sidoni re-
miſſius erit in judicio, quam vobis.
15 Et tu Capharnaum uſque ad cœ-
lum exaltata, uſque in infernum de-
mergeris.
16 * Qui vos audit, me audit: & * Matth. 10. 40. Joan. 13. 20.
qui vos ſpernit, me ſpernit. Qui autem
me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.
17 Reverſi ſunt autem ſeptuaginta
duo cum gaudio, dicentes: Domine, et-
iam dæmonia ſubjiciuntur nobis in no-
mine tuo.
18 Et ait illis: Videbam ſatanam
ſicut fulgur de cœlo cadentem.

19 Ec-

19 Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici : & nihil vobis nocebit.

20 Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur : gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.

*Matth. 11. 25. 21 * In ipsa hora exultavit Spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ, quod abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Etiam Pater, quoniam sic placuit ante te.

22 Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. Et nemo scit, qui sit Filius, nisi Pater & quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

*Matth. 13. 16. 23 Et conversus ad discipulos suos dixit: * Beati oculi, qui vident quæ vos videtis.

24 Dico enim vobis, quod multi prophetæ, & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt & audire quæ auditis, & non audierunt.

*Matth. 22. 35. Marc. 12. 28. 25 * Et ecce quidam Legisperitus surrexit tentans illum, & dicens : Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?

26 At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?

*Deut. 6. 5. 27 Ille respondens dixit : * Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua : & proximum tuum sicut teipsum.

28 Dixitque illi : Recte respondisti : hoc fac, & vives.

29 Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum : Et quis est meus proximus?

30 Suscipiens autem Jesus dixit · Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum, & plagis impositis abierunt, semivivo relicto.

31 Accidit autem, ut sacerdos quidam descenderet eadem via : & viso illo præterivit.

32 Similiter & Levita cum esset secus locum, & videret eum, pertransiit.

33 Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & videns eum misericordia motus est.

34 Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum · & imponens illum in jumentum suum duxit in stabulum, & curam ejus egit.

35 Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait · Curam illius habe . & quodcumque supererogaveris, ego cum rediero, reddam tibi.

36 Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37 At ille dixit · Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus: Vade, & tu fac similiter.

38 Factum est autem, dum irent, & ipse intravit in quoddam castellum · & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam.

39 Et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.

40 Martha autem satagebat circa frequens ministerium : quæ stetit, & ait : Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.

41 Et respondens dixit illi Dominus : Martha, Martha, solicita es, & turbaris erga plurima.

42 Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAPUT XI.

Docet discipulos orare, ostendens perseveranti oratione omnia impetrari : ejecto dæmonio muto, confutat dicentes, quod in Beelzebub ejiceret dæmonia; mulier quædam dicit beata ubera, quæ Jesus suxerat · de signo Jonæ, de regina Austri, & Ninivitis, oculoque simplici & nequam : Pharisæum, qui ipsum invitaverat, reprehendit murmurantem, quod illotis pranderet manibus :

bus: tangit hypocrisim Pharisæorum &
Scribarum, dicens, quod ab hac genera-
tione exquiretur sanguis omnium Pro-
phetarum.

1 ET factum est, cum esset in quodam
loco orans, ut cessavit, dixit u-
nus ex discipulis ejus ad eum: Domi-
ne, doce nos orare, sicut docuit &
Joannes discipulos suos.
*Matt. 6. 9. 2 Et ait illis: Cum oratis, dicite: *
Pater, sanctificetur nomen tuum. Ad-
veniat regnum tuum.
3 Panem nostrum quotidianum da no-
bis hodie.
4 Et dimitte nobis peccata nostra,
siquidem & ipsi dimittimus omni deben-
ti nobis. Et ne nos inducas in tenta-
tionem.
5 Et ait ad illos: Quis vestrum ha-
bebit amicum, & ibit ad illum media
nocte, & dicet illi: Amice, commoda
mihi tres panes,
6 quoniam amicus meus venit de via
ad me, & non habeo quod ponam an-
te illum:
7 & ille deintus respondens dicat:
Noli mihi molestus esse, jam ostium clau-
sum est, & pueri mei mecum sunt in cu-
bili, non possum surgere, & dare tibi.
8 Et si ille perseveraverit pulsans,
dico vobis, etsi non dabit illi surgens,
eo quod amicus ejus sit, propter im-
probitatem tamen ejus surget, & dabit
illi quotquot habet necessarios.
*Matt. 7. 7. & 21. 22. Marc. 11. 24. Jo. 14. 13. Jacob. 1. 5. 9 * Et ego dico vobis: Petite, &
dabitur vobis: quærite, & invenietis:
pulsate, & aperietur vobis.
10 Omnis enim, qui petit, accipit,
& qui quærit, invenit: & pulsanti a-
perietur.
*Matt. 7. 9. 11 * Quis autem ex vobis patrem
petit panem, numquid lapidem dabit il-
li? Aut piscem, numquid pro pisce ser-
pentem dabit illi?
12 Aut si petierit ovum, numquid
porriget illi scorpionem?
13 Si ergo vos cum sitis mali, nostis
bona data dare filiis vestris, quanto ma-
gis Pater vester de cœlo dabit spiritum
bonum petentibus se?
14 * Et erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum. *Matt. 9. 32. & 12. 22.
Et cum ejecisset dæ-
monium, locutus est mutus, & admi-
ratæ sunt turbæ.
15 Quidam autem ex eis dixerunt:
* In Beelzebub principe dæmoniorum *Matt. 9. 34. & 12. 24. Marc. 3. 22.
ejicit dæmonia.
16 Et alii tentantes, signum de cœ-
lo quærebant ab eo.
17 Ipse autem ut vidit cogitationes
eorum, dixit eis: Omne regnum in
seipsum divisum desolabitur, & domus
supra domum cadet.
18 Si autem & Satanas in seipsum
divisus est, quomodo stabit regnum e-
jus? quia dicitis, in Beelzebub me eji-
cere dæmonia.
19 Si autem ego in Beelzebub ejicio
dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt?
Ideo ipsi judices vestri erunt.
20 Porro si in digito Dei ejicio dæ-
monia, profecto pervenit in vos re-
gnum Dei.
21 Cum fortis armatus custodit atrium
suum, in pace sunt ea, quæ possidet.
22 Si autem fortior eo superveniens
vicerit eum, universa arma ejus aufe-
ret, in quibus confidebat, & spolia e-
jus distribuet.
23 Qui non est mecum, contra me est:
& qui non colligit mecum, dispergit.
24 Cum immundus spiritus exierit de
homine, ambulat per loca inaquosa,
quærens requiem: & non inveniens di-
cit: Revertar in domum meam, unde
exivi,
25 Et cum venerit, invenit eam sco-
pis mundatam, & ornatam.
26 Tunc vadit, & assumit septem a-
lios spiritus secum nequiores se, & in-
gressi habitant ibi. Et fiunt novissima
hominis illius pejora prioribus.
27 Factum est autem, cum hæc di-
ceret, extollens vocem quædam mulier
de turba dixit illi: Beatus venter, qui
te portavit, & ubera, quæ suxisti.
28 At ille dixit: Quinimmo beati
qui audiunt verbum Dei, & custodiunt
illud.

29 Tur-

29 Turbis autem concurrentibus cœpit dicere * Generatio hæc generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ.

* Matth. 12. 39.

30 * Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis, ita erit & Filius hominis generationi isti.

* Jonæ 2. 1.

31 * Regina Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, & condemnabit illos, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. & ecce plus quam Salomon hic.

* 3. Reg. 10. 1. 2. Par. 9. 1.

32 Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, * quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Jonæ. & ecce plus quam Jonas hic.

* Jonæ 3. 5.

33 * Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant.

* Matth. 5. 15. Marc. 4. 21.

34 * Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.

* Matth. 6. 22.

35 Vide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.

36 Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37 Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus, ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit.

38 Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium.

39 Et ait Dominus ad illum: * Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis, & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, & iniquitate.

* Matth. 23. 25.

40 Stulti. nonne qui fecit quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit?

41 Verumtamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.

42 Sed væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentham, & rutam, & omne olus, & præteritis judicium, & charitatem Dei. hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.

43 * Væ vobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro.

* Matth. 23. 6. Marc. 12. 38. Inf. 20. 46.

44 Væ vobis, quia estis ut monumenta, quæ non apparent, & homines ambulantes supra nesciunt.

45 Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis.

46 At ille ait: Et vobis Legisperitis væ: * quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas.

* Matth. 23. 4.

47 Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum. patres autem vestri occiderunt illos.

48 Profecto testificamini, quod consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra.

49 Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident, & persequentur:

50 ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista,

51 * a sanguine Abel usque ad sanguinem * Zachariæ, qui periit inter altare & ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione.

* Gen. 4. 8. * 2. Par. 24. 22.

52 Væ vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, & eos, qui introibant, prohibuistis.

53 Cum autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi, & Legisperiti graviter insistere, & os ejus opprimere de multis,

54 insidiantes ei, & quærentes aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum.

CAPUT XII.

Cavendum docet a fermento Pharisæorum, & quod omne occultum detegetur: quis etiam timendus sit: de blasphemia in Spiritum sanctum: roborat Apostolos adversus persecutiones: non vult se immiscere in dividenda fratrum hæreditate: per parabolam divitis revocat ab avaritia, vetans solicitum esse de victu & vestitu hortaturque, ut lumbi præcingantur: & quis sit fidelis, aut infidelis dispensator. venit, ut mittat ignem in terram, & separationem reprehendit, quod tempus gratiæ non dijudicent: monet ut quisque conetur ab adversariis se liberare.

1 MUltis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos. * Attendite a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. *Matth. 16. 6. Marc. 8. 15.*

2 * Nihil autem opertum est, quod non reveletur: neque absconditum, quod non sciatur. *Matth. 10. 26. Marc. 4. 22.*

3 Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis.

4 Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant.

5 Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete.

6 Nonne quinque passeres veneunt dipondio, & unus ex illis non est in oblivione coram Deo?

7 Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis vos.

8 Dico autem vobis: * Omnis, quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei. *Matth. 10. 32. Marc. 8. 38. 2. Tim. 2. 12.*

9 Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.

10 * Et omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem, qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur. *Matth. 12. 32. Marc. 3. 29.*

11 Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus, & potestates, nolite soliciti esse, qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis.

12 Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.

13 Ait autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem.

14 At ille dixit illi: Homo, quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?

15 Dixitque ad illos: Videte, & cavete ab omni avaritia: quia non in abundantia cujusquam vita ejus est ex his, quæ possidet.

16 Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: * Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit: *Eccli. 11. 18.*

17 & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?

18 Et dixit: Hoc faciam: destruam horrea mea, & majora faciam: & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi, & bona mea:

19 & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare.

20 Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: quæ autem parasti, cujus erunt?

21 Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives.

22 Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico vobis: * Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori, quid induamini. *Psal. 54. 23. Matth. 6. 25. 1. Pet. 5. 7.*

23 Anima plus est quam esca, & corpus plus quam vestimentum.

24 Considerate corvos, quia non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis?

25 Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?
26 Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de cæteris soliciti estis?
27 Considerate lilia, quomodo crescunt: non laborant, neque nent. dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur, sicut unum ex illis.
28 Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos pusillæ fidei?
29 Et vos nolite quærere, quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in sublime tolli.
30 Hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit, quoniam his indigetis.
31 Verumtamen quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.
32 Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.
*Matth. 19. 21. 33 * Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, *Matth. 6. 20. qui non veterascunt, thesaurum * non deficientem in cœlis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit.
34 Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.
35 Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris,
36 & vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis: ut cum venerit, & pulsaverit, confestim aperiant ei.
37 Beati servi illi, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.
38 Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati sunt servi illi.
*Matth. 24. 43. 39 * Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam.
40 Et vos estote parati, * quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. *Apoc. 16. 15.
41 Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an & ad omnes?
42 Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?
43 Beatus ille servus, quem cum venerit dominus, invenerit ita facientem.
44 Vere dico vobis, quoniam supra omnia, quæ possidet, constituet illum.
45 Quod si dixerit servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere servos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari,
46 veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit, & dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet.
47 Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, & non præparavit, & non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis:
48 qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.
49 Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur?
50 Baptismo autem habeo baptizari: & quomodo coarctor, usquedum perficiatur!
51 * Putatis, quia pacem veni dare *Matth. in terram? Non, dico vobis, sed sepa- 10. 34. rationem.
52 Erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi: tres in duos, & duo in tres
53 dividentur: pater in filium, & filius in patrem suum, mater in filiam, & filia in matrem, socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.
54 * Dicebat autem & ad turbas: *Matth. Cum videritis nubem orientem ab occa- 16. 2. su, statim dicitis: Nimbus venit: & ita fit:

55 & cum austrum flantem, dicitis: Quia æstus erit: & fit.

56 Hypocritæ, faciem cæli, & terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis?

57 Quid autem & a vobis ipsis non judicatis quod justum est?

*Matth. 5. 25. 58 * Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.

59 Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

CAPUT XIII.

Occasione Galilæorum in suis sacrificiis interemptorum, & eorum qui in Siloe corruerant, hortatur ad pœnitentiam, aliquos exterminandos instar ficus infructuosæ: archisynagogum redarguit indignantem, quod sabbato curasset mulierem a spiritu infirmitatis. comparat regnum cælorum grano sinapis, ac fermento: de angusta porta: & quod quidam clauso ostio frustra pulsabunt: Herodem dicit vulpem, & Jerusalem ob crudelitatem suam deserendam.

1 ADerant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2 Et respondens dixit illis: Putatis, quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt?

3 Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4 Sicut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos, putatis, quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem?

5 Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.

6 Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non invenit.

7 Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio: succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat?

8 At ille respondens, dicit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mittam stercora:

9 & siquidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

10 Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11 Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.

12 Quam cum videret Jesus, vocavit eam ad se, & ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua.

13 Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum.

14 Respondens autem archisynagogus indignans, quia sabbato curasset Jesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari. in his ergo venite, & curamini, & non in die sabbati.

15 Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum, aut asinum a præsepio, & ducit adaquare?

16 Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit satanas ecce decem & octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati?

17 Et cum hæc diceret, erubescebant omnes adversarii ejus: & omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriose fiebant ab eo.

18 Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud?

19 * Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & crevit, & factum est in arborem magnam: & volucres cæli requieverunt in ramis ejus. *Matth. 13. 31. Marc. 4. 31.

20 Et iterum dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei?

* Matth. 13. 33. 21 * Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae sata tria, donec fermentaretur totum.

22 Et ibat per civitates, & castella docens, & iter faciens in Jerusalem.

23 Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos:

* Matth. 7. 13. 24 * Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, quaerent intrare, & non poterunt.

* Matth. 25. 10. 25 * Cum autem intraverit paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Domine, aperi nobis: & respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis.

26 Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti.

* Matth. 7. 23. * Psal. 6. 9. Matth. 25. 41. 27 Et dicet vobis: * Nescio vos unde sitis: * discedite a me omnes operarii iniquitatis.

28 Ibi erit fletus, & stridor dentium, cum videritis Abraham, & Isaac, & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29 Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in regno Dei.

* Matth. 19. 30. & 20. 16. Marc. 10. 31. 30 * Et ecce sunt novissimi, qui erunt primi, & sunt primi, qui erunt novissimi.

31 In ipsa die accesserunt quidam Pharisaeorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere.

32 Et ait illis: Ite, & dicite vulpi illi: Ecce ejicio daemonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor.

33 Verumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Jerusalem.

* Matth. 23. 37. 34 * Jerusalem, Jerusalem, quae occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis nidum suum sub pennis, & noluisti?

35 Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XIV.

In domo principis Pharisaeorum hydropicum sabbato curat, ostendens legisperitis ac Pharisaeis hoc licere; & horum notans ambitionem, docet invitatum in novissimo loco recumbere: parabola de invitatis ad coenam, qui se excusarunt: sequens Christum debet omnibus renuntiare, sublata cruce sua, usque ad odium animae propriae: volens turrim aedificare computat primum sumptus: commendatio salis.

1 ET factum est, cum intraret Jesus in domum cujusdam principis Pharisaeorum sabbato manducare panem, & ipsi observabant eum.

2 Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

3 Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos, & Pharisaeos, dicens: Si licet sabbato curare?

4 At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit.

5 Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati?

6 Et non poterant ad haec respondere illi.

7 Dicebat autem & ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos:

8 Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo;

9 & veniens is, qui te & illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.

10 Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco, ut cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: * Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus: * Prov. 25. 7.

11 * quia

[* Matth. 23. 12. Inf. 18. 14.] 11 * quia omnis, qui se exaltat, hu-
miliabitur: & qui se humiliat, exalta-
bitur.
12 Dicebat autem & ei, qui se in-
[* Tob. 4. 7. Prov. 3. 9.] vitaverat. * Cum facis prandium, aut
cœnam, noli vocare amicos tuos, neque
fratres tuos, neque cognatos, neque vi-
cinos divites: ne forte te & ipsi reinvi-
tent, & fiat tibi retributio.
13 Sed cum facis convivium, voca
pauperes, debiles, claudos, & cæcos:
14 & beatus eris, quia non habent
retribuere tibi. retribuetur enim tibi in
resurrectione justorum.
15 Hæc cum audisset quidam de si-
mul discumbentibus, dixit illi: Beatus,
qui manducabit panem in regno Dei.
[* Matth. 22. 2. Apoc. 19. 9.] 16 At ipse dixit ei: * Homo quidam
fecit cœnam magnam, & vocavit mul-
tos.
17 Et misit servum suum hora cœnæ
dicere invitatis, ut venirent, quia jam
parata sunt omnia.
18 Et cœperunt simul omnes excusa-
re. Primus dixit ei: Villam emi, &
necesse habeo exire, & videre illam: ro-
go te, habe me excusatum.
19 Et alter dixit: Juga boum emi
quinque, & eo probare illa: rogo te,
habe me excusatum.
20 Et alius dixit: Uxorem duxi, &
ideo non possum venire.
21 Et reversus servus nuntiavit hæc
domino suo. Tunc iratus paterfamilias,
dixit servo suo: Exi cito in plateas, &
vicos civitatis, & pauperes, ac debiles,
& cæcos, & claudos introduc huc.
22 Et ait servus: domine, factum
est ut imperasti, & adhuc locus est.
23 Et ait dominus servo: Exi in vias,
& sepes, & compelle intrare, ut im-
pleatur domus mea.
24 Dico autem vobis, quod nemo vi-
rorum illorum, qui vocati sunt, gustabit
cœnam meam.
25 Ibant autem turbæ multæ cum eo:
& conversus dixit ad illos:
[* Matth. 10. 37.] 26 * Si quis venit ad me, & non o-
dit patrem suum, & matrem, & uxo-
rem, & filios, & fratres, & sorores,
adhuc autem & animam suam, non pot-
est meus esse discipulus.
27 * Et qui non bajulat crucem suam, [* Matth. 10. 38. & 16. 24. Marc. 8. 34.]
& venit post me, non potest meus esse
discipulus.
28 Quis enim ex vobis volens turrim
ædificare, non prius sedens computat
sumptus, qui necessarii sunt, si habeat
ad perficiendum;
29 ne, posteaquam posuerit fundamen-
tum, & non potuerit perficere, omnes
qui vident, incipiant illudere ei,
30 dicentes: Quia hic homo cœpit
ædificare, & non potuit consummare?
31 Aut quis rex iturus committere
bellum adversus alium regem, non se-
dens prius cogitat, si possit cum decem
millibus occurrere ei, qui cum viginti
millibus venit ad se?
32 alioquin adhuc illo longe agente,
legationem mittens rogat ea, quæ pacis
sunt.
33 Sic ergo omnis ex vobis, qui non
renuntiat omnibus, quæ possidet, non
potest meus esse discipulus.
34 * Bonum est sal. Si autem sal e- [* Matth. 5. 13. Marc. 9. 49.]
vanuerit, in quo condietur?
35 Neque in terram, neque in ster-
quilinium utile est, sed foras mittetur.
Qui habet aures audiendi, audiat.

CAPUT XV.

Scribis & Pharisæis murmurantibus, quod peccatores reciperet, parabolas proponit de ove & drachma perditis ac inventis, & de filio prodigo ad patrem reverso, benigneque ab ipso suscepto, seniore filio indigne hoc ferente: & quantum sit in cœlo gaudium super peccatore pœnitentiam agente.

1 Erant autem appropinquantes ei
publicani, & peccatores, ut au-
dirent illum.
2 Et murmurabant Pharisæi, & Scri-
bæ dicentes: Quia hic peccatores reci-
pit, & manducat cum illis.
3 Et ait ad illos parabolam istam,
dicens:

4 * Quis

a Matth. 18. 12.

4 a Quis ex vobis homo, qui habet
centum oves; & si perdiderit unam ex
illis, nonne dimittit nonagintanovem in
deserto, & vadit ad illam, quæ perie-
rat, donec inveniat eam?
5 Et cum invenerit eam, imponit in
humeros suos gaudens:
6 & veniens domum convocat amicos,
& vicinos, dicens illis: Congratulamini
mihi, quia inveni ovem meam, quæ
perierat?
7 Dico vobis, quod ita gaudium erit
in cœlo super uno peccatore pœniten-
tiam agente, quam super nonagintano-
vem justis, qui non indigent pœnitentia.
8 Aut quæ mulier habens drachmas
decem, si perdiderit drachmam unam,
nonne accendit lucernam, & everrit do-
mum, & quærit diligenter, donec inve-
niat?
9 Et cum invenerit, convocat ami-
cas, & vicinas, dicens: Congratulami-
ni mihi, quia inveni drachmam, quam
perdideram?
10 Ita dico vobis, gaudium erit co-
ram Angelis Dei super uno peccatore
pœnitentiam agente.
11 Ait autem: Homo quidam habuit
duos filios:
12 & dixit adolescentior ex illis pa-
tri: Pater, da mihi portionem substan-
tiæ, quæ me contingit. Et divisit illis
substantiam.
13 Et non post multos dies, congre-
gatis omnibus, adolescentior filius pere-
gre profectus est in regionem longin-
quam, & ibi dissipavit substantiam suam
vivendo luxuriose.
14 Et postquam omnia consummas-
set, facta est fames valida in regione il-
la, & ipse cœpit egere.
15 Et abiit, & adhæsit uni civium
regionis illius. Et misit illum in villam
suam, ut pasceret porcos.
16 Et cupiebat implere ventrem suum
de siliquis, quas porci manducabant, &
nemo illi dabat.
17 In se autem reversus dixit: Quan-
ti mercenarii in domo patris mei abun-
dant panibus, ego autem hic fame pereo!
18 Surgam, & ibo ad patrem meum,
& dicam ei: Pater peccavi in cœlum,
& coram te:
19 jam non sum dignus vocari filius
tuus: fac me sicut unum de mercena-
riis tuis.
20 Et surgens venit ad patrem suum.
Cum autem adhuc longe esset, vidit il-
lum pater ipsius, & misericordia motus
est, & accurrens cecidit super collum e-
jus, & osculatus est eum.
21 Dixitque ei filius: Pater, peccavi
in cœlum, & coram te: jam non sum
dignus vocari filius tuus.
22 Dixit autem pater ad servos suos:
Cito proferte stolam primam, & indui-
te illum, & date annulum in manum
ejus, & calceamenta in pedes ejus:
23 & adducite vitulum saginatum,
& occidite, & manducemus, & epule-
mur,
24 quia hic filius meus mortuus erat,
& revixit: perierat, & inventus est. Et
cœperunt epulari.
25 Erat autem filius ejus senior in
agro: & cum veniret, & appropinqua-
ret domui, audivit symphoniam, & cho-
rum.
26 Et vocavit unum de servis, & in-
terrogavit quid hæc essent.
27 Isque dixit illi: Frater tuus venit,
& occidit pater tuus vitulum saginatum,
quia salvum illum recepit.
28 Indignatus est autem, & nolebat
introire. Pater ergo illius egressus cœpit
rogare illum.
29 At ille respondens dixit patri suo:
Ecce tot annis servio tibi, & numquam
mandatum tuum præterivi, & numquam
dedisti mihi hædum, ut cum amicis
meis epularer:
30 sed postquam filius tuus hic, qui
devoravit substantiam suam cum mere-
tricibus, venit, occidisti illi vitulum sa-
ginatum.
31 At ipse dixit illi: Fili, tu semper
mecum es, & omnia mea tua sunt.
32 Epulari autem, & gaudere opor-
tebat, quia frater tuus hic mortuus e-
rat, & revixit: perierat, & inventus est.

CA-

CAPUT XVI.

Per parabolam de villico iniquitatis hortatur ad faciendas eleemosynas, docens quid mereatur fidelis, aut infidelis mammonæ dispensator, quodque nemo servire potest Deo & mammonæ. Legem ac Prophetas usque ad Joannem fuisse dicit, & nihil de Lege periturum; nec dimittendam ullo modo uxorem, ut alia ducatur: de divite epulone, & Lazaro mendico.

1 DIcebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum: & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.

2 Et vocavit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris villicare.

3 Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco.

4 Scio quid faciam, ut cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas.

5 Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo?

6 At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & sede cito, scribe quinquaginta.

7 Deinde alii dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe octoginta.

8 Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

9 Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

10 Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est.

11 Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis?

12 Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis?

13 * Nemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire, & mammonæ. * Matt. 6, 24.

14 Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari: & deridebant illum.

15 Et ait illis: Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus. Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.

16 * Lex, & prophetæ usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vim facit. * Matth. 11, 12.

17 * Facilius est autem cœlum, & terram præterire, quam de Lege unum apicem cadere. * Matth. 5, 18.

18 * Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam a viro ducit, mœchatur. * Matth. 5, 32. Marc. 10, 11. 1. Cor. 7, 10. & 11.

19 Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie splendide.

20 Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus,

21 cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat: sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.

22 Factum est autem, ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno.

23 Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, & Lazarum in sinu ejus.

24 Et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

25 Et

25 Et dixit illi Abraham: Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

26 Et in his omnibus inter nos, & vos chaos magnum firmatum est, ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.

27 Et ait: Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei.

28 Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

29 Et ait illi Abraham: Habent Moysen, & prophetas: audiant illos.

30 At ille dixit: Non, pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.

31 Ait autem illi: Si Moysen, & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAPUT XVII.

Væ scandalizanti pusillos: frater in nos peccans increpandus est, eique pœnitenti ignoscendum: Apostolos docet fidei efficaciam; quodque dum omnia ipsis præcepta fecerint, se servos dicant inutiles: decem leprosi mundantur, unico qui Samaritanus erat, ad agendas gratias revertente: dicit adventum filii Dei non occultum fore, sed illustrem, & inexpectato superventurum, sicut diluvium mundo, & Sodomis subversio supervenit.

1 ET ait ad discipulos suos: Impossibile est, ut non veniant scandala: væ autem illi, per quem veniunt.

2 Utilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum ejus, & projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis.

3 Attendite vobis. * Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi.

* Levit. 19, 17. Eccli. 19, 13. Matth. 18, 15.

4 Et si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me; dimitte illi.

5 Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem.

6 * Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, & transplantare in mare: & obediet vobis.

* Matt. 17, 19.

7 Quis autem vestrum habens servum arantem, aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe:

8 & non dicat ei: Para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi, donec manducem, & bibam, & post hæc tu manducabis, & bibes?

9 Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat?

10 Non puto. Sic & vos, cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus.

11 Et factum est, dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam, & Galilæam.

12 Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe,

13 & levaverunt vocem dicentes: Jesu præceptor, miserere nostri.

14 Quos ut vidit, dixit: * Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt.

* Levit. 14, 2.

15 Unus autem ex illis, ut vidit, quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum,

16 & cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens: & hic erat Samaritanus.

17 Respondens autem Jesus dixit: Nonne decem mundati sunt? & novem ubi sunt?

18 Non est inventus qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.

19 Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te salvum fecit.

20 Interrogatus autem a Pharisæis: Quando venit regnum Dei? respondens eis dixit: Non venit regnum Dei cum observatione.

21 neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.

22 Et

22 Et ait ad discipulos suos: venient dies, quando desideretis videre unum diem Filii hominis, & non videbitis.

* Matt. 24. 23. Marc. 13. 21. 23 * Et dicent vobis: Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini.

24 Nam sicut fulgur coruscans de sub cælo in ea, quæ sub cælo sunt, fulget; ita erit Filius hominis in die sua.

25 Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari a generatione hac.

* Gen. 7. 7. Matt. 24. 38. 26 * Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit & in diebus Filii hominis.

27 Edebant, & bibebant: uxores ducebant, & dabantur ad nuptias, usque in diem, qua intravit Noe in arcam: & venit diluvium, & perdidit omnes.

* Gen. 19. 24. 28 * Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant, & bibebant: emebant, & vendebant: plantabant, & ædificabant:

29 qua die autem exiit Lot a Sodomis, pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes perdidit:

30 secundum hæc erit, qua die Filius hominis revelabitur.

31 In illa hora qui fuerit in tecto, & vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa: & qui in agro, similiter non redeat retro.

32 Memores estote uxoris Lot.

* Matt. 10. 39. Marc. 8. 35. Supr. 9. 24. Joan. 12. 25. 33 * Quicumque quæsierit animam suam salvam facere, perdet illam: & quicumque perdiderit illam, vivificabit eam.

* Matt. 24. 40. 34 Dico vobis: * in illa nocte erunt duo in lecto uno: unus assumetur, & alter relinquetur:

35 duæ erunt molentes in unum: una assumetur, & altera relinquetur: duo in agro: unus assumetur, & alter relinquetur.

36 Respondentes dicunt illi: Ubi Domine?

37 Qui dixit illis: Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

CAPUT XVIII.

Per parabolam de judice iniquitatis, & vidua importuna docet semper orandum, per parabolam vero de Pharisæo & Publicano, quomodo sit orandum: pueros a se repelli vetat: dives qui a juventute omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus relinquendis, abiit tristis: & quid erit præmii omnia propter Christum relinquentibus: prædicit suam passionem, & prope Jericho cæcum illuminat.

1 Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere,

2 dicens: Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, & hominem non reverebatur.

3 Vidua autem quædam erat in civitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo.

4 Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Et si Deum non timeo, nec hominem revereor,

5 tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens sugillet me.

6 Ait autem Dominus: Audite quid judex iniquitatis dicit:

7 Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis?

8 Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?

9 Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tamquam justi, & aspernabantur ceteros, parabolam istam:

10 Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent: unus Pharisæus, & alter Publicanus.

11 Pharisæus stans hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus.

12 Jejuno bis in sabbato: decimas do
omnium, quæ possideo.
13 Et Publicanus a longe stans nole-
bat nec oculos ad cælum levare: sed per-
cutiebat pectus suum dicens: Deus, pro-
pitius esto mihi peccatori.
14 Dico vobis, descendit hic justifica-
tus in domum suam ab illo: * quia o- * Matt. 23. 12. Sup. 14. 11.
mnis, qui se exaltat, humiliabitur, &
qui se humiliat, exaltabitur.
15 * Afferebant autem ad illum & in- * Matt. 19. 13. Marc. 10. 13.
fantes, ut eos tangeret. Quod cum vi-
derent discipuli, increpabant illos.
16 Jesus autem convocans illos dixit:
Sinite pueros venire ad me, & nolite
vetare eos: talium est enim regnum Dei.
17 Amen dico vobis: Quicumque non
acceperit regnum Dei sicut puer, non
intrabit in illud.
18 * Et interrogavit eum quidam * Matt. 19. 16.
princeps, dicens: Magister bone, quid
faciens vitam æternam possidebo?
19 Dixit autem ei Jesus: Quid me
dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.
20 Mandata nosti: * Non occides: * Exod. 20. 13.
Non mœchaberis: Non furtum facies:
Non falsum testimonium dices: Honora
patrem tuum, & matrem.
21 Qui ait: Hæc omnia custodivi a
juventute mea.
22 Quo audito, Jesus ait ei: Adhuc u-
num tibi deest: omnia quæcumque ha-
bes, vende, & da pauperibus, & habe-
bis thesaurum in cælo: & veni, seque-
re me.
23 His ille auditis, contristatus est,
quia dives erat valde.
24 Videns autem Jesus illum tristem
factum, dixit: Quam difficile, qui pe-
cunias habent, in regnum Dei intra-
bunt!
25 Facilius est enim camelum per fo-
ramen acus transire, quam divitem in-
trare in regnum Dei.
26 Et dixerunt, qui audiebant: Et
quis potest salvus fieri?
27 Ait illis: Quæ impossibilia sunt
apud homines, possibilia sunt apud Deum.
28 Ait autem Petrus: Ecce nos di-
misimus omnia, & secuti sumus te.
29 Qui dixit eis: Amen dico vobis:
nemo est, qui reliquit domum, aut pa-
rentes, aut fratres, aut uxorem, aut fi-
lios propter regnum Dei,
30 & non recipiat multo plura in hoc
tempore, & in sæculo venturo vitam æ-
ternam.
31 * Assumpsit autem Jesus duode- * Matt. 20. 17. Marc. 10. 32.
cim, & ait illis: Ecce ascendimus Je-
rosolymam, & consummabuntur omnia,
quæ scripta sunt per prophetas de Filio
hominis.
32 Tradetur enim Gentibus, & illu-
detur, & flagellabitur, & conspuetur:
33 & postquam flagellaverint, occident
eum, & tertia die resurget.
34 Et ipsi nihil horum intellexerunt,
& erat verbum istud absconditum ab eis,
& non intelligebant quæ dicebantur.
35 * Factum est autem, cum appro- * Matt. 20. 29. Marc. 10. 46.
pinquaret Jericho, cæcus quidam sede-
bat secus viam, mendicans.
36 Et cum audiret turbam prætereun-
tem, interrogabat quid hoc esset.
37 Dixerunt autem ei, quod Jesus
Nazarenus transiret.
38 Et clamavit dicens: Jesu fili Da-
vid, miserere mei.
39 Et qui præibant, increpabant eum,
ut taceret. Ipse vero multo magis cla-
mabat: Fili David, miserere mei.
40 Stans autem Jesus jussit illum ad-
duci ad se. Et cum appropinquasset, in-
terrogavit illum,
41 dicens: Quid tibi vis faciam? At
ille dixit: Domine, ut videam.
42 Et Jesus dixit illi: Respice, fides
tua te salvum fecit.
43 Et confestim vidit, & sequebatur
illum magnificans Deum. Et omnis plebs
ut vidit, dedit laudem Deo.

CAPUT XIX.

Ad Zachæum plurimis murmurantibus divertit: parabolam refert de homine nobili, qui abiens ad regnum accipiendum, tradidit decem servis decem mnas, quem cives super se regnare nolebant. Super pullum asinæ intrans cum honore Jerosolymam, flet super illam, prædicitque evertendam, & ingressus in templum ejicit ementes ac vendentes.

1 ET ingressus perambulabat Jericho.
2 Et ecce vir nomine Zachæus:
& hic princeps erat publicanorum, & ipse dives.
3 Et quærebat videre Jesum, quis esset: & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat.
4 Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum, quia inde erat transiturus.
5 Et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum, & dixit ad eum. Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere.
6 Et festinans descendit, & excepit illum gaudens.
7 Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes, quod ad hominem peccatorem divertisset.
8 Stans autem Zachæus dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.
9 Ait Jesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod & ipse filius sit Abrahæ.
* Matt. 18. 11. 10 * Venit enim Filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat.
11 Hæc illis audientibus adjiciens, dixit parabolam, eo quod esset prope Jerusalem: & quia existimarent, quod confestim regnum Dei manifestaretur.
* Matt. 25. 14. 12 Dixit ergo: * Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti.
13 Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos:
Negotiamini, dum venio.
14 Cives autem ejus oderant eum: & miserunt legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos.
15 Et factum est, ut rediret accepto regno: & jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret, quantum quisque negotiatus esset.
16 Venit autem primus dicens: domine, mna tua decem mnas acquisivit.
17 Et ait illi: Euge bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.
18 Et alter venit dicens: domine, mna tua fecit quinque mnas.
19 Et huic ait: Et tu esto super quinque civitates.
20 Et alter venit dicens: domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario.
21 Timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti.
22 Dicit ei: De ore tuo te judico, serve nequam. Sciebas, quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi:
23 & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam?
24 Et astantibus dixit: Auferte ab illo mnam, & date illi, qui decem mnas habet.
25 Et dixerunt ei: domine, habet decem mnas.
26 * Dico autem vobis, quia omni * Matt. 25. 29.
habenti dabitur, & abundabit: ab eo Marc 4. 25.
autem, qui non habet, & quod habet Supr. 8. 18.
auferetur ab eo.
27 Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.
28 Et his dictis, præcedebat ascendens Jerosolymam.
29 Et factum est, * cum appropinquasset ad Bethphage, & Bethaniam ad * Matth. 21. 1.
montem, qui vocatur Oliveti, misit duos Marc. 11. 1.
discipulos suos
30 dicens. Ite in castellum, quod contra est: in quod introeuntes invenietis

 pul-

pullum asinæ alligatum, cui nemo unquam hominum sedit: solvite illum, & adducite.

31 Et si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam ejus desiderat.

32 Abierunt autem qui missi erant, & invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum.

33 Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos: Quid solvitis pullum?

34 At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet.

* Joan. 12. b.

35 * Et duxerunt illum ad Jesum. Et jactantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Jesum.

36 Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via.

37 Et cum appropinquaret jam ad descensum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus,

38 dicentes: Benedictus, qui venit rex in nomine Domini, pax in cœlo, & gloria in excelsis.

39 Et quidam Pharisæorum de turbis dixerunt ad illum. Magister, increpa discipulos tuos.

40 Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.

41 Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens:

42 Quia si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

43 Quia venient dies in te: & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te undique:

* Matth. 24. b. Marc. 13. a. supra 13. e.

44 & ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt, * & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.

* Matth. 21. b. Marc. 11. b. * Isaiæ 56. b. Jer. 7. b.

45 * Et ingressus in templum cœpit ejicere vendentes in illo, & ementes,

46 dicens illis: Scriptum est: * Quia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum.

47 Et erat docens quotidie in templo. Principes autem sacerdotum, & Scribæ, & Principes plebis quærebant illum perdere:

48 & non inveniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat audiens illum.

CAPUT XX.

Non dicit sacerdotibus ac Scribis, qua potestate hæc faciat, quia nec illi respondebant ad propositam de Joannis baptismo quæstionem: parabolam refert de vinitoribus, qui cæsis domini servis etiam filium ejus occiderunt: tentatur Jesus de tributo Cæsari dando, & a Sadducæis de resurrectione: quomodo dicunt Christum filium esse David. cavendum a Scribis ambitiosis.

1 ET factum est in una dierum, docente illo populum in templo, & euangelizante, convenerunt principes sacerdotum, & scribæ cum senioribus:

2 & ajunt dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate hæc facis? aut: Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem?

3 Respondens autem Jesus dixit ad illos: Interrogabo vos & ego unum verbum. Respondete mihi:

4 Baptismus Joannis de cœlo erat, an ex hominibus?

5 At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus, De cœlo, dicet, Quare ergo non credidistis illi?

6 Si autem dixerimus, Ex hominibus, plebs universa lapidabit nos. certi sunt enim, Joannem prophetam esse.

7 Et responderunt, se nescire unde esset.

8 Et Jesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate hæc facio.

9 Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: * Homo plantavit vineam, & locavit eam colonis: & ipse peregre fuit multis temporibus.

* Isaiæ 5. a. Jer. 2. c. Matth. 21. d. Marc. 12. a.

10 Et

10 Et in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem.

11 Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem.

12 Et addidit tertium mittere: qui & illum vulnerantes ejecerunt.

13 Dixit autem dominus vineæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum: forsitan, cum hunc viderint, verebuntur.

14 Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est heres, occidamus illum, ut nostra fiat hereditas.

15 Et ejectum illum extra vineam occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ?

16 Veniet, & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit.

17 Ille autem aspiciens eos ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: * Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?

* Psal. 117. 22. Isai. 28. 16. Matth. 21. 42. Act. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.

18 Omnis, qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum.

19 Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ mittere in illum manus illa hora: & timuerunt populum: cognoverunt enim, quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

20 * Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent, ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui, & potestati præsidis.

* Matth. 22. 15. Marc. 12. 13.

21 Et interrogaverunt eum dicentes: Magister, scimus, quia recte dicis, & doces: & non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces.

22 Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

23 Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis?

24 Ostendite mihi denarium. Cujus habet imaginem, & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris.

25 Et ait illis: * Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.

* Rom. 13. 7.

26 Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe: & mirati in responso ejus tacuerunt.

27 * Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogaverunt eum

* Matth. 22. 23. Marc. 12. 18.

28 dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis: * Si frater alicujus mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater ejus uxorem, & suscitet semen fratri suo.

* Deut. 25. 5.

29 Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis.

30 Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio.

31 Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt.

32 Novissime omnium mortua est & mulier.

33 In resurrectione ergo cujus eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

34 Et ait illis Jesus: Filii hujus sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias.

35 Illi vero, qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores.

36 neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.

37 Quia vero resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, * sicut dicit Dominum, Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Jacob.

* Exod. 3. 6.

38 Deus autem non est mortuorum, sed vivorum: omnes enim vivunt ei.

39 Respondentes autem quidam Scribarum dixerunt ei: Magister, bene dixisti.

40 Et amplius non audebant eum quidquam interrogare.

41 Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt, Christum filium esse David?

42 & ipse David dicit in libro Psalmorum: * Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis,

* Psalm. 109. 1. Matth. 22. 44. Marc. 12. 36.

43 donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

44 David ergo Dominum illum vocat.

cat: & quomodo filius ejus est?
45 Audiente autem omni populo, di-
xit discipulis suis:
46 * Attendite a Scribis, qui volunt
ambulare in stolis, & amant salutatio-
nes in foro, & primas cathedras in syn-
agogis, & primos discubitus in conviviis:
47 qui devorant domos viduarum, si-
mulantes longam orationem. Hi acci-
pient damnationem majorem.

* Matt. 23. 6. Marc. 12. 38. Sup. 11. 43.

C A P U T XXI.

Viduam duo minuta offerentem praefert divitibus multa offerentibus: subversionem templi praedicit, variaque praelia, afflictiones & persecutiones, adversus qua roborat Apostolos: praedicit quoque subversionem Jerusalem, & Judaeorum captivitatem ac dispersionem: de signis praecessuris judicium: cavendum a crapula, ebrietate, curisque hujus vitae, & vigilandum, ac orandum.

1 RESpiciens autem vidit eos, qui
mittebant munera sua in gazo-
phylacium, divites.
2 Vidit autem & quamdam viduam
pauperculam mittentem æra minuta duo.
3 Et dixit: Vere dico vobis, quia vi-
dua hæc pauper plus quam omnes misit.
4 Nam omnes hi ex abundanti sibi
miserunt in munera Dei: hæc autem ex
eo, quod deest illi, omnem victum suum,
quem habuit, misit.
5 Et quibusdam dicentibus de tem-
plo, quod bonis lapidibus, & donis or-
natum esset, dixit:
6 Hæc, quæ videtis, * venient dies,
in quibus non relinquetur lapis super la-
pidem, qui non destruatur.
7 Interrogaverunt autem illum dicen-
tes: Præceptor, quando hæc erunt, &
quod signum, cum fieri incipient?
8 Qui dixit: Videte, ne seducamini.
multi enim venient in nomine meo, di-
centes, quia ego sum, & tempus appro-
pinquavit. nolite ergo ire post eos.
9 Cum autem audieritis prælia, &
seditiones, nolite terreri. oportet pri-
mum hæc fieri, sed nondum statim finis.
10 Tunc dicebat illis: Surget gens
contra gentem, & regnum adversus re-
gnum.
11 Et terræmotus magni erunt per
loca, & pestilentiæ, & fames, terrores-
que de cœlo, & signa magna erunt.
12 Sed ante hæc omnia injicient vo-
bis manus suas, & persequentur traden-
tes in synagogas, & custodias, trahentes
ad reges, & præsides propter nomen
meum.
13 Continget autem vobis in testi-
monium.
14 Ponite ergo in cordibus vestris,
non præmeditari, quemadmodum respon-
deatis.
15 Ego enim dabo vobis os, & sa-
pientiam, cui non poterunt resistere, &
contradicere omnes adversarii vestri.
16 Trademini autem a parentibus, &
fratribus, & cognatis, & amicis, & mor-
te afficient ex vobis.
17 & eritis odio omnibus propter no-
men meum:
18 & capillus de capite vestro non
peribit.
19 In patientia vestra possidebitis ani-
mas vestras.
20 * Dum autem videritis circumdari
ab exercitu Jerusalem, tunc scitote, quia
appropinquavit desolatio ejus.
21 Tunc qui in Judæa sunt, fugiant
ad montes: & qui in medio ejus, di-
scedant: & qui in regionibus, non in-
trent in eam.
22 Quia dies ultionis hi sunt, ut im-
pleantur omnia, quæ scripta sunt.
23 Væ autem prægnantibus, & nu-
trientibus in illis diebus. Erit enim pres-
sura magna super terram, & ira populo
huic.
24 Et cadent in ore gladii, & ca-
ptivi ducentur in omnes Gentes, & Je-
rusalem calcabitur a Gentibus, donec
impleantur tempora nationum.
25 * Et erunt signa in sole, & luna
& stellis, & in terris pressura Gentium
præ confusione sonitus maris, & flu-
ctuum:

* Matt. 24. 2. Marc. 13. 2. Sup. 19. 44.

* Dan. 9. 27. Matth. 24. 15. Marc. 13. 14.

* Isai. 13. 10. Ezech. 32. 7. Joel 2. 10. & 3. 15. Matth. 24. 29. Marc. 13. 24.

26 aru-

26 arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ supervenient universo orbi. Nam virtutes cælorum movebuntur:

27 & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & majestate.

28 His autem fieri incipientibus, re-
* Rom. 8. 23. spicite, & levate capita vestra, * quoniam appropinquat redemptio vestra.

29 Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores:

30 cum producunt jam ex se fructum, scitis, quoniam prope est æstas.

31 Ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote, quoniam prope est regnum Dei.

32 Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.

33 Cælum, & terra transibunt: verba autem mea non transibunt.

34 Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis hujus vitæ: & superveniat in vos repentina dies illa.

35 Tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.

36 Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

37 Erat autem diebus docens in templo: noctibus vero exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliveti.

38 Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

CAPUT XXII.

Cogitant principes sacerdotum de occidendo Jesu, quem vendit Judas: jubet parari Pascha: panem in corpus suum, & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis, præcipiens ut idem faciant: contentio discipulorum, quis eorum sit major: prædicit trinam Petri negationem, jubens vendi tunicam, & emi gladium: post prolixam in agonia orationem, & sudorem instar sanguinis in terram decurrentis, capitur a Judæis, quorum uni Petrus abscidit auriculam: conqueritur, quod ad eum quasi ad latronem capiendum exierint: in domo principis sacerdotum ter a Petro negatur, & a Judæis cæditur, ac illuditur, & mane in concilio interrogatus fatetur se Dei filium.

1 APpropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha.

2 Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, quomodo Jesum interficerent: timebant vero plebem.

3 * Intravit autem satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim: * Matt. 26. 14. Marc. 14. 10.

4 & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

5 Et gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare.

6 Et spopondit. Et quærebat opportunitatem, ut traderet illum sine turbis.

7 Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.

8 Et misit Petrum, & Joannem dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus.

9 At illi dixerunt: Ubi vis paremus?

10 Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum, in quam intrat,

11 & dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem?

12 Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, & ibi parate.

13 Euntes autem invenerunt, sicut dixit illis, & paraverunt pascha.

14 * Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. * Matt. 26. 20. Marc. 14. 17.

15 Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.

16 Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17 Et

17 Et accepto calice gratias egit, &
dixit: Accipite, & dividite inter vos.
18 Dico enim vobis, quod non bi-
bam de generatione vitis, donec regnum
Dei veniat.
* 1. Cor. 11. 24. 19 * Et accepto pane gratias egit,
& fregit, & dedit eis dicens: Hoc est
corpus meum, quod pro vobis datur:
hoc facite in meam commemorationem.
20 Similiter & calicem, postquam
cœnavit, dicens: Hic est calix novum
testamentum in sanguine meo, qui pro
vobis fundetur.
* Matt. 26. 21. Marc. 14. 18. Joan. 13. 18. * Psalm. 40. 9. 21 * Verumtamen ecce manus tra-
dentis me mecum est in mensa.
22 Et quidem Filius hominis, * se-
cundum quod definitum est, vadit: ve-
rumtamen væ homini illi, per quem tra-
detur.
23 Et ipsi cœperunt quærere inter se,
quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.
24 Facta est autem & contentio in-
ter eos, quis eorum videretur esse ma-
jor.
* Matt. 20. 25. Marc. 10. 42. 25 Dixit autem eis: * Reges Gen-
tium dominantur eorum: & qui pote-
statem habent super eos, benefici vo-
cantur.
26 Vos autem non sic: sed qui ma-
jor est in vobis, fiat sicut minor: &
qui præcessor est, sicut ministrator.
27 Nam quis major est, qui recum-
bit, an qui ministrat? nonne qui re-
cumbit? Ego autem in medio vestrum
sum, sicut qui ministrat.
28 Vos autem estis, qui permansistis
mecum in tentationibus meis:
29 Et ego dispono vobis, sicut dispo-
suit mihi Pater meus regnum,
30 ut edatis, & bibatis super men-
sam meam in regno meo, & sedeatis
super thronos judicantes duodecim tribus
Israel.
31 Ait autem Dominus: Simon, Si-
mon, ecce satanas expetivit vos, ut cri-
braret sicut triticum.
32 Ego autem rogavi pro te, ut non
deficiat fides tua: & tu aliquando con-
versus confirma fratres tuos.
33 Qui dixit ei: Domine, tecum pa-
ratus sum & in carcerem, & in mor-
tem ire.
34 * At ille dixit: Dico tibi Petre: * Matt. 26. 34. Marc. 14. 30.
non cantabit hodie gallus, donec ter ab-
neges nosse me. Et dixit eis:
35 * Quando misi vos sine sacculo, * Matth. 10. 9.
& pera, & calceamentis, numquid ali-
quid defuit vobis?
36 At illi dixerunt: Nihil. Dixit
ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum,
tollat similiter & peram: & qui non
habet, vendat tunicam suam, & emat
gladium.
37 Dico enim vobis, quoniam adhuc
hoc, quod scriptum est, oportet imple-
ri in me: * Et cum iniquis deputatus * Isaie 53. 12.
est. Et enim ea, quæ sunt de me, fi-
nem habent.
38 At illi dixerunt: Domine, ecce
duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis
est.
39 * Et egressus ibat secundum con- * Matt. 26. 36. Marc. 14. 32. Joan. 18. 1.
suetudinem in montem Olivarum. Se-
cuti sunt autem illum & discipuli.
40 Et cum pervenisset ad locum, di-
xit illis: Orate, ne intretis in tentatio-
nem.
41 * Et ipse avulsus est ab eis quan- * Matt. 26. 39. Marc. 14. 35.
tum jactus est lapidis: & positis genibus
orabat
42 dicens: Pater, si vis, transfer ca-
licem istum a me. Verumtamen non
mea voluntas, sed tua fiat.
43 Apparuit autem illi Angelus de
cœlo confortans eum. Et factus in a-
gonia prolixius orabat.
44 Et factus est sudor ejus, sicut gut-
tæ sanguinis decurrentis in terram.
45 Et cum surrexisset ab oratione, &
& venisset ad discipulos suos, invenit
eos dormientes præ tristitia.
46 Et ait illis: Quid dormitis? sur-
gite, orate, ne intretis in tentationem.
47 * Adhuc eo loquente, ecce tur- * Matth. 26. 47. Marc. 14. 43. Joan. 18. 3.
ba: & qui vocabatur Judas, unus de
duodecim, antecedebat eos: & appro-
pinquavit Jesu, ut oscularetur eum.
48 Jesus autem dixit illi: Juda, os-
culo Filium hominis tradis?
49 Videntes autem hi, qui circa i-
psum

psum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio?

50 Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, & amputavit auriculam ejus dexteram.

51 Respondens autem Jesus ait: Sinite usque huc. Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.

52 Dixit autem Jesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis, & fustibus?

53 Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

Matth. 26. 57. Marc. 14. 53. Joan. 18. 24. 54 * Comprehendentes autem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum. Petrus vero sequebatur a longe.

Matth. 26. 69. Marc. 14. 66. Joan. 18. 25. 55 * Accenso autem igne in medio atrii, & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.

56 Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat.

57 At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum.

58 Et post pusillum alius videns eum dixit, Et tu de illis es. Petrus vero ait: O homo, non sum.

Joan. 18. 26. 59 * Et intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affirmabat dicens: Vere & hic cum illo erat: nam & Galilæus est.

60 Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis. Et continuo, adhuc illo loquente, cantavit gallus.

61 Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: * Quia prius quam gallus cantet, ter me negabis: *Matth. 26. 34. Marc. 14. 30. Joan. 13. 38.*

62 Et egressus foras Petrus flevit amare.

63 Et viri, qui tenebant illum, illudebant ei cædentes.

64 Et velaverunt eum, & percutiebant faciem ejus: & interrogabant eum dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit?

65 Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

66 * Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & Scribæ, & duxerunt illum in concilium suum dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. *Matth. 27. 1. Marc. 15. 1. Joan. 18. 28.*

67 Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi.

68 Si autem & interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

69 Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei.

70 Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum.

71 At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

CAPUT XXIII.

Accusatus coram Pilato mittitur ad Herodem, qui illum spretum illusit: Pilatus conatur ipsum dimittere, proposito Barabba homicida, & promissa castigatione: Judæis tamen instantibus morti adjudicatur; ductusque ad supplicium vetat mulieres super se flere: cum latronibus crucifixus Patrem orat pro crucifigentibus: irridetur a principibus, & a militibus acetum offerentibus: posita superscriptione blasphematur ab uno latronum, alteri vero promittit sui in paradiso consortium: post tenebras, aliaque signa clamans exspirat, quem Centurio justum prædicat, & Joseph corpus ejus sepelit.

1 ET surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

2 Cœperunt autem illum accusare dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, * & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. *Matth. 22. 21. Mar. 12. 17.*

3 * Pilatus autem interrogavit eum dicens: Tu es rex Judæorum? At ille respondens ait: tu dicis. *Matth. 27. 11. Marc. 15. 2. Joan. 18. 33.*

4 Ait autem Pilatus ad principes sa-

cerdotum, & turbas: Nihil invenio causam in hoc homine.
5 At illi invalescebant dicentes: Commovet populum docens per universam Judæam, incipiens a Galilæa usque huc.
6 Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit, si homo Galilæus esset.
7 Et ut cognovit, quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Jerosolymis erat illis diebus.
8 Herodes autem, viso Jesu, gavisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, quod audierat multa de eo: & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.
9 Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.
10 Stabant autem principes sacerdotum, & Scribæ constanter accusantes eum.
11 Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo: & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum.
12 Et facti sunt amici Herodes, & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.
13 Pilatus autem, convocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe,
14 dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi avertentem populum: & ecce ego coram vobis interrogans, * nullam causam invenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis.

* Joan. 18, 38. & 19, 4.

15 Sed neque Herodes. nam remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei.
16 Emendatum ergo illum dimittam.
17 Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum.
18 Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam.
19 Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate, & homicidium missus in carcerem.
20 Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.
21 At illi succlamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum.
22 Ille autem tertio dixit ad illos: * Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo. Corripiam ergo illum, & dimittam.

* Matth. 27, 23. Marc. 15, 14.

23 At illi instabant vocibus magnis postulantes, ut crucifigeretur: & invalescebant voces eorum.
24 Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.
25 Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant: Jesum vero tradidit voluntati eorum.
26 * Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem venientem de villa: & imposuerunt illi crucem portare post Jesum.

* Matth. 27, 32. Marc. 15, 21.

27 Sequebatur autem illum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant, & lamentabantur eum.
28 Conversus autem ad illas Jesus dixit: Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.
29 Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres, qui non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt.
30 Tunc incipient dicere montibus: * Cadite super nos, & collibus: Operite nos.

* Isai. 2, 19. Osee 10, 8. Apoc. 6, 16.

31 Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?
32 Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.
33 * Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum, & latrones unum a dextris, & alterum a sinistris.

* Matth. 27, 33. Marc. 15, 22. Joan. 19, 17.

34 Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Dividentes vero vestimenta ejus miserunt sortes.
35 Et stabat populus spectans, & deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus.
36 Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei,

37 &

37 & dicentes : Si tu es rex Judæo-
rum, salvum te fac.
38 Erat autem & superscriptio scripta
super eum litteris Græcis, & Latinis,
& Hebraicis : Hic est rex Judæorum.
39 Unus autem de his, qui pende-
bant, latronibus blasphemabat eum di-
cens : Si tu es Christus, salvum fac te-
metipsum, & nos.
40 Respondens autem alter increpa-
bat eum, dicens : Neque tu times Deum,
quod in eadem damnatione es.
41 Et nos quidem juste, nam digna
factis recipimus : hic vero nihil mali
gessit.
42 Et dicebat ad Jesum : Domine,
memento mei, cum veneris in regnum
tuum.
43 Et dixit illi Jesus : Amen dico
tibi : Hodie mecum eris in paradiso.
44 Erat autem fere hora sexta, &
tenebræ factæ sunt in universam terram
usque in horam nonam.
45 Et obscuratus est sol, & velum
templi scissum est medium.
46 Et clamans voce magna Jesus ait :
*Psalm. 30. 6. * Pater, in manus tuas commendo spi-
ritum meum. Et hæc dicens expiravit.
47 Videns autem Centurio quod fa-
ctum fuerat, glorificavit Deum dicens :
Vere hic homo justus erat.
48 Et omnis turba eorum, qui simul
aderant ad spectaculum istud, & vide-
bant quæ fiebant, percutientes pectora
sua revertebantur.
49 Stabant autem omnes noti ejus a
longe, & mulieres, quæ secutæ eum e-
rant a Galilæa, hæc videntes.
*Matth. 27. 57. Marc. 15. 42. Joan. 19. 38. 50 * Et ecce vir nomine Joseph, qui
erat decurio, vir bonus, & justus :
51 hic non consenserat consilio, &
actibus eorum, ab Arimathæa civitate
Judææ, qui expectabat & ipse regnum Dei.
52 Hic accessit ad Pilatum, & petiit
corpus Jesu :
53 & depositum involvit sindone, &
posuit eum in monumento exciso, in
quo nondum quisquam positus fuerat.
54 Et dies erat parasceves, & sabba-
tum illucescebat.
55 Subsecutæ autem mulieres, quæ
cum eo venerant de Galilæa, viderunt
monumentum, & quemadmodum posi-
tum erat corpus ejus.
56 Et revertentes paraverunt aroma-
ta, & unguenta : & sabbato quidem si-
luerant secundum mandatum.

CAPUT XXIV.

Mulieribus ad Christi monumentum consternatis, quod ejus corpus non invenirent, Angeli ipsum resurrexisse nunciant, & illæ Apostolis, qui id tamquam deliramentum accipiunt : Petrus ad monumentum currens & ipse admiratur, quod corpus non invenerit : duobus in Emmaus euntibus Jesus scripturas interpretatur, & in fractione panis ab eis agnoscitur : congregatis discipulis palpandum se præbet, & cum eis edens aperit sensum, ut Scripturas intelligant, ac promisso Spiritu sancto, in cælum ascendit.

1 UNa autem sabbati valde diluculo
venerunt ad monumentum, por-
tantes, quæ paraverant, aromata.
2 & invenerunt lapidem revolutum a
monumento.
3 Et ingressæ non invenerunt corpus
Domini Jesu.
4 Et factum est, dum mente conster-
natæ essent de isto, ecce duo viri stete-
runt secus illas in veste fulgenti.
5 Cum timerent autem & declina-
rent vultum in terram, dixerunt ad il-
las : Quid quæritis viventem cum mor-
tuis?
6 non est hic, sed surrexit : recorda-
mini qualiter locutus est vobis, cum ad-
huc in Galilæa esset,
7 dicens : * Quia oportet filium ho- *Matth. 16. 21. & 17. 22. Marc. 8. 31. & 9. 30. Supr. 9. 22.
minis tradi in manus hominum pecca-
torum, & crucifigi, & die tertia resur-
gere.
8 Et recordatæ sunt verborum ejus.
9 Et regressæ a monumento nuntia-
verunt hæc omnia illis undecim, & cæ-
teris omnibus.

10 Erat autem Maria Magdalene, & Joanna, & Maria Jacobi, & ceteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.

11 Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista: & non crediderunt illis.

12 Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit secum mirans quod factum fuerat.

* Marc. 16. 12.
13 * Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus.

14 Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus, quæ acciderant.

15 Et factum est, dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Jesus appropinquans ibat cum illis.

16 Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent.

17 Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, & estis tristes?

18 Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, & non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus?

19 Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere, & sermone coram Deo, & omni populo:

20 Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum.

21 Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel: & nunc super hæc omnia tertia dies est hodie, quod hæc facta sunt.

22 Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum,

23 & non invento corpore ejus, venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24 Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita invenerunt, sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non invenerunt.

25 Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ!

26 Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?

27 Et incipiens a Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.

28 Et appropinquaverunt castello, quo ibant, & ipse se finxit longius ire.

29 Et coegerunt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, & inclinata est jam dies. Et intravit cum illis.

30 Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.

31 Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum: & ipse evanuit ex oculis eorum.

32 Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?

33 Et surgentes eadem hora regressi sunt in Jerusalem, & invenerunt congregatos undecim, & eos, qui cum ipsis erant,

34 dicentes: Quod surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni.

35 Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

36 * Dum autem hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere. * Marc. 16. 14. Joan. 20. 19.

37 Conturbati vero, & conterriti existimabant se spiritum videre.

38 Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?

39 Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum: palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.

40 Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & pedes.

41 Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur?

42 At

42 At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis.

43 Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.

44 Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.

45 Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.

* Psal. 21. 8. 46 Et dixit eis: * Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die:

47 & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolyma.

48 * Vos autem testes estis horum. * Act. 1. 8.

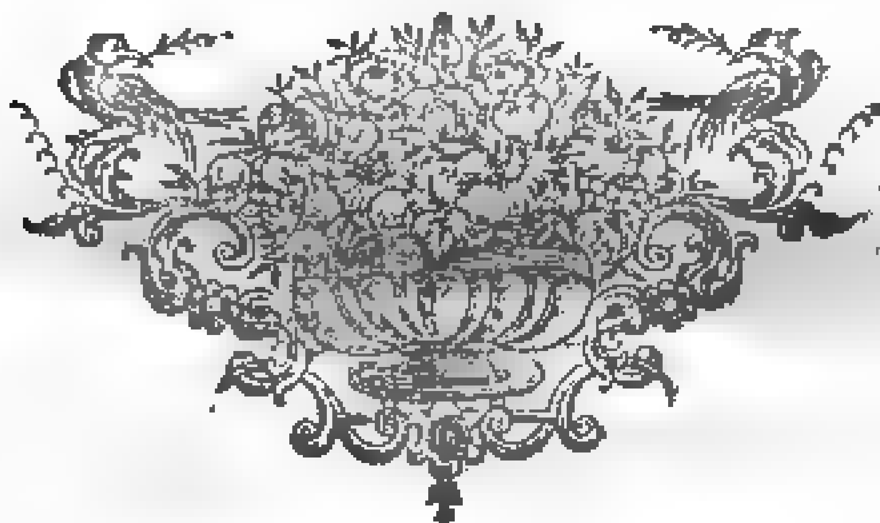
49 * Et ego mitto promissum Patris mei in vos. Vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. * Jo. 14. 16.

50 Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & elevatis manibus suis benedixit eis.

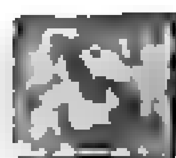
51 * Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum. * Marc. 16. 19. Act. 1. 9.

52 Et ipsi adorantes regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno:

53 & erant semper in templo laudantes, & benedicentes Deum. Amen.

PRÆFATIO
IN EUANGELIUM
S. JOANNIS.

Joannes Euangelista e Bethsaida Galilææ oriundus, parentes habuit Zebedæum & Salomen Piscatorum mercedem, ut dicunt (a), quorum tamen fides incerta est, qui S. Joannis Baptistæ adhæsisse Discipulum, antequam a Christo vocaretur, autumarint. Ipse cum fratre Jacobo Majori a Jesu Christo cognomento appellati sunt *Boanerges*, vel filii Tonitrui (b), tum quod sic se ardentiori essent zelo, cum etiam quod Jesum semel rogarunt, ut sibi descendi e Cælo ignem in Urbem quamdam Samariæ, unde exclusi fuerant, potestatem concederet (c). Junior omnium accessisse creditur ad Apostolatum, cum scilicet ætatem ageret 25 vel ad annorum circiter (d). Cælibem duxisse ætatem, Patrum traditione receptum est (e). Eum, quo in illum singulari amore Jesus tenebatur, non levia dedit specimina, nec maxime quod e supplicio pendens eum [illegible] Virginem Matrem reliquit (f). Unicus inter Apostolos divinum Præceptorem in passione potuit & morte deferendum non fuit unq. Parum Euangelium annunciasse Parthis (g), atque maximam Asiæ minoris Ecclesiarum partem fundasse putant & rexisse (h). Ephesi diutius mansit, quo pariter illum secum duxit Virginem parentem cum Maria Magdalena. Rerum potito Domitiano Romam deductus, ferventis olei dolium [illegible] subivit (i). Exul deinde relegatus est in Insulam Pathmon, ubi & Apocalypsim (k), & juxta aliquos Euangelium suum scripsit. Ephesum postliminium regressus, diem obit clausit extremam (l).

Asserunt enim omnes Euangelium scripsisse, [illegible] conveniunt, de anno tamen & loco non constat. Sunt qui Ephesi post solutum ex [illegible] scriptum autumaverint (m), sunt qui [illegible] in Insula Pathmos (n). Est autem Pathmos una ex Sporadibus in Mari Ægæo. MSS. Græca fere omnia ferunt, scriptum opus 32 annis post Ascensionem Christi (o), alia legunt post 30, alia post 31. Eam epocham constituunt alii sub Imperio Domitiani, quidam sub Trajano. Ea in re non facile quidem inter nostros Chronologos convenit: plerique tamen consentiunt, ad Euangelium scripto mandandum se contulisse Apostolum post solutum exilium circa annum 98. J. C. Trajani primum, ab Ascensione 65. & ætatis S. Joannis 91.

In eum potissimum finem laborem hunc suscepisse Apostolum tradunt Veteres (p), quo scilicet hæreses subortas Cerinthi, Ebionisque Verbi Divinitatem negantes, revinceret. Nec abs re credimus voluisse pariter Apostolum Judæos incredulitatis arguere, sicut & obstruere ora Philosophorum, qua Platonicorum, qua Stoicorum [illegible] dogmata, & errores nunquam non [illegible] in Euangelio, ac præsertim in priori Operis illius capite, quo sub-

(a) [illegible] (b) Marc. 3. 17. (c) Luc. 9. 54.
(d) [illegible] (e) [illegible]
[illegible] (f) [illegible]
(g) [illegible] (h) [illegible]
[illegible] (i) Tertull. de Præscript. [illegible]
(k) [illegible] (l) [illegible]
(m) [illegible] (n) [illegible]
[illegible] (o) [illegible] (p) [illegible]

sublimissimorum Ecclesiæ Catholicæ dogmatum summam complectitur.

Abhorrebat autem diu a scribendo, [illegible] tamen atque [illegible] Discipulus, tandem persuasus est, accedentibus maxime [illegible] Episcoporum & Ecclesiarum, & quod caput est, [illegible] Sancti Spiritus [illegible] quo ad [illegible] dum [illegible] (a). Nec tamen prius tantum opus aggressus est, quam post lecta, discussa, laudata, & probata trium præcedentium Evangelistarum scripta (b). Suscepitque [illegible] supplendi, quod ab illis prætermissum deprehenderat, ea potissimum, quæ ad divinitatem Magistri, ac mysteria Incarnationis, & Divinitatis ejus pertinebant. Noverat enim [illegible] Jesu Christi, quam [illegible] revelasse, [illegible] quod nondum capere fideles tamen [illegible].

Quidquid sit, [illegible] ad scribendum se contulit Apostolus, quam post Divinam operam [illegible] Post [illegible] Evangelio [illegible] (c). Nec [illegible] (d) [illegible] Patrum [illegible] (e) [illegible] Jesu Christi [illegible] Evangelio [illegible] quod [illegible] S. Joannis [illegible] Testatur S. Gregorius Turonensis [illegible] MDM [illegible] ab Epheso [illegible] a S. Joanne Evangelium [illegible]

[illegible], quem [illegible] Apostolus scribendo Evangelio [illegible], & tunc etiam eundem [illegible], apud [illegible]

[illegible] e Veteribus [illegible] (f), Cajo, [illegible] S. Pauli [illegible] S. Joannem [illegible] Cajum [illegible] S. Joannis Apostolo [illegible] (g) [illegible] ab eodem Apostolo opus Papiæ Episcopo Hierapolitano [illegible] supplementum, & [illegible] Evangelio cum [illegible] Epistolis S. Joannis [illegible], congruere, [illegible] S. Joannis [illegible] Apocalypsi [illegible]

S. Dionysius Alexandrinus apud Eusebium lib. [illegible] Evangelio [illegible] Nihil, [illegible] Opere [illegible] a Deo [illegible]

In eo tamen quod ad [illegible] & gratiam dicendi pertinet, excelluisse in [illegible] S. Dionysium Alexandrinum [illegible] (h). Non est quidem [illegible] Auctor [illegible] sed [illegible] in stilum humilem & pedestrem. Nonnulla [illegible] quamdoque sententiæ, & phrases [illegible] Puro [illegible] Evangelistam, [illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible] (e) [illegible] (f) [illegible] (g) [illegible]
(h) Vide [illegible]

[illegible] eloquentiæ & rhetoricæ studio, quod si-[illegible] ipsius [illegible] doctum volo, constat [illegible] omnes (*a*) [illegible] qualiscumque fuerit [illegible] reperiatur [illegible] divinum acquirere lumen. Mysteriorum profunditate, rerum [illegible] conceptuum, atque [illegible] Enim verum loqui [illegible] Spiritus S. qui [illegible] omnibus, & Rhetorum [illegible] Lumen est, quo [illegible], & [illegible], quæ corda [illegible] & [illegible] ipso [illegible], [illegible], [illegible].

Postulat locus, & simplex fides scripturæ Evangelium illud, Virorum insignium, & sapientissimorum elogio prosequi. [illegible] Evangelia veteres primitias, & [illegible] [illegible] plurium partiacem esse fuerit, ut Origenes (*b*), [illegible] S. Joannis Evangelium ipsa est Evangeliorum, & totius Novi Testamenti [illegible] pars. Nemo sane potest profunditatem operis [illegible], nisi qui super ipsum Jesu Christi pectus, velut S. hic Evangelista, quiescat. [illegible] est, aït idem Pater, quo [illegible] Evangelia [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Ecclesiæ [illegible] [illegible] apud Patres Evangelista Joannes aquilæ comparatus est (*c*), quippe qui ad Thronum usque Dei volando perveniat. Tot claudit mysteria, quot sententias (*d*).

Platonicum quemdam dicere solitum fuisse referunt, ea, quæ de Majestate Verbi in eodem Evangelio narrantur, aureis litteris exaranda fuisse in superiori [illegible] Templorum, quæ ab omnibus [illegible] (*e*). Amelius, alter Platonicus ad tertium seculum pertinens, dicebat, S. Joannem barbarum licet, cum de Verbo ageret, hanc protulisse sententiam, nempe per Verbum ipsum, quod [illegible] fuisset, omnia exstitisse [illegible] [illegible] rerum Deum habentium in [illegible], & subsistere, quæcumque [illegible] [illegible] [illegible] omnia [illegible] [illegible] plissse, nec tamen Divinam deposuisse naturam ad Deum postea receptum, apud quem pristinas, antequam in terram venisset, [illegible] [illegible] (*f*). Tandem plures alii Philosophorum [illegible] [illegible] [illegible] admirati sunt, nec [illegible] [illegible] [illegible] Opere plura in suo [illegible] [illegible], [illegible] Opere, [illegible] Auctor [illegible] & barbarus ab [illegible], qui [illegible] [illegible] humanarum [illegible] nullo [illegible].

Nihil est autem magis futile & [illegible], quam novum illud recentiorum quorumdam Scriptorum commentum, dicentium, ex Platone, sive Philone Judæo ea didicisse Apostolum, quæ de Verbo in suo Evangelio scriberet. Potuit ille quidem [illegible] viva voce per Discipulos [illegible], sive Philosophos ipsos auscultans, aliquid de Verbo, sive de Principio Platonis didicisse, [illegible] [illegible] [illegible] in eodem Evangelio [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Hoc tamen ille non docendi gratia, sed refutandi expressit, cum maxime Verbum, de quo apud Joannem, aliud plane sit a Verbo Platonico & Philonis. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Philosophiæ, & [illegible] Platonicam [illegible] [illegible] quæ a S. Joanne scripta [illegible] [illegible] [illegible] sunt.

Manifeste adhuc hujus Evangelii Autographa in Ecclesia Ephesina quarto seculo, vel saltem septimo, [illegible] non ambiguum testem S. Petr. Alexandrinum in Chronico Alexandrino [illegible] (*g*). [illegible] [illegible] illud Hebraice, vel potius Syriacis litteris [illegible] [illegible] [illegible] Scripturamque Hebraicam [illegible] [illegible] cura in [illegible] Bibliotheca [illegible] Tiberiadis ad Mare Galilææ servatum, S. Epiphanius hæresi 30. cap. 3. est auctor.

[illegible] Evangelii auctorem [illegible] numquam in dubium revocavit Ecclesia. Quicumque vero ex Hæreticis illum [illegible], Alogorum [illegible], i. e. adversariorum Verbi, tradidit S. Epiphanius (*h*). Porro Hæretici illi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] scriptum

(*a*) [illegible] [illegible] in Joann. [illegible] [illegible].
(*b*) [illegible] Præfatione in Joannem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Epiphan. hæres. [illegible] cap. [illegible] (*c*) Vide [illegible] in Epist. [illegible] Augustinum [illegible] [illegible] in Joan. [illegible] [illegible]
(*d*) [illegible] de [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] (*e*) August. lib. [illegible] de Civit. cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (*f*) Vide [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cap. [illegible] [illegible] Alexandrinum in Julian. lib. [illegible]
(*g*) Vide [illegible] Alexandr. [illegible] [illegible] fragmenta de [illegible] apud [illegible] [illegible] [illegible].
(*h*) Epiphan. hæres. [illegible] August. hæres. [illegible]

ptum imputabant Cerintho, quasi scilicet ingenium non consulat, cumque in toto Evangelio Cerinthi imperationem non inveniat neque damnat. Adhuc, opus illud veterum Patrum omnes sub S. Joannis Apostoli nomine laudant. Quare cumquam fuit perculse constat, ut Cerinthi habetur, qui fraude sua Ecclesiæ [illegible] universe. Adde, ejusdem Evangelistæ Autographum, ut quidam volebant, Ephesi servatum fuisse tertio sæculo ineunte, quemadmodum supra animadvertimus. Tandem si Cerintho Evangelium tribueretur, cur non & cetera eadem S. Joannis nomine, eodemque stilo descripta Opera, Epistolas nempe, & Apocalypsim?

Suspicionem alii in Evangelio illum [illegible] moverunt, quod stilo plane a ceteris Evangelistis, non in narratione tantum historiæ, quod in eo proinde nihil esset, sed in referendis etiam sermonibus Jesu Christi, diverso Auctor utatur. Quis porro credat, Jesum alio atque alio dicendi genere verba sua exponi voluisse, apud S. Matthæum exempli gratia, & S. Joannem? Apud priorem hunc Evangelistam prolixior est oratio, [illegible] dum [illegible] & [illegible] bus, quarum vix nulla apparet connexio, [illegible]: eloquio utitur conciso, sententioso, aperto, & fere nunquam non [illegible]. Apud eum Evangelistam Jesus frequentissime utitur ea formula, *Amen dico vobis*, apud S. Joannem vero illam congeminatur: *Amen, Amen dico vobis*.

Sed hæc levia sunt & nullius ponderis. Solemne est sacris Evangelistis, ut peculiarem singuli stilum in suis Operibus [illegible]. [illegible] & aliis sermones referre solebant, & cum alterum dicta narranda suscipiunt, ita plane historiam suam ducunt, ut citra veritatis dispendium, Scriptoris ingenio stiloque serviant. Disco id novimus experimento, tum in familiaribus colloquiis, cum in historiis Librorum. Eadem historia, apud varios [illegible], variat, quamquam utrique se eadem [illegible]. Epistolæ Romani Senatus, & Spartiatarum, in Libris Machabæorum relatæ, ingenium servant Hebræorum, alterum plane ab indole Græci Romanique eloquii. Conferat, si quis volet, Evangelistas inter se, non in historia tantum, sed etiam in sermonibus, quos a Jesu Christo factos narrant, & nihil simile inveniet in stilo, & in ordine sequendo verborum. Ad hæc S. Joannes Opus suum eo consilio suscepit, ut omissa a ceteris Evangelistis suppleret, quare [illegible] partium duxit, ut omissos a ceteris Jesu Christi sermones, & quemadmodum ab illo editi sunt, referret. Accedit insuper rerum, de quibus loquendum suscepit, indoles, quæ sane aliam exigebat, a rebus per ceteros Evangelistas relatis, stilum. Sublimissima enim nostræ religionis mysteria revelat S. Joannes, & quæ ab ipso traduntur dogmata, vix ea sunt, quæ [illegible] tantum per [illegible]. Moralia potius dogmata, prodigia, & [illegible] quædam verbis attulisse reliqui Evangelistæ. Naturam autem rerum stilus imitatur.

Postremum Evangelii hujus caput aliena manu adjectum autumavit Grotius in Joan. [illegible], nec alienum a vero censet, Opus esse illud Ecclesiæ Ephesinæ, quæ [illegible] S. Joannem [illegible]. Duo sane versus [illegible] epilogum videri possent totius Evangelii: *Multa quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu Discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in Libro hoc. Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Alii vero (a) duo tantum versus [illegible] alienam manum adjectos conspicantur: ita enim [illegible] in illis narratur, ut aliquem potius ex Discipulis S. Joannis, quam ipsum Apostolum denotet. *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus, quia verum est testimonium ejus. Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scriberentur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, Libros.*

Sed nos omnes, a Patribus nostris [illegible], transgredi, [illegible] (b). Postremum hoc caput [illegible] genuinum S. Joannis Opus semper suscepit Ecclesia, & nos etiam suscipimus. [illegible] est hoc Evangelium, quo cum omnibus, quibus constat, par-

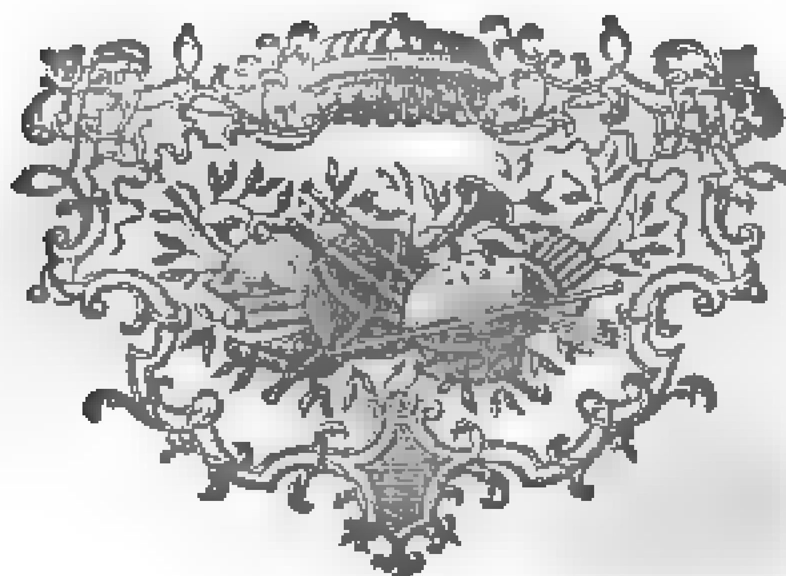
(a) [illegible] & Le Clerc. (b) [illegible]

partibus, in canonem recepit Concilium Tridentinum; & nos etiam cum ipso nihil non canonicum agnoscimus. Plausibiles licet congerantur conjecturæ, numquam id impetrabunt, ut deserendam suadeant assertam Patrum nostrorum authoritate sententiam, alioqui enim, ea semel data via, nihil inviolatum in Divinis Libris maneret, quos tamquam Spiritus S. Oracula, & tamquam Patris cœlestis testamentum habemus.

Præter Evangelium ingenii sui fœtus reliquit S. Joannes tres Epistolas, & Apocalypsim, de quibus suo loco. Alia quædam Scripta Hæreticorum fraude tanto viro supposita, sunt indigna plane, quæ sub tanti nominis gloria pareant; ex. gr. *Itinera Sancti Joannis* (c), quod facile Opus confundendum cum Actis ejusdem Apostoli (d). Laudatur sub ejus nomine Liber *Obitus & Assumptionis B. Virginis* (e). Servant adhuc Orientales Liturgias Sancti Joannis Evangelistæ nomine inscriptas. Sed Ecclesia ejus Authoris genuinum non agnoscit, nisi Evangelium, Apocalypsim, & tres illas Epistolas, quas supra innuimus.

Obtinet non infrequenter apud veteres Patres (f) Elogium Theologi, quod viro promeruit scriptum ab ipso Evangelium, ac maxime primum ejus Operis caput. Polycrates Episcopus Ephesinus (g) testatur, alligatam fronti gestasse laminam auream, veluti Sacerdotio Jesu Christi fungentem: quod pariter honoris insigne prætulisse priores Episcopi feruntur, quo major honor Sacerdotio novæ Legis conciliaretur, ad imitationem Summorum Sacerdotum apud Judæos. Sed hujus rei certiora adhuc documenta expectantur.

(c) *Georg. Trapezunt. Opusculo quod Joann. Evangel. non sit mortuus. Basileæ 1543. Ita & Pseudo-Hippolytus, & Dorotheus.* (d) *Fab. Stapul. Dissert. de una e tribus Maria fol. 82.* (e) *Athanas. in Synops.* (f) *Epiphan. hær. 67.* (g) *Sixt. Senen. l. 2. Baron. Annal. Ann. 44.*

SAN-

SANCTUM
JESU CHRISTI
EUANGELIUM
SECUNDUM JOANNEM.

CAPUT PRIMUM.

Verbum est Deus, vita, & Lux omnem hominem illuminans; per quod omnia facta sunt, & quod homo factum est; cui testimonium perhibet Joannes, dicens se vocem, & indignum, qui illius solvat corrigiam calceamenti, eumque esse Agnum Dei, qui tollit peccatum mundi, Andreas alter duorum Joannis discipulorum, qui Jesum secuti sunt, adducit ad illum etiam Simeonem fratrem suum. Philippus quoque a Jesu vocatus adducit ad eum Nathanael.

1 IN principio erat ver-
bum, & verbum e-
rat apud Deum, &
Deus erat verbum.
2 Hoc erat in prin-
cipio apud Deum.
3 Omnia per ipsum
facta sunt, & sine
ipso factum est nihil, quod factum est,
4 in ipso vita erat, & vita erat lux
hominum:
5 & lux in tenebris lucet, & tene-
bræ eam non comprehenderunt.
* Matth. 3. 1. Marc. 1. 2. 6 * Fuit homo missus a Deo, cui no-
men erat Joannes.
7 Hic venit in testimonium, ut te-
stimonium perhiberet de lumine, ut o-
mnes crederent per illum.
8 Non erat ille lux, sed ut testimo-
nium perhiberet de lumine.

9 * Erat lux vera, quæ illuminat o- * Infr. 3. 19.
mnem hominem venientem in hunc
mundum.
10 In mundo erat, * & mundus * Hebr. 11. 3.
per ipsum factus est, & mundus eum
non cognovit.
11 In propria venit, & sui eum non
receperunt.
12 Quotquot autem receperunt eum,
dedit eis potestatem filios Dei fieri, his,
qui credunt in nomine ejus:
13 qui non ex sanguinibus, neque ex
voluntate carnis, neque ex voluntate vi-
ri, sed ex Deo nati sunt.
14 * Et verbum caro factum est, & * Matth. 1. 16. Luc. 2. 7.
habitavit in nobis: & vidimus gloriam
ejus, gloriam quasi unigeniti a patre,
plenum gratiæ, & veritatis.
15 Joannes testimonium perhibet de
ipso, & clamat dicens: Hic erat, quem
dixi: Qui post me venturus est, ante me
factus est, quia prior me erat.
16 * Et de plenitudine ejus nos o- * Col. 1. 19.
mnes accepimus, & gratiam pro gratia.
17 Quia lex per Moysen data est,
gratia, & veritas per Jesum Christum
facta est.
18 * Deum nemo vidit unquam: U- * 1. Tim. 6. 16. 1. Joan. 4. 12.
nigenitus filius, qui est in sinu patris,
ipse enarravit.
19 Et hoc est testimonium Joannis,
quando miserunt Judæi ab Jerosolymis
sacerdotes & Levitas ad eum, ut inter-
rogarent eum: Tu quis es?
20 Et confessus est, & non negavit:
& confessus est: Quia non sum ego Chri-
stus.

21 Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non.

22 Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso?

* Isaiæ 40. 3. Matth. 3. 3. Marc. 1. 3. Luc. 3. 4.

23 Ait: * Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta.

24 Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis.

25 Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?

* Matth. 3. 11.

26 Respondit eis Joannes dicens: * Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.

* Marc. 1. 7. Luc. 3. 16. Act. 1. 5. & 11. 16. & 19. 4.

27 * Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est: cujus ego non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam calceamenti.

28 Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans.

29 Altera die vidit Joannes Jesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

30 Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat.

31 Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.

* Matth. 3. 16. Marc. 1. 10. Luc. 3. 22.

32 Et testimonium perhibuit Joannes dicens: * Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & mansit super eum.

33 Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

34 Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.

35 Altera die iterum stabat Joannes, & ex discipulis ejus duo.

36 Et respiciens Jesum ambulantem dicit: Ecce agnus Dei.

37 Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Jesum.

38 Conversus autem Jesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum Magister,) ubi habitas?

39 Dicit eis: Venite, & videte. Venerunt, & viderunt ubi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima.

40 Erat autem Andreas frater Simonis Petri, unus ex duobus, qui audierant a Joanne, & secuti fuerant eum.

41 Invenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam: (quod est interpretatum Christus.)

42 Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus dixit: Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas: quod interpretatur Petrus.

43 In crastinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum. Et dicit ei Jesus: Sequere me.

44 Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andreæ, & Petri.

45 Invenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit * Moyses in lege, & * Prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth.

* Gen. 49. 10. Deut. 18. 18. * Isaiæ 40. 10. & 45. 8. Jer. 23. 5. Ezech. 34. 23. & 37. 24. Dan. 9. 24. & 26.

46 Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, & vide.

47 Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est.

48 Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Jesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te.

49 Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel.

50 Respondit Jesus, & dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis: majus his videbis.

51 Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes supra Filium hominis.

CA-

CAPUT II.

Jesus ad nuptias invitatus aquam in vinum convertit; & a Capharnaum veniens Jerosolymam, ejicit de templo negotiatores, ac signo a Judæis petito, dicit, Solvite templum hoc, &c. *multi propter signa crediderunt in nomine Jesu, quibus ipse non se credebat.*

1 ET die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Jesu ibi.

2 Vocatus est autem & Jesus, & discipuli ejus ad nuptias.

3 Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent.

4 Et dicit ei Jesus: Quid mihi, & tibi est, mulier? nondum venit hora mea.

5 Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas, vel ternas.

7 Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum.

8 Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt.

9 Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam; vocat sponsum architriclinus,

10 & dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.

11 Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilææ: & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli ejus.

12 Post hoc descendit Capharnaum ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus: & ibi manserunt non multis diebus.

13 Et prope erat Pascha Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam.

14 Et invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas, & nummularios sedentes.

15 Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, & boves, & nummulariorum effudit æs, & mensas subvertit.

16 Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.

17 Recordati sunt vero discipuli ejus, quia scriptum est: * Zelus domus tuæ comedit me. * Psal. 68. 10.

18 Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?

19 Respondit Jesus, & dixit eis: * Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. * Matth. 26. 61. & 27. 40. Marc. 14. 58. & 15. 29.

20 Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?

21 Ille autem dicebat de templo corporis sui.

22 Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, & * crediderunt Scripturæ, & sermoni, quem dixit Jesus. * Psal. [illegible]

23 Cum autem esset Jerosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat.

24 Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes,

25 & quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat, quid esset in homine.

CA-

CAPUT III.

Nicodemum nocte edocet de renascendo ex aqua & Spiritu, ac de sui instar aenei serpentis exaltatione, quodque Deus Filium suum misit ad salvandum mundum: facta quaestione de purificatione, Joannes suis discipulis de Christo murmurantibus, laudat ipsum dicens, illum crescere oportere, se autem minui, & quod Pater omnia dederit in manu ejus; ut qui in eum credit, habeat vitam aeternam, qui vero non credit, manet ira Dei super eum.

1 ERat autem homo ex Pharisaeis
Nicodemus nomine, princeps Judaeorum.
2 Hic venit ad Jesum nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus, quia a Deo venisti magister: nemo enim potest haec signa facere, quae tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.
3 Respondit Jesus, & dixit ei: Amen, amen dico tibi: nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.
4 Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? numquid potest in ventrem matris suae iterato introire, & renasci?
5 Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.
6 Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.
7 Non mireris, quia dixi tibi: Oportet vos nasci denuo.
8 Spiritus ubi vult spirat, & vocem
* Eccl. 11. 5. ejus audis, * sed nescis unde veniat, aut quo vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu.
9 Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt haec fieri?
10 Respondit Jesus, & dixit ei: Tu es magister in Israel, & haec ignoras?
11 Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis.
12 Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo, si dixero vobis coelestia, credetis?
13 Et nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo, Filius hominis, qui est in coelo.
14 * Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, * Num. 21. 9.
15 ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.
16 * Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. * 1. Joan. 4. 9.
17 Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.
18 Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.
19 Hoc est autem judicium: * quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera. * Sup. 1. 9.
20 Omnis enim, qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus:
21 qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.
22 Post haec venit Jesus, & discipuli ejus in terram Judaeam, & illic demorabatur cum eis, * & baptizabat. * Infra 4. 2.
23 Erat autem & Joannes baptizans in Aennon juxta Salim, quia aquae multae erant illic, & veniebant, & baptizabantur.
24 Nondum enim missus fuerat Joannes in carcerem.
25 Facta est autem quaestio ex discipulis Joannis cum Judaeis de Purificatione.
26 Et venerunt ad Joannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, * cui tu testimonium perhibui- * Sup. 1. 34.

buisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.

27 Respondit Joannes, & dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cœlo.

28 Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, * quod dixerim: Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum.

* Sup. 1. 20.

29 Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30 Illum oportet crescere, me autem minui.

31 Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur: qui de cœlo venit, super omnes est.

32 Et quod vidit, & audivit, hoc testatur: & testimonium ejus nemo accipit.

33 Qui accepit ejus testimonium, signavit, quia * Deus verax est.

* Rom. 3. 4.

34 Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensuram dat Deus spiritum.

35 Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu ejus.

36 * Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira manet super eum.

* 1. Joan. 5. 10.

CAPUT IV.

Jesus cum muliere Samaritana loquitur de aqua viva, & adorando Deo in spiritu, manifestans ei se esse Messiam promissum: & discipulis dicit se cibum habere, quem illi nesciunt, nempe Patris obedientiam: de messe, & metente, ac seminante: multi Samaritanorum credunt in eum: filium reguli sanitati restituit.

1 UT ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisæi, quod Jesus plures discipulos facit, * & baptizat, quam Joannes,

* Sup. 3. 22.

2 (quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus)

3 reliquit Judæam, & abiit iterum in Galilæam.

4 Oportebat autem eum transire per Samariam.

5 Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, juxta prædium, * quod dedit Jacob Joseph filio suo.

* Gen. 33. 19. & 48. 22. Jos. 24. 32.

6 Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.

7 Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere.

8 (Discipuli enim ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent.)

9 Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu, Judæus cum sis, bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judæi Samaritanis.

10 Respondit Jesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam.

11 Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam?

12 Numquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii ejus, & pecora ejus?

13 Respondit Jesus, & dixit ei: Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum:

14 sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

15 Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire.

16 Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, & veni huc.

17 Respondit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus: Bene dixisti, quia non habeo virum:

18 quinque enim viros habuisti, & nunc, quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti.

19 Di-

19 Dicit ei mulier: Domine, video, quia propheta es tu.

20 Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, * quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet.

* Deut. 12. 6.

21 Dicit ei Jesus: Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.

22 * Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est.

* 4. Reg. 17. 41.

23 Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.

24 * Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

* 2. Cor. 3. 17.

25 Dicit ei mulier: Scio, quia Messias venit (qui dicitur Christus.) cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.

26 Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum.

27 Et continuo venerunt discipuli ejus: & mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea?

28 Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus:

29 Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci. numquid ipse est Christus?

30 Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum.

31 Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca.

32 Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

33 Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare?

34 Dicit eis Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.

35 Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, * quia albæ sunt jam ad messem.

* Matt. 9. 37. Luc. 10. 2.

36 Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam, ut & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.

37 In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, & alius est qui metit.

38 Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.

39 Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcumque feci.

40 Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum, ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.

41 Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

42 Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus, quia hic est vere Salvator mundi.

43 Post duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam.

44 * Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria honorem non habet.

* Matt. 13. 57. Marc. 6. 4. Luc. 4. 24.

45 * Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent, quæ fecerat Jerosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem festum.

* Matth. 4. 12. Marc. 1. 14. Luc. 4. 14.

46 Venit ergo iterum in Cana Galilææ, * ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum.

* Supr. 2. 9.

47 Hic cum audisset, quia Jesus adveniret a Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut descenderet, & sanaret filium ejus: incipiebat enim mori.

48 Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis.

49 Dicit ad eum regulus: Domine, descende, prius quam moriatur filius meus.

50 Di-

50 Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, & ibat.

51 Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret.

52 Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris.

53 Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius tuus vivit: & credidit ipse, & domus ejus tota.

54 Hoc iterum secundum signum fecit Jesus, cum venisset a Judæa in Galilæam.

CAPUT V.

Jesus ad piscinam sanato ægroto, qui 38. annis languerat, jubet sabbato tollere grabatum; & Judæis id calumniantibus respondet, se omnia sua simul cum Patre operari, mortuosque vivificare, ac judicem ab illo constitutum esse omnium, cui & Joannes, & propria opera, ac Pater, imo & Moyses ipse testimonium perhibent.

1 POst hæc erat dies festus Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam.

2 Est autem Jerosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus habens.

3 In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum.

4 Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate.

5 Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua.

6 Hunc cum vidisset Jesus jacentem, & cognovisset, quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri?

7 Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam. dum venio enim ego, alius ante me descendit.

8 Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

9 Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

10 Dicebant ergo Judæi illi, qui sanatus fuerat: * Sabbatum est: non licet tibi tollere grabatum tuum.

* Exod. 20. 11. Jerem. 17. 21.

11 Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula.

12 Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula?

13 Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Jesus enim declinavit a turba constituta in loco.

14 Postea invenit eum Jesus in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

15 Abiit ille homo, & nuntiavit Judæis, quia Jesus esset, qui fecit eum sanum.

16 Propterea persequebantur Judæi Jesum, quia hæc faciebat in sabbato.

17 Jesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, & ego operor.

18 Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, & dixit eis:

19 Amen, amen dico vobis: non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.

20 Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit: & majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21 Sicut enim Pater suscitat mortuos, & vivificat, sic & Filius, quos vult, vivificat.

22 Neque enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio,

23 ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem: qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.

24 Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, & in judicium non venit, sed transiit a morte in vitam.

25 Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: & qui audierint, vivent.

26 Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso:

27 & potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est.

28 Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei

* Matt. 25. 46.

29 * & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.

30 Non possum ego a meipso facere quidquam. Sicut audio, judico: & judicium meum justum est, quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

31 Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum.

* Matt. 3. 17. Supr. 1. 33.

32 * Alius est, qui testimonium perhibet de me: & scio, quia verum est testimonium, quod perhibet de me.

33 Vos misistis ad Joannem, & testimonium perhibuit veritati.

34 Ego autem non ab homine testimonium accipio, sed hæc dico, ut vos salvi sitis.

35 Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus.

36 Ego autem habeo testimonium majus Joanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater, ut perficiam ea, ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me.

* Matt. 3. 17. & 17. 5. * Deut. 4. 12.

37 & qui misit me Pater, * ipse testimonium perhibuit de me: neque vocem ejus umquam audistis, * neque speciem ejus vidistis.

38 Et verbum ejus non habetis in vobis manens, quia quem misit ille, huic vos non creditis.

39 Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me:

40 & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

41 Claritatem ab hominibus non accipio.

42 Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

43 Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.

* 1. Cor. 4. 5.

44 Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, * & gloriam, quæ a solo Deo est, non quæritis?

45 Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem. Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.

* Gen. 3. 15. & 22. 18. & 49. 10. Deut. 18. 15.

46 Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. * de me enim ille scripsit.

47 Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis?

CAPUT VI.

Quinque panibus & duobus piscibus satiat quinque virorum millia: fugit volentes ipsum facere regem: super mare ad discipulos vento agitatos ambulat: de pane cælesti docet, quodque ipse sit panis vitæ, & caro ejus cibus, quem oporteat manducare, sanguisque ejus potus, quem oporteat bibere: quidam discipuli offensi ejus sermone deserunt ipsum, Apostoli autem cum eo permanent; quorum tamen unum dicit esse diabolum.

1 Post

1 POst hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis:

2 & sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.

3 Subiit ergo in montem Jesus, & ibi sedebat cum discipulis suis.

4 Erat autem proximum Pascha *, dies festus Judæorum.

5 Cum sublevasset ergo oculos Jesus, & vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?

6 Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat, quid esset facturus.

7 Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

8 Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri:

9 Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos?

10 Dixit ergo Jesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia.

11 Accepit ergo Jesus panes: & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebant.

12 Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant.

13 Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt his, qui manducaverant.

14 Illi ergo homines cum vidissent quod Jesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.

15 Jesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum regem, * fugit iterum in montem ipse solus.

* Matth. 14. 23. Marc. 6. 46.

16 Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

17 Et cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum: & tenebræ jam factæ erant, & non venerat ad eos Jesus.

18 Mare autem, vento magno flante, exurgebat.

19 Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Jesum ambulantem supra mare, & proximum navi fieri, & timuerunt.

20 Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere.

21 Voluerunt ergo accipere eum in navim: & statim navis fuit ad terram, in quam ibant.

22 Altera die turba, quæ stabat trans mare, vidit, quia navicula alia non erat ibi nisi una, & quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent:

23 aliæ vero supervenerunt naves a Tiberiade juxta locum, ubi manducaverant panem, gratias agentes Domino.

24 Cum ergo vidisset turba, quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, & venerunt Capharnaum quærentes Jesum.

25 Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti?

26 Respondit eis Jesus, & dixit: Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.

27 Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. * Hunc enim Pater signavit Deus.

* Matt. 3. 17. & 17. 5. Supr. 1. 34.

28 Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opera Dei?

29 Respondit Jesus, & dixit eis: * Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.

* 1. Joan. 3. 23.

30 Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, ut videamus & credamus tibi? quid operaris?

31 Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: * Panem de cœlo dedit eis manducare.

* Exod. 16. 15. Num. 11. 7. Psalm. 77. 24. Sap. 16. 20.

32 Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis

bis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.

33 Panis enim Dei est, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo.

34 Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

35 Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vitæ. * qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam. * Eccli. 24. 29.

36 Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non creditis.

37 Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet: & eum, qui venit ad me, non ejiciam foras.

38 Quia descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39 Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris, ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die.

40 Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

41 Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi,

42 & dicebant: * Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cœlo descendi? * Matth. 13. 55. Marc. 6. 3.

43 Respondit ergo Jesus, & dixit eis: Nolite murmurare in invicem.

44 Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

45 Est scriptum in Prophetis: * Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me. * Isai. 54. 13.

46 Non quia Patrem vidit quisquam, * nisi is, qui est a Deo, hic vidit Patrem. * Matth. 11. 27.

47 Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, habet vitam æternam.

48 Ego sum panis vitæ.

49 * Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. * Exod. 16. 14.

50 Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.

51 Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.

52 Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

53 Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

54 Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

55 Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

56 * Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. * 1. Cor. 11. 29.

57 Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

58 Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse vivet propter me.

59 Hic est panis, qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

60 Hæc dixit in synagoga docens, in Capharnaum.

61 Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

62 Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?

63 Si ergo videritis * Filium hominis ascendentem, ubi erat prius? * Supra 3. 13.

64 Spiritus est, qui vivificat: caro non prodest quidquam. verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

65 Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum.

66 Et

66 Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo.

67 Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, & jam non cum illo ambulabant.

68 Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire?

69 Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.

* Matt. 16. 16. Marc. 8. 29. Luc. 9. 20.

70 * & nos credidimus, & cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.

71 Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis unus diabolus est?

72 Dicebat autem Judam Simonis Iscariotem: hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

CAPUT VII.

Ad Scenopegiæ festum quasi in occulto ascendens, convincit de ipsius doctrina Judæos, quod ipsum insulse calumnientur de curato homine sabbato: sitientes ad se vocat, & de ipso turba varie loquitur: ministri qui ad eum apprehendendum missi erant, audita ejus prædicatione abscedunt infecto; sed & Nicodemus ipsum defendens male audit a Pontificibus & Pharisæis.

1 POst hæc autem ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere.

2 Erat autem in proximo dies festus Judæorum, * Scenopegia.

* Lev. 23. 34.

3 Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, & vade in Judæam, ut & discipuli tui videant opera tua, quæ facis.

4 Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo.

5 Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6 Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum.

7 Non potest mundus odisse vos: me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt.

8 Vos ascendite ad diem festum hunc: ego autem non ascendo ad diem festum istum, quia meum tempus nondum impletum est.

9 Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa.

10 Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto.

11 Judæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Ubi est ille?

12 Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est. Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas.

13 Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judæorum.

14 Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, & docebat.

15 Et mirabantur Judæi dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

16 Respondit eis Jesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me.

17 Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar.

18 Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, & injustitia in illo non est.

19 * Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? * Exod. 24. 3.

20 * Quid me quæritis interficere? * Supra 5. 16.
Respondit turba, & dixit: Dæmonium habes: quis te quærit interficere?

21 Respondit Jesus, & dixit eis: Unum opus feci, & omnes miramini.

22 Propterea * Moyses dedit vobis circumcisionem: (non quia ex Moyse est, * sed ex patribus,) & in sabbato circumciditis hominem. * Levit. 12. 3. * Gen. 17. 10.

23 Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi, mi-

hi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato?

* Deut. 1. 16. 24 * Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.

25 Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis: Nonne hic est, quem quærunt interficere?

26 & ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt principes, quia hic est Christus?

27 Sed hunc scimus, unde sit: Christus autem cum venerit, nemo scit, unde sit.

28 Clamabat ergo Jesus in templo docens, & dicens: Et me scitis, & unde sim, scitis: & a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis.

29 Ego scio eum, quia ab ipso sum, & ipse me misit.

30 Quærebant ergo eum apprehendere: & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus.

31 De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet, quam quæ hic facit?

32 Audierunt Pharisæi turbam murmurantem de illo hæc: & miserunt Principes, & Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum.

33 Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum, qui me misit.

* Inf. 8. 21. 34 * Quæretis me, & non invenietis: & ubi ego sum, vos non potestis venire.

35 Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? numquid in dispersionem Gentium iturus est, & docturus Gentes?

36 Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis me, & non invenietis: & ubi sum ego, vos non potestis venire?

* Lev. 23. 37. 37 In novissimo autem * die magno festivitatis stabat Jesus, & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.

* Deut. 18. 15. Joel. 2. 28. Act. 2. 17. 38 * Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.

39 Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

40 Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est vere propheta.

41 Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid a Galilæa venit Christus?

42 * Nonne Scriptura dicit: Quia ex semine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? * Mich. 5. 2. Matth. 2. 6.

43 Dissensio itaque facta est in turba propter eum.

44 Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum: sed nemo misit super eum manus.

45 Venerunt ergo ministri ad Pontifices, & Pharisæos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum?

46 Responderunt ministri: Numquam sic locutus est homo, sicut hic homo.

47 Responderunt ergo eis Pharisæi: Numquid & vos seducti estis?

48 Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis?

49 Sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt.

50 Dixit Nicodemus ad eos, * ille, qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: * Supr. 3. 2.

51 Numquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, * & cognoverit quid faciat? * Deut. 17. 8. & 19. 15.

52 Responderunt, & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide, quia a Galilæa propheta non surgit.

53 Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

CA-

CAPUT VIII.

Mulierem in adulterio deprehensam scribens in terra absolvit ab accusatoribus: dicit se lucem mundi, & Pharisæos in peccato suo morituros: qui etiam vere sint ejus discipuli, quive servi, aut liberi: dicit, illos neque ex Deo, neque ex Abraham, sed ex patre diabolo esse, qui veritatem dicenti non crederent: blasphemantibus dicit, se dæmonium non habere, sed Patrem honorificare, & antequam Abraham fieret, se esse; volentibusque eum lapidare, auferens suî prospectum exit de templo.

1 Jesus autem perrexit in montem Oliveti:

2 & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos.

3 Adducunt autem Scribæ, & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam: & statuerunt eam in medio,

4 & dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio.

5 * In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? * Lev. 20. 10.

6 Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.

7 Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis: * Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. * Deut. 17. 7.

8 Et iterum se inclinans, scribebat in terra.

9 Audientes autem unus post unum exibant, incipientes a senioribus: & remansit solus Jesus, & mulier in medio stans.

10 Erigens autem se Jesus dixit ei: Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit?

11 Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Jesus: Nec ego te condemnabo. Vade, & jam amplius noli peccare.

12 Iterum ergo locutus est eis Jesus, dicens: * Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. * 1. Joan. 1. 5.

13 Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu de te ipsum testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum.

14 Respondit Jesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum, quia scio, unde veni, & quo vado: vos autem nescitis, unde venio, aut quo vado.

15 Vos secundum carnem judicatis: ego non judico quemquam:

16 & si judico ego, judicium meum verum est, quia solus non sum, sed ego, & qui misit me Pater.

17 Et in lege vestra scriptum est, * quia duorum hominum testimonium verum est. * Deut. 17. 6. & 19. 15. Matth. 18. 16. 2. Cor. 13. 1. Heb. 10. 28.

18 Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso: & testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater.

19 Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Jesus: Neque me scitis, neque Patrem meum: si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.

20 Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus.

21 Dixit ergo iterum eis Jesus: Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire.

22 Dicebant ergo Judæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire?

23 Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.

24 Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

25 Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium, qui & loquor vobis.

26 Multa habeo de vobis loqui, & judicare. Sed qui me misit, verax * est: * Rom. 3.
&

& ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

27 Et non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum.

28 Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, & a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor.

29 Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum, quia ego quæ placita sunt ei, facio semper.

30 Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

31 Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis.

32 Et cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

33 Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus & nemini servivimus umquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis?

34 Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, * quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.

* Rom. 6. 16.20. 2. Pet. 2. 19.

35 Servus autem non manet in domo in æternum: Filius autem manet in æternum.

36 Si ergo vos Filius liberaverit, vere liberi eritis.

37 Scio, quia filii Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis.

38 Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis.

39 Responderunt, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.

40 Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo: hoc Abraham non fecit.

41 Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum.

42 Dixit ergo eis Jesus: Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me. Ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim a meipso veni, sed ille me misit.

43 Quare loquelam meam non cognoscitis? quia non potestis audire sermonem meum.

44 * Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo: cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus.

* 1. Joan. 3. 8.

45 Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi.

46 Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

47 * Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

* 1. Joan. 4. 6.

48 Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

49 Respondit Jesus: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me.

50 Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, & judicet.

51 Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.

52 Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus, quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & Prophetæ: & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.

53 Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54 Respondit Jesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est,

55 & non cognovistis eum: ego autem novi eum. Et si dixero, quia non scio eum, ero similis vobis mendax.

Sed

Sed scio eum, & sermonem ejus servo.
56 Abraham pater vester exultavit,
ut videret diem meum: vidit, & gavisus est.
57 Dixerunt ergo Judæi ad eum:
Quinquaginta annos nondum habes, &
Abraham vidisti?
58 Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.
59 Tulerunt ergo lapides, ut jacerent
in eum: Jesus autem abscondit se, & exivit de templo.

CAPUT IX.

Cæcum a nativitate sabbato illuminat: cujus miraculi gloriam Pharisæi multis technis laborant Christo detrahere; & quia is, qui cæcus fuerat, Christum tuetur, extra synagogam ejicitur: sed a Christo edoctus credit, & adorat ipsum, qui in judicium se in mundum venisse ait.

1 ET præteriens Jesus vidit hominem cæcum a nativitate.
2 Et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?
3 Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo.
4 Me oportet operari opera ejus, qui
misit me, donec dies est: venit nox,
quando nemo potest operari.
5 Quamdiu sum in mundo, lux sum
mundi.
6 Hæc cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus,
7 & dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe (quod interpretatur Missus.)
Abiit ergo, & lavit, & venit videns.
8 Itaque vicini, & qui viderant eum
prius, quia mendicus erat, dicebant:
Nonne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est.
9 Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille vero dicebat: Quia ego sum.
10 Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?
11 Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, & unxit oculos
meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & lava. Et abii, & lavi,
& video.
12 Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait:
Nescio.
13 Adducunt eum ad Pharisæos, qui
cæcus fuerat.
14 Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus.
15 Iterum ergo interrogabant eum
Pharisæi, quomodo vidisset. Ille autem
dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video.
16 Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator
hæc signa facere? Et schisma erat inter
eos.
17 Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid
dicis de illo, qui aperuit oculos tuos?
Ille autem dixit: Quia propheta est.
18 Non crediderunt ergo Judæi de
illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat:
19 & interrogaverunt eos, dicentes:
Hic est filius vester, quem vos dicitis,
quia cæcus natus est? Quomodo ergo
nunc videt?
20 Responderunt eis parentes ejus,
& dixerunt: Scimus, quia hic est filius
noster, & quia cæcus natus est:
21 quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis ejus aperuit oculos,
nos nescimus. ipsum interrogate: ætatem
habet, ipse de se loquatur.
22 Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos. jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam
fieret.
23 Propterea parentes ejus dixerunt:
Quia ætatem habet, ipsum interrogate.

24 Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. Nos scimus, quia hic homo peccator est.

25 Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus cum essem, modo video.

26 Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?

27 Respondit eis: Dixi vobis jam, & audistis: quid iterum vultis audire? numquid & vos vultis discipuli ejus fieri?

28 Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus.

29 Nos scimus, quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus unde sit.

30 Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis unde sit, & aperuit meos oculos.

31 Scimus autem, quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.

32 A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati.

33 Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.

34 Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35 Audivit Jesus, quia ejecerunt eum foras: & cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36 Respondit ille, & dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum?

37 Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.

38 At ille ait: Credo Domine. Et procidens adoravit eum.

39 Et dixit Jesus: In judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant.

40 Et audierunt quidam ex Pharisæis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Numquid & nos cæci sumus?

41 Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

CAPUT X.

Christus verum describens pastorem, & mercenarium, dicit se ostium ovium, & bonum pastorem, qui & alias habeat oves ad unum ovile adducendas: animam suam ponit, ut iterum sumat eam. Judæi lapidare ipsum volunt, quia se ad opera sua referens, dicebat unum esse cum Patre & Filium Dei, quod tamen ostendit non esse blasphemiam.

1 Amen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.

2 Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium.

3 Huic ostiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas.

4 Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5 Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non noverunt vocem alienorum.

6 Hoc proverbium dixit eis Jesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis.

7 Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium.

8 Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, & non audierunt eos oves.

9 Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.

10 Fur non venit, nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant.

11 Ego sum pastor bonus. * Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. * Isaiæ 40. 11. Ezech. 34. 23. & 37. 24.

12 Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit: & lupus rapit, & dispergit oves:

13 mer-

13 mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus.

14 Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ.

* Matth. 11. 27. Luc. 10. 22.

15 * Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem, & animam meam pono pro ovibus meis.

16 Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor.

* Isaie 53. 7.

17 Propterea me diligit Pater, * quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam.

18 Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso; & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi a patre meo.

19 Dissensio iterum facta est inter Judæos propter sermones hos.

20 Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis?

21 Alii dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

* 1. Machab. 4. 56. & 59.

22 * Facta sunt autem Encænia in Jerosolymis: & hyems erat.

23 Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis.

24 Circumdederunt ergo eum Judæi, & dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam.

25 Respondit eis Jesus: Loquor vobis, & non creditis. Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me:

26 sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.

27 Oves meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me:

28 & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.

29 Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est: & nemo potest rapere de manu Patris mei.

30 Ego, & Pater unum sumus.

31 Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum.

32 Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

33 Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum.

34 Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra, * quia Ego dixi, dii estis? * Psalm. 81. 6.

35 Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura;

36 quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum?

37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.

38 Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre.

39 Quærebant ergo eum apprehendere, & exivit de manibus eorum.

40 Et abiit iterum trans Jordanem in eum locum, ubi erat Joannes baptizans primum, & mansit illic.

41 Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Joannes quidem signum fecit nullum.

42 Omnia autem quæcumque dixit Joannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

CAPUT XI.

Jesus Lazarum quatuor diebus mortuum resuscitat, præfatus multa cum discipulis & cum Martha: quapropter cum propter hoc miraculum multi in Christum crederent, Pontifices & Pharisæi inito consilio statuerunt eum occidere, Caipha pontifice prophetante oportere Jesum mori, ne totus populus periret: Jesus autem secedit in civitatem Ephrem.

1 ERat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariæ, & Marthæ sororis ejus.

2 (Maria autem erat, * quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis, cujus frater Lazarus infirmabatur.)

* Matt. 26. 7. Luc. 7. 37. Infr. 12. 3.

3 Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas, infirmatur.

4 Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5 Diligebat autem Jesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum.

6 Ut ergo audivit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7 Deinde post hæc dixit discipulis suis: Eamus in Judæam iterum.

8 Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc?

9 Respondit Jesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt:

10 si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

11 Hæc ait, & post hæc dixit eis: Lazarus amicus noster dormit: sed vado, ut a somno excitem eum.

12 Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit.

13 Dixerat autem Jesus de morte ejus: illi autem putaverunt, quia de dormitione somni diceret.

14 Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est.

15 & gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum.

16 Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

17 Venit itaque Jesus, & invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

18 (Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim.)

19 Multi autem ex Judæis venerant ad Martham, & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.

20 Martha ergo ut audivit, quia Jesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat.

21 Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.

22 Sed & nunc scio, quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus.

23 Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus.

24 Dicit ei Martha: Scio, quia resurget * in resurrectione in novissimo die.

* Luc. 14. 14. Supr. 5. 29.

25 Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio, & vita: * qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet:

* Supr. 6. 40.

26 & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?

27 Ait illi: Utique, Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

28 Et cum hæc dixisset, abiit, & vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.

29 Illa ut audivit, surgit cito, & venit ad eum.

30 nondum enim venerat Jesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

31 Judæi ergo, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cum vidissent Mariam, quia cito surrexit, & exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

32 Maria ergo cum venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

33 Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbavit seipsum,

34 & dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, & vide.

35 Et

35 Et lacrymatus est Jesus.

36 Dixerunt ergo Judæi: Ecce quomodo amabat eum.

37 Quidam autem ex ipsis dixerunt: * Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere, ut hic non moreretur?

* Supr. 9. 6.

38 Jesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum. Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.

39 Ait Jesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine, jam fœtet, quatriduanus est enim.

40 Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?

41 Tulerunt ergo lapidem. Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me.

42 Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi, ut credant, quia tu me misisti.

43 Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras.

44 Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, & sinite abire.

45 Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam, & Martham, & viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.

46 Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Jesus.

47 Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?

48 Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem.

49 * Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,

* Inf. 18. 14.

50 nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

51 Hoc autem a semetipso non dixit: sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente,

52 & non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

53 Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum.

54 Jesus ergo jam non in palam ambulabat apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

55 Proximum autem erat Pascha Judæorum: & ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos.

56 Quærebant ergo Jesum, & colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices, & Pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

CAPUT XII.

Apud Martham & Lazarum receptus, unguento a Maria ungitur, murmurante Juda fure: cogitaverunt autem principes sacerdotum etiam Lazarum occidere: Jesus asello vectus cum honore Jerusalem ingreditur; & gentilibus eum videre cupientibus dicit, horam suæ clarificationis instare, sed granum frumenti prius mortificandum: vox Patris auditur de clarificando nomine suo: princeps hujus mundi foras ejiciendus: de excæcatione Judæorum prophetata ab Isaia: in Christo honoratur, aut spernitur Pater.

1 JEsus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus.

2 Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo.

3 Maria ergo accepit libram ungenti nardi pistici pretiosi, & unxit pedes Jesu, & extersit pedes ejus capillis suis: & domus impleta est ex odore ungenti.

4 Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus:

5 Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum est egenis?

6 Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.

7 Dixit ergo Jesus: Sinite illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud.

8 Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

9 Cognovit ergo turba multa ex Judæis, quia illic est: & venerunt, non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit a mortuis.

10 Cogitaverunt autem principes sacerdotum, ut & Lazarum interficerent,

11 quia multi propter illum abibant ex Judæis, & credebant in Jesum.

12 In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent, quia venit Jesus Jerosolymam,

13 acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant: Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel.

14 * Et invenit Jesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est:

* Zach. 9. 9. Matth. 21. 7. Marc. 11. 7. Luc. 19. 35.

15 Noli timere filia Sion: ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ.

16 Hæc non cognoverunt discipuli ejus primum: sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, & hæc fecerunt ei.

17 Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, & suscitavit eum a mortuis.

18 Propterea & obviam venit ei turba, quia audierant eum fecisse hoc signum.

19 Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis, quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.

20 Erant autem quidam Gentiles ex his, qui ascenderant, ut adorarent in die festo.

21 Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilææ, & rogabant eum dicentes: domine, volumus Jesum videre.

22 Venit Philippus, & dicit Andreæ: Andreas rursum, & Philippus dixerunt Jesu.

23 Jesus autem respondit eis dicens: Venit hora, ut clarificetur Filius hominis.

24 Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit,

25 ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. * Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.

* Matth. 10. 39. & 16. 25. Marc. 8. 35. Luc. 9. 24. & 17. 33.

26 Si quis mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.

27 Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc.

28 Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cœlo: Et clarificavi, & iterum clarificabo.

29 Turba ergo, quæ stabat, & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est.

30 Respondit Jesus, & dixit: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.

31 Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.

32 Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum.

33 (Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.)

34 Respondit ei turba: Nos audivimus * ex lege, quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis, oportet exaltari Filium hominis? Quis est iste Filius hominis?

* Psal. 109. 4. & 11. 4. Isai. 40. 8. Ezech. 37. 25.

35 Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modi-

dicum lumen in vobis est. Ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: & qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat.

36 Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Hæc locutus est Jesus: & abiit, & abscondit se ab eis.

37 Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum:

38 ut sermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: * Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui revelatum est?

* Isai. 53. 1. Rom. 10. 16.

39 Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias:

40 * Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanem eos.

* Isai. 6. 9. Matth. 13. 14. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.

41 Hæc dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, & locutus est de eo.

42 Verumtamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur.

43 Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.

44 Jesus autem clamavit, & dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me.

45 Et qui videt me, videt eum, qui misit me.

46 Ego lux in mundum veni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47 Et si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non judico eum. Non enim veni, ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum.

48 Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui judicet eum. * Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.

* Marc. 16. 16.

49 Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar.

50 Et scio, quia mandatum ejus vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

CAPUT XIII.

Jesus surgit a cœna linteo præcinctus; lavat pedes discipulorum, renuente primum Petro, exhortans, ut idem invicem faciant; proditorem suum Joanni indicat; quo post buccellam egresso, dicit se clarificatum: de novo mandato dilectionis: Petro trinam prædicit sui abnegationem.

1 ANte diem festum Paschæ sciens Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

2 Et cœna facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ;

3 sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia a Deo exivit, & ad Deum vadit;

4 surgit a cœna, & ponit vestimenta sua: & cum accepisset linteum, præcinxit se.

5 Deinde mittit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes?

7 Respondit Jesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.

8 Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum.

9 Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput.

10 Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.

11 Sciebat enim, quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12 Post-

12 Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis?

13 Vos vocatis me magister, & Domine: & bene dicitis: sum etenim.

14 Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus, & magister, & vos debetis alter alterius lavare pedes.

15 Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

16 * Amen, amen dico vobis: Non est servus major domino suo, neque Apostolus major est eo, qui misit illum.

* Matth. 10. 24. Luc. 6. 40. Inf. 15. 20.

17 Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea.

18 Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim: sed ut adimpleatur Scriptura: * Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum.

* Psal. 40. 10.

19 Amodo dico vobis, priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis, quia ego sum.

20 * Amen, amen dico vobis: Qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit.

* Matth. 10. 40. Luc. 10. 16.

21 Cum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit: * Amen, amen dico vobis: Quia unus ex vobis tradet me.

* Matth. 26. 21. Marc. 14. 18. Luc. 22. 21.

22 Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.

23 Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus.

24 Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis est, de quo dicit?

25 Itaque cum recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est?

26 Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Iscariotæ.

27 Et post buccellam introivit in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citius.

28 Hoc autem nemo scivit discumbentium, ad quid dixerit ei.

29 Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut egenis ut aliquid daret.

30 Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo. Erat autem nox.

31 Cum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis, & Deus clarificatus est in eo.

32 Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso: & continuo clarificabit eum.

33 Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. * Quæretis me: & sicut dixi Judæis: Quo ego vado, vos non potestis venire, & vobis dico modo.

* Sup. 7. 34.

34 * Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem.

* Levit. 19. 18. Matth. 22. 39. Inf. 15. 12.

35 In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36 Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi: sequeris autem postea.

37 Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? * animam meam pro te ponam.

* Matth. 26. 34. Marc. 14. 30. Luc. 22. 34.

38 Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec ter me neges.

CAPUT XIV.

Consolando discipulos ait, multas in domo Patris esse mansiones, seque rursum illos assumpturum: Thomæ dicit, se esse viam, veritatem, & vitam: Philippo autem, Patrem in se videri; illosque accepturos quidquid suo nomine petierint, & se alium Paraclitum a Patre eis missurum: docet quis ipsum diligere dicendus sit, & qualem pacem relinquat discipulis, qui de ipsius discessu merito gaudere deberent.

1 NOn turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite.

2 In

2 In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Si quo minus dixissem vobis: Quia vado parare vobis locum.

3 Et si abiero, & preparavero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis.

4 Et quo ego vado, scitis, & viam scitis.

5 Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quo vadis, & quomodo possumus viam scire?

6 Dicit ei Jesus: Ego sum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me.

7 Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis: & amodo cognoscetis eum, & vidistis eum.

8 Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.

9 Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem?

10 Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Verba, quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor. Pater autem in me manens ipse facit opera.

11 Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est?

12 Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis: qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado.

13 * Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur Pater in Filio.

* Matth. 7. 7. & 21. 22. Marc. 11. 24. Jac. 1. 5.

14 Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

15 Si diligitis me, mandata mea servate.

16 Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum,

17 Spiritum veritatis: quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

18 Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.

19 Adhuc modicum, & mundus me jam non videt. Vos autem videtis me, quia ego vivo, & vos vivetis.

20 In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.

21 Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

22 Dicit ei Judas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo?

23 Respondit Jesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

24 Qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem quem audistis, non est meus, sed ejus, qui misit me, Patris.

25 Hæc locutus sum vobis apud vos manens.

26 Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis.

27 Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

28 Audistis, quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est.

29 Et nunc dixi vobis, prius quam fiat, ut cum factum fuerit, credatis.

30 Jam non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.

31 Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, & * sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite eamus hinc. * [illegible]

CAPUT XV.

Christus vitis, Pater agricola, discipuli vero palmites: preceptum Christi de mutua dilectione frequenter iteratum: Apostoli amici Christi, quibus secreta sua communicavit, & elegit eos, ut fructum perpetuum afferrent; quos roborat adversus mundi odium ac persecutiones, dicens, Judaeos excusationem non habere de peccato suo.

1 EGo sum vitis vera, & Pater meus agricola est.

2 Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.

3 * Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.

* Supr. 13. 10.

4 Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.

5 Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

6 Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.

7 Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.

8 In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.

9 Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea.

10 Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei praecepta servavi, & maneo in ejus dilectione.

11 Haec locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.

12 * Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.

* Supr. 13. 34. Ephes. 5. 2. 1 Thess. 4. 9.

13 Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

14 Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis.

15 Jam non dicam vos servos, quia servus nescit, quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.

16 Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, * ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.

* Matth. 28. 19.

17 * Haec mando vobis, ut diligatis invicem.

* 1. Petr. 1. 22. & 4. 8.

18 Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit.

19 Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

20 Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: * Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, & * vos persequentur: si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt.

* Supr. 13. 16. Matth. 10. 24.
* Matth. 24. 9.

21 Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum, qui misit me.

22 Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

23 Qui me odit, & Patrem meum odit.

24 Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum.

25 Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: * Quia odio habuerunt me gratis.

* Psalm. 24. 19.

26 * Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me:

* Luc. 24. 49.

27 & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

CA-

CAPUT XVI.

Discipulis prædicit futuras persecutiones, & quod eis expediat, ut ipse vadat, quo veniat Paraclitus, qui mundum arguat, ipsosque doceat, & Christum clarificet: declarat quod dixerat Modicum, & jam non videbitis me &c. addens similitudinem de muliere pariente: hortatur, ut a Patre petant ipsius nomine, prædicitque ipsorum fugam.

1 HÆc locutus sum vobis, ut non scandalizemini.

2 Absque synagogis facient vos: sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.

3 Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

4 Sed hæc locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum, reminiscamini, quia ego dixi vobis.

5 Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram: & nunc vado ad eum, qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, Quo vadis?

6 Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7 Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.

8 Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de judicio.

9 De peccato quidem, quia non crediderunt in me:

10 de justitia vero, quia ad Patrem vado, & jam non videbitis me:

11 de judicio autem, quia princeps hujus mundi jam judicatus est.

12 Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.

13 Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis.

14 Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

15 Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

16 Modicum, & jam non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem.

17 Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis? Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, & quia vado ad Patrem?

18 Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus quid loquitur.

19 Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos, quia dixi, Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me.

20 Amen, amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

21 Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus: cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

22 Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

23 Et in illo die me non rogabitis quidquam. * Amen, amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. * Matth. 7. 7. & 21. 22. Marc. 11. 24. Luc. 11. 9. Jacob. 1. 5. 1. Joan. 5. 14.

24 Usque modo non petistis quidquam in nomine meo: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25 Hæc in proverbiis locutus sum vobis. Venit hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis.

26 In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis;

27 Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis, quia ego a Deo exivi.

28 Exivi a Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.

29 Dicunt ei discipuli ejus: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis.

30 Nunc scimus, quia scis omnia, & non opus est tibi, ut quis te interroget. in hoc credimus quia a Deo existi.

31 Respondit eis Jesus: Modo creditis?

* Matth. 26. 31. Marc. 14. 27. 32 * Ecce venit hora, & jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, & me solum relinquatis: & non sum solus, quia Pater mecum est.

33 Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

CAPUT XVII.

Oratio Christi ad Patrem pro utriusque clarificatione, pro discipulis & iis, qui per illos in ipsum essent credituri, ut serventur a malo, & omnes sint unum, mundusque cognoscat ipsum fuisse a Patre missum.

1 HÆc locutus est Jesus: & sublevatis oculis in cœlum, dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te:

* Matth. 11. 27. 2 * Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam æternam.

3 Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.

4 Ego te clarificavi super terram: opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam:

5 & nunc clarifica me tu, Pater, apud temetipsum, claritate, quam habui prius, quam mundus esset, apud te.

6 Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Tui erant, & mihi eos dedisti: & sermonem tuum servaverunt.

7 Nunc cognoverunt, quia omnia, quæ dedisti mihi, abs te sunt:

8 quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt, & cognoverunt vere, quia a te exivi, & crediderunt, quia tu me misisti.

9 Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt:

10 & mea omnia tua sunt, & tua mea sunt, & clarificatus sum in eis.

11 Et jam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos.

12 Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. * Quos dedisti mihi, custodivi: & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, * ut Scriptura impleatur. * Infra 18. 9. * Psalm. 108. 8.

13 Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14 Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.

15 Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo.

16 De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo.

17 Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est.

18 Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

19 Et pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate.

20 Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me,

21 ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus, quia tu me misisti.

22 Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus.

23 Ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in unum: & cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.

24 Pa-

24 Pater, quos dedisti mihi, volo,
ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut
videant claritatem meam, quam dedisti
mihi, quia dilexisti me ante constitutio-
nem mundi.

25 Pater juste, mundus te non co-
gnovit, ego autem te cognovi, & hi
cognoverunt, quia tu me misisti.

26 Et notum feci eis nomen tuum,
& notum faciam, ut dilectio, qua dile-
xisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

CAPUT XVIII.

Jesus a Judaeis capitur, illis primum ad ipsius verbum in terram cadentibus: ad Annam & Caipham ducitur. respondens interroganti Pontifici, alapa caeditur: ter a Petro negatur: ductus in praetorium dicit Pilato, suum regnum non esse de hoc mundo: Judaei Jesum mori cupiunt, soluto Barabba.

1 HÆc cum dixisset Jesus, egres-
sus est cum discipulis suis trans
Torrentem Cedron, ubi erat hortus, in
quem introivit ipse, & discipuli ejus.

2 Sciebat autem & Judas, qui tra-
debat eum, locum, quia frequenter Je-
sus convenerat illuc cum discipulis suis.

3 * Judas ergo cum accepisset cohor- * Matth. 26. 47. Marc. 14. 43. Luc. 22. 47.
tem, & a Pontificibus, & Pharisaeis mi-
nistros, venit illuc cum laternis, & fa-
cibus, & armis.

4 Jesus itaque sciens omnia, quae ven-
tura erant super eum, processit, & di-
xit eis: Quem quaeritis?

5 Responderunt ei: Jesum Nazare-
num. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat
autem & Judas, qui tradebat eum, cum
ipsis.

6 Ut ergo dixit eis: Ego sum, abie-
runt retrorsum, & ceciderunt in terram.

7 Iterum ergo interrogavit eos: Quem
quaeritis? Illi autem dixerunt: Jesum
Nazarenum.

8 Respondit Jesus: Dixi vobis, quia
ego sum, si ergo me quaeritis, sinite hos
abire.

9 Ut impleretur sermo, quem dixit:
* Quia quos dedisti mihi, non perdidi * Supr. 17. 12.
ex eis quemquam.

10 Simon ergo Petrus habens gladium
eduxit eum, & percussit pontificis ser-
vum, & abscidit auriculam ejus dexte-
ram. Erat autem nomen servo Malchus.

11 Dixit ergo Jesus Petro: Mitte
gladium tuum in vaginam. Calicem,
quem dedit mihi Pater, non bibam il-
lum?

12 Cohors ergo, & tribunus, & mi-
nistri Judaeorum comprehenderunt Jesum,
& ligaverunt eum.

13 Et adduxerunt eum ad * Annam * Luc. 3. 2.
primum. erat enim socer Caiphae, qui
erat pontifex anni illius.

14 Erat autem Caiphas, * qui consi- * Supr. 11. 50.
lium dederat Judaeis: Quia expedit u-
num hominem mori pro populo.

15 Sequebatur autem Jesum Simon
Petrus, & alius discipulus. Discipulus au-
tem ille erat notus pontifici, & introi-
vit cum Jesu in atrium pontificis.

16 Petrus autem stabat ad ostium fo-
ris. * Exivit ergo discipulus alius, qui * Matth. 26. 58. Marc. 14. 54. Luc. 22. 55.
erat notus pontifici, & dixit ostiariae,
& introduxit Petrum.

17 Dicit ergo Petro ancilla ostiaria:
Numquid & tu ex discipulis es homi-
nis istius? Dicit ille: Non sum.

18 Stabant autem servi, & ministri
ad prunas, quia frigus erat, & calefacie-
bant se: erat autem cum eis & Petrus
stans, & calefaciens se.

19 Pontifex ergo interrogavit Jesum
de discipulis suis, & de doctrina ejus.

20 Respondit ei Jesus: Ego palam lo-
cutus sum mundo: ego semper docui in
synagoga, & in templo, quo omnes Ju-
daei conveniunt, & in occulto locutus
sum nihil.

21 Quid me interrogas? interroga eos,
qui audierunt quid locutus sim ipsis: ecce
hi sciunt quae dixerim ego.

22 Haec autem cum dixisset, unus as-
sistens ministrorum dedit alapam Jesu di-
cens: Sic respondes pontifici?

23 Respondit ei Jesus: Si male locutus
sum, testimonium perhibe de malo: si au-
tem bene, quid me caedis?

24 * Et

*Matth. 26. 57. Marc. 14. 53. Luc. 22. 54. 24 * Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem.

25 Erat autem Simon Petrus stans, & calefaciens se. * Dixerunt ergo ei: Numquid & tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, & dixit: Non sum. *Matth. 26. 69. Marc. 14. 67. Luc. 22. 58.

26 Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo?

27 Iterum ergo negavit Petrus: & statim gallus cantavit.

*Matth. 27. 2. Marc. 15. 1. Luc. 23. 1. 28 * Adducunt ergo Jesum a Caipha in prætorium. Erat autem mane. & ipsi non introierunt in prætorium, * ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha. *Act. 10. 28. & 11. 3.

29 Exivit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis adversus hominem hunc?

30 Responderunt, & dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.

31 Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi: Nobis non licet interficere quemquam.

*Matth. 20. 19. 32 * Ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

*Matth. 27. 11. Marc. 15. 2. Luc. 23. 3. 33 * Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocavit Jesum, & dixit ei: Tu es rex Judæorum?

34 Respondit Jesus: A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35 Respondit Pilatus: Numquid ego Judæus sum? Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti?

36 Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo. si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc.

37 Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. omnis, qui est ex veritate, audit vocem meam.

38 Dicit ei Pilatus. Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos, & dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam.

39 * Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha. vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum? *Matth. 27. 15. Marc. 15. 6. Luc. 23. 17.

40 Clamaverunt ergo rursum omnes dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

CAPUT XIX.

A Pilato flagellatus, variisque modis afflictus, & spinis coronatus ad mortem deposcitur. rursumque a Pilato examinatus, ostendit illum desuper tantum habere in ipsum potestatem: Pilatus meticulosus Jesum, quem regem dicit Judæorum, morti adjudicat. Jesus bajulans sibi crucem inter latrones crucifigitur: posito a Pilato super crucem titulo, divisisque a militibus vestimentis, & sorte de tunica missa, Jesus matri Joannem, matremque Joanni commendat; & sitiens aceto potatur, consummatisque omnibus tradit spiritum: fractis latronum cruribus, ex aperto Christi latere sanguis & aqua profluit, ejusque corpus myrrha & aloe conditum sepelitur.

1 TUnc ergo apprehendit Pilatus Jesum, & flagellavit.

2 Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus, & veste purpurea circumdederunt eum.

3 Et veniebant ad eum, & dicebant: Ave rex Judæorum: & dabant ei alapas.

4 Exivit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis, quia nullam invenio in eo causam.

5 (Exivit ergo Jesus portans coronam spineam, & purpureum vestimentum:) Et dicit eis: Ecce homo.

6 Cum ergo vidissent eum Pontifices, & ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite. ego enim non invenio in eo causam.

7 Re-

7 Responderunt ei Judæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.

8 Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9 Et ingressus est prætorium iterum, & dixit ad Jesum: Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei.

10 Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?

11 Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.

12 Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Judæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari.

13 Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, & sedit pro tribunali in loco, qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha.

14 Erat autem Parasceve Paschæ, hora quasi sexta: & dicit Judæis: Ecce rex vester.

15 Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus Regem, nisi Cæsarem.

16 Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, & eduxerunt.

17 * Et bajulans sibi crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariæ, locum, Hebraice autem Golgotha

* Matth. 27. 31. Marc. 15. 20. Luc. 23. 33.

18 ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc, & hinc, medium autem Jesum.

19 Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus Rex Judæorum.

20 Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt, quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine.

21 Dicebant ergo Pilato Pontifices Judæorum: Noli scribere, Rex Judæorum, sed quia ipse dixit: Rex sum Judæorum.

22 Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

23 Milites ergo cum crucifixissent eum, * acceperunt vestimenta ejus, (& fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.

* Matth. 27. 35. Marc. 15. 24. Luc. 23. 34.

24 Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit. Ut Scriptura impleretur dicens: * Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt.

* Psalm. 21. 19.

25 Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, & soror matris ejus Maria Cleophæ, & Maria Magdalene.

26 Cum vidisset ergo Jesus matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus.

27 Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

28 Postea sciens Jesus, quia omnia consummata sunt, * ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio.

* Psalm. 68. 22.

29 Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.

30 Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

31 Judæi ergo, (quoniam Parasceve erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbato, (erat enim magnus dies ille sabbati) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, & tollerentur.

32 Venerunt ergo milites: & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo.

33 Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura.

34 Sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis, & aqua.

35 Et

35 Et qui vidit, testimonium perhibuit: & verum est testimonium ejus. Et ille scit, quia vera dicit, ut & vos credatis.

36 Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleretur: * Os non comminuetis ex eo.

* Exod. 12. 46. Num. 9. 12.

37 Et iterum alia Scriptura dicit: * Videbunt in quem transfixerunt.

* Zach. 12. 10.

38 * Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathæa, (eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judæorum,) ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Jesu.

* Matth. 27. 57. Marc. 15. 42. Luc. 23. 50.

39 Venit autem & Nicodemus, * qui venerat ad Jesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quasi libras centum.

* Supr. 3. 2.

40 Acceperunt ergo corpus Jesu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire.

41 Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat.

42 Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

CAPUT XX.

Maria Magdalene prima venit ad monumentum, deinde Petrus & Joannes: illa plorans ad monumentum videt Angelos, tandemque Jesum agnoscit: qui apparens Apostolis pacem illis optat; & ostensis manibus ac latere, dat eis Spiritum sanctum, ut peccata remittant ac retineant: rursumque non credenti Thomæ apparens cum reliquis discipulis, corpus præbet palpandum, beatos dicens, qui in ipso non viso crediderunt: multa Christi signa non sunt in hoc libro scripta.

1 UNa autem sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & vidit lapidem sublatum a monumento.

2 Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum, quem amabat Jesus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus, ubi posuerunt eum.

3 Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum.

4 Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum.

5 Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit.

6 Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum, & vidit linteamina posita,

7 & sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.

8 Tunc ergo introivit & ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, & vidit, & credidit.

9 Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere.

10 Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.

11 * Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se, & prospexit in monumentum:

* Matth. 28. 1. Marc. 16. 1. Luc. 24. 4.

12 & vidit duos Angelos in albis, sedentes unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.

13 Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum.

14 Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Jesum stantem, & non sciebat quia Jesus est.

15 Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans, quia hortulanus esset, dicit ei: domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti eum, & ego eum tollam.

16 Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister.)

17 Dicit ei Jesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis:

Ascen-

Ascendo ad Patrem meum, & Patrem
vestrum, Deum meum, & Deum ve-
strum.
18 Venit Maria Magdalene annun-
tians discipulis: Quia vidi Dominum, &
hæc dixit mihi.
* Marc. 16. 14. Luc. 24. 36. 1. Cor. 15. 5. 19 * Cum ergo sero esset die illo,
una sabbatorum, & fores essent clausæ,
ubi erant discipuli congregati propter
metum Judæorum; venit Jesus, & stetit
in medio, & dixit eis: Pax vobis.
20 Et cum hoc dixisset, ostendit eis
manus, & latus. Gavisi sunt ergo disci-
puli viso Domino.
21 Dixit ergo eis iterum: Pax vobis.
Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.
22 Hæc cum dixisset, insufflavit, &
dixit eis: Accipite Spiritum sanctum.
* Matt. 16. 19. 23 * Quorum remiseritis peccata, re-
mittuntur eis, & quorum retinueritis,
retenta sunt.
24 Thomas autem unus ex duodecim,
qui dicitur Didymus, non erat cum eis,
quando venit Jesus.
25 Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vi-
dimus Dominum. Ille autem dixit eis:
Nisi videro in manibus ejus fixuram cla-
vorum, & mittam digitum meum in
locum clavorum, & mittam manum
meam in latus ejus, non credam.
26 Et post dies octo iterum erant di-
scipuli ejus intus, & Thomas cum eis.
Venit Jesus januis clausis, & stetit in
medio, & dixit: Pax vobis.
27 Deinde dicit Thomæ: Infer digi-
tum tuum huc, & vide manus meas, &
affer manum tuam, & mitte in latus me-
um: & noli esse incredulus, sed fidelis.
28 Respondit Thomas, & dixit ei:
Dominus meus, & Deus meus.
29 Dixit ei Jesus: Quia vidisti me,
Thoma, credidisti: beati qui non vide-
runt, & crediderunt.
* Inf. 21. 25. 30 * Multa quidem, & alia signa
fecit Jesus in conspectu discipulorum suo-
rum, quæ non sunt scripta in libro hoc.
31 Hæc autem scripta sunt, ut cre-
datis, quia Jesus est Christus Filius Dei,
& ut credentes vitam habeatis in no-
mine ejus.

CAPUT XXI.

Piscantibus discipulis comprehendere facit Jesus copiosam piscium multitudinem: quo signo Petrus per Joannem Dominum agnoscens, mittit se in mare. Et facto prandio, de amore in Christum ter interrogatus, ter accipit pascendas ipsius oves: & de futura passione sua admonetur, frustra de Joannis morte curiose sciscitatus: non omnia Christi facta scripta sunt.

1 POstea manifestavit se iterum Jesus
discipulis ad mare Tiberiadis.
Manifestavit autem sic.
2 Erant simul Simon Petrus, & Tho-
mas, qui dicitur Didymus, & Natha-
nael, qui erat a Cana Galilææ, & filii
Zebedæi, & alii ex discipulis ejus duo.
3 Dicit eis Simon Petrus: Vado pi-
scari. Dicunt ei: Venimus & nos te-
cum. Et exierunt, & ascenderunt in na-
vim, & illa nocte nihil prendiderunt.
4 Mane autem facto, stetit Jesus in
littore: non tamen cognoverunt discipu-
li, quia Jesus est.
5 Dixit ergo eis Jesus: Pueri, num-
quid pulmentarium habetis? Responde-
runt ei: Non.
6 Dicit eis: Mittite in dexteram na-
vigii rete, & invenietis. Miserunt er-
go; & jam non valebant illud trahere
præ multitudine piscium.
7 Dixit ergo discipulus ille, quem di-
ligebat Jesus, Petro: Dominus est. Si-
mon Petrus cum audisset, quia Dominus
est, tunica succinxit se (erat enim nu-
dus) & misit se in mare.
8 Alii autem discipuli navigio vene-
runt, (non enim longe erant a terra,
sed quasi cubitis ducentis) trahentes re-
te piscium.
9 Ut ergo descenderunt in terram,
viderunt prunas positas, & piscem su-
perpositum, & panem.
10 Dicit eis Jesus: Afferte de piscibus,
quos prendidistis nunc.
11 Ascendit Simon Petrus, & traxit

rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.

12 Dicit eis Jesus: Venite, prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est.

13 Et venit Jesus, & accipit panem, & dat eis, & piscem similiter.

14 Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis.

15 Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus: Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis, quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

16 Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis, quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

17 Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis, quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas.

18 * Amen, amen dico tibi: cum esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis.

* 2. Pet. 1. 14.

19 Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me.

20 Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, * qui & recubuit in cœna super pectus ejus, & dixit: Domine, quis est qui tradet te?

* Supr. 13. 23.

21 Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid?

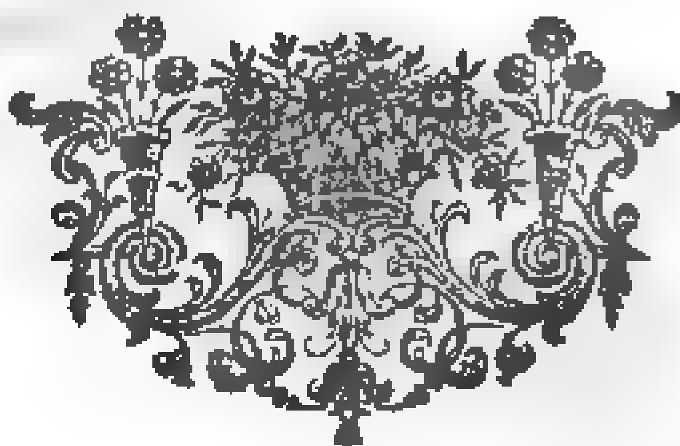
22 Dicit ei Jesus: Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? tu me sequere.

23 Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus: Non moritur; sed: Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te?

24 Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus, quia verum est testimonium ejus.

25 * Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

* Supr. 20. 30.

PRÆ-

PRÆFATIO

IN ACTA APOSTOLORUM.

[illegible]

postolo 2. Corinth. 8. 18. *Misimus cum Tito fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes* [illegible] S. [illegible] fatentur [illegible] Actuum Librum [illegible] Evangelium [illegible] Corinthi [illegible] An. J. C. 57. cum [illegible] Actuum [illegible] operam dare potuerit [illegible] Romæ una cum Apostolo Paulo [illegible], nempe post [illegible] Christi. Nec abs re [illegible] scriptum hunc Librum [illegible] tempore in captivitate detento Apostolo, S. Lucas usque ad restitutam ejus libertatem adhæsit.

Græcis literis exaratum esse, ambigit nemo [illegible] elegantior, quam cæteri [illegible] Lucæ [illegible] juxta Versionem Septuaginta, quod [illegible] Scriptor Hebraicum ignorat (*b*) cum etiam S. Paulus verba [illegible] tibus faciens, [illegible] Libros juxta vulgatum & communem [illegible] Textum laudare, quam ex Hebræo longe [illegible] S. [illegible] in Hebraicum sive Chaldaicum vel Syriacum, quo tum [illegible] Palæstini Judæi utebantur, translatum fuisse. Idem Opus Hebraice [illegible] memoriæ [illegible] fortium [illegible] S. H[illegible] byterum [illegible] Actuum SS. Pauli, & Theclæ, licet & [illegible] quamdam [illegible] historiam. Ejus impostura [illegible] eundem Presbyterum S. Joannis Evangelistæ, ait Tertullianus, coegitque fateri, amore Pauli hæc illum commenta [illegible].

Canonica huic Libro authoritas numquam defuit in Ecclesia. Canonicum tamen negarunt Hæretici Marcionitæ (Tertull. cont. Marcion. [illegible]), cum Manichæis (August. [illegible] c. [illegible]), Genuinum Opus respuentes Nicolaitæ, & Gnostici apocrypha alia Scripta substituerunt (Philastr. hær. 87.) Id autem ab aliis Hæreticis præstitum (*c*), quod luculente [illegible] in eo Opere illapsus S. Spiritus juxta Oraculum Jesu Christi [illegible] post Ascensionem diebus manifestaretur, [illegible] de S. Spiritu [illegible] S. Augustinus [illegible] nuit (*d*). *Actus Apostolorum Liber est in Canone Scripturarum ... ipse Liber incipit legi a Dominico Paschæ, sicut se consuetudo habet Ecclesiæ.*

Queritur S. Chrysostomus [illegible] neglectui [illegible] ætate sua Librum Actuum ac [illegible] ut pluribus ne nomine quidem Opus [illegible] Ipse vero pluribus [illegible] esse [illegible] Evangelium [illegible] (*e*) in [illegible] Evangelium S. Lucæ Actis [illegible] ne [illegible] Author [illegible] que [illegible] Opera [illegible] ad eo tamen [illegible] metu, ne gravius terreretur varietas Evangeliorum [illegible] Quamquam [illegible] fateamur, A[illegible] tum tertia [illegible] germen & matura jam messis [illegible] Actis.

Inter Opera N. T. non [illegible] semper Acta Apostolorum [illegible] Medium [illegible] Evangelia & [illegible] in[illegible] sinuant S. Augustinus, Cassiodorus, & Th[illegible] Sed [illegible] quædam [illegible] S. Pauli, & [illegible] etiam licet in vetustis nonnullis Editionibus. In veteri MS. S. Germani Pratensis, sicut & in [illegible] S. Mariæ [illegible] Evangelia, Acta, septem [illegible] Canonicæ, Epistolæ S. Pauli [illegible] Syriacis, & in Versione Moscha, seu Ruthena. Porro Acta septem Canonica continuari tradit S. Philastrius. Interdum post Apocalypsim rejecta sunt. Ea tandem in re [illegible] variant quæ MS. quæ veteres Editiones (*f*).

Variantia plurima, nec [illegible] momenti in eodem Libro deprehenduntur, quæ facile

(*a*) Hieron. in Isai. 6. (*b*) Hieron. tradit. Hebr. in Gen. 46. (*c*) Aug. Epist. olim 237. num. 237. & 2. & lib. de utilit. cred. c. 7. (*d*) De Pentec. ... (*e*) In Acta Praefat. (*f*) Vide Fabric. ... in Prolegom. Apostol. ... pag. 150.

[illegible] ac ne vix quidem credimus. Ejus Apostoli [illegible] ampius S. Lucas creditur, ex quo [illegible]

[illegible]

Utrumque [illegible] Pauli Apostoli Romam [illegible] S. Lucas [illegible]

[illegible]

[illegible] Apostolorum [illegible] S. Lucas [illegible]

[illegible] ab Ascensione Domini [illegible] S. Petrum [illegible] Urbem Romam [illegible]

[illegible]

(a) [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible]

fis Manichæis corruperant, atque illorum interpolatione fœdatum sit, ut inter Apocrypha numeretur. Meminit S. Augustinus lib. contra Adimant. cap. 17. Operis cujusdam Actuum S. Petri, in usum Manichæorum, in quo duæ præ cæteris historiæ leguntur, altera nempe de filia S. Petri, ejusdem Apostoli prece hac paralysi correpta, alia vero de filia cujusdam hortulani, precibus ejusdem Apostoli subitanea morte oppressa.

Prædicatio S. Petri legitur apud S. Clementem Alexandrinum, Origenem, Eusebium Hist. Eccles. lib. 3. cap. 3. S. Hieronymum in Catal. v. *Petrus*. Opus erat Discipuli alicujus, Magistri sui studiosissimi. Duo ex eodem Libro præstantiora transmissa sunt, unum nempe de Christo, qui digredienti ex Urbe Apostolo Petro occurrens, dixit: *Vado Romam iterum crucifigi* (a), quibus verbis vaticinium imminentis obitus sui indicare Apostolo voluisset. Et aliud dictum Apostoli Petri ad uxorem suam, quæ ad martyrium rapiebatur: *Memento Domini* (*).

Apocalypsis S. Petri, paulo post obitum ejusdem Apostoli scripta [illegible], refert excerpta aliqua de quibusdam [illegible] de futuro Ecclesiæ statu [illegible], & quæ alia, obscura & exaggerata. Longum ejus fragmentum servatur apud Lactantium Div. Instit. lib. 4. cap. 21. in quo recensentur quædam Jesu Christi ad Apostolos Petrum & Paulum, & ab illis ad Romanos pro concione exposita, revelationes, inquam, futuri adversus Judæos belli, & malorum, quæ inde postea eis immineret. Testatur Sozomenus lib. 7. cap. 19. tempore sua adhuc legi Apocalypsim S. Petri in nonnullis Palæstinæ Ecclesiis, die Parasceves jejunii.

Judicium S. Petri, de quo S. Hieronymus & Rufinus, describebat fortasse illud, quod Judæis manebat a Deo judicium. Opus est facile cum Apocalypsi confundendum.

Acta S. Pauli non diu post ejusdem Apostoli obitum prodierunt, quasi in supplementum eorum, quæ S. Lucas in suo Opere omiserat. Continebant autem gesta & miracula ejusdem Apostoli postremo ejus vitæ quinquennio, gesta nempe ab anno secundo adventus ipsius Romam, ubi Liber Actuum S. Lucæ desinit. Dupla propemodum erat Liber, quam Acta Apostolorum Canonica (b). Eusebius Hist. Eccles. lib. 3. cap. 25. cui ignotus non erat, de illo tamquam apocrypho & suppositio agit. Fragmentum ex illo laudat Origenes lib. 1. c. 2. Periarchon: *Quae hic est verbum animal vivens*, quæ facile sententia ex prava interpretatione illius ad Heb. 4. 12. derivata est: *Vivus est sermo Dei, & efficax*.

Acta S. Joannis Evangelistæ, S. Epiphanio hæres. 47. & S. Augustino (c) teste, commentum fuerant Gnosticis cujusdam, eademque facile Pseudo-Abdias in suo Opere inseruit (d). Habentur plures supra fidem, & ridenda quædam fabulæ ibidem leguntur; miscet vero sæpe nugas, & plura imaginationi ac fanaticorum. Videsis Photium Cod. 114. in excerptis Actuum, quæ Lucius quidam sive procudit, sive corrupit. Sunt autem Acta illa idem facile Opus ac Itinerarium S. Joannis apud Pseudo-Athanasium in Synopsi S. Scripturæ, quo Encratitæ, Manichæi, & Priscillianistæ utebantur.

Acta S. Andreæ Manichæi probata [illegible] versabantur, quemadmodum apud S. Augustinum duobus ex eo Libro prolatis testimoniis intelligimus (e). Adversarius Legis, & Prophetarum ab eodem S. Doctore refutatus l. 1. c. 20. non semel sententias ex eodem Opere laudaverat.

Acta S. Thomæ Hæreticis alia, juxta ac S. Augustinus testatur (f), erant in pretio. Sub tanti nominis obtentu suppositum fuisse Evangelium, jam animadvertimus. Quædam in suum Opus ex illis transtulerat Pseudo-Abdias, testatur insuper, refertque eodem Libro iter S. Thomæ ad Indias, quæque in ea regione mala, & labores toleraverit. Fabulam hominis, in quem dira imprecatus fuerat S. Thomas, quod ab ipso alapa percussus esset, ex eodem Libro refert S. Augustinus.

Acta S. Philippi, una cum Evangelio sub

(a) Origen. in Jo. p. 298. (*) Clem. Alex. Strom. l. 7. p. 736. (b) Legitur in veteri MS. [illegible] a D. [illegible] in Admonitionibus ad S. Barnabam, [illegible] MS. [illegible] (c) De Fide c. 4. & ep. & in Advers. Leg. & Prophet. l. 1. c. 20. (d) Abdias l. 5. Hist. (e) De Fide contra Manich. c. 38. (f) Cont. Adimant. c. 17. & cont. Faust. l. 22.

sub ejusdem Apostoli nomine, ingerebant Gnostici (*a*). Ejus Operis secundum partem, historiam Martyrii S. Andreæ complectentem, vidisse se in Bibliotheca quadam Anglica D. Millius (*b*) testatur.

Apocalypsis S. Pauli ab Encratitis, tamquam promus condus mysteriorum suorum, fabricatum Opus. Tituli illius mysterium derivabant ex illo 2. Cor. 12. 4. *Scio hominem raptum usque ad tertium Cœlum, & vidit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* De illo tamquam fabulis inserto Opere, & nullam in Ecclesia auctoritatem obtinente, agit S. Augustinus in Joan. tract. 98. num. 8. Equidem si Paulus supra hominis captum revelata sibi mysteria prodit, quid tantum sibi vindicant Hæretici, ut possint ea mysteria disserere?

TABULA

CHRONOLOGICA

IN ACTA APOSTOLORUM.

Anni
Christi

ASCensio Jesu Christi, feria quinta, 14. Maji.
Pentecostes, & Spiritus S. illapsus, die Dominica 24. Maji (*).
Electio septem Diaconorum
Martyrium S. Stephani
Prima Ecclesiæ persecutio post obitum S. Stephani. Fideles longe lateque disperguntur.
S. Philippus Diaconus Samariæ fidem annunciat
Eo veniunt SS. Petrus & Joannes, recens ad fidem conversis Spiritum S. collaturi. Simon Magus pecuniam illis offert.
34 S. Paulus in itinere Damasceno ad fidem convertitur. In Arabiam secedit.
S. Petrus Lyddæ Æneam valetudini restituit; Tabitham in Joppe ad vitam revocat; Cornelium Centurionem baptizat.

37 *Tiberio defuncto Caligula succedit.*

S. Paulus Damasco sese subducens, Hierosolymam primum, deinde Tharsum venit.

41 *Cajus moritur. Claudius regnat.*

43 S. Paulus Tharso relicta, Antiochiam concedit, ubi Discipulis tum primum data Christianorum appellatio.
44 SS. Paulus & Barnabas Antiochia digredientes Hierosolymam veniunt.
Herodis Agrippæ jussu S. Jacobus Major interficitur: S. Petrus carceri traditur, unde ab Angelo liberatur.

Herodes Agrippa Judææ Rex moritur. Judæa in potestatem Romanorum iterum in Provinciam redacta.

SS. Paulus & Barnabas initiantur Antiochiæ in Apostolos Gentium.
S. Paulus in Cypro Evangelium annunciat, atque Sergio Paulo persuadet.

45 S.

(*a*) *Leont. de Sectis.* (*b*) *Inter Codd. Baroccian. apud Millium Proleg. in N. T. G.*
(*) *A. M. 4037. Æra Vulg. 35. Tiberii 20. J. C. 34.*

Anni
Christi.

45 S. Paulus Pamphiliam, Pisidiam & Lycaoniam excurrit.

Ex Asia Antiochiam redit.

51 Concilium Apostolorum Hierosolymis, ubi jugo legis relevandos Fideles ex Idololatria ad Sacra Christianorum traductos, decernitur.

S. Petrus Antiochiam veniens a S. Paulo corripitur.

SS. Paulus & Barnabas occasione Joannis Marci mutuo secedunt.

S. Barnabas in Cyprum una cum Joanne Marco contendit.

S. Paulus una cum Sila Asiam minorem petit. Timotheum, circumcisione prius initiatum, itineris comitem assumit.

52 S. Paulus in Macedoniam proficiscitur. Philippis Evangelium annunciat, ubi una cum Sila flagris cæditur.

Tendit inde Thessalonicam, Berœam, & Athenas, ubi S. Dionysium ad fidem traducit.

Corinthum veniens, moram ibi 18. mensibus trahit.

53 Priorem Epistolam suam ad Thessalonicenses, & paulo post secundam pariter ad ipsos scribit

Coram Gallione Proconsule Achajæ sistitur.

54 Corinthum deserens, Ephesum, deinde Hierosolymam, ac tandem Antiochiam concedit. Post peragratam Galatiam & Phrygiam, Ephesi in exitu anni restituitur, ubi triennio manet, annis nempe 54. 55. 56. Quo temporis intervallo Apollo Ephesum, ac deinde Corinthum proficiscitur.

Claudius Imperator vita defungitur. Nero imperat.

55 Seditio in S. Paulum Ephesi movetur.

Epistolam mittit ad Galatas a Judæis in seditiones commotos.

56 Timotheum in Macedoniam & Corinthum mittit. *Prior S. Pauli ad Corinthios* - Epistola

57 Demetrius Ephesi turbas concitat in Apostolum

Ephesum deserens venit Troadem, inde in Macedoniam proficiscitur

Altera Epistola ad Corinthios per Titum missa

S. Paulus Corinthum & Achajam petit, ubi tres postremos hujus anni menses agit.

58 Epistola ad Romanos Corinthi data

Græciam deserens, Hierosolymam contendit; inde Philippos proficiscens, festum ibi Paschæ celebrat. Tum Troade & Mileto pertransiens, Hierosolymam occasione Festi Pentecostes se confert.

A Judæis in Templo detinetur, e quorum manibus subductum Lysias Tribunus apud se tenet, ac biduo post ad Felicem Judææ Præsidem Cæsaream mittit. Biduo ibi in carcere detinetur Act. 24. 27.

60 Festus in Judææ Præfectura Felici subrogatur.

S. Paulus manibus Judæorum tradendum se a Præside intelligens, Neronem appellat.

Navim conscendens Cæsareæ, Myram Lyciæ appellit. Naufragium patitur ad Insulam Melitam Octobri exeunte.

61 Romam pervenit mense Februarii, ubi usque ad a. 63. biennio nempe, subsistit.

Onesimum ad fidem convertit & ad Philemonem scribit.

Epistolę ad Philippenses & Colossenses.

63 Epistola ad Hebræos.

64 Prima ad Timotheum.

65 Secunda ad Timotheum.

Epistola ad Ephesios

SS. Petrus & Paulus Romę martyrium consummant, anno duodecimo Neronis, Jesu Christi 66.

ACTUS APOSTOLORUM.

CAPUT PRIMUM.

Jesus promittens Apostolis Spiritum Sanctum dicit, non esse ipsorum scire secreta rerum futurarum tempora: & post ipsius in cœlum ascensum dicitur ab Angelis similiter venturus: nomina Apostolorum: oratio Petri de uno in locum Judæ proditoris sufficiendo; ubi præmissis precibus eligitur sorte Matthias.

1 PRimum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cœpit Jesus facere, & docere,
2 usque in diem, qua præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est.

3 Quibus & præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.

4 Et convescens * præcepit eis, ab Jerosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris, * quam audistis (inquit) per os meum:

5 quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

* Luc. 24. 49. Joann. 14. 26. * Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joann. 1. 26.

6 Igitur qui convenerant, interrogabant eum dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?

7 Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate:

8 * sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, & * eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ.

* Infr. 2. 4. * Luc. 24. 48.

9 Et cum hæc dixisset, videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

10 Cumque intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis,

11 qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.

12 Tunc reversi sunt Jerosolymam a monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter.

13 Et cum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus, & Joannes, Jacobus, & Andreas, Philippus, & Thomas, Bartholomæus, & Matthæus, Jacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Judas Jacobi.

14 Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Jesu, & fratribus ejus.

15 In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti.)

16 Viri fratres, oportet impleri Scripturam, * quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum:

* Psalm. 40. 10. Joann. 13. 18.

17 qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerii hujus.

18 * Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera ejus.

* Matth. 27. 7.

19 Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille lingua eorum, Haceldama, hoc est ager sanguinis.

20 Scriptum est enim in libro Psalmorum: * Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea: * & episcopatum ejus accipiat alter.

* Psalm. 68. 26. * Psalm. 108. 8.

21 Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Jesus,

22 incipiens a baptismate Joannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23 Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, & Matthiam.

24 Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum,

25 accipere locum ministerii hujus, & apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum.

26 Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

CAPUT II.

Effuso super discipulos Spiritu sancto die Pentecostes, admirantur Judæi, quod omnium loquantur linguis; dicentes autem musto plenos esse confutat Petrus, citata inter alia suæ concionis prophetia Joel: compunctique Judæi audito Petri consilio, convertuntur ad Christum tria circiter millia, simulque perseverant in doctrina Apostolorum, fractione panis, & orationibus, habentes omnia communia.

1 ET cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco.

2 Et factus est repente de cœlo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant sedentes.

3 Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum:

4 * & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

* Matth. 3. 11. Luc. 3. 16. Joann. 1. 26. Supr. 1. 5. Infr. 11. 16. & 19. 6.

5 Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione, quæ sub cœlo est.

6 Facta autem hac voce, convenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.

7 Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt?

8 & quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus?

9 Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam,

10 Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Romani,

11 Judæi quoque, & Proselyti, Cretes, & Arabes, audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

12 Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse?

13 Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

14 Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam, & locutus est eis: Viri Judæi, & qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea.

15 Non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia:

16 sed hoc est, quod dictum est per prophetam Joel:

17 * Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ, & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt.

* Isai. 44. 3. Joel. 2. 28.

18 Et quidem super servos meos, & super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt:

19 & dabo prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

20 Sol

20 Sol convertetur in tenebras, & lu-
na in sanguinem, antequam veniat dies
Domini magnus & manifestus.
* Joel. 2. 32. Rom. 10. 13. 21 * Et erit, omnis, quicumque in-
vocaverit nomen Domini, salvus erit.
22 Viri Israelitæ, audite verba hæc.
Jesum Nazarenum, virum approbatum a
Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis,
& signis, quæ fecit Deus per illum in
medio vestri, sicut & vos scitis:
23 hunc definito consilio, & præsci-
entia Dei traditum, per manus iniquo-
rum affligentes interemistis:
24 quem Deus suscitavit, solutis do-
loribus inferni, juxta quod impossibile
erat teneri illum ab eo.
* Psalm. 15. 8. 25 David enim dicit in eum: * Pro-
videbam Dominum in conspectu meo
semper, quoniam a dextris est mihi, ne
commovear.
26 Propter hoc lætatum est cor meum,
& exultavit lingua mea, insuper & ca-
ro mea requiescet in spe.
27 Quoniam non derelinques animam
meam in inferno, nec dabis sanctum
tuum videre corruptionem.
28 Notas mihi fecisti vias vitæ, &
replebis me jucunditate cum facie tua.
29 Viri fratres, liceat audenter dice-
* 3. Reg. 2. 10. re ad vos de patriarcha David, * quo-
niam defunctus est, & sepultus: & se-
pulchrum ejus est apud nos usque in ho-
diernum diem.
30 Propheta igitur cum esset, & sci-
* Psalm. 131. 11. ret, quia jurejurando * jurasset illi Deus,
de fructu lumbi ejus sedere super sedem
ejus;
31 providens locutus est de resurrectio-
* Psalm. 15. 10. Infr. 13. 35. ne Christi, quia * neque derelictus est
in inferno, neque caro ejus vidit corru-
ptionem.
32 Hunc Jesum resuscitavit Deus,
cujus omnes nos testes sumus.
33 Dextera igitur Dei exaltatus, &
promissione Spiritus sancti accepta a Pa-
tre, effudit hunc, quem vos videtis, &
auditis.
34 Non enim David ascendit in cœ-
* Psalm. 109. 1. lum: dixit autem ipse: * Dixit Domi-
nus Domino meo, sede a dextris meis,
35 donec ponam inimicos tuos scabel-
lum pedum tuorum.
36 Certissime sciat ergo omnis domus
Israel, quia & Dominum eum, & Chri-
stum fecit Deus hunc Jesum, quem vos
crucifixistis.
37 His autem auditis, compuncti sunt
corde, & dixerunt ad Petrum, & ad
reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri
fratres?
38 Petrus vero ad illos: Pœniten-
tiam (inquit) agite, & baptizetur u-
nusquisque vestrum in nomine Jesu Chri-
sti, in remissionem peccatorum vestrorum:
& accipietis donum Spiritus sancti.
39 Vobis enim est repromissio, & fi-
liis vestris, & omnibus qui longe sunt,
quoscumque advocaverit Dominus Deus
noster.
40 Aliis etiam verbis plurimis testifi-
catus est, & exhortabatur eos, dicens:
Salvamini a generatione ista prava.
41 Qui ergo receperunt sermonem e-
jus, baptizati sunt: & appositæ sunt in
die illa animæ circiter tria millia.
42 Erant autem perseverantes in do-
ctrina Apostolorum, & communicatione
fractionis panis, & orationibus.
43 Fiebat autem omni animæ ti-
mor: multa quoque prodigia, & signa
per Apostolos in Jerusalem fiebant, &
metus erat magnus in universis.
44 Omnes etiam, qui credebant, e-
rant pariter, & habebant omnia com-
munia.
45 Possessiones & substantias vende-
bant, & dividebant illa omnibus, pro-
ut cuique opus erat.
46 Quotidie quoque perdurantes una-
nimiter in templo, & frangentes circa
domos panem, sumebant cibum cum ex-
ultatione, & simplicitate cordis,
47 collaudantes Deum, & habentes
gratiam ad omnem plebem. Dominus
autem augebat qui salvi fierent quotidie
in idipsum.

CAPUT III.

Petrus cum Joanne claudum a matris utero sanat, ac docet ipsos id fecisse per fidem nominis Christi; quem ostendit esse Messiam promissum per Moysen & Prophetas, ipsique Abrahæ.

1 PEtrus autem, & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

2 Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum.

3 Is cum vidisset Petrum, & Joannem incipientes introire in templum, rogabat, ut eleemosynam acciperet.

4 Intuens autem in eum Petrus cum Joanne dixit: Respice in nos.

5 At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis.

6 Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni surge, & ambula.

7 Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum, & protinus consolidatæ sunt bases ejus, & plantæ.

8 Et exiliens stetit, & ambulabat: & intravit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum.

9 Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum.

10 Cognoscebant autem illum, quod ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore & extasi in eo, quod contigerat illi.

11 Cum teneret autem Petrum, & Joannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum, quæ appellatur Salomonis, stupentes.

12 Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

13 Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, Deus Patrum nostrorum glorificavit filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti.

14 * Vos autem sanctum, & justum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis: * Matth. 27. 20. Marc. 15. 11. Luc. 23. 18. Joann. 18. 40.

15 auctorem vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cujus nos testes sumus.

16 Et in fide nominis ejus hunc, quem vos vidistis, & nostis, confirmavit nomen ejus: & fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum.

17 Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.

18 Deus autem, quæ prænuntiavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit.

19 Pœnitemini igitur, & convertimini, ut deleantur peccata vestra,

20 ut cum venerint tempora refrigerii a conspectu Domini, & miserit eum, qui prædicatus est vobis, Jesum Christum,

21 quem oportet quidem cœlum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum a sæculo prophetarum.

22 Moyses quidem dixit: * Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me, ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis. * Deut. 18. 15.

23 Erit autem: omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.

24 Et omnes prophetæ a Samuel, & deinceps, qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos.

25 Vos estis filii prophetarum, & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: * Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. * Genes. 22. 18.

26 Vobis primum Deus suscitans Filium

lium suum, misit eum benedicentem vobis, ut convertat se unusquisque a nequitia sua.

CAPUT IV.

Apostoli post reclusionem in custodia examinati de claudi curatione, ostendunt in solo Christo lapide angulari esse salutem: nec principibus contra Dei jussum obtemperant cessando a doctrina nominis Christi: dimissi vero, & orantes, accipiunt signa dati Spiritus sancti: nullus ipsorum quidquam proprium habebat, sed suis devenditis faciebat pretium esse commune, sicut fecit Barnabas divendito agro suo.

1 LOquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi

2 dolentes, quod docerent populum, & annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis.

3 Et injecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crastinum: erat enim jam vespera.

4 Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: & factus est numerus virorum quinque millia.

5 Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, & seniores, & Scribæ in Jerusalem

6 & Annas princeps sacerdotum, & Caiphas, & Joannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali.

7 Et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

8 Tunc repletus Spiritu sancto Petrus dixit ad eos: Principes populi, & seniores audite:

9 Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est,

10 notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.

11 * Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli:

* Psalm. 117. 22. Isai. 28. 16. Matth. 21. 42. Marc. 12. 10. Luc. 20. 17. Rom. 9. 33. 1. Petr. 2. 7.

12 & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

13 Videntes autem Petri constantiam, & Joannis, comperto quod homines essent sine literis, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos, quoniam cum Jesu fuerant.

14 Hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

15 Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere: & conferebant ad invicem

16 dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Jerusalem: manifestum est, & non possumus negare.

17 Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.

18 Et vocantes eos denuntiaverunt, ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu.

19 Petrus vero, & Joannes respondentes dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate.

20 Non enim possumus quæ vidimus & audivimus non loqui.

21 At illi comminantes dimiserunt eos: non invenientes quomodo punirent eos propter populum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo, quod acciderat.

22 Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23 Dimissi autem venerunt ad suos: & annuntiaverunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum, & seniores dixissent.

24 Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cœlum, & terram,

ram, mare, & omnia, quæ in eis sunt:

25 qui Spiritu sancto per os patris nostri David pueri tui dixisti: * Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania?

* Psalm. 2. 1.

26 Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus.

27 Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populis Israel,

28 facere quæ manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri.

29 Et nunc, Domine, respice in minas eorum, & da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum,

30 in eo quod manum tuam extendas ad sanitates, & signa, & prodigia fieri per nomen sancti filii tui Jesu.

31 Et cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia.

32 Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

33 Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis.

34 Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant,

35 & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

36 Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis) Levites, Cyprius genere,

37 cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

CAPUT V.

Ananias & uxor sua Saphira, agro divendito, pretii partem sibi servant; quod tamen interrogante Petro factum esse negant: quam ob causam ad verbum Petri uxor post maritum subita morte percutitur: multa per Apostolos, & maxime per Petrum fiunt signa, ipsique in custodia reclusi ab Angelo educuntur, & rursum apprehensi non consentiunt, ut a prædicatione nominis Christi cessent. Gamalielis autem consilio cæsi dimittuntur, gaudentes quod pro Christi nomine cædi meruissent, quem constanter annuntiant.

1 VIr autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua, vendidit agrum,

2 & fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua: & afferens partem quamdam ad pedes Apostolorum posuit.

3 Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri?

4 Nonne manens tibi manebat, & venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo.

5 Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expiravit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt.

6 Surgentes autem juvenes amoverunt eum, & efferentes sepelierunt.

7 Factum est autem quasi horarum trium spatium, & uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introivit.

8 Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti.

9 Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, & efferent te.

10 Confestim cecidit ante pedes ejus, & expiravit. Intrantes autem juvenes inve-

invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum.

11 Et factus est timor magnus in universa ecclesia, & in omnes, qui audierunt hæc.

12 Per manus autem Apostolorum fiebant signa, & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.

13 Ceterorum autem nemo audebat se conjungere illis, sed magnificabat eos populus.

14 Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum,

15 ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis.

16 Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes ægros, & vexatos a spiritibus immundis: qui curabantur omnes.

17 Exurgens autem princeps sacerdotum, & omnes, qui cum illo erant, (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo:

18 & injecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica.

19 Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, & educens eos dixit:

20 Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus.

21 Qui cum audissent, intraverunt diluculo in templum, & docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, & qui cum eo erant, convocaverunt concilium, & omnes seniores filiorum Israel: & miserunt ad carcerem, ut adducerentur.

22 Cum autem venissent ministri, & aperto carcere non invenissent illos, reversi nuntiaverunt

23 dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, & custodes stantes ante januas: aperientes autem neminem intus invenimus.

24 Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi, & principes sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret.

25 Adveniens autem quidam nuntiavit eis: Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, & docentes populum.

26 Tunc abiit magistratus cum ministris, & adduxit illos sine vi, timebant enim populum, ne lapidarentur.

27 Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio: & interrogavit eos princeps sacerdotum

28 dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto: & ecce replestis Jerusalem doctrina vestra: & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.

29 Respondens autem Petrus, & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

30 Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis suspendentes in ligno.

31 Hunc principem, & salvatorem Deus exaltavit dextera sua ad dandam pœnitentiam Israeli, & remissionem peccatorum.

32 Et nos sumus testes horum verborum, & Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

33 Hæc cum audissent, dissecabantur, & cogitabant interficere illos.

34 Surgens autem quidam in concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor honorabilis universæ plebi, jussit foras ad breve homines fieri.

35 Dixitque ad illos: Viri Israelitæ, attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis.

36 Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est, & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum.

37 Post hunc extitit Judas Galilæus in diebus professionis, & avertit populum post se, & ipse periit: & omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.

38 Et

38 Et nunc itaque dico vobis, disce-
dite ab hominibus istis, & sinite illos:
quoniam si est ex hominibus consilium
hoc, aut opus, dissolvetur;
39 si vero ex Deo est, non poteritis
dissolvere illud, ne forte & Deo repu-
gnare inveniamini. Consenserunt autem
illi.
40 Et convocantes Apostolos, cæsis
denuntiaverunt, ne omnino loquerentur
in nomine Jesu, & dimiserunt eos.
41 Et illi quidem ibant gaudentes a
conspectu concilii, quoniam digni habi-
ti sunt pro nomine Jesu contumeliam
pati.
42 Omni autem die non cessabant in
templo, & circa domos docentes, & ev-
angelizantes Christum Jesum.

CAPUT VI.

Electio septem diaconorum, crescente in dies credentium numero: Stephani vehementia cum signis & prodigiis, in quem plurimi insurgunt Judæi: cumque eum non possent convincere, falsis testibus nituntur opprimere.

1 IN diebus autem illis, crescente nu-
mero discipulorum, factum est mur-
mur Græcorum adversus Hebræos, eo
quod despicerentur in ministerio quoti-
diano viduæ eorum.
2 Convocantes autem duodecim mul-
titudinem discipulorum, dixerunt: Non
est æquum nos derelinquere verbum Dei,
& ministrare mensis.
3 Considerate ergo fratres, viros ex
vobis boni testimonii septem, plenos Spi-
ritu sancto, & sapientia, quos consti-
tuamus super hoc opus.
4 Nos vero orationi, & ministerio
verbi instantes erimus.
5 Et placuit sermo coram omni mul-
titudine. Et elegerunt Stephanum, vi-
rum plenum fide, & Spiritu sancto, &
Philippum, & Prochorum, & Nicano-
rem, & Timonem, & Parmenam, &
Nicolaum advenam Antiochenum.
6 Hos statuerunt ante conspectum A-
postolorum, & orantes imposuerunt eis
manus.
7 Et verbum Domini crescebat, &
multiplicabatur numerus discipulorum in
Jerusalem valde: multa etiam turba sa-
cerdotum obediebat fidei.
8 Stephanus autem plenus gratia, &
fortitudine faciebat prodigia, & signa
magna in populo.
9 Surrexerunt autem quidam de syn-
agoga, quæ appellatur Libertinorum, &
Cyrenensium, & Alexandrinorum, &
eorum qui erant a Cilicia, & Asia, dis-
putantes cum Stephano:
10 & non poterant resistere sapientiæ,
& Spiritui, qui loquebatur. *

* *Supra cap. pr. vers. 10.* AUDIENTES.

11 Tunc summiserunt viros, qui di-
cerent, se audivisse eum dicentem ver-
ba blasphemiæ in Moysen, & in Deum.
12 Commoverunt itaque plebem, &
seniores, & Scribas: & concurrentes ra-
puerunt eum, & adduxerunt in conci-
lium.
13 & statuerunt falsos testes, qui di-
cerent: Homo iste non cessat loqui ver-
ba adversus locum sanctum, & legem.
14 Audivimus enim eum dicentem:
Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet
locum istum, & mutabit traditiones,
quas tradidit nobis Moyses.
15 Et intuentes eum omnes, qui se-
debant in concilio, viderunt faciem e-
jus tamquam faciem Angeli.

CAPUT VII.

Stephanus, data respondendi facultate, multa refert de pacto Dei cum Abraham ejusque minoribus, de Moyse, & egressione filiorum Israel ex Aegypto, de tabernaculo testimonii, & templo per Salomonem ædificato; Judæos reprehendens, quod ipsi & patres eorum Spiritui sancto semper restiterint: cum autem diceret se Jesum a dextris Dei videre, lapidatur, testibus vestimenta ad pedes Sauli deponentibus: oratque pro lapidantibus.

1 Di-

1 Dixit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent?

2 Qui ait: Viri fratres, & patres, audite. Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ, cum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in Charan,

* Gen. 12. 1. 3 & dixit ad illum: * Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstravero tibi.

4 Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis.

5 Et non dedit illi hereditatem in ea, nec passum pedis: sed repromisit dare illi eam in possessionem, & semini ejus post ipsum, cum non haberet filium.

* Gen. 15. 13. 6 Locutus est autem ei Deus: * Quia erit semen ejus accola in terra aliena, & servituti eos subjicient, & male tractabunt eos annis quadringentis.

7 Et gentem, cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus: & post hæc exibunt, & servient mihi in loco isto.

* Gen. 17. 10. * Gen. 21. 2. * Gen. 25. 24. * Gen. 29. 32. & 30. 5. * Gen. 37. 28. 8 * Et dedit illi testamentum circumcisionis: * & sic genuit Isaac, & circumcidit eum die octavo: & * Isaac Jacob, & * Jacob duodecim Patriarchas.

9 Et Patriarchæ æmulantes * Joseph vendiderunt in Ægyptum: & erat Deus cum eo.

* Gen. 41. 37. 10 Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus: & * dedit ei gratiam, & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & super omnem domum suam.

11 Venit autem fames in universam Ægyptum, & Chanaan, & tribulatio magna: & non inveniebant cibos patres nostri.

* Gen. 42. 2. 12 * Cum audisset autem Jacob, esse frumentum in Ægypto, misit patres nostros primum:

* Gen. 45. 4. 13 * & in secundo cognitus est Joseph a fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus ejus.

14 Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuagintaquinque.

15 * Et descendit Jacob in Ægyptum, & * defunctus est ipse, & patres nostri. * Gen. 46. 5. * Gen. 49. 32.

16 Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, * quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem. * Gen. 23. 16. & 33. 19. Jos. 24. 32.

17 Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahæ, * crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto, * Exod. 1. 7.

18 quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Joseph.

19 Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos, ne vivificarentur.

20 * Eodem tempore natus est Moyses, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. * Exod. 2. 2. Hebr. 11. 23.

21 Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum sibi in filium.

22 Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis.

23 Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus, ut visitaret fratres suos filios Israel.

24 * Et cum vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percusso Ægyptio. * Exod. 2. 11.

25 Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt.

26 * Sequenti vero die apparuit illis litigantibus, & reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum? * Exod. 2. 13.

27 Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum dicens: Quis te constituit principem, & judicem super nos?

28 Numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Ægyptium?

29 Fugit autem Moyses in verbo isto,

isto, & factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.

* Exod. 3. 2. 30 Et expletis annis quadraginta, * apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi.

31 Moyses autem videns, admiratus est visum, & accedente illo, ut consideraret, facta est ad eum vox Domini dicens.

32 Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses non audebat considerare.

33 Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum. locus enim, in quo stas, terra sancta est.

34 Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & gemitum eorum audivi, & descendi liberare eos. Et nunc veni, & mittam te in Ægyptum.

35 Hunc Moysen, quem negaverunt dicentes: Quis te constituit principem, & judicem? hunc Deus principem, & redemptorem misit cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.

* Exod. 7. 3. & 9. 10. & 21. 14. 36 * Hic eduxit illos faciens prodigia, & signa in terra Ægypti, & in rubro mari, & in deserto annis quadraginta.

* Deut. 18. 15. 37 Hic est Moyses, qui dixit filiis Israel: * Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me: ipsum audietis.

* Exod. 19. 3. 38 * Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris, qui accepit verba vitæ dare nobis.

39 Cui noluerunt obedire patres nostri, sed repulerunt, & aversi sunt cordibus suis in Ægyptum,

* Exod. 32. 1. 40 dicentes ad Aaron: * Fac nobis deos, qui præcedant nos. Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid factum sit ei.

41 Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulacro, & lætabantur in operibus manuum suarum.

42 Convertit autem Deus, & tradidit eos servire militiæ cœli, sicut scriptum est in libro Prophetarum: * Numquid victimas, & hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel? * Amos 5. 25.

43 Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sidus dei vestri Rempham, figuras, quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem.

44 Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus * loquens ad Moysen, ut faceret illud secundum formam, quam viderat. * Exod. 25. 40.

45 * Quod & induxerunt suscipientes patres nostri cum Jesu in possessionem Gentium, quas expulit Deus a facie patrum nostrorum, usque in diebus David, * Jos. 3. 14. Hebr. 4. 8.

46 * qui invenit gratiam ante Deum, * & petiit, ut inveniret tabernaculum Deo Jacob. * 1. Reg. 16. 13. * Psalm. 131. 5.

47 * Salomon autem ædificavit illi domum. * 3. Reg. 6. 1. 2. Par. 3. 1.

48 * Sed non excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit. * Infr. 17. 24.

49 * Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ est? * Isai. 66. 1.

50 Nonne manus mea fecit hæc omnia?

51 Dura cervice, & incircumcisis cordibus, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut patres vestri, ita & vos.

52 Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores, & homicidæ fuistis.

53 qui accepistis legem in dispositione Angelorum, & non custodistis.

54 Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum.

55 Cum autem esset plenus spiritu sancto, intendens in cœlum vidit gloriam Dei, & Jesum stantem a dextris Dei. Et ait: Ecce video cœlos apertos, & Filium

lium hominis stantem a dextris Dei.

56 Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, & impetum fecerunt unanimiter in eum.

57 Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant: & testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus.

58 Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem: Domine Jesu, suscipe spiritum meum.

59 Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci ejus.

C A P U T VIII.

In persecutione disperguntur omnes præter Apostolos, Saulo devastante Ecclesiam: Philippus plurimos in Samaria convertit, & in his Simonem magum baptizat: missi ab Apostolis Petrus & Joannes, oratione ac manuum impositione impetrant credentibus Samaritanis Spiritum sanctum: Simon autem volens Spiritus sancti dationem pecunia emere, dure a Petro corripitur: Philippus ab Angelo mittitur ad Eunuchum, quem ubi credentem baptizasset, a Spiritu raptus defertur in Azotum.

1 FActa est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Jerosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Judææ, & Samariæ præter Apostolos.

2 Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum.

3 Saulus autem devastabat Ecclesiam per domos intrans, & trahens viros, ac mulieres, tradebat in custodiam.

4 Igitur qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei.

5 Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum.

6 Intendebant autem turbæ his, quæ a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes signa, quæ faciebat.

7 Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant.

8 Multi autem paralytici, & claudi curati sunt.

9 Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum:

10 cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna.

11 Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis suis dementasset eos.

12 Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri, ac mulieres.

13 Tunc Simon & ipse credidit: & cum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa, & virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.

14 Cum autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Joannem.

15 Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum.

16 Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu.

17 Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

18 Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam

19 dicens: Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum:

20 Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.

21 Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo.

22 Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

23 In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse.

24 Respondens autem Simon dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum, quæ dixistis.

25 Et illi quidem testificati, & locuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, & multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

26 Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade contra meridianum ad viam, quæ descendit ab Jerusalem in Gazam: hæc est deserta.

27 Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem:

28 & revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam prophetam.

29 Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adjunge te ad currum istum.

30 Accurrens autem Philippus audivit eum legentem Isaiam Prophetam, & dixit: Putasne intelligis quæ legis?

31 Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum, ut ascenderet, & sederet secum.

32 Locus autem Scripturæ, quam legebat, erat hic: * Tamquam ovis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum.

* Isai. 53. 7.

33 In humilitate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus?

34 Respondens autem eunuchus Philippo dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo?

35 Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens a Scriptura ista, evangelizavit illi Jesum.

36 Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua: quid prohibet me baptizari?

37 Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Jesum Christum.

38 Et jussit stare currum: & descenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum.

39 Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

40 Philippus autem inventus est in Azoto, & pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

CAPUT IX.

Admiranda Sauli persecutoris conversio, Domino ei apparente, & Anania ad ipsum misso, a quo baptizatus cœpit Damasci acerrime tueri Jesum esse Christum, discipuli vero ipsum dimittunt per murum propter Judæorum insidias: quem Barnabas Jerosolymis ducit ad Apostolos: unde rursum propter insidias dimittitur Tarsum. Petrus Lyddæ sanat Æneam paralyticum, & in Joppe Tabitham resuscitat.

1 Saulus autem adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, accessit ad Principem sacerdotum,

2 & petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, ut si quos invenisset hujus viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem.

3 * Et cum iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damasco: & subito circumfulsit eum lux de cælo.

* Infra 22. 6. & 26. 12. 1. Cor. 15. 8. 2. Cor. 12. 2.

4 Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris?

5 Qui dixit: Quis es, Domine? Et ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris: durum est tibi contra stimulum calcitrare.

6 Et tremens, ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere?

7 Et

7 Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. * Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

* Infr. 22. 9.

8 Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes introduxerunt Damascum.

9 Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit.

10 Erat autem quidam discipulus Damasci nomine Ananias: * & dixit ad illum in visu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine.

* Infr. 22. 12.

11 Et Dominus ad eum: Surge, & vade in vicum, qui vocatur rectus: & quære in domo Judæ Saulum nomine Tarsensem: ecce enim orat.

12 (Et vidit virum Ananiam nomine introeuntem, & imponentem sibi manus, ut visum recipiat.)

13 Respondit autem Ananias: Domine, audivi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem.

14 Et hic habet potestatem a principibus sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

15 Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel.

16 Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

17 Et abiit Ananias, & introivit in domum, & imponens ei manus dixit: Saule frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu sancto.

18 Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tamquam squamæ, & visum recepit: & surgens baptizatus est.

19 Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.

20 Et continuo in synagogis prædicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei.

21 Stupebant autem omnes, qui audiebant, & dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud, & huc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad principes sacerdotum?

22 Saulus autem multo magis convalescebat, & confundebat Judæos, qui habitabant Damasci, affirmans, quoniam hic est Christus.

23 Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Judæi, ut eum interficerent.

24 Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem & portas die ac nocte, ut eum interficerent.

25 Accipientes * autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta.

* 2. Cor. 11. 33.

26 Cum autem venisset in Jerusalem, tentabat se jungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes, quod esset discipulus.

27 Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos, & narravit illis, quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu.

28 Et erat cum illis intrans, & exiens in Jerusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini.

29 Loquebatur quoque Gentibus, & disputabat cum Græcis. Illi autem quærebant occidere eum.

30 Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tarsum.

31 Ecclesia quidem per totam Judæam, & Galilæam, & Samariam habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur.

32 Factum est autem, ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.

33 Invenit autem ibi hominem quemdam nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus.

34 Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus: surge & sterne

ne tibi. Et continuo surrexit.
35 Et viderunt eum omnes, qui ha-
bitabant Lyddæ, & Saronæ: qui con-
versi sunt ad Dominum.
36 In Joppe autem fuit quædam di-
scipula, nomine Tabitha, quæ interpre-
tata dicitur Dorcas. Hæc erat plena o-
peribus bonis, & eleemosynis, quas fa-
ciebat.
37 Factum est autem in diebus illis,
ut infirmata moreretur. Quam cum la-
vissent, posuerunt eam in cœnaculo.
38 Cum autem prope esset Lydda ad
Joppen, discipuli audientes, quia Petrus
esset in ea, miserunt duos viros ad eum,
rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos.
39 Exurgens autem Petrus venit cum
illis. Et cum advenisset, duxerunt illum
in cœnaculum, & circumsteterunt illum
omnes viduæ flentes, & ostendentes ei
tunicas & vestes, quas faciebat illis Dor-
cas.
40 Ejectis autem omnibus foras, Pe-
trus ponens genua oravit: & conversus
ad corpus dixit: Tabitha, surge. At
illa aperuit oculos suos, & viso Petro,
resedit.
41 Dans autem illi manum erexit
eam. Et cum vocasset sanctos, & vi-
duas, assignavit eam vivam.
42 Notum autem factum est per u-
niversam Joppen: & crediderunt multi
in Domino.
43 Factum est autem, ut dies mul-
tos moraretur in Joppe apud Simonem
quemdam coriarium.

CAPUT X.

Jussu Angeli accersit Cornelius Centurio Petrum, qui per lintei visionem admonitus, Gentes ad Evangelium admittendas esse, venit ad illum: cumque super omnes verbum ejus de Christo audientes Spiritus sanctus descendisset, jussit eos baptizari.

1 VIr autem quidam erat in Cæsa-
reæ nomine Cornelius, Centurio
cohortis, quæ dicitur Italica,
2 religiosus, ac timens Deum cum
omni domo sua, faciens eleemosynas
multas plebi, & deprecans Deum sem-
per.
3 Is vidit in visu manifeste, quasi
hora diei nona Angelum Dei introeun-
tem ad se, & dicentem sibi, Corneli.
4 At ille intuens eum timore corre-
ptus dixit: Quid est Domine? Dixit au-
tem illi: Orationes tuæ, & eleemosynæ
tuæ ascenderunt in memoriam in con-
spectu Dei.
5 Et nunc mitte viros in Joppen, &
accersi Simonem quemdam, qui cogno-
minatur Petrus.
6 Hic hospitatur apud Simonem quem-
dam coriarium, cujus est domus juxta
mare: hic dicet tibi, quid te oporteat
facere.
7 Et cum discessisset Angelus, qui lo-
quebatur illi, vocavit duos domesticos
suos, & militem metuentem Domi-
num ex his, qui illi parebant.
8 Quibus cum narrasset omnia, misit
illos in Joppen.
9 Postera autem die iter illis facien-
tibus, & appropinquantibus civitati, a-
scendit Petrus in superiora, ut oraret
circa horam sextam.
10 Et cum esuriret, voluit gustare.
Parantibus autem illis, cecidit super eum
mentis excessus:
11 & vidit cœlum apertum, & de-
scendens vas quoddam, velut linteum
magnum, quatuor initiis submitti de cœ-
lo in terram,
12 in quo erant omnia quadrupedia,
& serpentia terræ, & volatilia cœli.
13 Et facta est vox ad eum: Surge,
Petre, occide, & manduca.
14 Ait autem Petrus: Absit, Domi-
ne, quia numquam manducavi omne
commune, & immundum.
15 Et vox iterum secundo ad eum:
Quod Deus purificavit, tu commune ne
dixeris.
16 Hoc autem factum est per ter: &
statim receptum est vas in cœlum.
17 Et dum intra se hæsitaret Petrus,
quidnam esset visio, quam vidisset, ec-
ce

ea viri, qui missi erant a Cornelio, inquirentes domum Simonis astiterunt ad januam.

18 Et cum vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19 Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærunt te.

20 Surge itaque, descende, & vade cum eis nihil dubitans, quia ego misi illos.

21 Descendens autem Petrus ad viros dixit: Ecce ego sum, quem quæritis: quæ causa est, propter quam venistis?

22 Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, & timens Deum, & testimonium habens ab universa gente Judæorum, responsum accepit ab Angelo sancto accersire te in domum suam, & audire verba abs te.

23 Introducens ergo eos recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis: & quidam ex fratribus ab Joppe comitati sunt eum.

24 Altera autem die introivit Cæsaream. Cornelius vero expectabat illos, convocatis cognatis suis, & necessariis amicis.

25 Et factum est, cum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit.

26 Petrus vero elevavit eum dicens: Surge, & ego ipse homo sum.

27 Et loquens cum illo intravit, & invenit multos, qui convenerant:

28 dixitque ad illos: Vos scitis, quomodo abominatum sit viro Judæo conjungi, aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem.

29 Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me?

30 Et Cornelius ait: A nudiustertia die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir stetit ante me in veste candida, & ait:

31 Corneli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei.

32 Mitte ergo in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare.

33 Confestim ergo misi ad te, & tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus audire omnia, quæcumque tibi præcepta sunt a Domino.

34 Aperiens autem Petrus os suum dixit: In veritate comperi, * quia non est personarum acceptor Deus: * Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

35 sed in omni gente, qui timet eum, & operatur justitiam, acceptus est illi.

36 Verbum misit Deus filiis Israel, annuntians pacem per Jesum Christum: (hic est omnium Dominus.)

37 Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam: incipiens enim a * Galilæa, post baptismum, quod prædicavit Joannes, * Luc. 4. 14.

38 Jesum a Nazareth: quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute: qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

39 Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Judæorum, & Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

40 Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri,

41 non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo: nobis, qui manducavimus, & bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis.

42 Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo judex vivorum, & mortuorum.

43 * Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum. * Jerem. 31. 34. Mich. 7. 18.

44 Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum.

45 Et obstupuerunt ex circumcisione fide-

fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.

46 Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum.

47 Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos?

48 Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum, ut maneret apud eos aliquot diebus.

CAPUT XI.

Petrus disceptantibus fratribus, quod ad Gentes accessisset, rei ordinem exponit: multis Antiochiae conversis praedicatione discipulorum, mittitur ad eos Barnabas ab Ecclesia Jerosolymitana, qui multis conversis adducit eo & Saulum a Tarso, cum quo mittitur Jerusalem, ut in famem ab Agabo propheta praedictam ferant fratribus eleemosynam.

1 AUdierunt autem Apostoli, & fratres, qui erant in Judæa, quoniam & Gentes receperunt verbum Dei.

2 Cum autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione,

3 dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?

4 Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens:

5 Ego eram in civitate Joppe orans, & vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis submitti de cælo, & venit usque ad me.

6 In quod intuens considerabam, & vidi quadrupedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia cæli.

7 Audivi autem & vocem dicentem mihi: Surge, Petre, occide, & manduca.

8 Dixi autem: Nequaquam, Domine, quia commune aut immundum numquam introivit in os meum.

9 Respondit autem vox secundo de cælo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris.

10 Hoc autem factum est per ter: & recepta sunt omnia rursum in cælum.

11 Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi a Cæsarea ad me.

12 Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis nihil hæsitans. Venerunt autem mecum & sex fratres isti, & ingressi sumus in domum viri.

13 Narravit autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua stantem, & dicentem sibi: Mitte in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14 qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, & universa domus tua.

15 Cum autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio.

16 Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: * Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.

Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joan. 1. 26. Sup. 1. 5. Inf. 19. 4.

17 Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum; ego quis eram, qui possem prohibere Deum?

18 His auditis, tacuerunt: & glorificaverunt Deum dicentes: Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

19 Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judæis.

20 Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum Jesum.

21 Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

22 Pervenit autem sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Jerosolymis super istis: & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam.

23 Qui

23 Qui cum pervenisset, & vidisset gratiam Dei, gavisus est: & hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino,

24 quia erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino.

25 Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum: quem cum invenisset, perduxit Antiochiam.

26 Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani.

27 In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetæ Antiochiam.

28 Et surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum, famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio.

29 Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus:

30 quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ, & Sauli.

CAPUT XII.

Herodes occiso Jacobo Petrum tradidit in carcerem, cupiens post Pascha eum tradere populo occidendum, sed orante pro eo sine intermissione Ecclesia, Angelico eductus auxilio fratribus magnum attulit gaudium. facta autem de carceris custodibus inquisitione, Herodes proficiscitur Cæsaream. cumque divinos honores a populo oblatos non respueret, percussus est ab Angelo, & consumptus a vermibus expiravit.

1 Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia.

2 Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.

3 Videns autem, quia placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azymorum.

4 Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5 Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

6 Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem.

7 Et ecce Angelus Domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitavit eum dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus.

8 Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.

9 Et exiens sequebatur eum, & nesciebat, quia verum est, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre.

10 Transeuntes autem primam, & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem, quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum, & continuo discessit Angelus ab eo.

11 Et Petrus ad se reversus dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum.

12 Consideransque venit ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes.

13 Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode.

14 Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, sed intro currens nuntiavit, stare Petrum ante januam.

15 At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est.

16 Petrus autem perseverabat pulsans.

illos. Cum autem aperuissent, viderunt
eum, & obstupuerunt.
17 Annuens autem eis manu, ut ta-
cerent, narravit, quomodo Dominus e-
duxisset eum de carcere, dixitque: Nun-
tiate Jacobo, & fratribus hæc. Et e-
gressus abiit in alium locum.
18 Facta autem die, erat non parva
turbatio inter milites, quidnam factum
esset de Petro.
19 Herodes autem cum requisisset eum,
& non invenisset, inquisitione facta de
custodibus, jussit eos duci * descendens-
que a Judæa in Cæsaream, ibi commo-
ratus est.

* Supple ad supplicium.

20 Erat autem iratus Tyriis, & Si-
doniis. At illi unanimes venerunt ad
eum, & persuaso Blasto, qui erat super
cubiculum regis, postulabant pacem, eo
quod alerentur regiones eorum ab illo.
21 Statuto autem die Herodes vesti-
tus veste regia sedit pro tribunali, &
concionabatur ad eos.
22 Populus autem acclamabat: Dei
voces, & non hominis.
23 Confestim autem percussit eum
Angelus Domini, eo quod non dedisset
honorem Deo: & consumptus a vermi-
bus expiravit.
24 Verbum autem Domini crescebat,
& multiplicabatur.
25 Barnabas autem, & Saulus reversi
sunt ab Jerosolymis expleto ministerio,
assumpto Joanne, qui cognominatus est
Marcus.

CAPUT XIII.

Saulus & Barnabas jubentur a Spiritu sancto segregari ad opus prædicationis inter Gentes, & Barjesu sive Elyma mago, qui eorum prædicationi resistebat, ad Pauli verbum excæcato, credit Sergius Paulus: in Antiochia Pisidiæ Paulus in synagoga latius de Christo disserit sed Judæis blasphemantibus, & persecutionem in eos excitantibus, convertuntur ad Gentes juxta Isaiæ vaticinium.

1 ERant autem in Ecclesia, quæ e-
rat Antiochiæ, prophetæ, & do-
ctores, in quibus Barnabas, & Simon,
qui vocabatur Niger, & Lucius Cyre-
nensis, & Manahen, qui erat Herodis
Tetrarchæ collactaneus, & Saulus.
2 Ministrantibus autem illis Domino,
& jejunantibus, dixit illis Spiritus san-
ctus: Segregate mihi Saulum, & Bar-
nabam in opus, ad quod assumpsi eos.
3 Tunc jejunantes, & orantes, im-
ponentesque eis manus dimiserunt illos.
4 Et ipsi quidem missi a Spiritu san-
cto abierunt Seleuciam, & inde navi-
gaverunt Cyprum.
5 Et cum venissent Salaminam, præ-
dicabant verbum Dei in Synagogis Ju-
dæorum. Habebant autem & Joannem
in ministerio.
6 Et cum perambulassent universam
insulam usque Paphum, invenerunt quem-
dam virum magum pseudoprophetam,
Judæum, cui nomen erat Barjesu,
7 qui erat cum Proconsule Sergio Pau-
lo viro prudente. Hic, accersitis Barna-
ba, & Saulo, desiderabat audire verbum
Dei.
8 Resistebat autem illis Elymas ma-
gus, (sic enim interpretatur nomen e-
jus,) quærens avertere Proconsulem a
fide.
9 Saulus autem, qui & Paulus, re-
pletus Spiritu sancto, intuens in eum
10 dixit: O plene omni dolo, & o-
mni fallacia, fili diaboli, inimice omnis
justitiæ, non desinis subvertere vias Do-
mini rectas.
11 Et nunc ecce manus Domini su-
per te, & eris cæcus, non videns so-
lem usque ad tempus. Et confestim ce-
cidit in eum caligo, & tenebræ, & cir-
cuiens quærebat qui ei manum daret.
12 Tunc Proconsul cum vidisset fa-
ctum, credidit admirans super doctrina
Domini.
13 Et cum a Papho navigassent Pau-
lus, & qui cum eo erant, venerunt
Pergen Pamphyliæ. Joannes autem di-
scedens ab eis reversus est Jerosolymam.

14 Il-

14 Illi vero pertranseuntes Pergen venerunt Antiochiam Pisidiæ, & ingressi synagogam die sabbatorum sederunt.

15 Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.

16 Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens ait: Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite.

17 Deus plebis Israel elegit patres nostros, & plebem exaltavit, cum essent incolæ * in terra Ægypti, * & in brachio excelso eduxit eos ex ea,

18 * & per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto.

19 Et destruens gentes septem in terra Chanaan, * sorte distribuit eis terram eorum

20 quasi post quadringentos & quinquaginta annos: * & post hæc dedit judices usque ad Samuel Prophetam.

21 Et exinde * postulaverunt regem: & dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta.

22 Et amoto illo, * suscitavit illis David regem: cui testimonium perhibens dixit: * Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.

23 Hujus Deus ex semine * secundum promissionem eduxit Israel salvatorem Jesum,

24 * prædicante Joanne ante faciem adventus ejus baptismum pœnitentiæ omni populo Israel.

25 Cum impleret autem Joannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse, * non sum ego, sed ecce venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere.

26 Viri fratres, filii generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis hujus missum est.

27 Qui enim habitabant Jerusalem, & principes ejus hunc ignorantes, & voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur, judicantes impleverunt.

28 Et nullam causam mortis invenientes in eo * petierunt a Pilato, ut interficerent eum.

29 Cumque consummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno posuerunt eum in monumento.

30 * Deus vero suscitavit eum a mortuis tertia die: qui visus est per dies multos his,

31 qui simul ascenderant cum eo de Galilæa in Jerusalem: qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem.

32 Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est:

33 quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris resuscitans Jesum, sicut & in Psalmo secundo scriptum est: * Filius meus es tu, ego hodie genui te.

34 Quod autem suscitavit eum a mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit: * Quia dabo vobis sancta David fidelia.

35 Ideoque & alias dicit: * Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

36 David enim in sua generatione cum administrasset voluntati Dei, * dormivit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem.

37 Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem.

38 Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari,

39 in hoc omnis, qui credit, justificatur.

40 Videte ergo, ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis:

41 * Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini, quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis.

42 Exeuntibus autem illis rogabant, ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba hæc.

43 Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judæorum, & colentium advenarum Paulum, & Barnabam,

bam, qui loquentes suadebant eis, ut
permanere nt in gratia Dei.
44 Sequenti vero sabbato pene uni-
versa civitas convenit audire verbum
Dei.
45 Videntes autem turbas Judæi, re-
pleti sunt zelo, & contradicebant his,
quæ a Paulo dicebantur blasphemantes.
46 Tunc constanter Paulus, & Bar-
nabas dixerunt: Vobis oportebat primum
loqui verbum Dei: sed quoniam repel-
litis illud, & indignos vos judicatis æter-
næ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.
47 Sic enim præcepit nobis Dominus:
* Posui te in lucem Gentium, ut sis in
salutem usque ad extremum terræ.
48 Audientes autem Gentes gavisæ
sunt, & glorificabant verbum Domini:
& crediderunt quotquot erant præordina-
ti ad vitam æternam.
49 Disseminabatur autem verbum Do-
mini per universam regionem.
50 Judæi autem concitaverunt mulie-
res religiosas, & honestas, & primos ci-
vitatis, & excitaverunt persecutionem
in Paulum, & Barnabam, & ejecerunt
eos de finibus suis.
51 * At illi, excusso pulvere pedum
in eos, venerunt Iconium.
52 Discipuli quoque replebantur gau-
dio, & Spiritu sancto.

* Isai. 49. 6.

* Matth. 10. 14. Marc. 6. 11. Luc. 9. 5.

C A P U T XIV.

Multis Judæorum ac Ethnicorum Iconii fidem in Christum suscipientibus, concitatur a Judæis tumultus in Apostolos, qui Lystram fugiunt, ubi Paulus claudum a matris utero curat; populumque ac sacerdotes ob id ipsis tamquam diis sacrificare volentes ægre compescunt: sed concitata a Judæis supervenientibus turba, Paulus lapidatur, & pro mortuo relinquitur: cumque surrexisset, ipse & Barnabas discipulos per varia loca exhortantes, & presbyteros ordinantes, revertuntur Antiochiam.

1 FActum est autem Iconii, ut simul
introirent in synagogam Judæo-
rum, & loquerentur, ita ut crederet Ju-
dæorum, & Græcorum copiosa multitudo.
2 Qui vero increduli fuerunt Judæi,
suscitaverunt, & ad iracundiam conci-
taverunt animas Gentium adversus fratres.
3 Multo igitur tempore demorati sunt,
fiducialiter agentes in Domino, testimo-
nium perhibente verbo gratiæ suæ, dan-
te signa & prodigia fieri per manus eo-
rum.
4 Divisa est autem multitudo civita-
tis: & quidam quidem erant cum Ju-
dæis, quidam vero cum Apostolis.
5 Cum autem factus esset impetus
Gentilium, & Judæorum cum principi-
bus suis, ut contumeliis afficerent, &
lapidarent eos,
6 intelligentes confugerunt ad civitates
Lycaoniæ Lystram, & Derben, & uni-
versam in circuitu regionem, & ibi ev-
angelizantes erant.
7 Et quidam vir Lystris infirmus pe-
dibus sedebat, claudus ex utero matris
suæ, qui numquam ambulaverat.
8 Hic audivit Paulum loquentem.
Qui intuitus eum, & videns, quia fi-
dem haberet, ut salvus fieret,
9 dixit magna voce: Surge super pe-
des tuos rectus. Et exilivit, & ambu-
labat.
10 Turbæ autem cum vidissent quod
fecerat Paulus, levaverunt vocem suam
Lycaonice dicentes: Dii similes facti ho-
minibus descenderunt ad nos.
11 Et vocabant Barnabam Jovem,
Paulum vero Mercurium, quoniam ipse
erat dux verbi.
12 Sacerdos quoque Jovis, qui erat
ante civitatem, tauros, & coronas ante
januas afferens, cum populis volebat sa-
crificare.
13 Quod ubi audierunt Apostoli Bar-
nabas, & Paulus, conscissis tunicis suis
exilierunt in turbas, clamantes,
14 & dicentes: Viri, quid hæc faci-
tis? & nos mortales sumus, similes vo-
bis homines, annuntiantes vobis ab his
vanis converti ad Deum vivum, * qui
fecit cœlum, & terram, & mare, & o-
mnia, quæ in eis sunt:

* Gen. 1. 1. Psal. 145. 6. Apoc. 14. 7.

15 qui

15 qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.

16 Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda nostra.

17 Et hæc dicentes vix sedaverunt turbas, ne sibi immolarent.

18 Supervenerunt autem quidam ab Antiochia, & Iconio Judæi, & persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse.

19 Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, & postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

20 Cumque evangelizassent civitati illi, & docuissent multos, reversi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam,

21 confirmantes animas discipulorum, exhortantesque, ut permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

22 Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.

23 Transeuntesque Pisidiam venerunt in Pamphyliam:

24 & loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam:

25 * & inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus, quod compleverunt. * Sup. 13. 2.

26 Cum autem venissent, & congregassent Ecclesiam, retulerunt, quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

27 Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

CAPUT XV.

Orta Antiochiæ seditione propter Judæos volentes Gentes ad Deum conversas circumcidi, Paulus & Barnabas rem ad Apostolos referunt: qui post Petri & Jacobi suffragia, communi decreto per litteras statuunt, Gentes conversas non ligari lege Moysi: Paulus cupiens ab Antiochia invisere loca, in quibus prædicaverat, separatur a Barnaba, eo quod nollet Joannem assumi.

1 ET quidam descendentes de Judæa docebant fratres: * Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. * Gal. 5. 2.

2 Facta ergo seditione non minima Paulo, & Barnabæ adversus illos, statuerunt, ut ascenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alii ex aliis ad Apostolos, & presbyteros in Jerusalem super hac quæstione.

3 Illi ergo deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicen, & Samariam, narrantes conversionem Gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4 Cum autem venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis, & senioribus, annuntiantes, quanta Deus fecisset cum illis.

5 Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.

6 Conveneruntque Apostoli, & seniores videre de verbo hoc.

7 Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: * Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere. * Supra 10. 20.

8 Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit * dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis: * Supra 10. 44.

9 & nihil discrevit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

11 Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi.

12 Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabam, & Paulum nar-

ran-

mantes, quanta Deus fecisset signa, & prodigia in Gentibus per eos.

13 Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus dicens: Viri fratres, audite me.

14 Simon narravit, quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15 Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est:

* Amos 9. 11. 16 * Post hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit: & diruta ejus reædificabo, & erigam illud,

17 ut requirant ceteri hominum Dominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc.

18 Notum a sæculo est Domino opus suum.

19 Propter quod ego judico non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum,

20 sed scribere ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine.

21 Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22 Tunc placuit Apostolis, & senioribus cum omni Ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba Judam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam viros primos in fratribus,

23 scribentes per manus eorum. APOSTOLI & seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex Gentibus salutem.

24 Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus;

25 placuit nobis collectis in unum eligere viros, & mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba, & Paulo,

26 hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi.

27 Misimus ergo Judam, & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem.

28 Visum est enim Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria:

29 ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, a quibus custodientes vos, bene agetis. Valete.

30 Illi ergo dimissi descenderunt Antiochiam: & congregata multitudine tradiderunt epistolam.

31 Quam cum legissent, gavisi sunt super consolatione.

32 Judas autem, & Silas, & ipsi cum essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmaverunt.

33 Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos, qui miserant illos.

34 Visum est autem Silæ ibi remanere: Judas autem solus abiit Jerusalem.

35 Paulus autem, & Barnabas demorabantur Antiochiæ docentes, & evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini.

36 Post aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

37 Barnabas autem volebat secum assumere & Joannem, qui cognominabatur Marcus.

38 Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, * & non isset cum eis in opus) non debere recipi. * Supra 13. 13.

39 Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, & Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum.

40 Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus.

41 Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

CA-

CAPUT XVI.

Paulus Lystris assumptum Timotheum circumcidit, & per varias civitates tradit servanda Apostolorum dogmata: vetantur a Spiritu sancto prædicare in Asia & Bithynia: vocato autem per visionem Paulo in Macedoniam, proficiscuntur: primumque Philippis prædicantes, hospitio excipiuntur apud Lydiam: sed ejecto per Paulum spiritu pythone, virgis cæsi mittuntur in carcerem. ubi facto terræ motu, solutisque eorum vinculis, custos carceris convertitur: posteroque die magistratus orant, ut civitatem egrediantur.

1 PErvenit autem Derben, & Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Judææ fidelis, patre Gentili.

2 Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant, & Iconio fratres.

3 Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum propter Judæos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes, quod pater ejus erat Gentilis.

4 Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, & senioribus, qui erant Jerosolymis.

5 Et Ecclesiæ quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie.

6 Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

7 Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Jesu.

8 Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem:

9 & visio per noctem Paulo ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam adjuva nos.

10 Ut autem visum vidit, statim quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti, quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

11 Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim,

12 & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot conferentes.

13 Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant.

14 Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur a Paulo.

15 Cum autem baptizata esset, & domus ejus, deprecata est dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, & manete. Et coegit nos.

16 Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando.

17 Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis.

18 Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conversus spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora.

19 Videntes autem domini ejus, quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum, & Silam perduxerunt in forum ad principes:

20 & offerentes eos magistratibus dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cum sint Judæi:

21 & annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani.

22 Et cucurrit plebs adversus eos: & magistratus, scissis tunicis eorum, * jusserunt eos virgis cædi.

* 2. Cor. 11. 25. Philip. 1. 30. 1. Thess. 2. 2.

23 Et

23 Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi, ut diligenter custodiret eos.

24 Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pedes eorum strinxit ligno.

25 Media autem nocte Paulus & Silas orantes laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia erant.

26 Subito vero terræ motus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, & universorum vincula soluta sunt.

27 Expergefactus autem custos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinctos.

28 Clamavit autem Paulus voce magna dicens: Nihil tibi mali feceris: universi enim hic sumus.

29 Petitoque lumine, introgressus est, & tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes:

30 & producens eos foras, ait: domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam?

31 At illi dixerunt: Crede in Dominum Jesum, & salvus eris tu, & domus tua.

32 Et locuti sunt ei verbum Domini cum omnibus, qui erant in domo ejus.

33 Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum: & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuo.

34 Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credens Deo.

35 Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos.

36 Nuntiavit autem custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus, ut dimittamini: nunc igitur exeuntes ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos ejiciunt? Non ita: sed veniant,

38 & ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito, quod Romani essent:

39 & venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant, ut egrederentur de urbe.

40 Exeuntes autem de carcere introierunt ad Lydiam: & visis fratribus consolati sunt eos, & profecti sunt.

CAPUT XVII.

Facto Thessalonicæ magno fructu per Pauli prædicationem, concitatur adversus eum a Judæis seditio, similiter & Berœæ: Paulus Athenis cum Judæis & philosophis disserit, ac Dionysium Areopagitam ad Christum convertit cum quibusdam aliis.

1 Cum autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judæorum.

2 Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, & per sabbata tria disserebat eis de Scripturis,

3 adaperiens & insinuans, quia Christum oportuit pati, & resurgere a mortuis: & quia hic est Jesus Christus, quem ego annuntio vobis.

4 Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti sunt Paulo, & Silæ, & de colentibus, Gentilibusque multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ.

5 Zelantes autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt civitatem: & assistentes domui Jasonis, quærebant eos producere in populum.

6 Et cum non invenissent eos, trahebant Jasonem, & quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: quoniam hi, qui Urbem concitant, & huc venerunt,

7 quos suscepit Jason, & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse Jesum.

8 Concitaverunt autem plebem, & prin-

principes civitatis audientes hæc.

9 Et accepta satisfactione a Jasone, & a ceteris, dimiserunt eos.

10 Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum, & Silam in Beream. Qui cum venissent, in Synagogam Judæorum introierunt.

11 Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.

12 Et multi quidem crediderunt ex eis, & mulierum Gentilium honestarum, & viri non pauci.

13 Cum autem cognovissent in Thessalonica Judæi, quia & BerϾ prædicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt & illuc commoventes, & turbantes multitudinem.

14 Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare: Silas autem, & Timotheus remanserunt ibi.

15 Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, & accepto mandato ab eo ad Silam, & Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

16 Paulus autem cum Athenis eos expectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriæ deditam civitatem.

17 Disputabat igitur in synagoga cum Judæis, & colentibus, & in foro per omnes dies ad eos, qui aderant.

18 Quidam autem Epicurei, & Stoici philosophi disserebant cum eo, & quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Alii vero: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse: quia Jesum, & resurrectionem annuntiabat eis.

19 Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire, quæ est hæc nova, quæ a te dicitur, doctrina?

20 Nova enim quædam infers auribus nostris: Volumus ergo scire, quidnam velint hæc esse.

21 (Athenienses autem omnes, & advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere aut audire aliquid novi.)

22 Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores vos video.

23 Præteriens enim, & videns simulacra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.

24 * Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cœli, & terræ cum sit Dominus, * non in manufactis templis habitat, * Gen. 1. 1. * Supr. 7. 48.

25 nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia.

26 Fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum,

27 quærere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum.

28 In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt: Ipsius enim & genus sumus.

29 Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare, auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis Divinum esse simile.

30 Et tempora quidem hujus ignorantiæ despiciens Deus nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique pœnitentiam agant,

31 eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis.

32 Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum.

33 Sic Paulus exivit de medio eorum.

34 Quidam vero viri adhærentes ei crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

CAPUT XVIII.

Paulus Corinthi suum exercet artificium apud Aquilam: & quamquam ad ejus prædicationem blasphemarent Judæi, audit tamen in visione multum ibi populum ad fidem convertendum: verum post sesquiannum accusatur a Judæis apud Gallionem proconsulem, & post multos dies venit Ephesum, ac in variis regionibus fratres confirmat: Apollo vehementer Judæos convincit, ostendens ex Scripturis, Jesum esse Christum, quamquam tantum nosset baptismo Joannis.

1 POst hæc egressus ab Athenis venit
Corinthum:
2 & inveniens quemdam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam uxorem ejus, (eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Judæos a Roma,) accessit ad eos.
3 Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur: (erant autem scenofactoriæ artis.)
4 Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæis, & Græcis.
5 Cum venissent autem de Macedonia Silas & Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum.
6 Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego ex hoc ad Gentes vadam.
7 Et migrans inde intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ.
8 Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur.
9 Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas:
10 propter quod ego sum tecum: & nemo apponetur tibi, ut noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac civitate.
11 Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei.
12 Gallione autem proconsule Achajæ, insurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal,
13 dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.
14 Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, o viri Judæi, recte vos sustinerem.
15 Si vero quæstiones sunt de verbo, & nominibus, & lege vestra, vos ipsi videritis: judex ego horum nolo esse.
16 Et minavit eos a tribunali.
17 Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat.
18 Paulus vero cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens navigavit in Syriam, (& cum eo Priscilla, & Aquila) qui sibi * totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum. * Num. 6. 18. Inf. 21. 24.
19 Devenitque Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam disputabat cum Judæis.
20 Rogantibus autem eis, ut ampliori tempore maneret, non consensit,
21 sed valefaciens, & dicens, Iterum revertar ad vos Deo volente, profectus est ab Epheso.
22 Et descendens Cæsaream ascendit, & salutavit Ecclesiam *, & descendit Antiochiam.
23 Et facto ibi aliquanto tempore, profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.
24 Judæus autem quidam Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum potens in scripturis.

25 Hic

25 Hic erat edoctus viam Domini: & fervens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea, quæ sunt Jesu, sciens tantum baptisma Joannis.

26 Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eum, & diligentius exposuerunt ei viam Domini.

27 Cum autem vellet ire Achajam, exhortati fratres scripserunt discipulis, ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his, qui crediderant.

28 Vehementer enim Judæos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse CHRISTUM Jesum.

CAPUT XIX.

Paulus Ephesi quosdam discipulos, Joannis tantum baptismate baptizatos, jubet in Jesu nomine baptizari, et manuum impositione Spiritum sanctum ipsis impetrat, ibique prædicans multa edit signa: de Judæis, qui non credentes conabantur nomine Jesu a Paulo prædicati adjurare dæmonia: multi peccata confitentes libros superstitiosos exurunt: Demetrius argentarius gravem adversus Paulum seditionem excitat, quam ægre tandem sedat Alexander.

1 FActum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum & inveniret quosdam discipulos.

2 Dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus.

3 Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Joannis baptismate.

4 Dixit autem Paulus: * Joannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens, in eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est in Jesum.

* Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joan. 1. 26. Supr. 1. 5. & 11. 16.

5 His auditis baptizati sunt in nomine Domini Jesu.

6 Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

7 Erant autem omnes viri fere duodecim.

8 Introgressus autem synagogam cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei.

9 Cum autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam.

10 Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judæi atque Gentiles.

11 Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli:

12 ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

13 Tentaverunt autem quidam & de circumeuntibus Judæis exorcistis invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat.

14 Erant autem quidam Judæi Scevæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.

15 Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis?

16 Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi, & vulnerati effugerent de domo illa.

17 Hoc autem notum factum est omnibus Judæis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Jesu.

18 Multique credentium veniebant confitentes, & annuntiantes actus suos.

19 Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus: & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

20 Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.

21 His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia & Achaja ire Jerosolymam, dicens: quoniam postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre.

22 Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum, & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.

23 Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini.

24 Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum.

25 quos convocans, & eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis, quia de hoc artificio est nobis acquisitio:

26 & videtis, & auditis, quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt.

27 Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, & orbis colit.

28 His auditis, repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum.

29 Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gajo, & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli.

30 Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli.

31 Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes, ne se daret in theatrum:

32 alii autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia confusa: & plures nesciebant, qua ex causa convenissent.

33 De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo.

34 Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum.

35 Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Jovisque prolis?

36 Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temere agere.

37 Adduxistis enim homines istos neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38 Quod si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent invicem.

39 Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolvi.

40 Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ: cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit Ecclesiam.

CAPUT XX.

Paulus peragratis variis partibus Macedoniæ & Græciæ, concionatur Troade in mediam noctem: cumque adolescens Eutychus cadens a tertio cœnaculo mortuus esset, Paulus eum resuscitavit: & variis locis peragratis, advocatos ex Epheso presbyteros exhortatur, ut vigilantes sint in regenda Ecclesia, prædicens, quod non essent amplius eum visuri.

1 POstquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est, ut iret in Macedoniam.

2 Cum autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam.

3 Ubi cum fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ a Judæis navigaturo in Syriam, habuitque consilium, ut reverteretur per Macedoniam.

4 Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Berœensis, Thessalonicensium vero Aristarchus, & Secundus, & Gajus Derbeus, & Timotheus: Asiani vero Tychicus, & Trophimus.

5 Hi cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade.

6 Nos vero navigavimus post dies Azymorum a Philippis, & venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

7 Una autem Sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem.

8 Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati.

9 Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus.

10 Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est.

11 Ascendens autem, frangensque panem, & gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est.

12 Adduxerunt autem puerum viventem, & consolati sunt non minime.

13 Nos autem ascendentes navem navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum, sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus.

14 Cum autem convenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen.

15 Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, & alia applicuimus Samum, & sequenti die venimus Miletum.

16 Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis.

17 A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit majores natu Ecclesiæ.

18 Qui cum venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis a prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim,

19 serviens Domino cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum:

20 quomodo nihil subtraxerim utilium, quo minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos,

21 testificans Judæis, atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Jesum Christum.

22 Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem, quæ in ea ventura sint mihi, ignorans:

23 nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur dicens: quoniam vincula, & tribulationes Jerosolymis me manent.

24 Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiorem, quam me, dummodo consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei.

25 Et nunc ecce ego scio, quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei.

26 Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium.

27 Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis.

28 Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

29 Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.

30 Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.

31 Pro-

31 Propter quod vigilate, memoria
retinentes, quoniam per triennium no-
ctu & die non cessavi, cum lacrymis
monens unumquemque vestrum.
32 Et nunc commendo vos Deo, &
verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædi-
ficare, & dare hereditatem in sanctifi-
catis omnibus.
33 Argentum, & aurum, aut vestem
nullius concupivi, sicut
34 ipsi scitis: * quoniam ad ea, quæ
mihi opus erant, & his, qui mecum
sunt, ministraverunt manus istæ.

* 1. Cor. 4. 12. 1. Thess. 2. 9.

35 Omnia ostendi vobis, quoniam sic
laborantes, oportet suscipere infirmos, ac
meminisse verbi Domini Jesu, quoniam
ipse dixit: Beatius est magis dare, quam
accipere.
36 Et cum hæc dixisset, positis ge-
nibus suis oravit cum omnibus illis.
37 Magnus autem fletus factus est o-
mnium. & procumbentes super collum
Pauli, osculabantur eum,
38 dolentes maxime in verbo, quod
dixerat, quoniam amplius faciem ejus
non essent visuri. Et deducebant eum
ad navem.

CAPUT XXI.

Paulo Jerosolymam tendenti post varias navigationes, vaticinatur Agabus propheta afflictiones, quas passurus erat Jerosolymis: nec tamen amicorum lacrymis averti potest, ne ascendat Jerusalem, paratus pro Christo etiam mortem subire: cumque Jerusalem pervenisset, Jacobus ipsi suadet, ut cum quinque viris votum habentibus se sanctificet: quod cum faceret, rapitur a Judæis, sed ex eorum manibus eripitur a tribuno, a quo catenis alligatus ducitur in castra: impetrat tamen facultatem loquendi ad populum.

1 CUm autem factum esset, ut na-
vigaremus abstracti ab eis, recto
cursu venimus Coum, & sequenti die
Rhodum, & inde Pataram.
2 Et cum invenissemus navem trans-
fretantem in Phœnicem, ascendentes na-
vigavimus.
3 Cum apparuissemus autem Cypro,
relinquentes eam ad sinistram, naviga-
vimus in Syriam, & venimus Tyrum.
ibi enim navis expositura erat onus.
4 Inventis autem discipulis, mansi-
mus ibi diebus septem: qui Paulo dice-
bant per Spiritum, ne ascenderet Jero-
solymam.
5 Et expletis diebus profecti ibamus,
deducentibus nos omnibus cum uxori-
bus, & filiis usque foras civitatem: &
positis genibus in littore, oravimus.
6 Et cum valefecissemus invicem, a-
scendimus navem: illi autem redierunt
in sua.
7 Nos vero navigatione expleta a Ty-
ro descendimus Ptolemaidam, & salu-
tatis fratribus, mansimus die una apud
illos.
8 Alia autem die profecti venimus
Cæsaream. Et intrantes domum Philip-
pi evangelistæ, * qui erat unus de se-
ptem, mansimus apud eum.

* Supr. 6. 5. & 8. 5.

9 Huic autem erant quatuor filiæ vir-
gines prophetantes.
10 Et cum moraremur per dies ali-
quot, supervenit quidam a Judæa pro-
pheta, nomine Agabus.
11 Is cum venisset ad nos, tulit zo-
nam Pauli, & alligans sibi pedes, &
manus, dixit: Hæc dicit Spiritus san-
ctus: Virum, cujus est zona hæc, sic
alligabunt in Jerusalem Judæi, & tra-
dent in manus Gentium.
12 Quod cum audissemus, rogabamus
nos, & qui loci illius erant, ne ascen-
deret Jerosolymam.
13 Tunc respondit Paulus, & dixit:
Quid facitis flentes, & affligentes cor
meum? Ego enim non solum alligari,
sed & mori in Jerusalem paratus sum
propter nomen Domini Jesu.
14 Et cum ei suadere non possemus,
quievimus dicentes: Domini voluntas
fiat.
15 Post dies autem istos præparati a-
scendebamus in Jerusalem.
16 Venerunt autem & ex discipulis

e Cæ-

a Cæsarea nobiscum, adducentes secum apud quem hospitaremur, Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum.

17 Et cum venissemus Jerosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum: omnesque collecti sunt seniores.

19 Quos cum salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

20 At illi cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides frater, quot millia sunt in Judæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis.

21 Audierunt autem de te, quia discessionem doceas a Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judæorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi.

22 Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem. audient enim, te supervenisse.

23 Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor votum habentes super se.

24 His assumptis, sanctifica te cum illis: & impende in illis, * ut radant capita: & scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem.

* Num. 6. 18. Sup. 18. 18.

25 De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, * nos scripsimus judicantes, ut abstineant se ab idolis, immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.

* Supr. 15. 20. & 29.

26 Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27 Dum autem septem dies consummarentur, hi, qui de Asia erant, Judæi, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, & injecerunt ei manus clamantes:

28 Viri Israelitæ, adjuvate: hic est homo, qui adversus populum, & legem, & locum hunc omnes ubique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violavit sanctum locum istum.

29 Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem æstimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus.

30 Commotaque est civitas tota, & facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum trahebant eum extra templum. & statim clausæ sunt januæ.

31 Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem.

32 Qui statim assumptis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum, & milites, cessaverunt percutere Paulum.

33 Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & jussit eum alligari catenis duabus: & interrogabat quis esset, & quid fecisset.

34 Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, jussit duci eum in castra.

35 Et cum venisset ad gradus, contigit, ut portaretur a militibus propter vim populi.

36 Sequebatur enim multitudo populi clamans: Tolle eum.

37 Et cum cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Græce nosti?

38 Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum?

39 Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Judæus a Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40 Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, & magno silentio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens:

CA-

CAPUT XXII.

Ubi Paulus in sui excusationem narrasset suæ conversionis ordinem, vociferantur Judæi ipsum de terra tollendum, eo quod diceret se a Deo missum fuisse ad prædicandum Gentibus: a tribuno autem jussus flagellis cædi & torqueri, liberatus est dicendo se civem Romanum esse.

1 VIri fratres, & patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem.

2 Cum audissent autem, quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium.

3 Et dicit: Ego sum vir Judæus natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis, sicut & vos omnes estis hodie:

* Supr. 8. 3.
4 * qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans & tradens in custodias viros ac mulieres,

5 sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, & omnes majores natu, * a quibus & epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem, ut punirentur. * Supr. 9. 2.

6 Factum est autem, eunte me, & appropinquante Damasco media die, subito de cœlo circumfulsit me lux copiosa:

7 & decidens in terram audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris?

8 Ego autem respondi: Quis es Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9 Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.

10 Et dixi: Quid faciam Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum, & ibi tibi dicetur de omnibus, quæ te oporteat facere.

11 Et cum non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus veni Damascum.

12 Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judæis,

13 veniens ad me, & astans dixit mihi. Saule frater, respice. Et ego eadem hora respexi in eum.

14 At ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres justum, & audires vocem ex ore ejus:

15 quia eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti, & audisti.

16 Et nunc quid moraris? Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine ipsius.

17 Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, & oranti in templo, fieri me in stupore mentis,

18 & videre illum dicentem mihi: Festina, & exi velociter ex Jerusalem, quoniam non recipient testimonium tuum de me.

19 Et ego dixi: Domine, ipsi sciunt, * quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos, qui credebant in te: * Supr. 8. 3.

20 & cum funderetur sanguis Stephani testis tui, * ego astabam, & consentiebam, & custodiebam vestimenta interficientium illum. * Supr. 7. 58.

21 Et dixit ad me: Vade, quoniam ego in nationes longe mittam te.

22 Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, & levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujusmodi: non enim fas est eum vivere.

23 Vociferantibus autem eis, & projicientibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in aerem,

24 jussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri eum, ut sciret, propter quam causam sic acclamarent ei.

25 Et cum astrinxissent eum loris, dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare?

26 Quo

26 Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, & nuntiavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo civis Romanus est.

27 Accedens autem tribunus dixit illi: Dic mihi, si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam.

28 Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum.

29 Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit, postquam rescivit, quia civis Romanus esset, & quia alligasset eum.

30 Postera autem die volens scire diligentius, qua ex causa accusaretur a Judæis, solvit eum, & jussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producens Paulum statuit inter illos.

CAPUT XXIII.

Paulus coram sacerdotibus, & toto concilio principem sacerdotum, qui ipsum jusserat in faciem percuti, dicit parietem dealbatum, sed excusat se, quod nescisset esse principem sacerdotum: cumque ibidem dixisset se Pharisæum, & de resurrectione mortuorum judicari, orta est inter Pharisæos & Sadducæos magna dissensio: Dominus nocte Paulum confortat, prædicens, quod etiam Romæ esset de ipso testificaturus: detecta multorum de occidendo Paulo conjuratione, tribunus mittit eum Cæsaream militibus stipatum ad Felicem præsidem, scriptis ad eum litteris, quæ hic referuntur.

1 INtendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem.

2 Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus.

3 Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti?

4 Et qui astabant dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis?

5 Dixit autem Paulus: Nesciebam, fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: * Principem populi tui non maledices. * Exod. 22. 28.

6 Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, * ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum: de spe & resurrectione mortuorum ego judicor. * Philipp. 3. 5.

7 Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta est multitudo.

8 * Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisæi autem utraque confitentur. * Matth. 22. 23.

9 Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum pugnabant dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto. quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10 Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus, ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11 Sequenti autem nocte assistens ei Dominus ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet & Romæ testificari.

12 Facta autem die collegerunt se quidam ex Judæis, & devoverunt se dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum.

13 Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant

14 qui accesserunt ad principes sacerdotum, & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15 Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere illum.

16 Quod cum audisset filius sororis Pau-

Pauli insidias, venit, & intravit in castra, nuntiavitque Paulo.

17 Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi.

18 Et ille quidem assumens eum duxit ad tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19 Apprehendens autem tribunus manum illius secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20 Ille autem dixit: Judæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo.

21 Tu vero ne credideris illis: insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt expectantes promissum tuum.

22 Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens, ne cui loqueretur, quoniam hæc nota sibi fecisset.

23 Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos, a tertia hora noctis:

24 & jumenta præparate: ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem.

25 (Timuit enim, ne forte raperent eum Judæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam).

26 scribens epistolam continentem hæc: Claudius Lysias optimo præsidi Felici salutem.

27 Virum hunc comprehensum a Judæis, & incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito, quia Romanus est.

28 Volensque scire causam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29 Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte, aut vinculis habentem criminis.

30 Et cum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians & accusatoribus, ut dicant apud te. Vale.

31 Milites ergo secundum præceptum sibi, assumentes Paulum duxerunt per noctem in Antipatridem.

32 Et postera die dimissis equitibus, ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33 Qui cum venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum & Paulum.

34 Cum legisset autem, & interrogasset de qua provincia esset, & cognoscens, quia de Cilicia,

35 Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint. Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

CAPUT XXIV.

Accusatus Paulus coram Felice præside a Tertullo Judæorum oratore, respondet negans imposita sibi crimina, confitens tamen se Christianum, & dixisse se de resurrectione mortuorum judicari. Felix & Drusilla ipsius uxor Judæa audiunt Paulum de fide Christiana: cum autem non acciperet a Paulo pecuniam, reliquit eum vinctum successori suo Portio Festo.

1 Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum Ananias cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum.

2 Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam;

3 semper & ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia.

5 Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Ju-

Judæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum.

6 Qui etiam templum violare conatus est: quem & apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare.

7 Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris,

8 jubens accusatores ejus ad te venire: a quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.

9 Adjecerunt autem & Judæi, dicentes hæc ita se habere.

10 Respondit autem Paulus, (annuente sibi Præside dicere:) Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11 Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare * in Jerusalem:

* Supr. 21. 26.

12 & neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis,

13 neque in civitate: neque probare possunt tibi, de quibus nunc me accusant.

14 Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri, & Deo meo, credens omnibus, quæ in Lege, & Prophetis scripta sunt:

15 spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram justorum, & iniquorum.

16 In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper.

17 Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam veni, & oblationes, & vota.

18 * In quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu.

* Supr. 21. 26.

19 Quidam autem ex Asia Judæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare, si quid haberent adversum me,

20 aut hi ipsi dicant, si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio,

21 nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: * Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis.

* Sup. 23. 6.

22 Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum tribunus Lysias descenderit, audiam vos.

23 Jussitque Centurioni custodire eum, & habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

24 Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Jesum.

25 Disputante autem illo de justitia, & castitate, & de judicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te:

26 simul & sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo, propter quod & frequenter accersens eum loquebatur cum eo.

27 Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAPUT XXV.

Festus non obsequitur Judæis insidiose petentibus, ut Paulus Jerosolymam ducatur: sed Cæsareæ audit ejus accusatores, & Pauli responsionem: qui a Festo requisitus, an vellet de his judicari Jerosolymis, appellat Cæsarem: Festus Pauli causam regi Agrippæ indicat, qui ipsum audire cupit, posteroque die jubente Festo adducitur coram Agrippa, & Bernice.

1 Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam a Cæsarea.

2 Adieruntque eum principes sacerdotum, & primi Judæorum adversus Paulum: & rogabant eum,

3 postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes, ut interficerent eum in via.

4 Festus autem respondit, servari Paulum in Cæsarea, se autem maturius profecturum.

5 Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6 Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo, aut decem, descendit Cæsaream, & altera die sedit pro tribunali, & jussit Paulum adduci.

7 Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Jerosolyma descenderant Judæi, multas, & graves causas objicientes, quas non poterant probare,

8 Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi.

9 Festus autem volens gratiam præstare Judæis, respondens Paulo dixit: Vis Jerosolymam ascendere, & ibi de his judicari apud me?

10 Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari: Judæis non nocui, sicut tu melius nosti.

11 Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si vero nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.

12 Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.

13 Et cum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex, & Bernice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum.

14 Et cum dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus a Felice vinctus,

15 de quo cum essem Jerosolymis, adierunt me principes sacerdotum, & seniores Judæorum postulantes adversus illum damnationem.

16 Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius quam is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

17 Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali jussi adduci virum.

18 De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum.

19 Quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, & de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20 Hæsitans autem ego de hujusmodi quæstione, dicebam, si vellet ire Jerosolymam, & ibi judicari de istis.

21 Paulo autem appellante, ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem.

22 Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23 Altera autem die, cum venisset Agrippa, & Bernice cum multa ambitione, & introissent in auditorium cum tribunis, & viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus.

24 Et dixit Festus: Agrippa rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Jerosolymis, petentes & acclamantes, non oportere eum vivere amplius.

25 Ego vero comperi, nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

26 De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te, rex Agrippa, ut interrogatione facta habeam quid scribam.

27 Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, & causas ejus non significare.

CA-

CAPUT XXVI.

Paulus coram Agrippa suam causam defendit, referens suae ad Christum conversionis ordinem, & se Judaeis ac Gentibus sub divina protectione praedicasse ostendens, Festoque ipsum ex nimia scientia insanire dicenti respondet, omnesque optat esse Christianos: Agrippa dicit eum potuisse dimitti, nisi Caesarem appellasset.

1 Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu coepit rationem reddere.

2 De omnibus, quibus accusor a Judaeis, rex Agrippa, aestimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie,

3 maxime te sciente omnia, & quae apud Judaeos sunt consuetudines, & quaestiones: propter quod obsecro, patienter me audias.

4 Et quidem vitam meam a juventute, quae ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judaei:

5 praescientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostrae religionis vixi Pharisaeus.

6 Et nunc in spe, quae ad patres nostros repromissionis facta est a Deo, sto judicio subjectus:

7 in quam duodecim tribus nostrae, nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor a Judaeis, rex.

8 Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?

9 Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere.

10 * Quod & feci Jerosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, a principibus sacerdotum potestate accepta: & cum occiderentur, detuli sententiam.

* Supr. 8. 3.

11 Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: & amplius insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates.

12 In quibus * dum irem Damascum cum potestate, & permissu principum sacerdotum,

* Supr. 9. 3.

13 die media in via vidi, rex, de caelo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, & eos, qui mecum simul erant.

14 Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare.

15 Ego autem dixi: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris.

16 Sed exurge, & sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum, quae vidisti, & eorum, quibus apparebo tibi,

17 eripiens te de populo, & gentibus, in quas nunc ego mitto te,

18 aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, & de potestate satanae ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos per fidem, quae est in me.

19 Unde rex Agrippa, non fui incredulus caelesti visioni:

20 * sed his, qui sunt Damasci primum, & Jerosolymis, & in omnem regionem Judaeae, & Gentibus annuntiabam, ut poenitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna poenitentiae opera facientes.

* Supr. 9. 20.

21 Hac ex causa me Judaei, cum essem in templo, * comprehensum tentabant interficere.

* Supr. 21. 30.

22 Auxilio autem adjutus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens quam ea, quae Prophetae locuti sunt futura esse, & Moyses,

23 si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum lumen annuntiaturus est populo, & Gentibus.

24 Haec loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule: multae te litterae ad insaniam convertunt.

25 Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste, sed veritatis, & sobrietatis verba loquor.

26 Scit enim de his rex, ad quem & constanter loquor. latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est.

27 Credis rex Agrippa prophetis? Scio, quia credis.

28 Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

29 Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his.

30 Et exurrexit rex, & præses, & Bernice, & qui assidebant eis.

31 Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste.

32 Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

CAPUT XXVII.

Paulus a centurione Julio ducitur Romam versus, navigans per varia loca. adversante autem ipsis vento, vix perveniunt ad quemdam in Creta locum; e quo licet prædiceret Paulus periculosum esse navigationem, discedentes, patiuntur ingentem tempestatem: tandemque post Pauli consolationem, quæ veram factam sibi de omnium salute revelationem, hortabatur eos ad cibum sumendum, post naufragium omnes evadunt incolumes.

1 UT autem judicatum est navigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustæ,

* 2. Cor. 11. 25. 2 * ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi.

3 Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere.

4 Et inde cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii.

5 Et pelagus Ciliciæ & Pamphiliæ navigantes venimus Lystram, quæ est Lyciæ:

6 & ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

7 Et cum multis diebus tarde navigaremus, & vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ juxta Salmonem:

8 & vix juxta navigantes venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9 Multo autem tempore peracto, & cum jam non esset tuta navigatio, eo quod & jejunium jam præteriisset, consolabatur eos Paulus,

10 dicens eis: Viri, video, quoniam cum injuria, & multo damno non solum oneris, & navis, sed etiam animarum nostrarum incipit esse navigatio.

11 Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quam his, quæ a Paulo dicebantur.

12 Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicen, hiemare, portum Cretæ respicientem ad Africum, & ad Corum.

13 Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam.

14 Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo.

15 Cumque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur.

16 In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17 Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syr-

tim

tim inciderent, summisso vase sic ferebantur.

18 Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt:

19 & tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20 Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ.

21 Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum dixit: Oportebat quidem, o viri, audito me, non tollere a Creta, lucrique facere injuriam hanc, & jacturam.

22 Et nunc suadeo vobis bono animo esse: amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis.

23 Astitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, & cui deservio,

24 dicens: Ne timeas, Paule, Cæsari te oportet assistere: & ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.

25 Propter quod bono animo estote viri: Credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.

26 In insulam autem quamdam oportet nos devenire.

27 Sed posteaquam [illegible] supervenit, navigantibus [illegible] circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem.

28 Qui & summittentes bolidem, invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati invenerunt passus quindecim.

29 Timentes autem, ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor optabant diem fieri.

30 Nautis vero quærentibus fugere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu, quasi inciperent a prora anchoras extendere,

31 dixit Paulus Centurioni, & militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.

32 Tunc absciderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere.

33 Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes.

34 Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra, quia nullius vestrum capillus de capite peribit.

35 Et cum hæc dixisset, sumens panem gratias egit Deo in conspectu omnium: & cum fregisset, cœpit manducare.

36 Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum.

37 Eramus vero universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex.

38 Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.

39 Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum vero quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem.

40 Et cum anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone secundum auræ flatum tendebant ad littus.

41 Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur a vi maris.

42 Militum autem consilium fuit, ut [illegible] cum enatasset, effugeret [illegible]

43 Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri: jussitque eos, qui possent natare, emittere se primos, & evadere, & ad terram exire:

44 & ceteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

CAPUT XXVIII.

Paulus cæterique ipsius comites humane a Barbaris excipiuntur in insula Melita, in qua percussus a vipera Paulus nihil mali patitur, patremque Publii principis insulæ sanitati restituit, ac alios multos curat: & ab eo loco navigantes tandem Romam perveniunt, ubi Pau-

Paulus convocatis primis Judæorum causam exponit, cur Cæsarem appellaverit: deque ab ipsis constituto prædicat de Christo, cujus verbis multi non credunt, quod Paulus ostendit ab Isaia prædictum esse, & per biennium de fide in Christum prædicat omnibus ad ipsum accedentibus.

1 ET cum evasissemus, tunc cognovimus, quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis.

2 Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes propter imbrem qui imminebat, & frigus.

3 Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem, vipera a calore cum processisset, invasit manum ejus.

4 Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non [illegible]

5 [illegible] excutiens bestiam in ignem nih[illegible] passus est.

6 At [illegible] existimabant eum in tumorem con[illegible]dum, & subito casurum, & mori. Diu autem [illegible] exp[illegible] & [illegible]dentibus nih[illegible] converterentes [illegible] eum esse Deum.

7 In locis autem illis erant prædia principis insulæ nomine Publii, qui nos suscipiens triduo benigne exhibuit.

8 Contigit autem, patrem Publii febribus, & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit, & cum orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum.

9 Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur.

10 Qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.

11 Post menses autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hyemaverat, cui erat insigne Castorum.

12 Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo.

13 Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos:

14 ubi inventis fratribus, rogati sumus manere apud eos dies septem: & sic venimus Romam.

15 Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo accepit fiduciam.

16 Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite.

17 Post tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum:

18 qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me.

19 Contradicentibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare.

20 [illegible] igitur causam rogavi [illegible], propter spem Israel [illegible] circumdatus sum.

21 At [illegible] dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te a Judæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus est quid de te malum.

22 Rogamus autem a te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis, quia ubique ei contradicitur.

23 Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex Lege Moysi & Prophetis, a mane usque ad vesperam.

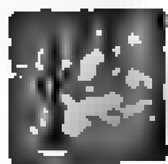
24 Et quidam credebant his, quæ dicebantur, quidam vero non credebant.

25 Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros,

Isai. 6. 9. Matth. 13. 14. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Joan. 12. 40. Rom. 11. 8.

26 dicens: * Vade ad populum istum,
& dic ad eos: Aure audietis, & non
intelligetis: & videntes videbitis, & non
perspicietis.
27 Incrassatum est enim cor populi
hujus, & auribus graviter audierunt, &
oculos suos compresserunt, ne forte videant
oculis, & auribus audiant, & corde
intelligant, & convertantur, & sanem eos.
28 Notum ergo sit vobis, quoniam
Gentibus missum est hoc salutare Dei,
& ipsi audient.
29 Et cum hæc dixisset, exierunt ab
eo Judæi multam habentes inter se quæstionem.
30 Mansit autem biennio toto in suo
conducto: & suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,
31 prædicans regnum Dei, & docens
quæ sunt de Domino Jesu Christo cum
omni fiducia, sine prohibitione.

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM
S. PAULI
AD ROMANOS.

Post Sacrosancta Evangelia venerabile maxime ac ceterorum omnium pretiosissimum monumentum S. Pauli Epistolae habendae sunt. Totum in illis continetur, quod formandis moribus, sive ad mysteria & Religionem confirmandam a Jesu Christo traditum est. Tamquam supplementum aliquod & interpretatio eorum, quae Jesus Christus docuerat, ac veluti secundum aliquod Evangelium Jesu Christi e mortuis jam resuscitati, haberi meritoque reputarentur. Etenim nihil aliud docuit Apostolus, quam quae a Jesu Christo in gloria sua jam constituto (*) didicerat, quo tempore scilicet ad tertium usque Coelum raptus, *audivit arcana verba, quae non licet homini loqui* (a).

S. Paulus Tarsi in Cilicia natus (b) ex patre Judaeo item ac Romano cive, literis Graecis excultus erat, quippe qui Epimenidem (c) laudet, & Aratum (d). Poterat autem Tarsi literis vacasse, in qua scilicet Urbe humaniora studia florebant adeo, ut Athenas literarum gloria superaret, teste Strabone lib. 14. Sacris interea addiscendis Hierosolymam missus est, Legis studio sub Gamaliele Doctore clarissimo operam daturus. Tanto autem Legum avitarum amore tenebatur, ut acerrimum in primis persecutorem se praeberet adversus Jesu Christi Discipulos, quod Christum perinde reputaret ac Moysis aemulum, & Legum ipsius subversorem. Vestimenta servabat eorum, qui lapidibus S. Stephanum confecerunt (e), & post primum illum Martyris obitum, Summi Sacerdotis litteras ad Synagogas Damasci datas, facultatem sibi impetravit capiendi detinendique quemcumque in via Christi Domini positos offendisset. Cum igitur caedem & sanguinem meditans ad eam Urbem sese conferret, subito quadam vi in terram afflictus, increpantem se vocem audivit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Tum caecitate percussus, Damascum manu deductus est. Ibi Ananiam Dei jussu convenerat, & visum ab illo, & Baptismi lavacrum, ac tandem [illegible] suscepit.

Primo inde Evangelii assertor, Jesum Christum in ea Urbe primum, tum in Arabia annunciavit: ex qua post longiorem aliquam moram, iterum Damascum repetiit. Mutatum viri animum graviter ferentes Judaei, necis illius consilia agitabant: quorum machinationes subodoratus Paulus, demissus se funibus ex Urbis moenibus curavit, eo consilio perfectus sibi insidias declinans (f). Contulit se postea Hierosolymam, ubi cum Apostolis, quos forte offendit, res suas omnes communicavit. E Jerusalem Tarsum profectus est, quem veniens Barnabas virum deduxit Antiochiam (g), non inutilem futurum ejus praesentiam Evangelio propagando intelligens. Ambo pariter, Barnabas nempe & Paulus, Hierosolymam concesserant, ferendis collectis e Fidelium erogatis oribus & eleemosynis (h). Reduces inde Antiochiam Spiritus S. seligi jussit, ut in Apostolatu dilatanda apud Gentiles fides ordina-

* Galat. 1. 12. (a) 2. Cor. 12. 4. (b) Act. 21. 39. & 22. 3. (c) Tit. 1. 12. (d) Act. 17. 28. (e) Act. 7. 58. (f) Act. 9. 25. (g) Act. 11. 26. (h) Act. 11. 30.

disseminaretur. Novo hoc munere auctus S. Paulus in Cyprum profectus est, ubi Sergio Paulo Proconsuli fidem persuasit (a). Venit inde Pamphyliam, tum in Pisidiam, & Lycaoniam, ac fortasse etiam in Galatiam, tandem Antiochiam restitutus est (b).

Quinque post annos Hierosolymam ad primum Concilium celebrandum venit. Sancitum ibi, Gentiles, qui ad Christianorum sacra transierant, adigi non oportere neque ad circumcisionem, neque ad legales alias cæremonias observandas, caveri tantum oportere ab Idololatria, fornicatione, usu sanguinis, & suffocati. In eodem Concilio munus Apostolorum Gentium Paulo & Barnabæ assertum est. Reversus post hæc Antiochiam, eo non diu post venientem S. Petrum excepit, cui Paulus coram omnibus in faciem restitit, quod præpostera dissimulatione, non bono futura cæteris exemplo, mentem illam animadverteret. Post longiorem aliquam moram, consilium agitavit Apostolus Ecclesias invisendi, quas in Asia minori opera sua constituerat. Ut secum veniret Barnabam invitavit, sed volente illo una secum ducere Joannem Marcum, recusante vero Apostolo, secessio utriusque facta est, atque ita Asiæ minoris iter Paulus & Silas, Cyprum autem Barnabas & Joannes Marcus ingressi sunt.

Per Phrygiam & Galatiam Paulus excurrens Evangelium annunciavit, petiitque inde Macedoniam (c), & urbem Philipporum, Thessalonicæ, & Berœæ prædicavit Evangelium, tum Athenas sese conferens, Dionysium Areopagitam ad Christianorum sacra traduxit. Excurrens inde Corinthum veniens, 18 mensibus substitit. Data ibi Epistola prima ad Thessalonicenses, quam paulo post secunda ad eosdem ex eo loco consecuta est (d). Corintho secedens Ephesum petiit, postea Hierosolymam, tandem Antiochiam petiit. Excursum inde per Galatiam, & Phrygiam, tum Ephesum venturus est (e), ubi triennalis mora producta. Multa ibi Apostolo toleranda mala, ut & bellum expositum se ipse profitetur. Ex ea Urbe data Epistola ad Galatas (f), quos pernitiosa Doctorum quorumdam dogmata, adhærentium legum legalium cæremoniarum fidelibus inducere, turbaverant. Ad alterum autem spectat prior ad Corinthios Epistola (g). Tandem Ephesi moventa Apostolum (h) Troadem profectum, inde in Macedoniam excurrit, ubi secundam data ad Corinthios Epistolam (i). Repetiit tandem Corinthum, trimestrem ibi moram acturus, quo temporis intervallo scripta est ea, de qua modo, ad Romanos Epistola (k).

Revulsus Corintho Seditione, Hierosolymam non recta via, ne iterum in manus Judæorum incideret, profecturus, transcurrit Philippos in Macedonia, Troadem, & Miletum. Venit tandem Hierosolymam, reliquasque in manibus Apostolorum, quas deferendas acceperat, eleemosynas, post septem ab adventu suo dies cum versaretur in Templo, magno concitato a Judæis tumultu apprehensus est. Nec eo in tumultu mortem evasisset, nisi promptè accurrens Lysias Romanorum Præfectus, ex adversariorum manibus ereptum Cæsaream misisset, a Felice Judææ Præside judicandum. Mansit apud eundem Præsidem biennio in custodia (l), cum datus Felici successor Festus tradere virum in manus Judæorum meditatus est. Quare ad Cæsaris Augusti Imperatoris appellavit, ad cujus rei gratiam Romanam navigationem iniit. Infelici naufragio periit navis illa ad Melitam; sed salvus tamen Apostolus in ea Insula quatuor mensibus substitit, nec antea Romam, quam exeunte Februarii mense pervenit (m). Romæ ibi in vinculis detentus est, nihilominus non sui attendentium, a quibus frequentabatur, atque Evangelio annunciando occupatus. Adhuc in conducta a se domo sub vinculis detinebatur, cum Onesimum Philemonis servum se convenientem ad fidem traduxit, & Epist. ad Philemonem pro illo & per illum commendatoriam misit (n).

Sub idem tempus literas a Fidelibus Laodiceæ, & Epaphroditum Episcopum Philippensium a Philippensibus ad obsequium

D d 2 mis-

(a) An. J. C. 45. (b) An. J. C. 48. (c) An. J. C. 52. (d) Duæ Epistolæ ad Thessalonicenses An. J. C. 52. (e) An. J. C. 54. (f) Epistola ad Galatas An. J. C. 55. (g) An. J. C. 56. Epistola 1. ad Corinthios. (h) An. J. C. 57. (i) An. J. C. 57. Epistola 2. ad Corinthios. (k) Epistola ad Romanos An. J. C. 58. (l) An. J. C. 60. (m) An. J. C. 61. (n) Eodem An. J. C. 61. Epistola ad Philemonem.

missio recreatus est. Scripsit tunc ad Philippenses & Colossenses Epistolas (a). Anno tandem Jesu Christi 63 [illegible] resolutus [illegible] post ad Hebræos Epistolam [illegible] (b). [illegible] est iter ejus in Hispaniam [illegible] quæ de profectione illius in eam regionem feruntur, [illegible] veritate constent. Orientem denique repetens, in Creta Fidem annunciavit, in Judæam excurrit, tum in Asiam, quemadmodum in suis Romæ datis Epistolis [illegible] prævaverat. Plura pro hac [illegible] in eo itinere fuerunt. In Macedonia versans, scripsit ad Timotheum Discipulum suum Ecclesiæ a se constitutum Episcopum (c). Post hyemem Nicopoli toleratam, [illegible] Tito [illegible] tandem [illegible] Asiam (d), Ephesum, Miletum [illegible]. Secundum hæc Romam [illegible] conferens, circa Julii mensem in carcerem conjectus est, a causatus, quod [illegible] concubinam Neronis a [illegible] Fidem, ut communis fert opinio, adduxisset. Post primam interrogationem ad Principis [illegible], bona [illegible] secundam ad Timotheum (e), tum & ad Ephesios singularem. Altero vertente anno, [illegible] Junio martyrium Romæ consummavit (f). Epistola ad Romanos ordine prior inter ceteras, quamquam non omnes tempore præcessit, constituta est. Datum id Romanæ Ecclesiæ dignitati, sive Romanorum Fidelium merito, vel forte mysteriorum, quæ in ea Epistola reserantur, majestati, sive tandem ipsius Epistolæ excellentiæ. Omnes enim sublimitate, adeoque & obscuritate vincit, ut S. Augustinus (g), simplex adhuc Sacerdos, [illegible] expositione Librum integrum impenderit; quare tædio, & morositate Operis victus inceptum deseruit. S. Hieronymus ejusdem epistolæ obscuritate perculsus, illi exponendæ non Libro tantum, sed voluminibus laborari oportere dixit (h). Operis difficultatem novit pariter Apostolus Petrus, cum de hac potissimum Epistola scripserit, 2 Petr. 3. 15. *Sicut & charissimus frater noster Paulus, secundum datam sibi Sapientiam scripsit vobis. Sicut & in omnibus Epistolis loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas ad ipsorum perditionem.*

Consilium autem scribendi Apostolo fuerunt domesticæ quædam in Ecclesia Romana dissentiones (i) ex eo nata, quod jugum Legalis observantiæ Gentilibus ad Fidem conversis [illegible] oportere, Pseudo-Apostoli prædicarent. Res primum ad disputationes venit, deinde ad jurgia, & seditionem inter Fideles ex Judæis, & ex Gentibus, unde periculum non leve secessionis utrinque imminebat. Judæi partes [illegible] defendebant, ac privilegium natalium suorum, & promissionum, quæ Patribus suis divinitus factæ erant, præferentes, primas in Ecclesia sibi arrogabant, volebant in ceteris dominari, & quasi ex asse heredes promissionum, & fidei Patriarcharum, ut alienigenas habebant, & non nisi beneficio quodam in suum cœtum adlectos Fideles ex Gentibus. Invidiam pariter in Paganos creabant, revocatis in memoriam miseræ Gentilitatis [illegible], criminibus, abominationibus, quibus justa Dei permissione tot annorum sæculis obsederant. Se vero dicebant Hebræos esse, genus jam inde ab ætate Abrahami electum in sanctam charamque Deo sobolem, sacrarum Scripturarum, atque Propheticarum depositarios, ac veluti oculorum Dei pupillam.

Intolerabilem hanc Judæorum fastum ostendit Gentiles, & [illegible] suorum Philosophorum, & Legislatorum sapientiam efferebant, commemorantes insuper quanta morum puritate, & sanctimonia suorum quidam vitam egerint, ut ne lato quidem unguem a Legis naturalis tramite deviarent. Accusabant insuper Judæos adversus Deum infidelitatis, adversus Legem transgressionis, ac tandem adversus [illegible] Dei beneficia oblivionis: quorum criminum merito extorres a promissionibus & hæreditate eorum plerique facti fuissent. Ad se vero quod attineret, appellatos dicebant, ut in locum exclusæ Judææ gentis venirent, quippe qui minoris criminis rei ante Deum tenerentur.

Hisce igitur dissensionibus componendis, atque in ordinem redigendæ audaciæ Judæo-

(a) *An. 62. vel 63. J. C.* Epistolæ ad Philippenses, & Colossenses. (b) *An. J. C. 63.* Epistola ad Hebræos. (c) Epistola 1. ad Timotheum *An. J. C. 64.* (d) *An. J. C. 65.* (e) Secunda ad Timotheum *An. J. C. 65.* Epistola ad Ephesios. (f) *An. J. C. 66.* (g) *August. Retract. lib. 1. cap. 25.* (h) *Epist. 151. cap. 8. Si voluero dissolvere, neququam mihi unus Liber, sed multa & magna erunt scribenda volumina.* (i) *Vide Rom. 16. 16. 17. 18.*

daeorum pariter, & Gentilium, utrosque [illegible] communia, & [illegible] exsequitur Apostolus [illegible] demonstrans [illegible] penitus [illegible] gloriandum esse quod [illegible] gramm [illegible] [illegible] Quod a Deo [illegible] vocatione [illegible] legum meritum fuisse Dei largitatis beneficium [illegible] cum [illegible] justitiam [illegible] se a [illegible] [illegible] al [illegible] vanitates ... Moysi [illegible] & [illegible] [illegible] L [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] agent [illegible] [illegible] Pater [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Lege [illegible] [illegible] tem, cum [illegible] & [illegible] Judaeorum & [illegible] [illegible] [illegible] Gentes [illegible] ad verba [illegible] O [illegible] Prae [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Epistolae [illegible] difficultates.

In Capp. 12. & 13. & 14. & 15. [illegible] [illegible] formandis moribus regulas [illegible] [illegible] Officia, [illegible] [illegible] [illegible] Observantiae regulas, & [illegible] [illegible] [illegible] demonstrans, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habentes ciborum [illegible] praebeant [illegible] religionem [illegible], & [illegible] accurate [illegible] [illegible] [illegible] inter [illegible] & [illegible] Deum [illegible], [illegible] porro [illegible] Scriptum haec, in Pseudo-Prophetas [illegible], [illegible] exprimit, tamquam hominum [illegible] stro, & ventri studentium quare Roma

[illegible], ut talem hominum [illegible], [illegible] etiam [illegible] O [illegible] [illegible] alio- [illegible] [illegible] praecipuos viros [illegible] L [illegible] Romanae [illegible] familiares.

De auctoritate hujus Epistolae nemo [illegible] est. Data [illegible] Corinthi anno [illegible] [illegible] Apostolus [illegible] [illegible] Phoeben Diaconissam [illegible] Cenchreensis [illegible] Corinthiam, Qui [illegible] Romanis [illegible] [illegible] Argumenta [illegible], quem [illegible] Romanis [illegible] Latinum ex [illegible] Romano [illegible] Sed familiare erat Romanis Graece [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Notat etiam Hebraeum, [illegible], tum temporis in Palaestina vernaculum, [illegible] ex Actis (b) compertum est.

[illegible] [illegible] [illegible] Hebraismis [illegible] Hebraeis [illegible], & lectione Sacrorum Librorum enutrito explicandis. Inspergitur etiam ejus eloquutio [illegible] depravato interdum ordine, & [illegible] parentheseis [illegible] est: [illegible] [illegible], quod [illegible], & [illegible] Lectoribus [illegible] non modicam. [illegible] [illegible] sermonem, [illegible] Romanis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible] [illegible] Spiritus impetum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] obscuro semper [illegible] tenebras [illegible] Lectoribus [illegible].

[illegible] quod [illegible] tentibus [illegible] gravem & vali-

(a) Juvenal. Satyr. 6. [illegible] Omnia Graece, Cum sit turpe magis nostris nescire Latine.
(b) Act. 21. 40. & 22. 2. & 26. 14. (c) [illegible] lib. 2. Biblioth. [illegible]

valuisset, quam Epistolæ ab Apostolo scriptæ (a). Ipse pariter de se Apostolus [illegible], rudem se quidem esse, parum instructum in regulis eloquentiæ, quantumquam necessaria Apostolico muneri suo [illegible] scientia abundaret (b). Excellere etiam in regulis Dialecticæ observat S. Augustinus (c), eum etiam in eloquio suo [illegible] prætulit, quam in Epistolis plenis sententiarum [illegible] pariter sapientia redundantibus (d). Nonnumquam ad divinorum illorum Operum lectionem conferre se S. Chrysostomus fassus est (e), quo [illegible] admiratione & gaudio rapiebatur, quantumquam bis ter vel quater in hebdomada, & [illegible] S. Martyrum memoriæ celebrabantur, auscultaret. Et hom. 4. de Laudibus Pauli ait: Dum cogitarem quantum providentiæ suæ dispositione grandia rerum divinarum mysteria viro illi cælesti revelasset [illegible] Et in 2. Timot. 3. hom. 4. [illegible] & quinquaginta Psalmi [illegible] Spiritu & linguarum gratia [illegible]. Antequam ad Christi fidem converteretur, ait, Græcarum litterarum plane rudis, ut Hebræus natus, [illegible] Hebraico eloquio excultus erat, quo sermonis genere nihil contemptibilius apud Romanos [illegible] erat Cilix, qui [illegible] tolerabat, vestes erat & habitu corporis [illegible]. Quæ a S. Chrysostomo hic affirmantur de ignorantia in Apostolo Græcarum litterarum [illegible] nobis plane, quemadmodum supra [illegible], nequaquam [illegible].

Idem S. Doctor hom. 4. de Sacerdotio [illegible], qui Paulum tamquam hominem humanarum litterarum rudem [illegible]. Fateatur ille quidem, humanæ eloquentiæ exercitium viro defuisse, instructum tamen [illegible] & scientiæ, promovendæ Fidei rebus opportunæ. Si quis comparationem instituat inter eloquentiam Apostoli, & Homeri, Demosthenis, Thucydidis, & Platonis, fateatur oportet, quemadmodum ipse fatetur de se [illegible] Apostolum, artificiosi eloquii genere defecisse virum, præstare tamen scientia veritatis & Religionis. Quod tamen non [illegible] comparatio [illegible], cum maxima confusione [illegible] Judæos, cum [illegible] Gentiles, in plenis Areopagitarum consessu verba facit? Quinam, rogo, nisi ad [illegible] Lystrenses Apostolum tamquam Mercurium [illegible] susceperant? Unde nam ergo [illegible] admiratio [illegible], non Christianos modo, sed Judæos, ipsosque Paganos? [illegible]

S. Hieronymus Epist. 61. ad Pammach. scribit: Vas illud electionis tamquam [illegible] Evangelio [illegible] habendum esse, tamquam [illegible] Christianæ [illegible] verbis rapit in contemplationem abstrusissimorum Christianæ Fidei mysteriorum, [illegible] & in divinæ Sapientiæ abyssum introducit. Quem quotiescumque lego, mihi [illegible], verba [illegible]. Perfectum habet istum S. Doctor (f). Apostolum non nisi demissione quadam & modestia de se loqui, cum [illegible] Cor. 11. 6. Et si imperitus sermone, sed non scientia, [illegible] S. Doctor, [illegible] demonstrare [illegible]. Demonstrat aliis (g), excellentissimum [illegible] in regulis dialecticæ, quemadmodum [illegible] demonstrat, quæ proloquitur, argumentis, & quas ex constitutis a se principiis [illegible] adversariis deducit.

Ex Epistola Pauli ut monente ex Epistola ad Romanos, (h) plura detruncabant Marcionitæ. Ita c. 15. & postrema hac Epistola duo integra novissima capita demebant (i). Hæreticorum vero alii, veluti Ebionitæ (k), universam hanc integram rejiciebant, utpote [illegible] plena & doctrina contraria. Encratitæ & Mar-

[illegible]

(a) In Cor. hom. [illegible]. (b) 2. Cor. 11. 6. (c) August. lib. [illegible] de Doctr. Christ. cap. [illegible].
(d) Idem lib. 4. c. [illegible] de Doctrina Christ. (e) Proleg. in Epist. Pauli.
(f) Hieron. ad [illegible], de Optimo gen. [illegible]. (g) Hieron. ad Pammac. de [illegible].
(h) [illegible] Epistola Marcion [illegible], [illegible] Epistolæ ad Romanos [illegible]. (i) Origen. ad [illegible] ad Romanos. (k) [illegible] lib. 1. [illegible] Euseb. Hist. Eccl. lib. [illegible] cap. [illegible].

[illegible] geminę Epistolę ad Timotheum, & singularis ad Titum [illegible] fuerunt (*a*). Quidam Faber [illegible] quem Sermo [illegible] Augustinus (*b*), contendebat, in Epistolis Pauli [illegible] admittere, Spiritu Sancto auctore non scripta, [illegible] scribendi [illegible] industria sine Spiritu [illegible] valuisset; quod maxime de Epistola ad Philemonem [illegible], & de aliis quibusdam, quæ Apostolus absque [illegible] [illegible] Sed [illegible] [illegible] Tertullianus [illegible] eas Epistolas [illegible] ex Autographis descripta Exemplaria [illegible] *Authenticas ipsas litteras, Apostolorum sonantes vocem, & repræsentantes faciem uniuscujusque* (*c*). Idem [illegible] de Monogamia cap. 11. ad Græcum originale S. Apostoli [illegible] *Sciamus [illegible] Græco Authenticum [illegible]*

Aliud etiam animadvertimus, modum Epistolæ ad Romanos imponere Apostolum [illegible] capite 14. [illegible] capite [illegible] & capite 16. [illegible] Gratia Dei sit cum omnibus vobis [illegible] ac tandem similis clausula in extremo capite 16 legitur: *Deus pacis sit cum omnibus vobis. Amen.*

S. [illegible] Novi sunt Epistolæ Senecæ ad Paulum, & [illegible] & aliæ [illegible] ejusdem Pauli a [illegible] de [illegible] Eusebius [illegible] Historiæ lib. 2. cap. 25. [illegible] S. Pauli, [illegible] quibus [illegible] Ope [illegible]

Discipuli Simonis Magi erroribus suis vulgo imperito approbandis Librum ea de re supposuerunt inscriptum *Prædicatio S. Pauli* (*d*), cujus præter nomen nihil ad posteros transmissum est. Non defuisse narrat Tertullianus contra Marcionem lib. 4. cap. [illegible] viros, qui Evangelium S. Lucæ Paulo Apostolo tribuerent, ea plane ratione adducti, qua Discipulorum omnia ad Magistros referre solemus. Longius adhuc [illegible] (*e*) autumarunt, dictante Apostolo exceptum Evangelium [illegible] a S. Luca [illegible] habentes, [illegible] intimasse Apostolum, [illegible] usurparet (*f*) [illegible] Evangelium [illegible], quod nos in [illegible] S. Lucæ [illegible]. Ejus tandem nomine [illegible] alii Evangelium & Apocalypsim, a Concilio Romano sub Gelasio censura [illegible].

Presbyter quidam Asiæ supposuerat Pauli Apostoli nomine [illegible] quoddam [illegible] S. Theclæ, [illegible] pariter confictam [illegible] S. Joanne [illegible] convictus, amotus fuit a [illegible] (*g*). Apostolum [illegible] inducat S. Clemens Alexandrinus, qui [illegible] sermonem illum ex Opere aliquo apocrypho descripsit (*h*): *Libros Græcorum sumite, agnoscite Sibyllam, quomodo unum Deum [illegible] Hystaspem [illegible] Dei Filium [illegible] & quemadmodum adversus [illegible] multi Reges, [illegible] eum [illegible] habentes [illegible], & ipsos, qui gestant nomen ejus, & Fideles ejus, illiusque [illegible] & adventum. [illegible] nos [illegible] mundus, [illegible] Dei.* Sed non [illegible] credimus, verba [illegible] eadem impostoris [illegible] supposita fuisse [illegible] fabulam [illegible].

[illegible] Apostolum [illegible] duas Epistolas ad Thessalonicenses [illegible] ad Fideles [illegible] mentem [illegible] ex verbis Apostoli 2. Thessalon. 2. 2. *Neque [illegible], neque per Epistolam, tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini.* Sed eo Apostoli testimonio probaretur tantum, hanc Epistolam, si forte ali-

(*a*) *Tertullian. contra Marcion. lib. 5. cap. 2.* (*b*) *Aug. lib. contra Adversarium Leg. & Prophet.* (*c*) *Tertull. de Præscript. cap. 36.* (*d*) *Cyprian. edit. Oxon. tom. 3. de Baptismo pag. 30.* (*e*) *Athanas. seu alius in Synops. Sacr. Script. Appendice.* (*f*) *Rom. 2. 16. & 16. 25. & 2. Timoth. 2. 8.* (*g*) *Tertull. de Baptismo cap. 17. Hieron. de viris illustr. cap. 7.* (*h*) *Clemens Alexan. lib. 6. Strom. pag. 636.*

aliqua missa est, Pauli Apostoli ementitum nomen prætetulisse. Tertiam etiam ad Corinthios Epistolam invexerunt alii ex illis 1 Cor. 5. 9. verbis: *Scripsi vobis in Epistola, ne commisceamini fornicariis*. Sed præstat postrema hæc ad priora Apostoli verba 1 Cor. 3. 16. 16. referre: *Nescitis, quia Templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem Templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*: & alia 1. Cor 5. 6 *Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Secundam denique Epistolam ad Ephesios quidam suspicati sunt ex illo ad Ephes. 3. 3 *Quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi*. Sed verba illa ad superius caput 2. ejusdem Epistolæ referuntur.

EPI-

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAPUT PRIMUM.

Paulus commendato suo munere Evangelico, ob magnum prædicandi Evangelii zelum optabat Romanos invisere; ostendens Ethnicos, qui ex creaturis Deum cognoscentes, illius cultum a se abjecerant colendo creaturarum imagines, merito a Deo desertos: & in pœnam illius in abominanda, quæ hic recensentur, incidisse scelera.

1 PAULUS servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, * segregatus in Evangelium Dei, * Act. 13.
2 quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis
3 de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem:
4 qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri:
5 per quem accepimus gratiam, & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus,
6 in quibus estis & vos vocati Jesu Christi:
7 omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis, & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.
8 Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.
9 Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio
10 semper in orationibus meis, obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.
11 Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos,
12 id est simul consolari in vobis per eam, quæ invicem est, fidem vestram atque meam.
13 Nolo autem vos ignorare fratres, quia sæpe proposui venire ad vos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in ceteris gentibus.
14 Græcis, ac Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum:
15 ita (quod in me,) promptum est & vobis, qui Romæ estis, evangelizare.
16 Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primum, & Græco.
17 Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: * * Hab. 2. 4. Gal. 3. 11. Heb. 10. 38.
Justus autem ex fide vivit.
18 Revelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem, & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent,
19 quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit.
20 Invisibilia enim ipsius a creatura mun-

mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: ita ut sint inexcusabiles,

* Ephes. 4. 17.

21 * quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum.

22 dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.

* Psal. 105. 20. Jerem. 2. 11.

23 * Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.

* Inf. 6. 19. Ephes. 4. 19. Gal. 5. 19. & 1. Thess. 4. 7.

24 Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, * in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis:

25 qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & servierunt creaturæ potius, quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen.

26 Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam.

27 Similiter autem & masculi, relicto naturali usu fœminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28 Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conveniunt,

29 repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,

30 detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes,

31 insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia.

32 Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

CAPUT II.

Judæos redarguit, qui ex data sibi lege Gentes condemnabant, eadem ipsi patrantes, cum Deus unicuique redditurus sit juxta ipsius opera, adeo ut etiam Gentes ea, quæ legis sunt, naturali lumine præstantes pro circumcisis habendæ sint, eosque judicaturæ, qui ex sola legis cognitione, & carnis circumcisione gloriantur, contraria legi operantes.

1 PRopter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas. * In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. * Matth. 7. 2.

2 Scimus enim, quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos, qui talia agunt.

3 Existimas autem hoc, o homo, qui judicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei?

4 An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? * ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? * Sap. 11. 24. 2. Petr. 3. 9.

5 Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor * thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei, * Deut. 32. 34.

6 * qui reddet unicuique secundum opera ejus: * Matth. 16. 27.

7 iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam:

8 iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.

9 Tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, & Græci:

10 Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Judæo primum, & Græco.

11 * non

* Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Ephes. 6. 9. Coloss. 3. 25. 1. Pet. 1. 17. * Matth. 7. 21. Jacob. 1. 22.

11 * non enim est acceptio personarum apud Deum.

12 Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.

13 * Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.

14 Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex:

15 qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

16 in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Jesum Christum.

* Apoc. 21. 7.

17 * Si autem tu Judæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo,

* Phil. 1. 10.

18 & nosti voluntatem ejus, * & probas utiliora, instructus per legem,

19 confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt,

20 eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ, & veritatis in lege.

21 Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furaris:

22 qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis:

23 qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras.

* Isaie 52. 5. Ezech. 36. 20.

24 (* Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.)

25 Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.

26 Si igitur præputium justitias legis custodiat, nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur?

27 * & judicabit id, quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram, & circumcisionem prævaricator legis es? * Matt. 12. 41.

28 * Non enim qui in manifesto Judæus est: neque quæ in manifesto in carne, est circumcisio; * Joan. 8. 39.

29 sed qui in abscondito, Judæus est: & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

CAPUT III.

Quodam modo præcellunt Judæi propter factas illis a Deo promissiones, quæ complebuntur, quamquam nonnulli eorum fuerint increduli, omnes autem & Judæi & Gentiles peccato sunt obnoxii: a quo non liberat lex, sed fides in Christum propitiatorem, ut non sit cuiquam de legis operibus gloriandum.

1 QUid ergo amplius Judæo est? aut quæ utilitas circumcisionis?

2 Multum per omnem modum. Primum quidem, quia * credita sunt illis eloquia Dei. * Infr. 9. 4.

3 Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? * Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. * 2. Tim. 2. 13.

4 * Est autem Deus verax: * omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: * Ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris. * Joan. 3. 33. * Psal. 115. 11. * Psal. 50. 6.

5 Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6 (secundum hominem dico.) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?

7 Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tamquam peccator judicor?

8 & non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona: quorum damnatio justa est.

9 Quid ergo? præcellimus eos? Ne-

* Gal. 3. 22. quaquam. * Causati enim sumus, Ju-
Sup. 1. 17. daeos, & Graecos omnes sub peccato esse,
Infr. 11. 9. 10 sicut scriptum est: * Quia non est
* Psalm. 13. 3. justus quisquam:
11 non est intelligens, non est requi-
rens Deum.
12 Omnes declinaverunt, simul inu-
tiles facti sunt, non est qui faciat bo-
num, non est usque ad unum.
* Psalm. 5. 11. 13 * Sepulchrum patens est guttur
eorum, linguis suis dolose agebant.
* Psalm. 139. 4. Jacob. 3. 8. * Venenum aspidum sub labiis eorum.
14 * Quorum os maledictione, & a-
* Psalm. 9. 7. maritudine plenum est:
* Isaiae 59. 7. Prov. 1. 16. 15 * Veloces pedes eorum ad effun-
dendum sanguinem.
16 * Contritio, & infelicitas in viis
* In Graeco Isaiae. eorum:
* Psalm. 35. 2. 17 & viam pacis non cognoverunt.
18 * Non est timor Dei ante oculos
eorum.
* Gal. 2. 16. 19 * Scimus autem, quoniam quae-
cumque lex loquitur, iis, qui in lege
sunt, loquitur, ut omne os obstruatur,
& subditus fiat omnis mundus Deo:
20 quia ex operibus legis non justifi-
cabitur omnis caro coram illo. Per le-
gem enim cognitio peccati.
21 Nunc autem sine lege justitia Dei
manifestata est, testificata a lege, &
Prophetis.
22 Justitia autem Dei per fidem Jesu
Christi in omnes, & super omnes, qui
credunt in eum. non enim est distin-
ctio.
23 Omnes enim peccaverunt, & e-
gent gloria Dei.
24 Justificati gratis per gratiam ipsius,
per redemptionem, quae est in Christo
Jesu,
25 quem proposuit Deus propitiatio-
nem per fidem in sanguine ipsius, ad
ostensionem justitiae suae propter remissio-
nem praecedentium delictorum
26 in sustentatione Dei, ad ostensio-
nem justitiae ejus in hoc tempore: ut sit
ipse justus, & justificans eum, qui est
ex fide Jesu Christi.
27 Ubi est ergo gloriatio tua? Ex-
clusa est. Per quam legem? Factorum?
Non, sed per legem fidei.
28 Arbitramur enim justificari homi-
nem per fidem sine operibus legis.
29 An Judaeorum Deus tantum? non-
ne & Gentium? Immo & Gentium:
30 quoniam quidem unus est Deus,
qui justificat circumcisionem ex fide, &
praeputium per fidem.
31 Legem ergo destruimus per fidem?
Absit: sed legem statuimus.

CAPUT IV.

*Non ex legis operibus contingit justifica-
tio, sed ex fide in Deum, qua Abra-
hae reputata fuit ad justitiam ante da-
tam ipsi circumcisionem, quam postea
accepit; futurus non lege, sed justitia
fidei pater omnium, qui ipsius fidem
imitarentur: credidit autem Deo se pa-
trem fore multarum gentium per pro-
missum sibi semen, cum tam ipse, quam
uxor ejus Sara annos excessissent aptos
ad generandum.*

1 QUid ergo dicemus invenisse Ab-
raham patrem nostrum secun-
dum carnem?
2 Si enim Abraham ex operibus ju-
stificatus est, habet gloriam, sed non a-
pud Deum.
3 Quid enim dicit Scriptura? * Cre- * Gen. 15. 6.
didit Abraham Deo, & reputatum est Gal. 3. 6.
illi ad justitiam. Jacob. 2. 23.
4 Ei autem, qui operatur, merces 1. Machab.
non imputatur secundum gratiam, sed 2. 52.
secundum debitum.
5 Ei vero, qui non operatur, creden-
ti autem in eum, qui justificat impium,
reputatur fides ejus ad justitiam secun-
dum propositum gratiae Dei.
6 Sicut & David dicit beatitudinem
hominis, cui Deus accepto fert justitiam
sine operibus:
7 * Beati, quorum remissae sunt ini- * Psalm. 31. 1.
quitates, & quorum tecta sunt peccata.
8 Beatus vir, cui non imputavit Do-
minus peccatum.
9 Beatitudo ergo haec in circumcisio-
ne tantum manet, an etiam in praepu-
tio?

tio? Dicimus enim, quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam.

10 Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio.

* Gen. 17, 10. 11 * Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio, ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad justitiam:

12 & sit pater circumcisionis non iis tantum, qui sunt ex circumcisione, sed & iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.

* Gal. 3, 18. Hebr. 11, 9. 13 * Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut heres esset mundi, sed per justitiam fidei.

14 Si enim qui ex lege, heredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio.

15 Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.

16 Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum,

* Gen. 17, 5. 17 (sicut scriptum est: * Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt.

18 Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium,

* Gen. 15, 5. secundum quod dictum est ei: * Sic erit semen tuum.

19 Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ.

20 In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo:

21 plenissime sciens, quia quæcumque promisit, potens est & facere.

22 Ideo & reputatum est illi ad justitiam.

23 Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam:

24 sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, * qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis, * 1. Petr. 1, 21.

25 * qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram. * Isa. 53, 5. 1. Petr. 3, 18.

CAPUT V.

Ex fide, inquit, justificati non solum spe gloriamur, verum etiam in adversitatibus: nam si Christus pro nobis adhuc impiis mortuus est, multo magis salvabit jam justificatos per sanguinem ipsius: & sicut per unum Adæ inobedientiam omnes peccavimus, ac mortui sumus; ita per unius Christi obedientiam ex multis delictis justificamur ad vitam.

1 Justificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum:

2 * per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. * Ephes. 2, 18.

3 Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, * scientes, quod tribulatio patientiam operatur: * Jacob. 1, 3.

4 patientia autem probationem, probatio vero spem:

5 * spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. * Psalm. 21, 6.

6 Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis * mortuus est? * Hebr. 9, 14. 1. Petr. 3, 18.

7 Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori.

8 Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus

9 Christus pro nobis mortuus est. multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius salvi erimus ab ira per ipsum.

10 Si enim cum inimici essemus, re-

con-

conciliati sumus Deo per mortem filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

11 Non solum autem, sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

12 Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.

13 Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.

14 Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.

15 Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16 Et non sicut per unum peccatum, ita & donum. nam judicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17 Si enim unius delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per Jesum Christum.

18 Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.

19 * Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obeditionem justi constituentur multi. * Philip. 2. 8.

20 Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia.

21 Ut sicut regnavit peccatum in mortem; ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

CAPUT VI.

In Christo baptizati sumus, ut mortui peccato deinceps in novitate vitæ ambulemus: sicut Christus semel mortuus ac sepultus, ad novam vitam, non amplius moriturus, resurrexit: non ergo jam obediamus peccato, aut concupiscentiis, sed soluti a lege, liberatique per Christi gratiam a peccato, & servi facti justitiæ, tradamus membra nostra in obsequium justitiæ ad vitam, quæ prius tradideramus immunditiæ ad mortem.

1 QUid ergo dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia abundet?

2 Absit. Qui enim mortui sumus peccato, * quomodo adhuc vivemus in illo? * 1. Petr. 4. 1.

3 An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?

4 * Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, * ita & nos in novitate vitæ ambulemus. * Gal. 3. 27. Coloss. 2. 12. * Ephes. 4. 22. Hebr. 12. 1. 1. Petr. 2. 1. & 4. 2.

5 Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus.

6 Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultra non serviamus peccato.

7 Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato.

8 Si autem mortui sumus cum CHRISTO, credimus, quia simul etiam vivemus cum Christo,

9 scientes, quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.

10 Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo.

11 Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.

12 Non

12 Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13 * Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma justitiæ Deo.

* Coloss. 3. 5.

14 Peccatum enim vobis non dominabitur. non enim sub lege estis, sed sub gratia.

15 Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16 * Nescitis, quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

* Joan. 8. 34. 2. Petr. 2. 19.

17 Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.

18 Liberati autem a peccato servi facti estis justitiæ.

19 Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ. sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.

20 Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.

21 Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22 Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.

23 Stipendia enim peccati mors. Gratia autem Dei vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT VII.

In similitudinem mulieris, cujus vir defunctus est, nos per Christum soluti sumus a lege, qua peccatorum affectus reddebantur vehementiores, ut serviamus Christo in novitate spiritus: occasione autem legis peccatum judicantis, magis se exeruit & crevit peccatum, quamquam lex sancta esset ac spiritualis: imo & nunc adversante carnis fomite allicimur, quantumvis repugnantes, ad ea, quæ secundum rationem detestamur, legique sunt contraria.

1 AN ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2 * Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri.

* 1. Cor. 7. 39.

3 Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

4 Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo.

5 Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti;

6 nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate litteræ.

7 Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: * Non concupisces.

* Exod. 20. 17. Deut. 5. 21.

8 Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.

9 Ego

9 Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.

10 Ego autem mortuus sum: & inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11 Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.

* 1. Tim. 1. 8. 12 * Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.

13 Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem, ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14 Scimus enim, quia lex spiritualis est, ego autem carnalis sum venumdatus sub peccato.

15 Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio.

16 Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est.

17 Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

18 Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.

19 Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago.

20 Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

21 Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet.

22 Condelector enim legi Dei secundum * interiorem hominem: * 2. Cor. 4. 16.

23 video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.

24 Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25 Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.

CAPUT VIII.

Concludit, Christo per baptismum insitos ab omni damnatione esse liberos, qui non carnem sectantur, sed spiritum, quem acceperunt: spiritum inquam adoptionis, qui Dei filios ac futuræ gloriæ cum Christo cohæredes efficit; ad cujus gloriæ revelationem non solum universa aspirat creatura, vanitati interim subjecta, sed & hi, qui spiritus acceperunt primitias, illam certa spe expectant, spiritu nos roborante, & quid orandum sit instruente. Declarat etiam incomparabilem Dei erga nos exhibitam in Christo charitatem, asserens nihil posse nos a charitate Dei separare, quæ est in Christo Jesu.

1 Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant.

2 Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati & mortis.

3 * Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, * Act. 15. 10. Heb. [illegible]

4 ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

5 Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt. Qui vero secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt.

6 Nam prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita, & pax.

7 quoniam sapientia carnis inimica est Deo, legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest.

8 Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9 Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

10 Si autem Christus in vobis est, cor-

corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem.

* Act. 2. 24. & 4. 10. & 13. 30. & 17. 31. Sup. 4. 24. 1. Cor. 6. 14. & alibi.

11 * Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.

12 Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.

Gal. 6. 8.

13 * Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14 Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

2. Tim. 1. 7.

15 * Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum * adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.)

* Gal. 4. 5.

16 Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

17 Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur.

18 Existimo enim, quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

19 Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat.

20 Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe:

21 quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22 Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.

23 Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, sed & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.

24 Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. nam quod videt quis, quid sperat?

25 Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.

26 Similiter autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

27 Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis.

28 Scimus autem, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti.

29 Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30 Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.

31 Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32 * Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? * Gen. 22. 16.

33 Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat,

34 quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

35 Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

36 (sicut scriptum est: * Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis.) * Psalm. 43. 22.

37 Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.

38 Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,

39 neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT IX.

Propter Judæorum ruinam, de qua vehementer dolet, promissiones non frustrari asserit Israelitis factas a Deo Abrahæ filiis; nimirum cum illæ non pertineant ad omnes carnales Abrahæ filios, sed tantum ad eos, qui ex Judæis & Gentilibus gratuita Dei electione filii Abrahæ per fidem constituuntur: Deus autem cujus vult miseretur, & quem vult, indurat: Judæi vero quia non ex fide Christi, quem rejecerant, sed ex legis operibus justitiam quærebant, sunt in sua iniquitate relicti, Gentibus per fidem Christi justificatis.

1 VEritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto:

2 quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.

* Act. 9. 2. 2 Cor. 13. 9. 3 * Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem,

4 qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa:

5 quorum patres, & ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

6 Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes, qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ:

7 neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii: * sed in Isaac vocabitur tibi semen: * Gen. 21. 12.

8 Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei: sed * qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine. * Gal. 4. 28.

9 Promissionis enim verbum hoc est: * Secundum hoc tempus veniam: & erit Saræ filius. * Gen. 18. 10.

10 Non solum autem illa, * sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. * Gen. 25. 21.

11 Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret)

12 Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei:

13 * Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui. * Gen. 25. 23. Mal. 1. 2.

14 Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit.

15 Moysi enim dicit: * Miserebor cujus misereor, & misericordiam præstabo cujus miserebor. * Exod. 33. 19.

16 Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17 Dicit enim Scriptura Pharaoni: * Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in universa terra. * Exod. 9. 16.

18 Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat.

19 Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistit?

20 O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? * Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? * Isai. 45. 9. Jerem. 18. 6.

21 An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

22 Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum,

23 ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.

24 Quos & vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex Gentibus,

25 sicut in Osee dicit: * Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. * Osee 2. 24. 1 Petr. 2. 10.

26 * Et erit: In loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi. * Osee 1. 10.

27 Isa-

* Isai. 10. 22. 27 Isaias autem clamat pro Israel: * Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquiæ salvæ fient.

28 Verbum enim consummans, & abbrevians in æquitate: quia verbum breviatum faciet Dominus super terram:

* Isai. 1. 9. 29 & sicut prædixit Isaias: * Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus.

30 Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam: justitiam autem, quæ ex fide est.

31 Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit.

32 Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis,

* Isai. 8. 14. & 28. 16. 1. Petr. 2. 7. 33 sicut scriptum est: * Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis, qui credit in eum, non confundetur.

CAPUT X.

Orat Apostolus pro Judæis, quos zelum Dei & legis habere asserit non secundum scientiam: nam Christum finem legis ignorantes, ex legis operibus justitiam quærebant: de diversitate justitia ex operibus legis ab ea, quæ ex fide est, quæ tam Judæo, quam Græco in Christum credenti communis est: Ubique autem terrarum prædicata est Christi fides; quam repellentibus Judæis susceperunt Gentes.

1 FRatres, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.

2 Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam.

3 Ignorantes enim justitiam Dei, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti.

4 Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti.

5 Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quæ ex lege est, * qui fecerit * Lev. 18. 5. Ezech. 20. 11.
homo, vivet in ea.

6 Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: * Ne dixeris in corde tuo: quis * Deut. 30. 12.
ascendet in cœlum? id est Christum deducere:

7 Aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum a mortuis revocare.

8 Sed quid dicit Scriptura? * Prope * Deut. 30. 14.
est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus.

9 Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.

10 Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem.

11 Dicit enim Scriptura: * Omnis, * Isai. 28. 16.
qui credit in illum, non confundetur.

12 Non enim est distinctio Judæi, & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.

13 * Omnis enim, quicumque invo- * Joel. 2. 32. Act. 2. 21.
caverit nomen Domini, salvus erit.

14 Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?

15 Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: * Quam * Isai. 52. 7. Nah. 1. 15.
speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!

16 Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: * Domine, quis * Isai. 53. 1. Joann. 12. 38.
credidit auditui nostro?

17 Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

18 Sed dico: Numquid non audierunt? * Et quidem in omnem terram exivit * Psal. 18. 5.
sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

19 Sed dico: Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit: * Ego ad * Deut. 32. 21.
æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam.

20 Isaias autem audet, & dicit: * * Isai. 65. 1.
Inventus sum a non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant.

21 Ad Israel autem dicit: * Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem. * Ibid. 65. 2.

CAPUT XI.

Deus quosdam ex populo Judaico gratuita sua electione sibi servavit per fidem in Christum salvandos, reliquis ob incredulitatem in sua cæcitate juxta Prophetarum vaticinia relictis, et Gentibus in locum ipsorum ex gratuita Dei bonitate assumptis: quos monet Apostolus, ne adversus Judæos glorientur: quodque Judæi ad tempus dejecti tandem ad Christum convertentur; exclamans ob divinæ sapientiæ incomprehensibilitatem.

1 Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin.

2 Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. An nescitis, in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel?

* 3. Reg. 19. 10. 3 * Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam.

4 Sed quid dicit illi divinum responsum? * Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. * 3. Reg. 19. 18.

5 Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt.

6 Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia.

7 Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri vero excæcati sunt:

* Isai. 6. 9. & 29. 10. Matth. 13. 14. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. 8 sicut scriptum est: * Dedit illis Deus spiritum compunctionis; oculos, ut non videant, & aures, ut non audiant, usque in hodiernum diem.

9 Et David dicit: * Fiat mensa eorum in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis. * Psalm. 68. 24.

10 Obscurentur oculi eorum, ne videant: & dorsum eorum semper incurva.

11 Dico ergo: Numquid sic offenderunt, ut caderent? Absit. Sed illorum delicto salus est Gentibus, ut illos æmulentur.

12 Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium; quanto magis plenitudo eorum?

13 Vobis enim dico Gentibus: * Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo. * Act. 9. 15. & 13. 2. Gal. 2. 7.

14 Si quo modo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis.

15 Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?

16 Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.

17 Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis olivæ factus es;

18 noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.

19 Dices ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar.

20 Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time.

21 Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.

22 Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

23 Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos.

24 Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam, quanto magis ii, qui secundum naturam, inserentur suæ olivæ?

25 Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc: * (ut non sitis vobis * Prov. 3. 7. Isai. 59. 20.
ipsis

ipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret,

26 & sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est : * Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem a Jacob. [* Isai. 59. 20.]

27 Et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum.

28 Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos : secundum electionem autem, charissimi propter patres.

29 Sine pœnitentia enim sunt dona, & vocatio Dei.

30 Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum,

31 ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur.

32 Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.

33 O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei : quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!

34 * Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit? [* Sap. 9. 13. Isai. 40. 13. 1. Cor. 2. 16.]

35 Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?

36 Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia : ipsi gloria in sæcula. Amen.

CAPUT XII.

Instruit Romanos, ut a sæculi vanitate abstracti totos se Deo dedant, de susceptis donis non se efferentes, aut illorum limites transgredientes; sed in modum membrorum ejusdem corporis omnia ad proximi utilitatem ordinantes, ipsis quoque inimicis benefaciant.

1 OBsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, * ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. [* Phil. 4. 18.]

2 Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri : * ut probetis, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. [* Ephes. 5. 17. 1 Thess. 4. 3.]

3 Dico enim per gratiam, quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos : Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem : * & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. [* 1. Cor. 12. 11. Ephes. 4. 7.]

4 Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent;

5 ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6 Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes : sive prophetiam secundum rationem fidei,

7 sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina,

8 qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate.

9 Dilectio sine simulatione. * Odientes malum, adhærentes bono. [* Amos 5. 15.]

10 * Charitate fraternitatis invicem diligentes : Honore invicem prævenientes : [* Ephes. 4. 3. 1 Petr. 2. 17.]

11 Sollicitudine non pigri : Spiritu ferventes. Domino servientes :

12 Spe gaudentes. In tribulatione patientes : Orationi instantes :

13 Necessitatibus sanctorum communicantes : * Hospitalitatem sectantes. [* Hebr. 13. 2. 1 Petr. 4. 9.]

14 Benedicite persequentibus vos : benedicite, & nolite maledicere.

15 Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus :

16 Idipsum invicem sentientes : Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos :

17 Nulli malum pro malo reddentes : * providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. [* 2. Cor. 8. 21.]

18 * Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. [* Hebr. 12. 14.]

19 * Non

* Eccli. 28. 1. & 2. 3. Matt. 5. 39. * Deut. 32. 35. Heb. 10. 30. * Prov. 25. 21.

19 * Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: * Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus.

20 * Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus.

21 Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

CAPUT XIII.

Hortatur, ut superioribus obtemperent inferiores, etiam propter conscientiam, quamquam civilem tantum gerant magistratum. omnibusque debita reddant. de proximi dilectione, ad quam universa lex reducitur: & de tempore gratiæ, ut transactis legis tenebris, relictis vitiis, amplectantur Christi virtutes.

1 OMnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt.

2 Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

3 Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa.

4 Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malum agit.

5 Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6 Ideo enim & tributa præstatis. ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

* Matth. 22. 21.

7 * Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8 Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. qui enim diligit proximum, legem implevit.

* Exod. 20. 14. Deut. 5. 18. * Levit. 19. 18. Matth. 22. 39. Marc. 12. 31. Gal. 5. 14. Jac. 2. 8.

9 Nam: * Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: * Diliges proximum tuum sicut teipsum.

10 Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11 Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus.

12 Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.

* Luc. 21. 34.

13 Sicut in die honeste ambulemus: * non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione:

* Gal. 5. 16. 1. Petr. 2. 11.

14 * sed induimini Dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.

CAPUT XIV.

Fide firmiores debent eos, qui adhuc infirmi sunt, fovere & non contemnere, & nec hi nec illi judicare quemquam ob ciborum aut dierum discrimen, scientes, quod omnes eumdem habeamus Dominum, cui & vivimus & morimur, cui etiam rationem quisque pro se redditurus est: & quamquam nullus cibus jam sit immundus, nemo tamen quidquam edere debet aut cum fratris offendiculo, aut contra suam conscientiam.

1 INfirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

2 Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.

3 Is, qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non judicet. Deus enim illum assumpsit.

* Jacob. 4. 12.

4 * Tu quis es, qui judicas alienum ser-

servum? Domino suo stat, aut cadit.
stabit autem. potens est enim Deus statuere
illum.
5 Nam alius judicat diem inter diem:
alius autem judicat omnem diem. unusquisque
in suo sensu abundet.
6 Qui sapit diem, Domino sapit: &
qui manducat, Domino manducat. gratias
enim agit Deo. & qui non manducat,
Domino non manducat, & gratias
agit Deo.
7 Nemo enim nostrum sibi vivit, &
nemo sibi moritur.
8 Sive enim vivimus, Domino vivimus:
sive morimur, Domino morimur.
Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini
sumus.
9 In hoc enim Christus mortuus est,
& resurrexit, ut & mortuorum & vivorum
dominetur.
10 Tu autem quid judicas fratrem
tuum? aut tu quare spernis fratrem
* 2. Cor. 5. 10. tuum? * Omnes enim stabimus ante tribunal
Christi.
* Isaiæ 45. 24. Philip. 2. 10. 11 Scriptum est enim: * Vivo ego,
dicit Dominus, quoniam mihi flectetur
omne genu: & omnis lingua confitebitur
Deo.
12 Itaque unusquisque nostrum pro se
rationem reddet Deo.
13 Non ergo amplius invicem judicemus:
sed hoc judicate magis, ne ponatis
offendiculum fratri, vel scandalum.
14 Scio, & confido in Domino Jesu,
quia nihil commune per ipsum, nisi ei,
qui existimat quid commune esse, illi
commune est.
15 Si enim propter cibum frater tuus
contristatur, jam non secundum charitatem
* 1. Cor. 8. 11. ambulas. * Noli cibo tuo illum
perdere, pro quo Christus mortuus est.
16 Non ergo blasphemetur bonum nostrum.
17 Non est enim regnum Dei esca,
& potus: sed justitia, & pax, & gaudium
in Spiritu sancto.
18 Qui enim in hoc servit Christo,
placet Deo, & probatus est hominibus.
19 Itaque quæ pacis sunt, sectemur:
& quæ ædificationis sunt, in invicem
custodiamus.
20 Noli propter escam destruere opus
Dei. * Omnia quidem sunt munda: sed * Tit. 1. 15.
malum est homini, qui per offendiculum
manducat.
21 * Bonum est non manducare carnem, * 1. Cor. 8. 13.
& non bibere vinum, neque in
quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur,
aut infirmatur.
22 Tu fidem habes? penes temetipsum
habe coram Deo. Beatus, qui non judicat
semetipsum in eo, quod probat.
23 Qui autem discernit, si manducaverit,
damnatus est, quia non ex fide.
Omne autem, quod non est ex fide,
peccatum est.

CAPUT XV.

Firmiores debent infirmorum ferre & sublevare imperfectiones, non suæ, sed proximorum utilitati ac mutuæ paci studentes: Christus juxta factas Patribus promissiones prædicavit Judæis; Gentibus vero ex misericordia Apostoli, non præviis promissionibus. Excusat se Paulus, quod liberius Romanis scripserit tamquam Gentium Apostolus, ostendens, quomodo sit hoc munus executus; dicens, quod ad ipsos quoque sit venturus, ubi datam a Macedonibus eleemosynam elargitus fuerit Jerosolymitanæ Ecclesiæ, petens, ut pro se interim orent.

1 DEbemus autem nos firmiores imbecillitates
infirmorum sustinere,
& non nobis placere.
2 Unusquisque vestrum proximo suo
placeat in bonum, ad ædificationem.
3 Etenim Christus non sibi placuit,
sed sicut scriptum est: * Improperia improperantium * Psalm. 68. 10.
tibi ceciderunt super me.
4 Quæcumque enim scripta sunt, ad
nostram doctrinam scripta sunt, ut per
patientiam, & consolationem Scripturarum
spem habeamus.
5 Deus autem patientiæ, & solatii * * 1. Cor. 1. 10.
det vobis idipsum sapere in alterutrum
secundum Jesum Christum,

6 ut

6 ut unanimes uno ore honorificetis Deum, & patrem Domini nostri Jesu Christi.

7 Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.

8 Dico enim, Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum.

9 Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: * Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, & nomini tuo cantabo.

* 2. Reg. 22. 50. Psalm. 17. 50.

10 Et iterum dicit: Lætamini Gentes cum plebe ejus.

11 Et iterum: * Laudate omnes Gentes Dominum, & magnificate eum omnes populi.

* Psalm. 116. 1.

12 Et rursus Isaias ait: * Erit radix Jesse, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.

* Isaiæ 11. 10.

13 Deus autem spei repleat vos omni gaudio, & pace in credendo, ut abundetis in spe, & virtute Spiritus sancti.

14 Certus sum autem, fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.

15 Audacius autem scripsi vobis, fratres, ex parte, tamquam in memoriam vos reducens propter gratiam, quæ data est mihi a Deo,

16 ut sim minister Christi Jesu in Gentibus: sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto.

17 Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18 Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo & factis:

19 in virtute signorum, & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti: ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

20 Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem; sed sicut scriptum est.

21 * Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.

* Isaiæ 52. 15.

22 Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc.

23 Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis,

24 cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, & a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero.

25 Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis.

26 Probaverunt enim Macedonia, & Achaja, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.

27 Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. * Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & in carnalibus ministrare illis.

28 Hoc igitur cum consummavero, & assignavero eis fructum hunc, per vos proficiscar in Hispaniam.

29 Scio autem, quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30 Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum,

31 ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Judæa, & obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis,

32 ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiscum.

33 Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

CA-

CAPUT XVI.

Commendat Apostolus quosdam apud Romanos, propter nonnullas eorum praeminentias nominatim salutandos; quosdam vero vitandos hortatur, & de aliis dicit, quod salutant Romanos.

1 COmmendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris,

2 ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis & assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit. etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi.

3 Salutate * Priscam, & Aquilam adjutores meos in Christo Jesu * Act. 18. 2. & 26.

4 (qui pro anima mea suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ Gentium)

5 & domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.

6 Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis.

7 Salutate Andronicum, & Juniam cognatos, & concaptivos meos, qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo.

8 Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9 Salutate Urbanum adjutorem nostrum in Christo Jesu, & Stachyn dilectum meum.

10 Salutate Apellen probum in Christo.

11 Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12 Salutate Tryphænam, & Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multum laboravit in Domino.

13 Salutate Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam.

14 Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eis sunt, fratres.

15 Salutate Philologum, & Juliam, Nereum, & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16 Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.

17 Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.

18 Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri: & per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium.

19 Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.

20 Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

21 * Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jason, & Sosipater, cognati mei. * Act. 16. 1.

22 Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.

23 Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis, & Quartus frater.

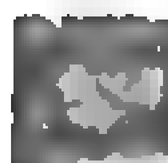
24 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25 Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, & prædicationem Jesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti,

26 (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti,

27 soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO
IN PRIMAM EPISTOLAM
AD CORINTHIOS.

Orinthus Achajæ celeberrima, & opulentissima Civitas, cui ipsa sui loci inter Ægæum ad Orientem, & Mare Jonium ad Occasum constituta ad negotiationis commodum, & ad opum incrementum quam maxime contulit, superba, opulenta, voluptati, & cæteris, quæ commercium & divitiarum copiam comitantur, vitiis se ita dediderat, ut cultus, & religionis [illegible] impudicitia haberetur: meretricum enim [illegible] ad publicas prostitutas mundas contraxerant, Venerique a quibusdam dicabantur [illegible] profusione, quarum copia ea erat, ut proverbio nomen effecerit.

Anno circiter Christi 52. Apostolus Corinthum profectus, servaturis multum in ea Urbe sibi populum fidelium testante visione confirmatus (a), duodecim & sex menses ibidem egit, quibus & Judæorum, & Ethnicorum plurimos Deo quidem peperit, sed plures etiam calamitates exhausit, ab Judæis (b) præsertim ægre ferentibus, quod Evangelium Ethnicis annunciaret. Quare incredulos obstinatos suis reliquit, et denique ab eadem, vestibus prius excussis, ita est minatus (c): *Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego ex hoc ad gentes vadam.*

Corintho Paulus Ephesum venit, ubi tribus annis concionandi munere incubuit. Apollo interim, & forte S. Petrus, seu quidam ex Petri Discipulis Corinthum profecti, quosdam sibi affectu adhæserant. Corinthii diversis, quæ Græcorum invaluerant, Philosophorum sectis assueti, communem & a Catholica servari morem, & a Paulo ea accepta Petro, Apolline, cæterisque Evangelii Præconibus totidem sectas constitui arbitrantes, eorum cuilibet propriam, quæ Præceptoris nomine insignirentur, affectus adhærere sibi studerent. Christiani præterea, qui mundis omnia munda esse docet, libidini quadam libertate abutentes, & universalem propositionem veram atque ad errorem distrahentes, edulia verba grata nihil esse, itemque ab iisdem neque sacra fieri posse, neque turpia, cibis promiscue omnibus, iis etiam, qui Idolis oblati fuerant, nulla religione abstinere videbantur: quod vel Hebræis recens fidei addictis, scandalumque conscientiæ imbecillitatis, vel Ethnicis cum [illegible] demonstrantibus, pravitatis exemplum exhibebat.

Fidelissimos alios non modo non correctos, verum etiam culpa probatos impudicitiæ affinis, prava consuetudine delicias ab omnium se abdicabant: quare & Fidelium unus novercæ, patris sui uxoris, incestu polluti ausus est. Aderant præterea, qui lites ad Laicorum Tribunalia deferrent, quique Epicureæ atque Philosophiæ plus nimio addicti, mortuos resurrecturos inficiarentur. Cum vero una convenirent, seu concionibus, seu mysteriis sacris, divitum Cœnam in Templum minime deferentes, ne ea pauperes quidquam gustarent, domi accumbebant, vel si accumberent in Templo, ab egenis seorsum vescebantur.

Alterum ambitio abusum invexerat: qui enim exteriorum charismatum, prophetiæ, & concionis ad populos habendæ dona divinitus donati fuerant, eodem una tempore dicebant singuli, & aliena, licet auditorum nemo ea perciperet, idiomata ostentabant. Mulieres ipsæ nudo capite Templum ingressæ, populum edocere, publice verba facere etiam audebant, quod genus pro loquendi munere a Spiritu Sancto donatas sese jactarent. Quædam denique de statu Virginum, de Matrimonio,

deque

(a) Act. 18. 10. (b) Vide 1. Thessal. 2. 14. & 2. Cor. 11. 24. & 1. Cor. 2. 3. (c) Act. 18. 6.

deque Conjugatorum obligationibus difficultates irrepserant, quibus in diversas sententias Corinthi Ecclesia distrahebatur.

S. Paulus Ephesi commorans hæc omnia accepit vel a Stephana, Fortunato, & Achaico, qui Corintho ad se invisendum perrexerant (*a*); vel ab Epistolis, quas Paulo reddendas Chloes domestici eisdem tradiderant (*b*), vel ab Ecclesiæ Corinthi Principibus viris, qui ad eum litteras dederint (*c*), vel denique ab horum singulis, quorum alter de hoc, de illo alter monitum fecerint. Ephesi igitur (*d*), non vero Philippis, ut probat inscriptio ad calcem Græcorum Exemplarium, hanc Epistolam Apostolus exaravit, qui Ecclesiæ Asiæ nomine, & præsertim Aquilæ & Priscillæ (*e*), quos Ephesi commoratos certo scimus (*f*), Corinthi Ecclesiæ salutem dicit, & ejusdem Epistolæ cap. 16. 8. se usque ad Pentecosten Ephesi moram ducturum testatur, ubi sane & tunc cum scriberet, domicilium ibidem habuisse satis constat. Latina, pleraque etiam Græca Exemplaria Ephesi scriptam ostendunt: subscriptionem vero, qua Philippis exarata fertur, neque in Manuscripto Alexandrino, neque in Græco & Latino Claramontano, neque in Græco S. Germani (quamvis in Latino ejusdem manuscripto legatur) neque in præclarissimo [illegible] minime est reperire. Singula hæc, de quibus agit Paulus in hac Epistola, prosequi singillatim supervacaneum arbitramur. videnda enim singula exhibentur ab eadem Epistola, quæ, si tot tantaque, de quibus agit, perpendantur, brevissima habenda est: nec non maxime commendanda occurrent Apostoli sapientia, scientia, vis, zelus, charitas, & animi moderatio.

Missam ad Romanos hæc ad Corinthios Epistola præcessit. hanc enim Apostolus anno Christi 56. illam vero anno 58. dedit. Abusus vero, quos tollere nititur Apostolus, omnino tamen exscindere reipsa non valuit. Pontifex enim Clemens S. Petri Discipulus, aliquot post annis eosdem Corinthios ambitionis, superbiæ, contentionum, litium, & dissensionum coarguit.

Ante hanc ad Corinthios, alteram ab Apostolo ad eosdem datam, sed modo deperditam, nonnulli opinati sunt (*g*), eo ducti, quod ejusdem Epistolæ capite 5. v. 9. Paulus dixerit: *Scripsi vobis in Epistola, ne commisceamini fornicariis, non utique fornicariis hujus mundi ... alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. Nunc autem scripsi vobis, si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus .... cum ejusmodi nec cibum sumere.* Hæc tamen facile ad ea referuntur, quæ superius Paulus admonueraverat (*h*) v. 2. cap. 5. 2. *Non luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus* (incestum) *fecit.* Et versic. 9. *Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Præterea nullam duas [illegible], quæ extant, Epistolam Veterem [illegible] [illegible] Stephanas, Fortunatus, Achaicus, qui Ephesum profecti Corintho delatas Epistolas S. Paulo tradiderant, ab eodem Apostolo acceptam ad Corinthios detulerant.

(*a*) *Vide* 1. *Corinth.* 16. 17. *&c.* & *Chrysost.* & *Theodoret. ibid.* (*b*) 1. *Cor.* 1. 11. (*c*) *Vide Chrysost. hom.* 44. & 1. *Cor.* 7. 1. *&c.* (*d*) *Chrysost. Theodoret. Athanas. in Synops. OEcumen.* [illegible] *Arab. Latinæ inscriptiones ad caput hujus Epist.* [illegible] *alii passim.*
(*e*) 1. *Corinth.* 16. 19. (*f*) *Act.* 18. 19. *&c.* (*g*) [illegible]
[illegible] (*h*) *Chrysost. Theodoret.* [illegible] *in* 1. *Cor.* 5. 9. [illegible]

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD CORINTHIOS PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Paulus Deo gratias agit de donis datis Corinthiis: cæterum dolet, quod de baptizatoribus essent inter ipsos schismata, gaudens quod missus ad prædicandum Evangelium paucos baptizaverit; ostendens etiam reprobatam mundi sapientiam, & electos simplices: sicut & sita est salus in Christi morte, cujus prædicatio judicatur mundo stultitia, credentibus vero virtus ac sapientia. ideo enim contemptibilia mundi elegit Deus, ne quis in se glorietur.

1 PAulus vocatus Apo-
stolus Jesu Christi per
voluntatem Dei, &
Sosthenes frater,
2 Ecclesiæ Dei, quæ
est Corinthi, sancti-
ficatis in Christo Je-
su, vocatis sanctis,
cum omnibus, qui invocant nomen Do-
mini nostri Jesu Christi, in omni loco
ipsorum, & nostro.
3 Gratia vobis, & pax a Deo Patre
nostro, & Domino Jesu Christo.
4 Gratias ago Deo meo semper pro
vobis in gratia Dei, quæ data est vobis
in Christo Jesu:
5 quod in omnibus divites facti estis
in illo, in omni verbo, & in omni
scientia:
6 sicut testimonium Christi confirma-
tum est in vobis:
7 ita ut nihil vobis desit in ulla gra-
tia, expectantibus revelationem Domini
nostri Jesu Christi,
8 qui & confirmabit vos usque in fi-
nem sine crimine, in die adventus Do-
mini nostri Jesu Christi.
9 * Fidelis Deus, per quem vocati * 1. Thess. 5. 24.
estis in societatem filii ejus Jesu Christi
Domini nostri.
10 Obsecro autem vos, fratres, per
nomen Domini nostri Jesu Christi, ut
idipsum dicatis omnes, & non sint in
vobis schismata: sitis autem perfecti in
eodem sensu, & in eadem sententia.
11 Significatum est enim mihi de vo-
bis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloes,
quia contentiones sunt inter vos.
12 Hoc autem dico, quod unusquis-
que vestrum dicit: Ego quidem sum Pau-
li: ego autem * Apollo: ego vero Ce- * Act. 18. 24.
phæ: ego autem Christi.
13 Divisus est Christus? Numquid
Paulus crucifixus est pro vobis? aut in
nomine Pauli baptizati estis?
14 Gratias ago Deo, quod neminem
vestrum baptizavi, * nisi Crispum, & * Act. 18. 8.
Cajum:
15 ne quis dicat, quod in nomine
meo baptizati estis.
16 Baptizavi autem & Stephanæ do-
mum: cæterum nescio, si quem alium
baptizaverim.
17 Non enim misit me Christus ba-
ptizare, sed evangelizare: * non in sa- * 2. Petr. 1. 16.
pientia verbi, ut non evacuetur crux Infra 2. 4.
Christi.
18 Verbum enim crucis pereuntibus
quidem stultitia est: iis autem, qui sal-
vi fiunt, id est nobis, * Dei virtus * Rom. 1. 16.
est.
19 Scriptum est enim: * Perdam sa- * Isai. 29. 14.
pien-

pientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.

* Isai. 33. 18.
20 * Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?

21 Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.

22 Quoniam & Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt:

23 nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam,

24 ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam:

25 quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26 Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles:

27 sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia:

28 & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret:

29 ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

30 Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia

* Jerem. 23. 5.
a Deo, & * justitia, & sanctificatio, & redemptio:

* Jerem. 9. 23. & 24. 2. Cor. 10. 17.
31 ut quemadmodum scriptum est, * Qui gloriatur, in Domino glorietur.

CAPUT II.

Ostendit Paulus, se Christum & hunc crucifixum magna modestia verbisque simplicibus prædicasse Corinthiis, quamquam perfectis loqueretur etiam sapientiam mundo absconditam, quæ solo Dei Spiritu cognosci potest: animalis enim homo non percipit quæ Dei sunt.

1 ET ego cum venissem ad vos, fratres, veni * non in sublimitate * Sup. 1. 17.
sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi.

2 Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.

3 * Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos. * Act. 18. 1.

4 Et sermo meus, & prædicatio mea * non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis: * 2. Pet. 1. 16.

5 ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

6 Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur,

7 sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram,

8 quam nemo principum hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.

9 Sed sicut scriptum est: * Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum: * Isai. 64. 4.

10 nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

11 Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.

12 Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo

est,

est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis:

* Sup. 1. 17. & 2. 1. & 4. Pet. 1. 16. 13 * quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.

14 Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.

15 Spiritualis autem judicat omnia, & ipse a nemine judicatur.

* Sap. 9. 13. Isai. 40. 13. Rom. 11. 34. 16 * Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

CAPUT III.

Corinthiis adhuc carnalibus non potuit Paulus prædicare reconditæ fidei mysteria: contendebant enim de his, qui tantum ministri erant, cum solus Deus possit gratia ac virtutum dare incrementa, solusque Christus sit fidei fundamentum: super quod quis bene aut male superædificaverit, patebit in die examinis. Non est violandum Dei templum, quod sumus nos, nec in Dei ministris gloriandum.

1 ET ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo

2 lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis.

3 Cum enim sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

4 Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli: Alius autem: Ego Apollo: nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus?

5 Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit.

6 Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.

7 Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.

8 Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. * Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. * Psal. 61. 13. Matth. 16. 27. Rom. 2. 6. Gal. 6. 5.

9 Dei enim sumus adjutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.

10 Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet.

11 Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus.

12 Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam,

13 uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.

14 Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet.

15 Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

16 Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?

17 Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. * Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. * Infr. 6. 19. 2. Cor. 6. 16.

18 Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.

19 Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: * Comprehendam sapientes in astutia eorum. * Job. 5. 13.

20 Et iterum: * Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt. * Psalm. 93. 11.

21 Nemo itaque glorietur in hominibus.

22 Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura. Omnia enim vestra sunt,

23 vos autem Christi, Christus autem Dei.

CA-

CAPUT IV.

Non temere judicandum est de Dei ministris: reprehenduntur Corinthii, qui de ministris, & acceptis donis gloriabantur, ac si illa a se haberent, & se extollentes contemnebant etiam Apostolos, quamquam Paulus illos in Christo genuerat. dicit se brevi venturum Corinthum, quo Pseudapostolos redarguat.

1 SIc nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2 Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

3 Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die: sed neque meipsum judico.

4 Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.

5 Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique a Deo.

6 Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo propter vos, ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio.

7 Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

8 Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.

9 Puto enim, quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos. quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus.

10 Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.

11 Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus,

12 & * laboramus operantes manibus nostris. Maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: * Act. 20. 34. 1. Thess. 2. 9. 2. Thess. 3. 8.

13 blasphemamur, & obsecramus: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

14 Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

15 Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.

16 Rogo ergo vos: imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

17 Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18 Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.

19 Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem.

20 Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

21 Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

CAPUT V.

Corinthios reprehendit, quod in incestu publice viventem tolerarent: quem absens tradit satanæ, monens ut expurgato vitiorum fermento, puri Pascha celebrent: nec vult eos commisceri Christianis palam criminosis.

1 OMnino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2 Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.

3 * Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu jam judicavi ut præsens, eum, qui sic operatus est, * Col. 2. 5.

4 in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu,

5 tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.

* Gal. 5. 9.

6 Non est bona gloriatio vestra. * Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

7 Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8 Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.

9 Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis.

10 non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse.

11 Nunc autem scripsi vobis, non commisceri: si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere.

12 Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis?

13 nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis.

CAPUT VI.

Corripit eos, quod judicio contenderent coram judice ethnico: enumerans quædam peccata, quibus involuti regnum Dei non possidebunt: quædam licere dicit, quæ non expediant: & varias ob causas ostendit vitandam fornicationem.

1 AUdet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos?

2 An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?

3 Nescitis, quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia?

4 Sæcularia igitur judicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.

5 Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?

6 Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles?

7 * Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?

* Matth. 5. 39. Luc. 6. 29. Rom. 12. 17. 1. Thess. 4. 6.

8 Sed vos injuriam facitis, & fraudatis; & hoc fratribus.

9 An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10 neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

11 Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

12 Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

13 Esca ventri, & venter escis. Deus autem & hunc, & has destruet: corpus autem non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.

14 Deus vero & Dominum suscitavit: & nos suscitabit per virtutem suam.

15 Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? Absit.

16 An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? * Erunt enim (inquit) duo in carne una.

* Gen. 2. 24. Matth. 19. 5. Marc. 10. 8. Ephes. 5. 31.

17 Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.

18 Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra

tra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19 An nescitis, quoniam * membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri?

* Rom. 6. 13. 2. Cor. 6. 16.

20 * Empti enim estis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore vestro.

* Infr. 7. 23. 1. Petr. 1. 18.

CAPUT VII.

Corinthios instruit de matrimonio, ejusque usu & indissolubili vinculo, innuptis commendans cælibatum: & quomodo fidelis cum conjuge infideli se habere debeat: quodque unusquisque in quo vitæ statu ad fidem vocatus est, permaneat: virginitatem matrimonio præfert, uxorem mortuo marito liberam dicens, ut cui velit in Domino nubat.

1 DE quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere:

2 propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat.

3 * Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro.

* 1. Petr. 3. 7.

4 Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5 Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

6 Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.

7 Volo enim omnes vos esse sicut meipsum. Sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.

8 Dico autem non nuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego.

9 Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.

10 Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, * uxorem a viro non discedere:

* Matth. 5. 32. & 19. 9. Marc. 10. 11. Luc. 16. 18.

11 quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12 Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

13 Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum.

14 Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15 Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.

16 Unde enim scis mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?

17 nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

18 [illegible] vocatus est? non circumcidatur.

19 Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei.

20 * Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.

* Ephes. 4. 1.

21 Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis utere.

22 Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.

23 * Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

* Supr. 6. 20. 1. Petr. 1. 18.

24 Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

25 De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Do-

a Domino, ut sim fidelis.
26 Existimo ergo, hoc bonum esse pro-
pter instantem necessitatem, quoniam
bonum est homini sic esse.
27 Alligatus es uxori? noli quærere
solutionem. Solutus es ab uxore? noli
quærere uxorem.
28 Si autem acceperis uxorem, non
peccasti. Et si nupserit virgo, non pec-
cavit: tribulationem tamen carnis habe-
bunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.
29 Hoc itaque dico, fratres: Tem-
pus breve est: reliquum est, ut & qui
habent uxores, tamquam non habentes
sint:
30 & qui flent, tamquam non flen-
tes: & qui gaudent, tamquam non gau-
dentes: & qui emunt, tamquam non
possidentes:
31 & qui utuntur hoc mundo, tam-
quam non utantur: præterit enim figu-
ra hujus mundi.
32 Volo autem, vos sine solicitudine
esse. Qui sine uxore est, solicitus est
quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.
33 Qui autem cum uxore est, solici-
tus est quæ sunt mundi, quomodo pla-
ceat uxori, & divisus est.
34 Et mulier innupta, & virgo co-
gitat quæ Domini sunt, ut sit sancta
corpore, & spiritu. Quæ autem nupta
est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo
placeat viro.
35 Porro hoc ad utilitatem vestram
dico, non ut laqueum vobis injiciam,
sed ad id, quod honestum est, & quod
facultatem præbeat sine impedimento Do-
minum obsecrandi.
36 Si quis autem turpem se videri
existimat super virgine sua, quod sit su-
peradulta, & ita oportet fieri; quod vult
faciat: non peccat, si nubat.
37 Nam qui statuit in corde suo fir-
mus, non habens necessitatem, potesta-
tem autem habens suæ voluntatis, &
hoc judicavit in corde suo, servare vir-
ginem suam, bene facit.
38 Igitur & qui matrimonio jungit
virginem suam, bene facit: & qui non
jungit, melius facit.
39 * Mulier alligata est legi, quanto * Rom. 7. 2.
tempore vir ejus vivit: quod si dormie-
rit vir ejus, liberata est: cui vult nu-
bat: tantum in Domino.
40 Beatior autem erit, si sic perman-
serit secundum meum consilium: puto
autem, quod & ego Spiritum Dei ha-
beam.

CAPUT VIII.

Quamquam idolothytis vesci non sit ex se illicitum, cum idolum nullius sit efficaciæ aut potestatis, non sunt tamen illa edenda aut repugnante conscientia, aut cum infirmorum offendiculo: neque ea edere, aut non edere hominem efficit meliorem.

1 DE iis autem, quæ idolis sacrifi-
cantur, scimus, quia omnes sci-
entiam habemus. Scientia inflat, chari-
tas vero ædificat.
2 Si quis autem se existimat scire a-
liquid, nondum cognovit, quemadmo-
dum oporteat eum scire.
3 Si quis autem diligit Deum, hic
cognitus est ab eo.
4 De escis autem, quæ idolis immo-
lantur, scimus, quia nihil est idolum in
mundo, & quod nullus est Deus, nisi
unus.
5 Nam etsi sunt qui dicantur dii, si-
ve in cœlo, sive in terra (siquidem
sunt dii multi, & domini multi:)
6 nobis tamen unus Deus, Pater, ex
quo omnia, & nos in illum: & unus
Dominus Jesus Christus, per quem o-
mnia, & nos per ipsum.
7 Sed non in omnibus est scientia.
Quidam autem cum conscientia usque
nunc idoli, quasi idolothytum mandu-
cant: & conscientia ipsorum cum sit in-
firma, polluitur.
8 Esca autem nos non commendat
Deo. Neque enim, si manducaverimus,
abundabimus: neque si non manducave-
rimus, deficiemus.
9 Videte autem, ne forte hæc licen-
tia vestra offendiculum fiat infirmis.

10 Si

10 Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?

* Rom. 14. 15. 11 * Et peribit infirmus in tua scientia, frater, propter quem Christus mortuus est?

12 Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

* Rom. 14. 21. 13 * Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

CAPUT IX.

Non accipiebat Paulus victum a Corinthiis, quibus concionabatur, ut omnem amputaret offendiculi occasionem, licet, hoc sibi fuisse licitum, multis probet argumentis: sed in omnem formam se vertit, quo plures ad Dei cultum adducat: Corinthios exhortando ad imitationem eorum, qui in stadio currunt, aut in agone certant, suum quoque ait se domare corpus.

1 Non sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?

2 Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum. nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino.

3 Mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est.

4 Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi?

5 Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?

6 Aut ego solus, & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi?

7 Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?

8 Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit?

9 Scriptum est enim in lege Moysi:
* Deut. 25. 4. 1. Tim. 5. 18. * Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo?

10 An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quoniam debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi.

* Rom. 15. 27. 11 * Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?

12 Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? Sed non usi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.

* Deut. 18. 1. 13 * Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, eduntur & qui altari deserviunt, cum altari participant?

14 Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.

15 Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc, ut ita fiant in me. bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.

16 Nam si evangelizavero, non est mihi gloria. necessitas enim mihi incumbit: Væ enim mihi est, si non evangelizavero.

17 Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est.

18 Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio.

19 Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.

20 Et factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer:

21 iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem. Iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cum sine lege

Dei non essem, sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant.

22 Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23 Omnia autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar.

24 Nescitis, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis.

25 Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.

26 Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans:

27 sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

CAPUT X.

Commemoratione ingratorum Judæorum frequenter ob varia peccata a Deo punitorum, hos a similibus absterret: de tentatione humana, & Dei in tentationibus auxilio: non solum idololatria fugienda est, sed & mensa eorum, qui idolothytis vescuntur; tum quod per hoc videantur aliquid idolis deferre, tum quod scandalo sint infirmioribus.

1 NOlo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes * sub nube fuerunt, & omnes * mare transierunt: * Exod. 13. 21. Num. 9. 21 * Exod. 14. 22.

2 & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari:

3 * & omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt. * Exod. 16. 17.

4 * & omnes eumdem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali, consequente eos petra: petra autem erat Christus) * Exod. 17. 6. Num. 20. 11.

5 sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: * nam prostrati sunt in deserto. * Num. 26. 64. 65.

6 Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, * sicut & illi concupierunt. * Psal. 105. 14.

7 Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: * Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. * Exod. 32. 6.

8 Neque fornicemur, * sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria millia. * Num. 25. 1.

9 Neque tentemus Christum, * sicut quidam eorum tentaverunt, & a serpentibus perierunt. * Num. 21. 5. 6.

10 * Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore. * Num. 11. 1. & 14. 2.

11 Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.

12 Itaque qui se existimat stare, videat, ne cadat.

13 Tentatio vos non apprehendat, nisi humana: Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.

14 Propter quod, charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura.

15 Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.

16 Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

17 Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus.

18 Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19 Quid ergo? dico, quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid?

20 Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem, vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum:

21 non potestis mensæ Domini parti-

ticipes esse, & mensæ dæmoniorum.

22 An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus? * Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. * Sup. 6. 12.

23 Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

24 Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

25 Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

26 * Domini est terra, & plenitudo ejus. * Psalm. 23. 1. Eccli. 17. 31.

27 Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28 Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis, nolite manducare propter illum, qui indicavit, & propter conscientiam:

29 conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?

30 Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo, quod gratias ago?

31 * Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. * Coloss. 3. 17.

32 Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei:

33 sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

CAPUT XI.

Vir aperto, mulier autem velato debet orare capite. Corinthios reprehendit, quod ad celebrandam cœnam Dominicam invicem non expectarent, sed inter se dissiderent; referens interim Sacramenti Eucharistiæ a Christo institutionem, & fœdus ac pœnam indigne ad illud accedentium.

1 IMitatores mei estote, sicut & ego Christi.

2 Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

3 Volo autem vos scire, * quod omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris vir: caput vero Christi Deus. * Ephes. 5. 23.

4 Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.

5 Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est, ac si decalvetur.

6 Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7 Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam * imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. * Gen. 1. 26.

8 Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

9 * Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. * Gen. 2. 18.

10 Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.

11 Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.

12 Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo.

13 Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum?

14 Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi:

15 mulier vero si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16 Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

17 Hoc autem præcipio, non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.

18 Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.

19 Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20 Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare.

21 U-

21 Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22 Numquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

23 Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem,

24 & gratias agens fregit, & dixit: * Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem.

* Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19.

25 Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.

26 Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.

27 * Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini.

* Joan. 6. 10.

28 * Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

* 2. Cor. 13. 5.

29 Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.

30 Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

31 Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

32 Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

33 Itaque fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem expectate.

34 Si quis esurit, domi manducet, ut non in judicium conveniatis. Cetera autem, cum venero, disponam.

CAPUT XII.

Variis dantur varia ejusdem Spiritus sancti charismata, ut in modum humani corporis quisque suo fungatur officio, & mutua se opera omnes indigere cognoscentes, mutuo se foveant: & ita Christus suæ providit Ecclesiæ de variis hominum statibus.

1 DE spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres.

2 Scitis, quoniam cum Gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes.

3 Ideo notum vobis facio, * quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.

* Marc. 9. 18.

4 Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus:

5 Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus:

6 Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7 Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.

8 Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum:

9 alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu:

10 alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.

11 * Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

* Rom. 12. 3. & Ephes. 4. 7.

12 Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt; ita & Christus.

13 Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus.

14 Nam

14 Nam & corpus non est unum membrum, sed multa.
15 Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?
16 Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?
17 Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?
18 Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore, sicut voluit.
19 Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?
20 Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.
21 Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii.
22 Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt.
23 & quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.
24 Honesta autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem,
25 ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra.
26 Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.
27 Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.
* Ephes. 4. 11. 28 * Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum.
29 Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores?
30 numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?
31 Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

CAPUT XIII.

Ostendit charitatis necessitatem, ipsius officia, perpetuitatem, ac præcellentiam supra fidem & spem, reliquaque Dei dona.

1 Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.
2 Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.
3 Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.
4 Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur,
5 non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,
6 non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.
7 Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.
8 Charitas nunquam excidit: sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.
9 Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus.
10 Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.
11 Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus: quando autem factus sum

sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.

12 Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.

13 Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.

C A P U T XIV.

Donum linguarum inferius esse dicit dono prophetiæ, imo inutile, si desit qui interpretetur: tradit ergo eis normam, qua his donis ordinate utantur: & mulieres in Ecclesiis silere jubet.

1 Sectamini charitatem, æmulamini spiritalia: magis autem ut prophetetis.

2 Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria.

3 Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem.

4 Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, [illegible] siam Dei ædificat.

5 Volo autem omnes [illegible] linguis: magis autem p[illegible]. Nam major est qui prophe[illegible] quam qui loquitur linguis: nisi [illegible] interpretetur, ut Ecclesia ædifi[illegible] accipiat.

6 Nunc autem fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7 Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, [illegible] tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur [illegible], quod canitur, aut quod citharizatur?

8 Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?

9 Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in [illegible] loquentes.

10 Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo, & nihil sine voce est.

11 Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: & qui loquitur, mihi barbarus.

12 Sic & vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite, ut abundetis.

13 Et ideo qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur.

14 Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.

15 Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente.

16 Ceterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit.

17 Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur.

18 Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.

19 Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, quam decem millia verborum in lingua.

20 Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti estote.

21 In lege scriptum est: * Quoniam in aliis linguis, & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic exaudient me, dicit Dominus.

* Isaiæ 28. 11.

22 Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.

23 Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles, nonne dicent quod insanitis?

24 Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus:

25 occulta cordis ejus manifesta fiunt: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit.

26 Quid

26 Quid ergo est fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.

27 Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, & per partes, & unus interpretetur.

28 Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo.

29 Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & ceteri dijudicent.

30 Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31 Potestis enim omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes exhortentur.

32 Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt.

33 Non enim est dissensionis Deus, sed pacis, sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34 Mulieres in Ecclesiis taceant. non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut * & lex dicit.

* Gen. 3. 16.

35 Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36 An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37 Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38 Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39 Itaque, fratres, æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere.

40 Omnia autem honeste, & secundum ordinem fiant.

CAPUT XV.

Christum docet a mortuis resurrexisse, multisque, ac demum Paulo, qui se minimum dicit Apostolorum, apparuisse. ac nostram hic astruit resurrectionem, & ordinem ac modum ejus, ubi cum diversa resuscitatorum gloria, non in anima solum, sed etiam in corpore: mors autem in resurrectione absorbebitur.

1 Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis,

2 per quod & salvamini, qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

3 Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris * secundum Scripturas:

* Isaie 53. 5.

4 * & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum Scripturas:

* Jonæ 2. 1.

5 & quia visus est Cephæ, & post hoc * undecim.

* Joan. 20. 19.

6 Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt.

7 Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus.

8 Novissime autem omnium, tamquam abortivo, visus est & mihi.

9 * Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.

* Act. 9. 1. Ephes. 3. 8.

10 Gratia autem Dei sum id, quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

11 Sive enim ego, sive illi, sic prædicamus, & sic credidistis.

12 Si autem Christus prædicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13 Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit.

14 Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.

15 Invenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16 Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.

17 Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra. adhuc enim estis in peccatis vestris.

18 Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt.

19 Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20 Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium.

* Coloss. 1. 18. Apoc. 1. 5. 21 * quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

22 Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

* 1. Thess. 4. 15. 23 * Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

24 Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem.

* Psalm. 109. 1. Hebr. 1. 13 & 10. 13. 25 Oportet autem illum regnare, * donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.

26 Novissima autem inimica destruetur mors. * Omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cum autem dicat: * Psalm. 8. 8. Hebr. 2. 8.

27 Omnia subjecta sunt ei; sine dubio, præter eum, qui subjecit ei omnia.

28 Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

29 Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis? si omnino mortui non resurgunt, ut quid & baptizantur pro illis?

30 ut quid & nos periclitamur omni hora?

31 Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32 Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? * Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. * Sap. 2. 6. Isai. 22. 13. & 56. 12.

33 Nolite seduci. Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

34 Evigilate justi, & nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent: ad reverentiam vobis loquor.

35 Sed dicet aliquis Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36 Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur.

37 Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus cæterorum.

38 Deus autem dat illi corpus sicut vult · & unicuique seminum proprium corpus.

39 Non omnis caro eadem caro, sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

40 Et corpora cœlestia, & corpora terrestria sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium.

41 Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate:

42 sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43 Seminatur in ignobilitate, surget in gloria · seminatur in infirmitate, surget in virtute:

44 seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est:

45 * Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. * Gen. 2. 7.

46 Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale.

47 Pri-

47 Primus homo de terra terrenus: secundus homo de cœlo cœlestis.
48 Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes.
49 Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis.
50 Hoc autem dico, fratres, quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.
51 Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.
52 In momento, in ictu oculi, in novissima tuba. canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.
53 Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.
54 Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: * Absorpta est mors in victoria.

* Osee 13. 14. Hebr. 2. 14.

55 Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus?
56 Stimulus autem mortis peccatum est: virtus vero peccati lex.
57 * Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.

* 1. Joan. 5. 5.

58 Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes, quod labor vester non est inanis in Domino.

CAPUT XVI.

Ubi de colligenda pro Christianis, qui Jerosolymis agebant, eleemosyna hortatus esset, commendat eis Timotheum ac Stephanæ familiam: deinde salutationes subjungit.

1 DE collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite.
2 Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit, ut non, cum venero, tunc collectæ fiant.
3 Cum autem præsens fuero, quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.
4 Quod si dignum fuerit, ut & ego eam, mecum ibunt.
5 Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero. nam Macedoniam pertransibo.
6 Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo, ut vos me deducatis quocumque iero.
7 Nolo enim vos modo in transitu videre. spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.
8 Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.
9 Ostium enim mihi apertum est magnum, & evidens, & adversarii multi.
10 Si autem venerit Timotheus, videte, ut sine timore sit apud vos. opus enim Domini operatur, sicut & ego.
11 Ne quis ergo illum spernat. deducite autem illum in pace, ut veniat ad me. expecto enim illum cum fratribus.
12 De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus: & utique non fuit voluntas, ut nunc veniret: veniet autem, cum ei vacuum fuerit.
13 Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini.
14 Omnia vestra in charitate fiant.
15 Obsecro autem vos, fratres: nostis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaici, quoniam sunt primitiæ Achajæ, & in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos.
16 ut & vos subditi sitis ejusmodi, & omni cooperanti, & laboranti.
17 Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt.
18 Refecerunt enim & meum spiritum, & vestrum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt.
19 Salutant vos Ecclesiæ Asiæ, Salutant vos in Domino multum Aquila

& Priscilla cum domestica sua Ecclesia: apud quos & hospitor.

20 Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto.

21 Salutatio mea manu Pauli.

22 Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, Maran Atha.

23 Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN SECUNDAM EPISTOLAM
S. PAULI APOSTOLI
AD CORINTHIOS.

Cognitum Apostolus, quam Corinthiis sensum sua illa Epistola induxisset, Titum, cui & Discipulum comitem nobis adhuc ignotum adjecit (a), ad eos misit, ut per illos totius rei eventum addisceret. Enim vero Epistola Corinthios adeo concusserat, & ad Apostoli amorem sui & reverentiam ita excitaverat, ut, ubi Titus Corinthum pervenit, officiosè & pavidè eumdem exceperint. Interea Ephesini quidam, quem Demetrium vocant, Artificum seditionem concitaverat, quare Paulus Epheso egredi coactus, per Hellesponti oram Troadem venit, ubi forte Titum Corintho regredientem offenderet: quem cum obvium minime habuisset, tametsi de sua Epistola [illegible] citus, ne aliquo fructu Evangelium prohiberet, ab incepto itinere non abstinuit, & in Macedoniam (b), quae plurima ei perferenda obtulit, trajecto mari pervenit.

Verum Deo humiles, & doloribus obrutos animos solari consueto, maximam Paulus de Titi adventu laetitiam percepit, a quo Christi fideles a fornicario jam disjunctos, amoris etiam, vel saltem seditionum caeteris cohibitis, ab ipso Apostolo veniam poscere, eleemosynas Jerusalem erogandas rursum congerere (c), totius denique Corinthi Ecclesiae optime cedere, quam mox suo animi solatio accepit. Dolorem tamen satis etiam idcirco exhausit, quod eorum quidam ab impudicitia omnino non destitissent (d), quod praeterea Pseudo-Apostoli ab Judaeis egressi ea, quae ipse aedificaverat, evertentes, Moysis Legi obtemperandum docerent, ipsumque Paulum Legis eversorem, hominem neque a Christo, neque a primis Apostolis missum, & Apostolatus munere non decoratum appellarent (e).

Quibus malis ut Paulus consilium occurreret, hanc secundam Epistolam dedit, quam Tito, duobus fratribus, quos & laudibus quam maximis extollit (f), eodem socius adjectis, deferendam commendavit. His litteris primo eo, qua spoponderat, celeritate se Corinthum non contulisse fatetur, ne in eorum quosdam, aegre judeo, sed gravissime animadvertere cogeretur (g). Eos hortatur, quod optimum [illegible] cui illorum [illegible] (h). Adversus [illegible] Sapientum, eaque maxime sui Apologiam affert, ut socios suos potius, suumque ministerium, quam se ipsum efferre videatur. Corinthios, ut eleemosynas (i) in Hierosolymitanos pauperes erogandas, conferant, nihil ad illos suadendos omittens, hortatur (k). Ad suam apologiam demum regressus, Pseudo-doctorum nequitiam detegit, & impudens atque praeses Apostolica libertate eos, qui sibi idem fidem adhibebant, nimiae credulitatis arcessit. Ut ea diceret, quae in ipsum conjecerant, de se praeclare loqui coactus, ad ita praestat, ut vim, quam humilitati suae inferebat, satis exhibeat.

Philippis in Macedonia Apostolus hanc Epistolam scripsisse creditur, in Exemplarum

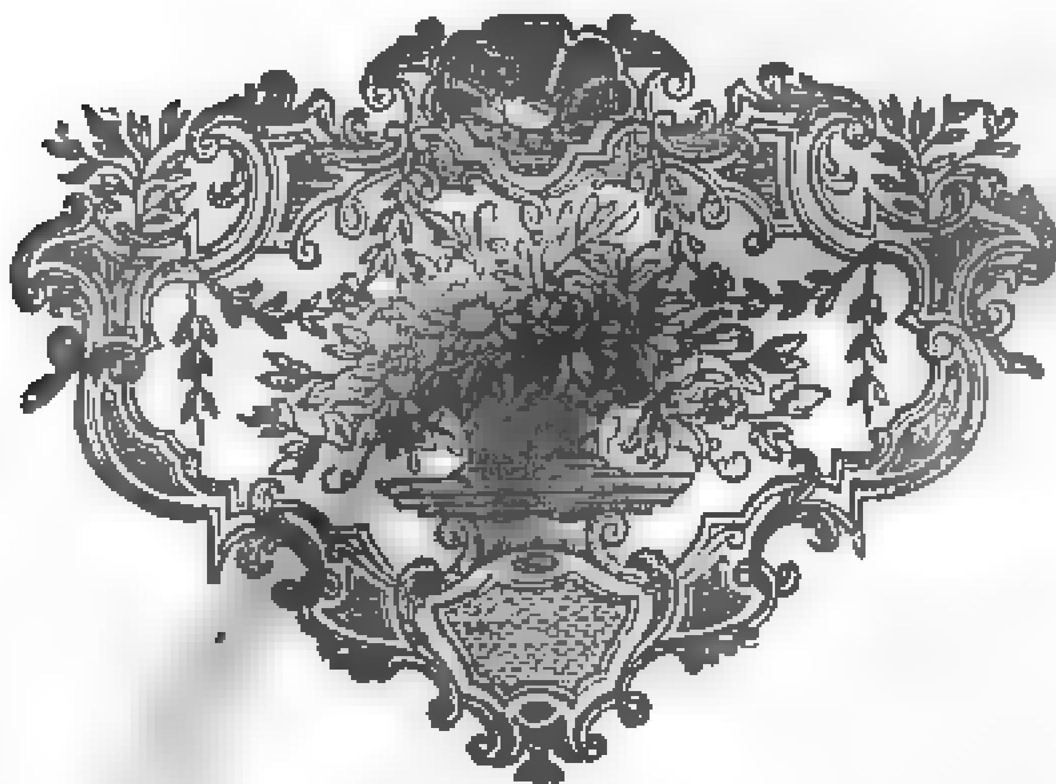
rum

(a) 2. Cor. 12. 18. (b) 2. Cor. 7. 5. (c) 2. Cor. 8. & 9. [illegible] (d) 2. Cor. 12. 21.
(e) 2. Cor. 10. 11. [illegible] (f) 2. Cor. 8. 18. 22. (g) 2. Cor. 1. 23. [illegible] (h) 2. Cor. [illegible]
(i) 2. Cor. [illegible] (k) 2. Cor. 8. & 9.

rium Græcorum pleraque ostendunt. Exemplaria vero Latina Troade in Asia minore datam præferunt. Certo tamen in Macedonia exaratam scimus (*a*), quamvis an Philippis, an in altera ejusdem regionis Urbe, minime constet. Subscriptiones Epistolis S. Pauli appositæ inter se differunt, & authoritatem fidemque non præferunt (*b*). Quædam vetustissima Mss. iis omnino carent; quædam a Tito, & S. Luca, alia solummodo a Tito, alia a Tito & Timotheo; alia denique a Tito, Barnaba & Luca hanc Epistolam delatam ostendunt. Duos Discipulos laudibus quam maxime cumulatos, quorum alterum Timotheum credimus, alterum penitus ignoramus, itineris comites Tito fuisse, exploratum habemus.

Dimidio circiter anni a Christi adventu quinquagesimi septimi, integro fere anno postquam primam scripserat, hanc secundam Epistolam ad Corinthios Apostolus dedit.

(*a*) *2. Corinth. 7. 5. 6. & 8. 1. 3. 8. 11.* (*b*) *Vide Variet. Lection. D. Mille.*

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD CORINTHIOS SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Ostendit Apostolus, ex quantis in Asia ortis adversitatibus eripuerit eum Dominus, ut & ipse alios consolaretur: deinde manifestans cordis sui ac doctrinæ sinceritatem, ostendit, quod licet juxta id quod proposuerat, ad eos non venerit, non ex ipsius id actum est levitate: ac demum firmam esse suæ prædicationis veritatem.

1 PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia.

2 Gratia vobis, & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

a Ephes. 1. 3. 1. Pet. 1. 3.

3 a Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis,

4 qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipsi a Deo.

5 Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra.

6 Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione & salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas & nos patimur,

7 ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes, quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis.

8 Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.

9 Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos.

10 qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet,

11 adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum personis ejus, quæ in nobis est, donationis per multos gratiæ agantur pro nobis.

12 Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo: abundantius autem ad vos.

13 Non enim alia scribimus vobis, quam quæ legistis, & cognovistis. Spero autem, quod usque in finem cognoscetis,

14 sicut & cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.

15 Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis:

16 & per vos transire in Macedoniam, & iterum a Macedonia venire ad vos, & a vobis deduci in Judæam.

17 Cum

17 Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me Est, & Non?
18 Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo Est, & Non.
19 Dei enim Filius Jesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, & Silvanum, & Timotheum, non fuit Est, & Non, sed Est in illo fuit.
20 Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.
21 Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui unxit nos Deus:
22 qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.
23 Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum: non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri. nam fide statis.

CAPUT II.

Ostendit, quod ad ipsos non venerit, ne majoris esset causa tristitiæ, exhortans, ut fornicarium illum recipiant in gratiam: simul indicans, quod magno quidem labore, magno tamen etiam fructu prædicaverit, licet prædicationis suæ fragrantia quibusdam mortis occasio fuerit.

1 Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos.
2 Si enim ego contristo vos, & quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?
3 Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium omnium vestrum est.
4 Nam ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas, non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.
5 Si quis autem contristavit, non me contristavit: sed ex parte, ut non onerem omnes vos.
6 Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit a pluribus:
7 ita ut e contrario magis donetis, & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est.
8 Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.
9 Ideo enim & scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis.
10 Cui autem aliquid donastis, & ego. nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi,
11 ut non circumveniamur a satana. non enim ignoramus cogitationes ejus.
12 Cum venissem autem Troadem propter Euangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino,
13 non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis profectus sum in Macedoniam.
14 Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco:
15 quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salvi fiunt, & in iis, qui pereunt:
16 aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus?
17 Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

CA-

CAPUT III.

Non eget Apostolus hominum commendatione, cum fructus suæ prædicationis eum commendet. multo enim majori in honore esse debent ministri novi testamenti ac spiritus, quam veteris testamenti ac litteræ: & quod Judæi velamen adhuc habebant super cor suum in lectione Scripturarum, quod fide in Christum aufertur.

1 INcipimus iterum nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis?

2 Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur, & legitur ab omnibus hominibus:

3 manifestati, quod epistola estis Christi ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4 Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum:

5 non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est:

6 qui & idoneos nos fecit ministros novi testamenti; non littera, sed Spiritu. littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.

7 Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur,

8 quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?

9 Nam si ministratio damnationis gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria.

10 Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

11 Si enim quod evacuatur, per gloriam est, multo magis quod manet, in gloria est.

12 Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur:

13 * & non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur, (* Exod. 34. 33.)

14 sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, (quoniam in Christo evacuatur)

15 sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

16 Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

17 * Dominus autem Spiritus est. Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. (* Joan. 4. 24.)

18 Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu.

CAPUT IV.

Quod sincera Apostolorum prædicatione verbum Dei omnibus manifestatum est, præterquam iis, quorum mentes excæcatæ sunt: quod multa adversa patiantur Apostoli, numquam tamen succumbant: momentanea autem tribulatio pariet magnam æternamque gloriam.

1 IDeo habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus:

2 sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

3 Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum, in iis, qui pereunt, est opertum:

4 in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.

5 Non enim nosmetipsos prædicamus, sed

sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Jesum:

6 quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu.

7 Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis.

8 In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur:

9 persecutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus:

10 semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut & vita Jesu manifestetur in corporibus nostris.

11 Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum, ut & vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.

12 Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.

13 Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est * Credidi, propter quod locutus sum; & nos credimus, propter quod & loquimur: *Psalm. 115. 10.

14 scientes, quoniam qui suscitavit Jesum, & nos cum Jesu suscitabit, & constituet vobiscum.

15 Omnia enim propter vos, ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

16 Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur; tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.

17 Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis,

18 non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

CAPUT V.

Ex certa spe futuræ gloriæ desiderant Apostoli absolvi a corpore, cum aliter esse non possint. semper autem cupientes Christo omnium justo judici placere; dant suis discipulis occasionem de ipsis gloriandi coram adversariis: & legatione pro Christo fungentes, ne ipsum quidem Christum, quem prædicant, & cujus morte reconciliatus est Deo mundus, jam secundum carnem noverunt.

1 Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis.

2 Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes:

3 * si tamen vestiti, non nudi inveniamur. *Apoc. 16. 15.

4 Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est, a vita.

5 Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus.

6 Audentes igitur semper, scientes, quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino.

7 (per fidem enim ambulamus, & non per speciem)

8 Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum.

9 Et ideo contendimus, sive absentes, sive præsentes, placere illi.

10 * Omnes enim nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. *Rom. 14. 10.

11 Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem, & in conscientiis vestris manifestos nos esse.

12 Non iterum commendamus nos vobis,

bis, sed occasionem damus vobis glorian-
di pro nobis, ut habeatis ad eos, qui in
facie gloriantur, & non in corde.
13 Sive enim mente excedimus, Deo:
sive sobrii sumus, vobis.
14 Charitas enim Christi urget nos:
æstimantes hoc, quoniam si unus pro o-
mnibus mortuus est, ergo omnes mortui
sunt:
15 & pro omnibus mortuus est Chri-
stus: ut & qui vivunt, jam non sibi
vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus
est, & resurrexit.
16 Itaque nos ex hoc neminem novi-
mus secundum carnem. Et si cognovi-
mus secundum carnem Christum, sed
nunc jam non novimus.
17 Si qua ergo in Christo nova crea-
tura, vetera transierunt: * ecce facta * Isaie 43. 19. Apoc. 21. 5.
sunt omnia nova.
18 Omnia autem ex Deo, qui nos
reconciliavit sibi per Christum, & dedit
nobis ministerium reconciliationis.
19 Quoniam quidem Deus erat in
Christo mundum reconcilians sibi, non
reputans illis delicta ipsorum, & posuit
in nobis verbum reconciliationis.
20 Pro Christo ergo legatione fungi-
mur, tamquam Deo exhortante per nos.
Obsecramus pro Christo, reconciliamini
Deo.
21 Eum, qui non noverat peccatum,
pro nobis peccatum fecit, ut nos effice-
remur justitia Dei in ipso.

CAPUT VI.

Exhortatur, ne acceptam negligant gratiam, ostendens, quantum laboraverit, ut probatum se Dei ministrum exhiberet, & admonens, ut a convictu & consortio infidelium separentur.

1 ADjuvantes autem exhortamur, ne
in vacuum gratiam Dei reci-
piatis.
2 Ait enim: * Tempore accepto ex- * Isai. 49. 8.
audivi te, & in die salutis adjuvi te.
Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc
dies salutis.
3 * Nemini dantes ullam offensionem, * 1. Cor. 10. 32.
ut non vituperetur ministerium nostrum:
4 sed in omnibus exhibeamus nos-
metipsos * sicut Dei ministros, in mul- * 1. Cor. 4. 1.
ta patientia, in tribulationibus, in ne-
cessitatibus, in angustiis,
5 in plagis, in carceribus, in seditio-
nibus, in laboribus, in vigiliis, in jeju-
niis,
6 in castitate, in scientia, in longa-
nimitate, in suavitate, in Spiritu san-
cto, in charitate non ficta,
7 in verbo veritatis, in virtute Dei,
per arma justitiæ a dextris, & a sinistris,
8 per gloriam, & ignobilitatem, per
infamiam, & bonam famam: ut sedu-
ctores, & veraces, sicut qui ignoti, &
cogniti:
9 quasi morientes, & ecce vivimus:
ut castigati, & non mortificati:
10 quasi tristes, semper autem gau-
dentes: sicut egentes, multos autem lo-
cupletantes: tamquam nihil habentes, &
omnia possidentes.
11 Os nostrum patet ad vos, o Co-
rinthii, cor nostrum dilatatum est.
12 Non angustiamini in nobis: an-
gustiamini autem in visceribus vestris.
13 Eamdem autem habentes remune-
rationem, tamquam filiis dico, dilata-
mini & vos.
14 Nolite jugum ducere cum infide-
libus. Quæ enim participatio justitiæ
cum iniquitate? aut quæ societas luci
ad tenebras?
15 Quæ autem conventio Christi ad
Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?
16 Qui autem consensus templo Dei
cum idolis? * Vos enim estis templum * 1. Cor. 3. 16. & 6. 19.
Dei vivi, sicut dicit Deus: * Quoniam
inhabitabo in illis, & inambulabo in- * Levit. 26. 12.
ter eos, & ero illorum Deus, & ipsi e-
runt mihi populus.
17 * Propter quod exite de medio * Isaie 52. 11.
eorum, & separamini, dicit Dominus,
& immundum ne tetigeritis.
18 Et ego recipiam vos: * & ero vo- * Jerem. 31. 9.
bis in patrem, & vos eritis mihi in fi-
lios, & filias, dicit Dominus omnipotens.

CAPUT VII.

Ostendit Apostolus, quanto amore Corinthios prosequatur, & quantum de correctione ipsorum etiam in magnis suis tribulationibus gaudium acceperit, quantumque bonum pepererit tristitia, quam ex sua acceperant epistola.

1 HAs ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

2 Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3 Non ad condemnationem vestram dico. Prædiximus enim, quod in cordibus nostris estis ad commoriendum, & ad convivendum.

4 Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis: repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.

5 Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores.

6 Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

7 Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.

8 Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit,

9 nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

[illegible] 10 * Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

11 Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio.

12 Igitur etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est, sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis

13 coram Deo: ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.

14 Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus: sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita & gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est:

15 & viscera ejus abundantius in vobis sunt, reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore, & tremore excepistis illum.

16 Gaudeo, quod in omnibus confido in vobis.

CAPUT VIII.

Hortatur eos ad eleemosynam pauperibus, qui Jerosolymis agebant, prompto animo tribuendam, tum Macedonum commendatione, tum Christi exemplo: admonens, ut quod jam dudum facere proposuerant, id nunc pro cujusque facultate præstent. Et ministros collaudat, quos ad eam mittit colligendam.

1 NOtam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ,

2 quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit: & altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum:

3 quia secundum virtutem testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarii fuerunt,

4 cum

4 cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, & communicationem ministerii, quod fit in sanctos.

5 Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;

6 ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam.

7 Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni solicitudine, insuper & charitate vestra in nos, ut & in hac gratia abundetis.

8 Non quasi imperans dico: sed per aliorum solicitudinem etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans.

9 Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.

10 Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore:

11 nunc vero & facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo, quod habetis.

12 Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet.

13 Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.

14 In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est.

* Exod. 16, 18. 15 * Qui multum, non abundavit: & qui modicum, non minoravit.

16 Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem pro vobis in corde Titi:

17 quoniam exhortationem quidem suscepit, sed cum solicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.

18 Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias:

19 non solum autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram:

20 devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur a nobis.

21 * Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. * Rom. 12, 17.

22 Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe solicitum esse: nunc autem multo solicitiorem confidentia multa in vos,

23 sive pro Tito, qui est socius meus, & in vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi.

24 Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, & nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

CAPUT IX.

Prosequitur hortando ad eleemosynam prompte & abundanter tribuendam; admonens, ne ex hoc inopiam metuant, sed divina fidant providentia; variosque recenset illius eleemosynæ fructus.

1 Nam de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis.

2 Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaja parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos.

3 Misi autem fratres, ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis:

4 ne cum venerint Macedones mecum, & invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia

5 Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem,

non

non tamquam avaritiam.

6 Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

7 Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: * hilarem enim datorem diligit Deus.

* Eccli. 35. 11.

8 Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum,

9 sicut scriptum est: * Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in seculum seculi.

* Psalm. 111. 9.

10 Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ:

11 ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12 Quoniam ministerium hujus officii non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13 per probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ, in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes,

14 & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15 Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

CAPUT X.

Incipit suam aperire potestatem, & enumeratos pro Christo labores propter pseudo-apostolos, qui ipsum deprimentes, & abjectum prædicantes, fructum prædicationis ejus impediebant.

1 IPse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem, & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis.

2 Rogo autem vos, ne præsens audeam per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos, tamquam secundum carnem ambulemus.

3 In carne enim ambulantes non secundum carnem militamus.

4 Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes,

5 & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi:

6 & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.

7 Quæ secundum faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se: quia sicut ipse Christi est, ita & nos.

8 Nam & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram, non erubescam.

9 Ut autem non existimer tamquam terrere vos per epistolas:

10 quoniam quidem epistolæ, inquiunt, graves sunt & fortes: præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis,

11 hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentes in facto.

12 Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis.

13 Nos autem non in immensum gloriabimur, * sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.

* Ephes. 4. 7.

14 Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Euangelio Christi.

15 Non

15 Non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam,

16 etiam in illa, quæ ultra vos sunt, euangelizare, non in aliena regula in iis, quæ præparata sunt gloriari.

* Jerem. 9. 23. 1 Cor. 1. 31.

17 * Qui autem gloriatur, in Domino glorietur.

18 Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.

CAPUT XI.

Propter pseudoapostolos pervertentes Pauli prædicationem metuens Corinthiis, ostendit, quare nihil subsidii ab eis acceperit: deinde ut ostendat plus fidei sibi restituendam esse, quam illis, sua recenset encomia, & primum adversa quæ perpessus est prædicando Christi fidem, & labores ac solicitudines.

1 Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed & supportate me.

2 Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.

* Gen. 3. 4.

3 Timeo autem, ne * sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant a simplicitate, quæ est in Christo.

4 Nam si is, qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis, aut aliud Euangelium, quod non recepistis, recte pateremini.

5 Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis.

6 Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia: in omnibus autem manifestati sumus vobis.

7 Aut numquid peccatum feci, meipsum humilians, ut vos exaltemini, quoniam gratis Euangelium Dei euangelizavi vobis?

8 Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

9 Et cum essem apud vos, & egerem, nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi, & servabo.

10 Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ.

11 Quare? quia non diligo vos? Deus scit.

12 Quod autem facio, & faciam, ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur, sicut & nos.

13 Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi.

14 Et non mirum: ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis.

15 Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorum.

16 Iterum dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid glorier)

17 quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ.

18 Quoniam multi gloriantur secundum carnem: & ego gloriabor.

19 Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes.

20 Sustinetis enim, si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit.

21 Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insipientia dico) audeo & ego.

22 Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: semen Abrahæ sunt, & ego:

23 Ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.

* Deut. 25. 3. 24 A Judæis quinquies * quadragenas una minus accepi.

* Act. 16. 22. * Act. 14. 18. * Act. 27. 41. 25 * Ter virgis cæsus sum, * semel lapidatus sum, * ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui:

26 in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus:

27 in labore, & ærumna, in vigiliis multis, in fame, & siti, in jejuniis multis, in frigore, & nuditate:

28 præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.

29 Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?

30 Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor.

31 Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior.

* Act. 9. 24. 32 * Damasci præpositus Gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet:

33 & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.

CAPUT XII.

Narrat factas sibi ante annos 14. divinas visiones, & de dato sibi carnis stimulo, ostendens, quod eum compulerint, ut se laudaret, cum ab illis potius debuisset commendari propter accepta ab ipso beneficia, pro quorum salute adhuc immolari paratus est: sed metuit, ne ad eos veniens inveniat aliquos dissensionibus aliisque vitiis adhuc involutos.

1 SI gloriari oportet (non expedit quidem) veniam autem ad visiones, & revelationes Domini.

2 Scio, hominem in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore, nescio, sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum.

3 Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit:

4 quoniam raptus est in Paradisum, & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.

5 Pro hujusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.

6 Nam & si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam: parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

7 Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet.

8 Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me:

9 & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.

10 Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum.

11 Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim a vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli: tametsi nihil sum.

12 Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus.

13 Quid est enim, quod minus habuistis præ ceteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam.

14 Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos, & non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.

15 Ego autem libentissime impendam, &

& superimpendar ipse pro animabus vestris: licet plus vos diligens minus diligar.

16 Sed esto: ego vos non gravavi: sed cum essem astutus, dolo vos cepi.

17 Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

18 Rogavi Titum, & misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

19 Olim putatis, quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnia autem, charissimi, propter ædificationem vestram.

20 Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo inveniam vos: & ego inveniar a vobis, qualem non vultis: ne forte contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos:

21 ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

CAPUT XIII.

Comminatur iis, qui peccaverunt; quo ad pœnitentiam provocet, ne ad ipsos veniens cogatur severe eos castigare data sibi a Christo potestate, cujus virtutem merito deberent in seipsis agnoscere, additque generalem exhortationem, & salutationes.

1 ECce tertio hoc venio ad vos. * In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum.

* Deut. 19. 15. Matth. 18. 16. Joan. 8. 17. Heb. 10. 28.

2 Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens, iis qui ante peccaverunt, & ceteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam.

3 An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?

4 Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5 Vosmetipsos tentate, si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est? nisi forte reprobi estis.

6 Spero autem, quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi.

7 Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis, nos autem ut reprobi simus.

8 Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.

9 Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc & oramus vestram consummationem.

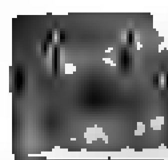
10 Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

11 De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis, & dilectionis erit vobiscum.

12 Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti.

13 Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM
S. PAULI APOSTOLI
AD GALATAS.

EX Gallis originem Galatæ trahunt. Gallorum manus in Græciam, deinde, Brenno duce, in Asiam Minorem effusa, Cappadociam inter & Phrygiam, in Provincia quam suo nomine Galatiam appellarunt, sedes sibi tandem statuere. Ad eos non semel de Evangelio dixit Apostolus, florentissima Ecclesia ibidem constituta. Ad primum Galatarum venit, quamvis tum vel corporis ægritudine forte laboraret, vel exantlatis persecutionibus attritus, visu admodum miserabilique facie, veluti Dei Angelum, aut ipsumet Christum exceperunt (b) (c). Fecile [illegible] primus [illegible] Ecclesiam constituerit (a) [illegible] quamquam ante illum S. Petrus Judæos [illegible] videtur ut ex ipsius Epistola *ad Judæos dispersionis, Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ*, colligimus [illegible] tamen [illegible] dum [illegible] in Ecclesia Antiochena [illegible] constitueret, antequam primo Romam conferretur, a Petro [illegible] (d).

Hos fortasse Judæos a S. Petro edoctos, [illegible] Antiochenas [illegible] contra se inter Fideles ex Gentilibus [illegible], eamque occasionem hanc ad eos epistolam dedit. Qui tamen [illegible] Doctorum [illegible], quam quod ceremonias legales [illegible] & Paulum quam [illegible] postponendum [illegible] eamdem Petri auctoritate [illegible] ut eidem Paulo, quem Apostolatus [illegible] doctrinam prætendebat, detraherent [illegible] Circumcisionem, & Moysis Legis [illegible] necessitatem [illegible] docerent, ut Petrus [illegible], & Apostolorum ceteri [illegible]. Paulum denique (e) a ceteris [illegible], ab eorum [illegible] doctrina a Deo profectam [illegible] Ecclesiam [illegible], [illegible] vulgus Galatarum [illegible], atque simpliciores & rudes, hos sermonibus suis cepere, partim circumcisi sunt, partim Christianismum deseruerunt. Plurimi vero [illegible] adversantes, Paulum [illegible] commoratum admonuisse. Quare Galatæ sub [illegible] discrepantibus, hi ab illis omnino dissesserant: de qua Ecclesiæ dissensione sub Apostoli [illegible] nomen Paulus conqueritur (f).

Quorum inconstantiam [illegible] Apostolus [illegible], ad Galatas nuper ab Idololatria ad Fidem traductos, Epistolam tam [illegible], quanti non tanta [illegible], exaravit [illegible], qua Apostolatum suum, ab ipsomet Christo sibi commendatum [illegible] ad [illegible] a ceterorum Apostolorum potestate immunem ostendit; præterea S. Petrum non modo suæ prædicationi non esse adversatum, neque in sua doctrina quidquam a recto abhorrens reperisse, verum etiam eamdem haud [illegible], in Hierosolymitano Concilio una cum Apostolo approbasse, interimque ipsum Petrum primo [illegible] cum Ethnicis [illegible] esse. Quam quidem cum Ethnicis conversationem caute & clanculum, ne Judæis admirationem crearet, a Petro adhibitam [illegible] fatetur. Cum vero die quadam Antiochiæ in quamdam dissimulationem incidisset, se eidem [illegible] exprobrasse, testatur. Quæ omnia percurrit, ut ora tandem obstrueret Petri discipulis, [illegible] qui Principis Apostolorum nomine, & dignitate, ut Paulo detraherent, abutebantur.

(a) Vide [illegible]. (b) [illegible]
(c) [illegible] (d) Vide [illegible] (e) [illegible] (f) [illegible]

Ad quaestionem deinde tractandam accedens, an nempe Circumcisio, & Legalia saluti necessario conducerent, pluribus ex Scripturae argumentis ostendit, & Circumcisionem & Legem Moysis minime esse benedictionem Abrahamo promissam ad eos, qui in Christi Fide perseverarent, pertinere [illegible] Servatorem, eosque Dei populum verum Abrahami filios, & benedictionem heredes appellat. Judaeos carnales ex Agar, & Ismaele, Christianos vero e Sara, & Isaaco exprimit [illegible] heredem Filiorum Dei per Fidem nos esse asserens, Hebraeos semper servos extitisse, [illegible], ut a peccatis eos arcerent, Legem constitutam, eorum [illegible], qui sub Lege vivebant, maledictos fuisse omnes, a quo Christus per suae Crucis supplicium eos vindicavit. [illegible] demum, non per Legem, sed per Fidem nos Spiritum Sanctum [illegible] quo quidem argumento, quod illos [illegible], ne sint Legi ad [illegible] tatem [illegible] demonstrat.

Postquam Apostolus [illegible] quem [illegible], plurima ad mores recte instituendos congessit, & in Evangelica libertate ad [illegible] deberent [illegible], [illegible] [illegible] spiritu & in carne, [illegible] [illegible] gratiam omnino perfecta opera [illegible] docet. & quae a spiritu, quaeve a carne dimanent, [illegible] [illegible] [illegible] spondeant [illegible] [illegible] [illegible] & doctoribus [illegible] [illegible] hortatur. Neque Circumcisionem denique, neque [illegible] hominem, sed in Christo novum hominem, novamque creaturam salutis & sanctitatis acquirendae conditionem asserit.

[illegible] eos Galatas alloquitur, ut [illegible] Judaei fuisse videantur (a). Quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis? Alibi etiam (b): [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible]. Cetera vero eandem Epistolam ab Idololatria ad Fidem traductos fuisse perhibent. Paulus enim eodem (c), quo supra, capite, Tunc, [illegible], [illegible] Deum [illegible], quae natura non sunt Dii, serviebatis. Alibi vero (d), si Circumcisionem susciperent, totius Legis se fore observatores [illegible]. Quae quidem verba neque [illegible], neque [illegible] omnem Circumcisionem [illegible] fuisse ostendunt.

Plerique Apostolum, ex quo Paulum hic [illegible] [illegible], non Judaeos, sed [illegible] quorum [illegible] [illegible], a Judaeis depravatos fuisse, Graecos [illegible] [illegible] (e) [illegible], ob [illegible] [illegible] [illegible], Legem servandam tunc [illegible], sed ne ab Judaeis [illegible] [illegible] [illegible], quibus Christi [illegible], ut non novam sectam Judaeis & [illegible] [illegible] adversam constituentes [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Quam quidem sententiam, cui Commentatores [illegible] [illegible], ipso Apostoli Textu satis [illegible] arbitramur.

Maximum de tempore, quo scripta, & de loco, unde Epistola missa fuerit, dissensus. Magnus (f) Gregorius, Ludovicus Capellus (g), [illegible] (h) [illegible] (i), [illegible] [illegible] [illegible] (*). Quorum omnium sententia, quam [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] post, [illegible] [illegible], [illegible] quatuor, postquam Galatas [illegible], [illegible] [illegible] praeferret. [illegible] enim Apostolus [illegible], quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Christi, in aliud Evangelium. Itaque post annum supra decem Apostolum eam scripsisse, [illegible] Romae in carcere [illegible] [illegible] datam [illegible]. Chrysostomus ad Romanos Epistolam hac priorem esse putat (k): quare Romae [illegible] [illegible] [illegible], cum Paulus [illegible] [illegible] annos, postquam ad Romanos scripserat, eo pervenerit.

Graecorum exemplarium subscriptiones Romae datam perhibent. S. Hieronymus a Paulo in vinculis scriptam refert. (l). Theodoretus datam primam omnium, quas Apostolus Romae scripsit, tuetur (m). Inde factum est, ut Plurimi [illegible] [illegible]

L 4 [illegible] In

(a) Galat. 4. 9. [illegible] (b) Gal. 5. 1. (c) Gal. 4. 8. (d) Gal. 5. 3. (e) [illegible] Proleg. in [illegible] ad Galat. [illegible] (f) Gregor. Magn. Moral. in Job lib. [illegible] cap. [illegible]
(g) Ludovic. Capell. Hist. Apostol. (h) [illegible] ad ann. [illegible] (i) [illegible] Annal. Paul. [illegible]
(*) [illegible] in S. Paul. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Epist. [illegible] (k) Chrysost. [illegible] Proleg. (l) Hieronym. in Gal. [illegible] (m) Theodoret. in Paul. Proleg. [illegible]

la eam dedisse crederetur, quod dixerit (*): *Nemo mihi molestus sit ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto*. Sed ille Christi Crucem in semetipso nonne semper exhibuit (a)? nonne verbera, vexationes, vulnera plures pertulit, & pericula sæpissime exhausit? Præclariores Interpretes subscriptiones hujus Epistolæ Græcas, authenticas non esse conveniunt, quæ neque in S. Germani, Claramontano, & aliis vetustissimis Mss. reperiuntur. Eam denique anno a Christi adventu 55. Epheso ad Galatas missam & nos arbitramur, quod validioribus argumentis hæc opinio innititur.

(*) *Galat.* 6. 17.   (a) 2. *Corinth.* 4. 10.

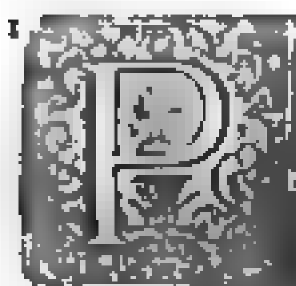

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD GALATAS.

CAPUT PRIMUM.

Reprehendit Galatas Apostolus, quod abduci se permiserint a veritate, quam ab ipso acceperant, cum sola hæc tenenda sit, eamque non ab homine, sed per Christi revelationem ipse didicerit, & tanta solertia postea illam docuerit, quanta ipsam antea impugnabat: addens, quomodo ipsum Deus ad evangelizandum segregaverit.

1 PAulus Apostolus non
ab hominibus, ne-
que per hominem,
sed per Jesum Chri-
stum, & Deum Pa-
trem, qui suscita-
vit eum a mortuis:
2 & qui mecum
sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ.
3 Gratia vobis, & pax a Deo Pa-
tre, & Domino nostro Jesu Christo,
4 qui dedit semetipsum pro peccatis
nostris, ut eriperet nos de præsenti sæ-
culo nequam secundum voluntatem Dei
& Patris nostri,
5 cui est gloria in sæcula sæculorum.
Amen.
6 Miror, quod sic tam cito transferi-
mini ab eo, qui vos vocavit in gratiam
Christi, in aliud Euangelium:
7 quod non est aliud, nisi sunt ali-
qui, qui vos conturbant, & volunt con-
vertere Euangelium Christi.
8 Sed licet nos, aut Angelus de cæ-
lo euangelizet vobis, præterquam quod
euangelizavimus vobis, anathema sit.
9 Sicut prædiximus, & nunc iterum
dico: Si quis vobis euangelizaverit præ-
ter id, quod accepistis, anathema sit.
10 Modo enim hominibus suadeo,
an Deo? An quæro hominibus placere?
Si adhuc hominibus placerem, Christi
servus non essem.
11 * Notum enim vobis facio, fratres, * 1. Cor. 15. 1.
Euangelium, quod euangelizatum est a
me, quia non est secundum hominem.
12 * neque enim ego ab homine ac- * Ephes. 3. 3.
cepi illud, neque didici, sed per revela-
tionem Jesu Christi.
13 Audistis enim conversationem
meam aliquando in Judaismo, quoniam
supra modum persequebar Ecclesiam Dei,
& expugnabam illam,
14 & proficiebam in Judaismo supra
multos coætaneos meos in genere meo,
abundantius æmulator existens paterna-
rum mearum traditionum.
15 Cum autem placuit ei, qui me
segregavit ex utero matris meæ, & vo-
cavit per gratiam suam,
16 ut revelaret Filium suum in me,
ut euangelizarem illum in Gentibus:
continuo non acquievi carni & sanguini,
17 neque veni Jerosolymam ad ante-
cessores meos Apostolos: sed abii in Ara-
biam, & iterum reversus sum Damascum:
18 deinde post annos tres veni Jero-
solymam videre Petrum, & mansi a-
pud eum diebus quindecim:
19 alium autem Apostolorum vidi ne-
minem, nisi Jacobum fratrem Domini.
20 Quæ autem scribo vobis, ecce co-
ram Deo, quia non mentior.
21 Deinde veni in partes Syriæ, &
Ciliciæ.

22 Erant

22 Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo:
23 tantum autem auditum habebant: quoniam, qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat:
24 & in me clarificabant Deum.

CAPUT II.

Paulus Evangelii veritatem libere semper docuit inter Gentes, approbantibus id primis Apostolis, & nihil ad id addentibus, sed Paulum in socium recipientibus: qui etiam palam reprehendit Cepham, ostendens, quod non ex legis operibus quisquam justificetur, sed per fidem in Christum.

1 DEinde post annos quatuordecim iterum ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito.
2 Ascendi autem secundum revelationem: & contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.
3 Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi:
4 sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent.
5 Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos:
6 ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. * Deus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt.
7 Sed contra cum vidissent quod creditum est mihi Evangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis
8 (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes)
9 & cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ societatis, ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem:
10 tantum ut pauperum memores essemus: quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.
11 Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.
12 Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat: cum autem venissent, subtrahebat, & segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant.
13 Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.
14 Sed cum vidissem, quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Judæus sis, gentiliter vivis, & non Judaice, quomodo Gentes cogis judaizare?
15 Nos natura Judæi, & non ex Gentibus peccatores.
16 Scientes autem, quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi, & nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: * propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro.
17 Quod si quærentes justificari in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit.
18 Si enim quæ destruxi, iterum hæc ædifico, prævaricatorem me constituo.
19 Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci.
20 Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.
21 Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

* Deut. 10. 17. Job 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Ephes. 6. 9. Coloss. 3. 25. 1 Petr. 1. 17.

* Rom. 3. 20.

CAPUT III.

Sicut Abrahæ, ita & posteris, non ex legis operibus, sed ex fide in Christum datus est Spiritus sanctus: subditi autem legi, cum nemo præstet legem, maledicti sunt: sed hanc maledictionem Christus in se suscipiens, nos ab ea liberavit: promissiones vero facta Abrahæ per fidem complentur; licet interim lex tamquam pædagogus data fuerit, quæ non poterat justificare.

1 O Insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati,
ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus?
2 Hoc solum a vobis volo discere:
Ex operibus legis Spiritum accepistis,
an ex auditu fidei?
3 Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?
4 Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.
5 Qui ergo tribuit vobis Spiritum, &
operatur virtutes in vobis, ex operibus
legis, an ex auditu fidei?
6 Sicut scriptum est: * Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad justitiam. * Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Jac. 2. 23.
7 Cognoscite ergo, quia qui ex fide
sunt, ii sunt filii Abrahæ.
8 Providens autem Scriptura, quia ex
fide justificat Gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ: * Quia benedicentur in te
omnes Gentes. * Gen. 12. 3. Eccli 44. 20.
9 Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.
10 Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum
est enim: * Maledictus omnis, qui non * Deut. 27. 26.
permanserit in omnibus, quæ scripta sunt
in Libro legis, ut faciat ea.
11 Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est:
* quia justus ex fide vivit. * Hab. 2. 4. Rom. 1. 17.
12 Lex autem non est ex fide, sed,
* Qui fecerit ea, vivet in illis. * Lev. 18. 5.
13 Christus nos redemit de maledicto
legis, factus pro nobis maledictum: quia
scriptum est: * Maledictus omnis qui * Deut. 21. 23.
pendet in ligno:
14 ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.
15 Fratres (secundum hominem dico) * tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. * Hebr. 9. 17.
16 Abrahæ dictæ sunt promissiones,
& semini ejus. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno:
Et semini tuo, qui est Christus.
17 Hoc autem dico, testamentum
confirmatum a Deo, quæ post quadringentos & triginta annos facta est Lex,
non irritum facit ad evacuandam promissionem.
18 Nam si ex lege hæreditas, jam
non ex promissione. Abrahæ autem per
repromissionem donavit Deus.
19 Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per Angelos in manu mediatoris.
20 Mediator autem unius non est:
Deus autem unus est.
21 Lex ergo adversus promissa Dei?
Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia.
22 * Sed conclusit Scriptura omnia * Rom. 3. 9.
sub peccato, ut promissio ex fide Jesu
Christi daretur credentibus.
23 Prius autem quam veniret fides,
sub lege custodiebamur conclusi in eam
fidem, quæ revelanda erat.
24 Itaque lex pædagogus noster fuit
in Christo, ut ex fide justificemur.
25 At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo.
26 Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu.
27 * Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. * Rom. 6. 3.
28 Non est Judæus, neque Græcus:
non est servus, neque liber: non est
masculus, neque femina. Omnes enim
vos unum estis in Christo Jesu.
29 Si autem vos Christi, ergo semen
Abra-

Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes.

CAPUT IV.

Ante Christum natum Judæi, in modum hæredis adhuc parvuli, sub lege continebantur, tamquam sub tutore: conatur autem eos a legis servitute revocare, cum fide acceperint filiorum adoptionem, commemorans, quanto fervore ipsum ac prædicationem ipsius antea acceperint: & simul ad hoc typum adferens de duobus Abrahæ filiis, duo testamenta designantibus, per quod docet legis æmulatores a Christi hæreditate ejiciendos.

1 Dico autem: Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium:

2 sed sub tutoribus, & actoribus est usque ad præfinitum tempus a patre.

3 Ita & nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes.

4 At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege,

5 ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

6 Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater.

7 Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius, & hæres per Deum.

8 Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt dii, serviebatis.

9 Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo, quomodo convertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo servire vultis?

10 Dies observatis, & menses, & tempora, & annos.

11 Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.

12 Estote sicut ego, quia & ego sicut vos, fratres, obsecro vos: Nihil me læsistis.

13 Scitis autem, quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem: & tentationem vestram in carne mea

14 non sprevistis, neque respuistis: sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum.

15 Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

16 Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?

17 Æmulantur vos non bene: sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini.

18 Bonum autem æmulamini in bono semper: & non tantum cum præsens sum apud vos.

19 Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

20 Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis.

21 Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis?

22 Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuit, * unum de ancilla, * & unum de libera. * Gen. 16. 15. * Gen. 21. 2.

23 Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem.

24 quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar.

25 Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem, & servit cum filiis suis.

26 Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra.

27 Scriptum est enim: * Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis, quia multi filii desertæ, magis quam ejus, quæ habet virum. * Isai. 54. 1.

28 * Nos autem fratres secundum Isaac, promissionis filii sumus. * Rom. 9. 8.

29 Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum; ita & nunc.

30 Sed

* Gen. 21. 10. 30 Sed quid dicit Scriptura? * Ejice ancillam, & filium ejus: non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ.

31 Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberavit.

CAPUT V.

Qui legis operibus justificari cupit, expers est fructus Christi, in quo nec prodest circumcisio, nec præputium, sed fides vera: hortatur ergo, ut caveant a seductoribus, studeantque mutuæ dilectioni: caro autem semper repugnans spiritui, trahit ad carnis opera, quæ separant a regno cœlorum: spiritus autem adfert fructus, quibus illud consequimur, etiam si legis opera non præstemus.

1 STate, & nolite iterum jugo servitutis contineri.

* Act. 15. 1. 2 * Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.

3 Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.

4 Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini: a gratia excidistis.

5 Nos enim spiritu ex fide spem justitiæ expectamus.

6 Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.

7 Currebatis bene: quis vos impedivit veritati non obedire?

8 Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos.

* 1. Cor. 5. 6. 9 * Modicum fermentum totam massam corrumpit.

10 Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque est ille.

11 Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc prædico, quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis.

12 Utinam & abscindantur qui vos conturbant.

13 Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem.

14 Omnis enim lex in uno sermone impletur: * Diliges proximum tuum sicut teipsum. * Levit. 19. 18. Matth. 22. 39. Rom. 13. 8.

15 Quod si invicem mordetis, & comeditis, videte, ne ab invicem consumamini.

16 Dico autem: * Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. * 1. Petr. 2. 11.

17 Caro enim concupiscit adversus spiritum: spiritus autem adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur, ut non quæcumque vultis, illa faciatis.

18 Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.

19 Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

20 idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ,

21 invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

22 Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

23 mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex.

24 Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.

25 Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus.

26 Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAPUT VI.

Cum humilitate juvandus est proximus, nec aliorum laudes curandæ; semperque bene operandum est, ut tempore suo metamus vitam æternam: rursum monet, ut caveant a seductoribus, qui cum legem suadeant, ipsi illam non observant: Paulus autem in solo Christo crucifixo gloriatur, ad quem nec circumcisio, nec præputium quidquam faciunt.

1 FRatres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris.

2 Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

3 Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.

4 Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero.

* 1. Cor. 3. 8. 5 * Unusquisque enim onus suum portabit.

6 Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis.

7 Nolite errare: Deus non irridetur.

8 Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.

9 * Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes. * 2. Thess. 3. 13.

10 Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

11 Videte, qualibus litteris scripsi vobis mea manu.

12 Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.

13 Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt: sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur.

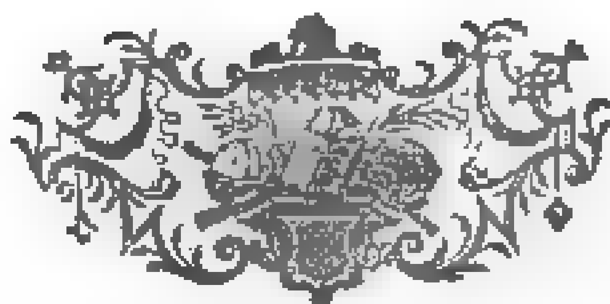
14 Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.

15 In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.

16 Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei.

17 De cetero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.

18 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM
S. PAULI APOSTOLI
AD EPHESIOS.

[illegible]

[illegible]

evulgandi Euangelii virtutem a Deo obtineant (*a*), quo de suis sibi vinculis solvendis, deque Euangelio Gentibus annunciando se adhuc tunc sperasse, satis ostenditur: quod præterea hanc, sicuti & Epistolam ad Colossenses, per Diaconum Tychicum miserit, & eadem fere verba, ut eum Discipulum Ephesiis, & Colossensibus commendaret, Epistolæ utrique inseruerit (*b*). Epistolam vero ad Colossenses a Paulo exaratam, postquam primum Romam venerat, certo scimus: ergo & hanc, quam habuit ad Ephesios.

Baronius, Estius, Tillemontius, & alii viri anno ante mortem, postquam iterum se Romæ restituerat, ad Ephesios missam statuunt (*c*). Hieronymum etiam in suam sententiam pertrahere student, quod, an Paulus [illegible] Epistolam hanc scriberet, [illegible] etiam contulisset, ambigere fateatur. Addunt præterea, in hac, sicut [illegible] ad Colossenses, Tychicu[illegible] non jungi, neque Timotheum in ejus titulo una cum Paulo memorari, ut fit in eadem ad Colossenses, & [illegible] ceteris, quas, postquam primo Romam contenderat, Paulus dedit. Hæc eorum argumenta.

Veterum nonnulli (*d*), Paulum adhuc Ephesum non peragrasse, cum hanc ad Ephesios Epistolam dedit, idque omne, quod de prædicatione, & de ejus ad hanc urbem itineribus Acta recensent, [illegible] aliquandiu post quam eamdem scripserat, evenisse putarunt. Vincula vero Pauli vel de vinculis [illegible], quibus Romæ devinctus fuit, vel spiritali sensu de corporis sui carcere explicarunt (*e*), [illegible] illa ejusdem Apostoli verba (*f*): *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Quæ quidem sententia ab omnibus nunc vulgo rejicitur, quamvis aliqua hujus Epistolæ loca ei favere videntur, verbi gratia (*g*): *Propterea & ego audiens Fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, & dilectionem in omnes Sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis*, quod utique quammaxime ad illud accedit, quod ad Romanos scripsit (*h*), cum eos solo nomine noverat. Et alibi (*i*): *Hujus rei gratia ego Paulus vinctus Christi Jesu, pro vobis Gentibus, si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis*. Sed objectionem hanc diluimus in Commentario.

Marcion (*k*) hanc Epistolam non ad Ephesios, sed ad Laodicenses a Paulo datam asseruit. Illam enim vocem primi versus, *Ephesi*, ademit (*l*), quod vitium a Marcionitarum Exemplaribus etiam in Catholica translatum est. Quare Basilius Magnus (*m*) vetustissimos Libros allegat, in quibus sic: *Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus Sanctis, qui sunt, & fidelibus in Christo Jesu, pro omnibus Sanctis, qui sunt Ephesi*. H[illegible] etiam (*n*) hanc varietatem [illegible], & [illegible] calpans, [illegible], quam graviter [illegible] verba: *Omnibus sanctis qui sunt* [illegible] esset Apostoli, ut Ephesios aliquatenus natura sanctos esse testaretur, sicuti sanctus est Deus, qui [illegible] appellatur. [illegible] Marcion, Epiphanio teste (*p*), geminas Epistolas, ad Ephesios alteram, alteram ad Laodicenos novisse dicitur; locus vero, qui veluti per Marcionitas ab Epistola ad Laodicenos laudatus affertur, in Epistola ad Ephesios occurrit c. 4. 5. 6.

Grotius (*q*) hanc similiter ad Laodicenos Epistolam a Paulo datam putat, eamque a Marcione, forte Laodicenæ Ecclesiæ authoritati innixo, Epistolæ ad Laodicenos [illegible] allegatam censet: quid enim alioqui contulisset Marcioni, ut titulum interpolaret? Hanc præterea de sua san-

(*a*) Ephes. 6. 19. (*b*) Confer. Ephes. 6. 21. & 22. cum Coloss. 4. 7. &c.
(*c*) Hier. in Ephes. 3. Vide not. 45. D. Tillemont. in S. Paulum. At idem Hieronymus in capit. 3. v. 1. diserte asserit, hanc Epistolam Romæ scriptam eo ipso tempore, quo & Paulus scripsit ad Philemonem, ad Colossenses, & ad Philippenses: ad quos utique scripsit, postquam primum Romam pervenerat. (*d*) Vide Theodoret. Prolog. ad Ephes. 1. 15. & Oecumen. Prolog. (*e*) Hieronym. in Ephes. 3. initio. (*f*) Rom. 7. 24. (*g*) Eph. 1. 15. (*h*) Rom. 1. 8. 9. 10. (*i*) ad Ephes. 3. 1. 2. (*k*) Tertull. l. 5. contra Marcion. c. 11. Prætereo & de alia Epistola, quam nos ad Ephesios præscriptam habemus, Hæretici vero ad Laodicenos. (*l*) Tertull. lib. 5. cont. Marcion. c. 17. Ecclesiæ quidem veritate Epistolam istam ad Ephesios habemus emissam, non ad Laodicenos, sed Marcion ei titulum aliquando interpolare gestiit, quasi & in isto diligentissimus explorator.
(*m*) Basil. Magn. l. 2. advers. Eunom. (*n*) Hier. in Ephes. 1.
(*o*) Rom. 1. 14. (*p*) Epiphan. hæres. 42. n. 9. p. 310. & 372. 374. (*q*) Grot. Prolog. in Ep. ad Ephes.

sententiam eamdem esse addit, quam Paulus, veluti ad Laodicenos missam, memorat Coloss. 4. 16. Proxime ad Grotium accedit Usserius (a) qui hanc Epistolam ad omnes Asiæ Ecclesias circularem ducit. Quare Paulus Ecclesiæ, ad quam Epistola mittebatur, nomine prætermisso, quod tantummodo appellat (b) *Paulus Apostolus Jesu Christi, Fidelibus*. Quod vero Ephesus Provinciæ Metropolis esset, in Exemplarium plerisque hæc Epistola Ephesi nomen servavit. Quare mirum non fuerit, si Publius ætate et [illegible] idem Exemplaribus quandam [illegible] Ecclesiæ nomine inscripta reperirentur, & Laodiceni sibi missam ostentarent. Hinc forte Marcion ad Laodicenos datam defendit, & veluti ad eosdem missam allegavit.

Nos hanc conjecturam & Interpretum ingenium, & quamdam veri speciem præferre [illegible]; quædam vero in eadem Epistola occurrunt, quæ ad Ephesios maxime pertinere videntur. Eos v. g. quamplures cum Magiæ deditos fuisse [illegible] propter Vos, ait Paulus, *cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aëris hujus, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ* (c). Sanctus Ignatius Martyr Ephesii Fideles (d) per totam hanc Epistolam a Paulo commendatos asserit. Apostolum igitur Ephesios præcipue per exemplum ab [illegible] loquutum fuisse. Præterea ibi Paulus in [illegible], quæ Ephesum omnem pervaserat, insurgit (e) turpes & scurriles sermones damnat, monet (f) denique, ut a quorumdam Philosophorum sententiis caveant, a quibus turpium operum patratio veluti indifferentia vulgabantur. Ephesus maxime voluptatum Urbs, Philosophorum plurimum fovebat.

Ante hanc, ad Ephesios alteram a Paulo datam Epistolam [illegible] nonnulli putarunt (*), quod capite 3. 3. hæc leguntur: *Quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi.* Interpretes vero id Apostolum intellexisse censent, quod præcedenti capite de eorum ad Fidem vocatione, & de eorum sine Legis operibus justificatione præmiserat.

Parrum & Interpretum testimonio (g) hæc Epistola captu difficilior, & forte omnium S. Pauli difficillima est. Præter magnitudinem, & rerum, de quibus in ea agitur, sublimitatem, illam usque confusas phrases dura, & periodis nimis protracta. Præcipua nostræ Fidei mysteria, Redemptio, per mortem Jesu Christi Justificatio, Prædestinatio, Gentium ad Fidem vocatio, & Gentium ab Abrahæ fœdere exclusarum cum Judæis in primis Divinarum promissionum hæredibus consortio, in prioribus tribus Epistolæ capitibus fusius ab Apostolo recensentur.

Inde Paulum intendisse credimus, ut non modo Fideles Judaizantes, sed etiam Ethnicos nuper ad Fidem traductos a sua in Idololatriam, Magiam, curiosas artes, & contra flagitia proclivitate abduceret, non [illegible] amorem, [illegible] Gnostici [illegible] hæretici & Philosophi quidam turpia, adulteria [illegible] operum [illegible] flagitiorum [illegible]. Tribus ultimis Epistolæ capitibus ad [illegible] mores componendos regulas Ephesiis Paulus præscribit: ad concordiam, pacem & flagitiorum fugam hortatur: maritis & uxoribus, parentibus & filiis, servis & dominis ad vitam optime instituendam plurima impertit: preces denique ab eis postulat, ut licet obsideret persecutionem, [illegible], & Evangelii enunciandi veritatem a Deo consequantur.

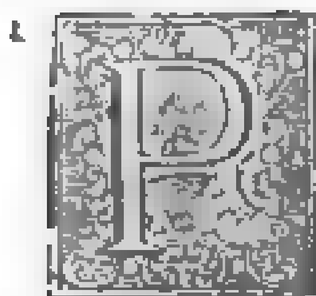
(a) *Usser. ad ann. 63.* (b) *Ephes. 1. 1.* (c) *Ephes. 2. 2. Vide etiam 4. 17. 22. & 5. 3. [illegible]* [illegible] *Commentarii in hanc Epistolam.*
(d) *Ignat. ad Ephes. [illegible]* (e) *Ephes. 4. 29. [illegible]*
(f) *Ephes. 5. 6. 7.* (*) *Quatuor apud Tirinum ad Eph. 3. 3.* (g) [illegible]

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD EPHESIOS.

CAPUT PRIMUM.

Deum benedicit Apostolus, qui prædestinatos plurimis, iisque maximis per Christum Filium affecit beneficiis. agitque Deo gratias ob fidem ac dilectionem Ephesiorum erga proximos, orans, ut perfectam adipiscantur sapientiam ostendens etiam Christi a mortuis suscitati exaltationem, qui constitutus est caput super omnem Ecclesiam

1 PAulus Apostolus Je-
su Christi per vo-
luntatem Dei, o-
mnibus sanctis, qui
sunt Ephesi, & fi-
delibus in Christo
Jesu.
2 Gratia vobis,
& pax a Deo Patre nostro, & Domino
Jesu Christo.
* 2. Cor. 1. 3. 1. Petr. 1. 3. 3 * Benedictus Deus & Pater Do-
mini nostri Jesu Christi, qui benedixit
nos in omni benedictione spirituali in
cœlestibus in Christo,
4 sicut elegit nos in ipso ante mundi
constitutionem, ut essemus sancti & im-
maculati in conspectu ejus in charitate.
5 Qui prædestinavit nos in adoptio-
nem filiorum per Jesum Christum in i-
psum, secundum propositum voluntatis
suæ,
6 in laudem gloriæ gratiæ suæ, in
qua gratificavit nos in dilecto Filio suo.
7 In quo habemus redemptionem per
sanguinem ejus, remissionem peccatorum,
secundum divitias gratiæ ejus,
8 quæ superabundavit in nobis in o-
mni sapientia, & prudentia:
9 ut notum faceret nobis sacramen-
tum voluntatis suæ secundum benepla-
citum ejus, quod proposuit in eo,
10 in dispensatione plenitudinis tem-
porum, instaurare omnia in Christo, quæ
in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso.
11 In quo etiam & nos sorte vocati
sumus, prædestinati secundum propositum
ejus, qui operatur omnia secundum con-
silium voluntatis suæ:
12 ut simus in laudem gloriæ ejus
nos, qui ante speravimus in Christo.
13 In quo & vos, cum audissetis ver-
bum veritatis, (Evangelium salutis ve-
stræ) in quo & credentes signati estis
Spiritu promissionis sancto,
14 qui est pignus hereditatis nostræ,
in redemptionem acquisitionis, in laudem
gloriæ ipsius.
15 Propterea & ego audiens fidem
vestram, quæ est in Domino Jesu, &
dilectionem in omnes sanctos,
16 non cesso gratias agens pro vobis,
memoriam vestri faciens in orationibus
meis,
17 ut Deus Domini nostri Jesu Chri-
sti pater gloriæ, det vobis spiritum sa-
pientiæ & revelationis in agnitione ejus:
18 illuminatos oculos cordis vestri, ut
sciatis, quæ sit spes vocationis ejus, &
quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in
sanctis:
19 & quæ sit supereminens magnitu-
do virtutis ejus in nos, qui credimus * * Infra 3. 7.
secundum operationem potentiæ virtutis
ejus,
20 quam operatus est in Christo, su-
scitans illum a mortuis, & constituens
ad dexteram suam in cœlestibus,

21 Su-

21 supra omnem principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

* Psal. 8. 8. 22 * Et omnia subjecit sub pedibus ejus: & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam,

23 quæ est corpus ipsius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

C A P U T II.

Peccatis antea mortui per Christum vivificati sunt, non suis operibus, sed gratis per fidem. ostendit, Gentes quæ prius alienæ erant a Dei promissionibus, jam per Christum & fidem, quæ Dei donum est, factas esse sanctorum concives, idemque habere fundamentum cum Patriarchis ac Prophetis.

1 ET vos cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris,

2 in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ,

3 in quibus & nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum, & eramus natura filii iræ, sicut & ceteri:

4 Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,

5 & cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, (cujus gratia estis salvati)

6 & conresuscitavit, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu,

7 ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu.

8 Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est,

9 non ex operibus, ut ne quis glorietur.

10 Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.

11 Propter quod memores estote, quod aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium ab ea, quæ dicitur circumcisio in carne, manu facta:

12 quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo.

13 Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.

14 Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua:

15 legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem:

16 & reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.

17 Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem iis, qui prope.

18 * Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem. * Rom. 5. 2.

19 Ergo jam non estis hospites, & advenæ, sed estis cives sanctorum, & domestici Dei:

20 superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu:

21 in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino:

22 in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

CAPUT III.

Paulus docuit hoc mysterium, Prophetis & Apostolis revelatum, quod Gentes essent per Christum participes promissionum Dei, quem orat, ut spiritu corroborentur, & in charitate radicati ad plenum in divinis mysteriis educentur.

1 HUjus rei gratia ego Paulus vinctus Christi Jesu, pro vobis Gentibus,
2 si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis
3 quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi:
4 prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi:
5 quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in Spiritu:
6 Gentes esse coheredes, & concorporales, & comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Euangelium.
7 cujus factus sum minister secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi * secundum operationem virtutis ejus. (* Sup. 1. 19.)
8 * Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in Gentibus euangelizare investigabiles divitias Christi, (* 1. Cor. 15. 9.)
9 & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo, qui omnia creavit.
10 Ut innotescat principatibus, & potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei,
11 secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro:
12 In quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia per fidem ejus.
13 Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quæ est gloria vestra.
14 Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi,
15 ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur,
16 ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem,
17 Christum habitare per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, & fundati,
18 ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum:
19 scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.
20 Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter, quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, quæ operatur in nobis,
21 Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Jesu in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.

CAPUT IV.

Ad unitatem spiritus hortatur, ostendens, Christum diversa diversis dedisse charismata, & ad sui corporis ædificationem varios in Ecclesia constituisse ordines ad finem usque mundi monet igitur, ut exuto veteri homine novum induant, utriusque partes explicans: rursumque monet, ut in hoc corpore manentes separentur ab iis, qui mente excæcati sequuntur effrænæ carnis desideria, & novos induant mores damnatis prioribus.

1 OBsecro itaque vos ego vinctus in Domino, * ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, (* 1. Cor. 7. 17. Philip. 1. 27.)
2 cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate,
3 * solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. (* Rom. 12. 16.)
4 Unum corpus, & unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.
5 Unus Dominus, una fides, unum baptisma.
6 * Unus Deus & Pater omnium, (* Mal. 2. 10.)
qui

qui est super omnes, & per omnia, &
in omnibus nobis.
7 * Unicuique autem nostrum data
est gratia secundum mensuram donatio-
nis Christi.
8 Propter quod dicit: * Ascendens in
altum captivam duxit captivitatem: de-
dit dona hominibus.
9 Quod autem ascendit, quid est,
nisi quia & descendit primum in infe-
riores partes terræ?
10 Qui descendit, ipse est & qui a-
scendit super omnes cælos, ut impleret
omnia.
11 Et ipse dedit quosdam quidem *
Apostolos, quosdam autem Prophetas,
alios vero Evangelistas, alios autem pa-
stores, & doctores,
12 ad consummationem sanctorum in
opus ministerii, in ædificationem corpo-
ris Christi:
13 donec occurramus omnes in uni-
tatem fidei, & agnitionis filii Dei, in
virum perfectum, in mensuram ætatis
plenitudinis Christi:
14 ut jam non simus parvuli fluctuan-
tes, & circumferamur omni vento do-
ctrinæ in nequitia hominum, in astutia
ad circumventionem erroris.
15 Veritatem autem facientes in cha-
ritate crescamus in illo per omnia, qui
est caput Christus:
16 ex quo totum corpus compactum,
& connexum per omnem juncturam sub-
ministrationis, secundum operationem in
mensuram uniuscujusque membri, aug-
mentum corporis facit in ædificationem
sui in charitate.
17 * Hoc igitur dico, & testificor in
Domino, ut jam non ambuletis, sicut &
Gentes ambulant in vanitate sensus sui,
18 tenebris obscuratum habentes in-
tellectum, alienati a vita Dei per igno-
rantiam, quæ est in illis propter cæci-
tatem cordis ipsorum:
19 qui desperantes semetipsos tradide-
runt impudicitiæ, in operationem im-
munditiæ omnis, in avaritiam.
20 Vos autem non ita didicistis Chri-
stum,
21 si tamen illum audistis, & in i-
pso edocti estis, sicut est veritas in Jesu,
22 * deponere vos secundum pristi-
nam conversationem veterem hominem,
qui corrumpitur secundum desideria er-
roris.
23 * Renovamini autem spiritu men-
tis vestræ,
24 * & induite novum hominem, qui
secundum Deum creatus est in justitia,
& sanctitate veritatis.
25 * Propter quod deponentes men-
dacium loquimini veritatem unusquisque
cum proximo suo, quoniam sumus in-
vicem membra.
26 * Irascimini, & nolite peccare: sol
non occidat super iracundiam vestram.
27 Nolite locum dare diabolo.
28 * Qui furabatur, jam non furetur:
magis autem laboret operando manibus
suis quod bonum est, ut habeat unde
tribuat necessitatem patienti.
29 Omnis sermo malus ex ore vestro
non procedat: sed si quis bonus ad ædi-
ficationem fidei, ut det gratiam audien-
tibus.
30 Et nolite contristare Spiritum san-
ctum Dei, in quo signati estis in diem
redemptionis.
31 Omnis amaritudo, & ira, & in-
dignatio, & clamor, & blasphemia tol-
latur a vobis cum omni malitia.
32 * Estote autem invicem benigni,
misericordes, donantes invicem, sicut &
Deus in Christo donavit vobis.

CAPUT V.

Hortatur, ut Christum imitentur, longe separati ab omni vitio ac scelere, & redimentes tempus, assumant spiritualia, quæ tradit, exercitia. uxores vult subditas esse viris, viros autem diligere uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam.

1 Estote ergo imitatores Dei, sicut
filii charissimi:
2 * & ambulate in dilectione, sicut
& Christus dilexit nos, & tradidit se-

meti-

metipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis.

* Col. 3. 6. 3 * Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos;

4 aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio.

5 Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi, & Dei.

* Matth. 24. 4. Marc. 13. 5. Luc. 21. 8. 2. Thess. 2. 3. 6 * Nemo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

7 Nolite ergo effici participes eorum.

8 Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate.

9 Fructus enim lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate:

10 probantes quid sit beneplacitum Deo:

11 & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.

12 Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

13 Omnia autem, quæ arguuntur, a lumine manifestantur. omne enim, quod manifestatur, lumen est.

14 Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus.

* Col. 4. 5. 15 Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis: * non quasi insipientes,

16 sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

* Rom. 12. 2. 1. Thess. 4. 3. 17 * Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei.

18 Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu sancto,

19 loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino,

20 gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi Deo & Patri,

21 subjecti invicem in timore Christi.

22 * Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino, * Gen. 3. 16. Col. 3. 18. 1. Petr. 3. 1.

23 * quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ: Ipse salvator corporis ejus. * 1. Cor. 11. 3.

24 Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus.

25 * Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, * Col. 3. 19.

26 ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ,

27 ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immaculata.

28 Ita & viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.

29 Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam:

30 quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus.

31 * Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & * erunt duo in carne una. * Gen. 2. 24. Matth. 19. 5. Marc. 10. 7. * 1. Cor. 6. 16.

32 Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.

33 Verumtamen & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.

CAPUT VI.

Filii parentibus, servique dominis obediant: rursumque parentes erga filios, & domini erga servos sui memores sint officii: monet, Dei armaturam, cujus partes explicat, induendam ad resistendum spiritualibus inimicis, petens etiam, ut pro se orent.

1 Filii obedite parentibus vestris in Domino. hoc enim justum est. * Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Eccli. 3. 9.

2 * Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, * Matth. 15. 4. Marc. 7. 10. Col. 3. 20.

3 ut bene sit tibi, & sis longævus super terram.

4 Et

4 Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.

* Col. 3. 22. Tit. 2. 9. 1. Pet. 2. 18.

5 * Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo:

6 non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo,

7 cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus:

8 scientes, quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber.

9 Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes, quia & illorum, & vester Dominus est in cœlis: * & personarum acceptio non est apud eum.

* Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Col. 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

10 De cetero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus.

11 Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.

12 Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus.

13 Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

14 State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam justitiæ,

15 & calceati pedes in præparatione Euangelii pacis:

16 in omnibus sumentes scutum Fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere:

17 * & galeam salutis assumite, & gladium spiritus (quod est verbum Dei)

* Isai. 59. 17. 1. Thess. 5. 8.

18 per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso * vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis:

* Col. 4. 2.

19 * & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelii:

* Col. 4. 3. 2. Thess. 3. 1.

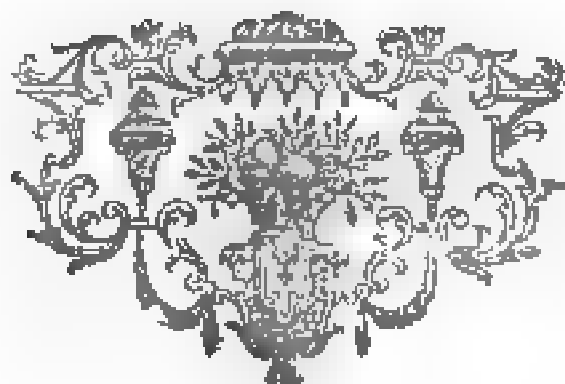
20 pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

21 Ut autem & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister in Domino,

22 quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.

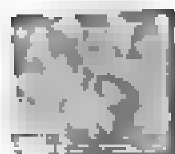
23 Pax fratribus, & charitas cum fide, a Deo Patre, & Domino Jesu Christo.

24 Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

Nn 2 PRÆ-

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM
S. PAULI AD PHILIPPENSES.

A Paulus a Deo in Macedoniam vocatus, anno Chr. 52 Troade navem conscendit, in Samothraciam venit, die proxima Neapolim Macedoniæ urbem maritimam appulit, & hinc Philippos Romanorum Coloniam, primæ Macedoniæ partis Metropolim, profectus primam Lydiam purpurariam Deo per Fidem peperit (a). Aliquot post diebus cum ab ancilla quadam per spiritum Cacodæmonis consectaretur, non absque revelante, quæ sortium divinationum quæstu plurimum conducebat, Pythonem ejecisset, ab ejusdem heris apud Magistratum, tanquam [illegible] auctor delatus, post [illegible] fustium, una cum Sila in carcerem conjectus fuit. In nocte [illegible] repentino concusso terra, atque ad [illegible] dimotis ab imo fundamentibus, [illegible] ostiis reclusis, & captivorum vinculis sponte contritis sunt. Carceris custos cupiens diffugisse vinctos, stricto in se gladio mortem sibi inferre vellet, ni statim Paulo se prohibente intercepisset: qui illico ab eodem Apostolo Fidei mysteriis edoctus, una cum tota familia baptismo est initiatus. Mane sequenti die a Magistratibus imperatum, ut Paulus & Silas dimitterentur. Paulus vero cum civibus Romanis sic agi indignatus, nonnisi ab ipsis Magistratibus palam dimissum, carcere se egressurum asseruit: quibus ad Magistratus delatis, ipsi per se injuriam illatam deprecaturi venerunt, atque e carcere eductum, ut Urbe secederet, rogarunt. Quare Philippis Apostolus Thessalonicam contendit.

Paulus Philippenses maximo semper amore prosequutus, in suis precibus (b) illorum assidue meminerat. Pro omnibus, quos Apostolus ad Fidem traduxit, beneficii memores Philippenses fuere. Soli enim inter omnes, quacumque ad Fidem evangelizandam pergeret, eleemosynas ad illum transmittebant (*): quibus procul dubio ut præsto fuere his Thessalonicæ (c), & forte etiam Corinthi (d). Diu post, anno scilicet circiter 62. cum Romæ vinculis detentum audissent, Epaphroditum suæ Ecclesiæ seu Episcopum, seu Ministrum (e) & pecuniis, & ministerio eum solaturos destinarunt (f). [illegible] Romam pervenit, [illegible] opinione (g) [illegible], in [illegible] Romæ [illegible] com[illegible] Philippenses [illegible] et, eum convalescentem remisit, adjecta Epistola, quam modo damus. Hæc igitur *ad Episcopos & Diaconos Philippenses* inscripta est. Episcopi nomine vel hujus Ecclesiæ Presbyteros vel Philipporum, vel proximarum Ecclesiarum Episcopos (h) a Paulo designatos credimus. Epistolæ initio sibi Timotheum jungit (i), quem ad Philippenses se brevi missurum, postquam suis rebus aliquanto consuluerit, pollicetur (k). Et ipsum se ad eosdem aliquando perventurum sperat (l): etenim per totam Epistolam a Deo vinculis se eripiendum & iterum libertate donandum confidit. Seu vita, seu morte opt[illegible] a Deo datam Apostolo, Chrysostomus opinatur (m).

Faciliori stilo, & spiritu tranquilliori hanc

(a) *Act.* 16. 14. 15. &c. (b) *Philippens.* 1. 4. (*) *Philipp.* 4. 15. (c) *Ibid.* 4. 16. (d) 2. *Cor.* 11. 9. (e) *Vide Comment. ad Philipp.* 2. 25. (f) *Philipp.* 2. 25. (g) *Philipp.* 1. 13. &c. (h) *Vid. Hammond. ad Philipp.* 1. [illegible] (i) *Phil.* 1. 1. &c. (k) *Secure dominus post ...* [illegible] *Philipp.* 2. 19. (l) *Chrysost.* [illegible] (m) *Chrysost. in Philipp. prolog.*

hanc pro cæteris Epistolam Apostolus exaravit. Sui amantissimis cordis monumenta exhibet singularis, neque gravioribus verbis eos unquam increpat: quo quidem, ait Chrysostomus (a), Philippenses, qui non modo Fidei se dederant, sed etiam pro Christo plura pertulerant (b), pro illustrissima virtute prædicti præferuntur [illegible]. Pauli nempe, vinculorum communes secum ut habeant gaudium, hortatur: præclare vero secum agi putaturum, si suo ipse sanguine veluti libationem addere posset sacrificio, quod Philippenses fide sua Deo afferrent (c). Sua denique vincula ad Divinæ gloriæ, & Evangelii incrementum contulisse testatur (d). Pseudo-Apostoli Philippens, sicut & urbes cæteras peragrantes, Legem & Circumcisionem necessariam ad salutem posteris [illegible] [illegible]: quare Paulus magno se eos [illegible] [illegible], quos Timotheo [illegible] [illegible], quod [illegible] [illegible] [illegible] prædicent, ideoque ventrem pro Deo constituunt, canes, & nequissimos operarios appellat.

Philippenses, ut animis unum coluerent, hortatur. Evodiam, & Syntychem ac [illegible] [illegible], quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Epaphroditum, quem [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] redundantem præferat (e) [illegible] [illegible] gratiarum actione [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], quod sibi apud Deum [illegible] [illegible]. Cæterum nihil sibi deesse, copiaque ac egestate contento, per Deum sibi allaborantem omnia posse testatur. Satis tamen eos commendat, quod veterem suo beneficio [illegible] [illegible], ad suam [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] denique Romanorum Fidelium. [illegible] [illegible] (f) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Evangelium [illegible] (g), ideoque [illegible] [illegible] Paulum [illegible], [illegible] [illegible].

S. Polycarpus ad Philippenses scribens, plures ad eos Epistolas Paulum dedisse affirmare videtur (h). Neque enim, neque ego, neque alius mei similis assequi potest beati, & gloriosi Pauli sapientiam, qui cum esset apud vos in conspectu hominum, qui tunc erant, perfecte ac firmiter docuit verbum veritatis, qui & absens vobis scripsit Epistolas, in quas si intenderitis, ædificari poteritis in fide, quæ data est vobis, quæ est mater omnium nostrum. Polycarpo illud favere videtur, quod eiusdem Epistolæ capite 3 [illegible] Apostolus: De cætero fratres mei gaudete in Domino, [illegible] vobis in Domino [illegible]. Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. Quæ quidem [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] aliquid ad eos scripsisse [illegible]. [illegible] de unica tantum ad Philippenses Epistola & apud Veteres, & apud Recentiores Interpretes constat. Polycarpi vero textus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & Latine, & Gallice etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Tertium & quartum caput Epistolæ ad Philippenses, ab Apostolo additum, [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], de iis tantum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Apostolorum [illegible] Paulus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habet, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Gentibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] persecutionibus, quibus [illegible] [illegible] Religionem [illegible] [illegible], & Circumcisionem [illegible], & Judaismum [illegible]. Quam utique [illegible] [illegible] [illegible] in Epistolam ad Galatas jam [illegible]. A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quæ Paulus admonet (i): Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo [illegible] [illegible]. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis, circumcisus octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis.

EPI-

[a] In Philipp. [illegible] [b] Philipp. 1. 29. [c] Ibid. 2. 17. [d] Ibid. 1. 12.
[e] Ibid. 4. 10. [illegible] [f] Ibid. [illegible] [g] Ibid. 1. [illegible] [h] Polycarp. Ep. ad Philipp. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Epistolas ad Thessalonicenses [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] S. Polycarpum [illegible] plures ad Philippenses Epistolas [illegible] [i] Ad Philipp. 3. 2. [illegible]

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD PHILIPPENSES.

CAPUT PRIMUM.

Ex magno affectu, quem habet erga Philippenses, manifestat eis, quod pressuræ suæ in majorem Evangelii fructum cesserint: quam utilitatem si non spectaret, omnino dissolvi cuperet, & esse cum Christo: eosque adhortatur, ut digne ad Christi Evangelium conversentur, dicens, quod pro ipso jam afflictiones sustinuerint.

1 PAULUS & Timotheus servi Jesu Christi omnibus sanctis
in Christo Jesu,
qui sunt Philippis,
cum episcopis, &
diaconibus.
2 Gratia vobis, &
pax a Deo Patre nostro, & Domino
Jesu Christo.
3 Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri,
4 semper in cunctis orationibus meis
pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens,
5 super communicatione vestra in Evangelio Christi a prima die usque
nunc.
6 Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque
in diem Christi Jesu:
7 sicut est mihi justum hoc sentire pro
omnibus vobis, eo quod habeam vos in
corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse.
8 Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus
Jesu Christi.
9 Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, & in
omni sensu,
10 ut probetis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi,
11 repleti fructu justitiæ per Jesum
Christum, in gloriam & laudem Dei.
12 Scire autem vos volo, fratres,
quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii:
13 ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, & in
ceteris omnibus:
14 & plures e fratribus in Domino
confidentes vinculis meis, abundantius
auderent sine timore verbum Dei loqui.
15 Quidam quidem & propter invidiam, & contentionem, quidam autem
& propter bonam voluntatem Christum
prædicant:
16 quidam ex charitate, scientes quoniam in defensionem Evangelii positus
sum.
17 Quidam autem ex contentione
Christum annuntiant non sincere, existimantes pressuram se suscitare vinculis
meis.
18 Quid enim? Dum omni modo,
sive per occasionem, sive per veritatem
Christus annuntietur, & in hoc gaudeo,
sed & gaudebo.
19 Scio enim, quia hoc mihi proveniet ad salutem per vestram orationem,
& subministrationem Spiritus Jesu Christi,
20 secundum expectationem, & spem
meam, quia in nullo confundar: sed in
omni fiducia, sicut semper, & nunc magi-

gnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem.

21 Mihi enim vivere Christus est, & mori lucrum.

22 Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est. & quid eligam ignoro.

23 Coarctor autem e duobus, desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius:

24 permanere autem in carne, necessarium propter vos.

25 Et hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum, & gaudium fidei,

26 ut gratulatio vestra abundet in Christo Jesu in me, per meum adventum iterum ad vos.

27 * Tantum digne Evangelio Christi conversamini, ut sive cum venero, & videro vos, sive absens audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii:

* Ephes. 4. 1. Coloss. 1. 10. 1. Thess. 2. 12.

28 & in nullo terreamini ab adversariis: quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc a Deo:

29 quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini:

30 idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.

CAPUT II.

Ad mutuam dilectionem & concordiam, animique modestiam miro affectu eos hortatur exemplo Christi, in cujus nomine omne genu nunc flectitur, utque suam in timore operentur salutem: congratulatur tum illis, quod inter malos sancte vivant, tum sibi, quod tales habeat discipulos: Timotheum laudat a sincera Evangelii prædicatione & obedientia; similiter & Epaphroditum, quem ad eos mittit, postquam ab ægritudine convaluit.

1 SI qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis;

2 implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes,

3 nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes,

4 non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum.

5 Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Jesu:

6 qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo,

7 sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.

8 * Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

* Heb. 2. 9.

9 Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen,

10 * ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum:

* Isai. 45. 24. Rom. 14. 11.

11 & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

12 Itaque, charissimi mei, (sicut semper obedistis) non ut in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

13 Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.

14 * Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæsitationibus,

* 1. Petr. 4. 9.

15 ut sitis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravæ & perversæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo,

16 verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi.

17 Sed & si immolor supra sacrificium, & obsequium fidei vestræ, gaudeo, & congratulor omnibus vobis.

18 Idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.

* Act. 16. 1. 19 Spero autem in Domino Jesu, * Timotheum me cito mittere ad vos, ut & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt.

20 Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis solicitus sit.

* 1. Cor. 13. 5. 21 * Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi.

22 Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio.

23 Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt.

24 Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos cito.

25 Necessarium autem existimavi, Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ mittere ad vos,

26 quoniam quidem omnes vos desiderabat: & mœstus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum.

27 Nam & infirmatus est usque ad mortem: sed Deus misertus est ejus: non solum autem ejus, verum etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.

28 Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim.

29 Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum honore habetote.

30 Quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

CAPUT III.

Nemo in Legalibus gloriari potest, alioqui Paulo id maxime conveniret: qui tamen omnia hæc detrimentum arbitratus est, quo Dei justitiam ex fide in Christum adipisceretur, semper proficiens, ut tandem perfectionem consequeretur: quapropter Philippenses hortatur, ut ipsum, & non discolos, Crucis Christi inimicos, imitentur.

1 DE cetero, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.

2 Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.

3 Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, & gloriamur in Christo Jesu, & non in carne fiduciam habentes.

4 quamquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis,

5 circumcisus octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, * secundum legem Pharisæus: * Act. 23. 6.

6 secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundum justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela.

7 Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta.

8 Verumtamen existimo, omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam,

9 & inveniar in illo non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Jesu: quæ ex Deo est justitia in fide

10 ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis ejus, & societatem passionum illius: configuratus morti ejus,

11 si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis:

12 non

12 non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam in quo & comprehensus sum a Christo Jesu.

13 Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum,

14 ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.

15 Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit.

16 Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula.

17 Imitatores mei estote fratres, & observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

* Rom. 16. 17.

18 * Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi:

19 quorum finis interitus: quorum Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

20 Nostra autem conversatio in cælis est: unde etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum,

21 qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam possit subjicere sibi omnia.

CAPUT IV.

Ad perseverantiam, & spirituale gaudium, modestiam, preces, & gratiarum actiones eos componit, pacem Dei ipsis exoptans, utque mordicus teneant quæcumque Dei sunt; laudans ipsos, quod per Epaphroditum necessaria ad ipsum miserint.

1 ITaque fratres mei charissimi, & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea, sic state in Domino, charissimi.

2 Evodiam rogo, & Syntychen deprecor idipsum sapere in Domino.

3 Etiam rogo & te germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, & ceteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

4 Gaudete in Domino semper: iterum, dico, gaudete.

5 Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus prope est.

6 Nihil soliciti sitis, sed in omni oratione, & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.

7 Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras, in Christo Jesu.

8 De cetero fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

9 Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.

10 Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire, sicut & sentiebatis: occupati autem eratis.

11 Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse.

12 Scio & humiliari, scio & abundare: (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire; & abundare, & penuriam pati.

13 Omnia possum in eo, qui me confortat.

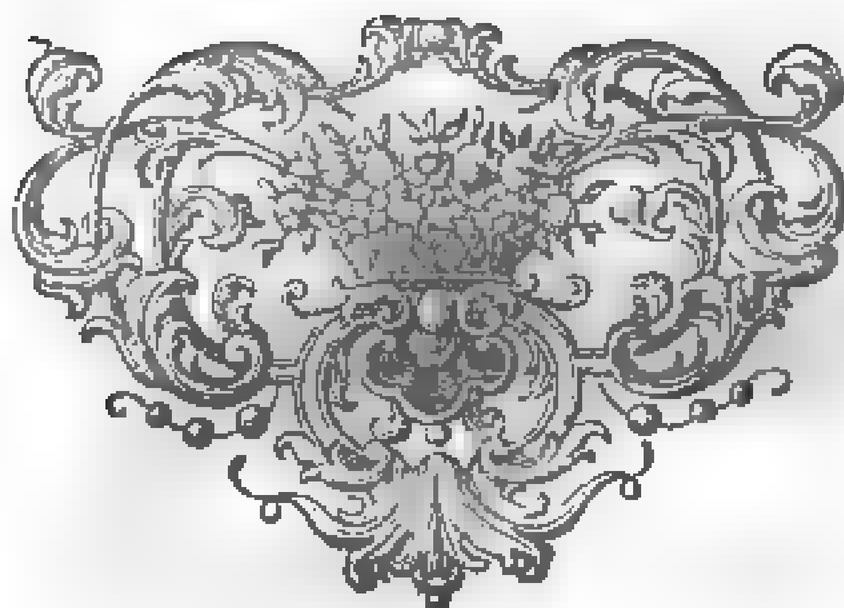
14 Verumtamen bene fecistis communicantes tribulationi meæ.

15 Scitis autem & vos, Philippenses, quod in principio Evangelii, quando profectus sum a Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati & accepti, nisi vos soli:

16 quia & Thessalonicam semel, & bis in usum mihi misistis.

17 Non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra.

18 Habeo autem omnia, & abundo:
repletus sum, acceptis ab Epaphrodito
quæ misistis, odorem suavitatis, hostiam
acceptam, placentem Deo. * Rom. [illegible]
19 * Deus autem meus impleat omne
desiderium vestrum secundum divitias
suas, in gloria in Christo Jesu.
20 Deo autem & Patri nostro gloria
in sæcula sæculorum. Amen.
21 Salutate omnem sanctum in Christo Jesu.
22 Salutant vos, qui mecum sunt,
fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt.
23 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM
S. PAULI AD COLOSSENSES.

COlossæ, è præcipuis Phrygiæ Urbibus, non procul à Laodicea, ejusdem provinciæ Metropoli. Colossæ ne, an Colassæ appellarentur, disputatur. Ab Aliis (a) & aliis (b) Colassæ legendum defenditur, cujus nomen & in optimis & vetustissimis MSS. est reperire (c). S. Chrysostomus, Oecumenius, Theodoretus, & Græca Exemplaria quamplurima Colassæ habent (d). Strabo vero (e), Herodotus (f), Xenophon (g), Plinius (h) Colossas præferunt. Ita etiam optima & plurima MSS. (i). Ita etiam Theophylactus, qui sua ætate eam urbem Chonas appellatam adjecit. Geographicum Cellarii (k) monumentum, nempe Imperii Orientalis notitia, et quodam Vaticano MS. impressa, quam Holstenius ediderat, Colassam præfert. Latini Colossenses [illegible] loquuntur, eorum proinde nomini contra[illegible] docti Græci & Latini [illegible] qui crediderunt, hanc Epistolam [illegible] ad Fideles degentes Rhodi, urbe sola colosso celeberrima (l). Verum ex toto Epistolæ contextu eam ad Phrygiæ Colossenses directam, satis compertum est.

Omnes ferme Interpretes (m), quamvis Paulum in Phrygia prædicavisse, Colossas nunquam adiisse contendunt. Ipse etiam Paulus nunquam ad Colossenses personaliter fuisse innuit, ubi hæc, inquit (n): *volo enim vos scire, qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro iis, qui sunt Laodiceæ, & quicumque non viderunt faciem meam in carne.* Theodoretus, & Baronius, quibus pauci sunt adhærentes, contrarium statuunt. Colossenses ab Epaphra Fidem recepisse creduntur, de quibus cum Evangelicam [illegible] Ecclesiæ retulit, ut eidem charitatis erga Sanctos charitate flagrantes, ferventi spiritus ardore complexi [illegible] (o).

Pseudo Apostoli ab Judaismo ad Fidem traducti, omnes Gentium Ecclesias pervagantes, ut illas uniformes proselytos crearent, Colossas venere & circumcisionem, & Legalia ad salutem necessaria enunciantes, & Platonicæ Philosophiæ Judaismum [illegible] Fidelibus [illegible] implicatos, recentesque Fidem amplexos [illegible], superstitioso Angelorum cultu, & fallacibus demum [illegible] sensibus imbuerunt. Deum enim nobis inhærentes [illegible] docentes, non [illegible] Deo, neque Jesu Christo preces offerendas [illegible] sed ad Angelos dirigendas, per quos etiam Deus Mosi Legem ordinaverat, & per quos etiam [illegible] Evangelium [illegible] accipere [illegible].

Cum hæc Paulus, sive referente Epaphra, tunc Romæ secum vincto devincto, seu per Laodicensem Epistolam, quam & apud Colossenses legi deinde jussit (p), rescivisset, sui, utpote Gentium Apostoli, esse duxit, Colossensium Fidem defendere, & Pseudo-Apostolorum ea de re [illegible] cohibere. Attollit primo Jesu Christi [illegible], quem Patris imaginem appellat, Dei & hominum Mediatorem, & Ecclesiæ Caput, quod membris cæteris actus, motum, [illegible], & vitam impertit. Pseudo-Apo-

Ooo stolos

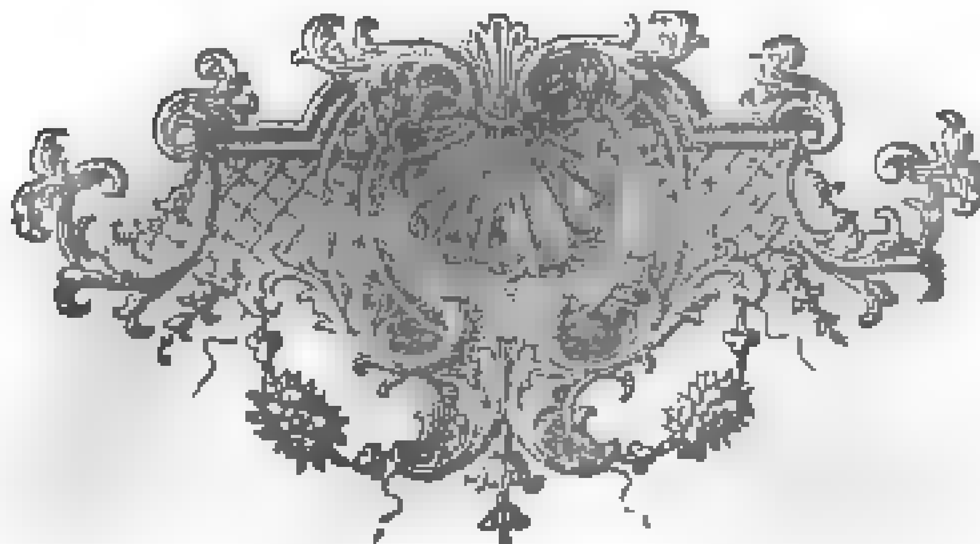
(a) [illegible] Geograph. [illegible] S. Paulo [illegible]
(b) [illegible] Theod. de Pruvide [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible]
[illegible] (e) Strabo l. 12. [illegible] (f) Herodot. lib. 7. cap. [illegible] (g) Xenophon lib. 1. [illegible]
(h) Plin. lib. 5. cap. 32. (i) [illegible] (k) Cellar. lib. 3. [illegible] Geograph. [illegible] (l) [illegible]
(m) [illegible] Theophyl. [illegible] (n) Coloss. 2. 1. (o) Coloss. 1. 4. (p) Coloss. 4. 16.

stolos suis coloribus exprimit, & subinde ostendit, Christum solum esse salutis auctorem: natura Deum esse: potestatibus & coelestibus omnibus virtutibus eumdem praestare: per Jesum etiam veram cordis circumcisionem ipsos esse assequutos, cruci affixos, sepulchro conditos, & tandem cum Domino per Baptismum vitae esse restitutos. Ex quibus Legalia veluti inania respuenda, & vitam ita instituendam deducit, ut homines cum Christo redivivos deceat, quorum Caput in coelis jam constitutum, eos ibi coronis donandos expectat. Hortatur praeterea, ut veteri se homine exuentes, novum sibi super inducant; optimis denique moralis doctrinae praeceptis constitutis, Epistolam absolvit.

Dum haec scriberet Apostolus, Romae in vinculis detinebatur (*a*), anno Christi 62, postquam primum Romam venerat, & paulo antequam a vinculis solveretur. Epaphram una captivum, Timotheum, cujus Epistolae initio meminit, Aristarchum, Joannem Marcum Barnabae consobrinum, Lucam, Demam, & Jesum cognomento Justum, vinctorum solatia apud se habebat. Tychicus vero fidelis illius administer, & Onesimus, quem Philemon miserat, ut eo famulo uteretur, hanc Epistolam detulere. De priori, quam ferunt hoc eodem tempore ad Laodicenses scriptam, Epistola egimus in Commentario.

Jure merito animadvertit Chrysostomus (*b*), omnium pulcherrimas, & quae magis afficiant, D. Pauli Epistolas eas fuisse, quas vinculis detentus dedit, videlicet ad Ephesios, ad Philippenses, ad Philemonem, ad Timotheum, & hanc potissimum ad Colossenses, quam sensibus, & nobilibus elatisque phrasibus & Moralis Divinae praeceptis undique refertam admiramur. Chrysostomus S. Paulum in vinculis scribentem comparat *Viro forti, qui scriberet, a cadibus interim desistens, & tropheis*.

[*a*] *S. Gregor. l. 30. c. 8. Moral. in Job*, Paulum Ephesi, ubi carcere detinebatur, scripsisse putat. Cophtica Athenis scripsisse fert. Hae vero opiniones defendi non possunt. [*b*] *Chrysost. Prolog. in Ep. ad Coloss.*

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD COLOSSENSES.

CAPUT PRIMUM.

Audita Fide, Charitate ac Spe Colossensium, orat pro ipsis Apostolus, quo in scientia Dei bonisque operibus perficiantur: Christum Dei imaginem dicit, per quem omnia creata sunt, & qui caput est Ecclesiæ, quo omnia pacificata sunt. hortatur ergo, ut immobiles in Fide permaneant: seque dicit effectum Christi ministrum, ad prædicandum mysterium a sæculis absconditum, & nunc manifestatum.

1 PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater
2 eis, qui sunt Colossis, sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Jesu.

3 Gratia vobis, & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratias agimus Deo, & Patri Domini nostri Jesu Christi semper pro vobis orantes:

4 audientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes,

5 propter spem, quæ reposita est vobis in cœlis: quam audistis in verbo veritatis Evangelii,

6 quod pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est, & fructificat, & crescit sicut in vobis ex ea die, qua audistis, & cognovistis gratiam Dei in veritate,

7 sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu,

8 qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu.

9 Ideo & nos ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia & intellectu spiritali,

10 ut ambuletis digne Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei:

11 in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus, in omni patientia, & longanimitate cum gaudio,

12 gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine:

13 qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ:

14 in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum:

15 qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ:

16 * quoniam in ipso condita sunt universa in cœlis, & in terra, visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: * Joan. 1. 3.

17 & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

18 Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, * qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens. * 1. Cor. 15. 20. Apoc. 1. 5.

19 Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare:

20 & per eum reconciliare omnia in ipsum,

ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt.

21 Et vos cum essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis;

22 nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso:

23 si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub cœlo est, cujus factus sum ego Paulus minister.

24 Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia,

25 cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei:

26 Mysterium, quod absconditum fuit a sæculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus,

27 quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ,

28 quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu.

29 In quo & laboro, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute.

CAPUT II.

Hortatur, ut caveant, ne ullis aut persuasionibus, aut imposturis philosophorum, seu Legem inducere volentium, seducantur a Christi fide: per quem a peccatis, a potestate diaboli, & ab adverso ipsis chirographo liberati sunt, ut nunc legalia decreta nullo in pretio sint habenda.

1 VOlo enim vos scire, qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro iis, qui sunt Laodiciæ, & quicumque non viderunt faciem meam in carne,

2 ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris & Christi Jesu:

3 in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi.

4 Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum.

5 * Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum: gaudens, & videns ordinem vestrum, & firmamentum ejus, quæ in Christo est, fidei vestræ. * 1. Cor. 5. 3.

6 Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate,

7 radicati, & superædificati in ipso, & confirmati fide, sicut & didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione.

8 Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum:

9 quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter:

10 & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus, & potestatis:

11 in quo & circumcisi estis circumcisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi:

12 con-

12 consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.

13 * Et vos, cum mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta: * Ephes. 2. 1.

14 delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci:

15 & expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

16 Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum:

17 quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi.

18 * Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, * Matth. 24. 4.

19 & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, & conjunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei.

20 Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi, quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis?

21 Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis:

22 quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundum præcepta, & doctrinas hominum:

23 quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

CAPUT III.

In moribus eos informat, ut exuto veteri homine cum actibus suis, quos hic explicat, novum induant: in quo non est distinctio nationis, aut conditionis: assumantque virtutes, ac variis modis Deum laudent, cuncta ad ipsum referentes: docet deinde, quomodo se habere debeant uxores & mariti, filii & patres, servi ac domini.

1 IGitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens:

2 quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

3 Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.

4 Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.

5 Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram: * fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus: * Ephes. 5. 3.

6 propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis:

7 in quibus & vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.

8 * Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. * Rom. 6. 4. Ephes. 4. 22. Hebr. 12. 1. 1. Petr. 2. 1. & 4. 2.

9 Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis,

10 & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundum * imaginem ejus, qui creavit illum: * Gen. 1. 26.

11 ubi non est Gentilis, & Judæus, circumcisio, & præputium, Barbarus, & Scytha, servus, & liber: sed omnia, & in omnibus Christus.

12 Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam,

13 Sup-

13 Supportantes invicem, & donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit vobis, ita & vos.

14 Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

15 Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in uno corpore: & grati estote.

16 Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia, docentes, & commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

* 1. Cor. 10. 31.

17 * Omne, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

* Ephes. 5. 22. 1. Pet. 3. 1.

18 * Mulieres subditæ estote viris, sicut oportet, in Domino.

19 Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad illas.

* Ephes. 6. 1.

20 * Filii obedite parentibus per omnia. hoc enim placitum est in Domino.

* Ephes. 6. 4.

21 * Patres nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.

* Tit. 2. 9. 1. Pet. 2. 18.

22 * Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum.

23 Quodcumque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus:

24 scientes, quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo servite.

* Rom. 2. 11.

25 * Qui enim injuriam facit, recipiet id, quod inique gessit: & non est personarum acceptio apud Deum.

CAPUT IV.

Pro se cupit ipsos precari, & caute ac discrete cum infidelibus conversari. mittitque qui manifestent eis quæ apud ipsum aguntur, & variorum salutationes adscribit, cupiens ut hæc & similiter Laodicensium epistola apud utramque legatur Ecclesiam.

1 Domini, quod justum est & æquum, servis præstate, scientes, quod & vos Dominum habetis in cœlo.

2 * Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione: * Luc. 18. 1. 1. Thess. 5. 17.

3 * orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum) * Ephes. 6. 19. 2. Thess. 3. 1.

4 ut manifestem illud ita, ut oportet me loqui.

5 * In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt, tempus redimentes. * Ephes. 5. 15.

6 Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere.

7 Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, & fidelis minister, & conservus in Domino:

8 quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat, quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra,

9 cum Onesimo charissimo, & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hic aguntur, nota facient vobis.

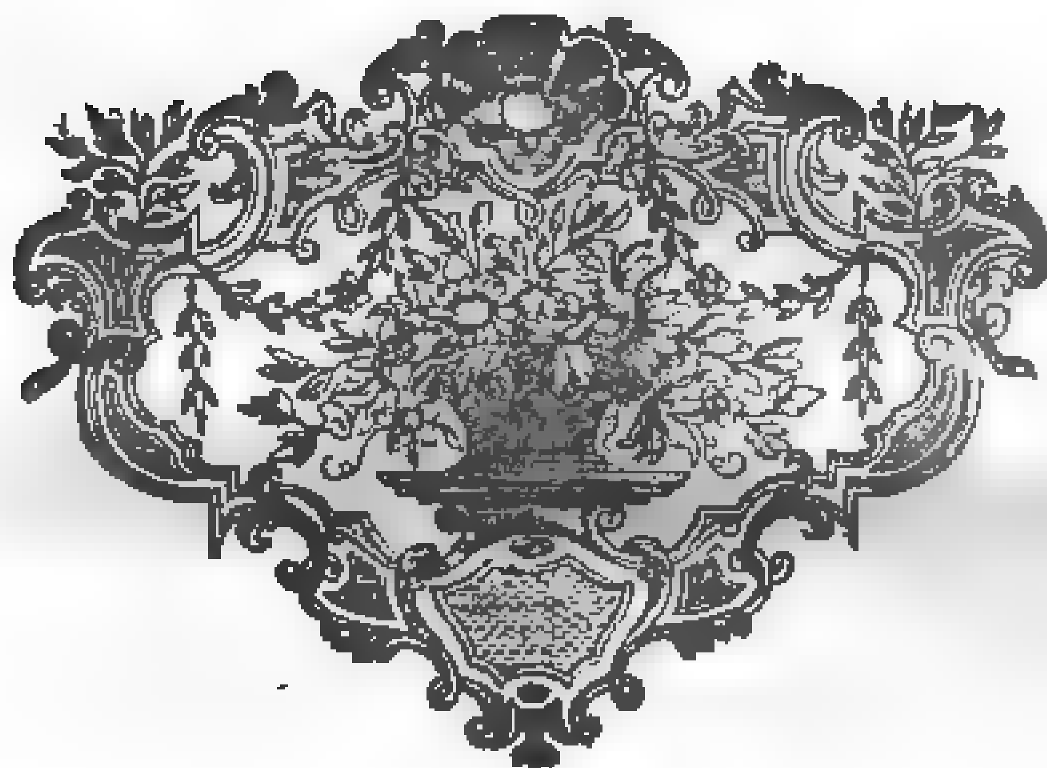
10 Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite illum:

11 & Jesus, qui dicitur justus: qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei.

13 Te-

13 Testimonium enim illi perhibeo,
quod habet multum laborem pro vobis,
& pro iis, qui sunt Laodiciæ, & qui
Hierapoli.
14 Salutat vos * Lucas medicus cha- *2.Tim. 4.11.
rissimus, & Demas.
15 Salutate fratres, qui sunt Laodi-
ciæ, & Nympham, & quæ in domo
ejus est, Ecclesiam.
16 Et cum lecta fuerit apud vos epi-
stola hæc, facite ut & in Laodicensium
Ecclesia legatur: & eam, quæ Laodi-
censium est, vos legatis.
17 Et dicite Archippo: Vide ministe-
rium, quod accepisti in Domino, ut il-
lud impleas.
18 Salutatio mea manu Pauli. Me-
mores estote vinculorum meorum. Gra-
tia vobiscum. Amen.

PRÆFATIO

IN PRIMAM EPISTOLAM

S. PAULI AD THESSALONICENSES.

EPistolam, quam examinandam assumimus, omnium S. Pauli ad Ecclesias Epistolarum antiquiorem esse, scimus (a). Anno 52. seu 53. datam vulgo conveniunt: de loco, a quo missa sit, dissentiunt. In veteribus Exemplaribus Græcis, Latinis, Syriacis, Arabicis, Cophticis, & apud Theodoretum, & Synopsin sub Athanasii nomine editam, & in Latinis inscriptionibus hujus Epistolæ [illegible] appositis, Athenis exaratam legimus. Et forte S. Pauli verba (b), *Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis*, huic opinioni adstruendæ fecere.

Dissentiunt tamen Critici (c) & [illegible] rum [illegible], & denique [illegible] Tertium, Corinthi missam [illegible] Postquam Paulus [illegible] fidei progressu, Evangelium [illegible] enuntiaverat (d), Judæi commoverunt [illegible], quod rebellum in Cæsarem alterum Regem Jesum inveheret [illegible] abire coactus, assumpto sibi comite Sila Beroeam [illegible] quo cum pervenisset, & plures eum Fidei mysteria [illegible], Judæi Thessalonicæ re cognita, Beroeam venere, ut eadem adversus Paulum [illegible], ab ea etiam Urbe expellerent. Quare ad mare [illegible] fratribus comitantibus, Sila ibi, & Timotheo ad Ecclesiam [illegible] confirmandam relictis, navigavit Athenas.

Quo ubi pervenit, Silam, & Timotheum statim per litteras accivit, & Athenis egressus, eorum adventum opperitus est Corinthi. Interea de Fidelibus recens in Macedonia baptismo initiatis, sed tempore [illegible] non satis confirmatis sollicitus, plurimas [illegible] Corinthi calamitatibus obrutus, quam maxime angebatur (e). Sila tandem, & Timotheo adventu gavisus (f), maximam animi voluptatem ab eisdem accepit, cum Ecclesiam Thessalonicensem se optime habere, & Macedonum Fideles Fide, & Charitate, præcipue [illegible] (g), ut eadem, quibus Judææ Fideles a Judæis, a suis civibus [illegible] nihil dimoverentur (h).

Accepit [illegible], ex Fidelibus illius [illegible] [illegible] esse de iis, qui ad Dominum [illegible], & [illegible] (i) [illegible] (k) [illegible]. Illos itaque Epistola hac [illegible] increpat, objurgat[illegible] ut magnam castitatem servent, & ab omni [illegible] turpitudine abstineant, hortatur [illegible] supremum Judicium, & [illegible] domesticorum funeribus modum ducit. Singularem denique amorem & charitatem, studiumque [illegible] præsefert.

Marcionitæ, Epiphanio teste (l), utramque ad Thessalonicenses Epistolam retinuerant, quas tamen locis corruperant, Epiphanius non designat. Primam ad Thessalonicenses facto primum [illegible], & vere primam secundo, secundam vero primam exaratam Grotius contendit (m); cujus argumenta inter secundam ad Thessalonicenses & perpendemus, & refutabimus.

(a) [illegible] Tillemont. [illegible] (b) 1. Thess. 3. 1. (c) [illegible] Novum Testamentum [illegible] (d) Act. [illegible] (e) 1. Thess. [illegible] (f) Act. [illegible] (g) 1. Thess. [illegible] (h) 1. Thess. [illegible] (i) 1. Thess. [illegible] (k) 1. Thess. [illegible] (l) Epiph. [illegible] (m) [illegible] 2. Thess.

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD THESSALONICENSES I.

CAPUT PRIMUM.

Thessalonicenses commendat, actis Deo gratiis, quod susceptam semel fidem servaverint, Pauli, imo ipsius Domini imitatores effecti, ac forma reliquis credentibus, palam ostendentes, quem apud ipsos fructum Pauli prædicatio habuerit.

1 PAULUS, & Silvanus, & Timotheus Ecclesiæ Thessalonicensium in Deo Patre, & Domino Jesu Christo.
2 Gratia vobis, & pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione,
3 memores operis fidei vestræ, & laboris, & charitatis, & sustinentiæ spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum & Patrem nostrum:
4 scientes, fratres dilecti a Deo, electionem vestram:
5 quia Euangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed & in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis, quales fuerimus in vobis propter vos.
6 Et vos imitatores nostri facti estis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti:
7 ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia.
8 A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia, & in Achaia, sed & in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui.
9 Ipsi enim de nobis annuntiant, qualem introitum habuerimus ad vos, & quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo, & vero,
10 & expectare Filium ejus de cœlis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

CAPUT II.

Ostendit, quam sincerum se exhibuerit in prædicando ipsis Euangelio, gratias Deo agens, quod susceptum Dei verbum sedulo servaverint, passi multa a contribulibus, sicut Ecclesia Judææ a Judæis, qui una cum Christo etiam [illegible]: declarat etiam, quam ardentem gerat erga ipsos affectum.

1 NAm ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit:
2 sed ante passi, & * contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro loqui ad vos Euangelium Dei in multa sollicitudine *. * Act. 16. 22. * Act. 17. 1.
3 Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo,
4 sed sicut probati sumus a Deo, ut crederetur nobis Euangelium; ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.
5 Neque enim aliquando fuimus in

sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiæ. Deus testis est:

6 nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis,

7 cum possemus vobis oneri esse, ut Christi Apostoli; sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos.

8 Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis.

9 Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis, * nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, prædicavimus in vobis Euangelium Dei.

* Act. 20. 34. 1. Cor. 4. 12. 2. Thess. 3. 8.

10 Vos testes estis, & Deus, quam sancte, & juste, & sine querela vobis, qui credidistis, fuimus:

11 sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios suos)

12 deprecantes vos, & consolantes testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum, & gloriam.

13 Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.

14 Vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa in Christo Jesu, quia eadem passi estis & vos a contribulibus vestris, sicut & ipsi a Judæis:

15 qui & Dominum occiderunt Jesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adversantur,

16 prohibentes nos Gentibus loqui, ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper. pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

17 Nos autem, fratres, desolati a vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio:

18 quoniam voluimus venire ad vos: ego quidem Paulus & semel, & iterum, sed impedivit nos satanas.

19 Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus?

20 vos enim estis gloria nostra, & gaudium.

CAPUT III.

Metuens, ne propter suas afflictiones a Fide moverentur, misit ad eos Timotheum, qui ipsos roboraret: illo autem reverso, gratias Deo agit, quod in fide ac dilectione firmi permanserint, ostendens, quantum cupiat illos invisere, ut suppleat quod deest fidei ipsorum.

1 PRopter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis:

2 * & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra,

* Act. 16. 1.

3 ut nemo moveatur in tribulationibus istis. ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus.

4 Nam & cum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis.

5 Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram, ne forte tentaverit vos is, qui tentat, & inanis fiat labor noster.

6 Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos,

7 ideo consolati sumus fratres in vobis in omni necessitate, & tribulatione nostra per fidem vestram,

8 quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9 Quam enim gratiarum actionem pos-

possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10 nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea, quæ desunt fidei vestræ?

11 Ipse autem Deus, & Pater noster, & Dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

12 Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem vestram in invicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vobis:

13 ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate ante Deum & Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

CAPUT IV.

Hortatur, ut tradita sibi præcepta observent, abstinentes a fornicatione, ac se mutuo diligentes, manibusque operantes, quo nullius quidquam desiderare cogantur. docet modum nostræ resurrectionis, ne inordinata tristitia se crucient propter eos, qui moriuntur.

1 DE cetero ergo, fratres, rogamus vos, & obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis a nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis.

2 Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum.

3 * Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione, * Rom. 12. 2. Ephes. 5. 17.

4 ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore

5 non in passione desiderii, sicut & Gentes, quæ ignorant Deum:

6 & ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus.

7 Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8 Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

9 De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis: * ipsi enim vos a Deo didicistis, ut diligatis invicem. * Joan. 13. 34. & 15. 12. & 17. 1. Joan. 3. 23. & 4. 21.

10 Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis,

11 & operam detis, ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis: & ut honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis.

12 Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.

13 Si enim credimus, quod Jesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.

14 Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, * quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt. * 1. Cor. 15. 51.

15 Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.

16 deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.

17 Itaque consolamini invicem in verbis istis.

CA-

CAPUT V.

Diem judicii dicit insperatum adfuturum, qui tamen ipsos non potest incautos opprimere, cum semper ad illum se præparent, ad quod illos etiam hortatur: monet quoque de obedientia erga suos præfectos, & quomodo erga invicem, & erga Deum se habere debeant: orat pro ipsis, atque pro se orent precatur.

1 DE temporibus autem, & mo-
mentis, fratres, non indigetis,
ut scribamus vobis.
* 2. Petr. 3. 10. Apoc. 3. 3. & 16. 15.
2 * Ipsi enim diligenter scitis, quia
dies Domini, sicut fur in nocte, ita
veniet.
3 Cum enim dixerint pax, & secu-
ritas, tunc repentinus eis superveniet in-
teritus, sicut dolor in utero habenti, &
non effugient.
4 Vos autem, fratres, non estis in
tenebris, ut vos dies illa tamquam fur
comprehendat.
5 Omnes enim vos filii lucis estis
& filii diei: non sumus noctis, neque
tenebrarum.
6 Igitur non dormiamus sicut & ce-
teri, sed vigilemus, & sobrii simus.
7 Qui enim dormiunt, nocte dormi-
unt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii
sunt.
8 Nos autem, qui diei sumus, sobrii
* Isai. 59. 17. Ephes. 6. 14. 17.
simus, * induti loricam fidei, & chari-
tatis, & galeam spem salutis:
9 quoniam non posuit nos Deus in
iram, sed in acquisitionem salutis per
Dominum nostrum Jesum Christum,
10 qui mortuus est pro nobis: ut sive
vigilemus, sive dormiamus, simul cum
illo vivamus.
11 Propter quod consolamini invicem,
& ædificate alterutrum, sicut & facitis.
12 Rogamus autem vos, fratres, ut
noveritis eos, qui laborant inter vos,
& præsunt vobis in Domino, & mo-
nent vos,
13 ut habeatis illos abundantius in
charitate propter opus illorum. pacem
habete cum eis.
14 Rogamus autem vos, fratres: cor-
ripite inquietos, consolamini pusillani-
mes, suscipite infirmos, patientes estote
ad omnes.
15 * Videte, ne quis malum pro ma-
lo alicui reddat: sed semper quod bo-
num est sectamini in invicem, & in
omnes.
* Prov. 17. 13. & 20. 22. Rom. 12. 17. 1. Petr. 3. 9.
16 Semper gaudete.
17 * Sine intermissione orate.
* Eccli. 18. 22. Luc. 18. 1. Coloss. 4. 2.
18 In omnibus gratias agite. hæc est
enim voluntas Dei in Christo Jesu in
omnibus vobis.
19 Spiritum nolite extinguere.
20 Prophetias nolite spernere.
21 Omnia autem probate: quod bo-
num est tenete.
22 Ab omni specie mala abstinete
vos.
23 Ipse autem Deus pacis sanctificet
vos per omnia, ut integer spiritus ve-
ster, & anima, & corpus sine querela
in adventu Domini nostri Jesu Christi
servetur.
24 * Fidelis est, qui vocavit vos:
qui etiam faciet.
* 1. Cor. 1. 9.
25 Fratres orate pro nobis.
26 Salutate fratres omnes in osculo
sancto.
27 Adjuro vos per Dominum, ut le-
gatur epistola hæc omnibus sanctis fra-
tribus.
28 Gratia Domini nostri Jesu Christi
vobiscum. Amen.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM SECUNDAM
S. PAULI AD THESSALONICENSES.

ALtera ad Thessalonicenses Epistola data est Corinthi paulo post priorem, anno 52 vel 53 J. C. Argumentum in utraque commune, & res quae in priore illa propositae, in secunda hac exponuntur, ut tandem nomina Silvani & Timothei in fronte utriusque legenda, argumento sunt apertissimo, alteram ab altera nec loco distitisse, nec tempore. Cum enim Apostolus [illegible] menses [illegible] Corinthi protraxisset, commode utique de rebus Ecclesiae Thessalonicensis certior fieri, cum & de rebus, de quibus consulebatur a Fidelibus eis, respondere [illegible]. Cum autem datis primo literis significasset, maximum se desiderium videndi illos tenere (a), nec pro voto res successisset, vicarias pro se literas misit.

Graeca [illegible] ad calcem hujus Epistolae datam [illegible] dam & priorem, [illegible] de priori in ejus Praefatione demonstravimus (accesserat enim Athenis Paulus, cum Timotheus rediit e Macedonia) idem [illegible] de posteriori [illegible] sentiendum est, scripta utique post priorem, cum Apostolum Athenis [illegible] nequaquam [illegible] Pseudo-Athanasius in Synopsi, Oecumenius, & Graeca quaedam MSS. (b) Romae scriptam docent [illegible] in Epistola conjectura. Neque enim meminit Apostolus vinculorum suorum, licet & ea [illegible], altera ab altera Epistola [illegible] tempore tractu distraheretur, cum priorem [illegible] Corinthi scriptam certo demonstraverimus. Laodiceam [illegible] datam, & per Tychicum missam, habet, sed [illegible], Syriacus Interpres in Exemplaribus Latinis delatum fuisse per Titum Diaconum, & Onesimum. Certo tamen constat, Onesimum Philemonis mancipium [illegible] post illud tempus ad Christianos transisse.

Novum de hac Epistola systema [illegible] Grotius (c), scriptam existimans diu ante priorem. Cur autem secundo post alium [illegible], in causa fuisse putat, quod vulgaretur primo sub Galba post extinctam Claudii familiam, ad quam Caius pertinebat, in eadem Epistola sub [illegible] illo nomine [illegible] (d). Hujus [illegible] Christianos homines [illegible], ne Epistolam [illegible] adversus [illegible] vulgarent. Cum vero producere visum est, [illegible] Collectionem Epistolarum Apostoli, quae ad Ecclesias [illegible] erant, [illegible]. Hujus Collectionis [illegible]

Scriptam [illegible] illam vult ad Jasonem Judaeum, Silo & Timotheo necessarium, tum & ad alios Christianos Judaeos, qui e Syria & Palaestina, occasione persecutionis ob obitum S. Stephani (e) motae, Thessalonicam sese receperant. Contendit praeterea, alias longe plures Epistolas, quam quae hodie supersunt, dedisse Apostolum, e quibus unam innui dicit 2 Thessal. 2. 14. *Tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Hanc autem Epistolam secundam ad Thessalonicenses contra morem Apostoli [illegible] praecessisse, [illegible] (f), quod in ejus calce [illegible] Apostolus, ut signum [illegible] manu salutatio [illegible], [illegible] in omnibus Epistolis suis (g) fre-

(a) 1 Thessal. 2. 17. [illegible] (b) [illegible] (c) [illegible] (d) [illegible] (e) [illegible] (f) [illegible] (g) 2. Thessal. 3.

frustra autem moneret eos, ut quae jam antea scripsisset. Addit Grotius, persuasum habuisse Apostolum, extremum Judicii diem in limine esse, & se etiam superstite superventurum: respexisse autem C. Caligulam veluti Antichristi praecursorem, & Simonem Magum veluti Antichristum, qui nomen suum & cultum *supra omne, quod dicitur Deus*, efferret. Et epocham hujus Epistolae determinat ad annum secundum Caii.

Prolixa nobis oratione opus esset ad evertendum Grotii systema universum, quam etiam provinciam non infelici successu occuparunt hic jam quidam Protestantes (a): at hodie, quantum scio, nemo in hanc Grotii sententiam secundum omnes suas partes concedit. Constat autem e Textu hujus secundae Epistolae, appendicem esse prioris paulo ante scriptae. Demonstratum est autem, priorem illam datam fuisse Corinthi, & sub Claudio: tantumdem ergo de altera statuendum est. Verum Christiana traditio universa agnovit in hoc Apostoli Textu, Antichristum postremum judicii diem praecursorum. Grotius vero Caligulam agnoscit & Simonem Magum, illum ut Ecclesiae persecutionum Auctorem, alterum ut alterum pseudoprophetam, utrumque vero Hierosolymitanae eversionis, quam nomine diei *Domini* (b) designatam credit, praecursorem.

Demonstravimus in Commentario, Neronem & Simonem Magum utrumque esse illum *hominem peccati*, qui *adversatur suo tempore* [illegible] (c), alterum vero illum, qui *adversatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus* (d). Judaeorum vero in Romanos defectionem exprimere putem adversus Romanum Imperium rebellaturos, sicut & Christianam Jesu Christi & Ecclesiae excussuros jugum (e), ac tandem Romanorum in Judaeos bellum, Urbis ac Templi eversionem symbolum esse divinae adversus impios in orbe extremo animadversionis (f). Porro typi illi & figura tam longe absunt, ut veritatem momenti unius Judicii, quod expectamus, extenuent, ut confirmant potius ac magis magisque asserunt. Nihil est in Religione Christiana magni alicujus momenti, cui reliquis aliquod Veteris Testamenti factio Deus non praeluxerit. Ita duo sunt Oraculorum genera, extremi Judicii veritatem asserentia, vaticinia nempe verbalia, & prophetica quaedam facta. Verbalia vaticinia legas in Scriptis Prophetarum, in Evangelio, & in Apostolo: prophetica facta suppeditat historia Josephi, & de Judaeorum bello Commentarii.

Porro systema aliud sibi prorsus cohaeret. Data est secunda haec Epistola Corinthi, nonnullis a priori ad Thessalonicenses mensibus posterior, anno 52 vel 53 J. C. & Claudii 13. Hierosolymitanae eversionis tempus magis, quam pro expectatione Thessalonicensium, distabat: neque enim nisi post 17 vel 18 ab inde annos impletum est. Iniquitatis mysterium operabatur sub Claudio Nero & Simon Magus, qui deinde impietatem suam exercuerunt. Nero in exordio Regni sui bonus inter optimos Principes, sub ostentu virtutis scelera per aliquot annos occultavit: Prodit tandem, & mysterium iniquitatis Orbi patuit universo. Patuit & in Simone Mago (g), *homine illo peccati, & filio perditionis, qui extollitur supra omne quod dicitur Deus, ita ut in Templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.* Sed *hunc tandem Dominus interficiet*, ait Apostolus, *spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui* (h). *Post haec Dominus in figura sua veniet, ut puniat eos qui non cognoverunt Deum, sed consumptionem eorum* (i). Haec in figura quidem spectanda erant in ipsa Hierosolymitana eversione: in re vero completa, ipse tandem dies postremus Judicii.

Haec potissimum pro oculis habebat Apostolus in 2. ad Thessalonicenses. Animos confirmat despondentium quorumdam, quibus terrorem ingesserant falsi quidam prioris Epistolae interpretes, asserentes in limine esse diem Domini, vel forte affingentes illi Epistolam, in qua haec omnia impudentissime obtruderentur. Cum vero verbo haec de re jam antea instruxisset (k), fusius de iis agere in priori Epistola abstinuerat (l); sed sine illo silentio incommoda plura in gentem provenisse in-

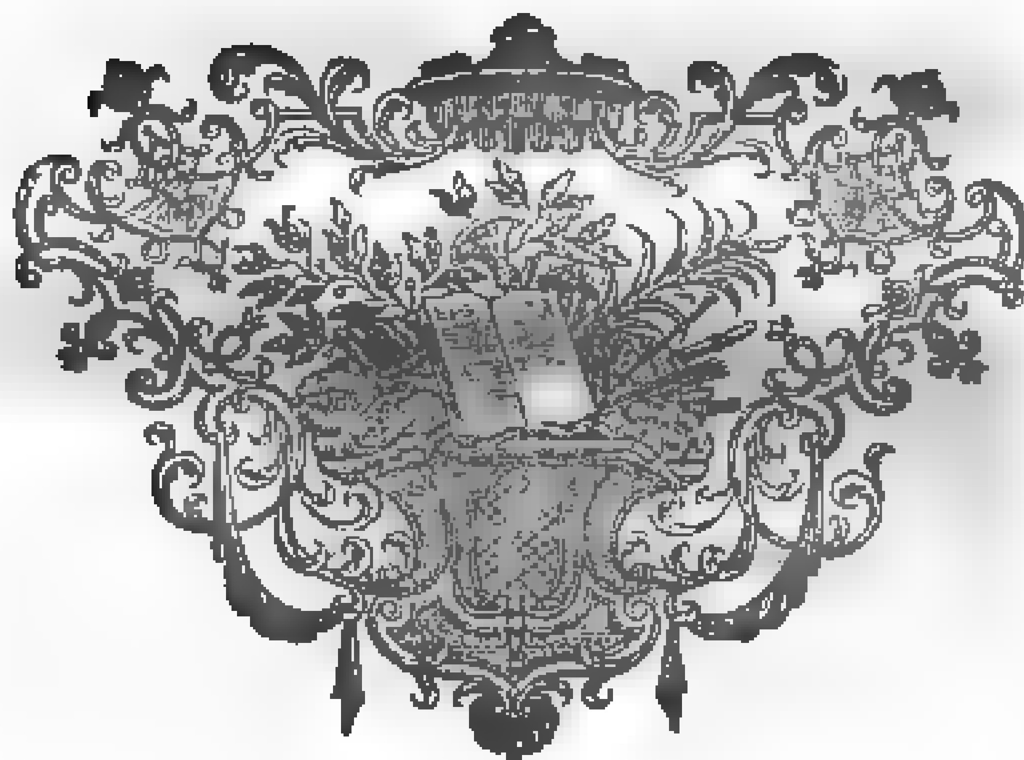
tel-

(a) Vide Bochart. Epist. ad D. [illegible] tom. Oper. [illegible] Edit. Lugd. Bat. & [illegible] (b) [illegible] Thessal. [illegible] (c) 2. Thessal. 2. 7.
(d) Ibid. 2. 3. (e) 2. Thessal. 2. 6. (h) Ibid. [illegible] (g) 2. Thessal. 2. 4.
(f) Ibid. 2. 8. (i) 2. Thessal. [illegible] (k) Ibid. 2. 5. (l) 1. Thessal. 5. 1.

telligens, fusius & apertius rem totam prosequitur in præsenti.

Hortatur, ut quas ab ipso se audierant, doctrinas, & traditiones tenerent (a), ac strenue persecutiones, quibus pro veritate exponebantur, sustinerent (b). Acrius, quam in priori Epistola, illos corripit, qui otio se totos permitterent, alienas in se susciperent curas, curiosi, inquieti, ex alienis laboribus potius quam suo victum quærentes (c). Notare homines quemadmodum jubet, & ex illorum consortio se subducere, ut ipsi sibi sint horrori, ac de moribus persuadeantur. Sigillo suo Epistolam obsignat (d), monens ut diligenter sigilli ejusdem figuram observent, ut impostorum sub Apostoli nomine Epistolas obtrudentium fraudes intelligerent.

[a] 2. *Thessal.* 2. 14. [b] 2. *Thessal.* 1. 5. 12. [c] 2. *Thessal.* 3. 6. 15. [d] 2. *Thessal.* 3. 17. 18.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD THESSALONICENSES II.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit pro fide ac tolerantia Thessalonicensium in persecutionibus, propter quas dicit illos gloriam, adversarios vero ultionem in die judicii recepturos, orans, ut digni habeantur vocatione Dei.

1 PAulus, & Silvanus,
& Timotheus Ec-
clesiæ Thessaloni-
censium, in Deo
Patre nostro, & Do-
mino Jesu Christo.
2 Gratia vobis, &
pax a Deo Patre
nostro, & Domino Jesu Christo.
3 Gratias agere debemus semper Deo
pro vobis, fratres, ita ut dignum est,
quoniam supercrescit fides vestra, &
abundat charitas uniuscujusque vestrum
in invicem:
4 ita ut & nos ipsi in vobis glorie-
mur in Ecclesiis Dei pro patientia ve-
stra, & fide, & in omnibus persecutio-
nibus vestris, & tribulationibus, quas
sustinetis
5 in exemplum justi judicii Dei, ut
digni habeamini in regno Dei, pro quo
& patimini.
6 Si tamen justum est apud Deum
retribuere tribulationem iis, qui vos tri-
bulant:
7 & vobis, qui tribulamini, requiem
nobiscum in revelatione Domini Jesu de
cœlo cum angelis virtutis ejus,
8 in flamma ignis dantis vindictam
iis, qui non noverunt Deum, & qui
non obediunt Evangelio Domini nostri
Jesu Christi.
9 qui pœnas dabunt in interitu æter-
nas a facie Domini, & a gloria virtu-
tis ejus,
10 cum venerit glorificari in sanctis
suis, & admirabilis fieri in omnibus,
qui crediderunt: quia creditum est testi-
monium nostrum super vos in die illo.
11 In quo etiam oramus semper pro
vobis, ut dignetur vos vocatione sua
Deus noster, & impleat omnem volun-
tatem bonitatis, & opus fidei in virtu-
te,
12 ut clarificetur nomen Domini Je-
su Christi in vobis, & vos in illo secun-
dum gratiam Dei nostri, & Domini
nostri Jesu Christi.

CAPUT II.

De die Domini monet, ne credant seductoribus, ostendens, venturum prius filium perditionis, qui varia edet prodigia fallacia, quibus reprobi seducentur: de electione & fide Thessalonicensium gratias agit, monens, ut servent acceptas ab ipso traditiones, & pro eorum consolatione, ac confirmatione orat.

1 ROgamus autem vos, fratres, per
adventum Domini nostri Jesu
Christi, & nostræ congregationis in
ipsum,
2 ut non cito moveamini a vestro
sensu, neque terreamini neque per spi-
ritum, neque per sermonem, neque per

epi-

epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini.

* Ephes. 5. 6. 3 * Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis,

4 qui adversatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.

5 Non retinetis, quod cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?

6 Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore.

7 Nam mysterium jam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.

* Isai. 11. 4. 8 Et tunc revelabitur ille iniquus, * quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui eum:

9 cujus est adventus secundum operationem Satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus,

10 & in omni seductione iniquitatis his, qui pereunt: eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio,

11 ut judic[illegible] crediderunt veritati, [illegible] quitati.

12 Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti a Deo, quod elegerit vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis:

13 in qua & vocavit vos per Evangelium nostrum in acquisitionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi.

14 Itaque, fratres, state, & tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram.

15 Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia,

16 exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere, & sermone bono.

CAPUT III.

Capit, ut pro se precentur, confidens, quod servaturi sint ipsius præcepta: monetque, ut subtrahant se a Christianis nolentibus servare quæ ipse instituerat, nec manibus laborare, quod tamen ipsemet Paulus apud eos fecerat: cavet tamen, ne tales ut inimicos existiment, sed ut fratres corripiant.

1 DE cetero, fratres, orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos:

2 & ut liberemur ab importunis, & malis hominibus: non enim omnium est fides.

3 Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, & custodiet a malo.

4 Confidimus autem de vobis in Domino, quoniam quæ præcipimus, & facitis, & facietis.

5 Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi.

6 Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum [illegible] acceperunt a nobis.

7 Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter vos:

8 * neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus. * Act. 20. 34. 1. Cor. 4. 12. 1. Thess. 2. 9.

9 Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.

10 Nam & cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet.

11 Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes.

12 Iis autem, qui ejusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes

suum panem manducent.

* Gal. 6. 9.

13 * Vos autem, fratres, nolite deficere benefacientes.

14 Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur:

15 & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.

16 Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17 Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola: ita scribo.

18 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

PRÆFATIO
IN PRIMAM EPISTOLAM
S. PAULI AD TIMOTHEUM.

Timotheum, Lystris Lycaoniæ, ut credimus, natum (a). Origenes illum Pauli consanguineum fuisse dixit (b), quod Apostolus ad Romanos scripserit (c): *Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jason, & Sosipater cognati mei.* Matre Judæa Eunice forte ex fonte propinquitatis conjunctus: at sacra vero Epistola ad Romanos tantum utriusque cognationem perspicue non probat. Ut ut fuerit, Timotheus vel a tenera ætate Sacrarum Litterarum studio addictus fuerat (d), & fidem Ecclesiæ nomen jam dederat, priusquam Paulus Lystras perveniret (e). Hunc Apostolum Fratrum omnium testimonio commendatum, suorum ei operum socium assumpsit: quia vero, quod patre foret ethnico Gentili, circumcisione careret, ne Judæos offenderet, eumdem Lystris circumcidendum habuit (f) [illegible]

Timotheum prophetiæ itaque peculiari Spiritus Sancti [illegible] ad Episcopatum accitum (g), ipsemet Paulus testatur (h). Quo id tempore contigerit, ignoramus: illud vero scimus, eum, postquam Apostolo adhæserat, ab eo nunquam, nisi ex ipsius mandato, discessisse: & una cum ipso veluti filium cum patre in Evangelii prædicatione quamplurimum laborasse (i). Una utrique in Macedoniam profecto, Paulus Beroea egredi coactus Athenas contendit, & Silam & Timotheum Fidelibus confirmandis Beroeæ reliquit. Cum vero Paulus Athenis degeret, eo statim Timotheum accitum, ut Fidelibus persecutione vexatis præsto esset, Thessalonicam misit (k): unde is iterum paulo post Corinthum ad Apostolum regressus est (l).

Ab Apostolo Corintho Hierosolymam, & Hierosolyma Ephesum profecto Timotheum nunquam discessisse credimus: a quo deinde una cum Erasto in Macedoniam & in Achaiam missus, ut eleemosynas in Fideles Jerusalem erogandas colligeret, reliquit post Ephesum [illegible] unde iterum discedens, una cum Apostolo in Macedoniam, & Corinthum venit. Paulo vero inde in Asiam regresso, Hierosolymam usque secutus.

An Timotheus hoc in itinere Apostolo semper comes adhæserit, ignoramus: eundem tamen a Paulo Romæ cum eo tunc commoratum habemus, dum carcere detentus ad Philemonem, Philippenses, & Colossenses Epistolas dedit, quarum initium utriusque Pauli videlicet & Timothei, nomen præfert.

[illegible] Neronis Romam primo profectus, a suis vinculis solveretur Anno Christi 63, Hebræis Timotheum carcere dimissum & in eorum regiones [illegible]tur, cum eodem Apostolo ad se venturum, ab ipso Paulo per epistolam accepimus (m). Ubi tunc degeret, incertum: nisi forte Philippis Macedoniæ moraretur, quo Timotheum aliquando ante se missurum spoponderat (n). Ubi vero Roma Ephesum reversus est Apostolus, Timotheum in regenda Ecclesia reliquit: ad quem hanc, de qua modo, Epistolam misit, eumque etiam plurima commendavit (o).

Epistolo in Macedoniam anno Christi 64

(a) Vide Act. 16. 1. Chrys. in Rom. [illegible] Timoth. [illegible] (b) Origen. in Rom. [illegible] (c) Rom. 16. 21. (d) 2. Timoth. 3. 15. (e) Act. 16. 1. [illegible] (f) Act. 16. 3. (g) 1. Timoth. 4. 14. (h) 1. Timoth. 1. 18. (i) Philipp. 2. 22. (k) 1. Thessal. 3. 2. (l) Act. 18. 5. (m) Hebr. 13. 23. (n) Philipp. 2. 19. (o) 1. Timoth. 1. 3.

64. Paulus profectus, inde, ut credimus, hanc Epistolam dedit, qua Timotheum monet, ut [illegible] Pseudo-Apostolis occurrat, qui [illegible] Ephesi & in Asia [illegible], [illegible] & pertinaciam ostentantes, a Fide defecerant, & per Ecclesias errores, & hæreses evagabant [illegible] Episcopis, Presbyteris, & Diaconis ordinandis, de viduarum cura [illegible], de peccatoribus publice [illegible] arguendis, [illegible] Presbyteris [illegible] (*a*), de [illegible] gendis, de vita denique ab omnibus instituenda monita impertit. Agit præterea de moribus, qui Episcopos, Diaconos, & viduas fideles decent (*b*) & velut [illegible] ejus ætatis hæreticos, quos [illegible], & Simonis Magi [illegible], qui de pietate mercaturam [illegible] (*c*). Hinc Patrum testimonio [illegible] est, ut Marcionitæ (*d*), E[illegible] (*e*), & Gnostici (*f*) hanc Epistolam rejecerint.

Quod Timotheus [illegible] aqua contentus [illegible], ut modico vino [illegible] sibi provide medeatur, Paulus [illegible] (*g*) eique etiam se Ephesum adventurum pollicetur, quod, ut [illegible] Romam contendit, per Ephesum transiens forte perfecit (*h*). Hortatur denique, ut, cum annos [illegible] 40 tunc temporis ageret, gravitate, & prudentia [illegible] consulat, ne ejus [illegible] contemptui habeat [illegible] (*i*), & de Hymenæo, & Alexandro fabro ærario (*k*), quorum primus resurrectionem mortuorum jam peractam dictitabat (*l*), alter vero, de quo in secunda ad Timotheum Epistola, a probitate defecerat, a se excommunicatione [illegible] certiorem facit. Horum uterque Ephesi tunc commorati videntur, sicut & hæretici, pravique doctores, a quibus ut sibi caveat, Timotheum monens, maxime commendat, ut a prophanis novitatibus, & fabulis, quas [illegible] momenti ostentabant, per [illegible].

In [illegible] Græcis exemplaribus appositæ hanc Epistolam Laodiceæ, Phrygiæ Pacatianæ Metropoli, [illegible] ostendunt (*m*) [illegible] nihili faciendas docetur [illegible], quod & recentes [illegible], & ab Auctoribus [illegible] consensu [illegible] adscriptæ fuerint. Ex [illegible] verbis (*n*) *Rogavi te, ut remaneres Ephesi, cum irem in Macedoniam, ut denunciares quibusdam, ne aliter docerent*, Apostolum [illegible] scriberet, in Macedonia constitisse, & paulo ante a Timotheo discessisse, satis [illegible] videtur. Ita etiam censent Græci [illegible] (*o*) [illegible] Athanasius (*p*), & Theodoretus (*q*). Exstat in calce Commentar. Theo[illegible] ferme [illegible], sed [illegible] doctus vel numquam legisse [illegible], & aliena manu ejus Operi adjecta videtur, vel saltem minime illam habuit, cum in [illegible] tat one Epistolæ ad Rom[illegible] in Macedonia [illegible] quod [illegible] ex [illegible] hanc Epistolæ appositas [illegible] Græcis Mss. & aliis excusis (*r*). Per Tychicum Baronius, Cophtica per Titum missam docent: utrumque incertum.

(*a*) 1. Timoth. 5. 19. (*b*) 1. Timoth. 3. & 5. 9. 10. (*c*) 1. Timoth. 4. 1. & 6. 3. [illegible]
(*d*) Tertull. lib. 5. contr. Marcion. cap. ult. (*e*) Origen. (*f*) Clemens Alex. Strom. lib. 2.
(*g*) 1. Timoth. 5. 23. (*h*) 1. Timoth. 3. 14. & 4. 13. (*i*) 1. Timoth. 4. 12. (*k*) 1. Timoth. 1. 20. (*l*) 2. Timoth. 2. 17. 18. (*m*) Nomina Phrygiæ Pacatianæ nulla nisi post Constantini Imperium mentio.
(*n*) 1. Timoth. 1. 3. (*o*) Gratius Barna. Legsan. [illegible] Capell. in Appendice Critica pag. 330.
Tillemont. Gothofred. Mill. [illegible] (*p*) Athanas. in Synops. (*q*) Theodoret. Præfat. in Rom.
(*r*) Edit. Complut. [illegible] Mss. [illegible] Laud. 2. Rot. 2. [illegible] 3. Vide Mill. ad calcem hujus Epistolæ.

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD TIMOTHEUM PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Praeceptum revocat, quod Timotheo tradiderat, de retrahendis quibusdam a perversa doctrina & tradenda sana: lex ob injustos posita est: Deo gratias agit, quod eum ob Ecclesiae persecutorem ad Apostolatum vocaverit, qui misericordiam consecutus est, ut ostenderetur Dei longanimitas ad peccatorum informationem: Timotheum monet, ut strenuam agat militiam.

1 PAULUS Apostolus Je-
su Christi secundum
imperium Dei Sal-
vatoris nostri, &
Christi Jesu spei no-
strae:
* Act. 16. 1. 2 * Timotheo dile-
cto filio in fide.
Gratia, misericordia, & pax a Deo Pa-
tre, & Christo Jesu Domino nostro.
3 Sicut rogavi te, ut remaneres E-
phesi cum irem in Macedoniam, ut de-
nuntiares quibusdam, ne aliter docerent,
* Infr. 4. 7. 2. Tim. 2. 23. Tit. 3. 9. 4 neque * intenderent fabulis, & ge-
nealogiis interminatis, quae quaestiones
praestant magis, quam aedificationem
Dei, quae est in fide.
5 Finis autem praecepti est charitas de
corde puro, & conscientia bona, & fide
non ficta.
6 A quibus quidam aberrantes con-
versi sunt in vaniloquium,
7 volentes esse legis doctores, non in-
telligentes neque quae loquuntur, neque
de quibus affirmant.
* Rom. 7. 12. 8 * Scimus autem, quia bona est lex,
si quis ea legitime utatur.
9 Sciens hoc, quia lex justo non est
posita, sed injustis, & non subditis, im-
piis, & peccatoribus, sceleratis, & con-
taminatis, patricidis, & matricidis, ho-
micidis,
10 fornicariis, masculorum concubito-
ribus, plagiariis, mendacibus, & perju-
ris, & si quid aliud sanae doctrinae ad-
versatur,
11 quae est secundum Evangelium glo-
riae beati Dei, quod creditum est mihi.
12 Gratias ago ei, qui me conforta-
vit, Christo Jesu Domino nostro, quia
fidelem me existimavit, ponens in mi-
nisterio.
13 Qui prius blasphemus fui, & per-
secutor, & contumeliosus: sed miseri-
cordiam Dei consecutus sum, quia igno-
rans feci in incredulitate.
14 Superabundavit autem gratia Do-
mini nostri cum fide, & dilectione, quae
est in Christo Jesu.
15 Fidelis sermo, & omni acceptione
dignus, * quod Christus Jesus venit in * Matth. 9. 13. Marc. 2. 17.
hunc mundum peccatores salvos facere,
quorum primus ego sum.
16 Sed ideo misericordiam consecutus
sum, ut in me primo ostenderet Chri-
stus Jesus omnem patientiam ad infor-
mationem eorum, qui credituri sunt illi,
in vitam aeternam.
17 Regi autem saeculorum immorta-
li, invisibili, soli Deo honor & gloria
in saecula saeculorum. Amen.
18 Hoc praeceptum commendo tibi,
fili Timothee, secundum praecedentes in
te prophetias, ut milites in illis bonam
militiam,
19 habens fidem, & bonam conscien-
tiam,

tiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt:

20 ex quibus est Hymenæus, & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

CAPUT II.

Vult pro regibus & magistratibus fieri orationes, ac gratiarum actiones unumque dicit esse Deum & unum mediatorem: quomodo orare debeant vir ac mulier, & quomodo hæc ornari debeat, cujus non est docere, sed in silentio discere.

1 OBsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus,

2 pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.

3 Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4 qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus,

6 qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis

7 in quo positus sum ego prædicator, & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, & veritate.

8 Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, & disceptatione.

* 1. Pet. 3. 3. 9 * Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa,

10 sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11 Mulier in silentio discat cum omni subjectione.

12 * Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. * 1. Cor. 14. 34. Gen. 1. 27.

13 * Adam enim primus formatus est, deinde Heva:

14 * Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit. * Gen. 3. 6.

15 Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

CAPUT III.

Docet Timotheum, quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres, ut sciat, quomodo conversari debeat in Ecclesia, quæ est columna veritatis: simulque commendat Dominicæ Incarnationis sacramentum.

1 FIdelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

2 * Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, * Tit. 1. 7.

3 non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, sed

4 suæ domui bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate.

5 Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

6 Non neophytum, ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli.

7 Oportet autem, illum & testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli.

8 Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes:

9 habentes mysterium Fidei in conscientia pura.

10 Et hi autem probentur primum: & sic ministrent, nullum crimen habentes.

11 Mu-

11 Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12 Diaconi sint unius uxoris viri, qui filiis suis bene præsint, & suis domibus.

13 Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu.

14 Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire cito.

15 Si autem tardavero, ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis.

16 Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

CAPUT IV.

Prædicit, quosdam falsam tradituros doctrinam, potissimum de nuptiis ac cibis: discipulum autem monet, ut spreta vana doctrina, exerceat se ad pietatem, quæ corporali exercitationi præfertur: & quamquam sit adolescens, præbeat se reliquis exemplum.

2. Tim. 3. 1. 2. Pet. 3. 3. Judæ 18

1 SPiritus autem manifeste dicit, quia * in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum

2 in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam,

3 prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem.

4 Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.

5 sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.

6 Hæc proponens fratribus bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es.

* Sup. 1. 4. 2. Tim. 2. 23. Tit. 3. 9.

7 * Ineptas autem, & aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

9 Fidelis sermo, & omni acceptione dignus.

10 In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.

11 Præcipe hæc, & doce.

12 Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.

13 Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.

14 Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.

15 Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16 Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens & teipsum salvum facies, & eos, qui te audiunt.

CAPUT V.

Docet, quomodo seniores, anus, ac juvenculas gubernare debeat, rursum seniores, ac juniores viduas: & de conditionibus in eligenda vidua requisitis: presbyteri probe suo fungentes munere dupliciter honorentur: nec facile adversus presbyterum accusationem suscipiat, sed peccantes publice arguat: hæc mandata servet, nemini cito manus imponens: modico vino utatur: & de variis hominum peccatis.

1 SEniorem ne increpaveris, sed obsecra, ut patrem: juvenes, ut fratres:

2 Anus, ut matres: juvenculas, ut sorores in omni castitate.

3 Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.

4 Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet, discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus. hoc enim acceptum est coram Deo.

5 Quæ autem vere vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte ac die.

6 Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est.

7 Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint.

8 Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.

9 Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor,

10 in operibus bonis testimonium habens: si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.

11 Adolescentiores autem viduas devita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt:

12 habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

13 Simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solum otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

14 Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.

15 Jam enim quædam conversæ sunt retro satanam.

16 Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur ecclesia, ut iis, quæ vere viduæ sunt, sufficiat.

17 Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina.

* Deut. 25. 4. 1. Cor. 9. 9. § Matt. 10. 10. Luc. 10. 7.

18 Dicit enim Scriptura: * Non alligabis os bovi trituranti. Et: § Dignus est operarius mercede sua.

19 Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.

20 Peccantes coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant.

21 Testor coram Deo, & Christo Jesu, & electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

22 Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi.

23 Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

24 Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium: quosdam autem & subsequuntur.

25 Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

CAPUT VI.

Servi dominis suis obsequantur, sive fidelibus sive infidelibus: fugiendi sunt, qui his relictis vana docent: quantum mali inducat avaritia: qua devitata hortatur Timotheum ad virtutes amplectendas, servata fide, quam in Baptismo confessus est, atque in finem usque servet hæc mandata: divites autem reprimat a superbia, inducens ad eleemosynas.

1 Quicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini, & doctrina blasphemetur.

2 Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

3 Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ,

4 superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ,

5 conflictationes hominum mente corru-

ruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

6 Est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia.

* Job 1. 21. Eccli. 5. 14.

7 * Nihil enim intulimus in hunc mundum haud dubium, quod nec auferre quid possumus.

* Prov. 27. 26.

8 * Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus.

9 Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem.

10 Radix enim omnium malorum est cupiditas. quam quidam appetentes erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.

11 Tu autem, o homo Dei, hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12 Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus.

13 Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui testimonium reddidit * sub Pontio Pilato, bonam confessionem;

* Matt. 27. 11. Joan. 18. 36. 37.

14 ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi:

15 quem suis temporibus ostendet * beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium:

* Apoc. 17. 14. & 19. 16.

16 qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: * quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum. Amen. 1

* Joan. 1. 18. 1. Joan. 4. 12.

17 Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, * neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum)

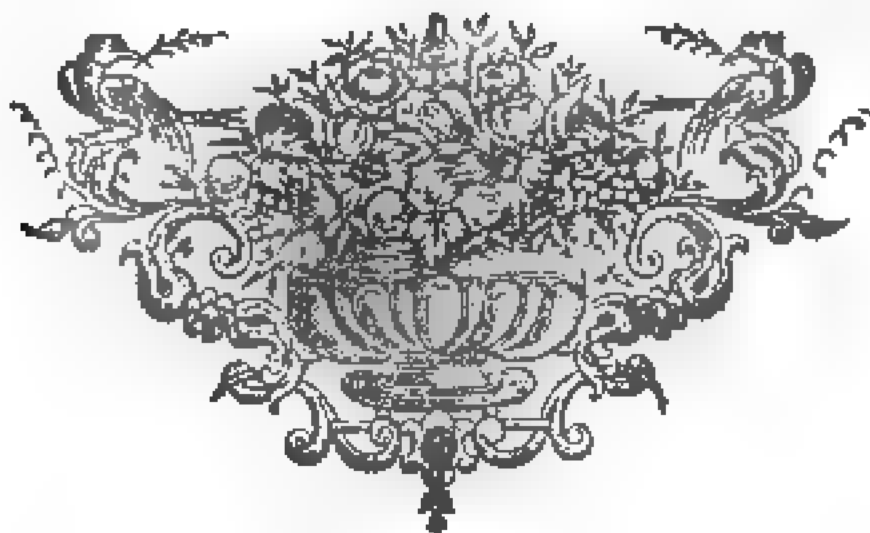
* Luc. 12. 15.

18 bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare,

19 thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

20 O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ,

21 Quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

PRÆFATIO
IN SECUNDAM EPISTOLAM
S. PAULI
AD TIMOTHEUM.

Rimam ad Timotheum Epistolam anno Christi 64. in Macedonia scriptam demonstravimus. Ea quae a prima usque ad secundam ad eumdem Timotheum Epistolam, ab Apostolo acta sunt, modo exhibemus. Paulus igitur in Macedonia degens, Nicopoli Epiri urbe (a), secus Ambraciae sinum, seu potius alios, Nicopoli Thraciae civitate, secus flumen Nessum in finibus Macedoniae hyemare decrevit. Ut ut fuerit, inde suam Apostolus ad Titum, quem in Macedoniam advocat, scripsisse creditur.

Proxima Christi anno 65. in Asiam progressus Troadem venit, ubi a Carpo exceptus hospitio, apud eumdem vestem quamdam (b) & Libros reliquit. Inde, ut credimus, Ephesum regressus, ut ei praecedente anno spoponderat, Timotheum invisit (c). Epheso Miletum pergens, ubi Trophimum aegrotantem reliquit (d), contendit sub haec Corinthum, ubi ex suis Discipulis Erastus constitit (e). Romam denique assequutus, Judaeis atque Ethnicis ad fidem traducendis plurimum incubuit: cum vero, teste Chrysostomo (f), Neronis pellicem Deo reddidisset, ejusdem Imperatoris jussu carceri fuit addictus. Id verosimillimum est evenisse, cum pro prima sui defensione ante Neronem constitutus (g), ab hujus Leonis faucibus a Deo est liberatus.

An omnino vinculis tunc fuerit solutus, an tantummodo mortis discrimen evaserit, ignoramus. Constat vero, tunc vinculis fuisse devinctum (h), cum hanc secundam ad Timotheum Epistolam dedit. Tunc temporis Ephesinae Ecclesiae Timotheus praeerat. Paulus vero jam martyrio proximus, veluti victimam libationibus jam perfusam, jamque prope absumendam, se ipsum intuebatur (i). Quare Chrysostomus veluti supremas Pauli tabulas hanc Epistolam ducit (k). In ea Apostolus Timotheum urget, ut celerrime Romam proficiscens, sui comitem itineris Marcum adhibeat, & eam vestem & libros, quos Troade transiens apud Carpum reliquerat, secum afferat.

An Timotheus ante Pauli mortem Romam pervenerit, incertum: hanc enim post Epistolam neque de hujus Discipuli vita, neque de morte certi quidquam. Sub Nerone obiisse ferunt (l). Joanne Pathmos exulante Ephesi infideles solemnitatem celebrasse die 22. Januarii dicuntur, qua per supplicationis speciem Idola per Urbem deferentes procaciter multa perpetrabant. Quare Timotheus, ut impiam solemnitatem interpellaret, medius in eos irruperat: a quibus illico fustibus contritus, & lapidibus obrutus, prope exanimis relictus est. Hinc atque a Discipulis suis in montem proximum delatus, paulo post occubuit, ibique conditus est sepulturae. Die 22. Januarii juxta Graecos & Latinos ejus Festum recurrit.

Ad Epistolam quod attinet, Paulus ad Timotheum scripsit, non modo ut eum accerseret, verum etiam ut ei ad sua munera labores constantissime obeundos, & per-

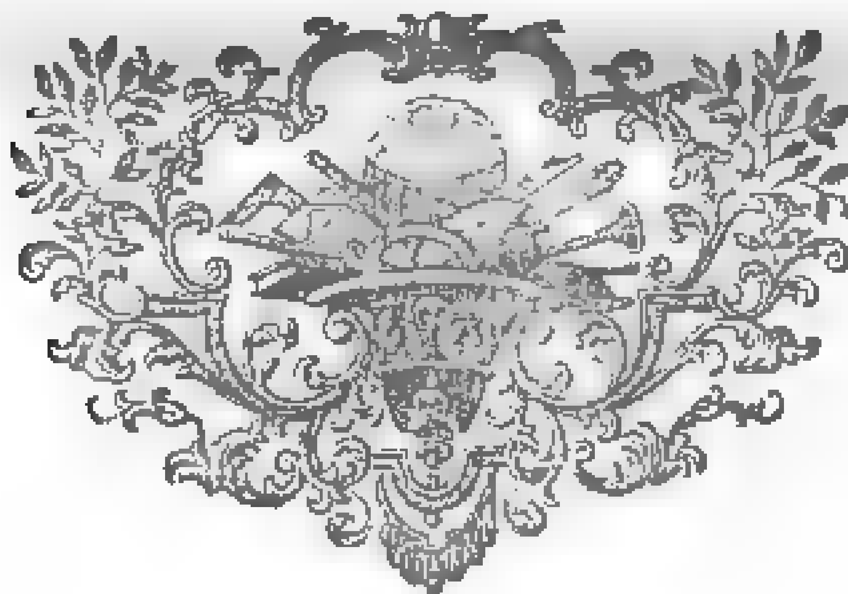
[a] Tit. 3. 12. [b] 2. Timoth. 4. 13. [c] 1. Timoth. 3. 14. & 4. 13. [d] 2. Timoth. 4. 20. [e] 2. Timoth. 4. 20. [f] Chrysost. in Act. hom. 46. [g] 2. Timoth. 4. 16. [h] 2. Timoth. 1. 8. & 2. 9. &c. [i] 2. Timoth. 4. 6. [k] Chrys. hom. 9. in 2. Tim. [l] Vide Timoth. apud Boll. 24. Januar.

persecutiones, quibus angebatur, alacriter perferendas, animos adderet atque virtutem. Porro ut Spiritus Sancti afflatum, quem in sua ordinatione acceperat, spiritum nempe (*a*) virtutis, & fiduciæ, non infirmitatis & timoris, iterum excitet, hortatur: de falsis Doctoribus, & ejus ætatis Hæreticis, de Simonianis, & Gnosticis, deque post illos venturis, ei plurima enunciat (*b*): ut sibi ab iis caveat monet: & pro viribus acuit, ut tot tantisque a veritate deficientibus, ipse consistat interritus, strenueque iis adversetur, qui veritatem oppugnantes, nova & inania dictitant, ut audientium aures oblectent, & passiones demulceant.

Demadis lapsum ingemit (*c*), & Phileti, & Hymenæi a Fide defectionem, qui præterea resurrectionem jam peractam docentes, plurimos in fraudem adduxerant (*d*), de malis sibi ab Alexandro fabro ærario illatis queritur (*e*), pium Onesiphori in se animum, & famulatum commendat (*f*). Aviæ Loidis, & Eunices Timothei matris (*g*), quæ a teneris annis pietate, & sacris Litteris virum erudierant, meminit (*h*): hortatur, ut plurima muneri suo implendo accommoda a Scripturis percepturus, earum lectioni incumbat (*i*). Ei denique valedicit Fidelium Romanorum nomine, Eubuli, Pudentis, Lini, & Claudiæ, quorum singulos Timotheus, postquam una cum Apostolo Romam primo adierat, anno Christi 62. ibidem forte cognoverat.

Alexandrinum Ms. hanc Epistolam Laodiceæ scriptam præfert; addidit præterea Cophtica ab Onesimo fuisse delatam. Verumtamen Romæ exaratam vulgo sentiunt. Quis vero ad Timotheum eam detulerit, incertum. Quod Paulus (*k*) se *Tychicum misisse Ephesum* dixerit, ab ea Urbe tunc Timotheum abfuisse nonnulli putarunt: quod utique allato Apostoli textu minime probatur.

[*a*] 2. *Timoth.* 1. 6. [*b*] 2. *Timoth.* 3. 1. *&c.* [*c*] 2. *Timoth.* 4. 9. [*d*] 2. *Timoth.* 2. 16. 17. [*e*] 2. *Timoth.* 4. 14. [*f*] 2. *Timoth.* 1. 16. *&* 4. 19. [*g*] 2. *Timoth.* 1. 5. [*h*] 2. *Timoth.* 3. 5. [*i*] 2. *Timoth.* 3. 16. 17. [*k*] 2. *Timoth.* 4. 12.

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD TIMOTHEUM SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit ob fidem Timothei, quem intrepida prædicatione jubet certi Christus mortem destruxit, & Paulum in Gentium Doctorem elegit, servans ei debitum ipsius laboribus præmium dicit, quod omnes Asiani ipsum reliquerint, laudans Onesiphori familiam, quod inde multa receperit obsequia.

1 Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu,
2 Timotheo charissimo filio gratia, misericordia, pax a Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro.

3 Gratias ago Deo, cui servio a progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die

4 desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear,

5 recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitavit primum in avia tua Loide, & matre tua Eunice certus sum autem quod & in te.

6 Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

7 * Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. (* Rom. 8. 15.)

8 Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus: sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei,

9 qui nos liberavit, & vocavit vocatione sua sancta, * non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia. (* Tit. 3. 5.)

10 Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, & incorruptionem per Evangelium

11 in quo * positus sum ego prædicator, & Apostolus, & magister Gentium. (* 1. Tim. 2. 7.)

12 Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim, cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem.

13 Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti in fide, & in dilectione in Christo Jesu.

14 Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

15 Scis hoc, quod aversi sunt a me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus, & Hermogenes.

16 Det misericordiam Dominus * Onesiphori domui, quia sæpe me refrigeravit, & catenam meam non erubuit: (* Infr. 4. 19.)

17 sed cum Romam venisset, sollicite me quæsivit, & invenit.

18 Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.

CA-

CAPUT II.

Hortatur Timotheum ad alios sincere docendum, & patiendum pro Christo, facta mentione futuri præmii, ac resurrectionis Christi: utque contentiones & profana vaniloquia devitet, stultasque legis quæstiones: de magna domo varia habente vasa, & quas virtutes servus Dei sectari debeat.

1 TU ergo, fili mi, confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu:

2 & quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

3 Labora sicut bonus miles Christi Jesu.

4 Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit.

5 Nam & qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certaverit.

6 Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere.

7 Intellige quæ dico. dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

8 Memor esto Dominum JESUM CHRISTUM resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum Evangelium meum,

9 in quo laboro usque ad vincula, quasi male operans: sed verbum Dei non est alligatum.

10 Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu cum gloria cœlesti.

11 Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & convivemus:

12 si sustinebimus, & conregnabimus: * si negaverimus, & ille negabit nos:

13 * si non credimus, ille fidelis permanet: negare seipsum non potest.

* Matt. 10. 33. Marc. 8. 38.
* Rom. 3. 3.

14 Hæc commone, testificans coram Domino. Noli contendere verbis. ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.

15 Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis.

16 Profana autem, & vaniloquia devita. multum enim proficiunt ad impietatem:

17 & sermo eorum ut cancer serpit: ex quibus est Hymenæus, & Philetus,

18 qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, & subverterunt quorumdam fidem.

19 Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Cognovit Dominus qui sunt ejus, & discedat ab iniquitate omnis, qui nominat nomen Domini.

20 In magna autem domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.

21 Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino ad omne opus bonum paratum.

22 Juvenilia autem desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, spem, charitatem, & pacem cum iis, qui invocant Dominum de corde puro.

23 * Stultas autem, & sine disciplina quæstiones devita, sciens, quia generant lites.

* 1. Tim. 1. 4. 7. Tit. 3. 9.

24 Servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,

25 cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem,

26 & resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

CA-

CAPUT III.

Prædicit, homines futuros variis involutos peccatis, qui mulierculas seducentes veritati resistant: Timotheum autem hortatur, ut suo exemplo virtutes amplectatur, ac tolerantiam in persecutionibus: & de sacrarum litterarum utilitate.

* 1. Tim. 4. 1. 2. Pet. 3. 3. Jud. 18. 1 HOc autem scito, quod in * novissimis diebus instabunt tempora periculosa.

2 Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti,

3 sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate,

4 proditores, protervi, tumidi, & voluptatum amatores magis, quam Dei:

5 habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita.

6 Ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis:

7 semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes.

* Exod. 7. 11. 8 Quemadmodum autem * Joannes, & Mambres restiterunt Moysi; ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem.

9 Sed ultra non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.

10 Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,

* Act. 14. 1. & seq. 11 persecutiones, passiones: * qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, & Lystris: quales persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit me Dominus.

12 Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.

13 Mali autem homines, & seductores proficient in pejus, errantes, & in errorem mittentes.

14 Tu vero permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens a quo didiceris,

15 Et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Jesu.

16 * Omnis scriptura divinitus inspi- * 2. Petr. 1. 20.
rata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia,

17 ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

CAPUT IV.

Timotheum per Christum judicem obtestatur, ut adversus falsos doctores, & eos qui tales sibi coacervant, constanter prædicet, tolerando quæcumque infligentur adversa: prædicitque suam passionem & futurum præmium, advocans Timotheum, eo quod a multis desertus sit, & ab Alexandro multa passus: in prima sua defensione ab omnibus desertus fuit, sed a Domino liberatus.

1 TEstificor coram Deo, & Jesu Christo, qui judicaturus est vivos, & mortuos, per adventum ipsius, & regnum ejus:

2 prædica verbum, insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.

3 Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus:

4 & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

5 Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

6 Ego enim jam delibor, & tempus resolutionis meæ instat.

7 Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

8 In

8 In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt adventum ejus. Festina ad me venire cito.

9 Demas enim me reliquit diligens hoc sæculum, & abiit Thessalonicam:

10 Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11 * Lucas est mecum solus. Marcum assume, & adduc tecum. est enim mihi utilis in ministerium.

* Coloss. 4. 14.

12 Tychicum autem misi Ephesum.

13 Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas.

14 Alexander ærarius multa mala mihi ostendit. Reddet illi Dominus secundum opera ejus:

15 quem & tu devita, valde enim restitit verbis nostris.

16 In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.

17 Dominus autem mihi astitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes: & liberatus sum de ore Leonis.

18 Liberavit me Dominus ab omni opere malo: & salvum faciet in regnum suum cœleste, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

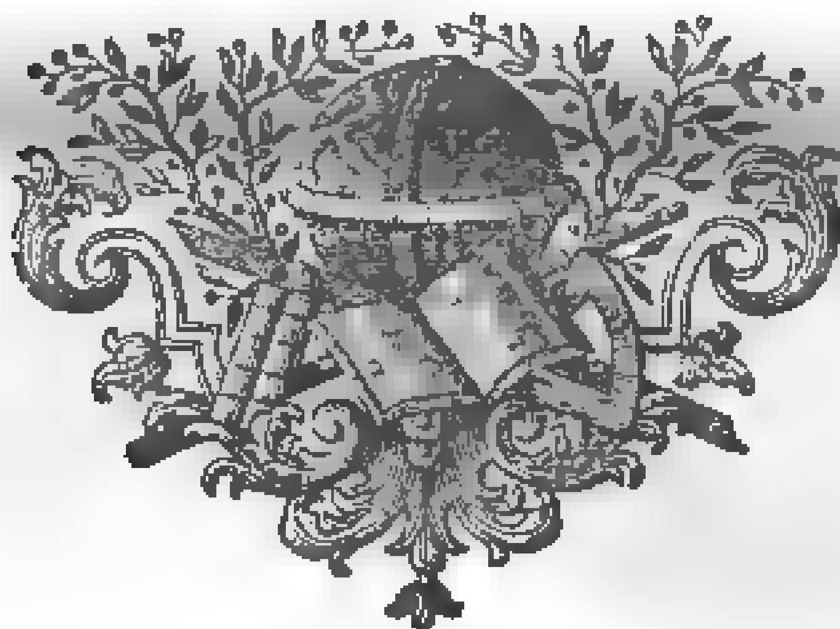
19 Saluta Priscam, & Aquilam, & * Onesiphori domum.

* Sup. 1. 16.

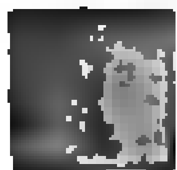
20 Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.

21 Festina ante hyemem venire. Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.

22 Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM
S. PAULI APOSTOLI
AD TITUM.

Titus, natu Ethnicus (*a*), adhuc junior Apostolo adhæsit, a quo ab Idolorum cultu ad Fidem genitus, Filii etiam nomine distinguitur (*b*). Hieronymus (*c*), quod valde junior Fidei nomen dederit, ad extremum usque spiritum, illibatum Virginitatis florem retinuisse autumat, & Pauli Interpretem, seu Amanuensem fuisse (*d*). Huic sane Discipulo Apostolus quamplurimum fidens, plurima implenda ultro commisit, eumque suorum itinerum comitem sæpissime adhibuit.

Sunt qui Titum Corintho oriundum statuunt, eumque illum esse, qui *Titus Justus* in Actis appellatur (*e*) *Intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum*. Chrysostomus (*f*) licet, & Grotius hanc de Tito opinionem defenderint (*g*), a ceteris tamen tum Actorum, quam Epistolæ ad Titum Interpretibus, prorsus rejicitur. Titus, ad quem Paulus Epistolam habet, jam ipsi adhæserat, antequam anno Christi 51 Concilium Hierosolymitanum cogeretur (*h*), adeoque priusquam Apostolus Corinthum pergeret, quo nonnisi anno post contendit. Præterea aliquandiu postquam Paulus Corintho discesserat, suborto illic opinionum dissidio, ad res sedandas (*i*) eo Titum ab Apostolo missum, & a Corinthiis comiter exceptum scimus: qui licet ex ministerio Evangelico sibi victum comparare jure posset, ab iisdem nihil accepit: maximo etiam Corinthiorum amore tum captus est, seque, ut Pauli veniam incestuoso obtineret, interposuit. Iter ad Corinthios tum secundo etiam instituit, cum secundam ad eosdem Pauli Epistolam detulit. Hæc, quæ ab utraque Pauli ad Corinthios Epistola deduximus, Titum Justum, Corinthi civem, & Apostoli hospitem, a Tito, de quo hic, Pauli Discipulo alium prorsus esse nobis satis ostendunt.

Paulus, postquam primum se Romam contulerat, e carcere eductus, anno Christi 63 in Orientem iterum perrexit, & plurimos, ut credimus, in Creta insula ad Fidem traduxit (*k*). Cum vero ad Ecclesias de omnibus erudiendas, & ad Episcopos, & Sacerdotes ubique constituendos tempus sibi non suppeteret, Titum rebus curandis reliquit, quem & Episcopum consecravit. Quibus perfectis, in Judæam facile profectus, sicuti ad Hebræos scribens spoponderat (*l*), inde in Asiam (*m*), & demum in Macedoniam regressus est (*n*), ubi Nicopoli Thraciæ urbe, in Macedoniæ finibus juxta Græcos (*o*), seu in Nicopoli urbe Epiri, secus Sinum Ambracium, juxta Hieronymum, & Recentiores plerosque (*p*), hyemare constituit. Testibus Hieronymo, & Auctoribus Inscriptionum in calce hujus Epistolæ (*q*), cum

(*a*) *Galat. 2, 3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi.*
(*b*) *Tit. 1, 4.* (*c*) *Hier. in Tit. 1, 7.* (*d*) *Hier. Ep. 150. q. 11.* (*e*) *Act. 18, 7.*
(*f*) *Chr. hom. 1 in Tit.* [*g*] *Grot. in Tit. Prol.* [*h*] *Galat. 2, 1.* [*i*] *2. Cor. 12, 18.*
(*k*) *Hier. in Tit. 3, 12. Tillem. in [illegible] Vit. Tit. [illegible]*
(*l*) *Hebr. 13, 23. Vide Chrys. Prolog. in Ep. ad Hebr.* [*m*] *2. Timoth. 4, 13. Philem. v. 22.*
(*n*) *Philipp. 1, 26. Vide Chrysost. prooem. in Ep. [illegible]* [*o*] *Chr. Theoph. [illegible]*
(*p*) *Hier. in Ep. ad Tit. [illegible]* [*q*] *Hier. in Tit. [illegible] in Syriaca, Subscriptionem Græcam ad calcem hujus Ep. [illegible].*

cum ad Titum scripsit, Apostolus jam Nicopoli degebat. Textus, cui hæc opinio innititur, de nostra sententia, intentum satis aperte non probat: ait enim Apostolus (a) *Festina ad me venire Nicopolim. ibi enim statui hyemare:* quo quidem in via ad Nicopolim se tum fuisse tantum insinuat. Hanc Epistolam per Zenam, & Apollinem ad Titum missam nonnulli arbitrantur (b). Horum uterque in Cretæ insula tunc sane constiterant, sive Paulus illac transiens eos jam reliquisset, sive illuc eosdem postea misisset, sive eo se ultro contulissent. Illuc vero ab Apostolo missos idcirco credimus, quod ipse Tito, ut de omnibus, quæ ad iter postularentur, instructi remittantur, commendet (c).

Ne Creta Insula per Titi absentiam careret Episcopo, Titum Paulus præmonuit, ut inde non discederet, nisi cum Tychicus, seu Artemas, quos mittebat, eo pervenissent (d); qui ejus munera, dum abesset, satis implerent. Titus primus Cretæ Episcopus habetur, ibique mortuus, & sepulturæ mandatus creditur. Ejus Insulæ Cathedralis Ecclesia Titi nomini consecrata, ejusdem adhuc integrum caput ostentat. Qua vero morte S. Episcopus, & quo tempore obierit, ignoramus.

Potissimum hujus ad Titum Epistolæ argumentum in Episcopi officio exhibendo versatur. Cum autem præcipuum Titi munus in ea Insula esset initiare Sacerdotes & Episcopos, summa illi cura satagendum erat, ut optimos eligeret. Eadem fere omnia, quæ Timotheo eidem muneri addicto alias scripserat, hic Apostolus recenset, & vitæ rationem singulis hominum statibus, senibus nempe, viris, fœminis, junioribus cujusque sexus, & mancipiis ab Episcopo præscribendam persequitur. Monet insuper, ut in Cretenses auctoritatem suam exerat, & acrioribus verbis castiget, uti viros nempe mendaces, iniquos, pigros, & voraces.

Judæorum plurimi in eadem Creta Insula Fidei Catholicæ nomen dederant, sed peculiares errores, cæremonias, & traditiones in Ecclesiam invexerant. Quare Apostolus Titum hortatur, ut vanis illorum traditionibus, atque Judaicis fabulis adversetur, simulque ostendat, neminem ultra Legalibus cæremoniis adigendum esse: ciborum delectum abolitum esse: omnia enim munda mundis, omniaque immunda immunda. Fideles vero, ut temporalium Principum dicto audientes sint, disputationes, querelas, maledictiones evitent; honestis se exercitationibus impendant; sedulo autem Hæreticos caveant post primam & secundam correctionem pervicaces. Titum denique orat, ut ubi Artemas, aut Tychicus Cretam pervenerint, se ipsum invisurus Nicopolim contendat.

Sua semper huic Epistolæ in Ecclesia mansit Canonica auctoritas, solosque Hæreticos habuit refragantes, Marcionitas nempe (e), Basilidianos, aliosque nonnullos (f). Tatianus Encratitarum auctor non probabat tantum, sed & cæteris præferendam contendebat (g). Unde, & quo tempore scripta, & a quo delata fuerit Epistola, adhuc incertum. Verosimile tamen ducimus, anno Christi 64. autumno datam fuisse in Græcia, seu in Macedonia, dum Paulus adhuc iter faciens Nicopolim Epiri proficisceretur.

[a] Tit. 3. 12. [b] Ita Syn. & Cappell. p. 66. [c] Tit. 3. 13. [d] Tit. 3. 12.
[e] Tert. contr. Marc. l. 5. c. ult. [f] Hieron. Præf. in Ep. ad Tit. [g] Id. ibid.

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD TITUM.

CAPUT PRIMUM.

Facta in salutatione mentione spei vitæ æternæ, quæ jam manifestata est, ostendit quales debeat ordinare presbyteros ac episcopos: & de quibusdam, qui ob varia vitia dure sunt increpandi: mundis omnia munda: quidam facto Deum negant.

1 PAULUS servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est,

2 in spem vitæ æternæ, quam promisit, qui non mentitur, Deus ante tempora sæcularia:

3 manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei:

4 Tito dilecto filio secundum communem fidem gratia, & pax a Deo Patre, & Christo Jesu Salvatore nostro.

5 Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

* 1. Tim. 3. 2. 6 * Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.

7 Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum:

8 sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem,

9 amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.

10 Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores, maxime qui de circumcisione sunt,

11 quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

12 Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.

13 Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide,

14 non intendentes Judaicis fabulis, & mandatis hominum aversantium se a veritate.

15 * Omnia munda mundis: coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia. * Rom. 14. 20.

16 Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

CA-

CAPUT II.

Quomodo docere debeat senes, anus, adolescentulas, ac juvenes, prabendo se omnibus vitæ exemplum: & in quibus nos erudiat gratia Dei, quæ apparuit: beneficia etiam per Christum nobis exhibita ostendit.

1 TU autem loquere quæ decent sanam doctrinam:

2 Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia:

3 Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene docentes,

4 ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant:

5 prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei.

6 Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint.

7 In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8 verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur nihil habens malum dicere de nobis.

9 * Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

* Ephes. 6. 5. Col. 3. 22. 1. Petr. 2. 18.

10 non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11 * Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus

* Infr. 3. 4.

12 erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo,

13 expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi:

14 qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

15 Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

CAPUT III.

Ad quas virtutes suos debeat adhortari, & a quibus vitiis dehortari: & quod a peccatis prioribus sola Dei benignitate salvati simus per lavacrum regenerationis, facti in spe heredes vitæ æternæ: monetque, ut hæc docens vanam devitet doctrinam, similiter & hæreticos.

1 ADmone illos, principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse:

2 neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3 Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem.

4 Cum autem benignitas, & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei,

5 * non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti,

* 2. Tim. 1. 9.

6 quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum:

7 ut justificati gratia ipsius heredes simus secundum spem vitæ æternæ.

8 Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona, & utilia hominibus.

9 * Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita, sunt enim inutiles, & vanæ.

* 1. Tim. 1. 4. & 4. 7. 2. Tim. 2. 23.

10 Hæreticum hominem post unam,

& se-

& secundam correptionem devita:

11 sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.

12 Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim. ibi enim statui hyemare.

13 Zenam legisperitum, & Apollo solicite præmitte, ut nihil illis desit.

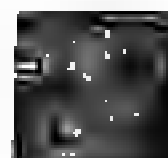
14 Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.

15 Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM
S. PAULI AD PHILEMONEM.

PHilemon, locuples Colossarum civis, ab Epaphra Pauli Discipulo Fide imbutus est. Onesimus Philemonis servus, quibusdam rebus hero surreptis, ab eo profugus (a), Romam ad Paulum primis ibi vinculis detentum transmigravit, atque studiosum adeo famulatum exhibuit, ut compensare ipse Philemon rependere minime valuisset. Paulus vero de fuga, & furto Onesimum suaviter increpatum, mysteriis deinde Fidei imbutum, baptismo initiavit, paulloque post una cum hac, quam modo explanamus, Epistola ad Philemonem remisit.

Hac profecto in Epistola singularis Apostoli eloquentia plurimum elucet (b), qua Philemonem undique adigit, ut Onesimo veniam indulgeat. Auctor tamen precibus, commendationibus blandis, tantam continuam [illegible] vincere adhibet argumenta, ut ad dominum cum eo commendandum nihil esse reliquum arbitremur. Optime res cessit. Philemon non modo Onesimum comiter excepit, verum etiam paulo post ad Paulum Romam remisit, ut ei carcere detento suo obsequio famularetur: qui deinde Epistolam deferendam ab Apostolo acceperat, una cum Tychico litteras ad Colossenses detulit, quibus et iam Romanae Ecclesiae, & Apostoli preces et statum aperuit, cum vinculis, quibus Paulus post fratrem suum, adhuc detineretur.

Cum Appia uxor, cæterique domestici Fidei nomen dedissent, Philemon ædes suas in Ecclesiam destinaverat, suaque Fidelibus patrem, & refugium præstabat: quare Apostolus ejus fidem, charitatem, liberalitatemque commendat. Una cum uxore Appia, & Archippo amico sub Nerone in Martyrologio, ubi etiam die 22. Novembris ejus memoria colitur, martyrium consummasse legimus (c). Theodoreti ætate (d) Philemonis domus Colossis adhuc videbatur.

Theodoretus (e) ab Archippo Philemonem Fidei mysteriis initiatum putat: non vero ab Epaphra Colossarum Episcopo verisimilius arbitramur, saltem si ei domicilium Ephesi non fuerit, ut Grotius existimat (f). Si enim ibi morabatur Philemon, ab ipsomet Paulo potuit erudiri, ut ex Pauli verbis inferendum videtur (g): *Ut non dicam tibi, quod & te ipsum mihi debes.* Philemon tunc Ephesi consistere potuit, cum Paulus ibidem Evangelium evulgaret, vel ibi saltem Apostolum prædicantem audisse, præsertim Colossis (h), quas Paulus non adiisse ante hoc tempus, & ubi Philemon, cum Apostolus hanc ad eum Epistolam scriberet, domicilium tunc habuisse videtur.

Onesimum vero, quem Paulus veluti suorum viscerum præcipuum commendabat, Diaconum, seu Christi Ecclesiæ ministrum ab Apostolo constitutum. Ejus pietatis ministerium fe [illegible] (i). Apostolorum Constitutiones Beroeæ in Macedonia Episcopatu a S. Paulo institutum tradunt (k). Quædam Martyrologia Onesimum non alium ab eo esse ferunt, de quo, anno Christi 107. veluti de Ephesi Episcopo meminit Martyr Ignatius: ejus tamen sententiæ validum nullum est ar-

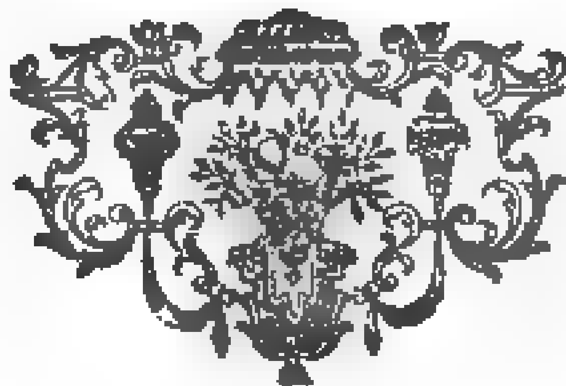
[a] Vide Phil. vers. 18. Chrysost. Theoph. alii. [b] Erasm. hic. Si quid [illegible] [c] Vide Const. [illegible] Martyrol. Rom. 22. Novembr. [d] Theod. in Philem. Præfat. [e] Theodor. ad vers. 2. [f] Grot. ad Philem. vers. 2. [g] Philem. v. 19. [h] Coloss. Ep. ad [illegible] [i] Hier. Ep. [illegible] [k] Constitut. l. 7. c. 46.

argumentum (*a*). A Martyrologiis Apostolus vocatur, & Martyrio consumptus docetur.

Hanc ad Philemonem Epistolam eodem, quo illam ad Colossenses, tempore ab Onesimo delatam Hieronymus censet (*b*). Theodoretus vero (*c*), & Interpretum ceteri, postquam Onesimus Romam secundo redierat, eam ab Apostolo datam ad Colossenses tulisse, verosimilius ducunt. Cum Marcionitæ, Tertulliano teste (*d*), ceteras Pauli Epistolas vitiaverint, hanc incolumem excepere. *Soli huic Epistolæ brevitas sua profuit, ut falsarias manus Marcionis evaderet.* Iisdem fere verbis rem perhibet Hieronymus (*e*): *Pauli Epistolam ad Philemonem saltem, Marcione auctore, doceantur; qui cum ceteras Epistolas ejusdem vel non susceperit, vel quædam in his mutaverit, atque corroserit, in hanc solam non est ausus manus mittere, quia sua illam brevitas defendebat.* Hanc nihilominus a Marcionitis penitus vitiatam Epiphanius ingemit (*f*).

Olim nonnulli (*g*) de hujus Epistolæ auctoritate idcirco ambigebant, quod sine Spiritus Sancti præcipuo flamine eam Paulus scripserit, utpote quæ non totam Ecclesiam, sed rem Apostolo peculiarem afficeret. Forte a Paulo non exaratam addebant, nulliusque esse momenti, cum solam profugi servi domino suo commendationem ferat. Veruntamen Patres, ut infirma hæc argumenta everterent, & Criticis ora obstruerent, ostenderunt, ab Ecclesia huic, veluti ab Apostolo per Spiritus Sancti flamen exaratæ, fidem semper adhibitam, ipsumque Marcionem eam ab Apostoli Epistolis numquam rejecisse: non a fusa verborum dimensione auctoritatem creari, cum Prophetarum vaticinia hac Epistola nihilo proliziora in Veteri Testamento occurrerent: Spiritum Sanctum se non minus præsto exhibuisse Apostolo, cum ad Fideles scribens, ea, quæ comitatis, & grati animi erant, adimpleret, quam cum de sublimioribus mysteriis loqueretur: paucissimas denique Pauli Epistolas veluti canonicas accipiendas, si earum singulæ, quæ res tantummodo Apostolo peculiares attingerent, rejiciendæ essent. Ceterum plurima servis & dominis, & Episcopis in suas oves utilissima, & Fidelibus omnibus ad sui solatium & ædificationem accommodata, ab eadem hac Epistola recenseri fatentur.

(*a*) *Vid. Cl. de Tillemont, not. 70. in Sanctum Paulum.* (*b*) *Hier. ad v. 1.* (*c*) *Theodor. ad vers. 14.* (*d*) *Tertull. l. 5. contr. Marcion. c. ult.* (*e*) *Hier. proœm. in Philem.* (*f*) *Epi. contr. hæres. l. 1. c. 42. n. 9.* (*g*) *Quidam apud Hieron. Proœm. in Ep. ad Philem. Ita & alii apud Chrysost. & Theoph.*

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD PHILEMONEM.

Philemoni, cujus charitatem, ac fidem collaudat, Onesimum servum ipsius remittit, quem illi commendat, & ejus culpam in se recipit, indicans, se cupere ipsum habere, ut sibi ministret in Euangelii prædicatione.

1 PAULUS vinctus Chri-
sti Jesu, & Timo-
theus frater Phile-
moni dilecto, &
adjutori nostro,
2 & Appiæ sorori
charissimæ, & Ar-
chippo commilito-
ni nostro, & Ecclesiæ, quæ in domo
tua est.
3 Gratia vobis, & pax a Deo Patre
nostro, & Domino Jesu Christo.
4 Gratias ago Deo meo, semper me-
moriam tui faciens in orationibus meis,
5 audiens charitatem tuam, & fidem,
quam habes in Domino Jesu, & in o-
mnes sanctos:
6 ut communicatio fidei tuæ evidens
fiat in agnitione omnis operis boni,
quod est in vobis in Christo Jesu.
7 Gaudium enim magnum habui, &
consolationem in charitate tua, quia
viscera sanctorum requieverunt per te,
frater.
8 Propter quod multam fiduciam ha-
bens in Christo Jesu imperandi tibi quod
ad rem pertinet,
9 propter charitatem magis obsecro,
cum sis talis, ut Paulus senex, nunc
autem & vinctus Jesu Christi.
10 Obsecro te pro meo filio, quem
genui in vinculis, Onesimo,
11 qui tibi aliquando inutilis fuit,
nunc autem & mihi, & tibi utilis,
12 quem remisi tibi. Tu autem il-
lum, ut mea viscera, suscipe:
13 quem ego volueram mecum deti-
nere, ut pro te mihi ministraret in vin-
culis Euangelii:
14 sine consilio autem tuo nihil volui
facere, uti ne velut ex necessitate bo-
num tuum esset, sed voluntarium.
15 Forsitan enim ideo discessit ad ho-
ram a te, ut æternum illum reciperes,
16 jam non ut servum, sed pro servo
charissimum fratrem, maxime mihi:
quanto autem magis tibi & in carne,
& in Domino?
17 Si ergo habes me socium, suscipe
illum sicut me:
18 si autem aliquid nocuit tibi, aut
debet, hoc mihi imputa.
19 Ego Paulus scripsi mea manu: ego
reddam, ut non dicam tibi, quod &
teipsum mihi debes.
20 Ita frater. Ego te fruar in Do-
mino. Refice viscera mea in Domino.
21 Confidens in obedientia tua scripsi
tibi, sciens, quoniam & super id, quod
dico, facies.
22 Simul autem & para mihi hospi-
tium: nam spero per orationes vestras
donari me vobis.
23 Salutat te Epaphras concaptivus
meus in Christo Jesu,
24 Marcus, Aristarchus, Demas, &
Lucas, adjutores mei.
25 Gratia Domini nostri Jesu Christi
cum spiritu vestro. Amen.

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM
S. PAULI AD HEBRÆOS.

EPistolam ad Hebræos inter præstantissima monumenta, quibus Ecclesia Catholica ornatur, habendam dubium non est. Rerum enim amplitudine, & magni ponderis argumentis, & phrasium nobilitate, & styli elegantia plurimum decorantur. In hac præ ceteris maxime laborarunt Interpretes, quod de hac præ ceteris plurima in controversiam adducta sint. Fuere primo, qui de sanctissimi ejus auctoritate ambigerunt, alii etiam, qui Paulo ereptam S. Clementi Papæ, vel S. Lucæ, vel Apollo, aut Barnabæ tribuerunt. Quo idiomate, seu Græco, seu Hebraico conscripta fuerit, non conveniunt. Disputant præterea de loco, ad quem missa, de tempore, quo scripta, de iis, ad quos directa, & demum de ordine, quem ceteras inter Pauli Epistolas sibi vindicat. Nos hæc omnia perpendentes, [illegible] argumenta afferemus, & ea, quæ veri speciem magis præferunt, sententiæ de nostro more adhærebimus.

ARTICULUS I.

De Auctore Epistolæ ad Hebræos.

POstquam Origenes ea (a), quæ de hujus Epistolæ Auctore ferebantur, diu perpendit, a Deo solummodo rem perspectam haberi tandem fatetur. Quamvis autem eam plures S. Clementi Papæ Apostolorum coævo, plures etiam S. Lucæ Evangelistæ tribuerint, addit nihilominus de sua sententia, res, & argumenta Apostoli, stylum vero, texturam & ordinem tribuenda esse alteri, qui S. Pauli sensibus plurimum instructus, in hac Epistola eosdem congesserit. Stylum denique, & periodos præ ceteris Epistolis politiorem, atque elegantiorem esse defendit, cujus sententiæ omnes, qui S. Pauli opera perlegerint, vel hac in re peritiores habentur, testes exposcit. Conceptus vero eam sui admirationem vendicant, ut eorum cuiquam, quæ maxime [illegible] Apostoli scripserint, non sint posthabendi.

Qui Origenis ætate hanc Epistolam Clementi Papæ tribuebant, eo ducebantur, quod hæc cum Clementis ad Corinthios Epistola collata [illegible] sit, ut apparet (b); quod præterea Clemens & conceptus & [illegible] Epistolæ ad Hebræos, quam non allegat, sæpissime adhibeat, quo ad ipsum eam pertinuisse insinuari videtur (c). Hinc, post Eusebium Cæsariensem, reputat Hieronymus, *de Epistola, quæ sub Pauli nomine ad Hebræos fertur, non ejusdem [illegible], sed propter [illegible] quoque ordinem, abstinet.*

Eusebius licet utriusque Epistolæ styli similitudinem, & Epistolæ ad Hebræos fragmenta, quæ suæ Clemens ad Corinthios Epistolæ inseruit, satis animadverterit, eam nihilominus Epistolam ad Hebræos tribuere non audet, contentusque ab eo Pontifice ex Hebraeo Græce redditam pluribus arbitratur esse testatur (d). Cujus quidem opinionis ipsum fundamentum infra evertemus, cum nunquam eam Epistolam Hebraice fuisse exaratam ostenderimus. A styli vero similitudine utramque Epistolam ad eumdem pertinere Auctorem, certo deduci non posse arbitramur (e). Fatemur quidem, a S. Clemente nonnulla Epistolæ ad Hebræos loca, quæ eadem Epistola allegantur, usurpari: [illegible] vero usus lateat contraxerat, ut videre est & apud

(a) Origen. hom. in Ep. ad Hebr. apud Euseb. lib. 6. c. 25. hist. Eccl. (b) Idem ibidem. (c) Hier. de Catalogo in Clemente. Euseb. Histor. Eccles. lib. 3. cap. 38. Vide Clement. Epist. 1. [illegible] (d) Euseb. Histor. Eccles. lib. 3. cap. 38. (e) Epistola de Auctor. Epist. ad Hebr. p. 1. [illegible]

ad S. Polycarpum, & S. Ignatium, qui Apostolorum & ipsius Christi verba, velut propria, suis periodis interserunt, sive id prætermiserint, ut ad sermonis ornamentum conferrent, sive ut suis verbis auctoritatem compararent. Omnes præterea, quæ in ea Epistola animadvertuntur, circumstantiæ S. Clementi mirabiliter conveniunt, quem aliunde Ecclesia Auctorem canonicum nunquam duxit, hujus vero Epistolæ Auctori, veluti divino numine afflato, a Christianæ Religionis initio fidem semper adhibuit.

Patres, qui præ cæteris Clementi favent, eam illi non firmissime, sed ambigue tribuunt, & S. Lucæ tributam fatentur a pluribus, quorum alii S. Lucam primum & verum Auctorem putant, alii vero dumtaxat Interpretem, seu, ut summatim, a Hebraeis, qui putant, atque eleganciori stylo Græce reddiderit, quod Hebraicis tantum verbis ab Apostolo exceperat: cujus etiam rei argumentum & styli similitudinem, & S. Lucæ cum S. Paulo necessitudinem & familiaritatem præferunt.

His omnibus breviter prætermissis, in styli similitudine operæ pretium est subsequenter immorari. Qua etiam in re satis non convenientem Auctorem S. Clemens Alexandrinus asserens, quem in Lucæ Operibus, characteres loquere, eumdem genium percipere, eumdem in ea Epistola se animadvertere fatebatur (a). Plures in eadem Epistola phrases Lucæ familiares Grotius deprehendit (b): quamvis autem sublimiori, quam Acta & Evangelium, stylo contextam afferat, Lucam tamen semper non esse sibi similem, & cum potuit, suo genio indulgere, seseque ampliorem eloquentiæ adornare, velut cum verba Jesu Christi referre non cogitur, se longe se ipso elegantiorem præbere, ostendit. Erasmus hujus Epistolæ stylum vel eumdem cum stylo Actorum, vel ei proxime accedentem agnoscit (c). *Ne Lucas quidem ipse in Actis Apostolorum procul abest ab hujus Epistolæ eloquentia*, nihilominus Lucæ illam tribuere non ausus, S. Clementem potius ejusdem Auctorem appellat. *Admodum probabile est, quod subindicavit D. Hieronymus, Clementem Romanum Pontificem a Petro quartum, auctorem hujus Epistolæ fuisse.* Grotius vero, non Græco idiomate a Luca redditam, neque de Apostoli voluntate eleganti stylo donatam, sed suo marte contextam, & ad Hebræos ultro emissam asserit.

Spanhemius e contra S. Lucæ nec verbo potissimum nullatenus tribuendam ducit, quod ab ejusdem consueto stylo longissime absit (d). *Stylus Epistolæ a dictione & phrasi Lucæ magis Græcanica longissime distat.* Jacobus Capellus Epistolæ ad Hebræos Auctorem aliam prorsus a Luca constituit, quod stylo animadvertit diversitatem (e). *Cum hujus Epistolæ stylus stylo Lucæ sit dissimillimus.* His tam inter se adversantibus sententiis, quanti nobis faciendi sunt Critici periti, cum de eloquentia vel similitudine, vel diversitate decernunt?

Sunt qui S. Barnabæ Epistolam ad Hebræos tribuere, quorum primus Tertullianum (f): *Extat*, inquit, *& Barnabæ titulus ad Hebræos.* Quod vero admirationem magis ingerat, cum Epistolæ Auctorem sine ulla hæsitatione Barnabam statuit, tamquam si & Africana, in qua degebat, & Romana, quam oppugnabat, Ecclesia sic vulgo sentirent. D. Hieronymus (g) pluribus in locis, & post eum S. Philastrius Brixiensis Episcopus (h), eamdem, quam tamen apprehendit, opinionem recensent. Ex Recentioribus Cameronius defendit, & peculiari suo ingenio omnium verisimillimam ducit (i).

Hanc sane sententiam styli similitudo non favet, cum Epistola ad Hebræos, & ea, quam Barnabæ tribuerunt, longissime distent. Sed postrema hæc, cum sit adhuc dubium, an ad Barnabam pertineat, nullum inde hac de re deduci potest, quod urgeat, argumentum. Neque eadem opinionis veterum Patrum opiniabus antiq-

(a) *Clem. Alex. l. Hypotypos. apud Euseb. Hist. l. 6. cap. 14.* (b) *Grot. in Ep. ad Hebr. Præf.* (c) *Erasm. sub fin. annot. in Ep. ad Hebr.* (d) *Spanhem. loc. cit. n. 2. 3. & p. 3. n. 2. 3.* (e) *Jacob. Capell. prolog. in Ep. ad Hebr.* (f) *Tertull. de Pudic. c. 20.* (g) *Hier. in Catalog. in voce Paulus: Epistola, quæ fertur ad Hebræos, non Pauli creditur propter stili, sermonisque dissonantiam, sed vel Barnabæ, juxta Tertullianum, vel Lucæ Evangelistæ juxta quosdam, vel Clementis, Romanæ postea Ecclesiæ Episcopi.* (h) *Philast. hæres. 41.* (i) *Camero q. 4. in Epist. ad Hebr.*

ritas eorum enim verno five provectior, five posterior, five Tertulliano coaevus, Epistolae ad Hebraeos Auctorem Barnabam appellaverit. Nihil ex eadem Epistola, nil ex Barnabae vita, nil denique ex Ecclesiastica Historia deduci potest, quod hanc sententiam foveat: quamobrem unde Tertullianus eduxerit, penitus ignoramus. Cum de quadam Barnabae solo nomine [illegible] Epistola audiisset, & hanc, an Pauli esset, in dubium revocari sciret, eamdem esse Barnabae forte putavit. Hac demum conjectura ductus, temeritate sibi satis consueta, eam Epistolam Barnabae facile tribuit: quam postea sententiam ejus singularitate ducti alii etiam secuti fuerunt. Argumenta vero, quibus Cameron innititur, adeo infirma deprehendimus, ut in eis refutandis immorantes, operam prorsus laborem susciperemus inanem (a).

S. Martyr Hippolytus (b) in Libro adversus haereses, & S. Irenaeus in Stephano Gobar Tritheita apud Photium (c), Paulum Epistolae ad Hebraeos Auctorem alium ab Apostolo esse contendunt: cum tamen rei argumentum nullum afferunt. Quis praeterea Paulus ille, & unde fuerit, quando vixerit? Vir adeo disertus, & Scriptor eminens, quicumque ille fuerit, ab omnium memoria sane non excidisset.

Nonnulli hanc Epistolam (d) Apollo ad Fidem converso adscribunt, Viro utique diserto, Scripturarum perito, Divini Numinis [illegible] ardore incenso, & apud Ecclesias celeberrimo, quem S. Lucas in Actis (e), & D. Paulus in prima ad Corinthios (f) quamplurimum commendant. Si per veteres Ecclesiae Patres haec conjectura defendi satis posset, forte in nemo rectius, quam in Apollo, hujus Epistolae honor conferretur. Verum hujus sententiae fautores, praeterquamquod recentiores sunt, validis argumentis adeo destituuntur, ut neque mentem suam certo firmant, neque eam prudentium ab animi haesitatione prorsus abstineant.

Qui eamdem Epistolam D. Marco (g) adscribunt, adhuc infirmioribus argumentis nituntur: qui vero ejus Auctorem (h) Tertullianum statuunt, ab ipso Tertulliano eam Barnabae tribuente, & a Veteribus Tertulliano provectioribus, eam velut Apostolis coaevam, & a Paulo ipso exaratam allegantibus, refelluntur.

Reliquum est, ut sententiam perpendamus, qua Graecae, & Latinae Ecclesiae ad Hebraeos Epistolam S. Paulo uno ore & consensu adscribunt. Omnia profecto, Veterum auctoritas, ejusdem Epistolae characteres, Apostoli vitae circumstantiae, argumentorumque denique, quibus alteri Auctori tribuitur, infirmitas, huic sententiae opitulantur. Praeterea & ad eorum quempiam, quibus adscripta est, nullatenus pertinet, ab Apostolo demum verisimillimum jure ducimus.

Favet primo Apostoli Petri auctoritas (i), de quorumdam sententia (k), Epistolae ad Hebraeos mentionem agentis in secunda sua Epistola, quam ipse paulo ante mortem dederat, & biennio post quam ad Hebraeos tradita fuerat (l): *Charissimus Frater noster Paulus, secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus Epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti, & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.*

Ex hoc loco Petrum de Epistola ad Hebraeos loquutum hi Auctores inde colligunt, 1. quod Petrus Paulum scripsisse dicerit ad illos, ad quos & ipse, nempe certo ad Hebraeos ad Fidem conversos, ut satis praefertur ex ejus verbis (m), *Hanc ecce vobis secundam scribo Epistolam*, collatis cum primae Epistolae initio (n): *Petrus Apostolus Jesu Christi electis advenis dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae, Bithyniae &c.*

2. Quod Petrus in ea Epistola suam intelligat sapientiam a Paulo exhibitam testetur. Pauli equidem sapientia, & praestantissima arcanorum Dei, & Fidei mysteriorum cognitio, quam in Epistola ad Hebraeos, nullibi magis elucet.

3. Quod

(a) Videri possunt refutata a Spanhemio Tract. de Auctor. Epist. ad Hebr. part. 2. cap. 8.
(b) Hippolyt. lib. contra haeres. apud Phot. Cod. 121. (c) Phot. Cod. 232. (d) Luther. in Gen. cap. 48. [illegible] in Epist. ad Hebr. (e) Act. 18. 24. (f) 1. Corinth. 3. [illegible] (g) Quidam apud Spanhem. loc. cit. p. 2. cap. 2. (h) Quid apud [illegible] lib. 7. cap. 8.
(i) 2. Petr. 3. 15. (k) [illegible] Spanhem. & alii.
(l) Nam Epistolam ad Hebraeos anno Christi 63. & Epistolam Petri anno 65. [illegible]
(m) 2. Petr. 3. 1. (n) 1. Petr. 1. 1.

3 Quod hunc Epistola plurima capita difficillima interserantur, quibus pravi spiritus abuti possent, imo & aliqui fuere circumnoti, illud est *Impossibile est eos qui semel sunt illuminati ... & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam* (*a*)

4 Denique quod Petrus Paulum dixerit ad Hebræos de iisdem scripsisse, de quibus & ipse *Loquens in eis*, (Epistolis) *de his*. Petrus autem in secunda Epistola ad morum integritatem, ad Dei Judicium operiendum, & ad pœnitentiam exercendam Fideles hortatur. De his omnibus & Paulus in Epistola ad Hebræos (*b*), in ceteris Epistolis de his simul omnibus non meminit, neque in ceteras, nisi in hanc tantummodo, hi omnes characteres conveniunt. De hac igitur ad Hebræos Epistola loquutus est Petrus. quamvis enim nonnulli eam, de qua Petrus, a nobis deperditam asseverent, nullo prorsus argumento, nullaque conjectura id enunciant.

Hæc sane Epistola eam præfert auctoritatem, ut eam nisi cuidam ex Apostolis convenire possit. Hanc nihilominus nemo eorum scripsit, qui per ipsummet Christum erudiri fuere. vir autem eam dedit, qui ab iisdem Apostolis instructus est, qui que prodigia, quibus iidem Apostoli ad suam prædicationem comprobandam apud Judæos [illegible], testatur [illegible] qui audierunt, in nos [illegible] Hanc Paulum Epistolam non dedisse non nulli (*d*) ideirco statuere, quod ei hi enim semper incumbat, ut se ab ipsomet Christo eruditum exhibeat (*e*), ac propter se non ab hominibus, neque ab aliis Apostolis missum ostendat.

Verumtamen inter ea discernendum est, quæ Paulus ab ipsomet Christo per revelationem didicit, & ea, quæ ab Apostolis, & Discipulis, qui Dominum cognoverant, accepit. Christus per se ipsum præcipua Fidei mysteria, & potissimas Catholicæ Religionis veritates Paulo aperuit: ea vero peculiaria Domini gesta & prodigia, eaque mortis & resurrectionis circumstantias Apostoli, & discipuli renunciarunt.

Epistolæ Auctor, illud itineris comitem Timotheo fratre assumpto (*f*), ad Hebræos invisendos se collaturum eisdem pollicetur. quo quidem evidens Auctor ita profectus Apostolus, ut de quorundam Eruditorum sententia ad dubium ea de re penitus dirimendum nil ulterius postulandum sit (*g*). Suorum etiam vinculorum in ea meminit, ut in ceteris, quas in Italia dedit (*h*). Methodus eadem, quæ in ceteris, idem allegandi & Scripturas explanandi mos, allusiones eædem, & locorum similium expositiones recurrunt. In id, quod ubi semper per ssimum stetit, præ ceteris incumbit, ut Legalia inania, Aaronis Sacerdotium, & sanguinis sacrificia abrogata, vetus Fœdus abolitum, novum constitutum, illud absolutum, illud denique æternum perspicue ostendit. Hanc Epistolæ epilogum cum iis omnino conveniunt, quibus Epistola ad Romanos, & utraque ad Thessalonicenses absolvuntur. Vota, salutationes, preces, & peculiares plurima, quæ in Pauli stilo, & eloquentia exercitatis agnoscuntur, hanc Epistolam Apostolo omnino tribuendam facile ostendunt.

[illegible] confessus, quod Paulus [illegible] Epistolæ Auctor non vere haberetur. Apud Græcam Ecclesiam nulla unquam hac de re ambiguitas. Ecclesia vero Latina, quamvis ab ea inter Pauli Epistolas recensenda aliquando abstinuerit, mature tamen satis cum Græcis Patribus convenit, & a quarto sæculo ad nostrum usque, nullum de hac inter utramque discrimen.

S. Clemens Alexandrinus Pauli nomine sæpe allegat, quamvis a S. Luca Græce redditam arbitretur (*i*). Origenes etiam, cujus testimonium jam recensuimus,

(*a*) Hebr. 6. 4. & 10. 26. 27. & 12. 17. 16. (*b*) Hebr. 6. 10. [illegible] (*c*) Hebr. 2. 3. (*d*) [illegible] apud Œcum. Præf. in Ep. ad Hebr. [illegible] (*e*) Galat. 1. 11. 12. [illegible] (*f*) Hebr. 13. 23. [illegible] (*g*) [illegible] (*h*) Hebr. 10. 34. [illegible] (*i*) Clemens Alexand. [illegible] apud Euseb. Hist. Eccles. lib. 6. cap. 14. [illegible]

eamdem Pauli nomine producit (*a*) quamvis vero alibi de ejus Auctore nonnihil dubitaverit, Apostoli nihilominus sensum ab ea præferri fatetur. Et si hucusque aliqua Ecclesia Pauli nomine legit, suam ob eam traditionem non esse contemnendam statuit (*b*). *Non enim, inquit, temere prisci Viri eam Pauli tradiderunt.* Eusebius Cæsariensis plurimis in locis hanc sententiam tuetur (*c*). Dionysius Alexandrinus, & Alexander Alexandriæ Episcopus Epistolæ, sicut Litteræ Antiochenis Concilii ad Paulum Samosatenum, S. Athanasius, Cyrillus Hierosolymitanus, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus, Amphilochius, Epiphanius, Concilium Laodicenum, omnes denique Græci hanc ad Hebræos Epistolam S. Paulo adscribunt (*d*).

Latini Patres inter se non omnino cohærent. S. Caius Ecclesiæ Romanæ Presbyter, tertii sæculi Scriptor, hanc ad Hebræos S. Paulo inscriptam, ceteras ejus Epistolas tredecim tantummodo recenset (*e*). *Epistolas quoque Pauli tredecim tantum enumerans, decimam quartam, quæ fertur ad Hebræos, dicit ejus non esse.* Quibus addit Hieronymus: *Sed & apud Romanos usque hodie quasi Pauli Apostoli non habetur.* Cum vero S. Doctor eam Epistolam allegat, ut plurimum animi sui ambiguitatem profert (*f*). *Si quis tamen ad Hebræos Epistolam suscipit:* vel (*g*) *Licet de ea multi Latinorum dubitent, quæ fertur ad Hebræos:* vel denique (*h*): *Relege ad Hebræos Epistolam Pauli Apostoli, sive cujuscumque alterius eam esse putas.* Cum nihilominus ad Dardanum scribit (*i*), ab omnibus Orientis & Græciæ Ecclesiis eam S. Paulo adscribi testatur. Et si Latinorum quis adhuc ambigit, per se factum esse docet, ut cum Veteribus ea de re conveniat.

Quamvis Augustinus sua etiam ætate nonnullos fuisse scribat (*k*), qui hanc Epistolam Paulo eriperent, & eam, qui inter Canonicas recensere formidarent (*l*), quod D. Pauli nomen in ea non invenirent, Orientalium nihilominus Ecclesiarum, sicut & ceteras S. Pauli, & hanc voluit canonicam sui temporis auctoritati adhærendum statuit (*m*), quam & ipse sæpenumero Pauli nomine allegat, sæpius tamen *Epistolam ad Hebræos* tantummodo appellat.

Ex Latinis Patribus nemo occurrit, qui tribus prioribus Ecclesiæ sæculis Pauli nomine aperte produxerit. Quamvis Opera S. Cypriano falso adscripta, v. g. Liber de Operibus Cardinalitiis, & Symboli expositio, velut ab Apostolo conscriptam allegant, nunquam tamen ea proferuntur in genuinis hujus Patris Operibus. An Pauli hæc foret, Eusebius Cæsariensis quoque (***) inter Ecclesiæ Romanæ Auctores adhuc non convenire. Philastrius a plurimis S. Paulo eam eripi testatur, uno vero hanc opinionem hæresis nota inurit (*n*). S. Isidorus Hispalensis in suo Opere de Ecclesiasticis Officiis, & Rabanus Maurus de Clericis educandis, suo vetustiori, v. g. Hieronymus, testimonia tantum transcripserint, sive aliquam alio ejusce Auctoris sententiam produxerit plures Latinos, an Apostolus hanc Epistolam tradiderit, adhuc ambiguos tum fuisse, enunciarunt: *Ad Hebræos Epistola plerisque Latinis ejus esse incerta est, propter dissonantiam sermonis.*

Hæc omnium validissima sunt, quæ ad nostram sententiam oppugnandam afferantur. Quibus tamen reli[illegible] omnium Latinorum Patrum auctoritas & consensio, qui a quarto & quinto ab hinc sæculo Pauli nomine eamdem Epistolam allegarunt (*o*). Hujusmodi sunt SS. Hilarius, Ambrosius, Presbyter Romanus Faustinus, Gaudentius Episcopus Brixiensis, Rufinus, Paulinus, Innocentius I. in Sacrorum Librorum Catalogo, Isidorus, Bacchiarius, Sedulius, Cassianus, Cerealis, Faustus Regiensis, Victor Uticensis, S. Gregorius Magnus, & alii fere omnes ejus ætatis Patres, & Concilia alia ab hinc tempore in hanc sententiam convenere.

Ex

(*a*) Origen. l. [illegible] contra Cels. pag. [illegible] Philocal. cap. [illegible] Præterea ad [illegible] l[illegible] [illegible] [illegible] & alibi passim.
(*b*) Idem apud Euseb. lib. 6. Histor. Eccles. cap. [illegible] (*c*) Euseb. Histor. Eccles. l. 3. cap. [illegible] & alibi. (*d*) Veteris [illegible] Tract. de Auctore Ep. ad Hebr. [illegible] (*e*) Hier. [illegible] de Script. Eccles. [illegible] (*f*) Hier. in [illegible] (*g*) Idem in [illegible] (*h*) Idem in Epist. ad [illegible] (*i*) Idem Epist. [illegible] Illam Epistolam, quæ inscribitur, ad Hebræos, non solum ab Ecclesiis Orientis, sed ab omnibus retro Ecclesiasticis, & Græci sermonis Scriptoribus, quasi Pauli Apostoli suscipi. (*k*) August. lib. 16. de Civ. cap. [illegible] (*l*) In Epist. ad Rom. [illegible] (*m*) De peccat. merit. l. 1. c. [illegible] (***) Euseb. l. [illegible] (*n*) Philastr. hæres. [illegible] (*o*) Vide apud [illegible] de Auctore Epist. ad Hebr. [illegible] cap. [illegible]

Ex Recentioribus paucissimi sunt, qui sibi peculiarem opinionem invenerint. Grotius Epistolam hanc S. Lucæ adscribit (a), Clementi Papæ Erasmus (b); Lutherus (c), & Beza (d) Apollo, D. Barnabæ Camero (e); aut S. Lucæ, aut S. Clementi Calvinus: Joseph Scaliger Hellenistæ cuidam (f), Ludovicus Vives (g), Cardinalis Cajetanus (h) Erasmus, Schmidius, Tanaquillus Faber (i), Salmasius (k), & forte alii nonnulli, an vere Apostoli habenda sit, ambigebant. Quanti vero paucissimos hos Criticos faciam, si cum ferme innumeris ætatum, Societatum, & Communionum omnium Scriptoribus conferantur, qui una voce Epistolam ad Hebræos S. Paulo adscribendam esse censuerent?

Objectiones, quæ hanc sententiam oppugnant, facile etiam evertimus: quas equidem, cum adversas refelleremus opiniones, aliquatenus jam refutavimus. Validissimum adversarii argumentum inde educunt, quod hujus Epistolæ stilus a ceteris Pauli Epistolis longissime abest. De hac, quam perspicuam ducimus, dissonantia non disceptamus. Anne, quod & nunc sæpe accidit, suum stilum in alium Paulus convertere non potuerit? Anne Epistolam, Tractatum, Dissertationem diversimode non invenerit? Utrum hæc ad Hebræos Epistola, seu Liber fuerit, adhuc incertum. Epistolarum modo plane non incipit. Auctor insuper de operis brevitate excusationem postulat (l). Si Liber, utique perbrevis; si Epistola, longa nimirum.

Paulus præterea aut Lucæ, aut Clementis opera uti forte non valuit, ut stilo politiori hanc Epistolam instrueret (m)? Ita in dies amicorum opera solemus exercitationes nostras restaurare, ut nitidiores phrases expoliant, ut denique de iis idiomatis erroribus, in quos vel diligentiores sæpe incidunt, admoneant. Quin Pauli sensus in aliis ejus Epistolis minuerentur, utique & clariores reddi possent & elegantiores. Quod forte & huic Epistolæ contigit. Eorum hic sententiam præterimus, qui Epistolam a Paulo Hebraice primum exaratam, & ab alio deinde Græce redditam arbitrantur. Quod nos utique nullatenus defendi posse, paulo post ostendemus.

Spanhemius, qui in hanc rem laborem plurimum impendit, hujus Epistolæ stilum ab aliis Pauli Epistolis non longissime distare testatur: plurimasque phrases, quæ in ceteris occurrunt, eadem ratiocinia, eamdem methodum, easdem periodos, ipsos Pauli hebraismos, rariores quidem & politiores, satis tamen perspicuos, etiam huic Epistolæ ita interseri ostendit, ut ejus Auctor, sicut & ceterarum, Paulus apertissime dignoscatur.

ARTICULUS II.

Quonam idiomate hæc Epistola scripta fuerit.

DUplex hac de re sententia, quarum altera Hebraice, altera Græce scriptam defendit. S. Clemens Alexandrinus (n), Eusebius (o), Theodoretus (p), Græcus Anonymus apud Œcumenium (q), S. Hieronymus (r), & nonnulli Recentiores (s), S. Paulum quod ad Judæos scriberet, patrio eorum idiomate ad eos Epistolam hanc dedisse, & S. Lucam, seu S. Clementem Græcam illam reddidisse suspicati sunt. Hinc, juxta Hieronymum, factum est, ut præ ceteris elegantior sit. Etenim Paulus, quod Judæus esset, proprio idiomate comptius scribebat, quam scriberet extero. Lucas vero, qui Græce eam descripsit, præ Paulo Græcum callebat. Quare mirum non fuerit, si Epistolam Hebraica locutione diserte editam, eleganter in Græcam tran-

sfu-

(a) Grot. in Epist. ad Hebr. (b) Erasm. in cap. 13. ad Hebr. (c) Luther. in Genes. 48. [illegible] (d) Beza in Ep. ad Hebr. (e) Camero qu. 1 in Ep. ad Hebr. (f) Joseph. Scalig. in [illegible] (g) Lud. Vives in Lib. 16. c. 22. D. Aug. de Civit. (h) In Ep. ad Hebr. (i) Tanaq. Fab. l. 1. Ep. 19. (k) Salmas. de Primatu Papæ apparat. p. 19. (l) Hebr. 13. 22. [illegible] (m) Origen. apud Euseb. Histor. Eccl. l. 6. c. 25. [illegible] in Epist. ad Hebr. [illegible] Bellarm. l. 1 de Verbo Dei c. 17. [illegible] Prolegom. in Epist. ad Hebr. (n) Clem. Alex. Hypotyp. ap. Euseb. lib. 6. cap. 14. hist. Eccl. (o) Euseb. hist. lib. 3. cap. 38. (p) Theodoret. Præfat. in Epist. ad Hebr. (q) Anonym. apud Œcumen. Præf. ad Epist. ad Hebr. (r) Hier. Catalog. in voce Paulus [illegible] Epist. ad [illegible] (s) [illegible] Tom. [illegible] Gabriel [illegible] Salmas. [illegible] plures apud Spanhem.

dulci. *Scripsit*, inquit Hieronymus, *ut Hebræus Hebræis Hebraice, idest suo eloquio disertissime, ut ea, quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentius verterentur in Græcum. Et hanc causam esse dicit, quod a cæteris Pauli Epistolis discrepare videatur.*

Pauli Originale Hebræum brevi deperditum fuisse tenent, cum ex Veteribus nemo unus se vel vidisse, vel id se meminerit. Quod tamen admirationem non injiciat, cum S. Matthæi Evangelium plurimis in locis maximo honori habitum, & ab Origene, & Hieronymo perspectum, duodecim ab hinc retro sæculis penitus intercideri. Nil felicius & huic Epistolæ forte obtigit. Erat autem Græca versio, quam Lucas reddidit, facile in causa fuit, ut in Hebræo Originali servando diutiori nemo studio adhiberetur, cum omnes & Palæstinæ & Provinciarum Judæi ad Fidem conversi Græco idiomate vulgo loquerentur.

Eruditi nonnulli, ut Widmanstadius, & Guido Fabricius, qui omnium primi Novum Testamentum Syriace excusum ediderunt, Epistolam ad Hebræos, quæ nunc Syriace extat, Pauli Originale dixerunt. Paulum enim, & quidem jure, Syriaci idiomatis peritum putabant: quod sane idioma & Judæi, & Syri ac Hebræi tam quam vernaculum adhibebant. Veruntamen ipse Textus Syriacus hanc opinionem satis [illegible] plura suppeditans argumenta, quæ versionem, atque recentissimam, a Græco depromptam esse satis ostendunt. Extat etiam hæc Epistola Hebraice edita, quam tamen recentiorem esse versionem, & a Græco desumptam omnes consentiunt.

Qui primum Græce scriptam defendunt, infrequentiores sunt numero, sed validiora præstant argumenta. Clemens Alexandrinus, Eusebius, & Hieronymus, qui Hebraice primo editam crediderunt, auctoritate ea Veterum plerosque in eamdem sententiam impulerunt. Quæ quidem opinio ad id conferre, ut difficultatem a stili diversitate deductam, & eos, qui Epistolam S. Paulo adjudicant, gravissime urgentem, facile tollerent. Paulus enim, inquiunt, Hebraice scripsit, adeoque eloquentius, cum patrio & naturali idiomate scriberet. Stili vero similitudinem inter Epistolam ad Hebræos, Epistolam Clementis Papæ, & Acta Apostolorum, inde ortam fuisse putant, quod Epistolam illam Lucas seu Clemens ex Hebræo in Græcum transtulerint.

Si vero hæc propius dispiciamus, nil forte nobis lucis, nihil inferimus. Clemens Alexandrinus Hebræum Originale neque oculis vidisse se asserit, neque agnovisse nomine, sed conjectando tantum monuit. Apud Origenem (a) rerum harum peritissimum, & Hebraicis Originalibus investigandis pruriens addictum, ne unum de eo [illegible] qui tamen hanc Epistolam Græce exaratam memorat. Stili vero diversitatem in S. Clementem, aut S. Lucam refert, qui de S. Pauli sententia sua eloquentia eamdem Epistolam exornaverint. Eusebius & Hieronymus neque rem investigarunt diligentius, neque Hebræum Originale agnovere, quod sane minime [illegible] præteriret, cum eorum uterque in ad prisca monumenta [illegible] studiosissime laboraverint. Hebræum Matthæi Evangelium, quod eorum adhuc ætate extaret, & producunt, & allegant, nunquam vero Hebræum ad Hebræos Epistolam.

Si quis Syriæ, & Palæstinæ Hebræos, ad quos potissimum Epistola directa dicitur, nonnisi Hebraice loqui solitos arbitretur, ipse se decipiet. Hæ enim Provinciæ Græcum æque ac Hebræum vulgo adhibebant (b). Si vero cum Spanhemio (c) ad omnium Provinciarum Orientalium Hebræos Epistola missa statuatur, ut Hebraice scriberetur, nil postulasset. In omnibus enim Orientis regionibus, in quibus Hebræi degebant, ab Alexandri Magni victoria Græcum idioma ita invaluerat, ut Hellenistarum plerique, qui incolebant Provincias, vel Syriacum ignorarent (d). S. Petrus, S. Jacobus, & S. Joannes, atque ac S. Paulus, ad Hebræos non Hebraice tamen, sed Græce scripserunt. Cur igitur Paulus ad eos Hebraice scripsisset?

Quod Hebræum idioma patrium, & naturale Paulo fuerit, affirmant. Veruntamen autem, ut ajunt, idioma perfectius quam

(a) Origen. apud Euseb. lib. 6. cap. [illegible] Hist. Eccl. (b) Talmud. Megilla. fol. [illegible] & in Sota fol. [illegible] [illegible] (c) Spanhem. part. [illegible] de Auct. Epist. ad Hebr. (d) [illegible]

quam exterum callemus. Duo hic falsa. 1. Naturale Pauli idioma Græcum quidem fuit. Tharsi enim celeberrimæ urbis cives, Ciliciæ Metropolis, quæ scientiam & dicendi venustatem æque ac Alexandria & Athenæ ostentabat (a), Græco idiomate loquebantur, cujus utique Paulus peritissimus & Poetas evolverat. Quod vero ejus Epistolæ nobis obscuræ videantur, in causa est cum nostra Græci idiomatis ignoratio, tum Viri ingenium acerius, vividum, atque fæcundum. Neque profecto ea styli obscuritas Hebraici idiomatis indoli tribuenda esset: quippe quod ad ejus potius lumen & claritatem idcirco contulisset, quod ab iis inversionibus, & transpositionibus, quibus Græcum difficile sæpe redditur, prorsus abhorreat. Græcum igitur Paulo naturale, Hebræum per studium paratum. 2. Naturali ornatius quam per studium acquisito idiomate non semper loqui, in omne constat: contrarium potius experimento pluries compertum. Quare licet Syriacum Paulo naturale, & Græcum per studium comparatum fateremur, adhuc [illegible] eleganter [illegible] nos, [illegible]

[illegible] ipsamet [illegible] Auctiones in ea, quæ tantum in Græco valent (b), phrases, periodi, stylus, perspicuitas, & [illegible] non versione [illegible] Hebraice [illegible] vel Syriace [illegible] frequentiores [illegible] Hujus Auctor non juxta Hebraicam [illegible] Græcam Versionem Scripturas allegat: & [illegible] Græcarum vocum significationibus juxta Hellenistarum, seu Græcorum stylum, [illegible] Hebraicam [illegible] Hebraicam [illegible] Diatheke [illegible] tam [illegible] juxta Hellenistarum idioma [illegible] Testamentum [illegible] significat. Hujus Epistolæ Auctor, nulla habita ratione Hebraicæ significationis vocis *Berith*, *Diatheke* testamentum, usurpat: & hinc ratiocinium deducit, quod ad *fœderis* valorem nullatenus refertur. Hebræorum denique, de quibus meminit, nominum, v. g. *Melchisedech*, interpretationem exhibet (c), unde argumenta depromit: quæ, si Epistola scripta fuisset Hebraice, frustra, & extra rem prorsus cederent.

Veteres, qui hanc Epistolam a S. Clemente Græce versam dixerunt, in quam sententiam post Eusebium Cæsariensem vulgo concessum est, S. Clementem Hebræum natu minime fuisse, ipsamque Hebraici idiomatis peritum nullo argumento exhiberi posse non animadverterunt. Prisci saltem Scriptores eumdem aut Græcum putarunt, aut Romanum. Nulla itaque veri species, quod Epistolam ad Hebræos ex Hebræo in Græcum transtulerit. Qui vero eidem Clementi Epistolam omnino adscribunt, meliori quidem ratiocinio ducuntur, sed falsum prorsus enunciant, ut nos præcedenti articulo satis ostendimus. Hujus igitur Epistolæ Auctor certe Paulus, qui [illegible] (d).

ARTICULUS III.

Ubi, quando, ad quos, & qua occasione [illegible] Epistola scripta fuerit.

A[illegible] Tempus [illegible] ex [illegible] & [illegible] *Italia Fratres.* S. Chrysostomus (*f*), Theodoretus (*g*), [illegible] (*h*) [illegible] Romæ [illegible] (*i*) [illegible]

et,

(a) Strabo l. 14. (b) [illegible] (c) Heb. 7. [illegible] (d) [illegible] (e) Heb. 13. 24. (f) Chrys. in Ep. ad Rom. Prolog. (g) Theodoret. Prolog. in Rom. (h) MS. Alex. [illegible] (i) Cappell. append. ad hist. Apost. [illegible]

set, neque Hebraeos Italorum, sed Romanorum Fratrum nomine salutasset.

Utcumque id fuerit, eam profecto scripsit, cum vinculis omnino solutus, vel proxime solvendus esset. de his enim, veluti de re praeterita meminit (a) *Nam & vinculis meis compassi estis*: seque una cum Timotheo ad eos adventurum pollicetur. Nos itaque cum veterum & recentiorum Interpretum, & Chronologistarum plurimis (b), anno Christi 63. Neronis imperantis 10. hanc Epistolam Paulum dedisse tum credimus, cum, postquam biennio Romae carcere detentus fuerat, tandem fuit a Nerone dimissus. Paulo post ad Philippenses (c), & ad Philemonem (d) scripsit, quos etiam se citius invisurum spondet.

Cum Judaei increduli Fideles Hebraeos acriter vexarent (e), eumque eorum bona impune invadentes ad miseriam egestatem eos redegissent (f), miserorum solatio hanc potissimum ad eosdem Epistolam misisse Apostolum arbitramur, qua ad patientiam, & ad Divini Judicii expectationem omnes hortatur: unaque forte studet, ut a moerore, quem de Jacobi Minoris sui Episcopi, circiter ante annum, Anano jubente, e Templi fastigio deturbati funere perceperant, animos erigant, solatoque acquiescant (g). Huc forte intuebatur, cum scriberet (h): *Mementote Praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis imitamini fidem*. Gratias praeterea iis agit, quod sibi vinculis obstricto condoluissent (i).

Cum veritatis lumen in omnes regiones effundere appeteret, & de Legalium, & Sacrificiorum, quae in Templo offerebantur, vanitate, sicut sibi persuasum fuerat, ita ceteros persuasos vellet, de Christi magnitudine primo sermonem instituit, eumque laudibus cumulatum & Angelis, & Moysi praefert. Ejus deinde Sacrificii, & Sacerdotii virtutem confirmat: hinc Sacerdotii Aaron, & Sacrificiorum legalium abrogationem concludit: novum Foedus, novumque Testamentum, quod Veteri successurum Prophetae promiserunt, Christi esse Religionem ostendit. Longo demum Patriarcharum, Prophetarum, & Veteris Testamenti Sanctorum, quorum merita & Fidem efferet, catalogo intexto, per Fidem nos Deo acceptos fieri demonstrat.

Cum vero non modo apud Judaeos incredulos invidiam sui nominis creatam sciret, sed etiam apud Judaeos fideles, quod se Legis, & caeremoniarum hostem ducerent; prudenter nomen suum reticet, suamque Apostoli dignitatem neque initio praeponit, neque ullibi per totam Epistolam interserit (k). Veritates autem, quas stabiliendas aggreditur, ita confirmat, validis adeo argumentis fulcit, eaque animi moderatione proponit, ut vel pervicaciores, & ab eo magis alieni, dulci quadam vi in ejus sententiam pertrahantur. Praeterea, quod proprie Hebraeorum non esset Apostolus (l), sapienter a suo nomine abstinuit, ne quod ad solamen, & documentum scripserit, in offensionem, & perniciem verteretur. *Principium salutationis*, inquit Augustinus (m), *de industria dicitur omisisse, ne Judaei, qui adversus eum pugnaciter oblatrabant, nomine ejus offensi, vel inimico animo legerent, vel omnino legere non curarent, quod ad eorum salutem scripserat*. Illud etiam accedit, quod propter studiosissimam erga Christum, de quo per totam Epistolam disserendum sibi statuerat, reverentiam, a suo nomine, & dignitate abstinuerit (n).

Quod Pauli nomen ab Epistola non praefeatur, quosdam idcirco Pauli non esse, opinatos scimus (o). Veteres quidem, ut eam Paulo eriperent, hoc usi sunt ar-

(a) Hebr. 10. 34. [b] Chrys. Theodoret. Prolog. in Ep. ad Rom. Theophyl. Prolog. in Ep. ad Heb. Baron. Blondel. Usser. Spondan. Tillemont. alii passim. (c) Philipp. 1. 26. Per meum adventum iterum ad vos. [d] Philem. vers. 22. Para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis. [e] Hebr. 10. 32. 33. [f] Heb. 10. 34. [g] Ann. Christ. 62. in Paschat. fest. Vide Euseb. l. 2. c. 23. hist. Eccl. [h] Hebr. 13. 7. [i] Heb. 10. 34. [k] Clemen. Alex. apud Euseb. hist. Eccl. l. 6. c. 14. Hieronym. catalog. vers. Paulus: Quia Paulus scribebat ad Hebraeos, propter invidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputaverit. Idem in Epist. ad Gal. 2. Theodoret. Ambrosiast. Chrysost. Praef. in Epist. ad Hebr. (l) Clem. Alex. apud Euseb. lib. 6. cap. 14. hist. (m) August. Exposit. inchoata ad Rom. tom. 3. pag. 911. (n) Clem. Alex. loc. citato. Theodoret. apud Oecumen. Hier. in cap. 1. ad Galat. Non fuit congruum, ut ubi Christus Apostolus dicendus erat, ibi etiam Paulus Apostolus poneretur. (o) Cajet. Calvin. Erasm. Grot. Camero.

gnoranto (a). Alii Epistolae nostram inscriptionem defuisse censuerunt (b). Nos vero adversariorum argumentum cum Primasio optime retorquemus (c). Si enim Pauli nomen non praeferat, neque erat alterius, cum nullius nomine inscribatur, vel ad summum, si ad aliquem, ad Auctorem incognitum, & anonymum pertinebit. Verum iis characteribus hanc Epistolam instrui, ut Paulo omnino tribuenda sit, & revera a Graecis semper, a Latinis vero quarto ab hinc saeculo ei adscriptam fuisse, satis superque paulo ante ostendimus: quare & in praesentia Paulus ejusdem Auctor censendus est, quamquam in ea Pauli nomen non legatur.

Veterum, & Recentiorum Interpretum plerique ad Hierosolymae & Palaestinae Judaeos hanc Epistolam directam statuunt (d), quibus sane Hebraeorum nomen proprium congruebat, cum ceterarum Provinciarum Hebraei Hellenistarum nomine appellarentur. Cum Apostolus ad eos invisendos se adventurum (e) spondet, omnino Palaestinos, & Hierosolymitanos praeterea alloquitur: quomodo enim omnes omnino Imperii Provincias se peragraturum promitteret? Ceterum eos peculiariter dolebit, ubi eos aequo animo bonorum rapinam pertulisse meminit (f). Judaei, qui nomen Christo dederant, crudelius a Judaeis, quam in omnibus ceteris partibus, calamitatibus ab ipsis suis fratribus afficiebantur, quod Hebraei Fidei hostes potentiores ibi essent, & studiosiores, ut Christi nomen penitus everterent.

Si vero Paulum ad Palaestinae Judaeos particulariter scripsisse constat, quomodo cum eo cohaerent, quod ante afferuimus, videlicet S. Petrum de hac ad Hebraeos Epistola, in sua ad eosdem per varias Asiae Provincias effusos, dicitur meminisse, quod Petrus ad eosdem, ad quos & ipse Apostolum jam scripsisse sentiret?

Hanc eversuri objectionem Spanhemius (g) respondet, eam forte Epistolam ad omnium Asiae Provinciarum Judaeos fuisse directam, quod utique est, quae ante diximus, minime penitus improbamus: & Apostolum ad Palaestinae Hebraeos potissimum scripsisse, & ea propter iis praesertim se cum ad eos adventurum promisisse: quo tamen minime prohibebatur, quominus Epistola ad omnes, ad quos Petrus post annum circiter scripsit, perveniret. Quare Petrus de capite dilectissimis antea Paulum ad eos scripsisse, merito in eorum memoriam reducit. Haec plausibilior, quae afferatur, solutio: sed nihilominus pluribus difficultatibus adhuc obvolvitur.

Illud utique in hac Epistola animadvertendum, quod Paulus solos Hebraeorum fideles alloquatur, neque alio eis documento eorum Praesules ultimas (h). Hebraeos tantummodo rogat, ut suis Praelatis suo nomine salutem impertiant, ut eisdem cultum, & obedientiam praestent, ut eorum mores, & fidem imitentur, ut denique monita omnia erga ipsos aequo animo accipiant. Quod quidem in Pauli sapientiam & modestissimi referendum ducimus. Ecclesiae enim Hierosolymitanae Praepositis, qui vel ex Apostolis erant, vel ex Christi Discipulis, in quos nulla sibi erat auctoritas, se nolebat Praeceptorem exhibere.

Animadvertendum praeterea, a vetustis plurimis Mss. (i), & ab iis forme omnibus [illegible] (k), a Theodoreto, a Synopsis sub Athanasii nomine Auctore, ab Euthalio, a Ms Alexandrino, & aliis a plurimis [illegible], ab altero Coisliniana Bibliotheca vetustissimo (l) quarti nempe, vel quinti, vel sexti saeculi, statim post secundam ad Thessalonicenses hanc ad Hebraeos Epistolam recenseri. Quae de causa id praestitum fuerit, incertum. Sane, ut potest, ut Epistolis ad Ecclesias simul congestis, ab iis, quas Paulus ad quosdam privatim dederat, secernerentur (m). Ecclesia, juxta Theodoretum (n), post Epistolas ad Thessalonicenses hanc statim constituit,

 ut

(a) Vide Athanas. Dialog. 1 de Trinit. & Theodoret. Prolog. in Ep. ad Hebr. (b) Gerhard. & Drusius in Ep. ad Hebr. (c) Primas. Praefat. in Ep. Pauli. [illegible] (d) Chrysost. Theodoret. Theophyl. Ambrosiast. (e) Hebr. 13. 23. (f) Hebr. 10. 34. (g) Spanhem. de Auct. Ep. ad Hebr. [illegible] (h) Hebr. 13. 17 & c. (i) Alex. pars I. [illegible] (k) Euthal. [illegible] (l) Cod. [illegible] Bibliot. Coislin. (m) Sixt. Mss. (n) Theodoret. Praefat. in Ep. ad Hebr.

ut inter Canonicas Epistolas, & inter Pauli opera & hanc a se enumeratam ostenderet. Addit [illegible] Theodoretus, hanc [illegible] Ariani [illegible] post Epistolas ad Titum & Philemonem locatam fuisse, ut eam S. [illegible] [illegible], & canonicam ejus auctoritatem [illegible].

ARTICULUS IV.

De Canonica auctoritate Epistolae ad Hebraeos.

POstquam hanc Epistolam S. Paulo tribuendam satis aperte probavimus, an [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] Patrum [illegible] [illegible] Sancti [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] negavit [illegible] [illegible] hanc Epistolae [illegible] [illegible], [illegible] tur, vel quod Pauli non esse defendant, ut Ariani (a), [illegible] [illegible], & praecipue veteres, ut M[illegible] (b) S. Clementem Papam, cui eam nonnulli tribuunt [illegible] D[illegible] & [illegible] Auctore [illegible] Sententia [illegible] S. [illegible] Barnabae eam ad[illegible], nullo [illegible] probatur. Si igitur haec ad Hebraeos Epistola ab Apostolo conscripta [illegible], ut [illegible] clarius ostendimus, A[illegible] est, & Divinae Auctoritatis [illegible].

A[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tatem, [illegible] [illegible] [illegible] adducimus, potissimum Patrum testimonia, & unanimis Ecclesiae consensus [illegible]. Graeci semper, Latini [illegible] quarto & quinto saeculo veluti canonicam [illegible]. Sanctus Clemens Alexandrinus (c), Origenes (d) | Eusebius (e), Dionysius Alexandrinus, & Concilium Antiochenum, ad Paulum Samosatenum Episcopum, Alexander Alexandrinus ad Concilium Constantinopolitanum Epistola (f), S. Athanasius (g), S. Cyrillus Hierosolymitanus (h), Concilium Laodicenum canon sexagesimus, S. Epiphanius (i), S. Basilius (k), S. Gregorius Nazianzenus (l), S. Gregorius Nyssenus (m), S. Amphilochius (n), S. Gregorius Thaumaturgus (o), Titus Bostrensis (p), S. Ephrem (q), & alii [illegible] & D[illegible] & acceperunt, & [illegible], & Haereticorum nota eamdem [illegible] [illegible].

Theodoretus (r) veteres [illegible] increpat, quod hanc Epistolam rejicerent contra Ecclesiae, quae sua jam aetate veluti S. Pauli [illegible] agnoverat, auctoritatem, & contra [illegible] Eusebii testimonium, qui veluti a Paulo exaratam & canonicam eamdem jam allegaverat, quamvis hanc [illegible] [illegible] Patrum [illegible]. S. Hieronymus haec habet (s) *[illegible] nostris dicendum est, hanc Epistolam, quae inscribitur ad Hebraeos, non solum ab Ecclesiis Orientalibus, sed ab omnibus retro [illegible], & Graeci sermonis Scriptoribus quasi Pauli Apostoli suscipi.* Et alibi etiam absolute ait (t): *Epistolam ad Hebraeos omnes Graeci recipiunt, & nonnulli Latinorum.*

Diu est equidem Latina Ecclesia rem perpendit, & serius Paulum ejus Auctorem agnovit, & inter canonicas eamdem recensuit. Eusebii Caesariensis, Hieronymus, Augustinus, Philastrius, Isidor. Hispalensis, & [illegible] M[illegible] [illegible] sententiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Romanae [illegible], Anno [illegible] Pontifice Zephyrino regnante, Romae [illegible], omissa Epistola ad Hebraeos, ceteras Pauli tredecim tantum enumerat. Auctor Commentarii in Apocalypsim sub nomine S. Victorini, nihil habet de Epistola ad Hebraeos. Hilarius Diaconus, & Pelagius, qui Apostoli Epistolas interpretati sunt, hanc ad Hebraeos praetermisere. Neque Cyprianus, neque priorum trium saeculorum Patres eam unquam producunt. Eusebius vero sua adhuc aetate a pluribus Ecclesiis non receptam, veluti a Paulo alienam testatur (u).

S. Hie-

(a) Vid. Theodoret. Praefat. in Ep. ad Hebr. (b) Epiphan. haeres. [illegible] [illegible] Praef. in Ep. ad Titum. (c) Clem. Alex. apud Euseb. l. 6. cap. 14. hist. Eccl. (d) Origen. apud Euseb. l. 6. c. 25. hist. Eccl. (e) Euseb. l. 3. c. 38. hist. Eccl. (f) Apud Theodoret. l. 1. c. 3. hist. Eccl. (g) Athanas. de [illegible] Decret. de Synod. Epist. ad Serapion. [illegible] (h) Cyril. [illegible] Catech. 4. (i) Epiphan. haeres. [illegible] [illegible] (k) [illegible] contra [illegible] [illegible] (l) [illegible] [illegible] (m) Nyssen. de [illegible] (n) Amphiloch. apud Greg. Naz. car. 125. (o) Greg. Thaumat. [illegible] (p) Tit. Bost. comment. in Luc. [illegible] (q) Ephr. [illegible] (r) Theodoret. Praefat. in Epist. ad Hebr. (s) Hier. Epist. 129. ad Dardan. (t) Idem Epist. [illegible] ad Evagrium. (u) Euseb. lib. 6. c. [illegible] hist. Eccl.

S. Hieronymus inter canonicas Scripturas a Latinis Ecclesiis non recenseri solitam affirmat (*a*): *Quod si eam Latinorum consuetudo non recipit inter Scripturas Canonicas? &c.* Alibi etiam (*b*). *Paulus Apostolus ad septem scribit Ecclesias. Octava enim ad Hebræos a plerisque extra numerum ponitur.* Et alibi (*c*) *Eam Latina consuetudo inter Canonicas Scripturas non recipit.* Alibi demum (*d*) *De monte hoc* (Sion), *& de hac Civitate* (Hierusalem) *& Apostolus Paulus, si tamen in suscipienda Epistola* (ad Hebræos) *Græcorum auctoritatem Latina lingua non respuit, &c.* D. Augustini ætate ab ea inter Canonicas recensenda abstinebant, quod Pauli salutationem ei præpositam non invenirent (*e*) *Unde nonnulli eam in Canonem Scripturarum recipere timuerunt.* Quo etiam S. Doctore teste, plerique Paulum ejus Auctorem esse, nonnulli vero non esse, defendebant (*f*): *Quamplures Apostoli Pauli esse dicunt, quidam vero negant.*

Augustinus nihilominus in Libris de Doctrina Christiana (*g*) quatuordecim Pauli Epistolas enumerat, adeoque inter ceteras, quarum nullam dubiam, hanc etiam recenset, eamque veluti canonicam ubique allegat: quam & Carthaginense Concilium (*h*) Librorum Sacrorum Catalogo insertam exhibet. S. Hieronymus, qui ei quandoque parum favere videtur, eam sæpe tamquam Scripturam Sacram laudat, & in Epistola ad Dardanum Ve[illegible] [illegible] Apostolum & Epistolam ad Hebræos) *susci*[illegible] *sequentes, qui* [illegible] *testimoniis* [illegible] *apocryphis fuerit* [illegible] *& Apostolicis*.

A quarto & quinto sæculo, tamquam Pauli & canonicam, a Latinis Patribus sæpissime allegatam scimus, videlicet a S. Hilario (*k*), Lucifero Calaritano (*l*), S. Ambrosio (*m*), Rufino (*n*), Salviano (*o*), Cassiano (*p*), Innocentio I. in Epistola ad Exuperium, Hilario Diacono, seu Ambrosiastro in secundam Epist. ad Titum c. 1. Phœbadio (*q*), Victorino (*r*), & demum a ceteris, quos ad Latinorum Patrum eam tamquam Pauli excipientium, Traditionem comprobandam paulo ante recensuimus. Concilia etiam, Mss. & Ecclesiæ Latinæ Scriptores in Scripturarum Canonicarum Catalogis, quos exhibent, quatuordecim Pauli Epistolas enumerant.

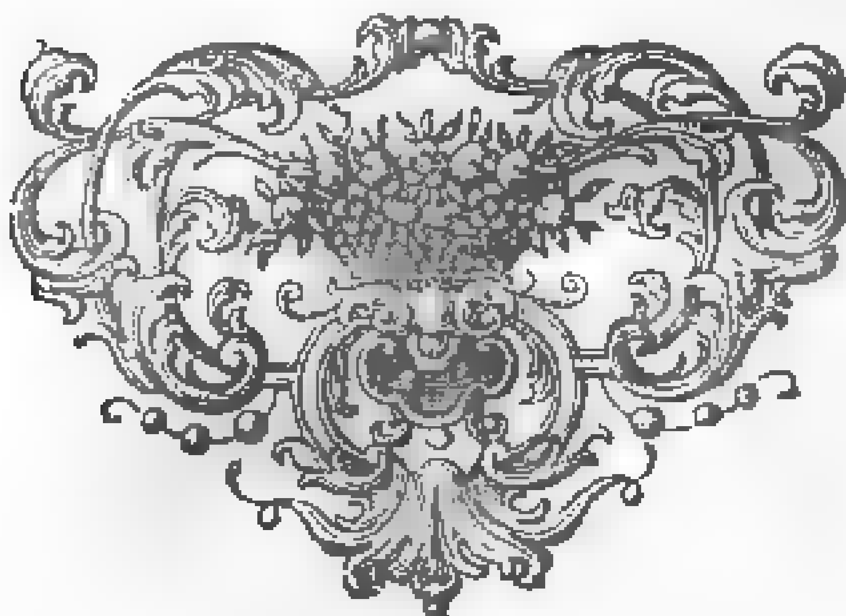
Latini priorum etiam sæculorum Auctores non defuere, qui hanc veluti Divinam produxerint. S. Clemens Papa in suis sæpe Operibus & phrases, & ejus loca interserit, quamvis ejusdem Auctorem non prodat. S. Irenæus in Libris contra hæreses ejus auctoritatem adhibet (*f*). Tertullianus (*t*) eamdem allegat, quamvis alibi S. Barnabæ adscribat. Novatianus in libro de Trinitate cap. 15. ejusdem testimonium producit. Hieronymus (*u*) a Veteribus Latinis exceptam insinuat, cum Veterum auctoritati inhærens, quidquid sibi velint Recentiores, eam se suscipere profiteatur: *Nequaquam hujus temporis* [illegible]*, sed veterum Scriptorum auctoritatem sequentes.* Stephanus Gobarus (*x*), qui Epistolam ad Hebræos re[illegible], Hippolytum & Irenæum tantummodo excipit, & inter eos, qui Apostolum ejus esse Auctorem agnovere, S. Clementem Papam, & Eusebium recenset. Ceterum ab Irenæo tamquam canonicam allegari, paulo ante ostendimus. Ipsi Ariani in hæresis exortio eam minime rejecerant. Marcion denique ejus Auctorem Paulum non negavit, sed ab aliis vitiatam censuit.

Novatianorum hæresim, quæ sub tertii sæculi exitum strepere cœperat, in causa esse

(*a*) Hiero. Epist. 129. ad Dardan. (*b*) Idem Epist. 103. ad Paulin. (*c*) Hier. Comment. in Isai. 8. (*d*) In Zachar. 8. (*e*) Aug. Expositio inchoata in Epist. ad Rom. num. 11. (*f*) Aug. lib. 16. de Civitat. Dei cap. 22. (*g*) Augustin. de Doctr. Christ. lib. 2. c. 8. (*h*) Concil. Carthag. III. c. 47. (*i*) Hier. Epist. 129. ad Dardan. (*k*) Hilar. l. 4. de Trinit. p. 31. (*l*) Lucif. Calar. de non conveniendo cum hæreticis. (*m*) Ambros. de fide ad Gratian. lib. 1. c. 4. &c. (*n*) Ruf. Exposit. Symboli apud Cyprian. (*o*) Salvian. l. 4. ad Eccles. Cathol. (*p*) Cassian. collat. 1. c. 14. (*q*) Phœbad. lib. contra Arianos. (*r*) Victorin. Afer adversus Arium l. 1. 2. & tract. de Homous. (*f*) Iren. l. 2. c. 55. & l. 4. 21. 24. (*t*) Tertull. contr. Judæos c. 2. & contr. Marcion. l. 5. c. 2. & de Pudicit. c. 20. (*u*) Hieronym. ad Dardan. Epist. 129. (*x*) Apud Phot. Cod. 232.

esse credimus, quod Latina Ecclesia ab hac Epistola inter Canonicas recensenda tamdiu abstinuerit. C[illegible] enim Heretici aliquibus ejus locis (*a*) ad suorum p[illegible] errores comprobandos abuterentur, [illegible] Ecclesia ei Epistolae auctoritatem [illegible] non esse censuit, quam [illegible] Fide[illegible] [illegible]. Cum [illegible] Ariani suo quarto saeculo [illegible] Eccle[illegible] [illegible]quentes, [illegible] consubstantialitatem & aeternitatem Verbi haereses confirmandas [illegible] ejusdem Epistolae (*b*) locis improbe uterentur, ejus auctoritatem e re fuit silentio adhuc praeterire. Marcionitas, qui secundo Ecclesiae saeculo Italiam invaserant, eidem silentio satis contulisse Spanhemius arbitratur (*c*). Utcumque fuerit, id sane constat, quarto, & quinto saeculo de Epistolae ad Hebraeos auctoritate canonica Latinam Ecclesiam cum Graeca convenisse, quod tredecim ab hinc saeculis Apostolus sine discrimine ejus Auctor habeatur, quod denique eidem Apostolo vindicaverit etiam Tridentinum Concilium, a quo & inter canonicas, & inter Pauli Epistolas enumeratam scimus.

(*a*) *Vid. Heb.* 6. 4. & 6. & 10. 26. 27. & 12. 15. 16. 17. (*b*) *Hebr.* 1. 3. 4. & 3. 2. (*c*) *Spanhem. de Auctor. Ep. ad Hebr. par.* [illegible] *art.* II. [illegible] 14.

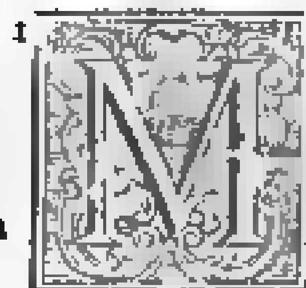

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD HEBRÆOS.

CAPUT PRIMUM.

Tantum veteri Testamento per Angelos dato novum per Christum datum præfertur, quantum Christus Angelis dignior est, quos origine, dominio, potentia & honore antecellit.

1 Ultifariam, multifque modis olim
Deus loquens patribus in Prophetis,
novissime
2 diebus istis locutus est nobis in Filio,
quem constituit heredem universorum, per quem fecit &
secula.
* Sap. 7. 26. 3 * Qui cum sit splendor gloriæ, &
figura substantiæ ejus, portansque omnia
verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis.
4 tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit.
5 Cui enim dixit aliquando Angelorum: * Filius meus es tu, ego hodie
genui te? Et rursum: * Ego ero illi in
patrem, & ipse erit mihi in filium? * Psalm. 2. 7. * 2. Reg. 7. 14.
6 Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: * Et adorent eum omnes Angeli Dei. * Psalm. 96. 7.
7 Et ad Angelos quidem dicit: * Qui
facit Angelos suos spiritus, & ministros
suos flammam ignis. * Psalm. 103. 4.
8 Ad filium autem: * Thronus tuus
Deus in sæculum sæculi: virga æquitatis virga regni tui. * Psalm. 44. 7.
9 Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus
tuus oleo exultationis præ participibus tuis.
10 Et: * Tu in principio Domine * Psalm. 101. 26.
terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.
11 Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent:
12 & velut amictum mutabis eos,
& mutabuntur: tu autem idem ipse es,
& anni tui non deficient.
13 Ad quem autem Angelorum dixit
aliquando: * Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum
pedum tuorum? * Psal. 109. 1. 1. Cor. 15. 25.
14 Nonne omnes sunt administratorii
spiritus, in ministerium missi propter
eos, qui hereditatem capient salutis?

CAPUT II.

Cum Angelicorum præceptorum transgressio dignam acceperit ultionem, multo magis ea sequetur transgressores præceptorum Christi: qui per susceptam humanitatem & crucem minoratus est ab Angelis, & ex eo factus auctor salutis in ipsum credentium.

1 PRopterea abundantius oportet observare nos ea, quæ audivimus,
ne forte pereffluamus.
2 Si enim qui per Angelos dictus est
sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio, & inobedientia accepit justam
mercedis retributionem;
3 quomodo nos effugiemus, si tantam
neglexerimus salutem? quæ cum initium
accepisset enarrari per Dominum ab eis,
qui

qui audierunt, in nos confirmata est,

* Marc. 16. 20. 4 * contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem.

5 Non enim Angelis subjecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur.

6 Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: * Quid est homo quod memor es ejus, aut filius hominis quoniam visitas eum? * Psal. 8. 5.

7 Minuisti eum paulo minus ab Angelis: gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

* Matth. 28. 18. 1. Cor. 15. 26. 8 * Omnia subjecisti sub pedibus ejus. In eo enim, quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei.

* Phil. 2. 8. 9 * Eum autem, qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum, ut gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem.

10 Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.

11 Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens:

* Psal. 21. 23. 12 * Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te.

* Psal. 17. 3. * Isaiæ 8. 18. 13 Et iterum: * Ego ero fidens in eum. Et iterum: * Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus.

14 Quia ergo pueri communicaverunt carni, & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem, * ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est diabolum: * Osee 13. 14. 1. Cor. 15. 54.

15 & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

16 Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.

17 Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.

18 In eo enim, in quo passus est ipse, & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPUT III.

Longe excellentior est Christus, utpote filius, quam Moyses, qui famulus fidelis erat in domo Dei: curandum igitur, ut huic in omnibus obtemperemus, ne in modum incredulorum Judæorum ab ejus requie repellamur.

1 Unde fratres sancti, vocationis cœlestis participes considerate Apostolum, & pontificem confessionis nostræ Jesum:

2 qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & * Moyses in omni domo ejus. * Num. 12. 7.

3 Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4 Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est.

5 Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum, quæ dicenda erant:

6 Christus vero tamquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.

7 Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: * Hodie si vocem ejus audieritis, * Psal. 94. 8. Infr. 4. 7.

8 nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto,

9 ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt, & viderunt opera mea

10 quadraginta annis. Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi: Semper errant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas,

11 sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

12 Vi-

12 Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo:

13 sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

14 Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus.

15 Dum dicitur: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione.

16 Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi, qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen.

17 Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis, qui peccaverunt, * quorum cadavera prostrata sunt in deserto?

* Num. 14. 37.

18 Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt?

19 Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

CAPUT IV.

Quandoquidem Judæi ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem, & reliquum est, ut alii ingrediantur, curandum est, ne ea frustremur, sed credentes, in ipsam admittamur: de vivo & efficaci Dei verbo, quod omnia conspicit, deque ejus infirmitate, ut nostris compateretur infirmitatibus.

1 Timeamus ergo, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse.

2 Etenim & nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis. Sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis, quæ audierunt.

3 Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus: quemadmodum dixit: * Sicut juravi in ira mea, Si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis.

* Psal. 94. 11.

4 Dixit enim in quodam loco de die septima sic: * Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis.

* Gen. 2. 2.

5 Et in isto rursum: Si introibunt in requiem meam.

6 Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem;

7 iterum terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: * Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.

* Supr. 3. 7.

8 Nam si eis Jesus requiem præstitisset, numquam de alia loqueretur, posthac, die.

9 Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei.

10 Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus.

11 Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12 Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ, ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis.

13 * Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.

* Psal. 33. 16. Eccli. 23. 28.

14 Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum filium Dei, teneamus confessionem.

15 Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

16 Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

CAPUT V.

Christus debito ordine factus noster Pontifex, precesque Patri offerens exauditus est: & discens ex iis, quæ passus est, obedientiam, factus est obtemperantibus causa salutis æternæ: sed reconditiorum de ipso mysteriorum capaces non erant ii, ad quos hic scribebat Apostolus.

1 OMnis namque Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis:

2 qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate:

3 & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.

* Exod. 28. 1. 2. Par. 26. 18. 4 * Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron.

5 Sic & Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret: sed qui lo-
* Psal. 2. 7. cutus est ad eum: * Filius meus es tu, ego hodie genui te.

6 Quemadmodum & in alio loco di-
* Psal. 109. 4. cit: * Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

7 Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.

8 Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam:

9 & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ,

10 appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.

11 De quo nobis grandis sermo, & interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

12 Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut vos doceamini, quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

13 Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus enim est.

14 Perfectorum autem est solidus cibus, eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

CAPUT VI.

Non intendit de primis fidei initiis tractare, quandoquidem rebaptizari nequeunt, qui post susceptum baptismum rursum in peccata relabuntur, imo timenda illis est æterna maledictio: consolando autem Hebræos hortatur, ut Abrahæ longanimitatem imitantes, reddant se participes eorum, quæ jurejurando promisit illi Deus.

1 QUapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum,

2 baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & judicii æterni.

3 Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.

4 * Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, * Matt. 12. 31. Infr. 10. 26. 2. Pet. 2. 20.

5 gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi,

6 & prolapsi sunt: rursus renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes.

7 Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo:

8 Proferens autem spinas, ac tribulos reproba est, & maledicto proxima: cu-

jus

jus consummatio in combustionem.

9 Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, & viciniora saluti, tametsi ita loquimur.

10 Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.

11 Cupimus autem unumquemque vestrum eamdem ostentare solicitudinem ad expletionem spei usque in finem,

12 ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide, & patientia hæreditabunt promissiones.

13 Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum,

* Gen. 22. 16. 14 dicens: * Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te.

15 Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem.

16 Homines enim per majorem sui jurant: & omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum.

17 In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum:

18 ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem:

19 quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis,

20 ubi præcursor pro nobis introivit Jesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.

CAPUT VII.

Cum Melchisedech sacerdotium ex decimarum acceptione & benedictione Leviticum excelleret, Christi sacerdotium necessitate quadam secundum ordinem Melchisedech in perpetuum institutum, ac juramento firmatum præcellit Leviticum, & ipsum una cum lege evacuat.

1 Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso a cæde regum, & benedixit ei:

2 cui & decimas omnium divisit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex justitiæ: deinde autem & rex Salem, quod est rex pacis,

3 sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4 Intuemini autem, quantus sit hic, qui & decimas dedit de præcipuis, Abraham patriarcha.

5 Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes * mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est a fratribus suis: quamquam & ipsi exierint de lumbis Abrahæ. * Deut. 18. 1. Jos. 14. 4.

6 Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc, qui habebat repromissiones, benedixit.

7 Sine ulla autem contradictione quod minus est, a meliore benedicitur.

8 Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur, quia vivit.

9 Et (ut ita dictum sit) per Abraham & Levi, qui decimas accepit, decimatus est.

10 adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11 Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchi-

sedech aliam surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici?

12 Translato enim sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat.

13 In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit.

14 Manifestum est enim, quod ex Juda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.

15 Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos,

16 qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis.

* Psal. 109. 4.
17 Contestatur enim: * Quoniam tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

18 Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem.

19 Nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

20 Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt,

* Ibid.
21 hic autem cum jurejurando per eum, qui dixit ad illum: * Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum.)

22 In tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus.

23 Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere:

24 hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.

25 Unde & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis.

26 Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cœlis factus:

27 qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, * prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel seipsum offerendo. * Lev. 16. 6.

28 Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

CAPUT VIII.

Excellentius est Christi sacerdotium Levitico, cum ipse in dextera Patris sedeat in cœlis, & majorum sacramentorum minister fuerit, quam sacerdotes veteris legis: ostendit etiam novi testamenti necessitatem ex imperfectione veteris, & ex promissione Dei per Jeremiam.

1 Capitulum autem super ea, quæ dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis,

2 sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo.

3 Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur: unde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat.

4 Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos, cum essent qui offerrent secundum legem munera,

5 qui exemplari, & umbræ deserviunt cœlestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: * Vide (inquit) omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte. * Exod. 25. 40. Act. 7. 44.

6 Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.

7 Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur.

8 Vituperans enim eos dicit: * Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Juda testamentum novum, * Jerem. 31. 31.

9 non secundum testamentum, quod feci

feci patribus eorum, in die, qua appre-
hendi manum eorum, ut educerem illos
de terra Ægypti: quoniam ipsi non per-
manserunt in testamento meo, & ego
neglexi eos, dicit Dominus.
10 Quia hoc est testamentum, quod
disponam domui Israel post dies illos,
dicit Dominus: Dando leges meas in
mentem eorum, & in corde eorum su-
perscribam eas: & ero eis in Deum, &
ipsi erunt mihi in populum.
11 Et non docebit unusquisque proxi-
mum suum, & unusquisque fratrem
suum, dicens: Cognosce Dominum:
quoniam omnes scient me a minore usque
ad majorem eorum.
12 quia propitius ero iniquitatibus eo-
rum, & peccatorum eorum jam non
memorabor.
13 Dicendo autem novum, veteravit
prius. Quod autem antiquatur, & sene-
scit, prope interitum est.

CAPUT IX.

Ex his, quæ in veteri erant testamento, & imperfectione illarum hostiarum ostendit novi perfectionem, in quo Christus Pontifex & hostia semel oblata emundat conscientiam a peccatis: quem ad testamenti sui confirmationem mori fuit necesse.

1 HAbuit quidem & prius justifica-
tiones culturæ, & Sanctum sæ-
culare.
* Exod. 26. 1. & 36. 8. 2 * Tabernaculum enim factum est
primum, in quo erant candelabra, &
mensa, & propositio panum, quæ dici-
tur Sancta.
3 Post velamentum autem secundum,
tabernaculum, quod dicitur Sancta san-
ctorum:
* Lev. 16. Num. 16. 4 aureum habens * thuribulum, &
arcam testamenti circumtectam ex omni
parte auro, in qua urna aurea habens
manna, & virga Aaron, quæ frondue-
* 3. Reg. 8. 9. rat, * & tabulæ testamenti
2. Par. 5. 10. 5 superque eam erant Cherubim glo-
riæ obumbrantia propitiatorium: de qui-
bus non est modo dicendum per sin-
gula.
6 His vero ita compositis, in priori
quidem tabernaculo semper introibant
sacerdotes, sacrificiorum officia consum-
mantes:
7 in secundo autem * semel in anno * Exod. 30. 10.
solus pontifex, non sine sanguine, quem Lev. 16.
offert pro sua, & populi ignorantia: 2.
8 hoc significante Spiritu sancto, non-
dum propalatam esse sanctorum viam,
adhuc priore tabernaculo habente statum.
9 Quæ parabola est temporis instan-
tis: juxta quam munera, & hostiæ of-
feruntur, quæ non possunt juxta con-
scientiam perfectum facere servientem,
solummodo in cibis, & in potibus,
10 & variis baptismatibus, & justitiis
carnis usque ad tempus correctionis im-
positis.
11 Christus autem assistens pontifex
futurorum bonorum, per amplius & per-
fectius tabernaculum non manufactum,
id est non hujus creationis;
12 neque per sanguinem hircorum,
aut vitulorum, sed per proprium san-
guinem introivit semel in Sancta, æter-
na redemptione inventa.
13 * Si enim sanguis hircorum, & * Lev.
taurorum, & cinis vitulæ aspersus in- 16. 14.
quinatos sanctificat ad emundationem
carnis,
14 * quanto magis sanguis Christi, * 1. Petr.
qui per Spiritum sanctum semetipsum 1. 19.
obtulit immaculatum Deo, emundabit 1. Joan.
conscientiam nostram ab operibus mor- 1. 7.
tuis ad serviendum Deo viventi? Apoc. 1.
5.
15 Et ideo novi testamenti mediator
est: * ut morte intercedente, in redem- * Gal. 3.
ptionem earum prævaricationum, quæ 11.
erant sub priori testamento, repromissio-
nem accipiant, qui vocati sunt æternæ
hæreditatis.
16 Ubi enim testamentum est, mors
necesse est intercedat testatoris.
17 Testamentum enim in mortuis
confirmatum est: alioquin nondum va-
let, dum vivit qui testatus est.
18 Unde nec primum quidem sine
sanguine dedicatum est.

19 Le-

19 Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit,

* Exod. 24. 8.

20 dicens: * Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus.

21 Etiam tabernaculum, & omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit.

22 Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio.

23 Necesse est ergo exemplaria quidem cœlestium his mundari: ipsa autem cœlestia melioribus hostiis, quam istis.

24 Non enim in manufacta Sancta Jesus introivit, exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis:

25 neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno:

26 alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit.

27 Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium,

* Rom. 6. 9. 1. Pet. 3. 18.

28 * sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundo sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

CAPUT X.

Propter imperfectionem hostiarum veteris testamenti necessarium fuit novum induci, cujus unica hostia auferentur universa peccata: cui nisi fide, spe, charitate, ac bonis operibus adhæserimus, acerbius puniemur, quam veteris testamenti transgressores: laudat interim Hebræos, quod & multa passi sint, & patientibus astiterint.

1 Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere:

2 alioquin cessassent offerri: ideo quod nullam haberent ultrà conscientiam peccati, cultores semel mundati:

3 sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.

4 Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.

5 Ideo ingrediens mundum dicit: * Hostiam, & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi:

* Psal. 39. 7.

6 holocautomata pro peccato non tibi placuerunt.

7 Tunc dixi: * Ecce venio. In capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

* Psalm. 39. 8.

8 Superius dicens: Quia hostias, & oblationes, & holocautomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur,

9 tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat.

10 In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel.

11 Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ numquam possunt auferre peccata.

12 Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei,

* Psalm. 109. 1. 1. Cor. 15. 25.

13 de cetero expectans, * donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus.

14 Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.

15 Contestatur autem nos & Spiritus sanctus. Postquam enim dixit:

* Jer. 31. 33. Sup. 8. 8.

16 * Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas:

17 & peccatorum, & iniquitatum eorum jam non recordabor amplius.

18 Ubi autem horum remissio, jam non est oblatio pro peccato.

19 Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi,

20 quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est carnem suam,

21 & sacerdotem magnum super domum Dei;

22 accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda,

23 teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit)

24 & consideremus invicem in provocationem charitatis, & bonorum operum:

25 non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem.

* Sup. 6. 4.

26 * Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia:

27 terribilis autem quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.

* Deut. 17. 6. Matth. 18. 16. Joan. 8. 17. 2. Cor. 13. 1.

28 Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione * duobus vel tribus testibus moritur:

29 quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?

* Deut. 32. 35. Rom. 12. 19.

30 Scimus enim qui dixit: * Mihi vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Quia judicabit Dominus populum suum.

31 Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

32 Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum:

33 & in altero quidem opprobriis, & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socii taliter conversantium effecti.

34 Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam.

35 Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.

36 Patientia enim vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem.

* Hab. 2. 4. Rom. 1. 17. * Gal. 3. 11.

37 * Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est veniet, & non tardabit.

38 * Justus autem meus ex fide vivit: quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.

39 Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

CAPUT XI.

Fidem magnifice commendat ex actis patrum, a mundi exordio usque ad David ac prophetas: & in universum quanta patrarint ac passi sint per fidem, nec tamen plenam adhuc acceperunt retributionem.

1 Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

2 In hac enim testimonium consecuti sunt senes.

* Gen. 1. 1.

3 * Fide intelligimus aptata esse sæcula

cula verbo Dei, ut ex invisibilibus vi-
sibilia fierent.
* Gen. 4. 4. 4 * Fide plurimam hostiam Abel,
* Matt. 23. 35. quam Cain obtulit Deo, * per quam
testimonium consecutus est esse justus,
testimonium perhibente muneribus ejus
Deo, & per illam defunctus adhuc lo-
quitur.
* Gen. 5. 24. Eccli. 44. 16. 5 * Fide Henoch translatus est, ne
videret mortem, & non inveniebatur,
quia transtulit illum Deus: ante trans-
lationem enim testimonium habuit pla-
cuisse Deo.
6 Sine fide autem impossibile est pla-
cere Deo. Credere enim oportet acce-
dentem ad Deum, quia est, & inqui-
rentibus se remunerator sit.
* Gen. 6. 14. Eccli. 44. 17. 7 * Fide Noe responso accepto de iis,
quæ adhuc non videbantur, metuens a-
ptavit arcam in salutem domus suæ, per
quam damnavit mundum: & justitiæ,
quæ per fidem est, hæres est institutus.
* Gen. 12. 1. & 4. 8 * Fide qui vocatur Abraham, obe-
divit in locum exire, quem accepturus
erat in hæreditatem: & exiit nesciens
quo iret.
9 Fide demoratus est in Terra repro-
missionis, tamquam in aliena, in casu-
lis habitando cum Isaac, & Jacob co-
hæredibus repromissionis ejusdem.
10 Expectabat enim fundamenta ha-
bentem civitatem, cujus artifex, & con-
ditor Deus.
* Genes. 21. 2. 11 * Fide & ipsa Sara sterilis virtu-
tem in conceptionem seminis accepit,
etiam præter tempus ætatis, quoniam fi-
delem credidit esse eum, qui repromi-
serat.
12 Propter quod & ab uno orti sunt
(& hoc emortuo) tamquam sidera cæ-
li in multitudinem, & sicut arena, quæ
est ad oram maris, innumerabilis.
13 Juxta fidem defuncti sunt omnes
isti, non acceptis repromissionibus, sed
a longe eas aspicientes, & salutantes, &
confitentes, quia peregrini & hospites
sunt super terram.
14 Qui enim hæc dicunt, significant,
se patriam inquirere.
15 Et si quidem ipsius meminissent,
de qua exierunt, habebant utique tem-
pus revertendi:
16 nunc autem meliorem appetunt,
id est cœlestem. Ideo non confunditur
Deus vocari Deus eorum: paravit enim
illis civitatem.
17 * Fide obtulit Abraham Isaac, cum * Gen. 22. 1. Eccli. 44. 21.
tentaretur, & unigenitum offerebat, qui
susceperat repromissiones:
18 ad quem dictum est: * Quia in I- * Genes. 21. 12. Rom. 9. 7.
saac vocabitur tibi semen:
19 arbitrans, quia & a mortuis su-
scitare potens est Deus: unde eum & in
parabolam accepit.
20 * Fide & de futuris benedixit I- * Genes. 27. 27.
saac Jacob, & Esau.
21 * Fide Jacob moriens singulos fi- * Genes. 48. 15.
liorum Joseph benedixit, * & adoravit * Genes. 47. 31.
fastigium virgæ ejus.
22 * Fide Joseph moriens de profe- * Genes. 50. 24.
ctione filiorum Israel memoratus est,
& de ossibus suis mandavit.
23 * Fide Moyses natus, occultatus * Exod. 2. 2.
est mensibus tribus a parentibus suis, eo
quod vidissent elegantem infantem, * * Exod. 1. 17.
& non timuerunt regis edictum.
24 * Fide Moyses grandis factus ne- * Exod. 2. 11.
gavit se esse filium filiæ Pharaonis,
25 magis eligens affligi cum populo
Dei, quam temporalis peccati habere
jucunditatem,
26 majores divitias æstimans thesauro
Ægyptiorum improperium Christi: aspi-
ciebat enim in remunerationem.
27 Fide reliquit Ægyptum, non ve-
ritus animositatem regis: invisibilem e-
nim tamquam videns sustinuit.
28 * Fide celebravit Pascha, & san- * Exod. 12. 22.
guinis effusionem, ne qui vastabat pri-
mitiva, tangeret eos.
29 * Fide transierunt Mare rubrum * Exod. 14. 22.
tamquam per aridam terram: quod ex-
perti Ægyptii devorati sunt.
30 * Fide muri Jericho corruerunt * Josue 6. 20.
circuitu dierum septem.
31 * Fide Rahab meretrix non periit * Josue 6. 23. Jac. 2. 25.
cum incredulis, excipiens exploratores
cum pace.
32 Et quid adhuc dicam? Deficiet e-
nim me tempus enarrantem de Gedeon,
Ba-

Barac, Samson, Jephte, David, Sa-
muel, & Prophetis:
33 qui per fidem vicerunt regna, o-
perati sunt justitiam, adepti sunt repro-
missiones, obturaverunt ora leonum:
34 extinxerunt impetum ignis, effu-
gerunt aciem gladii, convaluerunt de
infirmitate, fortes facti sunt in bello,
castra verterunt exterorum:
35 acceperunt mulieres de resurrectio-
ne mortuos suos. Alii autem distenti
sunt, non suscipientes redemptionem,
ut meliorem invenirent resurrectionem.
36 Alii vero ludibria, & verbera ex-
perti, insuper & vincula, & carceres,
37 lapidati sunt, secti sunt, tentati
sunt, in occisione gladii mortui sunt:
circuierunt in melotis, in pellibus ca-
prinis, egentes, angustiati, afflicti,
38 quibus dignus non erat mundus:
in solitudinibus errantes, in montibus,
& speluncis, & in cavernis terræ.
39 Et hi omnes testimonio fidei pro-
bati, non acceperunt repromissionem,
40 Deo pro nobis melius aliquid pro-
vidente, ut non sine nobis consumma-
rentur.

CAPUT XII.

Priscorum, imo Christi exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocans a peccatis: & ex novi testamenti super vetus excellentia deterret ab inobedientia, ne majora, quam Judæi, pati cogamur supplicia.

1 IDeoque & nos tantam habentes
impositam nubem testium, * de-
ponentes omne pondus, & circumstans * Rom. 6. 4. 7. Ephes. 4. 22. Coloss. 3. 8. 1. Pet. 2. 1. & 4. 2.
nos peccatum, per patientiam curramus
ad propositum nobis certamen:
2 aspicientes in Auctorem fidei, &
consummatorem Jesum, qui proposito si-
bi gaudio sustinuit crucem, confusione
contempta, atque in dextera sedis Dei
sedet.
3 Recogitate enim eum, qui talem
sustinuit a peccatoribus adversum semet-
ipsum contradictionem, ut ne fatigemi-
ni animis vestris deficientes.
4 Nondum enim usque ad sangui-
nem restitistis, adversus peccatum repu-
gnantes:
5 & obliti estis consolationis, quæ
vobis tamquam filiis loquitur, dicens:
* Fili mi, noli negligere disciplinam * Prov. 3. 11. Apoc. 3. 19.
Domini, neque fatigeris, dum ab eo ar-
gueris.
6 Quem enim diligit Dominus, ca-
stigat: flagellat autem omnem filium,
quem recipit.
7 In disciplina perseverate. Tam-
quam filiis vobis offert se Deus: quis
enim filius, quem non corripit pater?
8 Quod si extra disciplinam estis, cu-
jus participes facti sunt omnes, ergo a-
dulteri, & non filii estis.
9 Deinde patres quidem carnis no-
stræ eruditores habuimus, & revereba-
mur eos: non multo magis obtempera-
bimus Patri spirituum, & vivemus?
10 Et illi quidem in tempore pauco-
rum dierum, secundum voluntatem suam
erudiebant nos: hic autem ad id, quod
utile est in recipiendo sanctificationem
ejus.
11 Omnis autem disciplina in præ-
senti quidem videtur non esse gaudii,
sed mœroris: postea autem fructum pa-
catissimum exercitatis per eam reddet ju-
stitiæ.
12 Propter quod remissas manus, &
soluta genua erigite,
13 & gressus rectos facite pedibus ve-
stris, ut non claudicans quis erret, ma-
gis autem sanetur.
14 * Pacem sequimini cum omnibus, * Rom. 12. 18.
& sanctimoniam, sine qua nemo vide-
bit Deum:
15 contemplantes, ne quis desit gra-
tiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sur-
sum germinans impediat, & per illam
inquinentur multi.
16 Ne quis fornicator, aut profanus
* ut Esau, qui propter unam escam ven- * Genes. 25. 33.
didit primitiva sua.
17 Scitote enim, quoniam * & po- * Genes. 27. 38.
stea cupiens hæreditare benedictionem,
reprobatus est. non enim invenit pœni-
ten-

tentiæ locum, quamquam cum lacrymis
inquisisset eam.
18 * Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accensibilem ignem,
& turbinem, & caliginem, & procellam,
19 & tubæ sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt
se, ne eis fieret verbum.
20 Non enim portabant quod dicebatur: * Et si bestia tetigerit montem,
lapidabitur.
21 Et ita terribile erat quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, &
tremebundus.
22 Sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem
cælestem, & multorum millium Angelorum frequentiam,
23 & Ecclesiam primitivorum, qui
conscripti sunt in cælis, & judicem omnium Deum, & spiritus justorum perfectorum,
24 & testamenti novi mediatorem Jesum, & sanguinis aspersionem melius
loquentem, quam Abel.
25 Videte, ne recusetis loquentem.
Si enim illi non effugerunt recusantes
eum, qui super terram loquebatur, multo magis nos, qui de cælis loquentem
nobis avertimus.
26 Cujus vox movit terram tunc:
nunc autem repromittit, dicens: * Adhuc semel, & ego movebo non solum
terram, sed & cælum.
27 Quod autem, Adhuc semel, dicit, declarat mobilium translationem
tamquam factorum, ut maneant ea,
quæ sunt immobilia.
28 Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam, per quam serviamus placentes Deo, cum metu & reverentia.
29 * Etenim Deus noster ignis consumens est.

* Exod. 19. 18. & 20. 18.
* Exod. 19. 13.
* Agg. 2. 7.
* Deut. 4. 24.

CAPUT XIII.

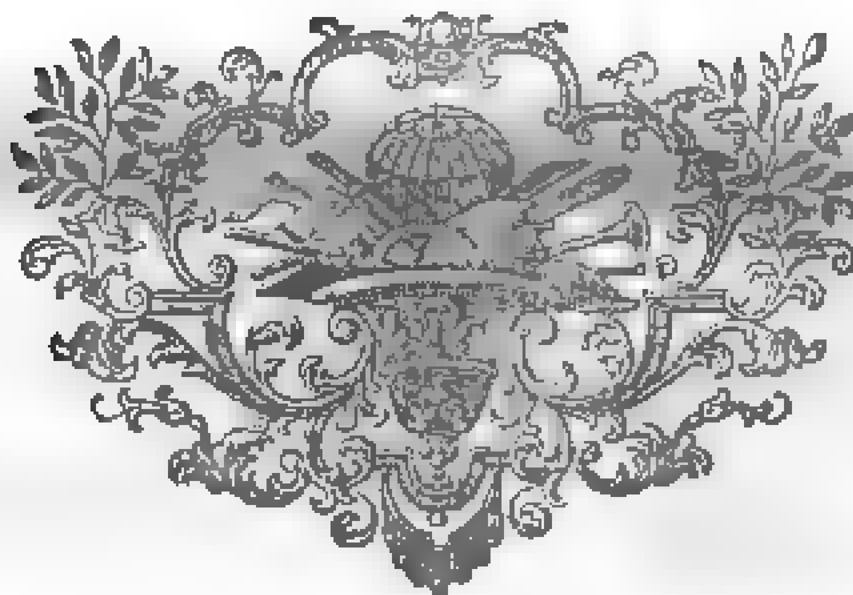
Ad varias hortatur virtutes, jubens cavere ab extranea doctrina, ac memoriam refricans altaris & hostiarum veteris utriusque testamenti, & subinde monens, ut præpositis obtemperent, orat, ut pro se precentur, item vicissim pro illis agens, additis mutuis salutationibus.

1 CHaritas fraternitatis maneat in
vobis.
2 * Et hospitalitatem nolite oblivisci:
per hanc enim * latuerunt quidam,
Angelis hospitio receptis.
3 Mementote vinctorum, tamquam
simul vincti: & laborantium, tamquam
& ipsi in corpore morantes.
4 Honorabile connubium in omnibus,
& thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros judicabit Deus.
5 Sint mores sine avaritia, contenti
præsentibus: Ipse enim dixit: * Non
te deseram, neque derelinquam.
6 Ita ut confidenter dicamus: * Dominus mihi adjutor: non timebo, quid
faciat mihi homo.
7 Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei:
quorum intuentes exitum conversationis,
imitamini fidem.
8 Jesus Christus heri, & hodie: ipse
& in sæcula.
9 Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia
stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis.
10 Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.
11 * Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per
pontificem, horum corpora cremantur
extra castra.
12 Propter quod & Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum,
extra portam passus est.
13 Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes.

* Rom. 12. 13. 1 Pet. 4. 9.
* Gen. 18. 3. & 19. 2.
* Josue 1. 5.
* Psalm. 117. 6.
* Levit. 16. 27.

14 * Non

* Matt. 2. 10.
14 * Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.
15 Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est fructum labiorum confitentium nomini ejus.
16 Beneficentiæ autem, & communionis nolite oblivisci. talibus enim hostiis promeretur Deus.
17 Obedite præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes. hoc enim non expedit vobis.
18 Orate pro nobis. Confidimus enim, quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari.
19 Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.
20 Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Jesum Christum,
21 aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.
22 Rogo autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatii. Etenim perpaucis scripsi vobis.
23 Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo (si celerius venerit) videbo vos.
24 Salutate omnes præpositos vestros, & omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.
25 Gratia cum omnibus vobis. Amen.

PRÆFATIO
IN EPISTOLAS
CANONICAS.

SEptem Canonicas, seu Catholicas Epistolas appellamus, quas post Pauli Epistolas Biblia nostra recensent, videlicet Epistolam S. Jacobi, S. Petri geminas, tres S. Joannis, ultimam S. Judæ. *Canonicarum*, quo insigniuntur, nomine (*a*) [illegible] videtur, quod ad mores componendos regulas, & de Fidei mysteriis documenta exhibeant. Græca vox *Canon*, (unde *Canonicus*) proprie regulam sonat.

Catholicæ (*b*) etiam, & frequentius, a Veteribus appellantur: quo nomine, ait Theophylactus (*c*), idem ferme venit, ac si *Circulares Epistolæ* dicerentur, quod non ad unam Ecclesiam, sed omnibus Fidelibus scriptæ sint, vel iis saltem, qui e Judæis ad Christi Fidem accesserant, & in omnes fere mundi regiones se diffuderant: quod per *Catholicæ* vocem, quæ proprie *universale* [illegible], satis innuitur. Orientales hanc Epistolarum collectionem appellant *Catholicon*, ita passim Joannes [illegible] in Epistolis laudantibus eorum. Theologi [illegible] S. *Petrus in Catholico*.

Non nocent [illegible] apud Latinos, dissideri [illegible] in Canonicas Epistolas Auctor, sive hic Hieronymus fuerit, ut plures statuunt (*d*), sive non, ut alii defendunt (*e*), ab Orthodoxis Græcis [illegible], quam a Latinis, distributas enunciat (*f*) & in versione, quam ipse ex Græco deprompsit, ea [illegible] naturali ordini se restituisse audit, & permagni ponderis Textum primæ Joannis Epistolæ inseruisse (*g*), quem Latini Amanuenses, immerito quidem, [illegible] erant, nempe *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus & hi tres unum sunt.*

Iisdem eo ordine, quo nunc apud nos, a Græcis collocari solitas, ex Patribus, & Græcis Mss habemus [illegible], primo nempe S. Jacobi, deinde duas S. Petri, postea tres S. Joannis, ultimo demum S. Judæ. Quo etiam ordine ab Eusebio (*h*), a Gregorio Nazianzeno (*i*) a Laodiceno Concilio (*k*), ab Athanasio (*l*) & a Damasceno (*m*) distribuuntur. Aliter recensentur a Latinis, ut videre est apud Augustinum, & celeberrimum Carnotensem Ms ubi primum S. Petri geminæ, tres deinde S. Joannis, postea unica S. Judæ, S. Jacobi postrema [illegible]. P. Martianæus, Colbertinæ Bibliothecæ Ms Latinum profert (*n*), quo primo statuuntur geminæ S. Petri, deinde illa Jacobi, tres S. Joannis, unica denique S. Judæ. Clementis Alexandrini in Canonicas Epistolas Commentarius, quem Latine versum apud Cassiodorum habemus, primo S. Petri priorem, unicam deinde S. Judæ, ultimo primam & secundam S. Joannis recenset [illegible] vero Joannis, Petri secundam, & S. Jacobi [illegible]. Idem Cassiodorus (*o*) juxta S. Hieronymum sacros Libros distribuens, ita Apostolorum Epistolas constituit [illegible] S. Petri geminas, 2. quatuordecim S. Pauli, 3. tres

[*a*] *Conc. Laodicen. can.* 6. *Cassiodor. de Institut. Div.* [illegible] *S. Hieron. seu auct. Prolog. in Epist. Canon.* [*b*] [illegible] *passim.* (*c*) *Prolog. Theophyl. in Ep. Cathol. in edit. Roberti Steph.* (*d*) *Erasm. Baron. Cler. Hen.* [illegible] (*e*) *Mss. P. Martianæus, R. gen. Simon.* (*f*) *Prolog. in* [illegible] *Ep. Canon.* [illegible] (*g*) [illegible] *& fidem* [illegible] *Canonicæ* [illegible] *in Latinis codicibus inveniuntur. Quod quia* [illegible] (*h*) *Euseb. l.* 2. *c.* 23. *hist. Eccl.* (*i*) *Greg. Nazianz. de Canon. Script.* (*k*) *Conc. Laodic. can.* 60. (*l*) *Athanas. Ep. Fest.* [illegible] *in Synops.* [*m*] *Damasc. l.* 4. *de Fide Cathol. c.* [illegible] [*n*] *Mss. Colbert. n.* 245. [*o*] *Cassiod. de Institut. Div. Script. c.* 8.

tres S. Joannis, 4. unicam S. Jacobi, 5. unicam S. Judæ, 6. Acta Apostolorum, & Apocalypsim. Innocentius I. ad Exuperium scribens, S. Joannis Epistolas primas, S. Jacobi unicam postremam collocat.

Ultimus Apostolorum Canon (*a*) primo Petri, deinde Joannis, postea Jacobi, ultimo Judæ Epistolas numerat: cui quidem ordini in Libro de Fide & operibus, (*b*) Augustinus favet. Alibi tamen (*c*) primo Petrum, deinde Joannem, postea Judam, ultimo Jacobum collocat. Eusebius statim post Epistolas Pauli primam Joannis, & deinde primam Petri, de quibus nullum unquam dubium fuit (*d*): alibi vero Jacobi Catholicarum primam absolute appellat (*e*). Rufinus (*f*), Carthaginense Concilium (*g*), Julianus sexti sæculi Africæ Episcopus (*h*), & Veteres Sacrorum Librorum Catalogi apud Cotelerium (*i*), S. Petri Epistolam ceteris Canonicis præponunt. In elegantissimo Codice PP. Præmonstratensium Mussipont. Epistolæ Canonicæ medie inter Acta, & Epistolas Pauli leguntur: locus de tribus testibus in Epistola S. Joannis priori *desideratur*.

Hunc nullum Canonicis Epistolis ordinem neque apud Græcos, neque apud Latinos olim fuisse præscriptum, perspectum habemus. Quare in has Epistolas Præfationis, quam H[illegible] tribuunt, Auctor a Latinis potissimum S. Petri, utpote Apostolorum Principis, Epistolam ceteris præponi solitam, jure merito asserunt: *Quia Petrus primus est in numero Apostolorum, primæ sunt etiam Epistolæ in ordine ceterarum.* Græci ut plurimum Epistolam S. Jacobi ceteris priorem habebant, sive quod illam S. Petri Epistolis vetustiorem crederent, sive quod Jacobus Hierosolymis Episcopus constitutus esset, antequam Apostolorum ceteri certam sibi sedem alicubi locassent, sive demum quod hæc, utpote ad duodecim Tribus per orbem effusas vage directa, ceteris magis Catholica, sive (*k*) universalis haberetur. Utcumque vero id evenerit, Epistolarum ordinem prorsus arbitrarium fecimus. Quamvis autem S. Petri Epistolæ ceteris non præponantur, primæ idcirco eius dignitati nihil sane detrahitur.

In his Epistolis recipiendis concors non fuit Veterum sententia, juxta ac S. Gregorius Nazianzenus (*l*) observat. Alii enim singulas, alii tres tantum probabant, primam nempe S. Joannis, primam S. Petri, & unicam S. Jacobi. Duas Joannis postremas, licet ad quosdam particulariter directas, ideo forte inter canonicas recensuerunt, ne eas ab ejusdem Apostoli prima disjungerent, quæ circularis quidem fuit, & dubiæ nunquam auctoritatis. Optima etiam argumenta non desunt, quibus earum utramque urbanitatis & commendationis Epistolas esse, quas Joannes ad peculiares Ecclesias dederit, demonstratur.

Harum Epistolarum (*m*) Scriptores tum fuere in distinguenda bonorum operum necessitate adversus Simonianos, Nicolaitas, atque id genus Hæreticos, qui libertate nobis per Evangelium parta plus æquo abutebantur, & Apostoli sententias detorquentes, Fidem sine operibus ad salutem satis esse [illegible]ant, quasi de Fide per Charitatem operante [illegible] non enunciasset (*n*), *Fides quæ per Charitatem* [illegible] Epistolas sæpe etiam Paulus [illegible] insurgit, quod vel per nova dogmata, vel per falsam libertatem, vel per pravam suæ ipsius doctrinæ ad moralis eversionem, & ad veritatis Evangelicæ contemptum, & corruptionem, Ecclesiis perturbationem inducerent.

S. Jacobus bonorum operum necessitatem negantes aperte refutat. S. Petrus Simonis asseclas, falsos Doctores, & Hæreticos omnes oppugnat. S. Petri secunda, & Judas, qui easdem S. Petri secundæ

(*a*) Can. Apost. can. 84. (*b*) Aug. de Fide & oper. c. 14. (*c*) De Doctr. Christ. l. 2. c. 8. (*d*) Euseb. lib. 3. cap. 25. Hist. Eccl. (*e*) Euseb. lib. 2. cap. 23. Hist. Eccl. (*f*) Rufin. in Exposit. Symbol. (*g*) Concilium duas Petri primum ponit, unicam Jacobi postremam. Ann. 397. can. 47. (*h*) Junil. lib. 1. de Part. Divin. Leg. cap. 3. qui tantum quinque Epist. in Canonicam numerat, nempe Jacobi unicam, Petri secundam, unicam Judæ, & duas ultimas Joannis. Porro tamen nonnisi post Pauli Epistolam ad Hebræos, primam S. Petri, & primam S. Joannis recensuerunt. (*i*) Cotel. in Notis in I. Barnabam. (*k*) Scholiast. Græc. anonym. in Ep. Jacobi in Cod. Mss. Regium 703. apud Mill. pag. 520. (*l*) Nazianzen. Carm. de Scrips. Canon. (*m*) August. lib. de Fide & operib. c. 14. (*n*) Galat. 5. 6.

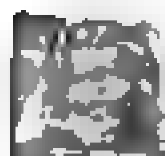
de plures phrases adhibet, insurgunt in Pseudo-Apostolos, qui sanctis Veritatibus abutentes, pravam in Fideles doctrinam invehere conabantur. S. Joannis prima eosdem hæreticos & novatores aggreditur, & bonorum operum perseverantisque Fidei necessitatem ostendit.

Verum unicuique Epistolæ characterem [illegible] nobis exponit Hieronymus, cum scripsit ad Paulinum: *Jacobus, Petrus, Joannes, Judas septem Epistolas ediderunt, tam mysticas, quam succinctas, & breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis, ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat.* Qui SS. Petri, Jacob. & Joannis, antequam a Christo vocarentur, & Spiritu Sancto perfunderentur, infirmitatem cum animo, virtute, gravitate, & sententiis, quæ ab iis Epistolis præferuntur, serio confert, is sane permaxima sapientiæ, potentiæque Divinæ admiratione teneatur necesse erit.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN EPISTOLAM CATHOLICAM
B. JACOBI APOSTOLI.

E hujus Epistolae Auctore diu disceptatum est. Alii enim Jacobum Majorem Zebedaei filium, & Joannis fratrem, quem Herodes Agrippa capite multavit (a); alii vero Jacobum Alphaei filium, cognomento Minorem, & Fratrem Domini; alii denique Jacobum cognomine Justum, Hierosolymorum Episcopum, de quo sermo est apud S. Clementem Alexandrinum, Hegesippum, & Eusebium (b), ejus Auctorem constituunt. Eusebius sane (c), & Hieronymus (d), sive suam, sive aliorum sententiam proferant, an Jacobi haec fuerit, ambiguum relinquunt, plures esse testati, qui falso S. Jacobi nomine vulgatam putarent. His Recentiores quidam adhaerentes, suam temere tunc temporis opinionem protulere, cum nondum Ecclesiae consensione, & certa tot saeculorum fide illud dubium penitus fluxisse debuerat, ut audaces ab hac in eam censura absterreret (e).

Qui S. Jacobo Zebedaei filio eamdem adscribunt, postquam S. hic Apostolus in Hispaniis Evangelium enunciaverat, & Hierosolymam reversus fuerat, hanc ab illo dedisse Epistolam censent: quam quidem omnium Sacrorum Novi Testamenti Scriptorum primam is Auctor statuit, qui Syriacam Versionem a Widmanstadio editam argumento inscripsit. Arabica etiam Versio, quam Cornelius a Lapide allegat, S. Jacobo Zebedaei filio eamdem tribuit: cujus tamen nec apud Syriacam, nec apud Arabicam, in Anglicis, & Parisiensibus Polyglottis impressas. Vetus Italica Versio a P. Martianaeo vulgata (f), sub hujus Epistolae exitum haec profert: *Explicit Epistola Jacobi filii Zebedaei*.

S. Jacobus Zebedaei filius duodecim Tribubus dispersis apud Hieronymum (g) Evangelium nunciasse dicitur, quo & ad eos hanc Epistolam scripsisse inniti videtur. Huic tamen loco nulla fides, cum S. Doctoris Textui additum certo constet. Pseudo-Lucius Dexter in suis Chronicis, Vitae & Mortis Sanctorum Auctor (h), Mozarabum Liturgia, & falsa Sixti II. Epistola (i) allatam sententiam tuentur. Gaspar Sanchez in suo Tractatu de S. Jacobi in Hispanias itinere, omnia haec testimonia recenset, quae praeterea minime improbare videtur (k).

Cum vero S. Jacobus Zebedaei filius a Domini Ascensione decem post annis martyrium subierit, in tot tantisque per orbem dispersos Judaeos Evangelium tunc progressu, quantum ex hac Epistola profertur, jam tum fide effulsisse, veri nullam speciem ostendit. Scriptas praeterea ad Galatas & ad Romanos Epistolas, ad quas Jacobi Epistola alludit, in iis scilicet, quibus Fideles sola sancte erudiunt, & eorum abusus improbant, nondum Apostolus dederat, cum S. Jacobus Zebedaei filius capite multatus interiit. Auctores denique, quos attulimus, nimium studiosi sunt, ut S. Jacobi in Hispanias missionem defendant, nimiumque recentes, ut de re tam veteri fidem mereantur. Inscriptiones, & subscriptiones, quibus Apostolorum Epistolae

ubi

(a) *Act. Cap. XII.* [illegible] (b) *Clem. Alex. & Hegesipp. apud Euseb. l. 2. Hist. Eccl. c. 23.* (c) *Euseb. l. 2. c. 23.* (d) *Hier. de Script. Eccl. in Jacob. Jacobus, qui appellatur Frater Domini,* [illegible] *unam tantum scripsit Epistolam, quae de septem Catholicis est, quae & ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur,* [illegible] (e) *Luther.* [illegible] *Cajetanus.* [illegible] (f) [illegible] *Martian. in Ep. Jacob. p.* [illegible] (g) *Hier. de Script. Eccl.* [illegible] (h) [illegible] *cap.* [illegible] (i) *Biblioth. PP.* (k) [illegible] *S. Jacobi in Hispaniam cap.* [illegible]

ebionitas MSS. præferunt, ut plurimum incerta sunt, & levissimæ auctoritatis.

Qui Jacobum cognomine Justum Hierosolymorum Episcopum ab utroque Majori & Minori Jacobo discernunt (*a*), Clementis Alexandrini & Hegesippi, quos sibi faventes putant, testimonio ducuntur. Quo vero magis eorum Textum perpendimus, Jacobum Justum, & Jacobum Fratrem Domini, eumdem omnino ab ipsis constitui, eo magis fluademur. Josephus enim, quem allegat Eusebius, hujus Jacobi Justi, veluti Fratris Jesu Christi, meminit (*b*). Jacobus autem Domini Frater alius utique non fuit ab Apostolo Jacobo Minori, quem & Paulus Apostolum appellavit (*c*), *Alium Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum Fratrem Domini.* Jacobus igitur Justus ab Jacobo Domini Fratre minime est secernendus.

Fateor quidem, ea de re inter Veteres non convenisse. Omnes ferme recentiores Græci (*d*) alterum ab altero sejungunt. S. Chrysostomus (*e*), S. Gregorius Nyssenus (*f*), Apostolorum Constitutiones (*g*), Ambrosiaster (*h*), Martyrologia vetera, S. Epiphanius (*i*), & alii utrum que invicem secernere videntur. Hieronymus ea in re sibi minime concors, ambiguitatem suam ostendit. Ceterum plurimi utrumque omnino eumdem esse statuunt (*k*). Si itaque Jacobus Justus Alphæi filius a Jacobo Domini Fratre alius numquam exstitit, ei utique hæc Epistola numquam adscribenda est.

Tribuenda igitur Jacobo Minori, Domini Fratri, quemadmodum & Veteres, & Recentiores vulgo ferme conveniunt. Ab Origene (*l*), ab Athanasio (*m*), Hilario (*n*), Cyrillo Hierosolymitano (*o*), Ambrosio (*p*), Epiphanio (*q*), Basilio (*r*), pluries ab ipso Hieronymo (*s*), ab Augustino (*t*) & ab aliis plurimis S. Jacobi Minoris nomine allegatur.

Plura vetera Exemplaria Latina, nonnulla etiam Græca hujus Epistolæ initio, ubi numquam Apostoli nomen occurrit, S. Jacobum, teste Sixto Senensi, Apostolum vocant. Titulus, quo in Vulgata inscribitur, *Epistola Catholica Beati Jacobi Apostoli*, in quibusdam etiam Græcis exemplaribus reperitur. Vetus vero Italicum, & Exemplaria plura tam Græca, quam Latina S. Jacobi Epistolam tantum appellant. Ceterum ejusmodi tituli, præsertim si inter se non cohæreant, infirmæ nimium auctoritatis sunt. Quare ex his nihil est, quod S. Jacobo Apostolo faveat, cui quidem favent validiora argumenta.

S. Jacobus Minor matrem habuit Mariam, Beatæ Virginis germanam, filiam Cleophæ, & Alphæi uxorem, quam, quod ab Joanne *Maria Cleophæ* dicatur (*u*), alii filiam, alii Cleophæ uxorem appellant. Veterum plures (*x*) S. Jacobum cognomento Fratrem Domini filium esse putarunt alterius uxoris, quam S. Joseph duxerat, antequam Beatæ Virgini desponsaretur, quod quidem nullatenus defendi potest. Nam Maria Cleophæ Jacobi mater, Christo patiente etiamtum in vivis adhuc agebat. S. Jacobus præterea fratres habuit Josem, seu Josephum (*y*), & S. Judam (*z*), fortasse etiam & Simeonem (*a*), qui omnes *Fratres Domini* vocabantur, ex Matre nempe consobrini, seu tantum juxta hominum opinionem cognati Jesu Christi, si vero omnes patrem habebant Cleopham, quem Veterum plures S. Josephi fratrem enunciant.

Quare S. Jacobus *Minoris* appellationem obtinuerit, ignoramus, nisi forte ut ab Jacobo Zebedæi filio, seu natu seu statura majori, secerneretur. Vocatus est etiam *Justus & Oblias*, agger nempe, & auxilium populi Hegesippo teste. Sacerdos Domini fuit, & ex Matris utero leges Nazaræatus ad mortem usque implevit (*b*). Christus Dominus cum ad cœlos ascenderet, fidem in terris suam ei cre-

[*a*] *Vide Grot. & Hamm. Launoi. Basnag.* [*b*] *Joseph. Antiq. lib. 20. cap. 8.* (*c*) *Galat. 1. 19.* (*d*) *Coteler. Not. in Recognit. & alia scripta. p. [illegible]* (*e*) *Chrysost. in Matth. hom. [illegible]* [illegible] *hom. [illegible]* [*f*] *Nyssen. tom. [illegible] p. [illegible]* (*g*) *Constit. Apost. lib. [illegible] cap. [illegible]* [*h*] *Ambrosiast. in Galat. [illegible]* (*i*) *Epiphan. hæres. [illegible] cap. [illegible]* (*k*) *Vide Tillemont. [illegible]* [illegible] *ubi cum Judas [illegible].* (*l*) *Origen. in Rom. [illegible] tom. [illegible] p. [illegible] & hom. [illegible] in Exod.* (*m*) *Athanas. [illegible] in Arian. & de Nysseno [illegible] p. [illegible]* (*n*) *Hilar. de Trinit. [illegible] p. [illegible]* (*o*) *Cyrill. Hieros. Catech. [illegible]* (*p*) *Ambrosiast. [illegible]* (*q*) *Epiphan. hæres. [illegible] cap. [illegible]* (*r*) *Basil. de Baptismo lib. [illegible] cap. [illegible]* (*s*) *Hieron. in Matth. cap. [illegible] & in [illegible] & Epist. [illegible]* (*t*) *August. in Confession. lib. [illegible] cap. [illegible] & Ep. [illegible] p. [illegible]* (*u*) *Joan. 19. 25.* (*x*) *[illegible] in Matth. Epiph. hæres. [illegible] cap. [illegible] & [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] Hist. Eccl.* (*y*) *Matth. 13. 55.* (*z*) *Judæ vers. 1.* (*a*) *Marc. 6. 3.* (*b*) *Vide Hegesipp. apud Euseb. l. 2. c. 23. Hist. Eccl.*

crucifixit, & juxta aliquos Hierosolymitanam Ecclesiam commendavit (*a*): alii vero ab Apostolis post Domini Ascensionem Hierosolymorum Episcopum constitutum putant (*b*). Episcopatus forte & Sacerdotii insigne, auream laminam in fronte gestabat (*c*), quam & S. Joannes Evangelista (*d*), & S. Marcus (*e*) gestasse leguntur. Frugi oppido vitam agens a vino semper abstinuit, neque panem, neque quidquam, quod vitam haberet, in cibum adhibuit: olei ad corpus fovendum, sandaliorum, vestium lanearum usum omnino respuit, sola tunica ac pallio ex lino contentus: tam crebro in terram oraturus prosternebatur, ut frons & genua camelorum instar calluerint.

Cum apud omnes Viri Sancti famam obtinuisset, religiosæ etiam & castissimæ vitæ merito Justus cœpit appellari. Ejus quoque mentio est in Talmud, ubi Jacobus Jesu Fabri Discipulus nuncupatur. Præstantissimam Sancti Viri virtutem (*f*) testatur Josephus, cujus etiam testimonio Veteres bellum a Romanis illatum, & omnia mala, quæ ea de causa Judæos oppresserunt, Jacobi justi, Domini Fratris, neci ulciscendæ cælitus permissa fuisse asserebant (*g*). Ejus vero mortem Ananus filius illius Anani, seu Annæ, de quo in Evangelio, ita molitus est. In Templi pinna Jacobus constitutus (*h*), & quid de Jesu Christo credendum esset, interrogatus, elata voce respondit: Jesus tamquam Dei Filius dexteræ Dei Patris assidet, unde in vivos & mortuos judicium pronunciaturus adveniet. His vocibus plures ad Catholicam Fidem convolarunt. Scribæ vero & Pharisæi in eum illico irruentes, e pinnaculo præcipitem egerunt. Dum vero e lapsu adhuc superstes genibus flexis pro inimicis oraret, de Anani imperio lapidibus obrutus est: quem deinde sepulturæ mandarunt juxta Templum eodem in loco, ubi martyrium consummavit.

Hanc epistolam, in qua Jacobus iis, quæ anno Christi 58. ad Romanos, & anno 55 de legis abrogatione, & Legalium vanitate Apostolus ad Galatas scripserat, videtur alludere, datam fuisse credimus paulo ante ejus obitum, qui ad annum Christi 62. Neronis vero imperantis octavum, seu nonum consignatur. Bonorum operum necessitas in ea astruitur adversus pravam quorumdam interpretationem, qui dicto S. Pauli, nempe Fidem, non opera Legis esse, quæ justificat, abutebantur (*i*). Fideles præterea, qui ab Judaismo ad Fidem accesserant, S. Jacobus solatur, eisque in calamitatibus & persecutionibus perferendis patientiam commendat (*k*). Novis Doctoribus temeritatem exprobrat, qua lumine, sapientia, virtute, & missione destituti, Præceptorum munera usurpaverant (*l*). Acriter divites increpat (*m*), & eos qui levissimis de causis fratribus detrahebant (*n*), & plura a Lege interdicta adhibendo, per Evangelium collata nobis libertate abutebantur. Jurisjurandi (*o*), odii, detractionis, divitiarumque amoris fugam suadet: orationis virtutem extollit (*p*): de unctionis extremæ (*q*), de Confessionis (*r*) peccatorum Sacramentis meminit. Diem Domini, ejusque adventum properantem annunciat (*s*), quibus Hierosolymæ & Templi excidium, & Judæorum dispersionem in foribus esse innuit. Octo post ejus mortem annis hæc evenere.

Ejus stilus brevis & sententiosus, cui neque certos rei agendæ præscribit fines, neque sententias invicem intexit. Quemadmodum in Proverbiis Salomon, & in præsentia etiam Orientales, nempe per sententias sejunctas, non ratiocinando, morum regulas docet: suam porro doctrinam Scripturis fulcit, & exemplis, sacrisque allusionibus ornat. Quædam denique loca allegat (*t*), quæ iisdem verbis in Scriptura non referuntur. At Novi

(*a*) *Hieronym. in Galat. Epiphan. hæres. 78. n. 7.* (*b*) *Clem. Alex. apud Euseb. l. 2. c. 23. Hist. Eccl. Athanas. in Synops. Hieron. de Vir. illust. Ambrosiast. in Galat. 1. 19.* (*c*) *Epiphan. hæres. 78. Nazaræorum.* (*d*) *Polycrat. Ephes. apud Euseb. l. 5. c. 24. Eccl. hist.* (*e*) *Hist. Manuscript. Martyrii S. Marci apud Vales. Not. in Euseb. l. 5. c. 24. p. 104.* (*f*) *Joseph. Antiq. l. 20. c. 8.* (*g*) *Origen. contr. Cels. l. 1. p. 35. in Matth. p. 223. Hieron. de vir. illust. Euseb. l. 2. c. 23. p. 65. Eadem tamen verba in Josepho non reperiuntur.* (*h*) *Euseb. l. 2. c. 23. hist. Eccl. Hieron. de Vir. illust. Epiphan. &c.* (*i*) *Jacob. 2. 14. &c. & 2. 5. & 2. 24.* (*k*) *Jacob. 1. 2. &c. & 5. 7. 8. &c.* (*l*) *Jacob. 3. 1. & 3. 1. 13. 14. 18.* (*m*) *Jacob. 5. 1. &c.* (*n*) *Jacob. 4. 11. &c.* (*o*) *Jacob. 5. 12.* (*p*) *Jacob. 5. 16. &c.* (*q*) *Jacob. 5. 14.* (*r*) *Jacob. 5. 16.* (*s*) *Jacob. 5. 7. 8.* (*t*) *Jacob. 4. 5.*

Testamenti Scriptores, præsertim cum Hebræos Se[illegible] [illegible], & [illegible] nem intelligentes alloquerentur, verba serviliter [illegible] [illegible]arebant, [illegible] & Sacrorum S[illegible] [illegible] reddere con[illegible] (a).

[illegible] [illegible]isse creditur [illegible] juxta Septuaginta S[illegible] [illegible] eget, [illegible] qui hoc [illegible] Versionem [illegible] (b) *Deus*, [illegible] *dat* [illegible]. Quum [illegible] Hebræ[illegible] in qualibet Provincia essent, [illegible] potissimum hæc directa est Epistola, [illegible] [illegible] aliquatenus [illegible] [illegible] (c) [illegible] Hæc [illegible] Imperio apud Orientales [illegible] Versionem, [illegible] Latinam Ecclesiam [illegible] Latine [illegible] O[illegible] [illegible], & [illegible] Auctore nobis incognito [illegible], P. Martianæus typis vulgavit. Hujus nos varias [illegible] lectiones proferemus, Veteris [illegible] nomine allegatas.

[illegible] solam Canonicæ hujus Epistolæ auctoritatem [illegible] adversatos attigimus (c), de qua & Novatores nonnulli disputationem [illegible]. Verumtamen ab Athanasio (d), a Cyrillo Hierosolymitano (e), a Concilio Laodiceno (f) & tertio Carthaginensi (g), a Gregorio Nazianzeno (h), ab Amphilochio (i), a Rufino (k), ab Augustino (l), ab Innocentio I (m), a ceteris denique Patribus, a quibus, ut prætulimus, S. Jacobo Apostolo, & Domini Fratri adscribitur, in S. Scripturarum Catalogo recensetur. Hieron[illegible] [illegible] veteri Scriptura [illegible] [illegible], adeo [illegible] ejus au[illegible] [illegible] eundem pe[illegible] al[illegible] [illegible] Eusebio fatentur (n). [illegible] tandem eadem ad[illegible] [illegible] testatur.

[illegible], ex S. Jacobo quædam [illegible] [illegible] Scripturarum Canone [illegible]. E. g. Evangelium S. Jacobi, Apocryphum, Gelasius rejicit. Origenes [illegible] S. Jacobi Opusculo meminit, quem falso S. Petri Evangelio [illegible] (o). Ebionitæ, Epiphanio teste (p), ejus nomine plura vulgarunt. Hebræum S. Matthæi Evangelium Græce ab eo redditum, apud Athanasium fertur (q). Quædam ei adscribitur Liturgia, quæ est apud nos in Patrum Bibliotheca. Hujus mentio fit in Oratione, quam S. Proclo Archiepiscopo Constantinopolitano tribuunt (r), [illegible] in trigesimo Canone Concilii, quod Constantinopoli in Palatii Imperialis Trullo celebratum ferunt (s). Eruditi vero hanc Liturgiam vel ei omnino affictam, vel temporum progressu permaxime vitiatam enunciant. Apud Veteres Patres perpetuum de ea silentium. Apostoli præterea, Basilio teste (t), qui in primordiis Ecclesiæ certos ritus præscripserunt, in silentio debitam mysteriis servavere dignitatem. Nullam igitur S. Doctor Liturgiam ab Apostolis vel scriptam, vel vulgatam esse sentiebat.

(a) *Vide Jo. 7. 38. Jo. 19. 34. Ephes. 5. 14. &c.* (b) *Jacob. 4. 6* (c) *Vide Euseb. l. 2. c. 23. & Hieron. de Script. Eccl. in Jacobo.* (d) *Athanas. in Synops.* (e) *Cyrill. Hierosol. Cath. 4.* (f) *Concil. Laodic. Can. 60.* (g) *3. Concil. Carthag. Can. 47. ann. 397.* (h) *Nazianz. tom. 2. p. 98.* (i) *Amphiloch. apud Gregor. Nazianz. tom. 1. p. 194.* (k) *Rufin. Exposit. Symbol.* (l) *August. l. 2. de Doctr. Christ. c. 6.* (m) *Innoc. I. Ep. 3. ad Exuper. can. 7.* (n) *Euseb. hist. Eccl. l. 2. c. 23.* (o) *Origen. in Matth. pag. 223. edit. Huet.* (p) *Epiphan. hæres. 30. c. 23.* (q) *Athanas. in Synops.* (r) *Procl. Orat. 21. p. 580.* (s) *Ann. 692.* (t) *Basil. de Spiritu Sancto c. 27.*

EPI-

EPISTOLA CATHOLICA B. JACOBI APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM.

Docet tentationum utilitatem, & Sapientiam a Deo cum confidentia postulandam: Deus tentator non est, aut auctor peccati, sed ab eo procedit omnis bona donatio: hortatur, ut ad audiendum veloces, ad loquendum vero, & ad iram tardi sint: nec satis est veritatem audire, nisi illa opere compleatur: subdit etiam, quaenam sit vera et immaculata religio.

1 Jacobus Dei, &
Domini nostri Jesu
Christi servus duodecim
tribubus,
quae sunt in dispersione,
salutem.
2 Omne gaudium
existimate fratres
mei, cum in tentationes varias incideritis:
* Rom. 5. 3. 3 * scientes, quod probatio fidei vestrae patientiam operatur:
4 patientia autem opus perfectum habet: ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.
5 Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.
* Matth. 7. 7. & 21. 22. Marc. 11. 24. Luc. 11. 9. Joan. 14. 13. & 16. 23. 6 * Postulet autem in fide nihil haesitans. Qui enim haesitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur, & circumfertur.
7 Non ergo aestimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino.
8 Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis. * Eccli. 13. 30. Isa. 40. 6. 1. Pet. 1. 24.
9 Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua:
10 dives autem in humilitate sua, * quoniam sicut flos foeni transibit.
11 Exortus est enim sol cum ardore, & arefecit foenum, & flos ejus decidit, & decor vultus ejus deperiit: ita & dives in itineribus suis marcescet.
12 Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se. * Job 5. 17.
13 Nemo cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.
14 Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus.
15 Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.
16 Nolite itaque errare, fratres mei dilectissimi.
17 Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.
18 Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturae ejus.
19 Scitis fratres mei dilectissimi. * Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. * Prov. 17. 27.
20 Ira enim viri justitiam Dei non operatur.

21 Propter quod abjicientes omnem
immunditiam, & abundantiam malitiæ,
in mansuetudine suscipite insitum verbum,
quod potest salvare animas vestras.
22 * Estote autem factores verbi, &
non auditores tantum, fallentes vosmetipsos.
23 Quia si quis auditor est verbi, &
non factor, hic comparabitur viro consideranti
vultum nativitatis suæ in speculo.
24 Consideravit enim se, & abiit,
& statim oblitus est, qualis fuerit.
25 Qui autem perspexerit in legem
perfectam libertatis, & permanserit in
ea, non auditor obliviosus factus, sed
factor operis, hic beatus in facto suo erit.
26 Si quis autem putat, se religiosum
esse, non refrenans linguam suam, sed
seducens cor suum, hujus vana est religio.
27 Religio munda, & immaculata apud
Deum & Patrem hæc est: Visitare
pupillos, & viduas in tribulatione
eorum, & immaculatum se custodire ab
hoc sæculo.

* Matth. 7. 21. Rom. 2. 13.

CAPUT II.

Monet, ne personarum respectu moveantur. qui enim unicum legis præceptum transgreditur, legis transgressor est: hortatur, ut operibus misericordiæ incumbant, ostendens, quod homo per opera justificetur. nam fides sine operibus mortua est.

1 FRatres mei, nolite in personarum
acceptione habere fidem Domini
nostri Jesu Christi gloriæ.
2 Etenim si introierit in conventum
vestrum vir aureum annulum habens in
veste candida, introierit autem & pauper
in sordido habitu,
3 & intendatis in eum, qui indutus est
veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hic
bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic,
aut sede sub scabello pedum meorum;
4 nonne judicatis apud vosmetipsos,
& facti estis judices cogitationum iniquarum?
5 Audite fratres mei dilectissimi: nonne
Deus elegit pauperes in hoc mundo,
divites in fide, & heredes regni, quod
repromisit Deus diligentibus se?
6 Vos autem exhonorastis pauperem.
Nonne divites per potentiam opprimunt
vos, & ipsi trahunt vos ad judicia?
7 Nonne ipsi blasphemant bonum nomen,
quod invocatum est super vos?
8 Si tamen legem perficitis regalem
secundum Scripturas: * Diliges proximum
tuum sicut teipsum, bene facitis.
9 Si * autem personas accipitis, peccatum
operamini, redarguti a lege quasi
transgressores.
10 * Quicumque autem totam legem
servaverit, offendat autem in uno, factus
est omnium reus.
11 Qui enim dixit: Non mœchaberis,
dixit & Non occides. Quod si non
mœchaberis, occides autem, factus es
transgressor legis.
12 Sic loquimini, & sic facite, sicut
per legem libertatis incipientes judicari.
13 Judicium enim sine misericordia
illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat
autem misericordia judicium.
14 Quid proderit, fratres mei, si fidem
quis dicat se habere, opera autem
non habeat? Numquid poterit fides salvare
eum?
15 * Si autem frater, & soror nudi
sint, & indigeant victu quotidiano,
16 dicat autem aliquis ex vobis illis:
Ite in pace, calefacimini & saturamini,
non dederitis autem eis, quæ necessaria
sunt corpori, quid proderit?
17 Sic & fides, si non habeat opera,
mortua est in semetipsa.
18 Sed dicet quis: Tu fidem habes,
& ego opera habeo: ostende mihi fidem
tuam sine operibus, & ego ostendam tibi
ex operibus fidem meam.
19 Tu credis, quoniam unus est Deus.

Lev. 19. 15. Deut. 1. 17. & 16. 19. Prov. 24. 23. Eccli. 42. 1.

* Lev. 19. 18. Matth. 22. 39. Marc. 12. 31. Rom. 13. 9. Gal. 5. 14. * Supr. 1. Lev. 19. 15. * Deut. 5. 17. Matt. 5. 19.

* 1. Joan. 3. 17.

Be-

Bene facis: & dæmones credunt, &
contremiscunt.
20 Vis autem scire, o homo inanis,
quoniam fides sine operibus mortua est?
21 * Abraham pater noster nonne ex
operibus justificatus est, offerens Isaac filium
suum super altare?
22 Vides, quoniam fides cooperabatur
operibus illius, & ex operibus fides
consummata est?
23 Et suppleta est Scriptura, dicens:
* Credidit Abraham Deo, & reputatum
est illi ad justitiam, & amicus Dei
appellatus est.
24 Videtis, quoniam ex operibus justificatur
homo, & non ex fide tantum?
25 Similiter * & Rahab meretrix
nonne ex operibus justificata est, suscipiens
nuntios, & alia via ejiciens?
26 Sicut enim corpus sine spiritu mortuum
est, ita & fides sine operibus mortua est.

* Gen. 22. 9.

* Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Gal. 3. 6.

* Jos. 2. 4.

CAPUT III.

Linguæ mala recenset, quam difficillimum est recte gubernare: subditque differentiam inter sapientiam terrenam, & cælestem.

Matth. 23. 8.

1 Nolite plures magistri fieri, fratres
mei, scientes, quoniam majus
judicium sumitis.
2 In multis enim offendimus omnes.
Si quis in verbo non offendit, hic perfectus
est vir. Potest etiam fræno circumducere
totum corpus.
3 Si autem equis fræna in ora mittimus
ad consentiendum nobis, & omne
corpus illorum circumferimus.
4 Ecce & naves, cum magnæ sint,
& a ventis validis minentur, circumferuntur
a modico gubernaculo, ubi impetus
dirigentis voluerit.
5 Ita & lingua modicum quidem
membrum est, & magna exaltat. Ecce
quantus ignis quam magnam silvam incendit!
6 Et lingua ignis est, universitas iniquitatis.
Lingua constituitur in membris
nostris, quæ maculat totum corpus,
& inflammat rotam nativitatis nostræ,
inflammata a gehenna.
7 Omnis enim natura bestiarum, &
volucrum, & serpentium, & ceterorum
domantur, & domita sunt a natura humana:
8 linguam autem nullus hominum domare
potest: inquietum malum, plena
veneno mortifero.
9 In ipsa benedicimus Deum & Patrem,
& in ipsa maledicimus homines,
qui ad similitudinem Dei facti sunt.
10 Ex ipso ore procedit benedictio,
& maledictio. Non oportet, fratres mei,
hæc ita fieri.
11 Numquid fons de eodem foramine
emanat dulcem, & amaram aquam?
12 Numquid potest, fratres mei, ficus
uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque
salsa dulcem potest facere aquam.
13 Quis sapiens, & disciplinatus inter
vos? Ostendat ex bona conversatione
operationem suam in mansuetudine
sapientiæ.
14 Quod si zelum amarum habetis,
& contentiones sint in cordibus vestris,
nolite gloriari, & mendaces esse adversus
veritatem.
15 Non est enim ista sapientia desursum
descendens, sed terrena, animalis,
diabolica.
16 Ubi enim zelus & contentio, ibi
inconstantia, & omne opus pravum.
17 Quæ autem desursum est sapientia,
primum quidem pudica est, deinde
pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens,
plena misericordia, & fructibus
bonis, non judicans, sine simulatione.
18 Fructus autem justitiæ in pace seminatur
facientibus pacem.

CA-

CAPUT IV.

Concupiscentiis non est obsequendum, sed diabolo resistendum, & Deo appropinquandum, mutuaque dilectioni studendum, rebus incertis divinæ Providentiæ commissis.

1 UNde bella, & lites in vobis? nonne hinc? ex concupiscentiis
vestris, quæ militant in membris vestris?
2 Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis, & non potestis adipisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulatis.
3 Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.
4 Adulteri, nescitis, quia amicitia hujus mundi inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.
5 An putatis, quia inaniter Scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis?
6 Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: * Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

* Prov. 3. 34. 1. Petr. 5. 5.

7 Subditi ergo estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet a vobis.
8 Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo.
9 Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.
10 * Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.

* 1. Petr. 5. 6.

11 Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex.
12 Unus est legislator, & judex, qui potest perdere, & liberare.
13 * Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus:

* Rom. 14. 4.

14 qui ignoratis quid erit in crastino.
15 Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.
16 Nunc autem exultatis in superbiis vestris. Omnis exultatio talis maligna est.
17 Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

CAPUT V.

Divitibus pauperum oppressoribus gravem comminatur ultionem, pauperes vero ad longanimitatem hortatur: juramentum fugiendum, & infirmi a presbyteris oleo ungendi, ac peccata invicem confitenda: quam efficax sit justi oratio: errantes ad veritatem sunt reducendi.

1 AGite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis.
2 Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra a tineis comesta sunt.
3 Aurum & argentum vestrum æruginavit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus.
4 Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit.
5 Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis.
6 Addixistis, & occidistis justum, & non restitit vobis.
7 Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneum, & serotinum.
8 Patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquavit.

9 No-

9 Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, ut non judicemini. Ecce judex ante januam assistit.

10 Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ, Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini.

11 Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, & miserator.

12 Ante omnia autem, fratres mei, * nolite jurare neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non: ut non sub judicio decidatis.

* Matt. 5. 34.

13 Tristatur aliquis {vestrum}? oret: Æquo animo est? psallat.

14 Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini.

15 & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

16 Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem, ut salvemini. multum enim valet deprecatio justi assidua.

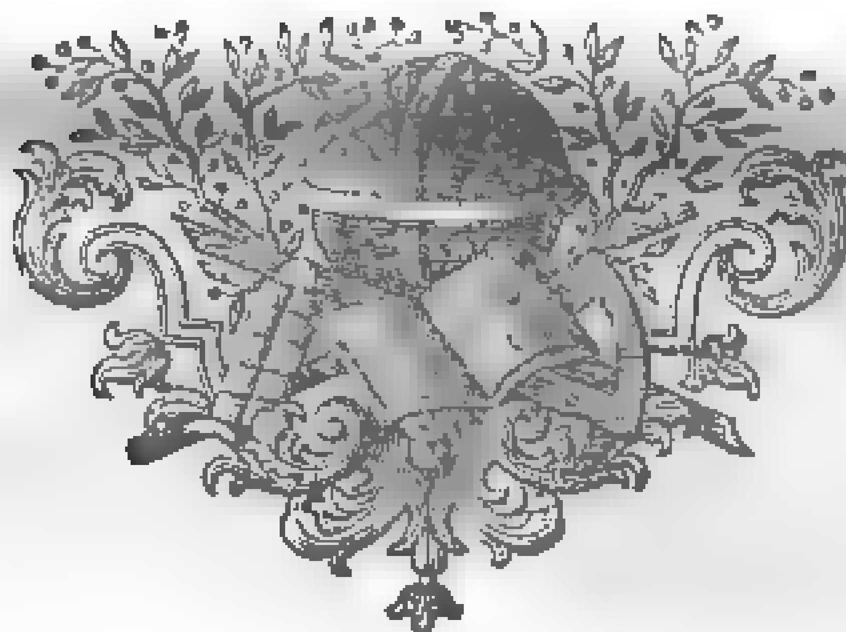
17 * Elias homo erat similis nobis passibilis: & oratione oravit, ut non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex.

* 3. Reg. 17. 1. Luc. 4. 25.

18 Et rursum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum.

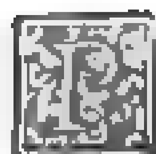
19 Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a veritate, & converterit quis eum;

20 scire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, & operiet multitudinem peccatorum.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN PRIMAM S. PETRI EPISTOLAM.

PEtrus, alio nomine Simon, Joannis sive Jonæ filius, Bethsaida, seu Juliade, Galilææ urbe, [illegible] cum Genezareth [illegible], & Sancti Andreæ germanus, a quo ad Jesum Christum [illegible], ædes habebat in Capharnaum, ubi cum uxore morabatur (b). Una cum fratre Andrea tum piscationi incumbebat, cum a Christo vocatus est ad Apostolatum (c). Suum erga [illegible] studium affectumque exhibuit, [illegible] ceteris Apostolis [illegible]. Christus vero [illegible] amoris argumenta [illegible] Transfigurationis suæ testem adhibuit (d). Petram quoque eum esse voluit, super quam Ecclesiam ab [illegible] conatibus numquam evertendam, [illegible] condi debere constituerat (e).

Quamvis [illegible] animi imbecillitate a Christo in ejus passione defecerit, Christus nihilominus post resurrectionem nova amoris argumenta ei præstitit (f), & supremam dignitatem non modo non ademit, verum etiam se [illegible] amore [illegible] postulatum suæ Ecclesiæ visibile caput expresse constituit (g). *Simon Joannis diligis me plus his?* a quo cum toties [illegible] vocibus, se ab eodem [illegible] diligi accepisset, *Pasce*, [illegible] subdidit, *agnos meos*, *pasce oves meas*.

Post S. Spiritus in Apostolos & Fideles omnes [illegible] congregatos [illegible], Petrus, utpote sacri cœtus caput, in Templum se conferens, Spiritu Sancto ita plenam ad [illegible] concionem habuit, ut hominum tria millia ad Fidem statim adduxerit (h). Aliquot post diebus, cum in Templo ad populum adhuc loqueretur, Sacerdotum & Sadducæorum jussu captus, carceri [illegible] est (i), quin tamen vel [illegible] fidei [illegible], vel [illegible] deterreri [illegible]. Coram Magistratu [illegible], & Sacerdotum Principibus deinde [illegible], [illegible] de Jesu Christo ad eos dixit, & Deo magis, quam hominibus obtemperandum [illegible] (k).

[illegible] Petri [illegible] tantum [illegible], ut ad eam, [illegible] Epistola, [illegible] Sancti Stephani per [illegible], Fideles omnes, præter Apostolos, Hierosolymis [illegible] (l). Ea [illegible] Sanctus [illegible] Diaconus Evangelium Samariam invexit, quo & S. Petrus se contulit, ut baptismo [illegible] Spiritum Sanctum [illegible]. Quam [illegible] Simonem Magum [illegible] pretio comparare [illegible] tentantem, S. Petrus a Christi Ecclesia rejecit.

Aliquanto post & Gentibus ad Fidem & Evangelium velle aditum patefieri, [illegible] Deus Petro Joppe versanti ostendit, [illegible] cum Apostolus linteum [illegible] plenum coram se e Cœlo demitti spectasset, [illegible] occidere, & manducare. [illegible] Baptismo [illegible] (m), neque [illegible] ab Ethnicorum consuetudine [illegible]. Antiochiam paulo post profectus (n), primam [illegible] sedem constituit. Anno circiter Christi [illegible] Hierosolymam reversus, Paulum, qui ad se eo [illegible] venerat, [illegible] excepit, ubi quindecim diebus [illegible], Paulum dimisit, qui præter Petrum, & Jacobum Fratrem Domini, A-

(a) *Joan.* 1. 41. (b) *Matth.* 8. 14. *Luc.* 4. 38. (c) *Luc.* 5. 8. (d) *Luc.* 9. 28. [illegible] *Matth.* 17. [illegible] (e) *Matth.* 16. 18. (f) *Marc.* 16. 7. (g) *Joan.* 21. 15. *&c.* (h) *Act.* [illegible] (i) *Act.* 4. 3. *&c.* (k) *Act.* 5. [illegible] *&c.* (l) *Act.* [illegible] *&c.* (m) *Act.* 10. 47. (n) *Hieron. in Gal.* 2. *Chrys. tom.* 3. *hom.* [illegible] *Vide Concil. tom.* 1. *pag.* 149. *& tom.* 3.

postolorum [illegible] vidit, quod ceteri ad Evangelium enunciandum sese alio contulissent.

Nihil in posterum de S. Petro apud S. Lucam usque ad ejus carcerem, cui anno Christi 44. addictus fuit. Cui temporis intervallo nempe ab A. 37. usque ad 44. deputamus ea, quæ in Ecclesiastica Historia de ipso leguntur (a), Provincias scilicet Asiæ, Bithyniæ, Cappadociæ, Galatiæ, & Ponti excurrisse, Romam deinde, ut suam ibi sedem erigeret, profectus, hanc primam inde Epistolam dedit. Cum vero pluries Romam eum venisse putemus, an ante annum 44., quo certo Hierosolymam ad Paschalem solemnitatem profectus ab Herode Agrippa conjectus est in carcerem (b), an vero postquam secundo Romam venerat, eam scripserit Epistolam, ignoramus.

Illud sane constat, 1. Quod Christi Discipuli tunc in Provinciis Christianorum nomine appellabantur (c) quo quidem nomine, juxta S. Lucam (d), nonnisi anno Christi 43. Antiochiæ Discipuli cœpti sunt appellari. 2. Sanctus Marcus una cum Sancto Petro tum Romæ versabatur, neque in Ægyptum adhuc migraverat, quo nonnisi circa annum 49. pervenisse arbitramur. 3. Asiæ, Bithyniæ, Galatiæ, & Ponti Ecclesiæ, ad quas Petrus scribebat, jam satis excreverant, & ab Judæis incredulis & a Gentilibus plurima perferebant (e). 4. Petrus demum in hac Epistola diem Domini proximum prænunciat (f), quo quidem proximam Hierosolymæ eversionem designare videtur. Quamobrem nil certius decernentes, inter Christi annum 45. & 50. hanc Epistolam collocamus.

Cum Petrus Hebræorum, sicuti Paulus Gentium, Apostolus esset, ad Hebræos potissimum ad Fidem genitos suam Epistolam dirigit. Quod quidem juxta S. Augustinum (g), aliosque Interpretes (h), non prohibet, quominus & Gentium Fideles Judæis immistos alloqueretur. Quædam præterea ibi occurrunt, quæ nonnisi Ethnicos ad Fidem traductos assignari debentur, cum v. g. ii, ad quos Petrus scribit, ante conversionem flagitiis, & idololatriæ deditos memorantur (i), aut Christum, quem non viderant, diligere dicuntur &c. Nos vero cum aliis plerisque (k) nihil in eadem Epistola deprehendi posse putamus, quod de Judæis jam Christo addictis tantummodo explicari non valeat.

Illud sibi potissimum Apostolus proposuerat, ut Fideles, ad quos scribebat, in Fide confirmaret, atque ad perferendas persecutiones animos adjungeret, unaque se cum Paulo & de doctrina, & de Simonianis, & Nicolaitarum, qui Fidem sine operibus ad salutem sufficere diffitebant, erroribus refutandis, omnino cohærere ostenderet. Quamobrem ut probis operibus incumbant, & a Christi Fide nunquam deficiant, enixe hortatur: de eorum vocationis felicitate, & de bonis, quæ per Baptismum consequuti sunt, sæpe meminit: Superioribus Ecclesiasticis, conjugibus, & famulis præclara monita impertit: Principibus denique a Deo constitutis obedientiam commendat.

Variæ in ea Epistola similitudines, & phrases occurrunt, quæ ad eas, quas Paulus affert, prorsus accedunt: de Jesu Christi v. g. prædestinatione, de ejus mortis fructibus, de Baptismate: eadem quoque ad Episcopos, & Conjuges monita, eadem ad perferenda adversa, & ad obtemperandum Principibus & Magistratibus cohortationes advertuntur. Eam & gravitate & eloquentia & fidei ardore & Apostolorum Principe dignam Grotius appellat (l). Erasmus vero & Estius (m), Apostolica Majestate plenam, & plurimis in pauca verba congestis sententiis undique refertam testantur.

Hanc primam Epistolam Hebraice a S. Petro scriptam, Græce vero a S. Marco versam Baronius conjectura ducit. Attamen quamvis ad Fideles Hebræos directa, Græ-

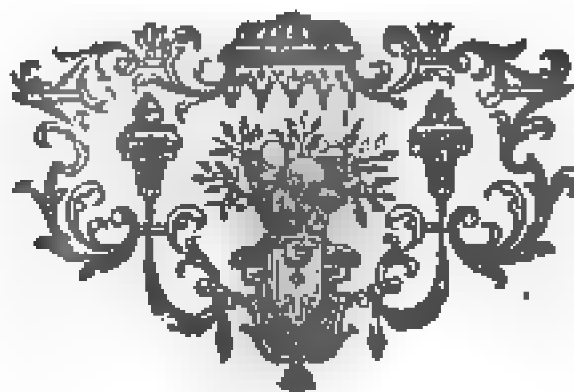
(a) Euseb. l. 3. c. 1. Hier. de Viris Illustr. c. 1. Leo Magn. ser. [illegible] (b) Act. 12. 1. &c.
(c) 1. Petr. 4. 16. (d) Act. 11. 26. (e) 1. Petr. 1. 6. 7. & 2. [illegible]
(f) 1. Petr. 4. 7. (g) Aug. in Psal. [illegible] & in Faust. l. [illegible] (h) Vide P. [illegible] Thom. Bedam, Glossam, Lyran. &c. [illegible] apud Mill. p. [illegible] (i) 1. Petr. [illegible] (k) Euseb. l. 3. Hist. Eccl. c. 4. Hieron. Catalog. Scriptorum Eccl. [illegible]
(l) Grot. Præfat. in hanc Ep. [illegible] Principe Apostolorum. (m) Erasm. [illegible] Præf. in Ep. 1. Petr. [illegible] Apostolorum Principe, plena [illegible], & [illegible] Apostolicam, verbis pauca, sententiis referta.

Græce primum exarata vulgo creditur. Provinciæ omnes, in quibus Judæi dispersi versabantur, Græco utebantur idiomate, Petrus adhuc juxta Septuaginta Versionem, per totam Epistolam, Scripturas allegat. Sanctus Hieronymus (*) in Sancti Petri Epistolis styli, characteris, & methodi varietatem agnoscit, quam in varios Apostoli Interpretes refert. Familiarem S. Petri Interpretem S. Marcum ferunt: quem præterea, quod Fidelibus, ad quos data est Epistola, valedicat (*a*), una cum S. Petro tum Romæ extitisse scimus. Ad hos Interpretes non ex Græco aut Syriaco, quæ Apostoli dictabant, in Græcum vertere spectabat, sed ad stylum elegantiorem redigere, quæ Græce, vel Latine, quemadmodum a Spiritu S. afflabantur, pronunciabant. Licet enim plurium linguarum munere ab eodem S. Spiritu donati essent, diserte nihilominus & perfecte omnino loquendi potestatem, ob arcana Dei consilia, non acceperant. S. Hieronymus Interpretis operam S. Paulo Titum præstitisse asserit, quod Apostolus *Divinorum sensuum majestatem digno non poterat Græci eloquii explicare sermone*.

Tertullianus (*b*), & S. Cyprianus (*c*) hanc *ad Ponticos Epistolam* vocant, quod horum in ea mentio primum fiat. Erasmus (*d*), & post hunc Grotius (*e*), his verbis ducti (*f*) *Per Sylvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi*, ante hanc Epistolam, ad Hebræos Fideles in Asiæ Provincias dispersos aliam a S. Petro datam fuisse, censerunt. Sed ea verba de eadem hac Epistola per Sylvanum ad eos missa, brevi quidem, si cum rerum, de quibus agit, magnitudine conferatur, & scite ad literam explicantur.

Ceterum hæc Epistola, Origene (*g*), & Eusebio (*h*), & Veteribus aliis, a quibus sæpe allegatur, testibus, canonicam semper auctoritatem obtinuit. Secunda hujus Apostoli Epistola, ut in Præfatione ad illam ostendemus, discrimini diu fuit obnoxia. Apocrypha quædam, Itinerarium nempe, Acta, Evangelium, Apocalypsis, Prædicatio, & Judicium S. Petri, eidem S. Petro adscripta fuere (*i*).

(*) *Hier. Ep. 150. q. 11. l. 3. p. 139. Duæ Epistolæ, quæ feruntur Petri, stylo inter se & charactere differunt, structuraque verborum, ex quo intelligimus, pro necessitate rerum diversis eum usum esse Interpretibus.* (*a*) *1. Petr. 5. 13.* (*b*) *Tertull. Scorpiac. c. 12.* (*c*) *Cyprian. l. 3. c. 36. Testim.* (*d*) *Erasm. Præfat.* (*e*) *Grot. ad 1. Petr. 5. 12.* (*f*) *1. Petr. 5. 12.* (*g*) *Origen. apud Euseb. l. 6. c. 25. & in Jo. p. 88.* (*h*) *Euseb. hist. l. 3. c. 3.* (*i*) *Hieron. de Script. Eccl.*

EPI-

EPISTOLA
B. PETRI APOSTOLI
PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Gratias Deo agit de vocatione ad Fidem & vitam æternam, quæ tamen per multas tribulationes acquiritur, de qua Prophetæ vaticinati sunt. hortatur eos ad vitæ munditiem, ut qui Christi sanguine redempti sunt.

1 PETRUS Apostolus
Jesu Christi electis
advenis dispersionis
Ponti, Galatiæ,
Cappadociæ,
Asiæ, & Bithyniæ,
2 secundum præscientiam
Dei Patris,
in sanctificationem Spiritus, in obedientiam,
& aspersionem sanguinis Jesu
Christi: Gratia vobis, & pax multiplicetur.
3 * Benedictus Deus & Pater Domini
nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam
suam magnam regeneravit
nos in spem vivam per resurrectionem
Jesu Christi ex mortuis,
4 in hereditatem incorruptibilem, &
incontaminatam, & immarcescibilem,
conservatam in cœlis in vobis,
5 qui in virtute Dei custodimini per
fidem in salutem paratam revelari in
tempore novissimo.
6 In quo exultabitis, modicum nunc
si oportet contristari in variis tentationibus
7 ut probatio vestræ fidei multo pretiosior
auro (quod per ignem probatur)
inveniatur in laudem, & gloriam, &
honorem, in revelatione Jesu Christi:
8 quem cum non videritis, diligitis:
in quem nunc quoque non videntes creditis:
credentes autem exultabitis lætitia
inenarrabili, & glorificata,
9 reportantes finem fidei vestræ, salutem
animarum.
10 De qua salute exquisierunt, atque
scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in
vobis gratia prophetaverunt:
11 scrutantes, in quod, vel quale tempus
significaret in eis Spiritus Christi,
prænuntians eas, quæ in Christo sunt,
passiones, & posteriores glorias:
12 quibus revelatum est, quia non sibimetipsis,
vobis autem ministrabant ea,
quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos,
qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto
misso de cœlo, in quem desiderant
Angeli prospicere.
13 Propter quod succincti lumbos mentis
vestræ sobrii perfecte sperate in eam,
quæ offertur vobis, gratiam in revelationem
Jesu Christi:
14 quasi filii obedientiæ, non configurati
prioribus ignorantiæ vestræ desideriis,
15 sed secundum eum, qui vocavit
vos, Sanctum, & ipsi in omni conversatione
sancti sitis:
16 quoniam scriptum est: * Sancti eritis,
quoniam ego Sanctus sum.
17 Et si patrem invocatis eum, qui
* sine acceptione personarum judicat secundum
uniuscujusque opus, in timore
incolatus vestri tempore conversamini.
18 Scientes, quod non corruptibilibus
auro, vel argento redempti estis de vana
vestra conversatione paternæ traditionis;
19 * sed pretioso sanguine quasi agni im-

* 2. Cor. 1. 3. Ephes. 1. 3.

* Levit. 11. 44. & 19. 2. & 20. 7.

* Deut. 10. 17. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6.

* 1. Cor. 6. 20. & 7. 23.

Hebr. 9. 14. 1. Joan. 1. 7. Apoc. 1. 5.
immaculati Christi, & incontaminati:
20 præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,
21 qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides vestra, & spes esset in Deo.
22 Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius:
23 renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi, & permanentis in æternum.
* Eccli. 14. 18. Isaiæ 40. 6. Jacobi 1. 10.
24 * Quia omnis caro ut fœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos fœni. exaruit fœnum, & flos ejus decidit.
25 Verbum autem Domini manet in æternum: hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.

CAPUT II.

Exclusa omni fictione, regenerati ad Christum lapidem vivum accedant credentes, qui sunt genus electum, cum prius essent populus abjectus: hortatur, ut tamquam peregrini ab omnibus mundanis abstineant, superioribus obtemperent, afflictionesque ad Christi imitationem ferant.

1 Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractiones,
Rom. 6. 4. Ephes. 4. 22. Coloss. 3. 8. Hebr. 12. 1.
2 sicut modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem:
3 si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus.
4 Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, & honorificatum;
5 & ipsi tamquam lapides vivi superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.
* Isaiæ 28. 16.
6 Propter quod continet Scriptura: * Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur. Rom. 9. 33.
7 Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, * lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, * Psal. 117. 22. Isaiæ 8. 14. Matt. 21. 42. Act. 4. 11.
8 & lapis offensionis, & petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt.
9 Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.
10 * Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. * Osee 2. 24. Rom. 9. 25.
11 * Charissimi, obsecro vos tamquam advenas & peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, * Rom. 13. 14. Gal. 5. 16.
12 conversationem vestram inter Gentes habentes bonam: ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum in die visitationis.
13 * Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi, quasi præcellenti, * Rom. 13. 1.
14 sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.
15 Quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam:
16 quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.
17 Omnes honorate: * fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate. * Rom. 12. 10.
18 * Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. * Ephes. 6. 5. Col. 3. 22. Tit. 2. 9.
19 Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste.

20 Quæ

20 Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum.

21 In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus,

* Isaia 53. 9. 22 * Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus:

23 qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injuste:

* Isaia 53. 5. 1. Joann. 3. 5. 24 * qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiæ vivamus: cujus livore sanati estis.

25 Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem, & episcopum animarum vestrarum.

CAPUT III.

De mutua inter conjuges conversatione, & mulierum ornatu: hortatur ad varias virtutes, utque Christi exemplo ferant adversa: & quod per baptismum salvamur in similitudinem eorum, qui in arca Noe salvabantur.

Ephes. 5. 22. Col. 3. 18. 1 Similiter & mulieres subditæ sint viris suis, ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant,

2 considerantes in timore castam conversationem vestram.

1. Tim. 2. 9. 3 * Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus;

4 sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5 Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se, subjectæ propriis viris.

* Gen. 18. 12. 6 * Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cujus estis filiæ benefacientes, & non pertimentes ullam perturbationem.

7 * Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam & coheredibus gratiæ vitæ, ut non impediantur orationes vestræ. * 1. Cor. 7. 3.

8 In fine autem omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles:

9 * non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. * Prov. 17. 13. Rom. 12. 17. 1. Thess. 5. 15.

10 * Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, & labia ejus ne loquantur dolum. * Psal. 33. 13.

11 * Declinet a malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam. * Isaie 1. 16.

12 Quia oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala.

13 Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?

14 * Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini. * Matth. 5. 10.

15 Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

16 * Sed cum modestia, & timore, conscientiam habentes bonam, ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. * Jac. 3. 13.

17 Melius est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.

18 * Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. * Rom. 5. 6. Hebr. 9. 28.

19 In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit:

20 qui increduli fuerant aliquando, * quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. * Gen. 7. 7. Matth. 24. 37. Luc. 17. 26.

21 Quod

21 Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi,
22 qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitæ æternæ heredes efficeremur: profectus in cœlum, subjectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.

CAPUT IV.

Christi morte redemptos hortatur, ut pergant præterita devitare peccata, incumbentes orationibus ac mutuæ dilectioni, semper omnia in Dei gloriam referentes, & gaudentes, si propter Christum pati oporteat.

1 CHristo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desiit a peccatis:
2 * ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei quod reliquum est in carne vivat temporis.
3 Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam his, qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.
4 In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ confusionem, blasphemantes:
5 Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos & mortuos.
6 Propter hoc enim & mortuis evangelizatum est, ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu.
7 Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.
8 Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia * charitas operit multitudinem peccatorum. (* Prov. 10. 12. * Rom. 12. 13. Hebr. 13. 2. * Philip. 2. 14.)
9 * Hospitales invicem * sine murmuratione.
10 * Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni * dispensatores multiformis gratiæ Dei. (* Rom. 12. 6. * 1. Cor. 4. 1.)
11 Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum: cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.
12 Charissimi nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat,
13 sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes.
14 Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.
15 Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.
16 Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.
17 Quoniam tempus est, ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio?
18 Et si justus vix salvabitur, impius & peccator ubi parebunt? (* Prov. 11. 31.)
19 Itaque & hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

CAPUT V.

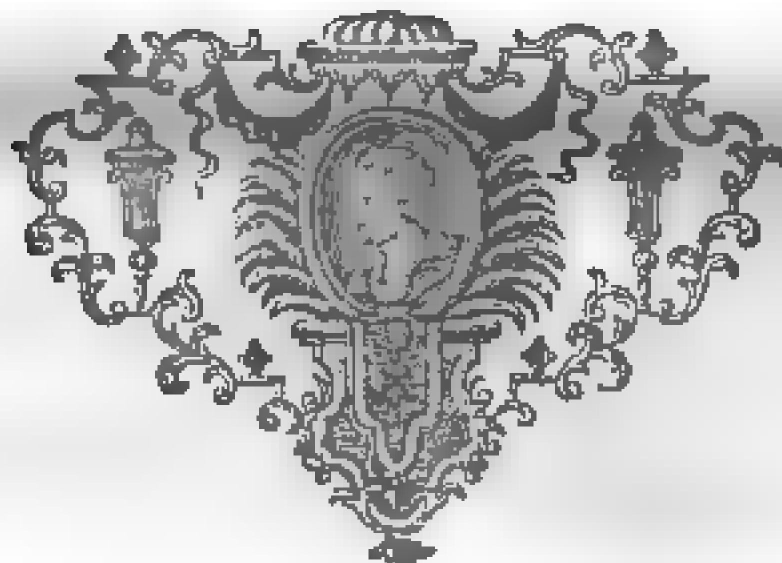
Seniores orat, ut verbo & exemplo pascant gregem Dei, juniores autem illis subditi sint. hortatur omnes, ut sese demittant, divinæ curæ totos se tradentes, & in sobrietate ac fide diabolo resistentes.

1 SEniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi passionum, qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator:

2 pa-

2 pascite qui in vobis est gregem Dei,
providentes non coacte, sed spontanee
secundum Deum: neque turpis lucri gra-
tia, sed voluntarie:
3 neque ut dominantes in cleris, sed
forma facti gregis ex animo.
4 Et cum apparuerit princeps pasto-
rum, percipietis immarcescibilem gloriæ
coronam.
5 Similiter adolescentes subditi estote
senioribus. * Omnes autem invicem hu-
militatem insinuate, * quia Deus super-
bis resistit, humilibus autem dat gra-
tiam.
6 Humiliamini igitur sub potenti ma-
nu Dei, ut vos exaltet in tempore vi-
sitationis:
7 * omnem solicitudinem vestram pro-
jicientes in eum, quoniam ipsi cura est
de vobis.
8 Sobrii estote, & vigilate, quia ad-
versarius vester diabolus tamquam leo
rugiens, circuit quærens quem devoret:
9 cui resistite fortes in fide: scientes,
eamdem passionem ei, quæ in mundo
est, vestræ fraternitati fieri.
10 Deus autem omnis gratiæ, qui vo-
cavit nos in æternam suam gloriam in
Christo Jesu, modicum passos ipse per-
ficiet, confirmabit, solidabitque.
11 Ipsi gloria, & imperium in sæcu-
la sæculorum. Amen.
12 Per Silvanum fidelem fratrem vo-
bis, ut arbitror, breviter scripsi, obse-
crans & contestans, hanc esse veram
gratiam Dei, in qua statis.
13 Salutat vos Ecclesia, quæ est in
Babylone coelecta, & Marcus filius
meus.
14 Salutate invicem in osculo sancto.
Gratia vobis omnibus, qui estis in
Christo Jesu. Amen.

* Rom. 12. 10.
* Jacob 4. 6.
* Jacob 4. 10. Psalm. 54. 23.
* Matt. 6. 25. Luce 12. 22.

PRÆ-

PRÆFATIO IN SECUNDAM S. PETRI EPISTOLAM.

Ostquam Sanctus Petrus primam suam Epistolam inter annum 45 & 50 Romæ, ut paulo ante ostendimus, exaratam miserat, in Palæstinam rediit, & anno 51. in Concilio Hierosolymis coacto Fideles jugo Legis non esse obstringendos pronunciavit: in quam sententiam Sanctus Jacobus concessit, eique velut a Spiritu Sancto decretæ Concilium omne subscripsit. Cœtu dimisso, S. Apostolus, ut ex Epistola ad Galatas (a) constat, Antiochiam migravit. Quid vero deinde usque ad iter, quo Romam ultimo pervenit, singillatim præstiterit, ignoramus. Romam demum a Spiritu S. perductus, ut coram Nerone Fidei veritatem assereret, & Simonem Magum præstigiis suis plurimos seducentem retunderet, Paulum eo recens (b) profectum nactus est. Statimque miraculis & prædicationibus huic Evangelii hosti oppugnando uterque incubuere (c).

Hanc secundam Epistolam Romæ scripsisse credimus. Quamvis enim neque carceris, neque vinculorum meminerit, nihilominus postquam, ut Neronis persecutioni se subduceret, Roma discedens, Christum obvium habuerat, eam dedisse, vero proxime simillimum judicamus. Cum ad portas Urbis jam pervenisset, in Christum sibi occurrentem incidit: illum vero, quonam tenderet, interrogans, respondentem audiit: *Vado Romam iterum crucifigi* (d). Horum verborum sensum illico assequutus, mortem sibi pro Deo citissime obeundam intellexit. Cui quidem Visioni forte alludens scribit (e): *Velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Jesus Christus significavit mihi*. Mox ab Ethnicis comprehensus, post toleratum novem mensibus carcerem, anno Christi 66. Crucis supplicio sublatus, Martyrium consummavit (f).

In hac secunda Epistola etiam atque etiam Fideles hortatur, ut nihil ea curantes, quæ a pravis doctoribus vel doctrina vel exemplis docebantur, bonorum operum exercitio inhæreant. Quæ alias edocuerat, in eorum memoriam revocat: proximam suam mortem prænunciat, ut patientes in persecutionibus maneant, & sacris legendis Scripturis assidue incumbant, cohortatur. Pravos ejus ætatis Doctores in Ecclesia turbas creantes nigris coloribus pingit. Judicii postremi diem, & hominum resurrectionem impugnantes refellit. De Pauli Apostoli Epistolis meminit, easque laudibus prosequutus, eas cum aliis Scripturis in pravum ab aliquibus detorqueri, testatur, ut errores suos protegerent, bonorum præsertim operum inutilitatem, & libertatem nimiam, qua ad plura Legi adversa perpetranda, fratrum in fide adhuc infirmorum offensione, abutebantur.

S. Gregorius Magnus hanc Epistolam (g) ab aliquibus, qui Cepham a Sancto Paulo Antiochiæ increpatum (h) a Sancto Petro secernunt, Cephæ eidem a quibusdam adscriptam refert, & non hanc opinionem valide retundit. Eam sententiam, quæ hanc Epistolam Petro adimit, a remotiori fonte hausisse se Grotius ostentant, pro ea stare autumant Veteres illos, qui eamdem a Scripturis Canonicis rejecerunt: quod utique, si ejus Auctorem Petrum nossent, minime præstitissent. Ejus stilum a prima longe alium, eumque

(a) Galat. 2. 11. (b) Ann. Christ. 61. (c) Vide Tillemont. S. Petr. art. 33. &c.
(d) Ambros. ser. 68. Gregor. G. L. in Jo. ... p. 198. & 198. Gregor. Magn. ser. 8. in Psal. 100.
(e) 2. Petr. 1. 14. (f) Hæc epocha a quibusdam rejicitur. Vide Tillemont. not. 40. in S. Petr.
(g) Greg. in Ezech. hom. 18. (h) Galat. 2. 11.

quo tanquam ab Eusebio (*a*), & ab Hieronymo (*b*) agnitam affirmat. Quod praeterea postremum Judaicae dem propinquam esse in ea Auctor meminerit, post Hierosolymae eversionem scriptam asserit: hanc enim eversionem Judaicorum praeteritum nemo unquam putavit: ideoque a Petro datam negat, qui Nerone imperante Crucis supplicio interiit. Porro sub Trajano, & forte a Simone vel Simeone Hierosolymorum Episcopo, S. Jacobi Minoris successore, exaratam autumat. Quaedam denique, a quibus Sanctus Petrus ejusdem Auctor perspicue ostenditur, eidem addita ab iis putat, qui veluti ab Apostolo Petro scriptae auctoritatem adjungere satagebant.

A Veterum plerisque in Sacrorum Librorum Canone hanc Epistolam minime recensitam fatemur. Quidam falsam, Didymus vitiatam (*c*), Origenes incertam (*d*) appellant. Eusebius unicam tantummodo Epistolam a Sancto Petro certo scriptam, & a Veteribus allegatam testatur (*e*). Sanctus Amphilochius (*f*) fuisse dubitare, an Petri fuerit, dubitatum refert, quod dubium ab Hieronymo etiam proditur.

Verum canonicae auctoritatis argumenta per semetipsam profert. Nihil Sancto Petro indignum, [illegible] digerenti [illegible] tis circumstantiis adversum complectitur. Hominis Apostoli nomine [illegible] (*g*) ab aliquo ex tribus Apostolis, qui Domini Transfigurationi adfuerant, conscripta est (*h*): primam denique S. Petri Epistolam, veluti ab eodem Auctore conscriptam, indicit (*i*). *Hanc ecce vobis secundam scribo Epistolam.* Loca omnia, de quibus apud Grotium suspicio, in omnibus vetustis MSS. recensentur. Origenes (*k*) eam utpote Sancti Petri allegat. Novatianus (*l*) Tertulliano coaevus, Sanctus Cyprianus (*m*), Sanctus Justinus Martyr (*n*) vel eamdem citant, vel eidem alludunt. Sanctus Judas in sua Catholica Epistola eadem hujus verba velutì ab Apostolis pronunciata laudat (*o*). *Memores estote verborum, quae praedicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores &c.* Quae quidem in tertio hujus capite legenda sunt.

S. Cyrillum Hierosolymitanum (*p*), S. Athanasium (*q*), S. Gregorium Nazianzenum (*r*), S. Epiphanium, S. Hilarium (*s*), S. Augustinum (*t*), S. Ambrosium (*u*), S. Hieronymum (*x*), Facundum, Salvianum, S. Macarium, Laodicense Concilium (*y*), Carthaginense tertium (*z*), & ceteros deinde omnes, qui SS. Librorum Catalogum exhibent, hic producere supervacaneum ducimus, cum inter eos [illegible] de [illegible] hujus Epistolae auctoritate omnino conveniat. Si igitur de ejus canonica auctoritate constat, de ejus Auctore Petro etiam conjectum. Si enim S. Apostolus eam non dedit, necesse est scriptor nequissimus illusor. Ab aliquibus Syriacis Ephemeridibus [illegible] afferitur, quod [illegible] Ceterum in [illegible] S. Joannes Damascenus, uterque Syrus, eamdem allegat, & Damascenus praeterea (*b*) inter Canonicos Libros enumerat.

Styli varietatem ab Hieronymo animadversam, ex qua Grotius Sancto Petro eam adimendi argumenta deprompsit, Critici peritiores vix advertunt (*c*): cujus etiam caussam Sanctus Hieronymus (*d*) in varios Interpretes refert: modo

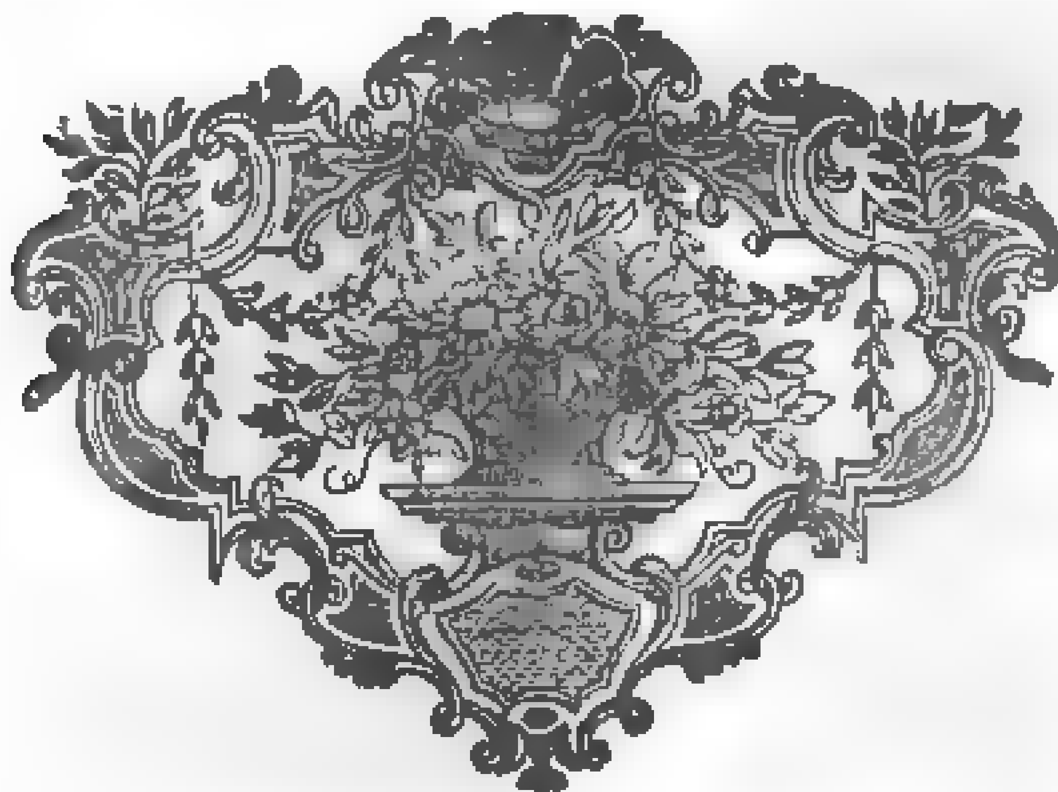
(*a*) Ubi ea de re apud Euseb. lib. 3. cap. 3. & 25. hist. Ecclesiast. (*b*) Hieronym. de Scr. Ecclesiast. cap. 1. Scripsit duas Epistolas, quae Catholicae nominantur, quarum secunda a plerisque ejus esse negatur propter styli cum priore dissonantiam. (*c*) Didym. [illegible] in hanc Epist. ad finem. Non est ignorandum, praesentem Epistolam esse falsatam, quae licet publicetur, non tamen in Canone est. (*d*) Origen. in [illegible] (*e*) Euseb. hist. Eccl. lib. 3. c. 3. & 25. (*f*) Amphiloch. [illegible] apud Gregor. Nazianzen. Carm. 125. (*g*) 2. Petr. 1. 1. (*h*) 2. Petr. 1. 18. (*i*) 2. Petr. 3. 1. (*k*) Origen. in Josue hom. [illegible] (*l*) Novatian. lib. de Trinit. cap. 8. (*m*) Cyprian. Epist. 75. (*n*) Justinus Dialog. cum Tryphon. (*o*) Jud. v. 17. Confer. 2. Petr. 3. 3. cum Juda v. 18. (*p*) Cyrill. Catech. 4. (*q*) Athanas. Synops. & [illegible] (*r*) Nazianzen. Carm. [illegible] (*s*) Hilar. lib. 1. de Trinit. (*t*) August. lib. 2. c. 8. de Doctrin. Christian. (*u*) Ambros. de [illegible] cap. 8. (*x*) Hieron. lib. 1. [illegible] (*y*) Concil. Laodic. cap. 60. (*z*) Concil. Carthag. 3. cap. 47. (*a*) [illegible] (*b*) Damasc. lib. 4. cap. 18. de Fide orthodoxa. (*c*) Magdeburg. [illegible] (*d*) Hier. [illegible] Epistola, quae feruntur Petri, stylo inter se & charactere discrepant, structuraque verborum, ex quo intelligimus pro necessitate rerum diversis eum usum Interpretibus.

enim Petrus Glauciam (*a*), modo S. Marcum adhibebat. S. Marcus tum Petri comes Romæ erat, cum primam scripsit (*b*). Roma vero aberat, cum alteram dedit.

Quod ad illud Grotii attinet, eam nempe post Hierosolymæ excidium a Simone Hierosolymitano esse exaratam, nil utique est, cur sermo refutetur, cum validis nullis argumentis innitatur. Loca, quæ is Auctor in Veteribus Mss. investigari cupiebat, ab iis omnibus, quæ solertissime Millius consuluit, expresse efferuntur.

Nos cum Interpretum plerisque ad Hebræos Fideles, ad quos Sanctus Petrus primam dederat, & hanc missam putamus: quod S. Apostolus satis insinuat, cum scribit (*c*): *Hanc ecce vobis secundam scribo Epistolam*. Eos præterea veluti Scripturarum peritos, & Prophetarum studio addictos alloquitur (*d*). Auctor Libr. *Promissionum*, quem Sancto Prospero tribuunt (*e*), *Epistolam ad Gentes* hanc vocat, & Auctor Sermonis de *Cataclysmo*, seu *Diluvio*, S. Augustini Operibus insert. (*f*), *secundam S. Petri ad Gentes Epistolam* appellat. Sunt qui putent (*g*), per hanc Epistolam utrosque affici posse & Ethnicos, & Hebræos, iisque ducuntur verbis (*h*): *Simon Petrus Apostolus Jesu Christi iis, qui coæqualem nobiscum sortiti sunt Fidem*, quibus Ethnicos æque ac Hebræos ad Fidem traductos designari volunt. Ea vero pronius quidem de Hebræis, qui tot inter pervicaces Judæos Fidem feliciter consequuti fuerant, explicantur.

(*a*) *Clem. Strom. lib. 7. pag. 674.* (*b*) 1. *Petr.* 5. 13. (*c*) 2. *Petr.* 3. 1. (*d*) 1. *Petr.* 1. 19. 20. (*e*) *Prosper seu alius Promission. lib. 4. cap. 2.* (*f*) *Vid. apud Aug. tom. 6. nov. edit. p. 608.* (*g*) *Quidam apud Est. hic.* (*h*) 2. *Petr.* 1. 1.

ÆPI-

EPISTOLA B. PETRI APOSTOLI SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

Hortatur, ut memores maximorum, quæ a Deo acceperunt, donorum, per varias scandant virtutes, ut sic introitus in regnum Domini illis ministretur: docitque se brevi moriturum; & suæ doctrinæ certitudinem ostendit ex Christo doctore, quem & vox Patris & Prophetæ commendarunt.

1 IMON Petrus servus, & Apostolus Jesu Christi iis, qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem in justitia Dei nostri, & Salvatoris Jesu Christi.

2 Gratia vobis, & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Christi Jesu Domini nostri:

3 quomodo omnia nobis divinæ virtutis suæ, quæ ad vitam, & pietatem donata sunt per cognitionem ejus, qui vocavit nos propria gloria, & virtute·

4 per quem maxima, & pretiosa nobis promissa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ· fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.

5 Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam,

6 in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem,

7 in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

8 Hæc enim si vobiscum adsint, & superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione.

9 Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.

10 Quapropter fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. hæc enim facientes non peccabitis aliquando.

11 Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi.

12 Propter quod incipiam vos semper commonere de his, & quidem scientes, & confirmatos vos in præsenti veritate.

13 Justum autem arbitror, quamdiu [illegible] suscitare vos in commonitione:

14 certus, quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Jesus Christus * significavit mihi. * Joan. 21. 18.

15 Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.

16 * Non enim doctas fabulas secuti notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem, & præsentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. * 1. Cor. 2. 4.

17 Accipiens enim a Deo Patre honorem, & gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria· * Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui· ipsum audite. * Matt. 17. 5.

18 Et hanc vocem nos audivimus de cœlo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto.

19 Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.

*2.Tim. 3. 16. 20 * Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit.

21 Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.

CAPUT II.

Pseudoprophetæ multos seducent, verum acriter punientur, sicut de malis actum est tempore diluvii, & de Sodomitis: prosequitur autem pravos mores horum, quos admodum effusos dicit in libidinem.

1 FUerunt vero & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem.

2 Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur:

3 & in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus judicium jam olim non cessat, & perditio eorum non dormitat.

* Job 4. 18. Judæ 6. 4 * Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari:

5 Et originali mundo non pepercit,
* Gen. 7. 1. * sed octavum Noe justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens:

* Gen. 19. 24. 6 * Et civitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit, exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens:

7 & justum Lot oppressum a nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit.

8 aspectu enim, & auditu justus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant,

9 Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos:

10 magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes:

11 ubi angeli fortitudine, & virtute cum sint majores, non portant adversum se execrabile judicium.

12 Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem, & in perniciem in his, quæ ignorant, blasphemantes, in corruptione sua peribunt,

13 percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias: coinquinationes, & maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum.

14 Oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii:

15 derelinquentes rectam viam erraverunt, * secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: * Judæ 11.

16 correptionem vero habuit suæ vesaniæ: subjugale mutum animal * hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam. * Num. 22. 28.

17 * Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur. * Judæ 12.

18 Superba enim vanitatis loquentes pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur:

19 libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis. * a quo enim quis superatus est, hujus & servus est. * Joan. 8. 34. Rom. 6. 16. & 20.

20 Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri & Salvatoris Jesu Christi, * his rursus implicati superantur, facta sunt eis * posteriora deteriora prioribus. * Hebr. 6. 4. * Matt. 12. 45.

21 Melius enim erat illis non cognoscere

scere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.

22 Contigit enim eis illud veri proverbii: * Canis reversus ad suum vomitum, &, Sus lota in volutabro luti.

* Prov. 26. 11.

CAPUT III.

Propter quosdam illusores secundum Domini adventum negantes, astruit futuram mundi renovationem, cum brevi & insperato Dominus adveniet: ad cujus adventum monet ut se præparent, laudans Pauli scripta, quæ indocti depravant.

1 HAnc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem,

2 ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum a sanctis Prophetis, & Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini & Salvatoris.

3 Hoc primum scientes, quod venient * in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes,

4 dicentes: * Ubi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ.

5 Latet enim eos hoc volentes, quod cœli erant prius, & terra, de aqua, & per aquam consistens Dei verbo:

6 per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit.

7 Cœli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.

8 Unum vero hoc non lateat vos, charissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus.

9 Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.

10 * Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cœli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur.

11 Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus, & pietatibus,

12 expectantes, & properantes in adventum diei Domini, per quem cœli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent?

13 * Novos vero cœlos, & novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitat.

14 Propter quod, charissimi, hæc expectantes satagite immaculati, & inviolati ei inveniri in pace.

15 & * Domini nostri longanimitatem salutem arbitremini: sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis,

16 sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17 Vos igitur, fratres, præscientes custodite: ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate.

18 Crescite vero in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

* 1. Tim. 4. 1. 2. Tim. 3. 1. Jude 18. * Ezech. 12. 27.

* 1. Thess. 5. 2. Apoc. 3. 3. & 16. 15.

* Isai. 65. 17. & 66. 22. Apoc. 21. 1.

* Rom. 2. 4.

PRÆ-

PRÆFATIO IN PRIMAM S. JOANNIS EPISTOLAM.

PRima S. Joannis Epistola Canonicam semper in Ecclesia auctoritatem obtinuit. Unde, quando, quibus scripta fuerit, ignoramus, tantumque de ea varias producimus conjecturas. Augustinus (*a*), & alii nonnulli (*b*) *Epistolam ad Parthos* appellant, quo nomine Grotius designatos censet omnes Judæorum Fideles, qui non Romanis, sed Parthis tum cum Romanis de Orientis Imperio decertantibus parebant, eos vero potissimum qui Neardæ, Nisibi, & alibi trans Euphratem versabantur.

Ex hac *Epistolæ ad Parthos* inscriptione Joannem ad Parthos prædicasse Baronius deducit (*c*). Revera Fidei apud Indos propagatores ferant, traditione Indas habere, quod Evangelium in eorum regiones Joannes invexerit. Sed hæc maxime incerta. Apud Veteres, quod Joannes in eas regiones se contulerit, nulla mentio. Esto etiam, Epistolam hanc ad Parthos direxerit: annne propterea, ut eo migraverit, necessitas postulavit? S. Paulus cum ad Romanos scripsit, eos nondum viderat: scripsit etiam ad Colossenses, ad quos divertisse illum nullibi patet.

Ligfootus de Ecclesia (*d*), ad quam Joannes scripserit, aliam conjecturam producit. Joannes, inquit, in tertia sua ad Gaium Epistola (*e*) *se jam Ecclesiæ scripsisse* testatur, et sane Ecclesiæ, in qua Gaius versabatur. Alunde, Corinthi nonnisi Crispum & Caium, seu Gaium ablutos fuisse Baptismate ab Apostolo Paulo scimus (*f*). Quare ad Corinthi Ecclesiam hanc Epistolam dedisse jure Joannes creditur. Quam enim aliam, præter hanc, ad eam Ecclesiam Joannes scripserit? Satius equidem hanc statuimus, quam aliquam aliam deperditam asseramus. Hæc Ligfootus, quæ tamen doctis dijudicanda relinquit. Nos vero huic sententiæ neminem facile adhæsurum putamus, quod conjectura sit imbecillior. Maxime enim ambigitur, an Caius, ad quem Joannes suam dedit Epistolam, Corinthi, an potius in Asia & ortum, & domicilium habuerit.

Dubitatur etiam, an Joannes ad Ethnicos, an ad Judæos Fideles hanc eamdem scripserit. Plerique stant pro Judæis: cui nos opinioni adversum nihil per totam Epistolam advertimus. Bartholomæus Petri, qui opus in hanc Epistolam ab Estio inceptum & prope perfectum continuavit, inde & ad Gentes Joannem scripsisse haurit, quod eos ad idololatriæ fugam cohortetur (*g*): *Custodite vos a simulacris*. Quis vero prohibet, quominus S. Apostolus Judæos ita monuerit, ne in Regionibus exteris, & in mediis Ethnicis & Idololatris degentes, facile ad Idolorum cultum perducerentur?

Hujus Epistolæ Auctor nullibi nomine suo adscripto, ita semper loquitur, ut se nullatenus prodat: proditur vero a stilo, a methodo, a sententiis, & potissimum a charitate, qua Joannes affluens per totam Epistolam undique redundat. Per eadem, per quæ Evangelium, verba exorditur: *In principio*: vocem *Logos* (*h*) adhibet, ut Dei filium designet, & Græcum verbum *eraton* (*i*), quod *contemplari* significat, pro *videre* usurpat. Suo vero nomine, inquit Grotius, quemadmodum Apocalypsim, & hanc Epistolam non inscri-

(*a*) *August. Quæst. Evangel. l. 2. cap.* 39. (*b*) *Possidius Indicul. Oper. S. Aug.* [illegible] *Vener. Beda apud* [illegible] *Prolog. in Epist. Canonic. Vide & Pseudo-Hygin. Epist.* [illegible] *ad Valerian.* (*c*) *Baron. ad ann.* [illegible] (*d*) *Ligfoot.* [illegible] *in* 1. *Corinth.* [illegible]
(*e*) 3. *Joan.* 9. *Scripsissem forsitan Ecclesiæ, sed is, qui amat Primatum gerere, Diotrephes non recipit nos.*
(*f*) 1. *Corinth.* 1. 14. (*g*) 1. *Jo.* 5. 21. (*h*) 1. *Joan.* 5. 7. (*i*) 1. *Joan.* 1. 1.

scripsit, ne Romanis, cum eam ad Regiones illis infensas per Mercatores Ephesios mitteret, de suis Epistolis suspicionem crearet, & in Christianos eorumdem odium, & persecutionem excitaret. Baronius *Epistolam ad Parthos* inscriptam, inscriptionem vero deperditam censet.

Paulo ante Hierosolymæ eversionem in Insula Pathmos hanc Joannem dedisse, Grotius autumat & revera proximi Urbis Hierosolymæ excidii mentio fieri videtur illis verbis (*a*): *Filioli novissima hora est* Verum Grotius, qui e Pathmos Insula scriptam asserat, S. Joannem annis pluribus (*b*) post Judæorum bellum & Hierosolymæ excidium in eam Insulam a Domitiano amandatum fuisse, reminisci debuerat.

Diu postquam ab exilio reversus fuerat, ab Joanne exaratam alii putant (*c*). Verum adversus Cerinthi, & Simonis Discipulos, aliosque ejusdem ætatis hæreticos Christi Divinitatem impugnantes, & eum non vere, sed per speciem tantummodo venisse asserentes, scriptam fuisse & legentibus constat, & S. Clementis Alexandrini, Sancti Epiphanii, Sancti Hieronymi, aliorumque plurimorum testimonio probatur. Quamobrem paulo ante Romanorum, Judæorumque bellum, diu[illegible] exaratam putat. [illegible] Simon eadem, qua Paulus, ætate in vivis agebant, ut ex Pauli Epistolis (*d*), & Epiphanii etiam auctoritate satis ostenditur (*e*). Hinc fit, ut de hac Epistola, veluti de quadam in S. Joannis Evangelium præfationis specie, sit cogitandum.

Ephesi data a quibusdam subscriptionibus exhibetur quod sane a vero procul non abest, eum S. Joannem diu in Asia Minori versatum a Veteribus accipiamus (*f*) Quo tamen data fuerit anno, hucusque nemo certo constituit. Si ante Hierosolymæ eversionem, ante annum Christi 70. statuenda est, & quo anno Joannes 70. seu 74. annis natus in Asia forte morabatur. Si post ipsum Joannem ab exilio restitutum, & post suum Evangelium, post Christi annum 96. est collocanda, & tum Joannes annum prope centesimum agebat

Hac in Epistola Joannes illos sibi retundere proposuerat, 1. qui bona opera ad salutem necessaria negabant (*g*), 2. qui Jesum a Christo separabant, & eum Christum minime esse asserebant (*h*); 3. qui Christum non vere, sed per speciem tantummodo venisse dictitabant (*i*). Hos errores, quos potissimum oppugnat, Simon Magus, Cerinthus, eorumque asseclæ ad Ecclesiæ perniciem evulgabant. Fideles præterea Dei filios, hæreticos vero & pravos doctores filios Diaboli appellat (*k*). Ut Fidei, & patientiæ inhæreant, Fideles hortatur Dei erga nos, [illegible] erga fratres amorem plurimum [illegible] Prophetas & Pseudo-Doctores [illegible] denique, innocentiam, & Charitatem, Fidelium esse characterem ostendit.

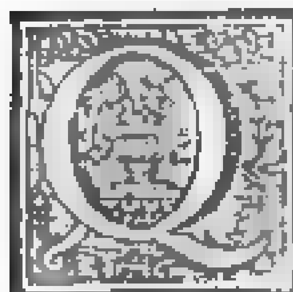
(*a*) 1. *Joan.* 2. 18. (*b*) *Tertullian. Præscript. p.* 365. *Auct. Quæst. in Vet. & Nov. Testam. inter Opera S. August. q.* 72. *tom.* 3. *Append. pag.* 71. *Sulpit. Sever. lib.* 2. *Primas. & Villalp. in Apocal. Alii.* (*c*) *Baron. ad ann. Christ.* 99. *art.* 7. 8. (*d*) *Vide Comment. in Epist. ad Galat. & ad Thessalon.* (*e*) *Epiphan. hæres.* 28. *Vide Tillemont. tom.* 2. *art. de Cerintho.*
(*f*) In Asiam forte migravit circa ann. Christi 66. anno eodem, quo Sanctus Petrus, & S. Paulus martyrium consummarunt. (*g*) 1. *Joan.* 3. 4. *&c.* (*h*) 1. *Joan.* 2. 18. *&c.* (*i*) 2. *Joan.* 4. 1. 2. 3. 6. 8. 11. 18. (*k*) 1. *Jo.* 3. 15.

EPI-

EPISTOLA
B. JOANNIS APOSTOLI
PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Joannes quod de Christo vidit, & audivit, aliis annuntiat, ut una cum ipso socientur Deo, & Christo ejus Filio, cujus sanguine hominum peccata mundantur: porro qui se peccasse negat, Deum mendacem facit.

1 Uod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ;

2 & vita manifestata est, & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.

3 Quod vidimus & audivimus, annuntiamus vobis, ut & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ejus Jesu Christo.

4 Et hæc scribimus vobis, ut gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum.

5 Et hæc est annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiamus vobis
(* Joan. 8. 12.) * Quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ.

6 Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus.

7 Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad invicem, * & sanguis Jesu Christi Filii ejus emundat nos ab omni peccato. (* Hebr. 9. 14. 1. Petr. 1. 19. Apoc. 1. 5.)

8 Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. (* 3. Reg. 8. 46. 2. Par. 6. 36. Prov. 20. 9. Eccles. 7. 21.)

9 Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.

10 Si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis.

CAPUT II.

Jesus Christus advocatus noster est apud Patrem, & propitiatio pro peccatis totius mundi: observatione autem mandatorum Dei comprobatur vera Dei notitia, ac dilectio: quod sit vetus ac novum mandatum: quis sit in luce & in tenebris: variis scribit ætatibus, revocans a mundi dilectione, & ab hæreticis, ac monens, ut semel acceptæ fidei adhæreant sequentes ductum Spiritus sancti.

1 Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum:

2 & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

3 Et in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus.

4 Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est.

5 Qui autem servat verbum ejus, vere

re in hoc charitas Dei perfecta est. & in hoc scimus, quoniam in ipso sumus.

6 Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.

7 Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Mandatum vetus est verbum, quod audistis.

* Joan. 13. 34. & 15. 12.

8 * Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est & in ipso, & in vobis, quia tenebræ transierunt, & verum lumen jam lucet.

9 Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc.

* Infr. 3. 14.

10 * Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est.

11 Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.

12 Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.

13 Scribo vobis, patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis, adolescentes, quoniam vicistis malignum.

14 Scribo vobis, infantes, quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.

15 Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo,

16 quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.

17 Et mundus transit, & concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

18 Filioli, novissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus, quia novissima hora est.

19 Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

20 Sed vos unctionem habetis a Sancto, & nostis omnia.

21 Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: & quoniam omne mendacium ex veritate non est.

22 Quis est mendax, nisi is, qui negat, quoniam Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium.

23 Omnis, qui negat Filium, nec Patrem habet: qui confitetur Filium, & Patrem habet.

24 Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in Filio, & Patre manebitis.

25 Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

26 Hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27 Et vos unctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo.

28 Et nunc, filioli, manete in eo, ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in adventu ejus.

29 Si scitis, quoniam justus est, scitote, quoniam & omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est.

CAPUT III.

De Dei erga nos charitate, & quomodo distinguantur qui ex Deo sunt, et qui ex diabolo: de dilectione et odio fratrum: qui mente puritate et fide in Christum quippiam a Deo petit, impetrat.

1 VIdete, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nomi-

ne-

nemur, & simus. Propter hoc mundus non novit nos, quia non novit eum.

2 Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

3 Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

4 Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas.

* Isaiae 53. 9. 1. Petr. 2. 22.

5 Et scitis, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret: * & peccatum in eo non est.

6 Omnis, qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum.

7 Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est, sicut & ille justus est.

* Joan. 8. 44.

8 * Qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.

9 Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

10 In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis, qui non est justus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum:

* Joan. 13. 34. & 15. 12. * Gen. 4. 8.

11 quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, * ut diligatis alterutrum.

12 Non sicut * Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus justa.

13 Nolite mirari, fratres, si odit vos mundus.

* Lev. 19. 17. Supr. 2. 10.

14 Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. * Qui non diligit, manet in morte.

15 Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

* Joan. 15. 13.

16 * In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere.

* Luc. 3. 11. Jac. 2. 15.

17 * Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo?

18 Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.

19 In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus: & in conspectu ejus suadebimus corda nostra.

20 Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum, major est Deus corde nostro, & novit omnia.

21 Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.

* Matth. 21. 22.

22 * & quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus.

* Joan. 6. 29. & 17. 3.

23 * Et hoc est mandatum ejus: Ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.

* Joan. 13. 34. & 15. 12.

24 * Et qui servat mandata ejus, in illo manet, & ipse in eo: & in hoc scimus, quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

C A P U T IV.

Qui spiritus ex Deo sint, et qui non: cum Deus sua nos dilectione prævenerit, dato pro nobis Filio suo, debemus et nos Deum ac proximum diligere: perfecta autem charitas foras mittit timorem.

1 CHarissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.

2 In hoc cognoscitur spiritus Dei. omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum

ſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt:
3 & omnis ſpiritus, qui ſolvit Jeſum,
ex Deo non eſt, & hic eſt Antichri-
ſtus, de quo audiſtis quoniam venit, &
nunc jam in mundo eſt.
4 Vos ex Deo eſtis, filioli, & vici-
ſtis eum, quoniam major eſt qui in vo-
bis eſt, quam qui in mundo.
* Joan. 8. 47. 5 * Ipſi de mundo ſunt: ideo de
mundo loquuntur, & mundus eos audit.
6 Nos ex Deo ſumus. Qui novit De-
um, audit nos: qui non eſt ex Deo,
non audit nos. In hoc cognoſcimus Spi-
ritum veritatis, & ſpiritum erroris.
7 Chariſſimi, diligamus nos invicem,
quia charitas ex Deo eſt. Et omnis
qui diligit, ex Deo natus eſt, & co-
gnoſcit Deum.
8 Qui non diligit, non novit Deum,
quoniam Deus charitas eſt.
* Joan. 3. 16. 9 * In hoc apparuit charitas Dei in
nobis, quoniam Filium ſuum unigenitum
miſit Deus in mundum, ut vivamus
per eum.
10 In hoc eſt charitas: non quaſi nos
dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe
prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum
propitiationem pro peccatis noſtris.
11 Chariſſimi, ſi ſic Deus dilexit nos,
& nos debemus alterutrum diligere.
* Joan. 1. 18. 1. Tim. 6. 16. 12 * Deum nemo vidit umquam. Si
diligamus invicem, Deus in nobis ma-
net, & charitas ejus in nobis perfecta eſt.
13 In hoc cognoſcimus, quoniam in
eo manemus, & ipſe in nobis: quoniam
de Spiritu ſuo dedit nobis.
14 Et nos vidimus, & teſtificamur,
quoniam Pater miſit Filium ſuum Salva-
torem mundi.
15 Quiſquis confeſſus fuerit, quoniam
Jeſus eſt Filius Dei, Deus in eo manet,
& ipſe in Deo.
16 Et nos cognovimus, & credidimus
charitati, quam habet Deus in nobis.
Deus charitas eſt: & qui manet in cha-
ritate, in Deo manet, & Deus in eo.
17 In hoc perfecta eſt charitas Dei
nobiſcum, ut fiduciam habeamus in die
judicii: quia ſicut ille eſt, & nos ſumus
in hoc mundo.
18 Timor non eſt in charitate: ſed
perfecta charitas foras mittit timorem,
quoniam timor pœnam habet: qui autem
timet, non eſt perfectus in charitate.
19 Nos ergo diligamus Deum, quo-
niam Deus prior dilexit nos.
20 Si quis dixerit, quoniam diligo
Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax
eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum,
quem videt, Deum, quem non videt,
quomodo poteſt diligere?
21 * Et hoc mandatum habemus a * Joan. 13. 34. & 15. 12.
Deo, ut qui diligit Deum, diligat & Epheſ.
fratrem ſuum. 5. 2.

CAPUT V.

De natis ex Deo, veraque erga ipſum charitate, fides mundum vincit: tres in terra teſtantur Chriſtum verum hominem, & tres in cœlo verum Dei Filium, in quem credens habet vitam æternam: de peccato ad mortem, & non ad mortem.

1 OMnis, qui credit, quoniam Jeſus
eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt.
Et omnis, qui diligit eum, qui genuit,
diligit & eum, qui natus eſt ex eo.
2 In hoc cognoſcimus, quoniam dili-
gimus natos Dei, cum Deum diliga-
mus, & mandata ejus faciamus.
3 Hæc eſt enim charitas Dei, ut
mandata ejus cuſtodiamus: & mandata
ejus gravia non ſunt.
4 Quoniam omne, quod natum eſt
ex Deo, vincit mundum: & hæc eſt
victoria, quæ vincit mundum, fides no-
ſtra.
5 * Quis eſt, qui vincit mundum, * 1. Cor. 15. 57.
niſi qui credit, quoniam Jeſus eſt Filius
Dei?
6 Hic eſt, qui venit per aquam &
ſanguinem, Jeſus Chriſtus, non in aqua
ſolum, ſed in aqua & ſanguine. Et
ſpiritus eſt, qui teſtificatur, quoniam
Chriſtus eſt veritas.
7 Quoniam tres ſunt, qui teſtimonium
dant in cœlo: Pater, Verbum, & Spi-
ritus ſanctus: & hi tres unum ſunt.

8 Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.

9 Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo.

10 Qui credit in Filium Dei, habet
testimonium Dei in se. * Qui non cre- (* Joan. 3. 18.)
dit Filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo.

11 Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est.

12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium, vitam non habet.

13 Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14 Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: quia quodcumque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos.

15 Et scimus, quia audit nos quidquid petierimus: scimus, quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo.

16 Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis.

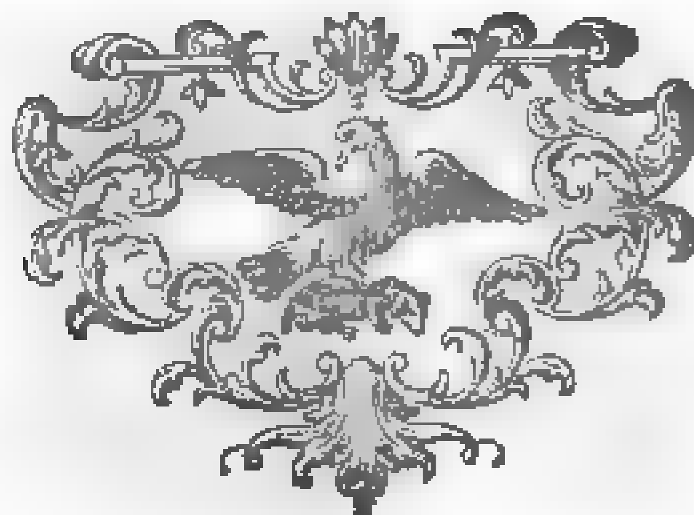
17 Omnis iniquitas peccatum est: & est peccatum ad mortem.

18 Scimus, quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat; sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum.

19 Scimus, quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est.

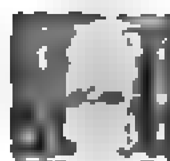
20 Et scimus, quoniam Filius Dei
venit, * & dedit nobis sensum, ut co- (* Luc. 24. 45.)
gnoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, & vita æterna.

21 Filioli, custodite vos a simulacris. Amen.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN SECUNDAM S. JOANNIS EPISTOLAM.

HANC secundam, & quæ eam consequitur, Epistolam Auctorum discrepatio S. Joanni Apostolo sæpe eripuit (*a*) Fuere, qui alteri Joanni, cognomine Seniori, cujus sepulchrum Ephesi ostenditur, & cujus apud Papiam, Eusebium, & Hieronymum mentio, eas tribuerint. Hoc sane dubium, quod usque ad quartum sæculum Ecclesias in contraria distraxit, nostra iterum ætate a quibusdam invectum est, qui eas Epistolas ab Joanne exaratas omnino inficiantur (*b*), his ducuntur argumentis. 1. Harum Epistolarum Scriptor non Apostolum, sed *Presbyterum*, seu Seniorem seipsum appellat. 2. Utramque ex his Epistolis diu Ecclesiæ rejecerunt, & nonnisi sero admodum in suam linguam converterunt. 3. Christiani nullius temeritas eo pervenisse credenda est, ut Apostolum repelleret, quemadmodum hic Epistolæ tertiæ Auctorem Diotrephem repulisse dicitur (*c*).

His respondemus, Apostolos & nomen, & sui Apostolatus dignitatem Epistolis semper præponere non consuevisse. In Epistola ad Hebræos Paulus, & ipse Joannes in sua prima, nomen suum prætermittunt. Porro nomen sibi suum suppressit, veritus ne, ut de prima ejusdem Epistola paulo ante Grotius suspicatus est, veritus, inquam, ne in manus Fidelium, a quibus prave acciperentur, incideret (*d*). Has profecto posteriores duas Epistolas in Scripturarum Canone diu non recensitas fuerunt: nemo tamen omnino rejectas fuisse asseret. Nos primo ad quartum & quintum usque sæculum, quibus unanimi consensu canonicæ haberi cœpere sunt, veluti Scripturas Sacras a Patrum plurimis allegatas fuisse, paulo post ostendemus.

Temere quidem asseritur, in alias linguas nonnisi sero admodum fuisse conversas. Nos eas in omnibus Latinorum, Syrorum, aliorumque Orientalium Collectionibus invenimus; & ab iisdem aliquando fuisse rejectas, nullibi ostenditur. Quod vero quædam Ecclesiæ, & Patres de eis dubitarint, canonica earum auctoritas inde minime evertitur. Diotrephis præterea audacia, qua Sanctum Joannem contemptui habebat, S. Apostoli auctoritati nil detrahit. Quo temeritatis non progrediatur superbia? Nonne & ipse Apostolus Paulus nihili habitus est, & maledictis affectus (*e*) Simonis & Cerinthi Discipulis, cæterisque Anti-Christi præcursoribus, quos Sanctus Petrus, Sanctus Paulus, Sanctus Jacobus, & Sanctus Joannes strenue impugnarunt, inter Christianos quidem merebant, Apostolos nihilominus, eorumque doctrinam despicatui habebant.

Joannem Seniorem, quem Papias (*f*) Præceptorem suum, & posteriorum duarum Joannis Epistolæ Auctorem appellat [illegible] ipse Hieronymus, qui ejus sepulchrum non cum sepulchro Sancti Joannis Evangelistæ Ephesi ostendi asserit, id a pluribus alterum ejusdem S. Evangelistæ monumentum reputari asserit (*g*). Qui Joanni Marco (*h*), de quo in Apostolorum Actis (*i*), has Epistolas tribuunt, nullo valido argumento ducuntur. Quare cum stilus, sententiæ, ratiocinia, & cæteræ circumstantiæ, tot potissimum sæculorum fides pro S. Joanne Evangelista nos stare compellant, & adversariorum prætereа argumenta vel inania sint, vel enervia, veterum instar utramque hanc Epistolam vere ab Joanne Evangelista exaratas fuisse cogimur.

Eo

(*a*) Origen. apud Euseb. lib. 6. cap. 25. Hist. Eccl. Hieron. de vir. Illustr. c. 9. Reliquæ duæ Epistolæ Joannis Presbyteri asseruntur, cujus & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur. Vide Papam apud eundem [illegible] (*b*) Grot. [illegible] (*c*) 3 Jo. 9. (*d*) Vid. [illegible] (*e*) 1 Cor. [illegible] (*f*) Apud Euseb. l. 3. c. 39. Hist. Eccl. (*g*) Hiero. de vir. Illustr. c. 9. [illegible] Evangelistæ esse. (*h*) Dodwell. Dissert. [illegible] (*i*) Act. 12. 25.

Eo dubii pr[illegible], cum [illegible] adig mus propterea, non[illegible] Concilia & Patres, [illegible] a Sancto Sancto insp[illegible] [illegible] [illegible]. Quidam Magni Conc[illegible] Carthag[illegible] Episcopus (a) [illegible] de qua hic [illegible] agi[illegible] [illegible] [illegible] a Sancto Joanne [illegible] [illegible] Sancto [illegible] H[illegible] tol[illegible] (b), Sanctus Gregorius Nazianzenus (c), Concilium Laodicenum (d), & Carthaginense tertium anni 397 (e), & Sanctus Clemens Alexandrinus (f), inter Canonicos Libros utramque recensent. S. Hieronymus, qui in Libro de viris Illustribus [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible], [illegible] [illegible] datam allegat (g) *[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], quam [illegible] [illegible] [illegible], qui de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] Electæ Dominæ, & filiis ejus, quos ego diligo in veritate &c.* S. Irenæus (h) [illegible] Christi Discipuli nomine, nomine vero Beati Joannis Alexander Alexandrinus (i), & S. Athanasius [illegible] [illegible] [illegible]. Athanasius præterea (k) [illegible] [illegible], cui Rufinus (l), S. Augustinus (m), Innocentius I (n), & alii Recentiores ultro adhærent.

De Electa, ad quam data est Epistola, [illegible] [illegible]. Nob[illegible] [illegible] M[illegible] [illegible] [illegible] E[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], cui una cum familia ab Hæreticis Filii Dei Divinitatem, & Incarnationem impugnantibus Sanctus Joannes per hanc Epistolam cavit. Hæc vero sententia magnis difficultatibus obvolvitur. Sanctus Athanasius [illegible] Matronæ nomen *Kyriam* seu *Dominam* (o), *Electam* vero epithetum, seu præclarum [illegible] putat *Dominæ, Deo electæ*. Verum alii & *Electam* & *Dominam* utrumque honoris titulum putant (p). Joannem vero addunt [illegible], & hujus Matronæ nomen consulto prætermisisse, præsertim cum & Epistolæ delator, & illius, & characteres Joannis optime noscerentur. Quem morem & in tertia Epistola amplexus, [illegible] nomine [illegible], *Caji* seu *Caji* cognomine, non proprio nomine, eum, ad quem scribit, designat.

Non [illegible], [illegible] (q) hanc Epistolam [illegible] Matronæ, sed toti Ecclesiæ scriptam [illegible], quam S. Joannes per ænigmata & symbolice *Dominam* & *Electam* appellat: eamdem præterea, veluti cum [illegible] [illegible] unum quid constitueret, plurali [illegible] [illegible]. *Electa* tandem *Sororis* [illegible], [illegible] *futuram*, nempe, [illegible], Ecclesiæ & Christianorum Ephesi [illegible] salutat. S. Petrus Ecclesiam Romanam (r) salutat nomine *Ecclesiæ, quæ est in Babylone collecta*. Fideles in Apostolorum Scriptis *Electi* sæpissime appellantur (s). Si per *Dominam Electam* quamdam Ecclesiam, & si per *ejus sororem Electam una cum hac* Ecclesiam alteram S. Joannes indicat, extraordinarium [illegible] [illegible] genus adhibuit. Tempora vero & circumstantiæ figuratas aliquando [illegible] adhiberi expostulant, [illegible] [illegible], quod [illegible] non expedit. S. Petrus in prima sua Epistola (t), & S. Joannes in Apocalypsi (u) Romam appellant Babylonem, Neronem S. Paulus Leonem vocat (x). Prophetæ similibus [illegible] sæpissime [illegible]. Quare [illegible] [illegible] non Matronam hic, sed Ecclesiam quamdam intelligunt, cum præsertim Fides minime utrinque lædatur. S. Clemens Alexandrinus (y) Babyloniam Matronam, ad quam S. Joannes scribebat, *Electam* fuisse tradit.

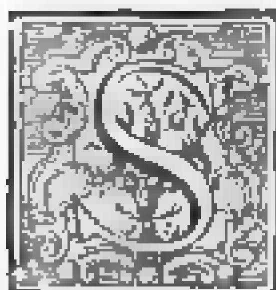
Quo tempore scripta fuerit, ignoramus: forte eodem, quo prima, cum pravos eosdem Doctores, & eosdem, Simonis nempe, Cerinthi, & Gnosticorum errores impugnet. Forte etiam Ephesi datam credimus, cum & hanc, & ceteras Asiæ Ecclesias Apostolus gereret, qui tandem se ad eam [illegible] [illegible] cito adventurum, *Electæ* pollicetur.

EPI-

(a) *Apud Cypr. p. 497.* (b) *Concil. Carth. [illegible]* (c) *Gregor. Naz. car. 34.* (d) *Concil. Laod. can. 60.* (e) *Concil. 3. Carth. can. 47.* (f) *Clem. Alex. in Hypotyp. apud Euseb. l. 6. c. 14.* (g) *Hier. Ep. [illegible]* (h) *Iren. l. 1. c. 16. [illegible]* (i) *Alex. apud Socrat. l. 1. c. 6.* (k) *Athanas. in Synop. & in Ep. Fest.* (l) *Rufin. Exposit. Symb. apud Cypr. p. 333.* (m) *Aug. de Doctr. Chr. l. 2. c. 8.* (n) *Innoc. I. Ep. 3. [illegible]* (o) *Athanas. in Synops.* (p) *[illegible] Patr. & Comm.* (q) *Quidam apud Oecumen. hic, Man[illegible] Differt. in Concil. Trident. [illegible] Bellarmin. Lor. de Lore l. [illegible] Hammond.* (r) *1. Petr. 5. 13.* (s) *Coloss. 3. 12. Rom. 16. 13. & 1. Petr. 1. 1.* (t) *1. Petr. 5. 13.* (u) *Apoc. 14. 8. & 17. 5. & 18. 2. [illegible]* (x) *Timoth. 4. 17.* (y) *Clem. Alex. Commentar. in hanc epist. a Cassiodoro Latine versum.*

EPISTOLA
B. JOANNIS APOSTOLI
SECUNDA.

Electam hanc, ejusque Filios in charitate & fide confirmat, ne ab hæreticis seducantur: idque paucis; cetera servans, donec ad eos veniat.

1 SEnior Electæ dominæ, & natis ejus, quos ego diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes, qui cognoverunt veritatem,
2 propter veritatem, quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum.
3 Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre, & a Christo Jesu Filio Patris in veritate, & charitate.
4 Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre.
5 Et nunc rogo te, domina, non tamquam mandatum novum scribens
* Joan. 13, 34. & 15, 12. tibi, sed quod habuimus ab initio, * ut diligamus alterutrum.
6 Et hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata ejus. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis:
7 quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur, Jesum Christum venisse in carnem. hic est seductor, & antichristus.
8 Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis, sed ut mercedem plenam accipiatis.
9 Omnis, qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem, & Filium habet.
10 Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis.
11 Qui enim dicit illi AVE, communicat operibus ejus malignis.
12 Plura habens vobis scribere, nolui per chartam, & atramentum. spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui, ut gaudium vestrum plenum sit.
13 Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

PRÆFATIO IN TERTIAM S. JOANNIS EPISTOLAM.

Nitro fatendo S. Joannis Epistola & de ipsius canonica auctoritate monemus. An præterea vere hæc Apostoli Joannis fuerit, a Veteribus dubitatum est, & ab iisdem alteri Joanni, cognomento Seniori, quem Papias Presbyterum suum appellat, adscriptam [illegible]. Veruntamen & ejus stylo, characteribus, cæterisque circumstantiis, & unanimi, postremum a quarto hucusque sæculo, Ecclesiæ consensu ducti, & ab Joanne Apostolo exaratam credimus, & Scripturam Sacram atque Canonicam reputamus.

Cajus, ad quem hæc traditur, alter est forte ex duobus Pauli Apostoli Discipulis, quorum utrumque hoc n[illegible] latum novimus. Ex his cele[illegible] Corinthi ortus, a S. Paulo F[illegible] mysteriis initiatus, & baptismate (*) ablutus, in eadem urbe Apostolum hospitio excepit. Quare Paulus hæc de ipso ad Romanos (a): *Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia.* Beda (b), Ambrosiaster (c), Ado, post quos & Lightfootus (d), atque Interpretum plerique hunc esse putant, cui S. Joannes tertiam hanc Epistolam inscribit. Alii Cajum Derbæum (e), de quo in Actis (f), verosimilius credunt. Cajus sane, de quo hic, in Asia potius, quam Corinthi morabatur. Caji cujusdam Macedonis S. Pauli Discipuli (g) meminit S. Lucas, qui cum Apostolo Ephesum profectus, in seditione Demetrii vitæ discrimen subiit. Hunc vero Grotius (h) cum Cajo Derbæo confundit, quem e Lycaonia oriundum, & Thessalonicæ natum asserit. Hac tamen de re certi nihil.

Illud tantummodo constat, quod Cajus, ad quem hanc Joannes, eidem S. Apostolo apprime charus, hospitalitati potissimum incumbebat, vel invito Diotrephe, ejusdem, ut credimus, Urbis, in qua ipse versabatur, Episcopo, qui fratres ad Fidem ab Judaismo conversos hospitio excipi interdixerat, & eos, qui excepissent, anathemate mulctabat. Fratres omnes, & Joannes potissimum, Caji pietatem, virtutemque commendabant, cui hic S. Apostolus se cito adventurum spondet, ut eum invisat, & Diotrephis audaciam retundat. Grotius in altera ex septem Ecclesiis, de quibus mentio in Apocalypsi (i), Lightfootus vero Corinthi Cajum commorantem perhibent. Nos hanc Epistolam Epheso datam, & in aliquam ex proximis Civitatibus missam arbitramur. Quo anno [illegible] pta fuerit an[illegible] Baronius, post quem alii plures, ab Joanne anno circiter 97. nato singulas tres Epistolas exaratas asserit: alii vero ante Evangelium & Apocalypsim conscriptas suspicantur.

A Judæis Fidelibus, qui Evangelio enunciando addicti vagabantur, & ab Ethnicorum domis & contubernio abstinebant, hanc Epistolam delatam fuisse, simillimum vero ducimus. Quare ita de hac reputandum, veluti de Epistola eorumdem Concionatorum commendatitia (k). Illud ex hac Epistola constat, quod Gentium, & Judæorum Fideles non semper inter se convenirent, quodque plurimum elaborandum esset, ut mutua eorum simultas divelleretur. In S. Pauli Epistolis earumdem dissensionum inter Judæo-

(*) 1. Cor. 1. 14. (a) Ad Rom. 16. 23. *Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia.* (b) *Beda in h. l. & p. 730.* (c) *Ambrosiast. ad Rom. 16.* (d) *Lightfoot. Chronogr. p. 131. Hugo, Glossa, Lyran. Menoch. Tirin.* (e) *Tillem. t. 2. S. Paul. art. 13. & Not. 30.* (f) *Act. 20. 4.* (g) *Act. 19. 29.* (h) *Grot. in Act.* (i) *Apoc. c. 2. & 3.* (k) *Vide vers. 5. 6. 7. & 8. 10.*

dæorum & Gentium Fideles semina leguntur. Quare Apostolus in id præcipue incubuit, ut hinc Judæos se Gentibus anteferentes, compesceret, inde vero Gentes Judæos contemptui habentes coerceret (*a*). Alibi Fidelium ex Gentibus audaciam comprimit, eisque interdicit, ne Evangelica omnes promiscue cibos comedendi libertate abutentes, Judæis crearent offensionem (*b*). Hebræis denique adversatur, quod Gentes ad Legalia compellere niterentur (*c*). Quæ sane omnia demonstrant, quam mirifice Apostoli de Fidei rebus, & Ecclesiæ regimine inter se convenirent.

[*a*] *Vide Epist. ad Rom. per totam.* (*b*) *Vide Ep. ad Cor.* (*c*) *Vide potissimum Ep. ad Galat. & Ep. ad Philipp.*

EPISTOLA
B. JOANNIS APOSTOLI
TERTIA.

Gaium collaudat, quod in veritate ambulet, & peregrinos humane excipiat; subdens de Diotrephis calumniis, & inhumanitate, ac Demetrio optimum perhibens testimonium, subjungens se illum brevi invisurum.

1 SEnior Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate.
2 Charissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi, & valere, sicut prospere agit anima tua.

3 Gavisus sum valde venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas.

4 Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam, filios meos in veritate ambulare.

5 Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos,

6 qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ: quos benefaciens deduces digne Deo.

7 Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes a Gentibus.

8 Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9 Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

10 Propter hoc si venero, commonebo ejus opera, quæ facit, verbis malignis garriens in nos: & quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres, & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia ejicit.

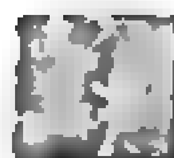
11 Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum.

12 Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testimonium perhibemus: & nosti, quoniam testimonium nostrum verum est.

13 Multa habui tibi scribere, sed nolui per atramentum, & calamum scribere tibi.

14 Spero autem protinus te videre, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

PRÆFATIO IN EPISTOLAM S. JUDÆ.

Udas cognomento *Thaddæus* sive *Lebbæus*, & *Zelotes*, & juxta Origenem (*a*), Chrysostomum (*b*), Hieronymum (*c*), Gelasium Papam (*d*), & alios nonnullos, interdum *Frater Domini* (*e*) idcirco appellatur, quod filius Mariæ sororis B. Virginis, & S. Jacobi Minoris Hierosolymorum Episcopi frater esset (*f*). Ex uxore, quam Nicephorus Mariam vocat, excepit liberos. Hegesippus enim duorum Martyrum ejus Nepotum meminit (*g*). Ejus, quæ extat, Epistola inter Catholicas ultima recensetur, quam non uni peculiari Ecclesiæ, sed omnibus Fidelibus a Deo Patre dilectis, & a Christo Domino vocatis inscribit; ex cujus versiculo decimo septimo, quo Petri, veluti absentis, quod [illegible] fatis agentis, [illegible] ex toto eodem [illegible] [illegible] Principis phrasim quammaxime accedit, omnibus locis, qui Christianæ Fidei nomen dederant, & in Orientis Provinciis versabantur, Epistolam suam scripsisse videtur.

Jamdiu ad eos scribere optantem aliud usque se prohibitum idcirco fuisse ostendit, quod pravis quibusdam Doctoribus per doctrinas, nefariosque mores ultimam Ecclesiæ perniciem molientibus, oppugnandis, totam suam operam collocasset. Simonianorum præcipue eum hic meminisse credimus, & Nicolaitarum, aliorumque ejus ætatis Hæreticorum (*h*), qui in Historiis Gnostici appellantur: quorum prava sententiæ, & pudenda dogmata a S. Epiphanio, a S. Irenæo, & a ceteris vetustis Patribus referuntur. Eos quidem S. Judas quibusdam coloribus ita pingit, ut iis minime blandiri videatur: verum de lubricis eorum Hæreticorum moribus non nisi caute loquendum est.

Sub Epistolæ exitum, ut Fidei & Charitati firmissime adhæreant, & precibus studiose addicti a Deo misericordiam, & æternam vitam expectent, Fideles hortatur, eo usque rogat, ne Fratrum, qui ab Hæreticis decipi facile possent, salutem negligant, atque veluti a medio flammarum eripiant, quos Hæreticorum fraus in errores impulerat. Verecunde, denique concludit (*i*), *Et eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam*.

Quo tempore eam scripserit, ignoramus; sane post Hæreticos, quorum meminisset. Apostolos veluti aliquandiu [illegible] (*k*): quatenus cum secundæ Petri [illegible], & ad secundam Pauli ad Timotheum alludat (*l*), post eorum mortem, nempe post annum Christi 66 eamdem inscriptam esse putamus. Qui vero post Neronem, imo & post Hierosolymæ excidium exaratam diceret, utique non procul a veritate facile aberraret.

Omnes profecto Ecclesiæ inter Canonicas Scripturas hanc non semper recensuere; quare an Canonica foret, Veteres nonnulli dubitarunt: imo & plurimi, Eusebio (*m*), Hieronymo (*n*), & Amphilochio (*o*) testibus, canonicam ejus auctoritatem impugnarunt. Eusebius propterea a Scriptoribus Ecclesiasticis vix al-

Ddd 2 lega-

(*a*) Origen. in Matth. 13. p. 199. (*b*) Chrys. tom. 4. hom. 32. p. 400. (*c*) Hieron. in Galat. c. ... in Matth. cap. 7. (*d*) Vide Pierum Marquartiq. pag. 170. (*e*) Marth. 13. 5.
(*f*) Vide Tillemont. tom. 1. pag. 680. Nic. 1. ... l. 1. ... (*g*) Hegesipp. apud Eusebium Hist. Eccl. lib. 3. cap. 20. (*h*) Epiph. haeres. ... Orthodox. ... ad vers. 4. ... Aust... in Epist. ... [illegible] (*i*) Jud. vers. 23. (*k*) Vide vers. 17 ... 2. Petr. 3. ... (*l*) Confer Jud. vers. ... cum 2. Timoth. 3. ... (*m*) Euseb. lib. 3. c. 25. Hist. Eccl. (*n*) Hier. de Vir. Illustr. cap. 4.
(*o*) Amphiloch. carm. ad Seleuc. Nazianz. ... 125.

legitam. Simul tamen in plerisque Ecclesiis publice perlectam testatur (*a*). Id circo autem a pluribus improbatam fuisse, quod Sanctus Judas e ex Libro Enoch, eo omni ex apocrypho nostra fide, veteris cujusdam prophetiæ meminerit: quod etiam de cadavere Moysis quiddam referat, cujus in Canonicis Veteris Testamenti Libris nulla mentio. Quare a quodam Apocrypho Opere, *Moysis assumptio* inscripto, depromptum credebatur.

Verum esto (*b*), S. Judas duo hæc Apocrypha Opera allegarit: ex iis tamen Libris, utpote Dei Propheta, vera a commentitiis secernere poterat. In iisdem proinde vera plurima referuntur, quæ S. Judas aliunde forte hauserat. De libro Enoch fusius egimus in Dissertatione ad Genesim. Quod vero ad *Assumptionem Moysis*, & S. Michaelis cum Dæmone de Moysis corpore altercationem attinet, in peculiari Dissertatione paulo ante perpendimus. S. Hieronymus magis abs re non esse putat (*c*), quod S. Judas apocryphum Librum citaverit, quam quod S. Paulus prophanos Poetas laudaverit. Plurimum tamen inter hos interest, quod S. Paulus prophanos ut prophanos, Sanctus Judas Enoch ut Prophetam allegat (*d*).

Putavit Grotius, eam Epistolam minime Apostolo Judæ esse tribuendam, sed Judæ alteri, decimoquinto Hierosolymæ Episcopo, qui paulo ante Barchochebam, Adriano imperante, florebat. Quare ea verba, *Frater autem Jacobi*, quæ eidem Epistolæ præfixerunt, ut ei majorem auctoritatem conferrent, ab Amanuensibus addita arbitratur: præsertim quod ipse Judas *Jesu Christi servum* se vocasse contentus, se nunquam Apostolum prodiderit; quod etiam Ecclesiæ omnes eam Epistolam ab initio excepissent, & in proprium quibus idiomate reddidissent, si ab Apostolo exaratam non ignorassent (*e*). Lutherani, Centuriatores, Anabaptistæ, & Kemnitius velut incertam rejiciunt, ut nimirum quodam validum ea de re argumentum proferentes: hæc enim, quæ modo protulimus, nil utique infirmant.

Porro verba illa, *Frater autem Jacobi*, Amanuensium fraude supposita, nulla conjectura probantur: quippe quæ in omnibus tam vetustioribus, quam recentioribus Exemplaribus leguntur. Apostoli sibi titulum in fronte ejusdem Epistolæ negavit S. Judas: cujus tamen Apostolici muneris privilegium vero illi Sancto asserit Evangelium. Profecto nec Sanctus Paulus speciosum illud Apostoli elogium scriptum voluit in fronte Epistolæ ad Ephesios, neque aurem ad Thessalonicenses, neque etiam ad Philemonem, sicut & ad Hebræos: nec Sanctus Joannes in fronte trium suarum Epistolarum. Nec invidia in genuinum Auctorem cruenda est ex ambiguitate quarumdam Ecclesiarum: cum dubitasse pariter constet nonnullas de Epistola secunda S. Petri, & geminis posterioribus Joannis. Nihil sane in hoc scripto Apostolo S. Juda repugnans, nihil tempus, non circumstantiæ: consonant hæretici, quos oppugnat, errores quos revincit. Recitat suppresso nomine verba e secunda Epistola S. Petri, & de Apostolis loquitur, quasi aliquandiu ante occubuissent. Quæ hæc non conveniunt ætati, qua S. Judas eo usque ætatis vixisse constat? Excidio Hierosolymæ superstitem fuisse credimus. Nemo unus inter Veteres, qui eam Epistolam laudavit, de alio Auctore ambigere se significavit: uno omnes assensu S. Judæ Apostolo tribuunt: ambigit nemo ante Grotium, qui in eam sententiam, Judam decimumquintum Hierosolymæ Episcopum hujus Operis genuinum esse scriptorem.

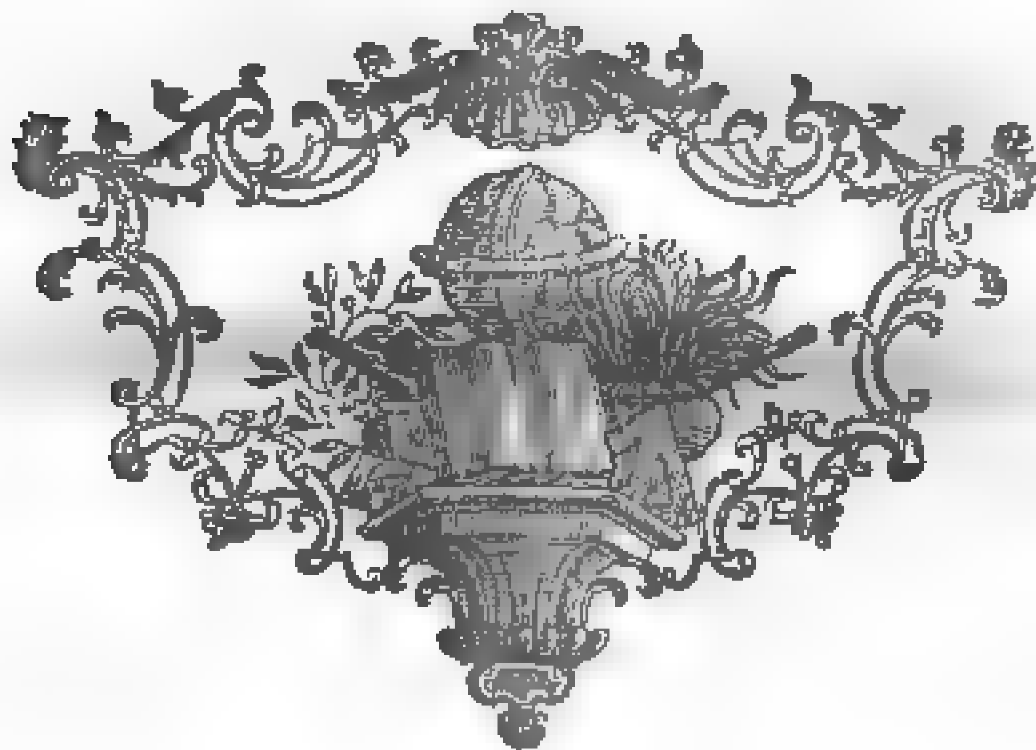
Nonnullorum Veterum ambiguitati Origenis testimonium objicimus (*f*), qui hanc Epistolam maxime commendans, a Sancto Juda exaratam perhibet, & cælestibus plurimis in pauca verba congestis sententiis celebrem testatur. Sanctus Epiphanius (*g*) se illud de Sancto Juda arbitratum asserit, quod Spiritu Sancto inspiratus adversus Gnosticos suam, quæ extat, Epistolam scripserit. S. Clemens Alexandrinus (*h*), Judam *Jesu Christi ser-*

(*a*) Euseb. l. 2. cap. 23. (*b*) Vide Aug. de Civit. cap. 23. & lib. 18. cap. 38. & Bened. Pereri hic, aliosque. (*c*) Hieron. in Tit. 1. (*d*) [illegible] in Supplementum de hoc scriptum ab Adamo [illegible]. (*e*) [illegible] Syriaca, Arabica, & Æthiopica versio in Polyglottis Anglicis [illegible] Syriaca & Arabica in Polyglottis [illegible]. Vide Cornel. a Lapid. Proœm. in hanc Epist. (*f*) Origen. in Matth. [illegible] (*g*) Epiph. hæres. 26. (*h*) Clem. Alex. Commentar. in hanc Epist. a Cassiodoro verf.

servum & fratrem Jacobi se dixisse contentum, a Fratre Domini se vocando per modestiam abstinuisse: alibi vero tam ipse Clemens (*a*), quam Tertullianus (*b*), veluti a S. Juda scriptam, & inter Canonicas Scripturas recensitam allegant.

A Conciliis Laodicensi (*c*), & Carthaginensi tertio (*d*), a S. Athanasio (*e*), a S. Cyrillo Hierosolymitano (*f*), a S. Gregorio Nazianzeno (*g*), a Rufino (*h*), a S. Augustino (*i*), ab Innocentio I. (*k*), & a Recentioribus ceteris in Sacrorum Librorum Catalogis hæc S. Judæ Epistola recensetur: quam præterea omnes, quorum modo meminimus, Patres allegant, hisque Lucifer Calaritanus (*l*), S. Ambrosius (*m*), S. Hieronymus (*n*), & alii plurimi ultro accedunt. Quare merito ambigi nequit, quod a quarto hucusque sæculo canonicam semper per omnes Ecclesias non obtinuerit auctoritatem.

(*a*) *Clem. Alex. in Strom. l. 3. & Pædagog. lib. 3.* (*b*) *Tertull. de Cultu Feminar. c. 4.*
(*c*) *Laodicens. Can. 60.* (*d*) *Carthag. can. 47.* (*e*) *Athanas. in Ep. Fest. & in Synops.*
(*f*) *Cyrill. Hierosol. Catech. 4.* (*g*) *Nazianz. carm. 34.* (*h*) *Rufin. Exposit. in Symbol. apud Cyprian. pag. 351.* (*i*) *Aug. de Doctr. Christ. lib. 2. c. 8.* (*k*) *Innoc. I. Epist. 3. cap. 7.*
(*l*) *Calaritan. Tract. de non conveniendo cum hæreticis.* (*m*) *Ambros. in Luc. 6. 28.*
(*n*) *Hieron. in Jerem. 29. 8. & in Ezechiel. 32.*

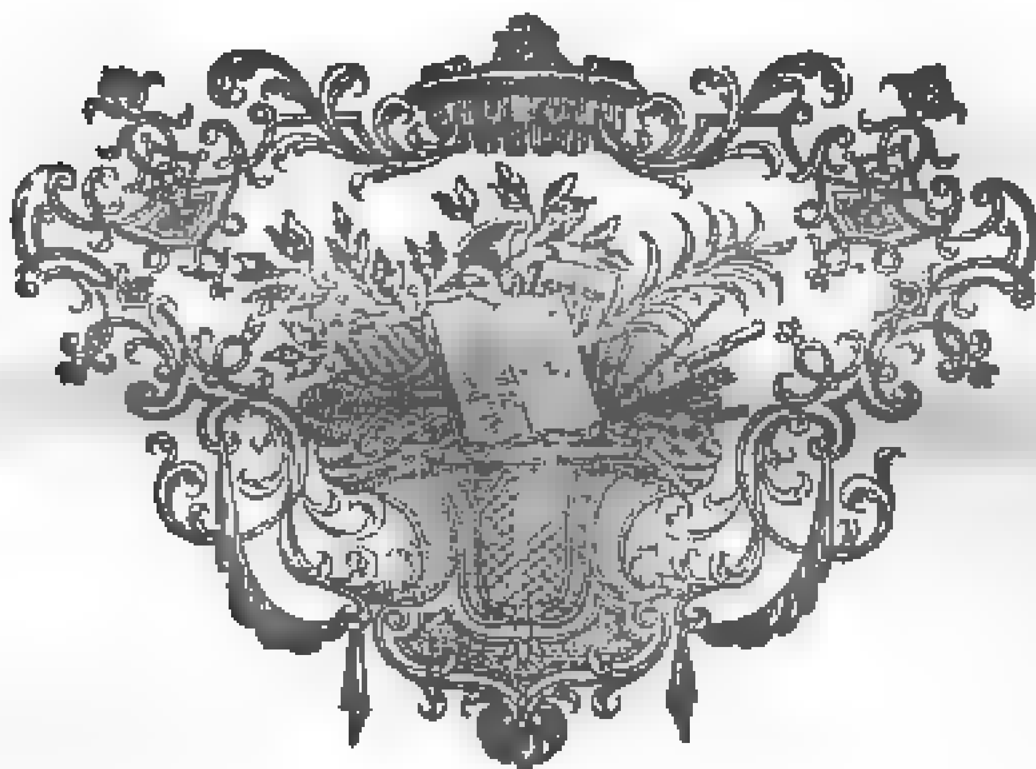
EPISTOLA CATHOLICA
B. JUDÆ APOSTOLI.

Monet, ut firmi sint in tradita semel fide adversus insurgentes impios ac lascivos, subdens de horum supplicio in modum Judæorum ac Sodomorum. nam & hi nullum veriti, effrænè feruntur in omnem carnis concupiscentiam, quos diversis rebus comparat. & istos ad Enoch ac Apostolorum de illis vaticinia revocat.

1 JUdas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his, qui sunt in Deo Patre dilectis, & Christo Jesu conservatis, & vocatis.
2 Misericordia vobis, & pax, & charitas adimpleatur.
3 Charissimi, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis, deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei.
4 Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc judicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem, & Dominum nostrum Jesum Christum negantes.
5 Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, * secundo eos, qui non crediderunt, perdidit: (* Num. [illegible])
6 Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine * reservavit. (* [illegible])
7 * Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, (* [illegible])
factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes.
8 Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant.
9 * Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiæ, sed dixit: Imperet tibi Dominus. (* [illegible])
10 Hi autem, quæcumque quidem ignorant, blasphemant: quæcumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.
11 Væ illis, quia in * via Cain abierunt, & * errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione * Core perierunt. (* [illegible] * Num. [illegible] * Num. [illegible])
12 Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, * nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, (* [illegible])
13 fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum.
14 Prophetavit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: * Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis (* [illegible])
15 facere judicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impii.
16 Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, * & os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus causa. (* [illegible])
17 Vos autem, charissimi, memores estote verborum, * quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi, (* [illegible])

18 qui

18 qui dicebant vobis, quoniam in
novissimo tempore venient illusores, se-
cundum desideria sua ambulantes in im-
pietatibus.
19 Hi sunt, qui segregant semetipsos,
animales, Spiritum non habentes.
20 Vos autem, charissimi, superædi-
ficantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ
fidei, in Spiritu sancto orantes,
21 vosmetipsos in dilectione Dei ser-
vate, expectantes misericordiam Domini
nostri Jesu Christi in vitam æternam.
22 Et hos quidem arguite judicatos:
23 illos vero salvate, de igne rapien-
tes. Aliis autem misereminini in timore,
odientes & eam, quæ carnalis est, ma-
culatam tunicam.
24 Ei autem, qui potens est vos con-
servare sine peccato, & constituere ante
conspectum gloriæ suæ immaculatos in
exultatione in adventu Domini nostri
Jesu Christi,
25 soli Deo Salvatori nostro, per
Jesum Christum Dominum nostrum,
gloria, & magnificentia, imperium, &
potestas ante omne sæculum, & nunc,
& in omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO IN APOCALYPSIM.

ARTICULUS PRIMUS.

Totius Apocalypsis idea, laudes, obscuritas, & vera explicandi difficultas.

Atis olim de Apocalypsi sententiæ. Nonnulli, quod obscura sit, veluti inanem rejecerant (*a*), alii (*b*) eidem explicandæ incumbere supervacaneum duxere, tum quod plurima Interpretes semper latuerint, tum quod mundus sit prius absolvendus, ut difficultatibus omnibus solutis figuræ singulæ percipi possint. Sapientiores vero sanius de Apocalypsi pronunciarunt. S. Dionysius Alexandrinus tertii sæculi Auctor perhibet (*c*): *Ego Librum hunc nullo modo auderem abrogare, præsertim cum adeo multi fratres eum tam magni æstiment, sed hanc notionem de eo apud animum concipio, longe abstrusiorem esse in illo materiam, quam mens mea facile consequi queat, & in singulis prope sententiis sensum quemdam mysticum involutum, & valde admirabilem delitescere, plane confiteor. Et quamquam eam ipse non intelligo, suspicor tamen intellectum quemdam reconditiorem verbis ipsis inclusum: atque istas res non propria ratione metior, ac pondero, sed Fidei potius tribuo, & altiora, Diviniora que profecto arbitror, quam quæ ipse adhuc possim cogitatione comprehendere valeam. Atque non eas improbo, quas non intelligo; sed ideo potius admiror, quod mentis acie lustrare non queo.*

Quam Dionysius Alexandrinus, tanti Apocalypsim faciebat Hieronymus, quam laudibus idcirco cumulans, *Apocalypsis Joannis*, inquit (*d*), *tot habet Sacramenta, quot verba. Parum dixi, & pro merito Voluminis laus omnis inferior est: in verbis singulis multiplices latent sententiæ.* Eadem profecto sapientiores nostri Critici de tanto Opere sentiunt, ad permaximam nobis utilitatis esse docentes, ejus obscuritatem non ad contemptum, sed ad illius potius reverentiam conferre tuentur (*e*), & de eo illud usurpandum censent, quod de Heraclito perhibuit Socrates (*f*): *Ea quidem, quæ intelligo, fortia sunt, puto item & quæ non intelligo: verum Delio quopiam natatore indigent.*

Non obstante ejus obscuritate, legentes suaviter adeo afficiuntur, ut permaximam Divinæ Majestatis existimationem concipiant, & de Jesu Christi Mysteriis, Victoriis, Regno, & judicio magnifice cogitent. Quidquid in Scripturis pulchrius, in hoc uno Libro congeritur (*g*): quidquid in Lege, & Prophetis vividius, atque ad majestatem magis compositum, novo quodam & clariori lumine hic augetur.

Cum apocalypsis Prophetiis sit undique referta, mirum sane non fuerit, si tenebris obvolvatur. Obscuritas enim ad Vaticiniorum naturam quodammodo spectat, tum potissimum, cum eorum eventus vel procul abest, vel actu perficitur. Tunc vero tantummodo perspicua fiunt, cum re peracta, cum iis, quæ prænunciata fuerant, eventus confertur. Ante Christi adventum Veteris Testamenti Prophetias quis noverat? De promisso sibi Messia generatim sciebant Judæi: verum Prophetarum de eo vaticinia, quæ sibi et inter se mutuo adversari videbantur, eam nubem induxerant, ut nonnisi post Servatoris obitum, & Resurrectionem depulerint. Idem profecto contigit Patribus, qui quatuor, seu

[*a*] *Quidam apud Dionys. Alex. Apud Euseb. l. 7. cap. 25.* [*b*] *Caßiodor. & alii quidam, Dionys. Alex. apud Euseb. l. 7. c. 25. de Dionys. Alex.* [*c*] *Dionys. Alex. apud Euseb. l. 7. Hist. Eccl. cap. 25.* [*d*] *Hier. Ep. ad Paulin.* [*e*] *Pereir. in Apoc.* [*f*] *Socrat. apud Laert. l. 2. n. 37.* [*g*] *Ruffin. Præfat. in Apocal.*

sos quoque primis Ecclesiae saeculis floruerunt. Quidam enim in praecipuis calamitatibus obortum omnem commenturi, & eventus ac longius non prospicientes, per illas Apocalypsis vaticinia perfici arbitrabantur: quidam vero de eorum prophetiis, rebus de manifestis intestinis prae oculis expositis, & post eventum eorum tantummodo percipiendis [illegible] denique de eo ut vaticinia investigando proculus detrectantes, ad figuratum, & allegoricum confugiebant, ad morum instituendos documenta undique hauriendo.

Liber Apocalypsis, inquit Augustinus (a), *totum hoc tempus complectitur, quod a primo adventu Christi usque in saeculi finem, quo erit secundus ejus adventus*, etc. Quare cum septemdecim ab hinc prope saeculis Apocalypsis ab Joanne conscripta fuerit, eiusdem permulta vaticinia jam completa fuisse minime dubitandum. Ecclesiae & Romani Imperii Historia nunc prae ceteris aetatibus clarius patent; neque modo praeter Veterum ope ad eadem dignoscenda instruimur. Quare facilior nobis, quam Patribus & Interpretibus eorum aetatis, Apocalypsis explicatio contingit: cum ea nobis tantummodo, quae hic prophetice [illegible] saeculis ab Joanne huc usque completa investiganda supersunt. In primo [illegible] plicare [illegible] horum nobis [illegible]. Quamobrem si de omnibus Novi Testamenti Libris disserere jam instituissemus, nunquam hoc perunissent, ut facilius plus animo ardorem aggrederemur: a quo praeterea deterrebamur, quod Interpretum plerique, qui Apocalypsi explanandae incubuere, [illegible] evaserunt.

Verum re propius perspecta, & praeclarissimorum quorumdam, qui nostra aetate Apocalypsim historice exponendam susceperunt, exemplis excitati, Operi & nos manum admovimus, & monstra, quibus terrebamur, sensim ea atque evanuere, ut, quidquid antea superandum laboris arbitrabamur, omnem omnino difficultatem posuerit. Hinc nos concludimus, tot Apocalypsis Interpretes tam huiusque non attigisse, vel quod Ecclesiasticae Historiae ad haec postrema usque saecula ignoratae fere fuerint; vel quod ad S. Joannis vaticinia explananda via suerunt adhibita, vel denique quod plus aequo habita sit recentium Veterum interpretationi: quorum alii ante oraculorum complementum, cum scirent haec non posse, ut historice illa explicarent, alii vero in [illegible] te, quae & Latina, & [illegible] ad vaticinia exponenda penitus defuerunt, vel Historiarum Epochas distinguere vel ad mores & [illegible] confugerunt, vel ea singula vaticinia saeculorum cursu ad explicanda adferrere, vel denique protererent conjecturis [illegible] omnes [illegible] rum, quae ad tolla tantaque Libri [illegible] per se ipsas in manu continens.

Ecclesiam persecutionibus afflictam, [illegible] pristinam, & [illegible] pace fruentem, verum Apocalypsis [illegible] certo duce [illegible]. Omnia haec sane conciunt. Quare arte prophetica & [illegible] figuras exuere, & rebus sua nomina, suumque locum [illegible] est tantummodo [illegible] ut Apocalypsim in veram historiam convertamus. Antiquus dierum, Alpha & Omega, qui est, & qui erat, & qui venturus est, Deum Patrem, Agnus vero Deum Filium significant. Per terram Romanum Imperium, per bestiam septem capitum septem Imperatores Persecutores Ecclesiae: per Draconem [illegible] Roma magna, mystica Babylon, [illegible] tres annos cum dimidio, modo per duos & quadraginta menses, modo per dies mille ducentos sexaginta, per duo tempora & dimidium temporis, & tempus, & tempora, & dimidium temporis, persecutionis durationem ostendunt. Babylonis eversio, bestiae & [illegible] ejus interitus, persecutorum & Romae dominatrix excidium exhibent. Plagae, quibus Deus terram conterit, & septem phialae, quas in orbem jubet effundi, eas praeferunt calamitates, quibus Romanum Imperium, praesertim post Diocletiani persecutionem, obrutum fuit.

In hac vero Scientia nihil in libris [illegible] numerandum, neque ubique consulenda mysteria. Forsan & hic latebunt; sed quis ea sine peculiari revelatione percipiat? Quis de [illegible] pretiosorum lapidum nomine, & proprietate, & Angelorum ve-

(a) August. de Civit. Dei. lib. 20. cap. 8.

vultuum coloribus, & de Cherubim figura differeret, suo quidem ingenio, & libertate abuteretur, nisi forte id certo præstaret, neque suis conjecturis veluti certis fidem vellet adhiberi. In Apocalypsi, quemadmodum in Veteri Testamento, omnia omnino habenda non sunt vaticinia. Divinæ Majestatis magnificentiam, vigintiquatuor Seniores e Thronis in genua ante Dominum provolutos, quatuor animalia Dei solium sustinentia, Librum consignatum Agno traditum, & id genus plurima Deus Sancti Joannis intellectu videnda exhibuit, ut eum ad majorem erga Divinam Majestatem reverentiam excitaret, atque ejus, & deinde Lectorum animos redderet attentiores. Hæc vero nonnisi indirecte ad præcipuum ejus Prophetiæ objectum pertinent, & infinitam Dei potentiam & amplitudinem ostendunt. Liber obsignatus ejus arcana consilia, & hominibus prorsus incognita exhibet: sicuti per Agnum, cui liber reclusus oblatus est, eadem Divina consilia per Jesum Christum S. Joanni in Apocalypsi revelata designantur. Angeli denique cum tubis & phialis a Dei Throno dimissi, calamitates, quibus Roma, ejusque Imperium obruta sunt, non fortuito, sed de Judicio & Potentiæ imperio evenisse demonstrant.

Hæc sane habenda non sunt Interpretum inventa, cum in eisdem Apocalypsis Textu perspicue exhibeantur. Ipse Joannes, seu Angelus Joannem alloquens palam præcipua facit. Ea enim Agno tribuit, quæ nonnisi Christo, ea et eam Antiquo dierum, quæ nonnisi Deo Patri conveniunt. Mulier, quæ a Dracone fuga sibi consulens, invitis ejus persecutionibus, in deserto consistit, Ecclesiam sine ambagibus præfert. Mystica Babylon, nempe Roma, in septem montibus, non per Interpretem hominem, sed per ipsum Dei Angelum constituta describitur.

Futuros eventus non diu post adimplendos ab Apocalypsi referri, nil utique est quod ambigamus. Etenim ipse Joannes eltius perficiendos enunciat (*a*). *Tempus prope est. . . . Ecce venio cito reddere unicuique secundum opera sua.* Cum vaticinia in Veteri Testamento tot diu post adimplenda respectum, Dominus ea obsignare Prophetis jubebat (*b*). Apocalypsim vero, quod cito impleda esset, sigillo muniri [illegible] (*c*) *Ne signaveris verba prophetiæ libri* [illegible] *tempus enim prope est.* Cum [illegible] mille sexcentis ab [illegible] Joannes Apocalypsim conscripserit [illegible], saltem perplurima [illegible] jam completa jure [illegible].

ARTICULUS II.

De Apocalypsis Interpretum Methodo.

QUadrifariam Apocalypsis Interpretes [illegible] possunt. Alii omnes Joannis [illegible] postremo Judicii die explicant. Bestiam proinde septem capitum Anti-Christum dicunt, duos testes, Enoch & Eliam, mille annorum Regnum, de Justorum post Judicium millenario, & septem plagas, totidemque iræ Dei phialas, de causam tantibus mundi interitus præstituris interpretantur.

Alii omnia de iis explanant, quæ Ecclesiæ persecutionibus agitatæ evenere: verum inter hos non convenit, cum verba Apocalypsis peculiaribus eventibus sint adscribenda.

Alii, nempe Protestantium Interpretum plurimi, ut juremerito ab Ecclesia se defecisse ostendant, in eam odio excitando pro viribus incumbentes, quidquid teterrimi S. Joannes de bestia, de Babylone, de meretrice prodidit, Ecclesiæ temere adscribunt: quare Anti-Christum Pontificem designare volunt, & Romam Catholicam, seu Romanam Ecclesiam eam esse dictitant, in quam tot intentantur calamitates, quibus obruenda est Roma idololatra. Quorumdam præterea eo pervenit audacia, ut ejus futuri excidii non modo annum, sed momentum etiam statuerint. Sed eorum vaticiniis invitis, Catholica & Romana Ecclesia stat, & usque ad omnium sæculorum exitum incolumis manebit.

Alii denique Apocalypsis singula morali explicatione exponunt. Hujusmodi sicuti Ambrosium, Autpertum Sancti Vincentii Vulturni in Italia Abbatem, Patrem de Vegas, & alios, præsertim Tychonium Do-

(*a*) *Apoc.* 22. 10. &c. (*b*) *Daniel.* 8. 26. *Tu autem visionem signa, quia post multos dies erit.* *Daniel.* 12. 4. *Isai.* 8. 16. (*c*) *Apoc.* 22. 10.

Donatistam, quem spirituali methodo Apocalypsim explicasse Gennadius asserit.

Veterum Patrum & Interpretum plerique Apocalypsim de postremo Judicio explicuere. S. Justinus, S. Irenæus, S. Victorinus Petaviensis (a) tertii sæculi Scriptor, S. Hippolytus Episcopus Portuensis (b), Millenarii, Papias, Nepos Ægypti Episcopus, Andreas & Aretas (c) Cæsarienses, Primasius Episcopus Adrumetinus (d), Ven. Beda, S. Ambrosius, seu potius Berengarius sub nomine Ambrosii, S. Anselmus, seu alius sub eo nomine, & Recentiores plurimi vel omnia, vel ferme omnia ad ultimum Judicium referunt, tribus tantummodo capitibus primis exceptis, quæ de septem Asiæ Ecclesiis ut plurimum ad litteram ab Interpretibus exponuntur.

Singulorum Auctorum omnes omnino Interpretationes referre, e re esse non duximus, cum præsertim neque fieri posset, ut tot Interpretum variæ methodi & sententiæ sigillatim referrentur. Satius itaque duximus eorum varia systemata leviter tantum attingere, & illud generatim ostendere, quod nos, cui adhæsimus, sententia & ceteris præstet, & sola sit, cui in litterali Commentario subscribendum. Ne perplurimas hic recenseremus opiniones, quæ nemini integre ab omnibus perfectæ, neque ad clariorem hujus Libri intelligentiam, neque ad nostrum institutum contulissent. Qui vero eorum forte desiderio teneantur, videant in Criticorum Synopsi Recentiores, & potissimum Protestantes, & apud Cornelium a Lapide Veteres, & juniores Catholicos Interpretes. Per varias tot Auctorum sententias & animum implicari, & incertos sæpissime hærere, experientia didicimus. Quare, ne Lectores in incerta vagentur, in rebus perpendendis, & secernendis opinionibus, Auctoribus est elaborandum.

Morales Interpretes hic non memoramus. Ea vero sunt plerumque Protestantium explicationes, ut dignæ minime sint, quæ tantummodo referantur. Grotius & Hammondus per seorsum semitam plerisque secuti consilio historice Apocalypsim exhibent, & omnia ferme, quæ post caput tertium afferuntur, de calamitatibus explicant, quibus, Nerone & Vespasiano imperantibus, Judææ Ecclesia confecta ingemuit. In hoc abducti sunt systema, quod Chronologiæ errorem ab Epiphanio hauserint (e), S. Joannem in Pathmos Insula sub Claudio exulasse putaverint, cum sane ab Irenæo (f), Eusebio (g), aliisque innumeris testibus, anno circiter Christi 94. Domitiano imperante, contigerit.

D. Bossuet (h) Meldensis Episcopus post tria prima Capita, quæ ad septem Asiæ Ecclesias pertinent, eas calamitates, quibus Ecclesia ab Imperatoribus Ethnicis usque ad Constantini pacem, & quibus deinde ab Apostata Juliano conficienda fuerat, victorias etiam ab eadem Ecclesia de suis persecutoribus referendas, ultionem denique de Roma, & Romano Imperio per plagas, & per barbarorum impetus quarto & quinto sæculis divinitus exposcendam, S. Joannem prænunciasse contendit.

Quamvis vero hujus doctissimi Episcopi Opus eruditis parvi sit momenti, illud nihilominus sane est præstans, eadem, quod & rem ipsam tetigerit, & alto arcani Libri mysteria præ ceteris patefecerit. Esto singula historica facta Apocalypsis figuris non omnino feliciter accommodarit, ejus profecto systema ceteris præstat, facileque defendi potest, imo & præclarum aliquid de Apocalypsi quisquis proferre se cupiat, licet singulis peculiaribus Bossueti sententiis non subscribat, ad ejus methodum tandem confugiat necesse prorsus esse censemus.

D. de la Chetardye S. Sulpicii Parisiis Parochus, quemadmodum D. Bossuet, Apocalypsim historice explanavit. Primis tribus Capitibus, de quibus satis constat inter omnes, quod universalem Ecclesiam non afficiant, de Minoris Asiæ Ecclesiis interpretatis, per quartum, & quintum caput, quibus Dei gloria & magnificentia S. Joanni exhibita describitur, proxime consequentibus visionibus viam tantummodo sterni ostendit. Capitibus deinde 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. septem sigillis, quæ Agnus aperuit, septem

(a) Petavium urbis Pannoniæ olim, nunc Pettau in Styria. (b) Sub initio sæculi tertii. (c) Sexto sæculo floruere. (d) Adrumetum Provinciæ Byzacenæ urbs. (e) Epiph. hæres. 51. (f) Iren. lib. 5. cap. 30. (g) Eusebius in Chronico ad annum 14. Domitiani & Histor. lib. 3. cap. 18. (h) Bossuet in Apocalyps.

Ecclesiæ ætates designatas censet. Grando sanguine & igni immixta primam ætatem significat, tempus nempe Martyrum, ab Ecclesiæ exordio usque ad Constantinum. In secundo sigillo eques stricto gladio bellis, & dissensionibus orbem concutiens, designat hæreses, quæ persecutionibus subsecutæ sunt. Sigillum tertium, & tertia tuba sonans equitem equo nigro insidentem, & famem habentem in comitatu, tertiam Ecclesiæ ætatem innuunt, qua Barbari a suis regionibus egressi, Romanum Imperium invaserunt, & Provincias depopulati.

Sigillum quartum, seu quarta tuba hominem morti simillimum, equo pallido vectum, Inferno comitante, & in quatuor Orbis partes pestem, famem, & bellum inferentem prodit: quo emblemate quarta Ecclesiæ ætas exprimitur Græcæ Ecclesiæ schismate, & Mahometismo funestata. Quinto recluso sigillo, quinaque clangente tuba, sidus de cœlo delapsum, Lutheri, sacerdotis & Religiosi apostasiam designat, cujus ab Ecclesia defectio bella, hæreses, & innumeras calamitates invexit. Ubi sexta tuba sonitum edidit, innumerus hostium exercitus terram invasit, tertia hominum parte interfecta. Hanc prophetiam Auctor non explicat, quod nondum impletam, sed futuram, & sexta Ecclesiæ ætate ad implendam notaverit. Angelus enim capite 7 S. Joannis Judæos ad Fidem traducendos ostendit. Angelus præterea capite 10 mundi finem, & capite 11 Enoch, & Eliæ adventum, & Anti-Christi utrumque prophetam interficientis regnum prænuntiat. Aperto denique sigillo septimo, & septima clangente tuba, postremum instituitur Judicium, & Jesus Christus, Angelis, & Sanctis comitantibus, e Cœlo descendit cap. 11 & seq.

Hic est juxta hunc Auctorem generalis Apocalypsis scopus. S. Joannes capite duodecimo, & deinceps ad primam suæ Prophetiæ partem, conditam Ecclesiam, persecutiones obeundis, & easdem de persecutoribus victorias referentis revertitur. Sole amicta & Lunam calcans mulier Ecclesiam exprimit. Draco capitibus septem, & decem cornibus, caudaque tertiam stellarum partem e Cœlo præcipitem trahens Dæmonem refert, qui a septem Imperatoribus, per septem capita designatis, & a decem persecutionibus, per decem cornua expressis, adjutus, mulierem ejusque filium vorare, Ecclesiam nempe & Fideles evertere conatur. Verum Dracone a S. Michaele profligato, Constantinus septem cæsis Tyrannis Imperio potitur. Septimus superest post Constantinum excitandus, nempe Julianus Apostata, cujus persecutiones capite 13 & 14 referentur. Tandem Deo tot flagitia ulciscente, Barbari in Romanum Imperium irruunt, totumque discerpunt. Angeli vero septem phialis effusis, Romam, ejusque Imperium omnibus omnino calamitatibus obruunt. Hæc capitibus 15 & 16 & 17. & 18.

Post Romani Imperii excidium solemnes Agni Nuptiæ celebrantur, & serpens antiquus vinculis addicitur. Hic est Ecclesiæ status usque ad Ant. Christi adventum, cujus persecutiones capite 19 referuntur. Deus vero Ecclesiæ suæ opitulatur, Jesus Christus e Cœlo descendit, Judicium pronunciatur, bestia in inferos detruditur, Justi in Cœlos regnaturi ascendunt una cum Christo, cujus imperium capitibus 21 & 22 magnifice describitur. Hæc est interpretatio, quam D. de la Chetardye in Apocalypsim exhibet. Nos vero illud veremur, ne hæc Ecclesiæ in sex ætates distributio arbitrio nimium nitatur, & ne regressus a capite 11 quod de postremo Judicio is Auctor explicat, ad Ecclesiæ confirmationem, capite 12. & seq. juxta eumdem exhibitam, plus æquo detortus judicetur. Quarta denique Ecclesiæ ætas, quam a Mahometo usque ad Lutherum collocat, cui nempe millenarium circiter tribuit, si cum cæteris conferatur, protracta nimium videtur. De singulis & peculiaribus explicationibus hic non inquirimus, ne longius a scopo aberraremus.

Abbas du Pin paulo post Apocalypsim explicans, internam Bossuet, & de la Chetardye, viam incedit. In peculiaribus Historiæ eventibus perquirendis, ut singulas S. Joannis prophetias accommodet, non immoratur, sed tria prima Apocalypsis capita ad septem Asiæ Ecclesias, tria ultima ad mundi finem, ad Judicium postremum, & ad Justorum felicitatem respicere tantum arbitratur: cætera vero de

Ec-

Ecclesia persecutionibus afflicta, de persecutorum supplicio, & de Idololatriæ excidio generatim interpretatur S. Joannes ad fidelium solatium varias multis figuras, quæ ad eumdem scopum collimant.

Qui singulas visiones de peculiari eventu explicare aggrediuntur, de hujus Auctoris sententia rem non modo arduam, multisque ex ea absolvendam, verum etiam S. Joannis menti contrariam suscipiunt. Singulæ autem visiones non ad hoc magis, quam ad illud respiciunt. Septem bestiæ capitibus designari addit idololatras Imperatores, qui postremam adversus Ecclesiam persecutionem excitarunt, Diocletianum nempe, Maximianum, Galerium, Severum, Maximinum, & Licinium: quam adhuc explicationem suam conjecturam exhibet alio, ne incerta proferat, veretur.

Methodus hæc sane facilis, quæ uno simul ictu innumeras difficultates præcidit. Neque enim historiis a minimo perquirendis incumbere adigitur, neque suas hypotheses & conjecturas incertas producens periculum creat. Inauditur quidem historias, quas ponit [illegible] quæ non omnino non perfecteque evenere, ut singulas vaticiniorum circumstantias impletas ostendat. Verum, ut sententiam eorum probet, in omnibus [illegible] & [illegible] & innatae Apocalypsim, quem [illegible] Prophetias [illegible], & ad generalem, & ad peculiarem scopum respicere putamus. Isaias, Jeremias, Ezechiel de Hierosolymæ excidio, de Judæ captivitate, & a captivitate regressu loquuntur. Babylonem etiam, & Chaldæorum Imperium evertenda commemorant. Daniel Antiochi Epiphanis adversus Judæos persecutiones plurimis figuris exhibuit. Neque de singulis his Prophetæ generatim meminere, sed tempus, durationem, auctores, circumstantias denique singulas figuris expressas retulerunt. Quamobrem Interpretes singula omnia in Historiis perquirunt, figurarum sensum exprimunt, prænunciatos eventus sua etiam chronologia confirmant. Cum præterea Daniel [illegible] eventum nobis exhibuerit ita circumstantiis instructum, ut, ipsa historia nil fere referentius accuratius, eamdem Prophetiam post eventum suppositam Porphyrius defenderit, illud sane constat, quod res & particulariter fuerint prænunciatæ. Quare si veterum Prophetarum adversus Ninivem, Babylonem, & Ægyptum singula adimpleta ostendere non possemus, in eorum arcanum historias, quibus destruerentur, est referendum. Simile quid & de Apocalypsi perhiberi cur non potest? Pleraque [illegible] vaticinia jam completa certo scimus, [illegible] tempora eorum, de quibus sit sermo, historiam optime novimus. Cur igitur peculiares horum historiæ eventus hujus propheticæ figuris non accommodemus? Cur in circumstantiis perquirendis, in [illegible] tendis figuris, & in eventibus ab Apocalypsi designatis, per Romanas & Ecclesiasticas historias adimpleta ostendendis non elaboremus?

Posse quidem quempiam interdum decipi, & incertas producere conjecturas, ultro fatemur. Lector vero quæ non debet, si sic per suas interpretationes modeste exhibens, sive vel ei prophetiæ historiam aliquam accommodet, ut integra tamen omnia Ecclesiæ judicio & censuræ subjiciat. Equidem ita censeo, ab Interprete Apocalypseos id exigi, ut periculum interdum errandi in se sumat. In quem vero esset, si ab eo demonstrationes, & certissima argumenta postularentur. Illud itaque ei singulare fuerit, [illegible] vero proferens, [illegible] incerta. Si præterea Vates in [illegible] Prophetiam perfecte loquens, non videretur vel id ab eodem prænunciatum non ostenditur, quod ad sensum generalem scopum, per characteres ita sensibiles semper exhibuit scriptum, ut nemo de eo decernendo dubitare queat, manifeste respiciat. Hac methodo usi fuere per tot annos Interpretes, qui Veteris Testamenti Prophetias explicandis operam navarunt: hanc & nos sequemur in Apocalypsis interpretatione. S. Joannem tot circumstantiis adjunctis, & descriptionibus peculiaribus nil voluisse designare, non credimus: si vero ea omnia aliquid significant, & per historias sunt adimplenda, quare, ut ad litteram, & historice impleta ostendantur, non sit elaborandum?

AR-

ARTICULUS III.

De Apocalypsis Auctore, & de Canonica ejus auctoritate.

AN S. Joannes Apocalypsim scripserit, olim dubitatum est. Sunt, qui eam a Cerintho, exeuntis primi saeculi haeresiarcha, ut deliramentis suis auctoritatem conciliaret, exaratam putent. Cerinthum suam edidisse Apocalypsim certo constat (a), quam Baronius S. Joannis nomine ab eodem evulgatam arbitratur. Aliam tamen fuisse ab Joannis apocalypsi, a Patribus perspicuum prorsus accipimus (b).

Quod ea verae Apocalypsi inesset obscuritas, ut a Lectorum plerisque percipi nequiret, illud satis contulit, ut apocrypha crederetur (c). Prophetiae antequam adimpleantur, obscurissimae sunt: donec autem earum clavis abditur, clausae quidem manent, nobisque inutiles. Grotius conjectura ducit, idcirco etiam quibusdam saeculis a nonnullis Ecclesiis Apocalypsim fuisse rejectam, quod perraro occurreret, quodque ab Episcopis caute abdita servaretur, ne Imperatorum, de quibus subobscurus quidem, sed tum serio investigantibus perspicuus etiam in ea sermo est, in se iram concitarent. Praeterea, cum Gog & Magog, Millenariorum regni, primae cujusdam resurrectionis, & novae Hierusalem, quibus omnibus Cerinthiani, & Fidelis nonnulli hallucinantes abutebantur, in eadem occurreret mentio, in Ecclesiarum Tabulariis condita, ne ab omnibus promiscue legeretur, caute & consulto servari consueverat.

Hanc saeculo secundo Marcio & Caius rejecerunt. Caius Ecclesiae Romanae Presbyter (d), ut Millenariorum, qui Apocalypsis auctoritate potissimum nitebantur, errorem everteret, eam non a S. Joanne, sed a Cerintho editam asserunt. In quam sententiam, teste Dionysio Alexandrino, etiam Catholici plurimi devenere. Ipse vero Dionysius tertii saeculi scriptor (e), a viro quidem probo & inspirato, Joanne, ut plerisque in eadem Apocalypsi vocatur, nomine conscriptam putabat, an vero a Joanne Evangelista, incertus haerebat. Libri stilus & Auctoris ingenium ab Joannis Evangelistae prima Epistola, & Evangelio ipsius satis videbantur abesse, quod eamdem elocutionis puritatem, & verborum delectum non praeferrent. Quare vel Joanni Marco, de quo in Actis Apostolorum, vel alteri Joanni, cujus sepulchrum prope tumulum Sancti Joannis Evangelistae Ephesi videbatur, facile adscribendam duxit.

Quarto saeculo Alogi, Arianorum surculus, de quibus apud S. Epiphanium (f), eam idcirco rejecerunt, quod ibi Dei Filium, sicuti in Evangelio ab ipsis quoque rejecto, Sanctus Joannes *Verbum* appellet. Et praeterea objiciebant, quod de Thyatirae Ecclesia, quae numquam extiterat, meminisset, quam quidem eorum aetate Manichaeismo penitus infectam fatentur, sed dum floreret Joannes, Catholicam, & paulo post Alogos, rejectis erroribus, ad Ecclesiae reversam comperimus. Quinto etiam saeculo de Apocalypsi disceptatum est. Graeci, Hieronymi aetate, ut ipse testatur (g), adhuc eam non exceperant. Quare neque a Concilio Laodiceno (h), neque a Sancto Cyrillo Hierosolymitano (i), neque a Gregorio Nazianzeno (k) in suis Catalogis recensetur. Amphilochio teste a nonnullis excepta, a plerisque respuebatur (l). Epiphanius vero (m) eam quidem complectitur, sed rejicientes improbare non audet.

Auctor quidam S. Hieronymi nomine falso editus, et tamen vel omnino vel ferme coaevus (n), in Provinciis, in quibus scribebat, nempe, ut credimus, in Palaestina, Apocalypsim sua aetate minime

recipi-

(a) Theodoret. haeret. fabul. lib. 2. c. 3. (b) Vide Tillemont. not. 3. in Cerinthianos. (c) Dionys. Alex. apud Euseb. l. 7. c. 25. Hist. Eccl. (d) In Disputatione adversus Proclum Cataphrygum auctor. (e) Dionys. Alex. loc. cit. (f) Epiphan. haeres. 51. c. 3. p. 423. (g) Hieronym. Ep. 129. ad Dardan. *Quod si epistolam ad Hebraeos Latinorum consuetudo non recipit inter Scripturas Canonicas, nec Graecorum quidem Ecclesiae Apocalypsim Joannis eadem libertate suscipiunt, & tamen nos utramque suscipimus, nequaquam hujus temporis consuetudinem, sed veterum Scriptorum auctoritatem sequentes, qui plerumque utriusque abutuntur testimoniis.* (h) Laodicen. Concil. c. 60. (i) Cyrill. Hierosol. Catech. 4. (k) Greg. Nazianz. carm. 33. (l) Amphiloch. in Catalogo. (m) Epiphan. haeres. 51. cap. 3. (n) [illegible] S. Hieronym. p. 326.

recipi, sed a Regionibus Occidentalibus, & a Phœniciæ & Ægypti Provinciis, veluti Canonicæ, fidem adhiberi testatur. quam præterea a Veteribus Ecclesiasticis Auctoribus, Irenæo, Polycarpo, Dionysio Alexandrino, Cypriano receptam, allegatam, & explicatam affirmat. Unanimi omnium consensu canonicæ auctoritatis habita esse videtur quinto abhinc sæculo usque ad postremarum hæresum ætates. Calvinus enim, Lutherus, & alii eam a Canone divulserunt.

Ante annum 210 canonicam Apocalypsis auctoritatem a nemine impugnatam, aut eamdem S. Joanni ereptam Millius defendit (*a*), nisi forte id Marcio præstiterit, qui omnes Nov. Testament. Scripturas contemptui habebat. Cajus Romanus Presbyter omnium primus, quamvis non dolo malo, dubium movit. Cum enim Millenariorum errorem impugnaret, Libri hujus, a quo præcipuum hæreticis illis argumentum, auctoritatem improbare e re esse duxit, seque unico impetu eorum penitus ædificium eversurum putavit, si fundamentum deleret. Quamobrem Apocalypsim Cerintho adscripsit, eo forte deceptus, quod hujus Hæresiarchæ Liber eodem Apocalypsis titulo inscriberetur.

Verum S. Justinus (*b*), & S. Irenæus (*c*) Cajo vetustiores, S. Joannem Christi Apostolum ejus Auctorem testantur. Tertullianus (*d*), S. Hippolytus (*e*), Origenes (*f*), S. Victorinus (*g*), Eusebius (*h*), S. Athanasius (*i*), S. Hilarius (*k*), S. Basilius (*l*), S. Gregorius Nyssenus (*m*), S. Ambrosius (*n*), S. Paulinus (*o*), S. Epiphanius (*p*), S. Hieronymus (*q*), S. Augustinus (*r*), & alii veluti canonicam S. Joannis Scripturam allegant. quæ etiam ab aliis plurimis, nempe S. Clemente Alexandrino (*s*), S. Cypriano (*t*), Firmico Materno (*u*), S. Macario Ægyptio (*x*), S. Paciano (*y*), & aliis veluti Scriptura Sacra, Auctoris tamen suppresso nomine, probatur. Quidam denique nil Joannis nomini addentes, S. Joanni tribuunt. Hujusmodi fuere Theophilus Antiochenus Episcopus, S. Clemens Alexandrinus (*z*), Apollonius (*a*), Auctor Tractatus adversus Novatianos apud S. Cyprianum, S. Methodius (*b*), S. Athanasius (*c*), S. Phœbadius Aginni Episcopus (*d*), S. Gregorius Nazianzenus (*e*), Rufinus (*f*), Concilium Carthaginiense tertium (*g*), & Innocentius I. (*h*). Post tot, tantaque testimonia, an Apocalypsis canonica sit, an S. Joannes Evangelista ejus fuerit Auctor, jure ne quis dubitaret?

Ipsi Protestantes ambigentibus licet prioribus suis Sectæ Auctoribus, eam nihilominus ultro receperunt. Beza præterea strenue tuetur, & difficultatibus ab adversariis productis studiose respondet. Argumenta Dionysii Alexandrini in dubium revocantia, num Opus Joannis sit, facile corruunt. Stylus enim a ceteris Joannis Scriptis abhorret quidem, sed non multum, [illegible] quæ præfert varietas, in rerum diversitatem est referenda. Sulpicius Severus (*i*) certam adeo ejus auctoritatem ducit, ut eam rejicientes aut impios, aut stultos appellet: *A plerisque aut stulte, aut impie non recipitur.* S. Joannes verbis, quæ sibi tantummodo congruunt, sese bis exhibet (*k*): *Ego Joannes* [illegible] *fui in insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Jesu.* Et alibi (*l*): *Qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Jesu Christi quæcumque vidit.* Quæ quidem iis respondent, quæ S. Joannes in Evangelio scri-

(*a*) *Mill. Prolog. in Apoc.* (*b*) *Justin. Dialog. cum Tryph.* (*c*) *Iren. lib. 5. cap. 3. & apud Euseb. lib. 5. cap. 8. & 6.* (*d*) *Tertull. Scorpiac. cap. 12. contr. Marcion. lib. 3. cap. 14. Præscrip. cap. 33.* (*e*) *Hippolyt. Tract. contr. Noet. Bibl. PP. tom. 13. p. 633. & de Anti-Chr. p. 45.* (*f*) *Origen. hom. 7. in Josue & præfat. in Evang. Joan. pag. 5.* (*g*) *Victorin. in Apoc. Bibl. PP. tom. 1. pag. 576.* (*h*) *Euseb. Chron. anno 14. Domitian.* (*i*) *Athanas. in Synops.* (*k*) *Hilar. lib. 6. de Trinit. pag. 44.* (*l*) *Basil. in Eunom. lib. 2.* (*m*) *Nyssen. hom. de ordinat.* (*n*) *Ambros. in Symbol. cap. 37. & Ep. Chromat.* (*o*) *Paulin. Epist. 24.* (*p*) *Epiphan. hæres. 51. cap. 12.* (*q*) *Hieron. in Catalog. & in Ezech. 43.* (*r*) *August. Tract. 13. & 36. in Joan.* (*s*) *Clem. Alex. Pædag. lib. 2. cap. 10.* (*t*) *Cyprian. Epist. 63.* (*u*) *Firmic. Matern. contr. Idol. cap. 20.* (*x*) *Macar. hom. 50.* (*y*) *Pacian. Epist. 1. Bibl. PP. tom. 3.* (*z*) *Clem. Alex. lib. 6. Stromat.* (*a*) *Apoll. lib. 5. ad Novat. cap. 18.* (*b*) *Method. apud Phot. Cod. 234.* (*c*) *Athanas. Orat. 3. contr. Arian.* (*d*) *Phœbad. contr. Arian. ibid. tom. 4. Bibl. PP. p. 175.* (*e*) *Nazianz. orat. 32.* (*f*) *Rufin. Exposit. Symbol. apud Cyprian. pag. 541.* (*g*) *Concil. 3. Carthag. ann. 397. can. 47.* (*h*) *Innoc. I. Epist. 3. cap. 7.* (*i*) *Sulpit. Sever. Hist. lib. 2.* (*k*) *Apoc. 1. 9.* (*l*) *Apoc. 1. 2.*

scripsit (*a*): *Et qui vidit, testimonium perhibuit: & verum est testimonium ejus.* Verba denique ibi occurrunt Sancti Joannis peculiaria, quibus Filium Dei *Agnum* (*b*), *Verbum* (*c*) appellat.

Sententiam, quæ Apocalypsim Cerintho adscribit, refundere supervacaneum ducimus, cum hujus Hæresiarchæ errores ab ea validissime oppugnentur. *Theologi* etiam cognomen (*d*), quo ejus Auctor inscribitur, a S. Joanne scriptam ostendit. Ita enim, quod præ ceteris sublimius de Divinitate scripserit, a Veteribus appellari consuevit. Vulgata Apostolum tantummodo inscribit. Variant Græca Exemplaria: nonnulli etiam Theologi nomini Apostolum & Evangelistam apponunt. Apocalypsis denique doctrinæ puritate, & excellentia, vaticiniis de futuro Ecclesiæ statu eventu omnino adimpletis, omnes Divinitatis characteres ostentat. Nullum enim nobis Operis inspirati & Divini certius argumentum, quam futurorum per eventum impleta prædictio (*e*). Nil præterea in Apocalypsi, quod Sancti Joannis vitæ & doctrinæ adversetur. In eadem denique S. Joannes veluti Ecclesiæ Asiæ Apostolus & Præsul loquens inducitur (*f*), suas de Divinitate sententias præstantissimas exhibet, & prophetiarum, atque Judæorum consuetudinum peritissimum se ostendit.

ARTICULUS IV.

Quo tempore, loco, & idiomate scripta Apocalypsis. De stilo judicium.

APocalypsim in Pathmos Insula scriptam fuisse, ab ipso ejus Auctore docemur: *Ego*, inquit, *fui in Insula, quæ appellatur Pathmos, propter verbum Dei, & testimonium Jesu* (*g*). Qui eam adscripsere Cerintho, Joannis nomine ab eodem editam forte putarent. Cerinthum enim nunquam in Pathmos exulasse certo scimus. Veteres autem de S. Joannis in eadem Insula exilio vulgo omnes meminere: atque etiam S. Irenæus (*h*), Eusebius (*i*), S. Hieronymus (*k*), S. Victorinus (*l*), & alii plurimi testantur. Solus Epiphanius S. Joannis exilium Claudio, non vero Domitiano, imperante collocat, cui, ut ostendimus, & Grotius adhæsit. Ligfootus, & Hammondus Grotio subscribunt. Salmeron, Henteniùs, & P. Possinus Apocalypsim ante Hierosolymæ excidium conscriptam tuentur. Vulgo tamen & Veteres, & recentiores Interpretes inter Christi annos 94. & 96. exaratam statuunt. Illi a sub Domitiano scriptam est, hi post ejusdem Imperatoris interitum, cum Sanctus Joannes restitutus est. Addit Grotius, Eusebii testimonio assertum esse, quod Sanctus Joannes suam Apocalypsim Ephesi ediderit: quod de re nil prorsus apud Eusebium. Verum S. Victorinus Petaviensis Episcopus ab Joanne post exilium editam arbitratur (*m*).

Scaliger (*n*) Apocalypsim primo Hebraice exaratam credidit, cui quidem a nemine adhibita fides. Omnes omnino Græce scriptam vel putant, vel affirmant: quod Textus ipse satis ostendit. Deus enim ibi pluries de se ipso enunciat, *Ego sum Alpha & Omega*. Id autem Hebraice neque significaret, neque perciperetur, cum Omega cum mundo non sit litterarum Hebraicarum postrema, verum etiam ad Hebraicum Alphabetum nullatenus pertineat. Sanctus Dionysius Alexandrinus (*o*) Evangelii & primæ S. Joannis Epistolæ stilum ab Apocalypsi abhorrere penitus asserit. Illa enim, addit, phrasium elegantiam, & sermonis puritatem a barbarismis, solœcismis, & idiotismis prorsus immunem præferunt, quippe Deus scientiæ & eloquentiæ munere Discipulum dilectum instruxerat. Hæc vero elocutionem non omnino Græcam, quandoque etiam barbarismis, vel solœcismis vitiatam exhibet. Sed demum ab exemplis ea de re producendis ob reverentiam abstinere concludit, cujus præterea idcirco tantum se meminisse testatur, ut & studiose rem perpendisse, & stili varietatem se comperisse, palam omnibus faceret.

Si stili diversitas Opus aliquod ab Au-

[*a*] *Joan.* 19. 35. [*b*] *Apoc.* 5. 6. *&c. Confer. cum Joann.* 1. 29. 36. [*c*] *Apoc.* 19. 13. *Confer. cum Jo.* 1. 1. *& cum* 1. *Jo.* 5. 7. *&* 5. 7. [*d*] *Tumd. in titulo.* [*e*] *Isai.* 41. 23. *Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dii estis vos.* [*f*] *Hier. in Catalog. in Jo.* [*g*] *Apoc.* 1. 9. [*h*] *Iren. l.* 5. *c.* 30. [*i*] *Euseb. in Chronic. ad ann.* 14. *Domitiani.* [*k*] *Hier. in Catalog.* [*l*] *Victorin. in Apocal.* [*m*] *Victor. Petav. in Apocal. p.* 579. *D.* [*n*] *Scaligerana.* [*o*] *Dionys. Alex. apud Euseb. Hist. Eccl. l.* 7. *c.* 25.

ctore aliquo certe abjudicaret, Apocalypsis S. Joannis utique adscribenda non esset. Plurima vero, ætas nempe, temporum circumstantiæ, animi genius, res, de qua agitur, argumentum ad styli varietatem quammaxime conferunt. Tria Salomonis Opuscula, singula peculiarem præferunt elocutionem: gravem, & sententiis refertam Proverbia; fortem & argumentis revincentem Ecclesiastes; suavem, accuratam, vividam Cantica Canticorum. Præterea in Patmos Insula (ibi enim cum Patrum plerisque, & ferme singulis, Apocalypsim a S. Joanne editam ducimus) eadem, quæ Ephesi, præsto ei non erant auxilia, quibus per Viros peritiores & stilum expoliret, & opus castigaret.

Apocalypsis artificium atque venustas Doctissimis plurimis in admiratione fuere. S. Hieronymi laudes supra jam retulimus. S. Dionysius Alexandrinus Opus, quantum ad rem ipsam, plurimum commendat. Henricus Morus (*a*) tanti Apocalypsim pendit, ut ejus artificium & venustatem omnibus præferat: *Nullus unquam Liber majori cum artificio scriptus est, nunquamque verba satius in bilance pensitata.* Abbas du Pin (*b*) hujus voluminis singula verbis amplissimis effert, sublimem & propheticum stilum, narrationes omnes & descriptiones præclaras, grandes, & phrasibus propheticis expressas. Permaximo, subdit, artificio elaboratum est. Veteris Testamenti figuras sibi egregie accommodatas exhibet. Veterum Prophetarum phrases ad rem summopere usurpat. Cœlum & terra visionibus singulis theatrum, Dominus vero, Agnus, Angeli, inferorum Potestates, mundi Reges, Idololatria in scenam inducuntur, & singula ad vivum personam agunt suam, ut Lectorum animi ab iis tamquam vi quadam sensibili commoveantur. Narrationes demum, simplici licet & naturali methodo expositæ, sublimitatem, phrases vero undique magnificentiam referunt. Si quid obscurum, non ad verba, ad res tantummodo referendum.

Si hujus præstantissimi Viri judicio & nostram sententiam nobis liceat adjungere, cum Apocalypsim suscepimus explicandam, nullo in illam inclinantes ingenii momento ferebamur. Eam enim veluti ænigma humana inquisitione, nisi divina opitularetur revelatio, numquam solvendam animis nostris reputabamus, omnesque Interpretes nobis veluti homines affingebamus, qui tenebris undique offusi, quo sorte feruntur, incedunt. Re vero studiose perspecta, eam operis venustatem tandem agnovimus, ut cum elegantissimis Danielis, Isaiæ, Jeremiæ, Ezechielis locis jure merito possit comparari. Nihil profecto nobis occurrit, quod nostram in se non converterit admirationem. Sive ordinem, & rerum delectum, sive lumen in obscura quædam loca opportune effusum, & eventus ingeniosis mirabilibusque figuris mirifice contectos, sive sexcentis propemodum in locis, quæ micant in Prophetis & in Templi ritibus singularia magnificis allusionibus expressa, sive denique pulcherrimas descriptiones ad timorem una & reverentiam in Lectorum animis concitandam idoneas advertamus, omnia magnificentiam referunt, & venustatem. Divina ibi Majestas, infinita ejus Potentia, & in Reges, Imperia, orbemque universum Dominium supremum vividis coloribus exhibentur. Narrationes graves, vividæ, variæ, & ingeniosæ. Vividiorem hac poesim numquam agnovimus. nil enim otiosum, nihil otiose positum: ostendimus: eventuque, ad quæ Apocalypsis respicit, vestigia ita dilucide perspicimus, ut historiam figuris contextam, seu poeticis ornamentis instructam perlegere reputemus.

ARTICULUS V.

Apocalypsis argumentum & confectio.

Trifariam Apocalypsis dividi potest. Prima tria capita ad septem Asiæ Ecclesias respiciunt, quibus excolendis S. Joannes potissimum insistit, quibusque vel ex Insula Patmos, ubi exulabat, gubernandis incubuit. Sexdecim succedentia capita calamitates & bella, quibus a suis persecutoribus Ecclesia confecta est, victorias, quas de illis retulit, ultionem denique, quam ab hostibus propter cæsos Martyres Deus exegit, complectuntur. Tria demum postrema ad Filii Dei trium-

(*a*) *Henric. Morus Myster. Apoc. l. 5. cap. 16. in Synops. p. 166.* (*b*) *Du Pin Apocalyps. p. 134.*

phum pertinent, quibus etiam Beatorum Martyrum felicitas, sed cum postremo, mortuorum resurrectio, Justorumque in Cœlis æterna voluptas [illegible] bentur.

Tribus primis capitibus ad Ephesi, Smyrnæ, Pergami, Thyatiræ, Sardis, Philadelphiæ & Laodiceæ Ecclesias propheticam instructionem continet, vulgo conveniunt; quamvis enim plures Interpretes in iisdem mysteria investigant, & monita ad septem Ecclesias ita directa, ut ad futuros etiam eventus, & ad totam Ecclesiam pertinere pateant. Tria vero postrema ad mundi interitum, & ad Beatorum in Cœlis felicitatem pertinere, per[illegible] est. Tota igitur [illegible] difficultas secundam hujus visionis partem efficit, & in eo sita est, ut non modo generatim (hac enim ratione vix inter Auctores dissidium) verum etiam peculiariter S. Joannis vaticinia in historiis completa esse ostendantur, ab anno 303. quo maxima Diocletiani & Galerii cœpta est [illegible], usque ad annum 410. quo R[illegible] A[illegible] oppugnatur. Hujus periodi [illegible] veluti prævia habendæ sunt [illegible], quas Judæi, Præfecti, Imperatores Romani, & [illegible] cæteri in Ecclesiam excitarent.

Quartum caput [illegible] visionis vices gerit, qua Dei Majestas, & veluti scena, ubi hæc [illegible] est visio, describitur. Dei decreta atque consilia a Jesu Christo S. Joanni revelata, per Librum septem consignatum sigillis, & ab Agno resignatum, quinto capite exhibentur. Dum sigilla singula (cap. 6 & 7) aperiuntur, eventus ab eorum quolibet contacti patebunt, seu potius quæ deinde eventura sunt, prænuntiantur. Primo resignato sigillo, Jesus Christus albo equo insidens sese victorem exhibet, ut famulis suis addat alacritatem. *Confidite, ego vici mundum* (a). Secundo bellum, a quo Ecclesia vexanda est, tertio, caritas, qua premendum est Imperium, quarto pestis, seu mortalitas prædicuntur. Quinto SS. Martyres ultionem exposcunt. Sexto concutitur tellus, tenebris Sol, Luna sanguine offunditur, cadunt sidera &c. quæ omnia calamitates referunt, quibus Roma, Romanum Imperium, & Ecclesiæ persecutores obruti, propter immanes Fidelium cædes, corripiuntur. En totum Apocalypsis generale argumentum. Singula vero consequentibus capitibus peculiarius ostenduntur. Hæc usque eorum, quæ ventura sunt, veluti contracta ratione visa est, atque adumbratio; eadem deinde fusius, atque amplius exhibentur. Prophetia enim gradatim clarescit; quo vero ulterius progredimur, eo Spiritus Sancti majori luce perfundimur.

Capite 7. ad magnum aliquid annunciandum instruimur quatuor Angelorum repræsentatione, qui ventis singulis dominantes, ventorum impetum cohibere jubentur, quousque Dei signum in omnium Electorum frontibus imprimatur. Statimque eodem Dei sigillo insigniti notantur. Angelus deinde (cap. 8) sigillum septimum resignat, quo aperto septem Angeli totidem videntur tubis instructi. Prima clangente tuba, tertia terræ pars exuritur. Ignis bellum designat. Clangit tuba secunda, & mons in mare dejicitur. Judæorum ultimum sub Trajano & Adriano a Romanis deficientium supremum excidium, per eum montem in mare dejectum exhiberi putamus. Tertia clangit tuba, & sidus e cœlo cadit, venenoque flumina inficiuntur. Quo forte sidere falsus Siderum filius Barchochebas exprimitur, qui Judæos adversus Romanos excitavit, quæ defectio [illegible] quidem nostra, sed Judæis exitialis fuit.

Quarta clangente tuba, Sol & Luna tertiam suæ claritatis partem amittunt: quibus vel primæ hæreses, quæ Ecclesiam teterrime obumbrarunt, vel Judæorum infortunia, vel Romani Imperii calamitates designantur. Post hæc auditur Aquila, quæ gravioribus terram obruendam esse malis, ubi quatuor superstites Angeli sonitum edant, voce magna minatur. Clangit tuba quinta (cap. 9), statimque stella de cœlo delapsa ostium abyssi recludit, unde innumeræ locustæ egressæ, omnem omnino terram populantur. Barbari, qui post Constantini, ejusque filiorum obitum, Romanum invaserunt Imperium, his locustis referuntur: quorum quidem populorum characteres per earundem locustarum figuram optime exhibentur. Prophetæ ad Dei Majestatem efferendam figuratos sermones sæpissime usurpant. *Sibilabit Dominus muscæ*, inquit Isaias (b), qui

(a) Joann. 16. 33. (b) Isai. 7. 18.

quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ est in terra Assur, & venient, & requiescent omnes in torrentibus vallium &c. quibus utique verbis Ægyptias & Assyrias acies designavit.

Clangit sextus Angelus, & statim voce ex aureo Altari egressa jussus solvit quatuor Angelos, qui utrique Imperio Parthorum, & Romanorum præsidio erant. Hi utriusque Imperii exercitus referuntur: quorum pacem ab anno 310. usque ad 337. utrinque mutuo habitam Sapores diremit. Constantinus, antequam bellum aderetur, interiit: cujus deinde belli impetum repulit Constantius, quin ulla unquam momenti clade conficeretur. Verum Julianus intercemptus occubuit, ejusque exercitus prope fuit, ut ab horrisonandi Imperatoris imprudentia atque temeritate ad postremum exitium perduceretur. Antequam tuba septima clangat, sese Angelus exhibet, (Cap. 10.) qui manibus libellum præferens, S. Joanni tradit devorandum. Quo Dei de sua Ecclesia consilia S. Joanni revelata ostenduntur.

Tum ipse Joannes jussus est (cap. 11.) Templum metiri, præter atrium exterius, & Civitatem Hierusalem, quod hæc mensibus 42. seu diebus mille ducentis sexaginta, seu annis tribus cum dimidio a Gentilibus essent proterenda. Hac Diocletiani exhibita persecutio. Tum sane Christi Ecclesia, ejusque Templum, quod ad exteriora attinet, Ethnicorum potestati tradita videbantur. Hi enim Ecclesiis eversis, Fidelibus obrutis, eorumque plurimis, vel quod infirmi essent, vel temerarii, ad Apostasiam perductis, innumeros etiam peremere martyrio: quos Martyres duo Testes designant, qui postquam perplurima præstitere prodigia, a Christi hostibus interfecti occubuerunt. Hanc procellam consequuta est tranquillitas. Constantinus Imperium in sui ditionem prorsus redegit, Ecclesia paci restituta est, Martyres demum & Cœlum, & talis meriti honoribus cumularunt. Verum ut ea tranquillitate Ecclesia potiretur, plurima bella, per terræmotum decimam Urbis partem evertentis speciem in Apocalypsi designata, Constantino & obeunda & suscipienda fuere.

Quæ Capitibus 10. & 11. quorum modo epitomen recensuimus, referuntur, illud tantummodo præstant, ut minori perpendantur examine, quæ superius per sex Angelos clangentes designata fuerunt. Ab initio hoc capite horum prædictionum series orditur, & quæcumque calamitates Imperium obruerint, exinde percipimus. Septimus tandem Angelus (cap. 11.) clangorem edit, lætaque voce informat, qua Dei Filius victoriam & Regnum consequuturus denunciatur. Ecce pax Ecclesiæ per Constantinum.

Ecclesiæ persecutiones, quas septem sigillorum, totidemque tubarum figuræ eodem retinuerant, consequentibus capitibus exhibentur expressius. Per mulierem Sole amictam (cap. 12.) partum premeutem, quam una cum filio septem capitibus instructus Draco devorare intentat, Jesu Christi Ecclesia præfertur. Septem Draconis capita septem Imperatores Ecclesiæ persecutores ostendunt, videlicet Diocletianum, Maximianum, Herculem Galerium, Maximinum, Severum, Maxentium, & Licinium. Ecclesia persecutionibus invictis sæpissime exitur: ut vero a furentium hostium impetu sese subducat, in desertum aliquando perfugit, & ab infernalis Draconis conatibus evasit incolumis.

Et inferius a [illegible] mi, cum decem cornibus [illegible] eadem exhibuerunt, bestia septiceps e mari egrediens, [illegible] Draco potentiam suam virtutem confert, cap. 13. [illegible] Bestia Romam, seu Romanum Imperium exprimit. Ex capitibus septem quinque statim corruunt, quod Diocletianus, Maximianus, Galerius, Severus, Maxentius in aere diu imperarint. Maximinus vero malis plurimis Ecclesiam in Oriente confecit. Sexto hoc deleto capite, septimum assurgit, quod brevi evertitur, puta Licinium. Egreditur tandem octavum, nempe Apostata Julianus, qui eodem hoc cap. 13. per bestiam duobus cornibus Agni similibus instructæ speciem exhibetur. Ea omnia, quibus veluti coloribus Julianus ab Joanne describitur, per historiam mirifice adaptentur. Hoc 13. caput cum 17. a quo fusius explicatur, conferendum.

Jesu Christi & Martyrum victoria, æterni Evangelii per orbem universum confirmatio, & de Roma infideli ultio

tracta, messis & vindemiæ specie expressa. Capite 14. ostenduntur Septem Angeli totidem phialas (cap. 15.) ira Dei plenas in Jesu Christi, & Ecclesiæ hostes effundent (cap. 16.) His forte innuuntur calamitates, quæ post Constantini, ejusque filiorum obitum Imperium obruerunt. Cap. 17. magnam inducit meretricem, Regum terræ dominam, septem montibus insidentem, & Martyrum sanguine perfusam, quæ mystice Babylon appellatur, quæque prostitutionis suæ mero populos omnes inebriat: quibus omnibus Romanum Imperium, seu Roma perspicue designatur. Singuli enim hi characteres nonnisi Romæ infideli, veluti Romani Imperii Metropoli congruunt. Huic magnæ meretrici septicipiti bestia insidet. Bestia interficitur, ejusque septem capita septem Imperatores Ecclesiæ persecutores, octavum vero Julianum Apostatam exhibentia, evertuntur. His decem cornua succedunt, nempe Barbarorum Reges, qui in Romano Imperio sibi sedibus constitutis, Romanæ Religionis ritibus, atque moribus adhærere decreverant. Hi primum in Ecclesiam & Agnum arma sua verterant, demum vero profligati se Fidei dedere, & ei, quem insequuti fuerant, cultum venerationemque adhibuere.

Caput 18. bellorum omnium, omniumque minarum, quas hucusque vidimus, veluti conclusio est. Babylon evertitur, Domini populus incolumis egreditur, nationes, & longinqui Reges ejus excidium plorant, exectantur alii, ejusque infortunium insultant. Alaricus Roma capta Sanctos, & Martyres ulciscitur. Christi de hostibus suis victoria, de Roma, Romanisque Imperatoribus ultio, Agni denique Nuptiæ, & Sanctorum, qui ad has nuptias vocantur, felicitas confuse capite 19. describuntur.

Tria cetera Capita 20. 21. 22. ad alteram vitam, & ad mundi exitum respiciunt. Idololatriæ Imperio everso, & Martyrum sanguine vindicato, ab Angelo Draco seu Diabolus catena devinctus in abyssum ad mille annos detruditur, quibus peractis, iterum solutus, Gog & Magog adversus Christum & Ecclesiam concitat: utrumque vero ignis de cœlo delapsus absumit. Hæc sub mundi exitum Anti-Christi adventum referunt. Demum supremus Judex coram suo Tribunali omnes homines sistet, quorum alios, ut singulorum opera postulabunt, præmio, alios supplicio mancipabit.

Cœlis, terrisque (cap. 21.) innovatis, Christi Sponsa, nova Jerusalem, Catholica Ecclesia de Cœlo ad sponsum advenit: eorum nuptiæ celebrantur. Hæc nova Sponsa ditius nil nihilque venustius. Electi omnes convivio intersunt. Urbem mediam (cap. 22.) deliciarum fluvius intersecat, & secus fluvium plurimæ, quæ immortalitatem afferunt, arbores assurgunt. Per has magnificas species, post generalem resurrectionem, æterna Beatorum in Cœlis voluptas exhibetur. Hæc totius Libri œconomia.

ARTICULUS VI

Apocalypses Apocryphæ Apostolis S. Joanni, S. Petro, S. Paulo, S. Thomæ, S. Stephano &c. falso adscriptæ.

IMpostores, qui Epistolas, Acta, & falsa Evangelia Apostolorum nomine supposuerunt, iisdem & revelationes, seu Apocalypses falsas adscripsere. Extat in Vindobonensi Bibliotheca (a) Codex Græcus manuscriptus, qui ita inscribitur: *Apocalypsis S. Joannis Theologi de Anti-Christo. Post Ascensionem Domini nostri Jesu Christi, cum essem solus ego Joannes in monte Thabor &c.* Hunc vero Librum Veterum nemo agnovit: ea propter nihili habendus.

Falsa S. Petri Apocalypsis celebrior est, atque vetustior. Erat enim apud Theodorum secundi sæculi Scriptorem (b), apud S. Clementem Alexandrinum (c), Eusebium (d), Hieronymum (e), & alios Veteres mentio. In Palæstinæ Ecclesiis hæc, teste Sozomeno (f), singulis annis Parasceves die legi consueverat: qua præterea die omnes Passionis Dominicæ obsequio cibis abstinebant. Et nunc apud Ægyptios hunc Librum venerationi habent,

(a) Apud Lambec. Cod. 110. fol. 118. 119. (b) Vide Grabe Spicileg. tom. 1. pag. 74. apud Clem. Alex. (c) Vide Euseb. lib. 6. cap. 14. (d) Vide Euseb. lib. 3. hist. c. 3. (e) Hieron. Catalog. Scriptor. Eccl. de Sancto Petro. (f) Sozomen. lib. 7. cap. 19. Vide & Nicephor. lib. 12. cap. 34.

ti, & in Ecclesiis lego fuerunt (a), quod prorsus incertum. Jacobus Vitriacus sæculi 13 Auctor, Petri quamdam Apocalypsim allegat, quæ ita inscribitur: *Revelationes Beati Apostoli S. Petri, a S. Clemente ejus Discipulo in volumen digestæ*. Hujus Auctor de Agarenorum, seu Turcarum legis eversione, & de proximo Paganismi excidio Petrum memoravisse testatur. Ea, quam Veteres allegant, hanc Apocalypsim recentioris [illegible] putamus: quare minor etiam eidem fides.

S. Paulus (b) usque ad tertium Cœlum, seu in Paradisum se raptum, & in [illegible], quæ fieri nequit ut ab homine proloquantur, se vidisse fatetur. Hujus occasione rapinis Cajanitæ (c) [illegible] confinxere Librum, quem *Sancti Pauli Anabaticum* appellatum Sancto Paulo adscripsere. Eo Gnostici etiam utebantur.

S. Augustinus (d) confictam S. Pauli Apocalypsim [illegible] undique referta meminit, quæ Apostolus ineffabilia referre dicuntur. Sozomeno teste (e), quamdam Sancti Pauli Apocalypsim plerique quinti sæculi Monachi permagni faciebant, quam arca marmorea conditam Tharsi Ciliciæ in ædibus S. Pauli, Theodosio Imperante, inventam ostentabant. Quamobrem Sozomenus veritatis indagandæ [illegible] quemdam [illegible] Tharsensis Ecclesiæ Presbyterum [illegible] Apocalypsim quidquam apud ipsos non extitisse, & hanc [illegible] hæreticorum commentum, accepit. Eam præterea Veteribus prorsus incognitam afferit. Quamobrem alia est ab Ascensione, seu Apocalypsi Sancti Pauli, cujus apud Epiphanium & Augustinum mentio. Et profecto credi facile non potest, quod Monachi Sozomeno coævi tanti eam fecissent, si eam, quam hi Patres testantur, fabellis redundasset.

Oxonii in Bibliotheca Mertoniana Manuscriptum, *S. Pauli revelatio* inscriptum, D. Grabe invenit (f), quo ea, quæ per triduum, postquam respirat, Apostolus videret, referuntur: quo tradens S. Michael Inferni & Purgatorii pœnas. Paulo videndas exhibuit. Pœnas vero [illegible] bus a Deo veniam obtinuit, quæ deinceps qualibet die Dominica in Purgatorio excruciandæ reperirentur; quod [illegible] solum deliramentum & novitatem, & [illegible] Operis falsitatem comprobat.

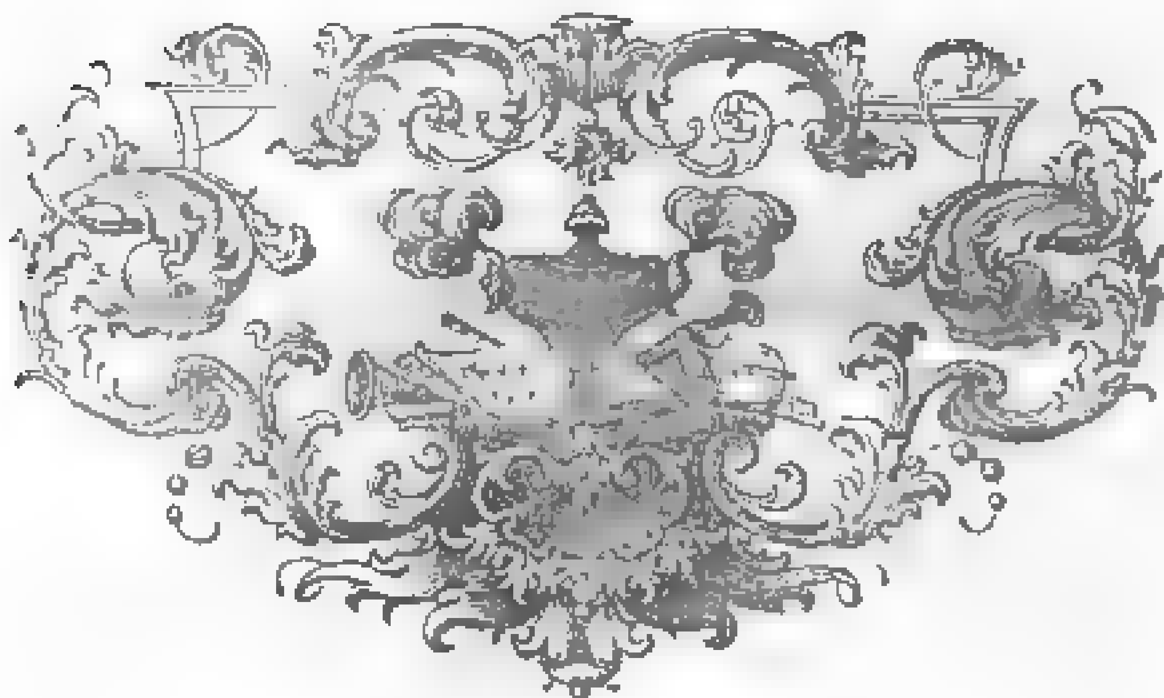
Cerinthus primi sæculi hæresiarca nequissimus suam edidit Apocalypsim (g), qua sibi veluti Apostolo præstantissimo, sublimia plurima ab Angelo revelata ostentat. Post resurrectionem terrestre Jesu Christi Regnum Hierosolymis [illegible] præsertim afferit, quo in Regno ad annos mille inter [illegible] voluptates protrahendo, homines, quemadmodum nos in [illegible], vitiis, & concupiscentiis iterum subjicientur. Hinc forte factum est, ut Veterum nonnulli (h) veram S. Joannis Apocalypsim Cerintho tribuerint, atque alii, an Joannis vere fuerit, dubitarent (i). Inde etiam de canonica ejus auctoritate dubitari inventum, quod millenario Regno per eamdem exhibito Heretici abuterentur. Quamdam denique similem [illegible], quam ex de millenario vera Apocalypsis [illegible] [illegible] ut veteres Patres, ne utramque [illegible], & Cerinthi commentum, [illegible] revelationes exciperent. [illegible] Apocalypsim [illegible], ab [illegible] quæ haud ipse [illegible], prorsus aliam, Granatæ in Hispania repertam ferunt. Hispani quidam Auctores Cæcilio Sancti Jacobi Majoris Discipulo, quem Hispaniarum Apostolum vocant, eamdem adscribunt (k). Cæcilius sexdecim Neronis anno martyrio ablatus [illegible], inquiunt, Hispanice vertit, & commentarium adjunxit. Plura de Mahometi Imperio, & de ejus sectatorum vastationibus, quibus obruendæ erant Hispaniæ, ibi occurrunt vaticinia. Qui vero S. Cæcilius tandiu, antequam Hispanicum idioma institueretur, Hispanice scripsisset? Quis, in-

(a) [illegible] pag. 198 [illegible] heræs. lib. 1. (b) 2. Cor. 12. 2. &c. (c) Epiph. hæres. 38. cap. 2. pag. 277. (d) August. in Joan. tract. 98. (e) Sozom. lib. 7. cap. 19. (f) Grabe Spicileg. [illegible] tom. 1. pag. 85. ex [illegible] Cod. [illegible] fol. 77. (g) Euseb. Hist. Eccl. lib. 3. cap. 28. ex [illegible] Theodoret. [illegible] (h) Vide [illegible] hæres. [illegible] apud Dionys. Alex. apud Euseb. l. 7. c. 25. (i) Dionys. Alex. apud Euseb. l. 7. c. 25. &c. (k) Vide [illegible], Manuel. de [illegible] de [illegible] &c. apud Fabric. tom. 2. de Apocryph. pag. 963.

inquit Franciscus Bivarius (*a*), novi, exteri, & adhuc occulti idiomatis donum divinitus acceperit. seu quia, juxta Gregorium Lopez (*b*), Christi & Apostolorum ætate Hispanorum idioma usu jam convaluisset, quod deinceps plurimis Arabum verbis immixtum desiit. Verum hæc ab ipsis Hispanorum sapientibus improbata, & a Summis Pontificibus damnata deliramenta prætereamus (*c*).

Utramque Apocalypsim, quarum alteram Sancto Thomæ, alteram Sancto Stephano Protomartyri tribuunt, Gelasii Decretum rejicit. Hanc postremam Manichæi, ut Serapion testis est, tanti habebant, ut femori inscriptam gererent (*d*); quamquam id in editis Scriptoris hujus Exemplaribus non occurrit.

(*a*) *Bivarius Cisterciens. Monach. Comment. in pseudo Dextri Chronic. anno 34. pag. 110.*
(*b*) *Gregor. Lopez Apolog. pro vera Sancti Montis Granat. antiquitate.* (*c*) *Vide apud Bolland. tom. 1. Febr. pag. 10. & tom. 7. Maji, pag. 285.* (*d*) *Apud Sixt. Senens. lib. 2. ex Serapionis Opere contr. Manich. Sixtum Senensem Vid. loc. cit.*

APO.

APOCALYPSIS BEATI JOANNIS APOSTOLI.

CAPUT PRIMUM.

Joannes in Patmos insula relegatus jubetur scribere quæ viderit septem Asiæ Ecclesiis, per septem candelabra designatis, quæ vidit in circuitu filii hominis, modum describens, quo hic ipsi demonstratus est.

1 APocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi
Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito: & significavit mittens per Angelum suum servo suo Joanni,
2 qui testimonium perhibuit verbo
Dei, & testimonium Jesu Christi, quæcumque vidit.
3 Beatus, qui legit, & audit verba
prophetiæ hujus, & servat ea, quæ in
ea scripta sunt. tempus enim prope est.
4 Joannes septem ecclesiis, quæ sunt
in Asia. Gratia vobis, & pax ab eo,
* Exod. 3. 14. * qui est, & qui erat, & qui venturus
est, & a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt,
5 & a Jesu Christo, qui est testis fi-
* 1. Cor. 15. 20. Coloss. 1. 18. delis, * primogenitus mortuorum, &
princeps regum terræ: qui dilexit nos,
* Hebr. 9. 14. 1. Petr. 1. 19. 1. Joan. 1. 7. & lavit nos a peccatis nostris * in sanguine suo,
6 & fecit nos regnum, & sacerdotes
Deo & Patri suo. ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.
* Isai. 3. 10. Matth. 24. 30. Jud. 14. 7 * Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum
omnes tribus terræ. Etiam, Amen.
* Isai. 41. 4. & 44. 6. & 48. 12. Infr. 21. 6. & 22. 13. 8 * Ego sum α, & ω, principium,
& finis, dicit Dominus Deus, qui est,
& qui erat, & qui venturus est, omnipotens.
9 Ego Joannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Jesu, fui in insula,
quæ appellatur Patmos, propter verbum
Dei, & testimonium Jesu.
10 Fui in spiritu in Dominica die,
& audivi post me vocem magnam tamquam tubæ
11 dicentis: Quod vides, scribe in
libro, & mitte septem Ecclesiis, quæ
sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, &
Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, &
Philadelphiæ, & Laodiciæ.
12 Et conversus sum, ut viderem vocem, quæ loquebatur mecum. Et conversus vidi septem candelabra aurea:
13 & in medio septem candelabrorum aureorum, similem filio hominis,
vestitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea.
14 caput autem ejus, & capilli erant
candidi tamquam lana alba, & tamquam nix, & oculi ejus tamquam flamma ignis,
15 & pedes ejus similes aurichalco,
sicut in camino ardenti, & vox illius
tamquam vox aquarum multarum:
16 & habebat in dextera sua stellas
septem: & de ore ejus gladius utraque
parte acutus exibat: & facies ejus sicut
sol lucet in virtute sua.
17 Et cum vidissem eum, cecidi ad
pedes ejus tamquam mortuus. Et posuit
dexteram suam super me, dicens: Noli
timere: * ego sum primus, & novissimus, * Isai. 41. 4. & 44. 6. & 48. 12. Infr. 22. 13.
18 & vivus, & fui mortuus: & ecce
sum vivens in sæcula sæculorum, & habeo

beo claves mortis, & inferni.

19 Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.

20 Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: septem stellæ Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra septem septem Ecclesiæ sunt.

CAPUT II.

Jubetur Joannes varia scribere Ecclesiis Ephesi, Smyrnæ, Pergami & Thyatiræ: collaudans eos, qui Nicolaitarum doctrinam non admiserant, alios autem minis ad pœnitentiam revocans: tepidum quoque detestans, & vincenti præmium pollicens.

1 ANgelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum:

2 Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & invenisti eos mendaces:

3 & patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.

4 Sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti.

5 Memor esto itaque, unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

6 Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.

8 Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, & novissimus, qui fuit mortuus, & vivit:

9 Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Judæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ.

10 Nihil horum timeas, quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur a morte secunda.

12 Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acutam:

13 Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam: Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat.

14 Sed habeo adversus te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam * Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari;

* Num. 24. 1. & 25. 1.

15 ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.

16 Similiter pœnitentiam age; si quo minus, veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

18 Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, & pedes ejus similes auricalco:

19 Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus.

20 Sed habeo adversus te pauca: quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere, & seducere servos meos, fornicari, & manducare de idolothytis.

21 Et dedi illi tempus, ut pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere a fornicatione sua.

22 Ecce mittam eam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint.
23 Et filios ejus interficiam in morte, & scient omnes Ecclesiæ, * quia ego sum scrutans renes, & corda: & dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico,

* I. Reg. 16. 7. Psal. 7. 10. Jer. 11. 20. & 17. 10.

24 & ceteris qui Thyatiræ estis: Quicumque non habent doctrinam hanc, & qui non cognoverunt altitudines satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus:
25 tamen id, quod habetis, tenete, donec veniam.
26 Et qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes:
27 & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur,
28 sicut & ego accepi a Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.
29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT III.

Jubetur scribere Ecclesiis Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciæ; errantes ad pœnitentiam minis revocans, sed alios collaudans, & vincenti præmium pollicens: Deum dicens ad ostium pulsare, ut ingrediatur ad illum, qui aperuerit.

1 ET Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem Spiritus Dei, & septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes, quod vivas, & mortuus es.
2 Esto vigilans, & confirma cetera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.
3 In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris, & serva, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, * veniam ad te tamquam fur, & nescies qua hora veniam ad te.

* I. Thess. 5. 2. 2. Pet. 3. 10. Infr. 16. 15.

4 Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.
5 Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de Libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram Angelis ejus.
6 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.
7 Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe. Hæc dicit Sanctus & Verus, * qui habet clavem David: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit:

* Isaiæ 22. 22. Job. 12. 14.

8 Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, & servasti verbum meum, & non negasti nomen meum.
9 Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Judæos esse, & non sunt, sed mentiuntur. Ecce faciam illos ut veniant, & adorent ante pedes tuos: & scient, quia ego dilexi te,
10 quoniam servasti verbum patientiæ meæ, & ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra.
11 Ecce venio cito. Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.
12 Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cœlo a Deo meo, & nomen meum novum.
13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.
14 Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: * Hæc dicit Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei.

* Jum. 14. 6.

15 Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus:
16 sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17 Quia dicis: Quod dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

18 Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris, & non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, ut videas.

* Prov. 3. 12. Hebr. 12. 6.

19 * Ego quos amo, arguo, & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age.

20 Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.

21 Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno ejus.

22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT IV.

Aperto in cælo ostio, videt sedentem in throno, & in hujus circuitu vigintiquatuor seniores sedentes: &, quæ hic describit, quatuor animalia, quæ sedentem in throno assidue una cum vigintiquatuor senioribus glorificabant.

1 POst hæc vidi: & ecce ostium apertum in cœlo: & vox prima, quam audivi, tamquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.

2 Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens.

3 Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis, & sardinis: & iris erat in circuitu sedis, similis visionis smaragdinæ.

4 Et in circuitu sedis sedilia vigintiquatuor: & super thronos vigintiquatuor seniores sedentes circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.

5 Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua, & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

6 Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo: & in medio sedis, & in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante & retro.

7 Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti.

8 Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas: & in circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: * Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est.

* Isaiæ 6. 3.

9 Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum,

10 procidebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viventem in sæcula sæculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes:

11 Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

CAPUT V.

Flente Joanne, quod librum septem sigillis signatum nemo posset aperire, agnus primum occisus illum aperuit; quo facto, quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores, cum innumera Angelorum multitudine, omnique creatura illum maxime glorificarunt.

1 ET vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem.

2 Et vidi Angelum fortem prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, & solvere signacula ejus?

3 Et nemo poterat neque in cœlo, ne-

neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum.

4 Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum.

5 Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & solvere septem signacula ejus.

6 Et vidi: & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.

7 Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum.

8 Et cum aperuisset librum, quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.

9 Et cantabant canticum novum dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, & aperire signacula ejus: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione,

10 & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes: & regnabimus super terram.

11 Et vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat nu-
* Dan. 7. 10. merus eorum * millia millium

12 dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

13 Et omnem creaturam, quæ in cœlo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo, omnes audivi dicentes: Sedenti in throno, & Agno benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum.

14 Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et vigintiquatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

CAPUT VI.

Apertis quatuor sigillis, varii adversus terram sequuntur effectus: quinto vero aperto, animæ martyrum petunt accelerari judicium: ad sexti autem apertionem ostenduntur signa futuri judicii.

1 ET vidi, quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis, & audivi unum de quatuor animalibus dicens, tamquam vocem tonitrui: Veni, & vide.

2 Et vidi: & ecce equus albus, & qui sedebat super illum habebat arcum, & data est ei corona, & exivit vincens ut vinceret.

3 Et cum aperuisset sigillum secundum, audivi secundum animal dicens: Veni, & vide.

4 Et exivit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei, ut sumeret pacem de terra, & ut invicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus.

5 Et cum aperuisset sigillum tertium, [illegible] animal dicens: Veni, & [illegible] debat super illum, [illegible] manu sua.

6 Et audivi tamquam vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum, & oleum ne læseris.

7 Et cum aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis dicentis: Veni, & vide.

8 Et ecce equus pallidus: & qui sedebat super eum, nomen illi Mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, & bestiis terræ.

9 Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant:

10 & clamabant voce magna dicen-
tes: Usquequo, Domine, (sanctus, &
verus) non judicas, & non vindicas
sanguinem nostrum de iis, qui habitant
in terra?
11 Et datæ sunt illis singulæ stolæ
albæ: & dictum est illis, ut requiesce-
rent adhuc tempus modicum, donec
compleantur conservi eorum, & fratres
eorum, qui interficiendi sunt, sicut &
illi.
12 Et vidi, cum aperuisset sigillum
sextum: & ecce terræmotus magnus fa-
ctus est, & sol factus est niger tamquam
saccus cilicinus: & luna tota facta est
sicut sanguis:
13 & stellæ de cœlo ceciderunt super
terram, sicut ficus emittit grossos suos,
cum a vento magno movetur.
14 Et cœlum recessit sicut liber in-
volutus: & omnis mons, & insulæ de
locis suis motæ sunt:
15 & reges terræ, & principes, &
tribuni, & divites, & fortes, & omnis
servus, & liber absconderunt se in spe-
luncis, & in petris montium:

* Isaiæ 2. 19. Osee 10. 8. Luc. 23. 30.

16 & dicunt montibus, & petris: *
Cadite super nos, & abscondite nos a
facie sedentis super thronum, & ab ira
Agni:
17 quoniam venit dies magnus iræ
ipsorum: & quis poterit stare?

CAPUT VII.

Dum punienda est terra, jubentur absque nocumento servari signum in fronte gerentes: qui describuntur tam ex Judæis, quam ex Gentibus, benedicentes Deum: et de his, qui amicti erant stolis albis.

1 POst hæc vidi quatuor Angelos stan-
tes super quatuor angulos terræ,
tenentes quatuor ventos terræ, ne fla-
rent super terram, neque super mare,
neque in ullam arborem.
2 Et vidi alterum Angelum ascen-
dentem ab ortu solis, habentem signum
Dei vivi: & clamavit voce magna qua-
tuor Angelis, quibus datum est nocere
terræ, & mari,
3 dicens: Nolite nocere terræ, &
mari, neque arboribus, quoadusque si-
gnemus servos Dei nostri in frontibus
eorum.
4 Et audivi numerum signatorum cen-
tum quadraginta quatuor millia signati
ex omni tribu filiorum Israel.
5 Ex tribu Juda duodecim millia si-
gnati: ex tribu Ruben duodecim millia
signati: Ex tribu Gad duodecim millia
signati:
6 Ex tribu Aser duodecim millia si-
gnati: Ex tribu Nephthali duodecim
millia signati: Ex tribu Manasse duo-
decim millia signati:
7 Ex tribu Simeon duodecim millia
signati: Ex tribu Levi duodecim millia
signati: Ex tribu Issachar duodecim mil-
lia signati:
8 Ex tribu Zabulon duodecim millia
signati: Ex tribu Joseph duodecim mil-
lia signati: Ex tribu Benjamin duode-
cim millia signati.
9 Post hæc vidi turbam magnam,
quam dinumerare nemo poterat, ex o-
mnibus gentibus, & tribubus, & popu-
lis, & linguis, stantes ante thronum,
& in conspectu Agni, amicti stolis al-
bis, & palmæ in manibus eorum.
10 Et clamabant voce magna dicen-
tes: Salus Deo nostro, qui sedet super
thronum, & Agno.
11 Et omnes Angeli stabant in cir-
cuitu throni, & seniorum, & quatuor
animalium, & ceciderunt in conspectu
throni in facies suas, & adoraverunt
Deum
12 dicentes, Amen. Benedictio, &
claritas, & sapientia, & gratiarum actio,
honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro
in sæcula sæculorum, Amen.
13 Et respondit unus de senioribus,
& dixit mihi: Hi, qui amicti sunt sto-
lis albis, qui sunt? & unde venerunt?
14 Et dixi illi: Domine mi, tu scis.
Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt
de tribulatione magna, & laverunt sto-
las

las suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni.

15 Ideo sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus: & qui sedet in throno, habitabit super illos.

* Isaie 49. 10.
16 * Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus:

17 quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum: * & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

* Isaie 25. 8. Infr. 21. 4.

CAPUT VIII.

Aperto septimo sigillo, septem Angeli cum tubis ostenduntur, effusoque in terram igne altaris ab alio Angelo, fiunt variæ tempestates: similiter quatuor Angelis tuba canentibus, producuntur variæ plagæ adversus homines.

1 ET cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cœlo, quasi media hora.

2 Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ.

3 Et alius Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

4 Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

5 Et accepit Angelus thuribulum, & implevit illud de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus.

6 Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se, ut tuba canerent.

7 Et primus Angelus tuba cecinit, & facta est grando, & ignis, mista in sanguine: & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est.

8 Et secundus Angelus tuba cecinit, & tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis:

9 & mortua est tertia pars creaturæ eorum, quæ habebant animas in mari, & tertia pars navium interiit.

10 Et tertius Angelus tuba cecinit, & cecidit de cœlo stella magna, ardens tamquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum:

11 & nomen stellæ dicitur Absinthium: & facta est tertia pars aquarum in absinthium: & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.

12 Et quartus Angelus tuba cecinit, & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & dies non luceret pars tertia, & noctis similiter.

13 Et vidi, & audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cœli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ habitantibus in terra, de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canituri.

CAPUT IX.

Quinto Angelo tuba canente, stella cadit, & locustæ a fumo putei egressæ describuntur, quæ homines cruciant: sexto vero Angelo canente, solvuntur quatuor Angeli, qui ingenti equestri exercitu tertiam hominum partem occidunt.

1 ET quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cœlo cecidisse in terram, & data est ei clavis putei abyssi.

2 Et aperuit puteum abyssi: & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol, & aer de fumo putei:

3 & de fumo putei exierunt locustæ in

in terram, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ.

4 Et præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis:

5 & datum est illis ne occiderent eos, sed ut cruciarent mensibus quinque: & cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii, cum percutit hominem.

* Isai. 2. 19. Osee 10. 8. Luc. 23. 30.

6 * Et in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

* Sap. 16. 9.

7 * Et similitudines locustarum similes equis paratis in prælium: & super capita earum tamquam coronæ similes auro: & facies earum tamquam facies hominum.

8 Et habebant capillos sicut capillos mulierum, & dentes earum sicut dentes leonum erant:

9 & habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum:

10 & habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque. Et habebant super se

11 regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, Græce autem Apollyon, Latine habens nomen Exterminans.

12 Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.

13 Et sextus Angelus tuba cecinit: & audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei,

14 dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

15 Et soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, ut occiderent tertiam partem hominum.

16 Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum.

17 Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tamquam capita leonum: & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur.

18 Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, & de fumo, & de sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum.

19 Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum. Nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita: & in his nocent.

20 Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare:

21 & non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

CAPUT X.

Clamante alio forti Angelo, loquuntur septem tonitrua: porro Angelus jurat, non amplius fore tempus, sed consummandum ad vocem septimi Angeli mysterium: datque librum Joanni devorandum.

1 ET vidi alium Angelum fortem descendentem de cœlo, amictum nube, & iris in capite ejus, & facies ejus erat ut sol, & pedes ejus tamquam columnæ ignis:

2 & habebat in manu sua libellum apertum: & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram:

3 & clamavit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4 Et

4 Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram: & audivi vocem de cœlo dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere.

* Dan. 12. 7.

5 * Et Angelus, quem vidi stantem super mare, & super terram, levavit manum suam ad cœlum:

6 & juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cœlum, & ea quæ in eo sunt; & terram, & ea quæ in ea sunt; & mare, & ea quæ in eo sunt: Quia tempus non erit amplius.

7 sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos Prophetas.

8 Et audivi vocem de cœlo iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu Angeli stantis super mare, & super terram.

* Ezech. 3. 1.

9 Et abii ad Angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: * Accipe librum, & devora illum: & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel.

10 Et accepi librum de manu Angeli, & devoravi illum: & erat in ore meo tamquam mel dulce: & cum devorassem eum, amaricatus est venter meus.

11 Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

CAPUT XI.

Joannes templum metiens audit prædicaturos duos testes, quos bestia a mari ascendens occidat: et illi resurgentes in cælum ascendunt, ac terræmotu occiduntur 7000. hominum, & ad cantum septimi Angeli viginti quatuor seniores Deo gratias agunt.

1 ET datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo.

2 Atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est Gentibus, & civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus:

3 & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4 Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes.

5 Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi.

6 Hi habent potestatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga, quotiescumque voluerint.

7 Et cum finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abysso, faciet adversum eos bellum, & vincet illos, & occidet eos.

8 Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est.

9 Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & Gentibus corpora eorum per tres dies, & dimidium: & corpora eorum non sinent poni in monumentis.

10 Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, & jucundabuntur: & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11 Et post dies tres, & dimidium spiritus vitæ a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12 Et audierunt vocem magnam de cœlo dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cœlum in nube, & viderunt illos inimici eorum.

13 Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomi-

mina hominum septem millia: & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cæli.

14 Væ secundum abiit: & ecce væ tertium veniet cito.

15 Et septimus Angelus tuba cecinit, & factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri & Christi ejus, & regnabit in sæcula sæculorum: Amen.

16 Et vigintiquatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adoraverunt Deum dicentes:

17 Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es, quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti.

18 Et iratæ sunt Gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum judicari, & reddere mercedem servis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis, & magnis, & exterminandi eos, qui corruperunt terram.

19 Et apertum est templum Dei in cælo: & visa est arca testamenti ejus in templo ejus, & facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.

CAPUT XII.

Cum mulier cernente dracone filium peperisset, raptus est ab ea filius ejus ad Deum: tunc facto in cælo prælio, lapsus draco cœpit mulieris semen persequi.

1 ET signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim:

2 & in utero habens clamabat parturiens, & cruciabatur ut pariat.

3 Et visum est aliud signum in cælo: & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem: & in capitibus ejus diademata septem:

4 & cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram, & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut cum peperisset, filium ejus devoraret.

5 Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea: & raptus est filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus:

6 & mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

7 Et factum est prælium magnum in cælo. Michael, & Angeli ejus præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & Angeli ejus:

8 & non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cælo.

9 Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit universum orbem: & projectus est in terram, & Angeli ejus cum illo missi sunt.

10 Et audivi vocem magnam in cælo dicentem: Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus: quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

11 Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonii sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

12 Propterea lætamini cæli, & qui habitatis in eis. Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.

13 Et postquam vidit draco, quod projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum.

14 Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis a facie serpentis.

15 Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine.

16 Et adjuvit terra mulierem, & ape-

ruit terra os suum, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.

17 Et iratus est draco in mulierem: & abiit facere prælium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Jesu Christi.

18 Et stetit supra arenam maris.

CAPUT XIII.

Bestia de mari ascendens septem capitum, & decem cornuum, decemque diadematum, cujus plaga curatur, Deum blasphemat, & sanctos debellat: alteraque bestia duorum cornuum de terra ascendens illi maxime favet, cogens fieri, & adorari ejus imaginem, haberique characterem nominis ejus.

1 ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua ejus decem diademata, & super capita ejus nomina blasphemiæ.

2 Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, & pedes ejus sicut pedes ursi, & os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.

3 Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem: & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam.

4 Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiæ: & adoraverunt bestiam dicentes: Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum ea?

5 Et datum est ei os loquens magna, & blasphemias: & data est ei potestas facere menses quadraginta duos.

6 Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cœlo habitant.

7 Et est datum illi bellum facere cum sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem.

8 Et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram: quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.

9 Si quis habet aurem, audiat.

10 Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: * qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, & fides Sanctorum.

* Gen. 9. 6. Matth. 26. 52.

11 Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicut draco.

12 Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu ejus. & fecit terram, & habitantes in ea adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis.

13 Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum.

14 Et seduxit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladii, & vixit.

15 Et datum est illi, ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ: & faciat, ut quicumque non adoraverint imaginem bestiæ, occidantur.

16 Et faciet omnes pusillos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis.

17 Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus.

18 Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est: & numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

CAPUT XIV.

Virgines cum agno cantantes ambulant, Angelo uno Evangelium annuntiante, altero Babylonis lapsum, tertio vero cruciatum eorum, qui bestiam adoraverunt, prædicante: porro duo habentes falces jubentur ille messem, hic autem vineam terræ demetere.

1 ET vidi: & ecce Agnus stabat supra
montem Sion, & cum eo centum
quadraginta quatuor millia, habentes
nomen ejus, & nomen Patris ejus
scriptum in frontibus suis.
2 Et audivi vocem de coelo, tamquam
vocem aquarum multarum, &
tamquam vocem tonitrui magni: & vocem,
quam audivi, sicut citharœdorum
citharizantium in citharis suis.
3 Et cantabant quasi canticum novum
ante sedem, & ante quatuor animalia,
& seniores: & nemo poterat dicere
canticum, nisi illa centum quadraginta
quatuor millia, qui empti sunt de
terra.
4 Hi sunt, qui cum mulieribus non
sunt coinquinati. Virgines enim sunt.
Hi sequuntur Agnum quocumque ierit.
Hi empti sunt ex hominibus primitiæ
Deo, & Agno,
5 & in ore eorum non est inventum
mendacium. sine macula enim sunt ante
thronum Dei.
6 Et vidi alterum Angelum volantem
per medium coeli, habentem Evangelium
æternum, ut evangelizaret sedentibus
super terram, & super omnem
gentem, & tribum, & linguam, & populum:
7 dicens magna voce: Timete Dominum,
& date illi honorem, quia venit
hora judicii ejus: & adorate eum,
* qui fecit coelum, & terram, mare, (* Psalm. 145. 6. Act. 14. 14.)
& fontes aquarum.
8 Et alius Angelus secutus est dicens:
* Cecidit, cecidit Babylon illa magna, (* Isai. 21. 9. Jerem. 51. 8.)
quæ a vino iræ fornicationis suæ potavit
omnes gentes.
9 Et tertius Angelus secutus est illos,
dicens voce magna: Si quis adoraverit
bestiam, & imaginem ejus, & acceperit
characterem in fronte sua, aut in manu
sua;
10 & hic bibet de vino iræ Dei,
quod mistum est mero in calice iræ
ipsius, & cruciabitur igne, & sulphure
in conspectu Angelorum sanctorum, &
ante conspectum Agni.
11 Et fumus tormentorum eorum ascendet
in sæcula sæculorum: nec habent
requiem die ac nocte, qui adoraverunt
bestiam, & imaginem ejus, & si quis
acceperit characterem nominis ejus.
12 Hic patientia sanctorum est, qui
custodiunt mandata Dei, & fidem Jesu.
13 Et audivi vocem de coelo dicentem
mihi: Scribe: Beati mortui, qui
in Domino moriuntur. Amodo jam dicit
Spiritus, ut requiescant a laboribus
suis. opera enim illorum sequuntur illos.
14 Et vidi: & ecce nubem candidam,
& super nubem sedentem similem
Filio hominis, habentem in capite suo
coronam auream, & in manu sua falcem
acutam.
15 Et alius Angelus exivit de templo,
clamans voce magna ad sedentem
super nubem: * Mitte falcem tuam, & (* Joel. 3. 13. Matth. 13. 39.)
mete, quia venit hora, ut metatur,
quoniam aruit messis terræ.
16 Et misit qui sedebat super nubem,
falcem suam in terram, & demessa est
terra.
17 Et alius Angelus exivit de templo,
quod est in coelo, habens & ipse
falcem acutam.
18 Et alius Angelus exivit de altari,
qui habebat potestatem supra ignem:
& clamavit voce magna ad eum, qui
habebat falcem acutam, dicens: Mitte
falcem tuam acutam, & vindemia botros
vineæ terræ, quoniam maturæ sunt
uvæ ejus.
19 Et misit Angelus falcem suam
acutam in terram, & vindemiavit vineam
terræ, & misit in lacum iræ Dei
magnum:
20 & calcatus est lacus extra civita-

tem,

tum, & exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

CAPUT XV.

Qui bestiam vicerant, & ejus imaginem, ac numerum nominis ejus, Deum glorificant: & septem Angelis habentibus septem plagas novissimas dantur septem phialæ iræ Dei plenæ.

1 Et vidi aliud signum in cœlo magnum, & mirabile, Angelos septem habentes plagas septem novissimas, quoniam in illis consummata est ira Dei.

2 Et vidi tamquam mare vitreum mistum igne, & eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem ejus, & numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei,

3 & cantantes canticum Moysi servi Dei, & canticum Agni, dicentes: Magna, & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum.

* Jerem. 10. 7.

4 * Quis non timebit te, Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt.

5 Et post hæc vidi: & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cœlo:

6 & exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et unum de quatuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum.

8 Et impletum est templum fumo a majestate Dei, & de virtute ejus: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum.

CAPUT XVI.

Ad septem phialarum effusionem in terram, mare, fontes, solem, bestiæ sedem, Euphraten, & aerem multæ in terra plagæ oriuntur.

1 Et audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram.

2 Et abiit primus, & effudit phialam suam in terram, & factum est vulnus sævum, & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiæ, & in eos, qui adoraverunt imaginem ejus.

3 Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tamquam mortui: & omnis anima vivens mortua est in mari.

4 Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis.

5 Et audivi Angelum aquarum dicentem: Justus es Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hæc judicasti:

6 quia sanguinem Sanctorum, & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: digni enim sunt.

7 Et audivi alterum ab altari dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens, vera & justa judicia tua.

8 Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines, & igni:

9 & æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam, ut darent illi gloriam.

10 Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum ejus tenebrosum, & commanducaverunt linguas suas præ dolore:

11 & blasphemaverunt Deum cœli præ doloribus, & vulneribus suis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.

12 Et sextus Angelus effudit phialam

suam in flumen illud magnum Euphraten: & siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis.

13 Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum.

14 Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ, congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.

* Matth. 24. 43. Luc. 12. 39. Supr. 3. 3.

15 * Ecce venio sicut fur. Beatus, qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus.

16 Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraice Armagedon.

17 Et septimus Angelus effudit phialam suam in aerem, & exivit vox magna de templo a throno, dicens: Factum est.

18 Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis numquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram, talis terræmotus, sic magnus.

19 Et facta est civitas magna in tres partes: & civitates Gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ ejus.

20 Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.

21 Et grando magna sicut talentum descendit de cœlo in homines: & blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer.

CAPUT XVII.

Mulier fornicaria, sive Babylon variis induta ornamentis, & ebria martyrum sanguine sedet super bestiam septem capitum & decem cornuum: quæ omnia hic declarat Angelus.

1 ET venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas,

2 cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt, qui inhabitant terram, de vino prostitutionis ejus.

3 Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.

4 Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua plenum abominatione, & immunditia fornicationis ejus.

5 Et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.

6 Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum, cum vidissem illam, admiratione magna.

7 Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ, quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem.

8 Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ a constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, & non est.

9 Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt.

10 Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & cum venerit, oportet illum breve tempus manere.

11 Et bestia, quæ erat, & non est, & ipsa octava est: & de septem est, & in interitum vadit.

12 Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam.

13 Hi unum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent.

14 Hi

14 Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: * quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles.

* I. Tim. 6. 15. Infr. 19. 16.

15 Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & Gentes, & linguæ.

16 Et decem cornua, quæ vidisti in bestia, hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt.

17 Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.

18 Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

CAPUT XVIII.

Babylonis lapsus, judicium, plaga, & ultiones: propter quas reges, ac negotiatores terræ olim ipsi adhærentes amare lugebunt: cœlum vero, Apostoli ac Prophetæ exultabunt.

1 ET post hæc vidi alium Angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est a gloria ejus.

2 Et exclamavit in fortitudine dicens: * Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ, & odibilis:

* Isai. 21. 9. Jer. 51. 8. Supr. 14. 8.

3 quia de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

4 Et audivi aliam vocem de cœlo dicentem: Exite de illa populus meus, ut ne participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipiatis.

5 Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus.

6 Reddite illi, sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera ejus: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum.

7 Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum: quia in corde suo dicit: * Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo.

* Isai. 47. 8.

8 Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur, quia fortis est Deus, qui judicabit illam.

9 Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii ejus:

10 longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis, quoniam una hora venit judicium tuum.

11 Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt super illam, quoniam merces eorum nemo emet amplius:

12 merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, (& omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramento, & ferro, & marmore,

13 & cinnamomum) & odoramentorum, & unguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & jumentorum, & ovium, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum.

14 Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt a te, & omnia pinguia, & præclara perierunt a te: & amplius illa jam non invenient.

15 Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes, ac lugentes,

16 & dicentes: Væ, væ civitas illa magna, quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis:

17 quoniam una hora destitutæ sunt tan-

tantæ divitiæ, & omnis gubernator, & omnis, qui in lacum navigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longe steterunt,

18 & clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quæ similis civitati huic magnæ?

19 Et miserunt pulverem super capita sua, & clamaverunt flentes, & lugentes, dicentes: Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de pretiis ejus, quoniam una hora desolata est.

20 Exulta super eam cœlum, & sancti Apostoli, & Prophetæ, quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa.

21 Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur.

22 Et vox citharœdorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius:

23 & lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi, & sponsæ non audietur adhuc in te: quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes.

24 Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inventus est, & omnium, qui interfecti sunt in terra.

CAPUT XIX.

Sanctis de judicio meretricis Deum glorificantibus, parantur nuptiæ Agni, & Angelus a Joanne adorari recusat: apparens autem quidam equo insidens cum exercitu, qui est Verbum Dei, & Rex regum ac Dominus dominantium, pugnat adversus bestiam, & reges terra, ac eorum exercitus, vocatis interim avibus cœli ad edendas eorum carnes.

1 POst hæc audivi quasi vocem turbarum multarum in cœlo dicentium: Alleluja. Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est:

2 quia vera, & justa judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.

3 Et iterum dixerunt: Alleluja. Et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum.

4 Et ceciderunt seniores viginti quatuor, & quatuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen: Alleluja.

5 Et vox de throno exivit dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus, & qui timetis eum, pusilli & magni.

6 Et audivi quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium: Alleluja: quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

7 Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit se.

8 Et datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti, & candido. Byssinum enim justificationes sunt Sanctorum.

9 Et dixit mihi: Scribe: * Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt. * Matth. 22. 2. Luc. 14. 16.

sunt. & dixit mihi: Hæc verba Dei vera sunt.

10 Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dicit mihi: Vide, ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora. Testimonium enim Jesu est spiritus prophetiæ.

11 Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax, & cum justitia judicat, & pugnat.

12 Oculi autem ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse.

* Isaie 63. 2. 13 * Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocatur nomen ejus Verbum Dei.

14 Et exercitus qui sunt in cœlo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo.

15 Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus: ut in ipso percutiat Gentes. * Et ipse reget eas in virga ferrea: & ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. * Psal. 2. 9.

16 Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum: * Rex regum, & Dominus dominantium. * Supr. 17. 14. 1. Tim. 6. 15.

17 Et vidi unum Angelum stantem in sole, & clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cœli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei:

18 ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & servorum, & pusillorum, & magnorum.

19 Et vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo, qui sedebat in equo, & cum exercitu ejus.

20 Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure.

21 Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: & omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum.

CAPUT XX.

Ligatum draconem, sive diabolum mittit Angelus in abyssum ad mille annos, quibus animæ martyrum in resurrectione prima regnabant cum Christo: post quos solutus Satanas excitabit Gog & Magog, innumerum exercitum adversus civitatem dilectam, sed igni cœlesti devorabuntur: deinde apertis libris, a sedente super thronum judicabuntur omnes mortui secundum opera ipsorum.

1 ET vidi Angelum descendentem de cœlo habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua.

2 Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus, & satanas, & ligavit eum per annos mille.

3 Et misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni: & post hæc oportet illum solvi modico tempore.

4 Et vidi sedes, & sederunt super eas, & judicium datum est illis: & animas decollatorum propter testimonium Jesu, & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus, aut in manibus suis: & vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis.

5 Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima.

6 Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei, & Christi, & regnabunt cum illo mille annis.

7 * Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, * Ezech. 39. 1.

et

& exibit, & seducet Gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris.
8 Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt castra sanctorum, & civitatem dilectam.
9 Et descendit ignis a Deo de cœlo, & devoravit eos: & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & bestia,
10 & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.
11 Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, a cujus conspectu fugit terra, & cœlum, & locus non est inventus eis.
12 Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt; & alius Liber apertus est, qui est vitæ: & judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.
13 Et dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & judicatum est de singulis secundum opera ipsorum.
14 Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.
15 Et qui non inventus est in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

CAPUT XXI.

Cœlo ac terra renovatis, nova civitas Jerusalem in Agni sponsam a Deo parata ostenditur, justis glorificatis, impiisque in stagnum ignis detrusis: cujus civitatis murus, & portæ, ac fundamenta describuntur, & mensurantur, quæ universa sunt aurum, ac vitrum mundum, lapides pretiosi, ac margaritæ.

1 ET vidi cœlum novum, & terram novam. Primum enim cœlum, & prima terra abiit, & mare jam non est.
2 Et ego Joannes vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cœlo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.
3 Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.
4 * Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.

* Isai. 25. 8. Supr. 7. 17.

5 Et dixit qui sedebat in throno: * Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera.

* Isai. 43. 19. 2. Cor. 5. 17.

6 Et dixit mihi: Factum est. Ego sum α, & ω: initium, & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis.
7 Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.
8 Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, et veneficis, et idololatris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure: quod est mors secunda.
9 Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, et locutus est mecum dicens: Veni, et ostendam tibi sponsam uxorem Agni.
10 Et sustulit me in spiritu in montem magnum, et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de cœlo a Deo,
11 habentem claritatem Dei: et lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum.
12 Et habebat murum magnum, et altum habentem portas duodecim, et in portis Angelos duodecim, et nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel.
13 Ab Oriente portæ tres: & ab Aquilone portæ tres: & ab Austro portæ tres: & ab Occasu portæ tres.

14 Et

14 Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.

15 Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, & portas ejus, & murum.

16 Et civitas in quadro posita est, & longitudo ejus tanta est, quanta & latitudo: & mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo ejus æqualia sunt.

17 Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est Angeli.

18 Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide, ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo.

19 Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum jaspis, secundum sapphirus, tertium calcedonius, quartum smaragdus,

20 quintum sardonyx, sextum sardius, septimum chrysolithus, octavum beryllus, nonum topazius, decimum chrysoprasus, undecimum hyacinthus, duodecimum amethystus.

21 Et duodecim portæ duodecim margaritæ sunt per singulas, et singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

22 Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.

23 * Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea. nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus. * Isaia 60. 19.

24 Et ambulabunt gentes in lumine ejus, & reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam.

25 * Et portæ ejus non claudentur per diem. nox enim non erit illic. * Isaia 60. 11.

26 Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam.

27 Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAPUT XXII.

Lignum vitæ fluvio aquæ vivæ irrigatum singulis mensibus reddit fructum suum, nec maledictum, nec ulla nox est in civitate: Angelus autem, qui hæc eventura Joanni ostendebat, non vult ab eo adorari. dicitque justos in civitatem intraturos, impios autem foras ejiciendos: contestatur etiam de non addendo, aut minuendo ad hanc prophetiam.

1 ET ostendit mihi fluvium aquæ vitæ splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei & Agni.

2 In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem Gentium.

3 Et omne maledictum non erit amplius, sed sedes Dei, & Agni in illa erunt, & servi ejus servient illi.

4 Et videbunt faciem ejus: & nomen ejus in frontibus eorum.

5 * Et nox ultra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum. * Isaia 60. 20.

6 Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis quæ oportet fieri cito.

7 Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri hujus.

8 Et ego Joannes, qui audivi, & vidi hæc. Et postquam audissem, & vidissem, cecidi, ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat.

9 Et dixit mihi: Vide, ne feceris. conservus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum, qui servant verba prophetiæ libri hujus. Deum adora.

10 Et dicit mihi: Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus. tempus enim prope est.

11 Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui justus est, justificetur adhuc. & sanctus sanctificetur adhuc.

12 Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.

13 * Ego sum α, & ω, primus, & novissimus, principium, & finis.

* Isai. 41. 4. & 44. 6. & 48. 12. Supr. 1. 8. & 21. 6.

14 Beati, qui lavant stolas suas in sanguine agni: ut sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in civitatem.

15 Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis, qui amat, & facit mendacium.

16 Ego Jesus misi Angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix, & genus David, stella splendida, & matutina.

17 Et spiritus, & sponsa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni. Et qui sitit, veniat: * et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.

* Isaiæ 55. 1.

18 Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.

19 Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sancta, et de his, quæ scripta sunt in libro isto.

20 Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio cito: Amen. Veni, Domine Jesu.

21 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

F I N I S.

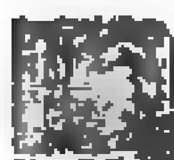
ORA-

ORATIO MANASSÆ,

Necnon Libri duo, qui sub Libri Tertii, & Quarti Esdræ nomine circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet seriem Canonicorum Librorum, quos sancta Tridentina Synodus suscepit, & pro Canonicis suscipiendos decrevit, sepositi sunt, ne prorsus interirent, quippe qui a nonnullis sanctis Patribus interdum citantur, & in aliquibus Bibliis Latinis tam manuscriptis, quam impressis reperiuntur.

ORATIO MANASSÆ REGIS JUDA,

CUM CAPTUS TENERETUR IN BABYLONE.

Omine omnipotens Deus patrum nostrorum, Abraham, & Isaac, & Jacob, & seminis eorum justi, qui fecisti cælum & terram cum omni ornatu eorum, qui ligasti mare verbo præcepti tui, qui conclusisti abyssum, & signasti eam terribili & laudabili nomine tuo: quem omnia pavent, & tremunt a vultu virtutis tuæ, quia importabilis est magnificentia gloriæ tuæ, & insustentabilis ira comminationis tuæ super peccatores: immensa vero & investigabilis misericordia promissionis tuæ: quoniam tu es Dominus, altissimus, benignus, longanimis, & multum misericors, & pœnitens super malitias hominum. Tu Domine, secundum multitudinem bonitatis tuæ, promisisti pœnitentiam & remissionem iis, qui peccaverunt tibi, & multitudine miserationum tuarum decrevisti pœnitentiam peccatoribus, in salutem. Tu igitur Domine Deus justorum, non posuisti pœnitentiam justis, Abraham, & Isaac, & Jacob, iis qui tibi non peccaverunt, sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem: quoniam peccavi super numerum arenæ maris: multiplicatæ sunt iniquitates meæ, Domine, multiplicatæ sunt iniquitates meæ, & non sum dignus intueri & aspicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum. Incurvatus sum multo vinculo ferreo, ut non possim attollere caput meum, & non est respiratio mihi: quia excitavi iracundiam tuam, & malum coram te feci: non feci voluntatem tuam, & mandata tua non custodivi: statui abominationes, & multiplicavi offensiones. Et nunc flecto genu cordis mei, precans a te bonitatem. Peccavi Domine, peccavi, & iniquitates meas agnosco. Quare peto rogans te, remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum iratus reserves mala mihi, neque damnes me in infima terræ loca: quia tu es Deus, Deus, inquam, pœnitentium: & in me ostendes omnem bonitatem tuam, quia indignum salvabis me secundum magnam misericordiam tuam, & laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ: quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LIBER ESDRÆ TERTIUS:

CAPUT PRIMUM

Magnificum Phase, quod Josias immolavit, celebrante septem diebus festum Azymorum: cui successerunt in regno Juda Jechonias, Joakim, Joachin, & Sedecias: eorumque ac populi captivitas propter sua scelera, urbisque subversio describuntur.

1 ET fecit Josias Pascha in Jeroso-
lymis Domino, & immolavit
Phase quarta decima luna pri-
2 mi mensis, * statuens sacerdo-
tes per vicissitudines dierum stolis ami-
3 ctos in templo Domini * & dixit Levi-
tis sacris servis Israel, ut sanctificarent
se Domino in positione sanctæ arcæ Do-
mini, in domo, quam ædificavit Salomon
4 filius David rex * Non erit vobis tolle-
re super humeros eam. Et nunc deservite
Domino vestro, & curam agite gentis il-
lius Israel ex parte, secundum pagos &
5 tribus vestras, * secundum scripturam
David regis Israel, & secundum magnifi-
centiam Salomonis filii ejus, omnes in
templo, & secundum particulam princi-
patus paternam vestram eorum, qui stant
6 in conspectu fratrum filiorum Israel *
Immolate Pascha, & sacrificia parate
fratribus vestris, & facite secundum præ-
ceptum Domini, quod datum est Moysi.
7 * Et donavit Josias in plebem, quæ in-
venta est, ovium, agnorum, & hædo-
rum, & caprarum triginta millia, vitu-
8 los tria millia * Hæc de regalibus data
sunt secundum promissionem populo &
sacerdotibus in Pascha, oves numero duo
9 millia, ac vitulos centum. * Et Jecho-
nias, & Semejas, & Nathanael fratres,
& Hasabias, & Oziel, & Coraba in
Phase oves quinque millia, vitulos quin-
10 gentos * Et hæc cum fierent eleganter,
steterunt sacerdotes & Levitæ habentes
11 azyma per tribus * Et secundum partes
principatus patrum in conspectu populi
offerebant Domino, secundum ea, quæ in
12 libro Moysi scripta sunt * & assaverunt
Phase igni, prout oportebat: & hostias
coxerunt in æneis, & in ollis cum be-
nevolentia * & attulerunt omnibus, qui 13
erant ex plebe. & post hæc paraverunt
sibi & sacerdotibus * Sacerdotes enim 14
offerebant adipes, usque dum finita esset
hora. & Levitæ paraverunt sibi, & fra-
tribus suis filiis Aaron * Et sacri can- 15
tores filii Asaph erant per ordinem se-
cundum præceptum David, & Asaph, &
Zacharias, & Jeddinus, qui erat a rege.
* Et ostiarii per singulas januas, ita ut 16
non prævaricaretur unusquisque suam:
fratres enim illorum paraverunt illis * 17
Et consummata sunt quæ pertinebant ad
sacrificium Domini. * In illa die egerunt 18
Phase, & offerebant hostias super Domi-
ni sacrificium, secundum præceptum regis
Josiæ * Et egerunt filii Israel, qui in- 19
venti sunt in tempore illo, Phase, &
diem festum azymorum per dies septem;
* & non est celebratum Phase tale in Is- 20
rael, a temporibus Samuelis prophetæ * 21
& omnes reges Israel non celebraverunt
tale Pascha, quale egit Josias, & Sacer-
dotes, & Levitæ, & Judæi, & omnis
Israel, qui inventi sunt in commoratione
Jerosolymis * Octavo decimo anno, re- 22
gnante Josia, celebratum est Phase * 23
Et directa sunt opera Josiæ in conspectu
Domini sui in corde pleno timoris * 24
& quæ circa illum quidem conscripta
sunt, in prioribus temporibus de eis, qui
peccaverunt, quique irreligiosi fuerunt in
Dominum præ omni gente, & qui non
quæsierunt verba Domini super Israel * 25
Et post omnem actum hunc Josiæ, ascen-
dit Pharao rex Ægypti, veniens in Car-
chamis ab itinere super Euphratem, &
exiit obviam illi Josias * Et misit rex 26
Ægypti ad Josiam, dicens: Quid mihi &
tibi est, rex Judæ? * Non sum missus a 27
Domino, ut pugnem contra te: super
Euphratem enim bellum meum est. festi-
nans descende * Et non est reversus Jo- 28
sias super currum: sed expugnare eum
conabatur, non attendens verbum prophe-

29 tu ex ore Domini, * sed constituit ad
eum bellum in campo Mageddo. Et de-
30 scenderunt principes ad regem Josiam. *
Et dixit rex pueris suis: Amovete me a
prælio: infirmatus sum enim valde. Et
statim amoverunt eum pueri ipsius de a-
31 cie. * Et ascendit super currum secunda-
rium suum, & perveniens Jerosolymam
vita functus est, & sepultus est in pater-
32 no sepulchro. * Et in tota Judæa luge-
bant Josiam: & qui præsidebant, cum
mulieribus lamentabant eum usque in hunc
diem. Et datum est hoc fieri semper in
33 omne genus Israel. * Hæc autem præ-
scripta sunt in libro historiarum regum
Judæ. & singula gesta actus Josiæ, & e-
jus gloria & intellectus ejus in lege Do-
mini: quæque gesta sunt ab eo, & quæ
non scripta sunt in libro regum Israel &
34 Juda. * Et assumentes, qui erant ex
gente, Jechoniam filium Josiæ, consti-
tuerunt regem pro Josia patre suo, cum
35 esset annorum triginta trium. * Et re-
gnavit super Israel mensibus tribus. Et
36 amovit eum rex Ægypti, ne regnaret in
Jerosolymis: * & mulctavit gentem ar-
37 genti talenta centum, & auri talentum
unum. * Et constituit rex Ægypti Joacim
38 fratrem ipsius, regem Judæ & Jerusa-
lem. * & alligavit magistratus Joacim,
39 & Zaracen fratrem suum apprehen-
dens reduxit in Ægyptum. * Annorum
erat Joacim viginti quinque, cum regna-
re cœpisset in terra Juda & Jerusalem:
40 & fecit malum in conspectu Domini. *
Post hunc autem ascendit Nabuchodono-
41 sor rex Babylonis, & alligans eum in æ-
reo vinculo, perduxit in Babyloniam. *
& sacra vasa Domini accepit Nabucho-
42 donosor, & tulit & consecravit in tem-
plo suo in Babylonia. * Nam de im-
43 munditia illius, & irreligiositate scriptum
est in libro temporum regum. * Et re-
gnavit Joachin filius ejus pro eo. Cum
44 autem constitutus esset rex, erat annorum
decem & octo. * Regnavit autem menses
45 tres, & dies decem in Jerusalem, & fe-
cit malum in conspectu Domini. * Et post
annum mittens Nabuchodonosor, trans-
46 migravit eum in Babyloniam simul cum
sacris vasis Domini. * Et constituit Se-
deciam regem Juda, & Jerusalem, cum
47 esset annorum viginti unius. regnavit au-
tem annis undecim. * Et fecit malum
in conspectu Domini, & non est veritus
a verbis, quæ dicta sunt ab Jeremia
propheta ex ore Domini. * & adjuratus 48
a rege Nabuchodonosor, perjurans discef-
sit: & indurata cervice sua, & corde
suo, transgressus est legitima Domini Dei
Israel. * Et duces populi Domini multa 49
inique gesserunt, & impie egerunt super
omnes immunditias gentium: & pollue-
runt templum Domini, quod sanctum e-
rat in Jerosolymis. * Et misit Deus 50
patrum ipsorum per Angelum suum revo-
care eos, propter quod parceret illis, &
tabernaculo suo. * Ipsi vero subsannā- 51
bant in Angelis suis: & qua die locutus
est Dominus, erant illudentes prophetas
eum. * Qui usque ad iracundiam conci- 52
tatus est super gentem suam propter irre-
ligiositatem suam, & præcepit ascendere
reges Chaldæorum. * Hi occiderunt ju- 53
venes eorum in gladio in circuitu sancti
templi eorum, & non pepercerunt juve-
ni, & seni, & virgini, & adolescenti:
* sed omnes traditi sunt in manus ipso- 54
rum: & omnia sacra vasa Domini, &
regales apothecas resumentes, tulerunt in
Babyloniam. * & incenderunt domum Do- 55
mini, & demoliti erunt muros Jerusalem:
& turres ejus incenderunt igne, * & con- 56
summaverunt omnia honorifica ejus, &
ad nihilum redegerunt, & reliquos a gla-
dio adduxit in Babylonem. * Et erant 57
servi illius usque dum regnarent Persæ, in
repletione verbi Domini in ore Jere-
miæ: * quousque benigne ageret terra 58
sabbata sua, omni tempore desertionis
suæ sabbatizavit in applicatione annorum
septuaginta septem.

C A P U T II.

Cyrus rex Persarum Judæos in regno suo captivos remittit in terram suam: qui cum instaurarent Hierusalem, prohibiti sunt ab Artaxerxe propter quorumdam delationem.

* REgnante Cyro rege Persarum, in 1
consummatione verbi Domini in
ore Jeremiæ, * suscitavit Dominus spi- 2
ritum Cyri regis Persarum, & prædica-
vit in toto regno suo simul per scriptu-
ram, * dicens: Hæc dicit Cyrus rex Per- 3
sarum: Me constituit regem orbis terra-
rum Dominus Israel, Dominus excelsus,
* &

4 * & significavit mihi ædificare domum
5 sibi in Jerusalem, quæ est in Judæa. *
Si quis est ex genere vestro, dominus e-
6 jus ascendat cum eo in Jerusalem. *
Quotquot ergo circa loca habitant, adju-
vent eos qui sunt in loco ipso, in auro
7 & argento, * in dationibus cum equis &
jumentis, cumque aliis quæ secundum
vota apponuntur in templum Domini, quod
8 est in Jerusalem. * Et stantes principes
tribuum, pagorum, & Judææ ex tribu
Benjamin, & Sacerdotes & Levitæ, quos
excitavit Dominus ascendere & ædificare
Domum Domini, quæ est in Jerusalem,
9 & qui erant in circuitu eorum, * adju-
verunt in omni auro & argento ejus, &
jumentis, & votis compluribus multi,
10 quorum sensus excitatus est. * Et Cyrus
rex protulit vasa sacra Domini, quæ
transtulit Nabuchodonosor rex Babyloniæ
ex Jerusalem, & consecravit ea idolo
11 suo. * & proferens ea Cyrus rex Persa-
rum, tradidit Mithridato, qui erat super
12 thesauros ipsius. * Per hunc autem tra-
13 dita sunt Salmanasaro præsidi Judææ. *
Horum autem hic numerus. Libationia
argentea duo millia quadringenta, thibl.æ
argenteæ triginta, phialæ aureæ triginta,
item argenteæ duo millia quadringentæ,
14 & alia vasa mille. * Omnia autem vasa
aurea & argentea, quinque millia quadrin-
15 genta sexaginta. * Et enumerata sunt
Salmanasaro simul cum his, qui ex capti-
vitate Babyloniæ venerant in Jerosoly-
16 mam. * In Artaxerxis autem regis Per-
sarum temporibus scripserunt ei de his,
qui habitabant in Judæa & Jerusalem,
Balsamus, & Mithridates, & Sabellius,
& Rathimus, Balthemus, Samelius scri-
ba, & reliqui habitantes in Samaria, &
cæteris locis subjectam epistolam regi Ar-
17 taxerxi. * Domine, pueri tui Rathimus
ab accidentibus, & Sabellius scriba, &
18 reliqui curiæ tuæ judices in Cœlesyria, &
Phœnice. * Et nunc notum sit domino
regi, quoniam Judæi qui ascenderunt a
vobis ad nos, venientes in Jerusalem
civitatem refugam & pessimam, ædificant
forum ejus, & sartiunt muros, & tem-
19 plum suscitant. * Quod si civitas ista,
& muri consummati fuerint, non tantum
tributa non sustinebunt pendere, sed et-
20 iam regibus resistent. * Et quia id agi-
tur circa templum, recte habere arbitramur
non despicere hoc ipsum. * sed 21
notum facere domino regi, ut si videbi-
tur, rex, quæratur in libris patrum tuo-
rum, * & invenies in admonitionibus scri- 22
pta de his, & scies quoniam civitas ista
fuit refuga, & reges, & civitates concu-
tiens, * & Judæi refugæ, & prælia com- 23
mittentes in ea ab æterno, ob quam cau-
sam civitas ista deserta est. * Nunc ergo 24
notum facimus, domine rex, quoniam si
civitas hæc ædificata fuerit, & hujus
muri erecti fuerint, descensus tibi non
erit in Cœlesyriam, & Phœnicem. * 25
Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat
accidentia, & Balthemo, & Sabellio scri-
bæ, & cæteris constitutis, & habitantibus
in Syria, & Phœnice, ea quæ subjecta
sunt. * Legi epistolam quam misistis mi- 26
hi. Præcepi ergo inquiri, & inventum
est, quoniam civitas illa est ab ævo regi-
bus resistens, * & homines refugæ, & 27
prælia in ea efficientes, & reges fortissi-
mi erant in Jerusalem dominantes, &
tributa exigentes a Cœlesyria & Phœni-
ce. * Nunc ergo præcepi prohibere ho- 28
mines illos ædificare civitatem, & prohi-
bere, ne quid ultra hæc fiant. * sed nec 29
procedant in plurimum, ex quo sunt ma-
litiæ, ut non regibus molestiæ superveniant.
* Tunc recitatis his, quæ a rege Artaxer- 30
xe scripta fuerant, Rathimus, & Sabellius
scriba, & qui cum his constituti erant,
jungentes festinanter venerunt in Jerusa-
lem cum equitatu & turba, & agmine:
* cœperuntque ædificantes prohibere. & 31
vacabant ab ædificatione templi in Je-
rusalem, usque secundo anno regni Darii
regis Persarum.

CAPUT III.

Dario, post splendidam cœnam omnibus suis præfectis factam, dormiente, tres corporis ejus custodes problema moverunt. Num vinum, rex, mulier, an veritas præstet: & primum de vino probatur.

* REx Darius fecit cœnam magnam 1
omnibus vernaculis suis, & omni-
bus magistratibus Mediæ & Persidis, * & 2
omnibus purpuratis, & prætoribus &
consulibus, & præfectis sub illo, ab In-
dia usque Æthiopiam, centum viginti
septem provinciis. * Et cum manducas- 3
sent,

sunt, & biberunt, & satiati revertebantur, tunc Darius rex ascendit in cubiculum suum, & dormivit, & experrectus est.
4 * Tunc illi tres juvenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixe-
5 runt alter ad alterum: * Dicamus unusquisque nostrum sermonem qui praevaleat: & cujuscumque apparuerit sermo sapientior altero, dabit illi rex Darius dona magna,
6 * purpura cooperiri, & in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureo freno, & cydarim byssinam, & tor-
7 quem circa collum: * & secundo loco sedebit a Dario propter sapientiam suam,
8 & cognatus Darii vocabitur. * Tunc scribentes singuli suum verbum signaverunt, & posuerunt subtus cervical Darii regis,
9 * & dixerunt: Cum surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra: & quemcumque judicaverit rex & tribus magistratus Persidis, quoniam verbum ejus sapientius est, ipsi dabitur victoria sicut scriptum
10 est. * Unus scripsit: Forte est vinum.
11 * Alius scripsit: Fortior est rex. * Ter-
12 tius scripsit: * Fortiores sunt mulieres:
13 super omnia autem vincit veritas. * Et
14 cum surrexisset rex, acceperunt scripta
15 sua, & dederunt illi, & legit. * Et mittens vocavit omnes magistratus Persarum, & Medorum, & purpuratos, & praetores, & praefectos, & sederunt in consi-
16 lio, & lecta sunt scripta coram ipsis. * Et dixit: Vocate adolescentes, & ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt, &
17 introierunt. * Et dixit illis: Indicate nobis de his quae scripta sunt. Et coepit
18 prior, qui dixerat de fortitudine vini, * & dixit: Viri, quam praevalet vinum omnibus hominibus qui bibunt illud! Se-
19 ducit mentem: * Itemque regis & orphani facit mentem vanam. Item servi ac
20 liberi, pauperis et divitis. * Et omnem mentem convertit in securitatem & jucunditatem, & non meminit omnem tri-
21 stitiam & debitum. * Et omnia praecordia facit honesta, & non meminit regem neque magistratum, & omnia per talenta loqui
22 facit. * Et non meminerunt, cum biberint, amicitiam, nec fraternitatem: sed
23 non multum post sumunt gladios. * Et cum a vino surrexerint, non
24 meminerunt quae gesserunt. * O viri, non praecellit vinum? quia sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

CAPUT IV.

Praedicat tertius juvenis vim regis, mulierum, [illegible] data veritati palma. [illegible] Jerusalem.

* ET incoepit alter loqui, qui dixerat de fortitudine regis: * O viri, 1 2
non praecellunt homines, qui terram & mare obtinent, & omnia quae in eis sunt?
* Rex autem super omnia praecellit, & 3
dominatur eorum: & omne quodcumque dixerit illis, faciunt. * Et si miserit illos 4
ad bellatores, vadunt, & demoliuntur montes, & muros, & turres. * Jugulan- 5
tur, & jugulant, & regis verbum non praetereunt: Nam si vicerint, afferunt regi omnia quaecumque praedati fuerint. * Si- 6
militer & alii omnes, & quicumque non militant, neque pugnant, sed colunt terram: rursum cum seminaverint metentes, afferunt tributa regi. * & ipse unus solus si 7
dixerit Occidite, occidunt: dixerit Remittite, remittunt: * dixerit Percutite, 8
percutiunt: dixerit Exterminate, exterminant: dixerit Aedificate, aedificant: * di- 9
xerit Excidite, excidunt: dixerit Plantate, plantant: * & omnis populus, & vir- 10
tutes eum obaudiunt: & super hoc ipse recumbit, & bibit & dormit. * Hi autem 11
custodiunt in circuitu eum, & non possunt ire singuli, & facere opera sua, sed in dicto obaudientes sunt ei. * Viri, 12
quomodo non praecellit rex, qui sic diffamatur? Et tacuit. * Tertius qui dixerat 13
de mulieribus & veritate (hic est Zorobabel) coepit loqui: * Viri, non magnus 14
rex, & multi homines, nec vinum praecellit. Quis est ergo qui dominatur eorum? * Nonne mulieres genuerunt re- 15
gem, & omnem populum, qui dominatur mari & terrae? * & ex illis nati sunt, 16
& ipsae educaverunt eos, qui plantaverunt vineas, ex quibus vinum fit? * Et ipsae 17
faciunt stolas omnium hominum, & ipsae faciunt gloriam hominibus, & non possunt homines separari a mulieribus. * Si 18
congregaverint aurum & argentum, & omnem rem speciosam, & viderint mulierem unam bono habitu & bona specie,

* omnia

19 * omnia hæc relinquentes in eam inten-
dunt, & aperto ore conspiciunt, & eam
alliciunt magis quam aurum & argentum,
20 & omnem rem pretiosam. * Homo pa-
trem suum relinquit, qui enutrivit illum,
& suam regionem, & ad mulierem se con-
21 jungit. * Et cum muliere remittit ani-
mam: & neque patrem meminit, neque
22 matrem, neque regionem. * Et hinc o-
portet vos scire, quoniam mulieres domi-
23 nantur vestri. Nonne doletis? * Et ac-
cipit homo gladium suum, & vadit in
viam facere furta, & homicidia, & mare
24 navigare & flumina, * & leonem videt,
& in tenebris ingreditur: & cum furtum
fecerit, & fraudes, & rapinas, amabili
25 suæ affert. * Et iterum, diligit homo
uxorem suam magis, quam patrem aut ma-
26 trem. * Et multi dementes facti sunt pro-
pter uxores suas: & servi facti sunt pro-
27 pter illas. * & multi perierunt & repro-
bati sunt, & peccaverunt propter mulie-
28 res. * Et nunc credite mihi, quia ma-
gnus est rex in potestate sua, quoniam
29 omnes regiones verentur tangere eum. *
Videbam tamen Apemen filiam Bezacis, mi-
rabilis concubinam regis, sedentem juxta
30 regem ad dexteram, * & auferentem dia-
dema de capite ejus, & imponentem sibi,
& palmis cædebat regem de sinistra ma-
31 nu. * Et super hæc aperto ore intuebatur
eam: & si arriserit ei, ridet. nam si in-
dignata ei fuerit, blanditur, donec recon-
32 cilietur in gratiam. * O viri, cur non
sunt fortiores mulieres? Magna est terra,
33 & excelsum est cœlum. quis ista agit? *
Et tunc rex, & purpurati intuebantur in
alterutrum. Et inchoavit loqui de verita-
34 te. * O viri, nonne fortes sunt mulieres?
Magna est terra, & excelsum est cœlum:
& velox cursus solis convertitur in gyro cœ-
35 li in locum suum in una die. * Nonne
magnificus est qui hæc facit, & veritas
36 magna, & fortior præ omnibus? * Omnis
terra veritatem invocat, cœlum etiam
ipsam benedicit, & omnia opera moven-
tur, & tremunt eam, & non est cum ea
37 quicquam iniquum. * Vinum iniquum,
iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui o-
mnes filii hominum, & iniqua illorum
omnia opera, & non est in ipsis veritas,
38 & in sua iniquitate peribunt. * & veri-
tas manet, & invalescit in æternum, &
39 vivit, & obtinet in sæcula sæculorum. *

Nec est apud eam accipere personas, ne-
que differentias: sed quæ justa sunt facit
omnibus, injustis ac malignis, & omnes
benignantur in operibus ejus. * Et non 40
est in judicio ejus iniquum, sed fortitu-
do, & regnum, & potestas, & majestas
omnium ævorum. Benedictus Deus veri-
tatis. * Et desiit loquendo. Et omnes 41
populi clamaverunt, & dixerunt: Magna
est veritas, & prævalet. * Tunc rex ait 42
illi: Pete, si quid vis amplius, quam quæ
scripta sunt, & dabo tibi, secundum quod
inventus es sapientior proximis, & pro-
ximus mihi sedebis, & cognatus meus vo-
caberis. * Tunc ait regi: Memor esto 43
voti tui, quod vovisti, ædificare Jerusa-
lem, in die qua regnum accepisti: * & 44
omnia vasa, quæ accepta sunt ex Jerusa-
lem, remittere, quæ separavit Cyrus,
quando mactavit Babyloniam, & voluit
remittere ea illuc. * Et tu vovisti ædifica- 45
re templum, quod incenderunt Idumæi,
quando exterminata est Judæa a Chaldæ-
is. * Et nunc hoc est quod postulo, do- 46
mine, & quod peto, hoc est, majestas,
quod a te postulo, ut facias votum quod
vovisti regi cœli ex ore tuo. * Tunc sur- 47
gens Darius rex osculatus est illum: &
scripsit epistolas ad omnes dispensatores,
& præfectos, & purpuratos, ut deduce-
rent eum, & eos qui cum illo erant, o-
mnes ascendentes ædificare Jerusalem. * 48
Et omnibus præfectis, qui erant in Syria,
& Phœnice, & Libano, scripsit epistolas,
ut traherent ligna cedrina a Libano in Je-
rusalem, ut ædificarent cum eis civita-
tem. * Et scripsit omnibus Judæis, qui 49
ascendebant a regno in Judæam pro liber-
tate, omnem potentem, & magistratum,
& præfectum non supervenire ad januas
ipsorum, * & omnem regionem, quam 50
obtinuerant, immunem esse eis, & Idumæi
relinquant castella, quæ obtinent Judæo-
rum, * & in structuram templi dare per 51
singulos annos talenta viginti, usque dum
perædificaretur. * & super sacrarium ho- 52
locaustomata offulare quotidie, sicut ha-
bent præceptum, alia talenta decem affer-
re per singulos annos, * & omnibus qui 53
procedunt a Babylonia condere civitatem,
ut esset libertas tam ipsis, quam filiis eo-
rum, & omnibus sacerdotibus qui præce-
dunt. * Scripsit autem & quantitatem, 54
& sacram stolam jussit dari, in qua de-
ser-

55 servirent, * & Levitis scripsit dare præ-
cepta, usque in diem qua consummabitur
56 domus, & Jerusalem extruetur. * Et o-
mnibus custodientibus civitatem scripsit
57 dari ei sortes & stipendia. * Et dimisit
omnia vasa quæcumque separaverat Cyrus
a Babylonia, & omnia quæcumque dixit
Cyrus, & ipse præcepit fieri, & mitti Je-
58 rusalem. * Et cum processisset ille ado-
lescens, elevans faciem in Jerusalem, be-
59 nedixit regem cæli, * & dixit: Abs te
est victoria, & abs te est sapientia & cla-
60 ritas. Et ego servus tuus sum. * Bene-
dictus es, qui dedisti mihi sapientiam, &
tibi confitebor Domine Deus patrum no-
61 strorum. * Et accepit epistolas, & profe-
ctus est in Babyloniam. Et venit, &
nuntiavit fratribus suis omnibus, qui fue-
62 runt in Babylonia. * & benedixerunt
Deum patrum suorum, quoniam dedit illis
63 remissionem, & refrigerium, * ut ascen-
derent & ædificarent Jerusalem, & tem-
plum, ubi nominatum est nomen ejus in
ipso, & exultaverunt cum musicis & læ-
titia diebus septem.

CAPUT V.

Redeuntes a Babylonica captivitate in Jerusalem & Judæam recensentur, & restituunt Dei cultum, sed tandem a cœpto opere ad tempus impediuntur.

1 * POst hæc autem electi sunt, ut ascen-
derent principes pagorum per do-
mos, & tribus suas, & uxores illorum,
& filii & filiæ eorum, & servi & ancillæ
2 ipsorum, & pecora eorum. * Et Darius
rex misit una cum eis equites mille, do-
nec deducerent eos in Jerusalem cum pa-
ce, & cum musicis, & cum tympanis &
3 tibiis. * Et omnes fratres erant ludentes,
4 & fecit eos ascendere simul cum eis. *
Et hæc sunt nomina virorum, qui ascen-
derunt per pagos suos in tribus, & in
5 partem principatus ipsorum. * Sacerdotes:
Filii Phinees, filii Aaron, Jesus filius Jo-
sedec, Joacim filius Zorobabel filii Sala-
thiel de domo David, ex progenie Pha-
6 res, de tribu Juda, * qui locutus est sub
Dario rege Persarum sermones mirificos
in secundo anno regni ipsius mense Nisan
7 primo. * Sunt autem hi, qui ascenderunt
ex Judæa de captivitate transmigrationis,
quos transmigravit Nabuchodonosor rex
Babyloniæ in Babylonem, & reversus est
in Jerusalem. * Et requisivit partem Ju- 8
dææ unusquisque in civitatem suam, qui
venerunt cum Zorobabel, & Jesu, Nehe-
mias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mar-
docheo, Beelsuro, Mechpsatochor, Olio-
ro, Emonia unus de principibus eorum.
* Et numerus a gentibus eorum, et præ- 9
positis eorum, filii Phares, duo millia
centum septuaginta duo. * filii Aret, 10
tria millia centumquinquaginta septem.
* filii Phemo centum quadraginta duo in 11
filios Jesu & Joabes, mille trecenti duo,
* filii Demu, duo millia quadringenti se- 12
ptuaginta · filii Chorabe, ducenti quinque ·
filii Zanica, centum sexagintaocto · * filii 13
Bebech, quadringentitres · filii Archad,
quadringenti vigintiseptem · * filii Cham, 14
triginta septem · filii Zoroar, duo millia
sexaginta septem · filii Adin, quadringen-
ti sexaginta unus · * filii Aderect, 15
centum octo · filii Ciaso & Zelas,
centum septem · filii Azoroc, qua-
dringenti trigintanovem · * filii Je- 16
darbone, centum trigintaduo · filii Ana-
niæ, centum triginta · filii Asom, nona-
ginta · * filii Massar, quadringenti vi- 17
ginti duo · filii Zabarus, nonagintaquinque ·
filii Sepolemon, centum vigintitres · * 18
filii Nepopas, quinquaginta quinque · filii
Echanatus, centum quinquagintaocto ·
filii Cebethamus, centum trigintaduo · *
filii Crearpatros · filii Enocadies & Mo- 19
diæ, quadringenti vigintitres · qui ex Gra-
mas & Gabea, centum viginti unus. * 20
qui ex Besselon, & Ceggæ, sexaginta-
quinque · qui ex Bastaro, centum vigin-
tiduo. * Qui ex Bechenobes, quinqua- 21
gintaquinque · filii Liptis, centum quin-
quagintaquinque · filii Labonni, trecenti
quinquaginta septem · * filii Sichem, tre- 22
centi septuaginta · filii Suadon, & Clo-
mus, trecenti septuagintaocto · * filii Eri- 23
cus, duo millia centum quadragintaquin-
que · filii Anaas, trecenti septuaginta.
Sacerdotes · * Filii Jeddus, filii Enther, 24
filii Eliasib, trecenti septuagintaduo · filii
Emerus, ducenti quinquagintaduo · * filii 25
Phasurii, trecenti quinquagintaseptem ·
filii Carme, ducenti vigintiseptem · * Le- 26
vitæ · Filii Jesu in Caduhel, & Banuas,
& Serebias, & Edias, septuagintaqua-
tuor. Omnis numerus a duodecimo anno,

triginta millia quadringenti sexagintaduo,
27 * filii, & filiæ, & uxores, omnes computatio
quadraginta millia ducenti qua-
28 dragintaduo. * Filii sacerdotum, qui psal-
lebant in templo filii Asaph, centum
29 viginti octo. * Ostiarii vero filii Esmenni,
filii Aser, filii Amon, filii Accuba, To-
pa filii, Tobi, omnes centum triginta no-
30 vem. * Sacerdotes servientes in templo
filii Sel, filii Gaspha, filii Tobloch, filii
Cariæ, filii Su, filii Helu, filii Labana,
filii Armacha, filii Accub, filii Utha,
filii Cetha, filii Aggab, filii Obai, filii
31 Anani, filii Canna, filii Geddu. * filii
Au, filii Radin, filii Desanon, filii Ne-
chobà, filii Caseba, filii Gaze, filii Ozui,
filii Sinone, filii Attre, filii Hastem, filii
Asiana, filii Manei, filii Nasissim, filii
Accuse, filii Agista, filii Azia, filii Fa-
32 non, filii Phasaloni, * filii Meedda, filii
Phusa, filii Carea, filii Borcui, filii Sa-
rec, filii Coesi, filii Nasith, filii Agisti,
33 filii Pedon. * Salomon filii ejus, filii
Asephot, filii Phasida, filii Celi, filii
34 Dedon, filii Gaddahel, filii Sephegi, *
filii Aggia, filii Sachareth, filii Sabathem,
filii Caroneth, filii Malsith, filii Ama,
filii Safas, filii Addus, filii Suba, filii
Eura, filii Rabotis, filii Phasphat, filii
35 Malmon. * Omnes sacro servientes, &
pueri Salomonis, quadringenti octoginta-
36 duo. * Hi sunt filii, qui ascenderunt a
Thelmela, Thelharsa: principes eorum,
37 Carmellam, & Careth. * & non poterant
edicere civitates suas, & progenies suas,
quemadmodum sint ex Israel. Filii Dala-
38 ri, filii Tubas, filii Nechodaici. * et Sa-
cerdotibus, qui fungebantur sacerdotio,
& non sunt inventi, filii Obia, filii Achi-
sos, filii Addin, qui accepit uxorem ex
39 filiabus Phargelen. * & vocati sunt no-
mine ejus. & horum quæsita est generis
scriptura in podarum, & non est inven-
40 ta, & prohibiti sunt sacerdotio fungi. *
Et dixit illis Nehemias & Astharas, Ne
participentur sancta, donec exurgat Pon-
tifex doctus in ostensionem & veritatem.
41 * Omnis autem Israel erat exceptis ser-
vis & ancillis, quadraginta duo millia
42 trecenti quadraginta. * Servi horum &
ancillæ, septem millia trecenti triginta-
septem. Cantores & cantatrices, ducenti
43 sexaginta quinque. * Cameli, quadrin-
genti triginta quinque. Equi septem mil-
lia triginta sex. Muli, ducenta millia qua-
draginta quinque. Subjugalia, quinque
millia viginti quinque. * Et de præpositis 44
qui per pagos, dum venirent in templum
Dei, quod erat in Jerusalem, voverunt
suscitare templum in loco suo, secundum
suam virtutem. * & dare in templum 45
thesaurorum operum sacrum auri minas duo-
decim millia, & minas argenti quinque
millia, & stolas sacerdotales centum. * 46
Et habitaverunt Sacerdotes & Levitæ, &
qui ex eis erant de plebe, in Jerusalem, & in
regione, & sacri cantores, & ostiarii, &
omnis Israel in regionibus suis. * Instan- 47
te autem septimo mense, cumque essent
filii Israel unusquisque in suis rebus, con-
venerunt unanimes in atrium, quod erat
ante januam Orientalem. * Et stans 48
Jesus filius Josedec, & fratres ejus sacer-
dotes, & Zorobabel filius Salathiel, &
hujus fratres, paraverunt altare, * ut of- 49
ferrent super illud holocaustomata, secun-
dum quæ in libro Moysi hominis Dei scri-
pta sunt. * Et convenerunt illis ex aliis 50
nationibus terræ, & erexerunt sacrarium
in loco suo omnes gentes terræ, & offe-
rebant hostias, & holocaustomata Domino
matutina. * Et egerunt scenopegiam, & 51
diem solemnem, sicut præceptum est in
lege, & sacrificia quotidie, sicut oportebat.
* & post hæc oblationes institutas, 52
& hostias sabbatorum, & neomeniarum,
& dierum solemnium omnium sanctifica-
torum. * Et quotquot voverunt Domino 53
a neomenia septimi mensis, cœperunt ho-
stias offerre Deo, & templum Domini
nondum erat ædificatum. * Et dederunt 54
pecuniam lapidariis & fabris, & potum
& pabula cum gaudio. * Et dederunt 55
carra Sidoniis & Tyriis, ut transveherent
illis de Libano trabes cedrinas, & face-
rent rates in Joppe portu, secundum de-
cretum quod scriptum erat eis a Cyro
rege Persarum. * Et in secundo anno ve- 56
niente in templum Dei in Jerusalem,
mense secundo inchoavit Zorobabel filius
Salathiel, & Jesus filius Josedec, & fra-
tres ipsorum, & sacerdotes & Levitæ, &
omnes qui venerant de captivitate in Je-
rusalem. * & fundaverunt templum Dei, 57
novilunio secundi mensis secundi anni, cum
venissent in Judæam & Jerusalem. * Et 58
statuerunt Levitas a viginti annis super
opera Domini: & stetit Jesus & filius
ejus,

cum, & fratres omnes Levitæ conspiran-
tes, & executores legis, facientes opera
59 in domo Domini. * Et steterunt sacerdo-
tes habentes stolas cum tubis, & Levitæ
60 filii Asaph, habentes cymbala, * collau-
dantes Dominum, & benedicentes secun-
61 dum David regem Israel. * Et cantabant
canticum Domino, quoniam dulcedo ejus,
& honor in sæcula super omnem Israel.
62 * Et omnis populus tuba cecinerunt, &
proclamaverunt voce magna, collaudantes
Dominum in suscitatione domus Domini.
63 * Et venerunt ex sacerdotibus & Levitis,
& præsidentibus secundum pagos senior-
64 bus, qui viderant pristinam domum, * &
ad hujus ædificationem cum clamore &
planctu magno, & multi cum tubis &
65 gaudio magno, * in tantum ut populus
non audiret tubas propter planctum po-
puli. Turba enim erat tubis canens ma-
66 gnifice, ita ut longe audiretur. * Et au-
dierunt inimici Tribus Juda, & Benja-
min, & venerunt scire quæ esset vox tu-
67 barum. * Et cognoverunt, quoniam qui
erant ex captivitate, ædificant templum
68 Domino Deo Israel. * Et accedentes ad
Zorobabel & Jesum, præpositos pagorum,
dixerunt eis: Ædificabimus una vobiscum.
69 * Similiter enim audivimus Dominum ve-
strum, & ipsi pariter incedimus a diebus
Asbasareth regis Assyriorum, qui trans-
70 migravit nos huc. * Et dixit illis Zoro-
babel, & Jesus, & principes pagorum
71 Israel: * Non est nobis & vobis ædifica-
re domum Dei nostri: nos enim soli ædi-
ficabimus Domino Israel secundum ea quæ
72 præcepit nobis Cyrus rex Persarum. *
Gentes autem terræ incumbentes his qui
sunt in Judæa, & levantes opus ædifica-
tionis, & insidias, & populos adducentes
73 prohibebant eos ædificare, * & aggressi-
ones exercentes impediebant, ne consum-
maretur ædificium omni tempore vitæ Cyri
regis, & protraxerunt structuram per bien-
nium usque ad Darii regnum.

CAPUT VI.

Judæi, annuente Dario, templum Dei extruunt in Jerusalem.

1 * IN secundo autem anno regni Darii
prophetavit Aggæus, & Zacharias
filius Addin propheta apud Judæam &
Jerusalem in nomine Dei Israel super eos.
* Tunc stans Zorobabel filius Salathiel, 2
& Jesus filius Josedec, inchoaverunt ædi-
ficare domum Domini, quæ est in Jeru-
salem, * cum adessent eis prophetæ Do- 3
mini, & adjuvarent eos. In ipso tempo-
re venit ad illos Sisennes subregulus Sy-
riæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & so-
dales ejus, * & dixerunt eis: Quo præ- 4
cipiente vobis domum hanc ædificatis, &
tectum istud, & alia omnia perficitis? &
qui sunt structores qui hæc ædificant? * 5
Et habuerunt gratiam visitatione facta
super eos, qui erant ex captivitate a Do-
mino seniores Judæorum. * Et non sunt 6
impediti ædificare, donec significaretur
Dario de omnibus istis, & responsum
acciperetur. * Exemplum epistolæ, quam 7
miserunt Dario Sisennes subregulus Syriæ
& Phœnicis, & Satrabuzanes, & sodales
ejus in Syria & Phœnice præsides regi Da-
rio salutem. * Omnia nota sint domino 8
regi, quod cum venissemus in regionem
Judææ, & introissemus in Jerusalem, in-
venimus ædificantes domum Dei magnam,
* & templum ex lapidibus politis, & ma- 9
gnis & pretiosis materiis in parietibus, * 10
& opera illa instanter fieri, & lætificare,
& prosperari in manibus eorum, & in
omni gloria quam diligentissime perfici.
* Tunc interrogavimus seniores, dicentes: 11
Quo permittente vobis ædificatis domum
istam, & opera hæc fundatis? * Ideo 12
autem interrogavimus eos, ut notum fa-
ceremus tibi homines & præpositos, &
nomina scripturam præpositorum postu-
lavimus illos. * At illi responderunt no- 13
bis, dicentes: Nos sumus servi Domini,
qui fecit cælum & terram, * & ædifica- 14
batur hæc domus ante annos istos multos
a rege Israel magno & fortissimo, & con-
summata est. * Et quoniam patres nostri 15
exacerbantes erant & peccaverunt in Deum
Israel, tradidit eos in manus Nabucho-
donosor regis Babyloniæ, regis Chaldæo-
rum, * & domum istam demolientes in- 16
cenderunt, & populum captivum duxerunt
in Babylonem. * In primo anno regnan- 17
te Cyro rege Babyloniæ, scripsit Cyrus
rex domum hanc ædificare, * & illa sa- 18
cra vasa aurea & argentea, quæ extraxit
Nabuchodonosor de domo, quæ est in Je-
rusalem, & consecraverat ea in suo tem-
plo, rursus protulit ea Cyrus rex de tem-

plo, quod erat in Babylonia, & tradita
sunt Zorobabel, & Salmanasaro subregu-
19 lo. * Et præceptum est eis, ut offerrent
hæc vasa, & reponerent in templo, quod
erat in Jerusalem, & ipsum templum Dei
20 ædificare in loco suo. * Tunc Salmana-
sarus subjecit fundamenta domus Domi-
ni, quæ est in Jerusalem, & exinde usque
nunc ædificatur, & non accepit consum-
21 mationem. * Nunc ergo si judicatur a
te, o rex, perquiratur in regalibus bi-
bliothecis Cyri regis, quæ sunt in Babylo-
22 nia. * Et si inventum fuerit, consilio Cy-
ri regis cœptam esse structuram domus
Domini, quæ est in Jerusalem, & judi-
catur a domino rege nostro, scribat de
23 his nobis. * Tunc Darius rex præcepit
inquiri in bibliothecis: & inventus est in
Ecbathanis oppido, quod est in media re-
gione, locus unus, in quo scripta erant
24 ista: * Anno primo regnante Cyro, rex
Cyrus præcepit domum Domini, quæ est
in Jerusalem, ædificare, ubi incendebant
25 igni assidue, * cujus altitudo fit cubito-
rum decem, & latitudo cubitorum sexa-
ginta, quadratum lapidibus politis tribus,
& mæniano ligneo ejusdem regionis, &
mæniano uno novo, & impendia dari de
26 domo Cyri regis: * & sacra vasa domus
Domini, tam aurea quam argentea, quæ
extulit Nabuchodonosor in domum Do-
mini, quæ est in Jerusalem, ubi erant
27 posita, ut ponantur ibi. * & præcepit
curam agere Sisennem subregulum Syriæ,
& Phœnicis, & Sathrabuzanem, & soda-
les ejus, & qui ordinati erant in Syria
& Phœnice præsides, ut abstinerent se ab
28 eodem loco. * Et ego quoque præcepi in
totum ædificare, & prospexi, ut adjuvent
eos, qui sunt ex captivitate Judæorum,
donec consummetur templum ædis Domi-
29 ni. * & a vexatione tributorum Cœlesy-
riæ & Phœnicis, diligenter quantitatem
dari his hominibus ad sacrificium Domi-
ni, Zorobabel præfecto, ad tauros, &
30 arietes, & agnos, * similiter autem &
frumentum, & sal, & vinum, & oleum
instanter per singulos annos, prout sacer-
dotes, qui sunt in Jerusalem, elegerint
31 consumi quotidie, sine ulla dilatione, * ut
offerantur libationes summo Deo pro rege
& pueris ejus, & orent pro ipsorum vi-
32 ta. * & denuntietur, ut quicumque trans-
gressi fuerint aliquid ex his, quæ scripta
sunt, aut spreverint, accipiatur lignum
de suis propriis, & suspendantur, & bo-
na ipsorum regi adscribantur. * Propterea 33
& Dominus, cujus nomen invocatum est
ibi, exterminet omnem regem & gentem,
qui manum suam extenderit prohibere,
aut male tractare domum Domini illam,
quæ est in Jerusalem. * Ego Darius rex 34
decrevi quam diligentissime secundum hæc
fieri.

C A P U T VII.

Domus Dei extructa dedicatur & consecratur, in eaque festum Azymorum celebratur.

* TUnc Sisennes subregulus Cœlesyriæ, 1
& Phœnicis, & Sathrabuzanes, &
sodales obsecuti his, quæ a Dario rege
erant decreta, * instabant sacrosanctis 2
operibus diligentissime, cooperantes cum
senioribus Judæorum principibus Syriæ. * 3
Et prosperata sunt sacrosancta opera pro-
phetantibus Aggæo & Zacharia prophetis.
* Et consummaverunt omnia per præce- 4
ptum Domini Dei Israel, & ex consilio
Cyri, & Darii, & Artaxerxis regis Per-
sarum. * Et consummata est domus no- 5
stra usque ad tertiam & vicesimam diem
mensis Adar, sexto anno Darii regis. * 6
Et fecerunt filii Israel & sacerdotes &
Levitæ, & ceteri qui erant ex captivita-
te, qui appositi sunt, secundum ea quæ
scripta sunt in libro Moysi. * Et obtule- 7
runt in dedicationem templi Domini tau-
ros centum, arietes ducentos, agnos qua-
dringentos, * & hircos pro peccatis uni- 8
versi Israel, duodecim secundum nume-
rum tribuum Israel. * Et steterunt sa- 9
cerdotes & Levitæ amicti stolis per tribus
super omnia opera Domini Dei Israel se-
cundum librum Moysi, & ostiarii per sin-
gulas januas. * Et egerunt filii Israel 10
cum his, qui erant ex captivitate, illud
Phase quartadecima luna mensis primi,
quando sanctificati sunt sacerdotes & Le-
vitæ. * Omnes filii captivitatis non sunt 11
simul sanctificati, quia Levitæ omnes si-
mul sanctificati sunt. * Et immolaverunt 12
Phase universi filii captivitatis, & fratri-
bus suis sacerdotibus, & sibimet ipsis. * 13
Et manducaverunt filii Israel, qui erant
ex captivitate, omnes qui remanserant ab

omni-

omnibus exsecrationibus gentium terræ
14 quærentes Dominum * & celebraverunt
diem festum azymorum septem diebus epu-
15 lantes in conspectu Domini, * quoniam
convertit consilium regis Assyriorum in
eos, confortare manus eorum ad opera
Domini Dei Israel.

C A P U T VIII.

Ascendente Esdra a Babylone Jerosolymam traduntur Artaxerxis litteræ, quæ benefi- cia Judæis præstita continent: recensentur qui simul ascenderunt, & auro ac argento sacerdotibus commisso, Esdras, facta ora- tione, commonet populum ad pœnitentiam, quod ab alienigenis se non separassent.

1 * ET post hunc, regnante Artaxerxe
Persarum rege, accessit Esdras fi-
lius Azariæ, filii Helciæ, filii Salome,
2 * filii Sadoc, filii Achitob, filii Amerii,
filii Azahel, filii Bocci, filii Abisue, filii
Phinees, filii Eleazari, filii Aaron
3 primi sacerdotis. * hic Esdras ascen-
dit de Babylonia, cum esset scriba &
ingeniosus in lege Moysi, quæ data est a
4 Domino Deo Israel docere & facere. *
Et dedit ei rex gloriam, quod invenisset
gratiam in omni dignitate & desiderio in
5 conspectu ejus. * Et ascenderunt simul
cum ipso ex filiis Israel, & sacerdotibus,
& Levitis, & sacris cantoribus templi, &
ostiarii, & servi templi, in Jerusalem.
6 * Anno septimo regnante Artaxerxe, in
quinto mense, hic annus septimus est re-
gni, exeuntes de Babylonia novilunio
7 quinti mensis, * venerunt Jerosolymam
juxta præceptum illius, secundum prospe-
ritatem itineris a Domino ipsorum datam
8 eis. * In his enim Esdras magnam di-
sciplinam obtinebat, ne prætermitteret
quidquam eorum, quæ essent ex lege Do-
mini & præceptis, & docendo universum
9 Israel omnem justitiam & judicium. *
Accedentes autem, qui scribebant scripta
Artaxerxis regis, tradiderunt scriptum,
quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Es-
dram sacerdotem, & lectorem legis Do-
10 mini, cujus exemplum subjectum est. *
Rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, & le-
11 ctori legis Domini salutem. * Humanior
ego judicans in beneficiis, præcepi eis qui
desiderant ex gente Judæorum, sua spon-
te, & ex sacerdotibus & Levitis, qui sunt
in regno meo, comitari tecum in Jerusa-
lem. * Si qui ergo cupiunt ire tecum, 12
conveniant, & proficiscantur, sicut pla-
cuit mihi & septem amicis meis consilia-
riis, * ut visitent ea quæ aguntur secun- 13
dum Judæam, & Jerusalem, observantes
sicut habes in lege Domini, * & ferant 14
munera Domino Deo Israel, quæ vovi
ego & amici Jerusalem, & omne aurum
& argentum, quod inventum fuerit in
regione Babyloniæ Domino in Jerusalem
cum illo, * quod est donatum pro ipsa 15
gente in templum Domini eorum, quod est
in Jerusalem: ut colligatur hoc aurum &
argentum ad tauros, & arietes, & agnos,
& hircos, & quæ his sunt congruentia,
* ut offerant hostias Domino super altare 16
Domini ipsorum, quod est in Jerusalem.
* Et omnia quæcumque volueris cum fratri- 17
bus tuis facere auro & argento, perfice
pro voluntate tua secundum præceptum
Domini Dei tui. * & sacrosancta vasa, 18
quæ data sunt tibi ad opera domus Do-
mini Dei tui, quæ est in Jerusalem. * 19
& cetera quæcumque tibi subvenerint ad
opera templi Dei tui, dabis de regali ga-
zophylacio. * cum volueris cum fratribus 20
tuis facere auro & argento, perfice se-
cundum voluntatem Domini. * Et ego 21
quidem rex Artaxerxes jussi custodibus
thesaurorum Syriæ & Phœnicis, ut quæ-
cumque scripserit Esdras sacerdos, & le-
ctor legis Domini, diligenter detur ei
usque ad argenti talenta centum, simili-
ter & auri. * & usque ad frumenti mo- 22
dios centum, & vini amphoras centum,
& alia quæcumque abundant sine taxatio-
ne. * Omnia secundum legem Dei fiant 23
Deo altissimo, ne forte exurgat ira in re-
gno regis, & filii, & filiorum ejus. * 24
Vobis autem dicitur, ut omnibus sacer-
dotibus & Levitis, & sacris cantoribus,
& servis templi, & scribis templi hujus,
* nullum tributum, neque ulla alia in- 25
dictio irrogetur, nec habeat quisquam po-
testatem objicere eis quidquam. * Tu 26
autem Esdra, secundum sapientiam Dei
constitue judices & arbitros in tota Syria,
& Phœnice, & omnes qui legem Dei tui
non noverunt, doce. * ut quicumque trans- 27
gressi fuerint legem, diligenter plectantur
sive morte, sive cruciatu, sive etiam pe-
cuniæ mulctatione vel abductione. * Et 28
di-

dixit Esdras scriba: Benedictus Deus pa-
trum nostrorum, qui dedit hanc volun-
tatem in cor regis, clarificare domum
29 suam, quae est in Jerusalem, * & me ho-
norificavit in conspectu regis, & consilia-
torum, & amicorum, & purpuratorum
30 ejus. * Et ego constans animo factus sum
secundum opitulationem Domini Dei mei,
& congregavi ex Israel viros, ut simul
31 ascenderent mecum. * Et hi sunt praepo-
siti secundum suas patrias, & principatus
portionales eorum, qui mecum ascenderunt
32 de Babylonia in regno Artaxerxis. * Et
ex filiis Phares, Gersomes: ex filiis Sie-
marith, Amenus: filiorum David, Acchus
33 filius Scetiliae: * ex filiis Phares, Zacha-
rias, & cum eo reversi sunt viri centum
34 quinquaginta: * ex filiis ductoris Moabi-
lonis Zarai, & cum ipso viri ducenti
35 quinquaginta: * ex filiis Zachues, Jecho-
nias Zechoelis, & cum ipso viri ducenti
36 quinquaginta: * ex filiis Sala, Maasias
Gotholiae, & cum ipso viri septuaginta:
37 * ex filiis Saphatiae, Zarias Michel, &
38 cum ipso viri octoginta: * ex filiis Job,
Abdias Jehelis, & cum ipso viri ducenti
39 duodecim: * ex filiis Banie, Salimoth,
filius Josaphiae, & cum ipso viri centum
40 sexaginta: * ex filiis Beer, Zacharias Be-
41 bei, & cum ipso viri ducenti octo: * ex
filiis Ezead, Joannes Eccetan, & cum
42 ipso viri centum decem: * ex filiis Ado-
nicam ipsis postremis, & haec sunt nomi-
na eorum, Eliphalam filius Gebel, &
43 Semeias, & cum ipso viri septuaginta. *
Et congregavi eos ad flumen, quod dicitur
Thia, & metati sumus illic triduo, &
44 recognovi eos. * Et ex filiis sacerdotum
45 & Levitarum non inveni illic. * Et misi
ad Eleazarum, & Ecelon, & Masman,
& Maloban, & Enatthan, & Samea, &
Joribum, Nathan, Ennagam, Zachariam,
& Mosolamum ipsos ductores & peritos:
46 * & dixi eis ut venirent ad Loddeum,
47 qui erat apud locum gazophylacii: * Et
mandavi eis ut [illegible] & fra-
tribus [illegible] gazophy-
lacii [illegible] sacerdo-
tes [illegible] Domini Dei no-
48 stri, * & adduxerunt [illegible]
[illegible] Dei [illegible]
[illegible] ex filiis Moholi [illegible] Levi [illegible]
Israel, Sebebiam, & [illegible]
49 erant decem & octo: * Asbiam, & Amin

ex filiis filiorum Chananei, & filii eorum
viri viginti: * Et ex his qui templo ser- 50
viebant, quos dedit David, & ipsi prin-
cipes ad operationem Levitis templo ser-
vientium ducenti viginti: Omnia nomina
significata sunt in scripturis. * Et vovi 51
illic jejunium juvenibus in conspectu Dei,
ut quaererem ab eo bonum iter nobis, &
qui nobiscum erant, & filiis, & pecori-
bus propter insidias. * Erubui enim pete- 52
re a rege pedites & equites in comitatu,
tutelae gratia, contra adversarios nostros.
* Diximus enim regi, quoniam virtus 53
Domini erat cum eis, qui inquirunt eum
in omni affectu. * Et iterum deprecati 54
sumus Dominum Deum nostrum secundum
haec, quem & propitium habuimus, &
compotes facti sumus Deo nostro. * Et 55
separavi ex plebis praepositis, & sacerdo-
tibus templi, viros duodecim, & Sede-
biam, & Asaniam, & cum eis ex fra-
tribus eorum viros decem. * Et appendi 56
eis aurum & argentum & vasa sacerdota-
lia domus Dei nostri, quae donaverat rex,
& consiliarii ejus, & principes, & omnis
Israel. * Et cum appendissem, tradidi 57
argenti talenta centum quinquaginta, &
vasa argentea talentorum centum, & auri
talenta centum, * & vasorum aureorum 58
septies viginti, & vasa aerea de bono aera-
mento splendentia, duodecim, auri spe-
ciem reddentia, * & dixi eis: Et vos 59
sancti estis Domino, & vasa sunt sancta,
& aurum, & argentum votum est Domino
Deo patrum nostrorum. * Vigilate & cu- 60
stodite, donec tradatis ea plebis praeposi-
tis, & sacerdotibus & Levitis, & princi-
pibus civitatum Israel in Jerusalem, in
pastophorio domus Dei nostri. * Et hi 61
qui susceperunt sacerdotes & Levitae au-
rum & argentum & vasa, intulerunt in
Jerusalem in templum Domini. * Et pro- 62
movimus a flumine Thia, die duodecima
mensis primi, usquequo introivimus in
Jerusalem. * Et cum factus fuisset tertius 63
dies, quarta autem die ponderatum au-
rum & [illegible]
[illegible] Dei nostri, Marimoth filio J[illegible]
[illegible] * & cum [illegible] erat E[illegible] 64
[illegible] & erant cum [illegible]
[illegible] & Moetb [illegible] & Bann [illegible]
Levitae, ad numerum & ad pondus uni- 65
versa. * Et [illegible] est pondus eorum
eadem hora. * Qui autem venerant ex 66
ca-

captivitate, obtulerunt sacrificium Domi-
no Deo Israel, tauros duodecim pro omni
67 Israel, arietes octoginta sex, * agnos se-
ptuaginta duos, hircos pro peccato duode-
cim, & pro salute vaccas duodecim, o-
68 mnia in sacrificium Domino. * Et rele-
gerunt praecepta regis regalibus dispensa-
toribus, & subregulis Coelesyriae, & Phoe-
nices: & honorificaverunt gentem, & tem-
69 plum Domini. * Et consummatis his,
accesserunt ad me praepositi, dicentes:
Non segregaverunt genus Israel, & prin-
70 cipes, & sacerdotes, & Levitae, * & alie-
nigenas gentes & nationes terrae immundi-
tias suas a Chananaeis, & Hethaeis, &
Pherezaeis, & Jebusaeis, & Moabitis, &
71 Aegyptiis, & Idumaeis. Cohabitaverunt enim cum
filiabus eorum & ipsi, & filii eorum: & mi-
xtum est semen sanctum alienigenis gentibus
terrae: & participes erant praepositi, &
magistratus iniquitatis ejus ab initio i-
72 psius regni. * Et mox ut audivi ista, con-
scidi vestimenta & sacram tunicam, &
laceravi capillos capitis, & barbam, sedi
73 anxius & tristis. * Et convenerunt quot-
quot tunc movebantur in verbo Domini
Dei Israel, ad me lugentem super ini-
quitatem istam, & sedebam tristis usque
74 ad sacrificium vespertinum. * Et consur-
gens a jejunio, conscissa habens vestimen-
ta & sacram tunicam, ingeniculans, &
75 extendens manus meas ad Dominum, dice-
bam: Domine, confusus sum, & reveritus
76 sum ante faciem tuam. * Peccata enim
nostra multiplicata sunt super capita no-
stra, & insipientiae nostrae exaltatae sunt
77 usque ad caelum. * Quoniam a tempori-
bus patrum nostrorum sumus in magno
78 peccato usque ad diem hunc. * Et pro-
pter peccata nostra, & patrum nostrorum
traditi sumus cum fratribus nostris, & cum
sacerdotibus nostris, regibus terrae in gla-
dium & captivitatem, & depraedationem
cum confusione usque in hodiernum diem.
79 * Et nunc quantum est hoc, quod contigit
nobis misericordia abs te, Domine Deus?
& relinquere nobis radicem, & nomen in
80 locum sanctificationis tuae, * detegere lu-
minare nostrum in domo Domini Dei no-
stri, dare nobis cibum in omni tempore
81 servitutis nostrae. * Et cum serviremus,
non sumus derelicti a Domino Deo no-
stro, sed constituit nos in gratia, ponens
82 nobis reges Persarum dare cibum. * Et

clarificare templum Domini Dei nostri,
& aedificare deserta Sion, dare nobis sta-
bilitatem in Judaea, & Jerusalem. * Et 83
nunc quid dicemus, Domine, habentes haec?
Transgressi enim sumus praecepta tua,
quae dedisti in manus puerorum tuorum
prophetarum, * dicens: Quoniam terra, 84
in quam introistis possidere haereditatem
ejus, terra polluta est coinquinationibus
alienigenarum terrae, & immunditia il-
lorum repleverunt eam totam immunditia
sua. * Et nunc filias vestras non conjun- 85
getis filiis eorum, & filias eorum non
accipietis filiis vestris. * & non inquire- 86
tis pacem habere cum illis omni tempo-
re, ut invalescentes manducetis optima
terrae, & haereditatem distribuatis filiis
vestris usque in aevum. * Et quae conti- 87
gunt nobis, omnia fiunt propter opera
nostra maligna, & magna peccata nostra.
* Et dedisti nobis talem radicem, & rur- 88
sum reversi sumus transgredi legem tuam,
ut commisceremur immunditiae alienige-
narum gentium terrae hujus. * Nonne ira- 89
sceris nobis perdere nos, quoadusque non
relinquatur radix & nomen nostrum? * 90
Domine Deus Israel verax es. Derelicta
est enim radix usque in hodiernum diem.
* Ecce, nunc sumus in conspectu tuo 91
in iniquitatibus nostris. Non est enim
adhuc stare ante te in his. * Et cum 92
oraret confitens Esdras, flens, humi
prostratus ante templum, congregati sunt
ante eum ex Jerusalem turba magna val-
de, viri, & mulieres, & juvenes, & ju-
vencula. Fletus enim erat magnus in ipsa
multitudine. * Et cum clamasset, Jecho- 93
nias Jeheli ex filiis Israel, dixit Esdrae:
Nos in Deum nostrum peccavimus, quod col-
locavimus nobis in matrimonium mulie-
res alienigenas ex gentibus terrae. * Et 94
nunc es super omnem Israel. In hoc ergo
sit jusjurandum a Domino, expellere o-
mnes uxores nostras, quae ex alienigenis
sunt cum filiis earum. * Sicut tibi de- 95
cretum est a majoribus secundum legem
Domini, exurgens explica. * Ad te enim 96
spectat negotium, & nos tecum sumus,
viriliter fac. * Et exurgens Esdras adju- 97
ravit principes sacerdotum & Levitarum, &
omnem Israel, facere secundum haec, &
juraverunt.

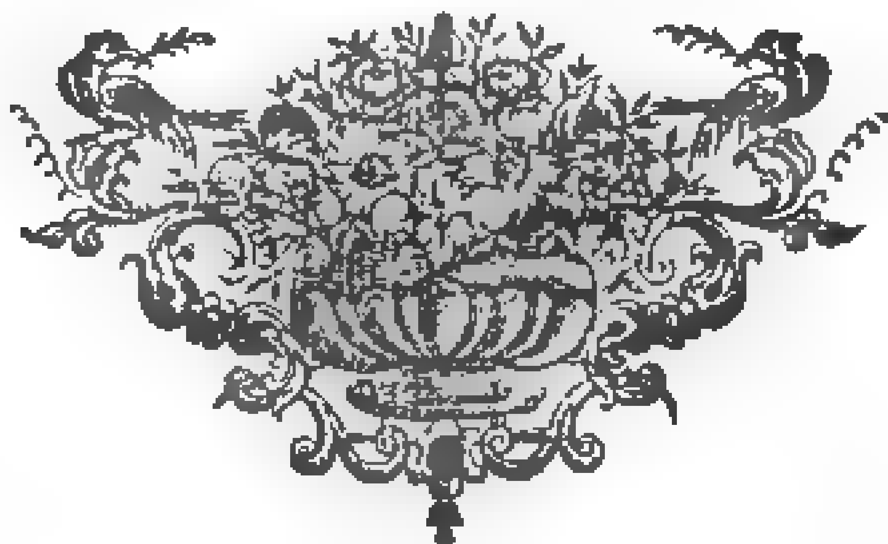
CA-

CAPUT IX.

Jubentur abjicere uxores alienigenas cum filiis, & recensentur qui ex sacerdotibus et Levitis juncti illis erant. Esdras legit legem Domini coram populo: quibus perlectis, jubentur ut ad propria digressi, lætum diem agant.

1 * ET exurgens Esdras ab ante atrium
templi, abiit in pastophorium Jo-
2 nathæ filii Nasabi, * & hospitatus illic
non gustavit panem, nec aquam bibit,
3 super iniquitatem multitudinis. * Et fa-
cta est prædicatio in omni Judæa, & in
Jerusalem omnibus, qui erant ex captivi-
4 tate in Jerusalem congregari, * ut qui-
cumque non occurrerit biduo, vel tridu-
duo, secundum judicium assidentium se-
niorum, tollerentur facultates suæ, & ipse
alienus judicaretur a multitudine captivi-
5 tatis. * Et congregati sunt omnes, qui
erant ex tribu Juda, & Benjamin in tri-
bus diebus in Jerusalem. Hic mensis est
6 nonus, dies mensis vicesimus. * Et sedit
omnis multitudo in area templi tremen-
7 tes, propter hyemem præsentem. * Et
exurgens Esdras dixit illis: Vos inique
fecistis collocantes vobis in matrimonium
uxores alienigenas, ut adderetis ad pec-
8 cata Israel. * Et nunc date confessionem,
& magnificentiam Domino Deo patrum
9 nostrorum. * Et perficite voluntatem
ipsius, & discedite a gentibus terræ, &
10 ab uxoribus alienigenis. * Et clamavit
omnis multitudo, & dixerunt voce ma-
11 gna: Sicut dixisti, faciemus. * Sed quo-
niam multitudo magna est, & tempus
hybernum, & non possumus subdiales
stare. & hoc opus non est nobis unius
diei, neque bidui: multum enim in his
12 peccavimus. * stent præpositi multitudi-
nis, & omnes qui nobiscum inhabitant,
& quotquot habent uxores apud se alie-
13 nigenas, * & assistant accepto tempore
ex omni loco presbyteri, & judices, usque-
quo solvant iram Domini negotii hujus.
14 * Jonathas autem filius Ezel, & Ozias
Thecani susceperunt secundum hæc: & Mo-
soramus, & Levis, & Sabbathæus simul
15 susceperunt secum illis. * Et steterunt
secundum hæc omnia universi qui erant
16 ex captivitate. * Et elegit sibi virum Es-
dras sacerdos, principes magnos de patri-
bus eorum secundum nomina: & conse-
derunt novilunio mensis decimi examinare
negotium hoc. * Et determinatum est 17
de viris, qui habebant uxores alienigenas,
usque ad neomeniam primi mensis. * Et 18
inventi sunt ex sacerdotibus permisti, qui
habebant alienigenas uxores. * Ex filiis Jesu 19
filii Josedec, & fratribus ejus Maseas, &
Eliozerus, & Joribus, & Joadeus, * & 20
injecerunt manus, ut expellerent uxores
suas: & ad litandum in exorationem,
arietem pro ignorantia sua. * Et ex filiis 21
Semmeri: Maseas & Esses & Jeelech,
Azarias. * Et ex filiis Fosore: Limosias, 22
Hismaenum, & Nathanee, Jussio, Reddus,
& Thalsas. * Et ex Levitis: Jorabdus, 23
& Semeis. Et Colnis, & Calitas, & Fa-
ctæas, & Colvas, & Elionas. * Et ex 24
sacris cantoribus, Eliasib, Zaccarus. * 25
Et ex ostiariis, Salumus, & Tolbanes. * 26
Et ex Israel ex filiis Foro, Ozi, & Re-
mias, & Geddias, & Melchias, & Mi-
cheus, Eleazarus, & Jammebias, & Ban-
nas. * Et ex filiis Jolaman: Chamas, & 27
Zacharias, & Jezrelus, & Joddius, &
Erimoth, & Helias. * Et ex filiis Za- 28
thoim: Eliadas, & Eliasimus, Zochias,
& Larimoth, & Zabdis, & Tebedias. * 29
Et ex filiis Zebes: Joannes, & Amanias,
& Zaadias, & Emeus. * Et ex filiis 30
Bani: Olamus, & Maluchus, & Jedde-
us, & Jasub, & Azabus, & Jerimoth. * 31
Et ex filiis Addin: Naathus, & Moosias,
& Caleus, & Raanas, Maaseas, Matha-
thias, & Beseel, & Bonnus, & Manas-
ses. * Et ex filiis Nuae: Noneas, & 32
Aseas, & Melchias, & Sameas, & Si-
mon, Benjamin, & Malchus, & Marras.
* Et ex filiis Asom: Carianeus, Matha- 33
thias, & Bannus, & Eliphalach, & Ma-
nasses, & Semei. * Et ex filiis Baani: 34
Jeremias, & Moodias, & Abramus, &
Johel, & Baneas, & Pelias, & Jonas,
& Marimoth, & Eliasib, & Mathaneus,
& Eliasis, & Orizas, & Dielus, & Se-
medius, & Zambris, & Josephus. * Et 35
ex filiis Nobei: Idelus, & Mathathias,
& Sabadus, & Zecheda, Sedmi, & Jes-
ses, Baneas. * Omnes isti conjunxerunt 36
sibi uxores alienigenas, & dimiserunt eas
cum filiis. * Et inhabitaverunt sacerdo- 37
tes & Levitæ, & qui erant ex Israel in
Jerusalem, & in tota una regione, neo-

lunio mensis septimi. Et erant filii Israel
38 in commorationibus suis. * Et congrega-
ta est omnis multitudo simul in aream,
39 quæ est ab Oriente portæ sacræ: * & di-
xerunt Esdræ pontifici, & lectori, ut af-
ferret legem Moysi, quæ tradita est a Do-
40 mino Deo Israel. * Et attulit Esdras
Pontifex legem omni multitudini eorum,
a viro usque ad mulierem, & omnibus
sacerdotibus, audire legem novilunio men-
41 sis septimi. * Et legebat in area, quæ
est ante sacram portam templi, a prima
luce usque ad vesperam coram viris & mu-
lieribus. Et dederunt omnes sensum ad
42 legem. * Et stetit Esdras sacerdos, & le-
ctor legis super ligneum tribunal, quod fa-
43 bricatum erat. * Et steterunt ad eum
Mathathias, & Samus, Ananias, Aza-
rias, Urias, Ezechias, & Balsamus ad
44 dexteram: * & ad sinistram Faldeus, Mi-
sael, Malachias, Abusthas, Sabus, Na-
45 badias, & Zacharias. * Et assumpsit Es-
dras librum coram omni multitudine, præ-
sidebat enim in gloria in conspectu o-
46 mnium. * Et cum absolvisset legem, o-
mnes erecti steterunt: & benedixit Esdras
Dominum Deum altissimum, Deum Sa-
47 baoth omnipotentem. * Et respondit o-
mnis populus, Amen. Et elevatis sursum
manibus procidentes in terram, adorave-
runt Dominum, * Jesus, & Banaeus, 48
& Sarebias, & Jaddinus, & Accubus, &
Sabbathæus, & Calithes, & Azarias, &
Joradus, & Ananias, & Philias Levitæ.
* Qui docebant legem Domini, & in mul- 49
titudine legebant legem Domini, & præ-
ferebant singuli eos, qui intelligebant le-
ctionem. * Et dixit Atharathes Esdræ 50
pontifici & lectori, & Levitis, qui doce-
bant multitudinem, * dicens: Dies hic 51
sanctus est Domino. Et omnes flebant,
cum audissent legem. * Et dixit Esdras, 52
Digressi ergo manducate pinguissima quæ-
que, & bibite dulcissima quæque, & mit-
tite munera his qui non habent. * San- 53
ctus enim est hic dies Domini, & nolite
mœsti esse. Dominus enim clarificabit vos.
* Et Levitæ denuntiabant in publico o- 54
mnibus, dicentes: Dies hic sanctus est,
nolite mœsti esse. * Et abierunt omnes 55
manducare, & bibere, & epulari, & da-
re munera his qui non habebant, ut epu-
larentur. Magnifice enim sunt exaltati
verbis quibus edocti sunt. * Et congre- 56
gati sunt universi in Jerusalem celebrare
lætitiam, secundum testamentum Domini
Dei Israel.

LIBER ESDRÆ QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Mittitur Esdras a Domino multo ingratis Judæis exhibita beneficia exprobraturus.

1 LIBER Esdræ prophetæ secun-
dus, filii Sarei, filii Azarei,
filii Helciæ, filii Sadamiæ,
2 filii Sadoch, filii Achitob, *
filii Achiæ, filii Phinees, filii
Heli, filii Ameriæ, filii Asiel, filii Ma-
rimoth, filii Arna, filii Oziæ, filii Bo-
rith, filii Abisei, filii Phinees, filii Elea-
3 zar, * filii Aaron, ex tribu Levi, qui fuit
captivus in regione Medorum, in regno
4 Artaxerxis regis Persarum. * Et factum
5 est verbum Domini ad me, dicens: * Va-
de, & nuntia populo meo facinora ipso-
rum, & filiis eorum iniquitates, quas in
me admiserunt, ut nuntient filiis filio-
6 rum: * quia peccata parentum illorum
in illis creverunt. Obliti enim mei sacri-
7 ficaverunt diis alienis. * Nonne ego edu-
xi eos de terra Ægypti de domo servitu-
tis? Ipsi autem irritaverunt me, & con-
8 silia mea spreverunt. * Tu autem excute
comam capitis tui, & projice omnia ma-
la super illos, quoniam non obedierunt
legi meæ. Populus autem est indisciplina-
9 tus. * Usquequo eos sustinebo, quibus
10 tanta beneficia contuli? * Reges multos
propter eos subverti: Pharaonem cum
pueris suis, & omnem exercitum ejus per-
11 cussi. * Omnes gentes a facie eorum per-
didi, & in Oriente provinciarum duarum
populos Tyri & Sidonis dissipavi, & o-
12 mnes adversarios eorum interfeci. * Tu
vero loquere ad eos, dicens: Hæc dicit
13 Dominus: * Nempe ego vos per mare
transmeavi, & plateas vobis in invio muni-
tas exhibui: ducem vobis dedi Moysen,
14 & Aaron sacerdotem: * lucem vobis per
columnam ignis præstiti, & magna mira-
bilia feci in vobis: vos autem mei obliti
15 estis, dicit Dominus. * Hæc dicit Domi-
nus omnipotens: Coturnix vobis in signo
fuit, castra vobis ad tutelam dedi, & il-
lic murmurastis; * & non triumphastis in 16
nomine meo de perditione inimicorum ve-
strorum, sed adhuc nunc usque murmura-
stis. * Ubi sunt beneficia, quæ præstiti 17
vobis? Nonne in deserto cum esuriretis,
proclamastis ad me, * dicentes: Ut quid 18
nos in desertum istud adduxisti interficere
nos? melius nobis fuerat servire Ægy-
ptiis, quam mori in deserto hoc. * Ego 19
dolui gemitus vestros, & dedi vobis man-
na in escam. Panem angelorum mandu-
castis. * Nonne cum sitiretis, petram in- 20
cidi, & fluxerunt aquæ in saturitatem?
propter æstum foliis arborum vos texi. * 21
Divisi vobis terras pingues: Chananæos,
& Pherezæos, & Philisthæos a facie ve-
stra projeci: quid faciam vobis adhuc,
dicit Dominus? * Hæc dicit Dominus 22
omnipotens: In deserto cum essetis in flu-
mine Amorrhæo sitientes, & blaspheman-
tes nomen meum, * non ignem vobis pro 23
blasphemiis dedi, sed mittens lignum in
aquam, dulce feci flumen. * Quid tibi 24
faciam Jacob? Noluisti obedire Juda.
Transferam me ad alias gentes, & dabo
eis nomen meum, ut custodiant legitima
mea. * Quoniam me dereliquistis, & ego 25
vos derelinquam: Petentibus vobis a me
misericordiam, non miserebor. * Quando 26
invocabitis me, ego non exaudiam vos.
Maculastis enim manus vestras sanguine,
& pedes vestri impigri sunt ad commit-
tenda homicidia. * Non quasi me dere- 27
liquistis, sed vos ipsos, dicit Dominus.
* Hæc dicit Dominus omnipotens: Nonne 28
ego vos rogavi, ut pater filios, & ut ma-
ter filias, & ut nutrix parvulos suos, * 29
ut essetis mihi in populum, & ego vobis
in Deum, & vos mihi in filios, & ego
vobis in patrem? * Ita vos collegi, ut 30
gallina pullos suos sub alas suas. Modo
autem quid faciam vobis? Projiciam vos
a facie mea. * Oblationem cum mihi at- 31
tuleritis, avertam faciem meam a vobis.
Dies enim festos vestros, & neomenias &
circumcisiones repudiavi. * Ego misi pue- 32
ros

ros meos prophetas ad vos, quos acceptos
interfecistis, & laniastis corpora eorum,
quorum sanguinem exquiram, dicit Domi-
33 nus. * Haec dicit Dominus omnipotens:
Domus vestra deserta est. Projiciam vos
34 sicut ventus stipulam, * & filii procrea-
tionem non facient: quoniam mandatum
meum neglexerunt, & quod malum est
35 coram me, fecerunt. * Tradam domos
vestras populo venienti, qui me non au-
dientes credunt: quibus signa non ostendi,
36 facient quae praecepi. * Prophetas non vi-
derunt, & memorabuntur iniquitatum
37 eorum. * Testor populi venientis gratiam,
cujus parvuli exultant cum laetitia, me
non videntes oculis carnalibus, sed spiritu
38 credentes quae dixi. * Et nunc frater a-
spice, quae gloria: & vide populum ve-
39 nientem ab Oriente, * quibus dabo duca-
tum Abraham, Isaac, & Jacob, & Oseae,
& Amos, & Michaeae, & Joel, & Abdiae,
40 & Jonae, * & Nahum, & Habacuc, So-
phoniae, Aggaei, Zachariae, & Malachiae,
qui & angelus Domini vocatus est.

CAPUT II.

*Synagoga sub figura matris conqueritur a ma-
lis suis ad suam* [illegible]

1 * Haec dicit Dominus: Ego eduxi po-
pulum istum de servitute, quibus
mandata dedi per pueros meos prophetas,
quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt
2 mea consilia. * Mater quae eos generavit,
dicit illis: Ite filii, quia ego vidua sum
3 & derelicta. * Educavi vos cum laetitia,
& amisi vos cum luctu & tristitia, quo-
niam peccastis coram Domino Deo vestro,
4 & quod malum est coram eo, fecistis. *
Modo autem quid faciam vobis? ego vi-
dua sum & derelicta: ite filii, & petite
5 a Domino misericordiam. * Ego autem
te, pater, testem invoco super matrem fi-
liorum, qui noluerunt testamentum meum
6 servare, * ut des eis confusionem, & ma-
trem eorum in direptionem, ne generatio
7 eorum fiat. * Dispergantur in gentes no-
mina eorum, deleantur a terra, quoniam
8 spreverunt sacramentum meum. * Vae ti-
bi Assur, qui abscondis iniquos penes te:
Gens mala, memorare quid fecerim Sodo-
9 mae & Gomorrhae, * quorum terra jacet
in piceis glebis & aggeribus cinerum; sic
dabo eos, qui me non audierunt, dicit
Dominus omnipotens. * Haec dicit Do- 10
minus ad Esdram: Nuntia populo meo,
quoniam dabo eis regnum Jerusalem, quod
daturus eram Israel. * Et sumam mihi 11
gloriam illorum, & dabo eis tabernacula
aeterna, quae praeparaveram illis. * Li- 12
gnum vitae erit illis in odore unguenti,
& non laborabunt, neque fatigabuntur. * 13
Ite, & accipietis. Rogate vobis dies pau-
cos, ut minorentur. Jam paratum est
vobis regnum, vigilate. * Testare caelum 14
& terram. Contrivi enim malum, & crea-
vi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus.
* Mater amplectere filios tuos, educa illos 15
cum laetitia. Sicut columba confirma pe-
des eorum, quoniam te elegi, dicit Do-
minus. * Et resuscitabo mortuos de locis 16
suis, & de monumentis educam illos,
quoniam cognovi nomen meum in Israel.
* Noli timere mater filiorum, quoniam 17
te elegi, dicit Dominus. * Mittam tibi 18
adjutorium pueros meos, Isaiam & Jere-
miam, ad quorum consilium sanctificavi,
& paravi tibi arbores duodecim gravatas
variis fructibus, * & totidem fontes fluen- 19
tes lac & mel, & montes immensos se-
ptem, habentes rosam & lilium, in qui-
bus gaudio replebo filios tuos. * Viduam 20
justifica, pupillo judica, egenti da, or-
phanum tuere, nudum vesti, * confractum 21
& debilem cura, claudum irridere noli,
tutare mancum, & caecum ad visionem
claritatis meae admitte. * Senem & ju- 22
venem intra muros tuos serva, * mor- 23
tuos ubi inveneris, signans commenda se-
pulchro, & dabo tibi primam sessionem
in resurrectione mea. * Pausa & quiesce 24
populus meus, quia veniet requies tua.
* Nutrix bona nutri filios tuos, confirma 25
pedes eorum. * Servos, quos tibi dedi, 26
nemo ex eis interiet, ego enim re-
quiram de numero tuo. * Noli fatigari: 27
Cum enim venerit dies pressurae & angu-
stiae, alii plorabunt, & tristes erunt: tu
autem hilaris & copiosa eris. * Zelabunt 28
gentes, & nil adversus te poterunt, dicit
Dominus. * Manus meae tegent te, ne 29
filii tui gehennam videant. * Jucundare 30
mater cum filiis tuis, quia ego te eri-
piam, dicit Dominus. * Filios tuos dor- 31
mientes memorare, quoniam ego eos edu-
cam de lateribus terrae, & misericordiam
cum illis faciam, quoniam misericors sum,

32 dicit Dominus omnipotens. * Amplectere
natos tuos, usque dum venio, & prædica
illis misericordiam, quoniam exuberant
33 fontes mei, & gratia mea non deficiet. *
Ego Esdras præceptum accepi a Domino
in monte Oreb, ut irem ad Israel, ad
quos cum venirem, reprobaverunt me,
34 & respuerunt mandatum Domini. * Ideo-
que vobis dico gentes, quæ auditis, &
intelligitis, Exspectate pastorem vestrum,
requiem æternitatis dabit vobis, quoniam
in proximo est ille, qui in fine sæculi
35 adveniet. * Parati estote ad præmia re-
gni, quia lux perpetua lucebit vobis per
36 æternitatem temporis. * Fugite umbram
sæculi hujus, accipite jucunditatem glo-
riæ vestræ. Ego testor palam salvatorem
37 meum. * Commendatum donum accipite
& jucundamini, gratias agentes ei, qui
38 vos ad cælestia regna vocavit. * Surgite,
& state & videte numerum signatorum in
39 convivio Domini. * Qui se de umbra sæ-
culi transtulerunt, splendidas tunicas a
40 Domino acceperunt. * Recipe Sion nu-
merum tuum, & conclude candidatos tuos,
41 qui legem Domini compleverunt. * Fi-
liorum tuorum, quos optabas, plenus est
numerus. Roga imperium Domini, ut
sanctificetur populus tuus qui vocatus est
42 ab initio. * Ego Esdras vidi in monte
Sion turbam magnam, quam numerare
non potui, & omnes canticis collaudabant
43 Dominum. * Et in medio eorum erat
juvenis statura celsus, eminentior omni-
bus illis, & singulis eorum capitibus im-
ponebat coronas, & magis exaltabatur:
44 ego autem miraculo tenebar. * Tunc in-
terrogavi Angelum, & dixi: Qui sunt hi,
45 Domine? * Qui respondens dixit mihi:
Hi sunt qui mortalem tunicam deposue-
runt, & immortalem sumpserunt, & con-
fessi sunt nomen Dei: modo coronantur,
46 & accipiunt palmas. * Et dixi Angelo:
Ille juvenis, quis est, qui eis coronas
47 imponit, & palmas in manus tradit? *
Et respondens dixit mihi: Ipse est filius
Dei, quem in sæculo confessi sunt. Ego
autem magnificare eos cœpi, qui fortiter
48 pro nomine Domini steterunt. * Tunc
dixit mihi Angelus: Vade, annuntia po-
pulo meo, qualia & quanta mirabilia Do-
mini Dei vidisti.

CAPUT III.

In omnibus Adæ posteris, & maxime in Gentibus infidelibus, abundat malitia.

* ANno trigesimo ruinæ civitatis eram 1
in Babylone, & conturbatus sum
super cubili meo recumbens, & cogita-
tiones meæ ascendebant super cor meum:
* quoniam vidi desertionem Sion, & 2
abundantiam eorum, qui habitabant in Ba-
bylone. * Et ventilatus est spiritus meus 3
valde, & cœpi loqui ad Altissimum verba
timorata, * & dixi: O dominator Domi- 4
ne, tu dixisti ab initio, quando plantasti
terram, & hoc solus, & imperasti popu-
lo, * & dedisti Adæ corpus mortuum, 5
sed & ipsum figmentum manuum tuarum
erat, & insufflasti in eum spiritum vitæ,
& factus est vivens coram te. * Et indu- 6
xisti eum in paradisum, quem plantaverat
dextera tua, antequam terra adventaret.
* Et huic mandasti diligere viam tuam, & 7
præterivit eam, & statim instituisti in eo
mortem, & in nationibus ejus, & natæ
sunt gentes, & tribus, & populi, & co-
gnationes, quarum non est numerus. * 8
Et ambulavit unaquæque gens in volun-
tate sua, & mira agebant coram te, &
spernebant præcepta tua. * Iterum autem 9
in tempore induxisti diluvium super inha-
bitantes sæculum, & perdidisti eos. * Et 10
factum est in unoquoque eorum, sicut
Adæ mori, sic his diluvium. * Dereli- 11
quisti autem unum ex his Noe cum domo
sua, & ex eo justi omnes. * Et factum 12
est cum cœpissent multiplicari, qui habi-
tabant super terram, & multiplicaverunt
filios & populos & gentes multas: & cœ-
perunt iterum impietatem facere plus quam
priores. * Et factum est, cum iniquitatem 13
facerent coram te, elegisti tibi virum ex
his, cui nomen erat Abraham. * Et di- 14
lexisti eum, & demonstrasti ei soli volun-
tatem tuam: * & disposuisti ei testamen- 15
tum æternum, & dixisti ei ut non num-
quam derelinqueres semen ejus. Et dedi-
sti ei Isaac, & Isaac dedisti Jacob & Esau.
* Et segregasti tibi Jacob, Esau autem 16
separasti. Et factus est Jacob in multitu-
dinem magnam. * Et factum est cum educe- 17
res semen ejus ex Ægypto, adduxisti super
montem Sina. * Et inclinasti cælos, & 18
sta-

fluctuisti terram, & commovisti orbem, &
tremere fecisti abyssos, & conturbasti sæ-
19 culum. * Et transiit gloria tua portas
quatuor ignis, & terræmotus, & spiritus,
& gelu, ut dares semini Jacob legem, &
20 generationi Israel diligentiam. * Et non
abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret
21 lex tua in eis fructum. * Cor enim ma-
lignum bajulans primus Adam transgressus
& victus est, sed & omnes qui de eo nati
22 sunt. * Et facta est permanens infirmitas,
& lex cum corde populi, cum malignita-
te radicis, & discessit quod bonum est,
23 & mansit malignum. * Et transierunt
tempora, & finiti sunt anni, & suscitasti
24 tibi servum nomine David: * & dixisti
ei ædificare civitatem nominis tui, & of-
25 ferre tibi in eadem thus & oblationes. *
Et factum est hoc annis multis, & dere-
26 liquerunt qui habitabant civitatem, * in
omnibus facientes sicut fecit Adam, & o-
mnes generationes ejus: utebantur enim
27 & ipsi corde maligno. * Et tradidisti ci-
vitatem tuam in manibus inimicorum tuo-
28 rum. * Numquid meliora faciunt, qui
habitant Babylonem? Et propter hoc do-
29 minabitur Sion? * Factum est, cum ve-
nissem huc, & vidissem impietates, qua-
rum non est numerus, & delinquentes
multos vidit anima mea hoc trigesimo
30 anno, & excessit cor meum, quoniam
vidi, quomodo sustines eos peccantes, &
pepercisti impie agentibus, & perdidisti
populum tuum, & conservasti inimicos
31 tuos, & non significasti. * Nihil memi-
ni, quomodo debeat derelinqui via hæc.
Numquid meliora facit Babylon, quam
32 Sion? * aut alia gens cognovit te præter
Israel? aut quæ tribus crediderunt testa-
33 mentis tuis, sicut Jacob? * Quorum mer-
ces non comparuit, neque labor fructifi-
cavit. Pertransiens enim pertransivi in
gentibus, & vidi abundantes eas, & non
34 memorantes mandatorum tuorum. * Nunc
ergo pondera in statera nostras iniquita-
tes, & eorum qui habitant in sæculo: &
non invenietur nomen tuum, nisi in Isra-
35 el. * Aut quando non peccaverunt in
conspectu tuo, qui habitant terram? aut
36 quæ gens sic observavit mandata tua? *
Hos quidem per nomina invenies servasse
mandata tua, gentes autem non invenies.

CAPUT IV.

Reprehenditur curiosa sententiarum præsumptio, adductis variis similitudinibus.

* ET respondit ad me Angelus, qui 1
missus est ad me, cui nomen Uriel,
* & dixit mihi: Excedens excessit cor 2
tuum in sæculo hoc, & comprehendere
cogitas viam Altissimi. * Et dixi: Ita, 3
Domine meus. Et respondit mihi, & di-
xit: Tres vias missus sum ostendere tibi,
& tres similitudines proponere coram te:
* De quibus mihi si renuntiaveris unam 4
ex his, & ego tibi demonstrabo viam,
quam desideras videre, & docebo te, un-
de sit cor malignum. * Et dixi: Loque- 5
re Domine meus. Et dixit ad me: Vade
pondera mihi ignis pondus, aut mensura
mihi flatum venti, aut revoca mihi diem,
quæ præteriit. * Et respondi, & dixi: 6
Quis natorum poterit facere, ut me in-
terroges de his? * Et dixit ad me: Si 7
essem interrogans te, dicens: Quantæ ha-
bitationes sunt in corde maris, aut quan-
tæ venæ sunt in principio abyssi, aut
quantæ venæ sunt super firmamentum,
aut qui sunt exitus paradisi, * diceres 8
mihi fortassis: In abyssum non descendi,
neque in infernum adhuc, neque in cæ-
lum unquam ascendi. * Nunc autem non 9
interrogavi te, nisi de igne, & vento, &
die, per quem transisti, & a quibus sepa-
rari non potes, & non respondisti mihi
de eis. * Et dixit mihi: Tu quæ tua 10
sunt tecum conadolescentia, non potes co-
gnoscere: * & quomodo poterit vas tuum 11
capere Altissimi viam, & jam exterius
corrupto sæculo intelligere corruptionem
evidentem in facie mea? * Et dixi illi: 12
Melius erat nos non esse, quam adhuc
viventes vivere in impietatibus, & pati,
& non intelligere de qua re. * Et respon- 13
dit ad me, & dixit: Proficiscens profectus
sum ad silvam lignorum campi, & cogi-
taverunt cogitationem, * & dixerunt: 14
Venite, & eamus, & faciamus ad mare
bellum, ut recedat coram nobis, et facia-
mus nobis alias silvas. * Et similiter flu- 15
ctus maris et ipsi cogitaverunt cogitatio-
nem, et dixerunt: Venite ascendentes,
debellemus silvas campi, ut et ibi consum-
mentes nobismetipsis aliam regionem. * 16

Et

Et factum est cogitatum silvæ in vanum:
17 venit enim ignis, et consumpsit eam. *
Similiter et cogitatus fluctuum maris: ste-
18 tit enim arena, et prohibuit eos. * Si
enim esses judex horum, quem inciperes
19 justificare, aut quem condemnare? * Et
respondi, & dixi: Utique vanam cogita-
tionem cogitaverunt: terra enim data est
silvæ, & mari locus portare fluctus suos.
20 * Et respondit ad me, & dixit: Bene tu
judicasti, & quare non judicasti tibimeti-
21 psi? * Quemadmodum enim terra silvæ
data est, & mare fluctibus suis, sic qui
super terram inhabitant, quæ sunt super
terram intelligere solummodo possunt: &
qui super cœlos, quæ super altitudinem
22 cœlorum. * Et respondi, & dixi: Depre-
cor te, Domine, ut mihi detur sensus in-
23 telligendi. * non enim volui interrogare
de superioribus tuis, sed de his, quæ
pertranseunt per nos quotidie, propter
quod Israel datus in opprobrium gentibus?
quem dilexisti populum, datus est tribu-
bus impiis, & lex patrum nostrorum in
interitum deducta est, & dispositiones
24 scriptæ nusquam sunt. * & pertransivimus
de sæculo, ut locustæ, & vita nostra stu-
por & pavor, & nec digni sumus miseri-
25 cordiam consequi. * Sed quid faciet no-
mini suo, quod invocatum est super nos?
26 & de his interrogavi. * Et respondit ad
me, & dixit: Si fueris plurimum serva-
tus, frequenter miraberis, quoniam festi-
27 nans festinat sæculum pertransire. * & non
capit portare quæ in futuris temporibus
justis repromissa sunt: quoniam plenum
injustitia est sæculum hoc, & infirmitati-
28 bus. * De quibus autem interrogas, di-
cam: seminatum enim est malum, &
29 necdum venit destructio ipsius. * Si ergo
non inversum fuerit quod seminatum est,
& discesserit locus, ubi seminatum est ma-
lum, non veniet ubi seminatum est bo-
30 num. * Quoniam granum seminis mali
seminatum est in corde Adam ab initio,
& quantum impietatis generavit usque
nunc, & generat usque dum veniat area?
31 * Æstima autem apud te granum mali se-
minis, quantum fructum impietatis gene-
32 raverit. * quando secatæ fuerint spicæ,
quarum non est numerus, quam magnam
33 aream incipient facere? * Et respondi,
& dixi: Quomodo, & quando hæc? Qua-
34 re modici & mali anni nostri? * Et respon-
dit ad me, & dixit mihi: Non festina-
bis tu super Altissimum. Tu enim festinas
inaniter esse super ipsum: nam excessus
tuus multus. * Nonne de his interrogave- 35
runt animæ justorum in promptuariis suis,
dicentes: Usquequo spero sic? & quando
veniet fructus areæ mercedis nostræ? * Et 36
respondit ad ea Jeremiel Archangelus, &
dixit: Quando impletus fuerit numerus
seminum in vobis, quoniam in statera
ponderavit sæculum, * & mensura men- 37
suravit tempora, & numero numeravit
tempora, & non commovit nec excitavit
usquedum impleatur prædicta mensura. * 38
Et respondi, & dixi: O dominator Do-
mine, sed & nos omnes pleni sumus im-
pietate. * Et ne forte propter nos non 39
impleantur justorum areæ propter pecca-
ta inhabitantium super terram. * Et re- 40
spondit ad me, & dixit: Vade, & inter-
roga prægnantem, si quando impleverit
novem menses suos, adhuc poterit matrix
ejus retinere partum in semetipsa? * Et 41
dixi: Non potest Domine. Et dixit ad
me: In inferno promptuaria animarum
matrici assimilata sunt. * Quemadmodum 42
enim festinat, quæ parit, effugere ne-
cessitatem partus, sic & hæc festinant red-
dere ea quæ commendata sunt. * Ab ini- 43
tio tibi demonstrabitur de his, quæ con-
cupiscis videre. * Et respondi, & dixi: 44
Si inveni gratiam ante oculos tuos, & si
possibile est, & si idoneus sum, * demon- 45
stra mihi, si plusquam præteritum sit ha-
bet venire, aut plura pertransierunt super
quam futurum est. * Quid pertransivit, 46
scio: quid autem futurum sit, ignoro. * 47
Et dixit ad me: Sta super dexteram par-
tem, & demonstrabo tibi interpretationem
similitudinis. * Et steti, & vidi: & ecce 48
fornax ardens transiit coram me: & fa-
ctum est, cum transiret flamma, vidi, &
ecce superavit fumus. * Post hæc transiit 49
coram me nubes plena aquæ, & immisit
pluviam impetu multam: & cum transis-
set impetus pluviæ, superaverunt in ea
guttæ. * Et dixit ad me: Cogita tibi: 50
sicut crescit pluvia amplius quam guttæ,
& ignis quam fumus, sic superabundavit
quæ transivit mensura: Superaverunt au-
tem guttæ, & fumus. * & oravi, & di- 51
xi: Putas, vivo usque in diebus illis?
vel quid erit in diebus illis? * Respondit 52
ad me, & dixit: De signis, de quibus me

interrogas, ex parte possum tibi dicere.
de vita autem tua non sum missus dicere
tibi, sed nescio.

C A P U T V.

Varia signa de futuris rebus Esdræ per Angelum ostenduntur pro captivorum suo ac consolatione

1 * DE signis autem: ecce dies venient,
in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in censu multo, & abscon-
detur veritatis via, & sterilis erit a fide
2 regio. * & multiplicabitur injustitia su-
per hanc quam ipse tu vides, & super
3 quam audisti olim. * & erit invio ve-
stigio quam nunc vides regnare regionem,
4 & videbunt eam desertam. * Si autem
tibi dederit Altissimus vivere, videbis
post tertiam turbatam: & relucescet subito
5 sol noctu, & luna ter in die, * & de
ligno sanguis stillabit, & lapis dabit vo-
6 cem suam, & populi commovebuntur: *
& regnabit, quem non sperant qui inha-
bitant super terram, & volatilia commi-
7 grationem facient: * & mare Sodomiti-
cum pisces rejiciet, & dabit vocem no-
ctu, quam non noverant multi: omnes
8 autem audient vocem ejus. * & chaos
fiet per loca multa, & ignis frequenter
remittetur, & bestiæ agrestes transmigra-
bunt, & mulieres menstruatæ parient
9 monstra. * & in dulcibus aquæ salsæ in-
venientur, & amici omnes semetipsos ex-
pugnabunt: & abscondetur tunc sensus,
& intellectus separabitur in promptuarium
10 suum: * & quæretur a multis, & non
invenietur: & multiplicabitur injustitia,
11 & incontinentia super terram. * Et in-
terrogabit regio proximam suam, & di-
cet: Numquid per te pertransiit justitia
12 justum faciens? Et hoc negabit. * Et
erit in illo tempore, & sperabunt homi-
nes, & non impetrabunt: laborabunt, &
13 non dirigentur viæ eorum. * Hæc signa
dicere tibi permissum est mihi: & si ora-
veris iterum & ploraveris, sicut & nunc,
& jejunaveris septem diebus, audies ite-
14 rum horum majora. * Et evigilavi, &
corpus meum horruit valde, & anima
15 mea laboravit, ut deficeret. * & tenuit
me qui venerat Angelus, qui loquebatur in
me, & confortavit me, & statuit me su-
per pedes. * Et factum est in nocte se- 16
cunda, & venit ad me Salathiel dux po-
puli, & dixit mihi: Ubi eras? & quare
vultus tuus tristis? * An nescis, quoniam 17
tibi creditus est Israel in regione transmi-
grationis eorum? * Exurge ergo, & gusta 18
panem, & non derelinquas nos, sicut pa-
stor gregem suum in manibus luporum
malignorum. * Et dixi ei: Vade a me, 19
& non appropies ad me. Et audivit, ut
dixi, & recessit a me. * Et ego jejunavi 20
diebus septem ululans & plorans, sicut
mihi mandavit Uriel Angelus. * Et fa- 21
ctum est post dies septem, & iterum co-
gitationes cordis mei molestæ erant mi-
hi valde: * & recepit anima mea spiri- 22
tum intellectus, & iterum cœpi loqui co-
ram Altissimo sermones, * & dixi: Do- 23
minator Domine, ex omni silva terræ,
& omnibus arboribus ejus elegisti vi-
neam unam: * & ex omni terra orbis 24
elegisti tibi foveam unam: & ex omnibus
floribus orbis elegisti tibi lilium unum:
* & ex omnibus abyssis maris replesti 25
tibi rivum unum: & ex omnibus ædifi-
catis civitatibus sanctificasti tibimetipsi
Sion: * & ex omnibus creatis volatilibus 26
nominasti tibi columbam unam: & ex
omnibus plasmatis pecoribus providisti
tibi ovem unam: * & ex omnibus mul- 27
tiplicatis populis acquisisti tibi populum
unum: & ab omnibus probatam legem do-
nasti huic, quem desiderasti, populo. * Et 28
nunc, Domine, ut quid tradidisti unum pluri-
bus? & præparasti super unam radicem
alias, & disperdidisti unicum tuum in
multis? * & conculcaverunt eum, qui con- 29
tradicebant sponsionibus tuis, & qui tuis
testamentis non credebant. * Et si odiens 30
odisti populum tuum, tuis manibus de-
bet castigari. * Et factum est, cum lo- 31
cutus essem sermones, & missus est Ange-
lus ad me, qui ante venerat ad me præ-
terita nocte, * & dixit mihi: Audi me, 32
& instruam te: & intende mihi, & adji-
ciam coram te. * Et dixi: Loquere Do- 33
mine mi. Et dixit ad me: Valde in
in excessu mentis factus es pro Israel:
an plus dilexisti eum, quam qui eum fe-
cit? * Et dixi ad eum: Non, Domine, 34
sed dolens locutus sum. Torquent enim
me renes mei per omnem horam, quæ-
rentem apprehendere semitam Altissimi,
& investigare partem judicii ejus. * Et 35
di-

dixit ad me: Non potes. Et dixi: Qua-
re Domine? ad quid nascebar, aut qua-
re non fiebat matrix matris meæ mihi
sepulchrum, ut non viderem laborem Ja-
36 cob, & defatigationem generis Israel? *
Et dixit ad me: Numera mihi qui
necdum venerunt, & collige mihi disper-
sas guttas, & revirida mihi aridos flores,
37 * & aperi mihi clausa promptuaria, &
produc mihi inclusos in eis flatus: de-
monstra mihi vocis imaginem: & tunc
ostendam tibi laborem quem rogas vide-
38 re. * Et dixi: Dominator Domine, quis
enim est qui potest hæc scire, nisi qui
cum hominibus habitationem non habet?
39 * Ego autem insipiens, & quomodo po-
tero dicere de his, quibus me interroga-
40 sti? * Et dixit ad me: Quomodo non
potes facere unum de his quæ dicta sunt,
sic non poteris invenire judicium meum,
aut in fine charitatem, quam populo pro-
41 misi. * Et dixi: Sed ecce Domine tu
prope es his qui in finem sunt, & quid
facient qui ante me fuerunt, aut nos,
42 aut hi qui post nos? * Et dixit ad me:
Coronæ assimilabo judicium meum: Si-
cut non novissimorum tarditas, sic nec
43 priorum velocitas. * Et respondi, & di-
xi: Nec poteras facere eos qui facti sunt,
& qui sunt, & qui futuri sunt, in unum,
44 ut celerius judicium tuum ostendas? * Et
respondit ad me, & dixit: Non potest
festinare creatura super creatorem, nec
sustinere sæculum eos qui in eo creandi
45 sunt, in unum. * Et dixi: Quomodo di-
xisti servo tuo, quoniam vivificans vivi-
ficasti a te creatam creaturam in unum,
& sustinebat creatura, poterit & nunc
46 portare præsentes in unum. * Et dixit ad
me: Interroga matricem mulieris, & di-
ces ad eam: Et si paris, quare per tem-
pus? Roga ergo eam, ut det decem in
47 unum. * Et dixi: Non utique poterit:
48 sed secundum tempus. * Et dixit ad me:
Et ego dedi matricem terræ his qui se-
49 minati sunt super eam per tempus. *
Quemadmodum enim infans non parit
ea, quæ senum sunt, sic ego disposui a
50 me creatum sæculum. * Et interrogavi,
& dixi: Cum jam dederis mihi viam,
loquar coram te: nam mater nostra, de
qua dixisti mihi, adhuc juvenis est? jam
51 senectuti appropinquat? * Et respondit ad
me, & dixit: Interroga eam quæ parit,

& dicet tibi. * Dices enim ei: Quare 52
quos peperisti, nunc non sunt similes his
qui ante te, sed minores statura? * Et 53
dicet tibi & ipsa: Alii sunt qui in ju-
ventute virtutis nati sunt, & alii qui
sub tempore senectutis deficiente matrice
sunt nati. * Considera ergo & tu, quo- 54
niam minori statura estis præ his qui
ante vos: * & qui post vos, minores quam 55
vos, quasi jam senescentes creaturæ, &
fortitudinem juventutis prætereuntes. Et
dixi: Rogo Domine, si inveni gratiam
ante oculos tuos, demonstra servo tuo,
per quem visitas creaturam tuam.

CAPUT VI.

Deus omnia novit antequam fiant, & omnia creavit propter hominem, omniumque finem considerat.

* ET dixit ad me: Initio terreni orbis 1
& antequam starent exitus sæculi,
& antequam spirarent conventiones ven-
torum, * & antequam sonarent voces to- 2
nitruum, & antequam splenderent nitores
coruscationum, & antequam confirmaren-
tur fundamenta paradisi, * & antequam 3
viderentur decori flores, & antequam con-
firmarentur motæ virtutes, & antequam
colligerentur innumerabiles militiæ Ange-
lorum, * & antequam extollerentur al- 4
titudines aeris, & antequam nominaren-
tur mensuræ firmamentorum, & ante-
quam æstuarent camini in Sion, * & an- 5
tequam investigarentur præsentes anni,
& antequam abalienarentur eorum, qui
nunc peccant, adinventiones, & consigna-
ti essent, qui fidem thesaurizaverunt, * 6
tunc cogitavi, & facta sunt per me so-
lum, & non per alium: & finis per me,
& non per alium. * Et respondi, & di- 7
xi: Quæ erit separatio temporum? aut
quando prioris finis, & sequentis initium?
* Et dixit ad me: Ab Abraham usque 8
ad Isaac, quando nati sunt ab eo Jacob
& Esau, manus Jacob tenebat ab initio
calcaneum Esau. * Finis enim hujus sæ- 9
culi Esau, & principium sequentis Jacob.
* Hominis manus inter calcaneum & ma- 10
num: Aliud noli quærere Esdra. * Et 11
respondi, & dixi: O Dominator
Domine, si inveni gratiam ante ocu-
los tuos, * oro ut demonstres servo 12
tuo

tuo finem signorum tuorum, quorum par-
tem mihi demonstrasti nocte praecedenti.
13 * Et respondit, & dixit ad me: Surge
super pedes tuos, & audi vocem plenissi-
14 mam sonitus. * Et erit sicut commotio,
nec commovebitur locus, in quo stas su-
15 per eum. * Ideo cum loquitur, tu non
expaveas, quoniam de fine verbum &
16 fundamentum terrae intelligitur, * quo-
niam de ipsis sermo tremiscit & commo-
vetur: scit enim quoniam finem eorum
17 oportet commutari. * Et factum est, cum
audissem, surrexi super pedes meos, &
audivi: & ecce vox loquens, & sonus
ejus sicut sonus aquarum multarum, &
18 dixit: * Ecce dies veniunt, & erit quan-
do appropinquare incipiam, ut visitem
19 habitantes in terra: * & quando inqui-
rere incipiam ab eis qui injuste nocuerunt
injustitia sua, & quando suppleta fuerit
20 humilitas Sion, * & cum supersignabitur
saeculum, quod incipiet pertransire, haec
signa faciam: Libri aperientur ante fa-
ciem firmamenti, & omnes videbunt si-
21 mul: * & anniculi infantes loquentur
vocibus suis, & praegnantes immaturos
parient infantes trium & quatuor men-
22 sium, & vivent, & suscitabuntur. * Et
subito apparebunt seminata loca, non se-
minata, & plena promptuaria subito in-
23 venientur vacua: * & tuba canet cum so-
no, quam cum omnes audierint, subi-
24 to expavescent. * Et erit in illo tempo-
re, debellabunt amici amicos ut inimici,
& expavescet terra cum his: & venae
fontium stabunt, & non decurrent in ho-
25 ris tribus. * & erit, omnis qui dereli-
ctus fuerit ex omnibus istis, quibus praedi-
xi tibi, ipse salvabitur, & videbit sa-
26 lutare meum, & finem saeculi vestri. *
Et videbunt qui recepti sunt homines,
qui mortem non gustaverunt a nativitate
sua, & mutabitur cor inhabitantium, &
27 convertetur in sensum alium. * Delebi-
tur enim malum, & extinguetur dolus.
28 * Florebit autem fides, & vincetur cor-
ruptela, & ostendetur veritas, quae sine
29 fructu fuit diebus tantis. * Et factum est,
cum loqueretur mihi, & ecce paulatim
intuebar super eum ante quem stabam,
30 * & dixit ad me haec: Veni tibi osten-
31 dere tempus venturae noctis. * Si ergo
iterum rogaveris, & iterum jejunaveris
septem diebus, iterum tibi renuntiabo
horum majora per diem quam audivi. * 32
Audita est enim vox tua apud Altissi-
mum. Vidit enim fortis directionem
tuam, & providit pudicitiam, quam a
juventute tua habuisti: * & propter hoc 33
misit me demonstrare tibi haec omnia,
& dicere tibi: Confide, & noli timere,
* & noli festinare cum prioribus tempo- 34
ribus cogitare vana, & non properes a
novissimis temporibus. * Et factum est 35
post haec, & flevi iterum, & similiter
jejunavi septem diebus, ut suppleam tres
hebdomadas, quae dictae sunt mihi. * Et 36
factum est in octava nocte, & cor meum
turbabatur iterum in me, & coepi loqui
coram Altissimo. * Inflammabatur enim 37
spiritus meus valde, & anima mea an-
xiabatur. * Et dixi: O Domine, loquens 38
locutus es ab initio creaturae in primo
die dicens, Fiat caelum & terra, & tuum
verbum opus perfectum. * Et erat tunc 39
spiritus, & tenebrae circumferebantur, &
silentium, sonus vocis hominis nondum
erat abs te. * Tunc dixisti de thesauris 40
tuis proferri lumen luminosum, quo ap-
pareret opus tuum. * Et die secundo 41
creasti spiritum firmamenti, & imperasti
ei ut divideret & divisionem faceret inter
aquas, ut pars quaedam sursum recederet,
pars vero deorsum maneret. * Et tertia 42
die imperasti aquis congregari in septima
parte terrae: sex vero partes siccasti, &
conservasti, ut ex his sint coram te mini-
strantia seminata a Deo, & culta. * 43
Verbum enim tuum processit, & opus
statim fiebat. * Processit enim subito fru- 44
ctus multitudinis immensus, & concupi-
scentiae gustus multiformes, & flores co-
lore immutabili, & odores odoramenti
investigabilis, & die tertia haec facta
sunt. * Quarta autem die imperasti fieri 45
solis splendorem, lunae lumen, stellarum
dispositionem: * & imperasti eis, ut de- 46
servirent futuro plasmato homini. * Quin- 47
to autem die dixisti septimae parti, ubi
erat aqua congregata, ut procrearet ani-
malia, & volatilia, & pisces: & ita fie-
bat: * aqua muta, & sine anima quae 48
Dei nutu jubebantur, animalia faciebat,
ut ex hoc mirabilia tua nationes enar-
rent. * Et tunc conservasti duas animas: 49
nomen uni vocasti Henoch, & nomen
secundae vocasti Leviathan, * & separasti 50
ea ab alterutro. Non enim poterat septi-

ma pars, ubi erat aqua congregata, ca-
51 pere ea. * Et dedisti Henoch unam par-
tem, quæ siccata est tertio die, ut habi-
52 tet in ea, ubi sunt montes mille. * Le-
viathan autem dedisti septimam partem
humidam, & servasti eam, ut fiat in de-
vorationem quibus vis, & quando vis.
53 * Sexto autem die imperasti terræ, ut
crearet coram te jumenta, & bestias, &
54 reptilia: * & super his Adam, quem
constituisti ducem super omnibus factis
quæ fecisti, & ex eo educimur nos omnes,
55 quemque elegisti populum. * Hæc autem
omnia dixi coram te Domine, quia pro-
56 pter nos creasti sæculum. * Residuas au-
tem gentes ab Adam natas dixisti eas
nil esse, & quoniam salivæ assimilatæ
sunt, & quasi stillicidium de vase simila-
57 sti abundantiam eorum. * Et nunc Do-
mine, ecce istæ gentes quæ in nihilum
deputatæ sunt, cœperunt dominari nostri,
58 & devorare: * nos autem populus tuus,
quem vocasti primogenitum unigenitum
æmulatorem tuum, traditi sumus in ma-
59 [illegible] * [illegible] creatum
[illegible] hæreditatem pos-
[illegible] cum [illegible] Usquequo hæc?

CAPUT VII.

A[illegible] non permittetur [illegible] tum quæ [illegible] sufferunt, post extremum autem judicium nihil immutabitur. [illegible] vitiis subjiciunt se homines, sed Dominus est [illegible]

1 * ET factum est, cum finissem loqui
verba hæc, missus est ad me An-
gelus, qui missus fuerat ad me prioribus no-
2 ctibus, * & dixit ad me: Surge Esdra,
& audi sermones quos veni loqui ad te.
3 * Et dixi: Loquere Deus meus. Et dixit
ad me: Mare positum est in spatioso lo-
4 co, ut esset altum & immensum. * erit
autem ei introitus in angusto loco posi-
5 tus, ut esset similis fluminibus. * Quis
enim volens veniet ingredi mare, & vi-
dere eum, vel dominari ejus? si non
transierit angustum, in latitudinem quo
6 modo venire poterit? * Item aliud: Ci-
vitas est ædificata, & posita in loco cam-
pestri, est autem plena omnium bonorum.
7 * Introitus ejus angustus & in præcipiti
positus, ut esset a dextris quidem ignis,
a sinistris aqua alta: * semita autem est 8
una sola inter eos posita, hoc est, inter
ignem & aquam, ut non capiat semita,
nisi solummodo vestigium hominis. * Si 9
autem dabitur civitas homini in hæredi-
tatem, si numquam antepositum pericu-
lum pertransierit, quomodo accipiet hæ-
reditatem suam? * Et dixi: Sic Domine. 10
Et dixit ad me: Sic est & Israel pars.
* Propter eos enim feci sæculum, & 11
quando transgressus est Adam constitutio-
nes meas, judicatum est quod factum est.
* Et facti sunt introitus hujus sæculi an- 12
gusti, & dolentes, & laboriosi: pauci
autem & mali, & periculorum pleni, &
laborem magno fulti. * Nam majoris 13
sæculi introitus spatiosi & securi, & fa-
cientes immortalitatis fructum. * Si ergo 14
ingredientes non fuerint ingressi qui vi-
vunt, angusta & vana hæc, non pote-
runt recipere quæ sunt reposita. * Nunc 15
ergo quare tu conturbaris, cum sis corru-
ptibilis? & quid moveris tu, cum sis
mortalis? * Et quare non accepisti in 16
corde tuo quod est futurum, sed quod in
præsenti? * Respondi & dixi: Dominator 17
Domine, ecce disposuisti lege tua, quo-
niam justi hæreditabunt hæc, impii au-
tem peribunt. * Justi autem ferent an- 18
[illegible]
[illegible] & [illegible] & spa-
tiosa non videbunt. * Et dixit ad me: 19
Non est judex super Deum, neque intel-
ligens super Altissimum. * Pereunt enim 20
multi præsentes, quia negligitur quæ an-
teposita est Dei lex. * Mandans enim 21
mandavit Deus venientibus, quando ve-
nerunt, quid facientes viverent, & quid
observantes non punirentur. * Hi autem 22
non sunt persuasi, & contradixerunt ei,
& constituerunt sibi cogitamen vanitatis,
* & proposuerunt sibi circumventiones de- 23
lictorum, & superdixerunt Altissimo non
esse, & vias ejus non cognoverunt, * & 24
legem ejus spreverunt, & sponsiones ejus
abnegaverunt, & in legitimis ejus fidem
non habuerunt, & opera ejus non perfe-
cerunt. * propter hoc Esdra vacua va- 25
cuis, & plena plenis. * Ecce tempus ve- 26
niet, & erit quando venerint signa quæ
prædixi tibi, & apparebit sponsa, & appare-
scens ostendetur quæ nunc abducitur terra,
* & omnis qui liberatus est de prædictis ma- 27
lis,

28 lia, ipse videbit mirabilia mea. * Revelabi-
tur enim filius meus JESUS cum his qui
cum eo sunt, & jucundabuntur qui relicti
29 sunt in annis quadringentis. * Et erit post
annos hos, & morietur filius meus CHRI-
STUS, & omnes qui spiramentum habent
30 hominis. * & convertetur saeculum in
antiquum silentium diebus septem, sicut
in prioribus initiis, ita ut nemo dere-
31 linquatur. * Et erit post dies septem, &
excitabitur quod nondum vigilat saeculum,
32 & morietur corruptum. * & terra reddet
quae in ea dormiunt, & pulvis qui in eo
silentio habitant, & promptuaria reddent
33 quae eis commendatae sunt animae. * Et
revelabitur Altissimus super sedem judi-
cii, & pertransibunt miseriae, & longani-
34 mitas congregabitur. * Judicium autem
solum remanebit, veritas stabit, & fides
35 convalescet, * & opus subsequetur, &
merces ostendetur, & justitiae vigilabunt,
36 & injustitiae non dominabuntur. * Et di-
xi: Primus Abraham propter Sodomitas
oravit, & Moyses pro patribus qui in
37 deserto peccaverunt, * & qui post eum
pro Israel in diebus Achaz, & Samuelis,
38 * & David pro confractione, & Salomon
pro eis qui venerunt in sanctificationem.
39 * Et Elias pro his qui pluviam accepe-
40 runt, & pro mortuo ut viveret. * &
Ezechias pro populo in diebus Sennacherib,
41 & alii multi pro multis. * Si ergo mo-
do quando corruptibile increvit, & in-
justitia multiplicata est, & oraverunt justi
pro impiis, quare & nunc sic non erit?
42 * Et respondit ad me, & dixit: Praesens
saeculum non est finis, gloria in eo fre-
quens manet: propter hoc oraverunt pro
43 invalidis. * Dies enim judicii erit finis
temporis hujus, & initium temporis fu-
turae immortalitatis, in quo transivit cor-
44 ruptela: * soluta est intemperantia, ab-
scissa est incredulitas, crevit autem justi-
45 tia, orta est veritas. * tunc enim nemo
poterit salvare eum qui perit, neque de-
46 mergere qui vicit. Et respondi, * & di-
xi: Hic est sermo meus primus & novissi-
mus, quoniam melius erat non dare
terram Adam, vel cum jam dedisset,
47 coercere eum ut non peccaret. * Quid
enim prodest hominibus in praesenti vi-
vere in tristitia, & mortuos sperare pu-
48 nitionem? * O tu quid fecisti Adam? Si
enim tu peccasti, non est factus solius
tuus casus, sed & nostrum qui ex te adve-
nimus. * Quid enim prodest nobis, si 49
promissum est nobis immortale tempus;
nos autem mortalia opera egimus? * Et 50
quoniam praedicta est nobis perennis spes,
nos vero pessime vani facti sumus? * Et 51
quoniam reposita sunt nobis habitacula
sanitatis & securitatis, nos vero male
conversati sumus? * Et quoniam reposita 52
est gloria Altissimi protegere eos qui tar-
de conversati sunt, nos autem pessimas
vias ambulavimus? * Et quoniam osten- 53
detur paradisus, cujus fructus incorruptus
perseverat, in quo est securitas & me-
dela: * nos vero non ingrediemur, in 54
ingratis enim locis conversati sumus? * 55
Et quoniam super stellas fulgebunt facies
eorum qui abstinentiam habuerunt, no-
strae autem facies super tenebras nigrae? * 56
non enim cogitavimus viventes quando
iniquitatem faciebamus, quod incipiemus
post mortem pati. * Et respondit, & 57
dixit: Haec est cogitatio certaminis
quod certabit qui super terram natus est
homo, * ut si victus fuerit, patiatur quod 58
dixisti: si autem vicerit, recipiet quod
dico. * quoniam haec est via, quam Moy- 59
ses dixit cum viveret, ad populum, di-
cens: Elige tibi vitam, ut vivas. * Non 60
crediderunt autem ei, sed nec post eum
prophetis, sed nec mihi qui locutus sum
ad eos, * quoniam non erit tristitia in 61
perditionem eorum, sicut futurum est gau-
dium super eos, quibus persuasa est salus.
* Et respondi, & dixi: Scio Domine, 62
quoniam vocatus est Altissimus misericors
in eo, quod misereatur his qui nondum
in saeculo advenerunt, * & quod misere- 63
tur illis qui conversionem faciunt in lege
ejus: * & longanimis est, quoniam lon- 64
ganimitatem praestat his qui peccaverunt
quasi suis operibus: * & munificus est, 65
quoniam quidem donare vult pro exigen-
tiis: * Et multae misericordiae, quoniam 66
multiplicat magis misericordias his qui
praesentes sunt, & qui praeterierunt, &
qui futuri sunt. * Si enim non multipli- 67
caverit misericordias suas, non vivifica-
betur saeculum cum his qui inhaeredita-
buntur in eo. * Et donat: quoniam si non 68
donaverit de bonitate sua, ut alleventur
hi qui iniquitatem fecerunt, de suis ini-
quitatibus non poterit decies millesima
pars vivificari hominum. * Et judex si 69

non ignoraverit his qui creati sunt verbo
ejus, & deleverit multitudinem conten-
tionum, non fortassis derelinquerentur
in innumerabili multitudine, nisi pauci
valde.

CAPUT VIII.

*Deus in hoc sæculo misericors agnoscitur pro-
pter peccatores; plurimi tamen damnantur:
at justis præmia sunt reposita.*

1 * ET respondit ad me, & dixit: Hoc
sæculum fecit Altissimus propter
multos, futurum autem propter paucos.
2 * Dicam autem coram te similitudinem
Esdra. Quomodo autem interrogabis ter-
ram, & dicet tibi, quoniam dabit terram
multam magis unde fiat fictile, parvum
autem pulverem unde aurum fit: sic &
3 actus præsentis sæculi. * Multi quidem
4 creati sunt, pauci autem salvabuntur. *
Et respondi, & dixi: Absorbe ergo ani-
5 ma sensum, & devora quod sapit. *
convenisti enim obaudire, & prophetare
volens. Nec enim tibi datum est spa-
6 tium, nisi solummodo vivere. * O Do-
mine, si non permittes servo tuo, ut ore-
mus coram te, & des nobis semen cordi,
& sensui culturam, unde fructus fiat, un-
de vivere possit omnis corruptus, qui por-
7 tabit locum hominis? * Solus enim es,
& una plasmatio nos sumus manuum tua-
8 rum, sicut locutus es: * & quomodo
nunc in matrice plasmatum est corpus,
& præstas membra: conservatur in igne
& aqua tua creatio: & novem mensibus
patitur tua plasmatio tuam creaturam quæ
9 in ea creata est: * ipsum autem quod
servat, & quod servatur, utraque serva-
buntur: servataque quandoque iterum
10 reddit matrix, quæ in ea creverunt. *
Imperasti enim ex ipsis membris, hoc
est mamillis præbere lac fructui mamil-
11 larum, * ut nutriatur id quod plasmatum
est usque in tempus aliquod, & postea
12 disponas eum tuæ misericordiæ. * Enu-
tristi eum tua justitia, & erudisti eum
in lege tua, & corripuisti eum tuo intel-
13 lectu: * & mortificabis eum, ut tuam
creaturam, & vivificabis eum, ut opus
14 tuum. * Si ergo perdideris, eum qui tan-
tis laboribus plasmatus est: tuo jussu fa-
cile est ordinari, ut & id quod fiebat ser-
varetur. * Et nunc Domine dicam, de 15
omni homine tu magis scis: de populo
autem tuo, ob quem doleo: * & de hæ- 16
reditate tua, propter quam lugeo: & pro-
pter Israel, propter quem tristis sum: &
de Jacob, propter quem doleo: * ideo 17
incipiam orare coram te pro me, & pro
eis: quoniam video lapsus nostros qui
inhabitamus terram. * Sed audivi cele- 18
ritatem judicis qui futurus est. * Ideo 19
audi vocem meam, & intellige sermo-
nem meum, & loquar coram te. * Ini- 20
tium verborum Esdræ priusquam assume-
retur: & dixi, Domine, qui inhabitas
sæculum, cujus oculi elevati in superna
& aere: * & cujus thronus inæstimabi- 21
lis, & gloria incomprehensibilis: cui astat
exercitus Angelorum cum tremore, * quo- 22
rum servatio in vento & igne converti-
tur: cujus verbum verum, & dicta per-
severantia: * cujus jussio fortis, & dispo- 23
sitio terribilis: cujus aspectus arefacit
abyssos, & indignatio tabescere facit mon-
tes, & veritas testificatur: * exaudi ora- 24
tionem servi tui, & auribus percipe pre-
cationem figmenti tui. * Dum enim vi- 25
vo, loquar: & dum sapio, respondebo:
* nec respicias populi tui delicta, sed 26
qui tibi in veritate serviunt. * Nec in- 27
tendas impia gentium studia, sed qui tua
testimonia cum doloribus custodierunt. * 28
Nec cogites qui in conspectu tuo false
conversati sunt, sed memorare qui ex vo-
luntate tua timorem cognoverunt. * Ne- 29
que volueris perdere, qui pecudum mores
habuerunt: sed respicias eos qui legem
tuam splendide docuerunt. * Nec indi- 30
gneris eis qui bestiis pejores judicati sunt:
sed diligas eos qui semper in tua justitia
confidunt, & gloria. * Quoniam nos & 31
patres nostri talibus morbis languemus:
tu autem propter nos peccatores miseri-
cors vocaberis. * Si enim desideraveris ut 32
nostri miserearis, tunc misericors voca-
beris, nobis autem non habentibus opera
justitiæ. * Justi enim, quibus sunt opera 33
multa reposita, ex propriis operibus re-
cipient mercedem. * Quid est enim ho- 34
mo, ut ei indigneris, aut genus corrupti-
bile, ut ita amarus sis de ipso? * In ve- 35
ritate enim nemo de genitis est, qui
non impie gessit, & de confitentibus qui
non deliquit. * In hoc enim annuntia- 36
bitur justitia tua, & bonitas tua Domi-

ne,

ne, cum misertus fueris eis qui non ha-
37 bent substantiam bonorum operum. * Et
respondit ad me, & dixit: Recte locutus
es aliqua, & juxta sermones tuos, sic &
38 fiet. * Quoniam non vere cogitabo super
plasma eorum qui peccaverunt ante mor-
tem, ante judicium, ante perditionem:
39 * sed jucundabor super justorum figmen-
tum, & memorabor peregrinationis quo-
que, & salvationis, & mercedis receptio-
40 nis. * Quomodo ergo locutus sum, sic
41 & est. * Sicut enim agricola serit super
terram semina multa, & plantationes
multitudinis plantat, sed non in tempore
omnia quæ seminata sunt, salvantur; sed
nec omnia quæ plantata sunt, radicabunt:
sic & qui in sæculo seminati sunt, non
42 omnes salvabuntur. * Et respondi, &
43 dixi: Si inveni gratiam, loquar. * Quo-
modo semen agricolæ si non ascenderit
aut non acceperit pluviam tuam in tem-
pore, aut si corruptum fuerit multitudine
44 pluviæ, * sic perit: & similiter homo
qui manibus tuis plasmatus est, & tu ei
imago nominatus: quoniam similatus es
ei, propter quem omnia plasmasti, & si-
45 milasti semini agricolæ. * Non irascaris
super nos, sed parce populo tuo, & mi-
serere hæreditati tuæ. Tu autem creaturæ
46 tuæ misereris. * Et respondit ad me, &
dixit: Quæ sunt præsentia, præsentibus:
47 & quæ [illegible]
tibi restat, ut possis diligere meam crea-
turam super me. Tibi autem frequenter
& ipsi proximavi, injustis autem num-
48 quam. * Sed & in hoc mirabilis es co-
49 ram Altissimo, * quoniam humiliasti te
sicut decet te: & non judicasti te, ut
50 inter justos plurimum glorieris. * Pro-
pter quod miseriæ multæ & miserabiles
efficientur eis qui habitant sæculum in
novissimis: quia in multa superbia ambu-
51 laverunt. * Tu autem pro te intellige,
52 & de similibus tuis inquire gloriam. *
Vobis enim apertus est paradisus, plan-
tata est arbor vitæ, præparatum est futu-
rum tempus, præparata est abundantia,
ædificata est civitas, probata est requies,
perfecta est bonitas & perfecta sapientia.
53 * Radix mali signata est a vobis, infir-
mitas, & tinea a vobis abscondita est: &
in infernum fugit corruptio in oblivione.
54 * Transierunt dolores, & ostensus est in
55 fine thesaurus immortalitatis. * Noli ergo
adjicere inquirendo de multitudine eorum
qui pereunt. * Nam & ipsi accipientes 56
libertatem, spreverunt Altissimum, & le-
gem ejus contempserunt, & vias ejus de-
reliquerunt: * Adhuc autem justos ejus 57
conculcaverunt, * & dixerunt in corde 58
suo non esse Deum: & quidem scientes
quoniam moriuntur. * Sicut enim vos 59
suscipient quæ prædicta sunt: sic eos sitis,
& cruciatus, quæ præparata sunt: non
enim voluit hominem disperdi. * Sed & 60
ipsi qui creati sunt, coinquinaverunt no-
men ejus qui fecit eos, & ingrati fuerunt
ei qui præparavit eis vitam. * Quapro- 61
pter judicium meum modo appropinquat.
* Quæ non omnibus demonstravi, sed 62
tibi, & tibi similibus paucis. Et respon-
di, & dixi: * Ecce nunc Domine de- 63
monstrasti mihi multitudinem signorum,
quæ incipies facere in novissimis: sed
non demonstrasti mihi quo tempore.

CAPUT IX.

Judicia Dei, sicut & alia ejus opera egregia, præcedunt aliqua signa.

* ET respondit ad me, & dixit, Me- 1
tiens metire tempus in semet ipso:
& erit cum videris, quando transierit
pars quædam signorum quæ prædicta sunt,
[illegible] ipsum est tem- 2
pus, in quo incipiet [illegible] visitare
sæculum quod ab eo factum est. * Et 3
quando videbitur in sæculo motio loco-
rum, & populorum turbatio, * tunc in- 4
telliges quoniam de his erat Altissimus
locutus a diebus qui fuerunt ante te ab
initio. * Sicut enim omne quod factum 5
est in sæculo initium habet, pariter &
consummationem, & consummatio est
manifesta: * sic & Altissimi tempora ini- 6
tia habent manifesta in prodigiis & vir-
tutibus, & consummationes in actu & in
signis. * Et erit, omnis qui salvus fa- 7
ctus fuerit, & qui poterit effugere per
opera sua, & per fidem in qua credidi-
stis, * relinquetur de prædictis periculis, 8
& videbit salutare meum in terra mea,
& in finibus meis, quoniam sanctificavi
me a sæculo. * Et tunc miserabuntur 9
qui nunc abusi sunt vias meas: & in tor-
mentis commorabuntur hi qui eas proje-
cerunt in contemptu. * Qui enim non 10
co-

cognoverunt me, viventes beneficia con-
11 secuti: * & qui fastidierunt legem meam,
12 cum adhuc erant habentes libertatem, *
& cum adhuc esset eis apertus pœniten-
tiæ locus, non intellexerunt, sed spreve-
runt: hos oportet post mortem in cruciа-
13 mentis cognoscere. * Tu ergo non adhuc
curiosus esse, quomodo impii cruciabun-
tur: sed inquire quomodo justi salvabun-
tur, & quorum sæculum, & propter quos
14 sæculum, & quando. * Et respondi, &
15 dixi: * Olim locutus sum, & nunc di-
co, & postea dicam: quoniam plures sunt
16 qui pereunt, quam qui salvabuntur: *
sicut multiplicatur fluctus super guttam.
17 Et respondit ad me, & dixit: * Qualis
ager, talia & semina: & quales flores,
tales & tincturæ: & qualis operator, ta-
lis & creatio: & qualis agricola, talis
18 cultura: quoniam tempus erat sæculi. *
Et nunc cum essem parans eis, his qui
nunc sunt, antequam fieret sæculum, in
quo habitarent: & nemo mihi contradi-
19 xit. * Tunc enim unusquisque, & nunc crea-
tor in mundo hoc parato, & mensa inde-
ficienti, & lege investigabili corrupti sunt
20 mores eorum. * Et consideravi sæculum,
& ecce erat periculum propter cogitatio-
21 nes quæ in eo advenerant. * Et vidi,
& peperci ei valde: & servavi mihi aci-
num de botro, & plantationem de tribu
22 multa. * Pereat ergo multitudo quæ sine
causa nata est, & servetur acinus meus,
& plantatio mea: quia cum multo labo-
23 re perfeci. * Tu autem si adhuc intro-
mittas septem dies alios, sed non jejuna-
24 bis in eis: * Ibis in campum florum,
ubi domus non est ædificata: & mandu-
cabis solummodo de floribus campi, &
carnem non gustabis, & vinum non bi-
25 bes, sed solummodo flores: * deprecare
Altissimum sine intermissione, & veniam,
26 & loquar tecum. * Et profectus sum,
sicut dixit mihi in campum, qui voca-
tur Ardath, & sedi ibi in floribus. Et
de herbis agri manducavi, & facta est
27 esca earum mihi in saturitatem. * Et
factum est post dies septem, & ego dis-
cumbebam supra fœnum, & cor meum
28 iterum turbabatur sicut ante. * Et apertum
est os meum, & inchoavi dicere coram
29 Altissimo, & dixi: * O Domine, te no-
bis ostendens, ostensus es patribus nostris
in deserto, quod non calcatur, & infru-
ctuoso, quando erant exeuntes de Ægy-
pto: & dicens dixisti, * Tu Israel audi 30
me, & semen Jacob intende sermonibus
meis. * Ecce enim ego semino in vobis 31
legem meam, & faciet in vobis fructum,
& glorificabimini in eo per sæculum. * 32
Nam patres nostri accipientes legem, non
servaverunt, & legitima mea non custo-
dierunt, & factus est fructus legis non
parens: nec enim poterat, quoniam tuus
erat. * Nam qui acceperunt, perierunt, 33
non custodientes quod in eis seminatum
fuerat. * Et ecce, consuetudo est, ut 34
cum acceperit terra semen, vel navem
mare, vel vas aliquod escam vel potum:
cum fuerit exterminatum id, in quo se-
minatum est, vel in quod missum est, * 35
simul id quod seminatum, vel missum
est, vel quæ suscepta sunt, exterminan-
tur, & suscepta jam non manent apud
nos: sed nobis sic non factum est. * Nos 36
quidem qui legem accepimus peccantes
perivimus, & cor nostrum quod suscepit
eam. * nam lex non perit, sed perman- 37
et in suo labore. * Et cum loquerer hæc 38
in corde meo, respexi oculis meis, &
vidi mulierem in dextera parte, & ecce
hæc lugebat & plorabat cum voce ma-
gna, & animo dolebat valde, & vesti-
menta ejus discissa, & cinis super caput
ejus. * Et dimisi cogitatus, in quibus 39
eram cogitans & conversus sum ad eam,
& dixi ei: * Ut quid fles? & quid doles 40
animo? Et dixit ad me: * Dimitte me 41
Domine meus ut defleam me, & adjiciam
dolorem: quoniam valde amaro sum ani-
mo, & humiliata sum valde. * Et dixi 42
ei: Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad
me: * Sterilis fui ego famula tua, & non 43
peperi, habens maritum annis triginta.
* Ego enim per singulas horas, & per 44
singulos dies, & annos hos triginta de-
precor Altissimum nocte ac die. * Et fa- 45
ctum est, post triginta annos exaudivit
me Deus ancillam tuam, & vidit humi-
litatem meam, & attendit tribulationi
meæ, & dedit mihi filium: & jucundata
sum super eum valde ego, & vir meus,
& omnes cives mei, & honorificabamus
valde Fortem. * Et nutrivi eum cum 46
labore multo. * Et factum est cum cre- 47
visset, & venissem accipere uxorem, feci
diem epuli.

CAPUT X.

Per mulierem flentem, rursusque refulgentem, ostenditur figura Jerusalem.

1 * ET factum est, cum introisset filius
meus in thalamo suo, cecidit, &
2 mortuus est. * Et evertimus omnes lumi-
na, & surrexerunt omnes cives mei ad
consolandum me, & quievi usque in alterum
3 diem usque nocte. * Et factum est cum
omnes quievissent ut me consolarentur ut
quiescerem, & surrexi nocte, & fugi,
4 & veni sicut vides in hoc campo. * Et
cogito jam non reverti in civitatem, sed
hic consistere, & neque manducare, ne-
que bibere, sed sine intermissione lugere,
5 & jejunare usque dum moriar. * Et de-
reliqui sermones in quibus eram, & re-
6 spondi cum iracundia ad eam, & dixi: *
Stulta super omnes mulieres, non vides
luctum nostrum, & quæ nobis contingunt?
7 * Quoniam Sion mater nostra omni tri-
stitia contristatur, & humilitate humilia-
8 ta est, & luget validissime. * Et nunc
quoniam omnes lugemus, & tristes su-
mus, quoniam omnes contristati sumus,
9 tu autem contristaris in uno filio? * In-
terroga enim terram, & dicet tibi, quo-
niam hæc est quæ debet lugere
10 tantorum super eam germinantium. * Et
ex ipsa ab initio omnes nati, & alii ve-
nient: & ecce, pene omnes in perditio-
nem ambulant, & exterminium fit mul-
11 titudo eorum. * Et quis ergo debet lu-
gere magis, nisi hæc quæ tam magnam
multitudinem perdidit, quam tu, quæ pro
12 uno doles? Si autem dicis mihi: * Quo-
niam non est planctus meus similis ter-
ræ, quoniam fructum ventris mei per-
didi, quem cum mœroribus peperi, &
13 cum doloribus genui: * terra autem
secundum viam terræ, abiit quæ in ea
multitudo præsens, quomodo venit:
14 & ego tibi dico: * Sicut tu cum la-
bore peperisti, sic & terra dat fructum
suum homini ab initio ei qui fecit eam.
15 * Nunc ergo retine apud temetipsam do-
lorem tuum, & fortiter fer qui tibi con-
16 tigerunt casus. * Si enim justificaveris
terminum Dei, & consilium suum recipies
in tempore, & in talibus collaudaberis.
17 * Ingredere ergo in civitatem ad virum
tuum. Et dixit ad me: * Non faciam, 18
neque ingrediar civitatem, sed hic mo-
riar. * Et apposui adhuc loqui ad eam, 19
& dixi: * Noli facere hunc sermonem, 20
sed consenti persuaderi. Quæ enim ca-
sus Sion? Consolare propter dolorem Je-
rusalem. * Vides enim quoniam sanctifi- 21
catio nostra deserta effecta est, & altare
nostrum demolitum est, & templum no-
strum destructum est, * & psalterium no- 22
strum humiliatum est, & hymnus conti-
cuit, & exultatio nostra dissoluta est, &
lumen candelabri nostri extinctum est, &
arca testamenti nostri direpta est, & san-
cta nostra contaminata sunt, & nomen
quod invocatum est super nos, pene pro-
fanatum est: & liberi nostri contumelias
passi sunt, & sacerdotes nostri succensi
sunt, & Levitæ nostri in captivitatem
abierunt, & virgines nostræ coinquinatæ
sunt, & mulieres nostræ vim passæ sunt,
& justi nostri rapti sunt, & parvuli no-
stri perditi sunt, & juvenes nostri servie-
runt, & fortes nostri invalidi facti sunt:
* & quod omnium majus, signaculum 23
Sion, quoniam resignata est de gloria sua
nunc & tradita est in manibus eorum qui
nos oderunt. * Tu ergo excute tuam tri- 24
stitiam multam, & depone abs te multi-
tudinem dolorum, ut tibi repropitietur
Fortis, & requiem faciet tibi Altissimus,
requietionem laborum. * Et factum est, 25
cum loquebar ad eam, vultus ejus fulge-
bat subito & species, coruscus fiebat vi-
sus ejus, ut essem pavens valde ad eam,
& cogitarem quid esset hoc. * Et ecce, 26
subito emisit sonum vocis magnum ti-
more plenum, ut commoveretur terra a
muliere sono. Et vidi: * & ecce, am- 27
plius mulier non comparebat mihi, sed
civitas ædificabatur, & locus demonstra-
batur de fundamentis magnis: & timui,
& clamavi voce magna, & dixi: * Ubi 28
est Uriel Angelus, qui a principio venit
ad me? quoniam ipse me fecit venire in
multitudinem excessus hujus, &
factus est finis meus in corruptionem, &
oratio mea in improperium. * Et cum 29
essem loquens ego hæc, ecce venit ad me,
& vidit me: * & ecce eram positus ut 30
mortuus, & intellectus meus alienatus
erat, & tenuit dexteram meam, & con-
fortavit me, & statuit me super pedes
meos, & dixit mihi: * Quid tibi est? & 31
qua-

quare conturbatus est intellectus tuus, &
sensus cordis tui? & quare conturbaris?
32 Et dixi: * Quoniam dereliquisti me, &
ego quidem feci secundum sermones tuos,
& exivi in campum, & ecce vidi, & vi-
deo quod non possum enarrare. Et dixit
33 ad me: * Sta ut vir, & commonebo te.
34 Et dixi: * Loquere Domine meus in
me, noli me derelinquere, ut non frustra
35 moriar: * quoniam vidi quæ non scie-
36 bam, & audio quæ non scio. * Aut
numquid sensus meus fallitur, & anima
37 mea somniat? * Nunc ergo deprecor te,
ut demonstres servo tuo de excessu hoc.
38 Et respondit ad me, & dixit: * Audi
me & doceam te, & dicam tibi de qui-
bus times: quoniam Altissimus revelabit
39 tibi mysteria multa. * Vidit rectam viam
tuam, quoniam sine intermissione contri-
stabaris pro populo tuo, & valde lugebas
40 propter Sion. * Hic ergo intellectus vi-
sionis quæ tibi apparuit ante paululum.
41 * Quam vidisti lugentem, inchoasti con-
42 solari eam. * Nunc autem jam speciem
mulieris non vides, sed apparuit tibi ci-
43 vitas ædificari. * & quoniam enarrabat
tibi de casu filii sui, hæc absolutio est.
44 * Hæc mulier quam vidisti, hæc est Sion:
& quoniam dixit tibi [redacted]
45 speciem, ut civitatem ædificatam. * Et
quoniam dixit tibi, quia sterilis fuit tri-
ginta annis: propter quod erant anni sci-
licet triginta, quando non erat in ea
46 adhuc oblatio oblata. * Et factum est
post annos triginta, ædificavit Salomon
civitatem, & obtulit oblationes: tunc
47 fuit quando peperit sterilis filium. * Et
quod tibi dixit, quoniam nutrivit eum
cum labore, hoc erat, habitatio in Jeru-
48 salem. * Et quoniam dixit tibi, quod
filius meus veniens in suo thalamo mor-
tuus esset, & contigisset ei casus, hoc
49 erat, quæ facta est ruina Jerusalem. *
Et ecce, vidisti similitudinem ejus: &
quoniam filium lugeret, inchoasti conso-
lari eam: & de his quæ contigerant, hæc
50 erant tibi aperienda. * Et nunc videt
Altissimus, quoniam ex animo contrista-
tus es, & quoniam ex toto corde pateris
pro ea, ostendit tibi claritatem gloriæ
51 ejus, & pulchritudinem decoris ejus. *
Propterea autem dixi tibi ut maneres in
52 campo ubi domus non est ædificata. *
Sciebam enim quia incipiebat Altissimus

incipiebat tibi ostendere hæc: * propter- 53
ea dixi tibi ut venires in agrum ubi non
est fundamentum ædificii. * Nec enim 54
poterat opus ædificii hominis sustineri in
loco, ubi incipiebatur Altissimi civitas
ostendi. * Tu ergo noli timere, neque 55
expavescat cor tuum: sed ingredere, &
vide splendorem & magnitudinem ædifi-
cii, quantum capax est tibi visus oculo-
rum videre: * & post hæc audies quan- 56
tum capit auditus aurium tuarum audire.
* Tu enim beatus es præ multis, & vo- 57
catus es apud Altissimum sicut & pauci.
* Nocte autem quæ in crastinum futura 58
est, manebis hic: * & ostendet tibi Al- 59
tissimus eas visiones supremorum, quæ
faciet Altissimus his qui habitant super
terram a novissimis diebus. * Et dormi- 60
vi illam noctem & aliam, sicut dixerat
mihi.

CAPUT XI.

Apparet Esdræ in visione aquila principatum universi usurpans.

* ET vidi somnium, & ecce ascende- 1
bat de mari aquila, cui erant duo-
[redacted] & capita tria. * Et 2
vidi, & ecce expandebat alas suas in omnem
terram, & omnes venti cœli insufflabant in
eam, & colligebantur. Et vidi, & de pennis 3
ejus nascebantur contrariæ pennæ, & ipsæ
fiebant in pennaculis minutis & modicis. * 4
Nam capita ejus erant quiescentia, & de-
medium caput erat majus aliorum capi-
tum, sed ipsa quiescebat cum eis. * Et 5
vidi, & ecce aquila volavit in pennis
suis, & regnavit super terram, & super
eos qui habitant in ea. * Et vidi, quo- 6
niam subjecta erant ei omnia sub cœlo,
& nemo illi contradicebat, neque unus de
creatura quæ est super terram. * Et vi- 7
di, & ecce surrexit aquila super ungues
suos, & misit vocem pennis suis, dicens:
* Nolite omnes simul vigilare, dormite 8
unusquisque in loco suo, & per tempus
vigilate. * Capita autem in novissimo 9
serventur. * Et vidi, & ecce vox non 10
exibat de capitibus ejus, sed de medieta-
te corporis ejus. * Et numeravi contra- 11
rias pennas ejus, & ecce ipsæ erant octo.
* Et vidi, & ecce a dextera parte sur- 12
rexit una penna, & regnavit super o-
mnem

13 totam terram. * Et factum est cum re-
gnaret, venit ei finis, & non apparuit
locus ejus: * & sequens exsurrexit, & re-
14 gnabat: ipsa multum tenuit tempus. *
Et factum est cum regnaret, & veniebat
finis ejus, ut non appareret sicut prior.
15 * Et ecce, vox emissa est illi, dicens:
16 * Audi tu quae tanto tempore tenuisti
terram: Hoc annuntio tibi, antequam in-
17 cipias non apparere. * Nemo post te
tenebit tempus tuum, sed nec dimidium
18 ejus. * Et levavit se tertia, & tenuit
principatum sicut & priores: & non ap-
19 paruit & ipsa. * Et sic contingebat o-
mnibus alis singulatim principatum ge-
20 rere, & iterum nusquam comparere. *
Et vidi, & ecce in tempore sequenti
pennae erigebantur a dextera parte, ut
tenerent & ipsae principatum: & ex his
erant quae tenebant, sed tamen statim
21 non comparebant. * Nam & aliquae ex
eis erigebantur, sed non tenebant prin-
22 cipatum. * Et vidi post haec, & ecce
non comparuerunt duodecim pennae, &
23 duo pennacula. * & nihil superabat in
corpore aquilae, nisi duo capita quiescen-
24 tia, & sex pennacula. * Et vidi, & ecce
sex pennaculis divisae sunt duae, & man-
serunt sub capite, quod est ad dexteram
partem. Nam quatuor manserunt in lo-
25 co suo. * Et vidi, & ecce subalares hae co-
gitabant se erigere, & tenere principa-
26 tus. * Et vidi, & ecce una erecta est,
27 sed statim non comparuit. * Et secundae
velocius, quam priores, non comparue-
28 runt. * Et vidi, & ecce duae quae
superaverunt, apud semetipsas cogitabant
29 & ipsae regnare: * & in eo cum co-
gitarent, ecce unum quiescentium capi-
tum quod erat medium, evigilabat, hoc
30 enim erat duorum capitum majus. * Et
vidi quoniam complexa sunt duo capita
31 secum. * & ecce conversum est caput
cum his qui cum eo erant, & comedit
32 duas subalares quae cogitabant regnare. *
Hoc autem caput perterruit omnem
terram, & dominabatur in ea his, qui
habitant terram cum labore multo, &
potentatum tenuit orbis terrarum super
33 omnes alas quae fuerunt. * Et vidi post
haec, & ecce medium caput subito non
34 comparuit, & hoc sicut alae. * Supera-
verunt autem duo capita, quae & ipsa
similiter regnaverunt super terram, & su-

per eos qui habitant in ea. * Et vidi, 35
& ecce devoravit caput a dextera parte
illud quod a laeva. * Et audivi vocem 36
dicentem mihi: Conspice contra te, &
considera quod vides. * Et vidi, & ecce 37
sicut leo concitatus de silva mugiens: &
vidi quoniam emittebat vocem hominis
ad aquilam. Et dixit, dicens: * Audi 38
tu, & loquar ad te, & dicet Altissimus
tibi: * Nonne tu es qui superasti de 39
quatuor animalibus, quae feceram regnare
in saeculo meo, & ut per eos veniret
finis temporum eorum? * & quartus ve- 40
niens devicit omnia animalia quae transie-
runt, & potentatu tenuit saeculum cum
tremore multo, & omnem orbem cum
labore pessimo, & inhabitavit tot tem-
poribus orbem terrarum cum dolo: * Et 41
judicasti terram non cum veritate. * Tri- 42
bulasti enim mansuetos, & laesisti quie-
scentes, & dilexisti mendaces, & destru-
xisti habitationes eorum qui fructifica-
bant, & humiliasti muros eorum qui te
non nocuerunt. * Et ascendit contumelia 43
tua usque ad Altissimum, & superbia tua
ad Fortem. * Et respexit Altissimus su- 44
perba tempora, & ecce finita sunt, &
scelera ejus completa sunt. * Propterea 45
non appareas tu aquila, & alae tuae hor-
ribiles, & pennacula tua pessima, & ca-
pita tua maligna, & ungues tui pessimi,
& omne corpus tuum vanum: * ut re- 46
frigeretur omnis terra, & revertatur libe-
rata de tua vi, & speret judicium & mi-
sericordiam ejus qui fecit eam.

CAPUT XII.

Ad Esdrae orationem hujus visionis datur explicatio cum membris ipsius.

* ET factum est, dum loqueretur leo 1
verba haec ad aquilam: & vidi, * 2
& ecce quod superaverat caput, & non
comparuerunt quatuor alae illae quae ad
eum transierunt, & erectae sunt ut re-
gnarent: & erat regnum eorum exile, &
tumultu plenum. * Et vidi, & ecce 3
ipsae non apparebant, & omne corpus a-
quilae incendebatur, & expavescebat terra
valde, & ego a tumultu & excessu men-
tis, & a magno timore vigilavi, & dixi
spiritui meo: * Ecce tu praestitisti mihi 4
hoc in eo, quod scrutaris vias Altissimi.

5 * Ecce adhuc fatigatum sum animo, & spiritu meo invalidus sum valde, & nec modica est in me virtus a multo timore,
6 quam expavi nocte hac. * Nunc ergo orabo Altissimum, ut me confortet usque
7 in finem. * Et dixi: Dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, & si justificatus sum apud te præ multis, & si certe ascendit deprecatio mea ante
8 faciem tuam, * conforta me, & ostende servo tuo mihi interpretationem & distinctionem visus horribilis hujus, ut plenissime
9 consoleris animam meam. * Dignum enim me habuisti ostendere mihi
10 temporum novissima. Et dixit ad me: *
11 Hæc est interpretatio visionis hujus. * Aquilam quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum quod visum est in
12 visione Danieli fratri tuo. * Sed non est illi interpretatum, quomodo ego nunc tibi
13 interpretor. * Ecce dies veniunt, & exurget regnum super terram, & erit timoratius omnium regnorum quæ fuerunt ante
14 eum. * Regnabunt autem in eo reges
15 duodecim, unus post unum. * Nam secundus incipiet regnare, & ipse tenebit
16 amplius tempus præ duodecim. * Hæc est interpretatio duodecim alarum quas
17 vidisti. * Et quam audisti vocem quæ locuta est, non de capitibus eius exeuntem, sed de medio corporis eius, * hæc
18 est interpretatio: Quoniam post tempus regni illius nascentur contentiones non modicæ, & periclitabitur ut cadat, & non cadet tunc, sed iterum constituetur
19 in suum initium. * Et quoniam vidisti
20 subalares octo cohærentes alis eius, * hæc est interpretatio: Exurgent in ipso octo reges, quorum erunt tempora levia, & anni citati, & duo quidem ex ipsis pe-
21 rient. * Appropinquante autem tempore medio, quatuor servabuntur in tempore, cum incipiet appropinquare tempus eius ut finiatur: duo vero in finem servabun-
22 tur. * Et quoniam vidisti tria capita
23 quiescentia, * hæc est interpretatio: In novissimis eius suscitabit Altissimus tria regna, & revocabit in ea multa, & do-
24 minabuntur terram, * & qui habitant in ea, cum labore multo super omnes qui fuerunt ante hos: propter hoc ipsi vocati
25 sunt capita aquilæ. * Isti enim erunt qui recapitulabunt impietates eius, & qui
26 perficient novissima eius. * Et quoniam vidisti caput majus non apparens, hæc est interpretatio ejus: Quoniam unus ex eis super lectum suum morietur, & tamen cum tormentis. * Nam duo qui 27
perseveraverint, gladius eos comedet. * 28
Unius enim gladius comedet qui cum eo, sed tamen hic gladio in novissimis cadet.
* Et quoniam vidisti duos subalares tra- 29
jicientes super caput, quod est in dextera
parte, * hæc est interpretatio: Hi sunt 30
quos conservavit Altissimus in finem suum, hoc est regnum exile, & turbationis ple-
num. * Sicut vidisti & leonem, quem 31
vidisti de silva evigilantem, & rugientem, & loquentem ad aquilam, & arguentem eam, & injustitias ipsius per
omnes sermones eius sicut audisti, * hic 32
est ventus quem servavit Altissimus in finem ad eos, & impietates ipsorum: & arguet illos, & incutiet coram ipsis di-
scerptiones eorum. * Statuet enim eos in 33
judicio vivos, & erit, cum arguerit eos,
tunc corripiet eos. * Nam residuum po- 34
pulum meum liberabit cum misericordia, qui salvati sunt super fines meos, & jucundabit eos, quoadusque veniat finis, dies judicii, de quo locutus sum tibi ab ini-
tio. * Hoc somnium quod vidisti, & hæ 35
interpretationes. * Tu ergo solus dignus 36
fuisti scire Altissimi secretum hoc. * Scri- 37
be ergo omnia hæc in libro quæ vidisti,
& pone ea in loco abscondito: * & do- 38
cebis ea sapientes de populo tuo, quorum corda scis posse capere, & servare secreta
hæc. * Tu autem adhuc sustine hic aliis 39
diebus septem, ut tibi ostendatur quodcumque
visum fuerit Altissimo ostendere tibi. * 40
Et profectus est a me. Et factum est, cum audisset omnis populus, quoniam pertransierunt septem dies, & ego non fuissem reversus in civitatem, & congregavit se omnis a minimo usque ad maximum, & venit ad me, & dixerunt mihi dicen-
tes: * Quid peccavimus tibi, & quid in- 41
juste egimus in te, quoniam derelinquens
nos sedisti in loco hoc? * Tu enim no- 42
bis superes solus ex omnibus populis, sicut botrus de vinea, & sicut lucerna in loco obscuro, & sicut portus & navis sal-
vata a tempestate. * Aut non sufficiunt 43
nobis mala quæ contigerunt? * Si ergo 44
tu nos dereliqueris, quanto nobis erat melius, si essemus succensi & nos cum in-
cendio Sion? * Nec enim nos sumus me- 45

liores eorum qui ibi mortui sunt. Et
ploraverunt voce magna. Et respondi ad
46 eos, & dixi: * Confide Israel, & noli
47 tristari tu domus Jacob. * Est enim me-
moria vestri coram Altissimo, & Fortis
48 non est oblitus vestri in tentatione. *
Ego enim non dereliqui vos, neque ex-
cessi a vobis: sed veni in hunc locum, ut
deprecarer pro desolatione Sion, ut quæ-
rerem misericordiam pro humilitate san-
49 ctificationis vestræ. * Et nunc ite unus-
quisque vestrum in domum suam, & ego
50 veniam ad vos post dies istos. * Et pro-
fectus est populus, sicut dixi ei, in civi-
51 tatem. * Ego autem sedi in campo se-
ptem diebus, sicut mihi mandavit: &
manducabam de floribus solummodo agri,
de herbis facta est esca mihi in diebus
illis.

CAPUT XIII.

Altera visio Esdræ ostenditur cum ipsius interpretatione.

1 * ET factum est post dies septem, &
2 somniavi somnium nocte. * Et
ecce de mari ventus exurgebat, ut con-
3 turbaret omnes fluctus ejus. * Et vidi,
& ecce convalescebat ille homo cum mil-
libus cæli: & ubi vultum suum convertebat
ut consideraret, tremebant omnia quæ
4 sub eo videbantur. * & ubicumque exie-
bat vox de ore ejus, ardescebant omnes
qui audiebant voces ejus, sicut quiescit
5 terra quando senserit ignem. * Et vidi
post hæc, & ecce congregabatur multi-
tudo hominum, quorum non erat nume-
rus, de quatuor ventis cæli, ut debella-
rent hominem qui ascenderat de mari.
6 * Et vidi, & ecce sibimetipsi sculpserat
montem magnum, & volavit super eum.
7 * Ego autem quæsivi videre regionem
vel locum, unde sculptus esset mons, &
8 non potui. * Et post hæc vidi, & ecce
omnes qui congregati sunt ad eum, ut
expugnarent eum, timebant valde, ta-
9 men audebant pugnare. * Et ecce, ut
vidit impetum multitudinis venientis, non
levavit manum suam, neque frameam
tenebat, neque aliquod vas bellicosum,
10 nisi solummodo ut vidi, * quoniam emi-
sit de ore suo sicut flatum ignis, & de
labiis ejus spiritum flammæ, & de lingua
ejus emittebat scintillas & tempestates,
& commista sunt omnia simul, hic flatus
ignis, & spiritus flammæ, & multitudo
tempestatis. * & cecidit super multitu- 11
dinem in impetu, quæ præparata erat
pugnare, & succendit omnes, ut subito
nihil videretur de innumerabili multitu-
dine, nisi solummodo pulvis, & fumi
odor: & vidi, & extimui. * Et post 12
hæc vidi ipsum hominem descendentem
de monte, & vocantem ad se multitu-
dinem aliam pacificam: * & accedebant 13
ad eum vultus hominum multorum quo-
rumdam gaudentium, quorumdam tristan-
tium, aliqui vero alligati, aliqui addu-
centes ex eis, qui offerebantur: & ægro-
tavi a multitudine pavoris, & experge-
factus sum, & dixi: * Tu ab initio de- 14
monstrasti servo tuo mirabilia hæc, &
dignum me habuisti, ut susciperes depre-
cationem meam: * & nunc demonstra 15
mihi adhuc interpretationem somnii hu-
jus. * Sicut enim existimo in sensu meo, 16
væ qui derelicti fuerint in diebus illis:
& multo plus væ his qui non sunt dere-
licti. * Qui enim non sunt derelicti, 17
tristes erant. * Intelligo nunc quæ sunt 18
reposita in novissimis diebus, & occur-
rent eis, sed & his qui derelicti sunt. * 19
Propter hoc venerunt enim in pericula
multa, & necessitates multas, sicut
ostendunt somnia hæc. * Attamen facili- 20
bus est periclitantem venire in hæc,
quam pertransire, sicut nubem a sæculo,
& non videre quæ contingunt in novis-
simo. Et respondit ad me, & dixit: * 21
Et visionis interpretationem dicam tibi:
& de quibus locutus es adaperiam tibi:
* Quoniam de his dixisti qui derelicti 22
sunt: hæc est interpretatio. * Qui auferet 23
periculum illo tempore, hic se custodi-
vit: qui in periculo inciderunt, hi sunt
qui habent opera & fidem ad Fortissi-
mum. * Scito ergo, quoniam magis bea- 24
tificati sunt qui derelicti, super eos qui
mortui sunt. * Hæc interpretatio visionis: 25
quia vidisti virum ascendentem de corde ma-
ris, * ipse est quem conservat Altissimus 26
multis temporibus, qui per semetipsum li-
berabit creaturam suam: & ipse disponet
qui derelicti sunt. * Et quoniam vidisti 27
de ore ejus exire ut spiritum, & ignem,
& tempestatem: * quoniam non tenebat 28
frameam, neque vas bellicosum, corrumpit

enim impetus ejus multitudinem, quæ
venerat expugnare eum, hæc est interpre-
29 tatio. * Ecce dies veniunt, quando in-
cipiet Altissimus liberare eos, qui super
30 terram sunt * & veniet in excessu men-
31 tis super eos qui inhabitant terram. * Et
alii alios cogitabunt debellare civitas
civitatem, & locus locum, & gens adver-
sus gentem, & regnum adversus regnum.
32 * Et erit, cum fient hæc, & contingent
signa quæ ante ostendi tibi & tunc re-
velabitur filius meus, quem vidisti ut
33 virum ascendentem. * Et erit quando
audierint omnes gentes vocem ejus, &
derelinquet unusquisque in regione sua
bellum suum, quod habent ad alteru-
34 trum * & colligetur in unum multitudo
innumerabilis, sicut volentes venire, &
35 expugnare eum * Ipse autem stabit su-
36 per cacumen montis Sion * Sion autem
veniet, & ostendetur omnibus parata &
ædificata, sicut vidisti montem sculpi sine
37 manibus * Ipse autem filius meus arguet
quæ adinvenerunt Gentes, impietates eo-
rum hæc, quæ tempestati appropinquave-
runt propter mala cogitamenta eorum,
& cruciamenta quibus incipient cruciari
38 * quæ assimilatæ sunt flammæ, & perdet
eos sine labore per legem, quæ igni assi-
39 milata est * Et quoniam vidisti eum
colligentem ad se aliam multitudinem
40 pacificam, * hæ sunt decem tribus, quæ
captivæ factæ sunt de terra sua in diebus
Osee regis, quem captivum duxit Salma-
nasar rex Assyriorum & transtulit eos
trans flumen, & translatæ sunt in terram
41 aliam * Ipsi autem sibi dederunt con-
silium hoc, ut derelinquerent multitudi-
nem gentium, & proficiscerentur in ulte-
riorem regionem, ubi numquam inhabi-
42 tavit genus humanum * vel ibi obser-
vare legitima sua, quæ non fuerant ser-
43 vantes in regione sua. * Per introitus
autem angustos fluminis Euphratem in-
44 troierunt. * Fecit enim eis tunc Altissi-
mus signa, & statuit venas fluminis us-
45 quequo transirent * Per eam enim re-
gionem erat via multa itineris, anni
unius & dimidii nam regio illa vocatur
46 Arsareth * Tunc inhabitaverunt ibi
usque in novissimo tempore: & nunc ite-
47 rum cum cœperint venire, * iterum Al-
tissimus statuet venas fluminis, ut possint
transire propter hoc vidisti multitudinem
cum pace. * Sed & qui derelicti sunt de 48
populo tuo, hi sunt qui inveniuntur in-
tra terminum meum * Factum erit er- 49
go, quando incipiet perdere multitudi-
nem earum, quæ collectæ sunt gentes,
proteget eos qui superaverunt populum:
* & tunc ostendet eis multa plurima por- 50
tenta. * Et dixi ego. Dominator Do- 51
mine, hoc mihi ostende, propter quod
vidi virum ascendentem de corde maris.
Et dixit mihi * Sicut non potes hæc 52
vel scrutari, vel scire, quæ sunt in pro-
fundo maris, sic non poterit quisque su-
per terram videre filium meum, vel eos
qui cum eo sunt, nisi in tempore diei.
* Hæc est interpretatio somnii quod vi- 53
disti, & propter quod illuminatus es hic
solus. * Dereliquisti enim tuam, & cir- 54
ca meam vacasti legem, & quæsisti * 55
Vitam enim tuam disposuisti in sapien-
tia, & sensum tuum vocasti matrem: * 56
& propter hoc ostendi tibi merces apud
Altissimum. erit enim post alios tres
dies, ad te alia loquar, & exponam tibi
gravia & mirabilia * Et profectus sum, 57
& transii in campum, multum glorifi-
cans & laudans Altissimum de mirabili-
bus, quæ per tempus faciebat * & quo- 58
niam gubernat ipsum, & quæ sunt in
temporibus illata, & sedi ibi tribus die-
bus.

CAPUT XIV.

Apparens Dominus Esdræ in rubo, & futura quædam arcana revelat.

* ET factum est tertio die, & ego se- 1
debam sub quercu * Et ecce vox 2
exivit contra me de rubo, & dixit:
Esdra, Esdra. Et dixi: Ecce ego,
Domine. Et surrexi super pedes meos.
Et dixit ad me * Revelans revelatus 3
sum super rubum, & locutus sum Moysi,
quando populus meus serviebat in Ægy-
pto: * & misi eum, & eduxi populum 4
meum de Ægypto, & eduxi eum super
montem Sina, & detinebam eum apud
me diebus multis. * & enarravi ei mi- 5
rabilia multa, & ostendi ei temporum se-
creta & finem, & præcepi ei, dicens * 6
Hæc in palam facies verba, & hæc abs-
condes. * Et nunc tibi dico: * Signa 7
quæ demonstravi, & somnia quæ vidisti, 8
&

& interpretationes quas tu vidisti, in
9 corde tuo repone ea. * Tu enim recipieris
ab omnibus, converteris residuum cum consilio meo & cum similibus tuis, usquequo
10 finiantur tempora. * Quoniam seculum
perdidit juventutem suam, & tempora
11 appropinquant senescere. * Duodecim
enim partibus divisum est seculum, &
transierunt ejus decima & dimidium de-
12 cimae partis. * Superfunt autem ejus post
13 medium decimae partis. * Nunc ergo
dispone domum tuam, & corripe populum tuum, & consolare humiles eorum,
14 & renuntia jam corruptelae, * & dimitte
abs te mortales cogitationes, & projice
abs te pondera humana, & exue te jam
infirmam naturam, & repone in unam
partem molestissimas tibi cogitationes, &
15 festina transmigrare a temporibus his. *
quae enim vidisti nunc contigisse mala,
16 iterum horum deteriora facient. * Quantum enim invalidum erit seculum a senectute, tantum multiplicabuntur super
17 inhabitantes mala. * Prolongavit enim
se magis veritas, & appropinquavit mendacium. Jam enim festinat venire, quam
18 vidisti visionem. * Et respondi, & dixi
19 coram te Domine. * Ecce enim ego abibo, sicut praecepisti mihi, & corripiam
praesentem populum. Qui autem iterum
20 [illegible]
tum est ergo seculum in tenebris, & qui
21 inhabitant in eo, sine lumine. * Quoniam
lex tua incensa est, propter quod nemo
scit quae a te facta sunt, vel quae inci-
22 pient opera. * Si enim inveni in te gratiam, immitte in me Spiritum sanctum,
& scribam omne quod factum est in seculo ab initio, quae erant in lege tua
scripta, ut possint homines invenire semitam, & qui voluerint vivere in no-
23 vissimis, vivant. * Et respondit ad
me, & dixit: Vadens congrega populum,
& dices ad eos, ut non quaerant te diebus
24 quadraginta. * Tu autem praepara tibi
buxos multos, & accipe tecum Saream,
Dabriam, Salemiam, Echanum, & Asiel,
quinque hos qui parati sunt ad scribendum
25 velociter. * Et venias huc, & ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quae non extinguetur, quoadusque
26 finiantur quae incipies scribere. * Et tunc
perfecta quaedam palam facies, quaedam
sapientibus absconse trades. in crastinum
enim hac hora incipies scribere. * Et 27
profectus sum, sicut mihi praecepit, &
congregavi omnem populum, & dixi:
* Audi Israel verba haec: * Peregrinati 28
sunt patres nostri ab initio in Aegypto, 29
& liberati sunt inde. * & acceperunt 30
legem vitae, quam non custodierunt,
quam & vos post eos transgressi estis. * 31
Data est vobis terra in sortem, & terra
Sion, & patres vestri, & vos iniquitatem fecistis, & non servastis vias quas
praecepit vobis Altissimus. * & justus 32
judex cum sit, abstulit a vobis in tempore quod donaverat. * Et nunc vos 33
hic estis, & fratres vestri intus vestrum sunt. * Si ergo imperaveritis sen- 34
sui vestro, & erudieritis cor vestrum,
vivi conservabimini, & post mortem
misericordiam consequemini. * Judicium 35
enim post mortem veniet, quando iterum
reviviscemus, & tunc justorum nomina
parebunt, & impiorum facta ostendentur.
* Ad me igitur nemo accedat nunc, ne- 36
que requirat me usque dies quadraginta.
* Et accepi quinque viros, sicut man- 37
davit mihi, & profecti sumus in campum, & mansimus ibi. * Et factus sum 38
in crastinum, & ecce vox vocavit me
dicens: Esdra aperi os tuum, & bibe
quod te potavero. * Et aperui os meum, 39
[illegible] plenus porrigebatur mihi:
[illegible] color autem
ejus ut igni similis. * Et accepi, & in eo
bibi: & in eo cum bibissem, cor meum
cruciabatur intellectu, & in pectus meum
increscebat sapientia. Nam spiritus meus
conservabatur memoria. * Et apertum 41
est os meum, & non est clausum amplius. * Altissimus dedit intellectum 42
quinque viris, & scripserunt quae dicebantur excessiones noctis, quas non sciebant. * Nocte autem manducabant pa- 43
nem, ego autem per diem loquebar, &
per noctem non tacebam. * Scripti sunt 44
autem per quadraginta dies libri ducenti
quatuor. * Et factum est cum complevissent quadraginta dies, locutus est Al- 45
tissimus, dicens: Priora quae scripsisti,
in palam pone, & legant digni & indigni: * novissimos autem septuaginta con- 46
servabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo. * In his enim est vena intel- 47
lectus, & sapientiae fons, & scientiae
flumen. Et feci sic.

CAPUT XV.

Prædicuntur multæ calamitates futuræ superventuræ.

1 * ECce loquere in aures plebis meæ
sermones prophetiæ, quos immise-
2 ro in os tuum, dicit Dominus: * & fac
ut in charta scribantur, quoniam fideles
3 & veri sunt. * Ne timeas a cogitationi-
bus adversum te, nec turbent te incredu-
4 litates dicentium: * Quoniam omnis in-
credulus in incredulitate sua morietur.
5 * Ecce ego induco, dicit Dominus, super
orbem terrarum mala, gladium, & fa-
6 mem, & mortem, & interitum: * pro-
pter quod superposuit iniquitas omnem
terram, & adimpleta sunt opera nociva
7 illorum. * Propterea dicit Dominus: *
8 Jam non silebo de impietatibus eorum
quæ irreligiose agunt, nec sustinebo in
his quæ inique exercent: ecce sanguis in-
noxius & justus clamat ad me, & animæ
9 justorum clamant perseveranter. * Vindi-
cans vindicabo illos, dicit Dominus, & ac-
cipiam omnem sanguinem innocuum ex illis
10 ad me. * Ecce populus meus quasi grex ad
occisionem ducitur, jam non patiar illum
11 habitare in terra Ægypti: * sed educam
eum in manu potenti, & brachio ex-
celso, & percutiam plaga sicut prius, &
12 corrumpam omnem terram ejus. * Lu-
gebit Ægyptus, & fundamenta ejus plaga
verberata, & castigatione quam inducet
13 ei Deus. * Lugebunt cultores operantes
terram, quoniam deficient semina eorum
ab uredine, & grandine, & a sidere ter-
14 ribili. * Væ sæculo, & qui habitant in
15 eo: * quia appropinquavit gladius &
contritio eorum, & exurget gens contra
gentem ad pugnam, & romphæa in ma-
16 nibus eorum. * Erit enim inconstabilitio
hominibus, & alii alios invalescentes non
curabunt regem suum, & principem viæ
17 gestorum suorum in potentia sua. * Con-
cupiscet enim homo in civitatem ire, &
18 non poterit. * Propter superbiam enim
eorum civitates turbabuntur, domus ex-
19 terentur, homines metuent. * Non mi-
serebitur homo proximum suum ad irri-
tum faciendum domos eorum in gladium,
ad diripiendas substantias eorum propter
20 famem panis & tribulationem multam. *
Ecce ego convoco, dicit Deus, omnes
reges terræ ad me verendum, qui sunt
ab Oriente, & ab Austro, & ab Euro,
& a Libano, ad convertendos in se, &
reddere quæ dederunt illis. * Sicut fa- 21
ciunt usque hodie electis meis, sic faciam
& reddam in sinu eorum. Hæc dicit Do-
minus Deus: * Non parcet dextera mea 22
super peccatores, nec cessabit romphæa
super effundentes sanguinem innocuum su-
per terram. * Exiit ignis ab ira ejus & 23
devoravit fundamenta terræ, & peccato-
res quasi stramen incensum. * Væ eis 24
qui peccant, & non observant mandata
mea, dicit Dominus: * non parcam il- 25
lis. Discedite filii a potestate: Nolite
contaminare sanctificationem meam. * 26
Quoniam novit Dominus omnes qui de-
linquunt in illum, propterea tradidit eos
in mortem, & in occisionem. * Jam 27
enim venerunt super orbem terrarum ma-
la, & manebitis in illis: Non enim li-
berabit vos Deus, propter quod pecca-
stis in eum. * Ecce visio horribilis, & 28
facies ejus ab Oriente: * Et exient na- 29
tiones draconum Arabum in curribus mul-
tis, & sicut flatus, eorum numerus fer-
tur super terram, ut jam timeant & tre-
pident omnes qui illos audiunt. * Carmo- 30
nii insanientes in ira, & exient ut apri
de silva, & advenient in virtute magna,
& constabunt in pugnam cum illis, &
vastabunt portionem terræ Assyriorum. * 31
Et post hæc supervalescent dracones na-
tivitatis suæ memores, & convertent se
conspirantes in virtute magna ad perse-
quendos eos. * Hi turbabuntur & sile- 32
bunt in virtute illorum, & convertent
pedes suos in fugam. * & a territorio 33
Assyriorum subsessor obsidebit eos, & con-
sumet unum ex illis, & erit timor & tre-
mor in exercitu illorum, & contentio in
reges ipsorum. * Ecce nubes ab oriente, 34
& septentrione usque ad meridianum, &
facies eorum horrida valde, plena iræ &
procellæ. * & collident se invicem, & 35
collident sidus copiosum super terram, &
sidus illorum, & erit sanguis a gladio
usque ad ventrem, * & fimus hominis 36
usque ad substramen cameli, & erit timor
& tremor multus super terram. * & hor- 37
rebunt qui videbunt iram illam, & tre-
mor apprehendet illos: & post hæc mo-
vebuntur nimbi copiosi * a meridiano & 38
se-

septentrione, & pars alia ab occidente
39 * & superinvalescent venti ab oriente,
& recludent eam, & nubem quam suscitavit in ira, & sidus ad faciendam exterritationem ad orientalem ventum & oc-
40 cidentem violabitur. * & exaltabuntur
nubes magnæ & validæ plenæ iræ, & sidus, ut exterreant omnem terram, &
inhabitantes eam, & infundent super omnem locum altum & eminentem sidus
41 terribile, * ignem & grandinem, & romphæas volantes, & aquas multas, ut etiam impleantur omnes campi, & omnes
42 rivi plenitudine aquarum multarum: * &
demolientur civitates, & muros, & montes, & colles, & ligna silvarum, & fœ-
43 num pratorum, & frumenta eorum. *
Et transibunt constantes usque Babylo-
44 nem, & exterent eam. * convenient
ad ipsam, & circuibunt eam, & effundent sidus, & omnem iram super eam,
& subibit pulvis & fumus usque in cælum, & omnes in circuitu lugebunt eam.
45 * & qui sub ea remanserint, servient his
46 qui exterruerunt. * Et tu Asia consors
in spem Babylonis, & gloria personæ
47 ejus, * væ tibi misera, propter quod assimilasti ei, & ornasti filias tuas in fornicatione, ad placendum & gloriandum
in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt
48 semper fornicari. [illegible]
in omnibus operibus ejus, & in adinven-
49 tionibus ejus. propterea dicit Deus: *
Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem, & famem, & gladium, & pestem, ad devastandas domos tuas a violatione, & morte, & gloria virtutis tuæ.
50 * Sicut flos siccabitur, cum exurget ar-
51 dor qui emissus est super te. * infirmaberis ut paupercula plagata & castigata
a mulieribus, ut non possint te suscipere
52 potentes, & amatores. * Numquid ego
53 sic zelabor te, dicit Dominus, * nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussionem manuum, & dicens super mortem eorum, cum inebriata esses.
54 * Exorna speciem vultus tui? * Merces
55 fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc
56 redditionem accipies. * Sicut facies electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi
57 Deus, & tradet te in malum. * Et nati
tui fame interient, & tu romphæa cades,
& civitates tuæ conterentur, & omnes
58 tui in campo gladio cadent. * Et qui
sunt in montibus, fame peribunt: &
manducabunt carnes suas, & sanguinem
bibent a fame panis & siti aquæ. * In- 59
felix per maria venies, & rursum accipies
mala. * Et in transitu allident civitatem 60
occisam, & exterent aliquam portionem
terræ tuæ, & partem gloriæ tuæ exterminabunt, rursum revertentes ad Babylonem subversam. * Et demolita eris ab 61
illis pro stipula, & ipsi erunt tibi ignis:
* & devorabunt te, & civitates tuas, & 62
terram tuam, & montes tuos, omnes silvas tuas & lignum fructiferum igni comburent. * Filios tuos captivos ducent, 63
& censum tuum in prædam habebunt, &
gloriam faciei tuæ exterminabunt.

CAPUT XVI.

Minatur universo orbi desolationem in fine futuram.

* VÆ tibi Babylon & Asia: væ tibi 1
Ægypte & Syria. * Præcingite 2
vos saccis & ciliciis, & plangite filios
vestros, & dolete: quoniam appropinquavit contritio vestra. * Immissus est vo- 3
bis gladius, & quis est qui avertat illum?
* Immissus est in vobis ignis, & quis est 4
qui extinguat illum? * Immissa sunt vo- 5
bis mala, & quis est qui repellat ea? * 6
Numquid repellet aliquis leonem esurientem in silva, aut extinguet ignem in stipula, mox quando cœperit ardere? * 7
Numquid repellet aliquis sagittam a sagittario forti missam? * Dominus fortis 8
immittit mala, & quis est qui repellat
ea? * Exiet ignis ex iracundia ejus, & 9
quis est qui extinguat eum? * Coruscabit, & quis non timebit? Tonabit, & 10
quis non pavebit? * Dominus comminabitur, & quis non funditus conteretur a 11
facie ipsius? * Terra tremuit & fundamenta ejus, mare fluctuat de profundo, 12
& fluctus ejus disturbabuntur, & pisces
ejus a facie Domini, & a gloria virtutis
ejus. * quoniam fortis dextera ejus quæ 13
arcum tendit, sagittæ ejus acutæ quæ ab
ipso mittuntur, non deficient, cum cœperint mitti in fines terræ. * Ecce mit- 14
tuntur mala, & non revertentur, donec
veniant super terram. * Ignis succendi- 15
tur, & non extinguetur, donec consumat
fundamenta terræ. * Quemadmodum non 16
re-

rodit sagitta missa a valido sagittario, sic
non revertentur mala quæ missa fuerint
17 in terram. * Væ mihi, væ mihi: quis
18 me liberabit in illis diebus? * Initium
dolorum & multi gemitus, initium famis
& multi interitus, initium bellorum &
formidabunt potestates, initium malorum
19 & trepidabunt omnes. * In his quid fa-
20 ciam, cum venerint mala? * Ecce fames
& plaga, & tribulatio, & angustia missa
21 sunt flagella in emendationem. * & in his
omnibus se non convertent ab iniquitati-
bus suis, neque flagellorum memores erunt
22 semper. * Ecce erit annonæ vilitas super
terram, sic ut putent sibi esse directam
pacem, & tunc germinabunt mala super
terram, gladius, fames, & magna con-
23 fusio. * A fame enim plurimi qui inha-
bitant terram, interient, & gladius perdet
24 cæteros qui superaverint a fame. * &
mortui sicut stercora projicientur, & non
erit qui consoletur eos. Derelinquetur
enim terra deserta, & civitates ejus deji-
25 cientur. * non derelinquetur qui colat
26 terram, & qui seminet eam. * Ligna
dabunt fructus, & quis vindemiabit illa?
27 * Uva matura fiet, & quis calcabit il-
28 lam? erit enim locis magna desertio. *
Cupiet enim homo hominem videre, vel
29 vocem ejus audire. * Relinquentur enim
de civitate decem, & duo de agro, qui
absconderint se in densis nemoribus, &
30 scissuris petrarum. * quemadmodum de-
relinquentur in oliveto & singulis arbori-
31 bus tres aut quatuor olivæ, * aut sicut
in vinea vindemiata racemi relinquuntur
ab his, qui diligenter vineam scrutantur:
32 * sic relinquentur in diebus illis tres aut
quatuor ab scrutantibus domos eorum in
33 romphæa. * Et relinquetur terra deserta,
& agri ejus inveterabunt, & viæ ejus,
& omnes semitæ ejus germinabunt spi-
nas, eo quod non transient homines per
34 eam. * Lugebunt virgines non habentes
sponsos, lugebunt mulieres non habentes
viros, lugebunt filiæ earum non habentes
35 adjutorium. * sponsi earum in bello con-
sumentur, & viri earum in fame exteren-
36 tur. * Audite vero ista, & cognoscite ea
37 servi Domini. * Ecce verbum Domini,
excipite illud: ne discredatis, de quibus
38 dicit Dominus. * Ecce appropinquant
39 mala, & non tardant. * Quemadmodum
prægnans, cum parit in nono mense fi-
lium suum, appropinquante hora partus
ejus ante horas duas vel tres, dolores
circumeunt ventrem ejus, & prodeunte
infante de ventre, non tardabunt uno
puncto: * sic non morabuntur mala ad 40
prodeundum super terram, & sæculum
gemet, & dolores circumtenebunt illud.
* Audite verbum, plebs mea: parate vos 41
in pugnam, & in malis sic estote, quasi
advenæ terræ. * Qui vendit, quasi qui 42
fugiat: & qui emit, quasi qui perditu-
rus: * Qui mercatur, quasi qui fructum 43
non capiat: & qui ædificat, quasi non
habitaturus: * Qui seminat, quasi qui 44
non metet: sic & qui vineam putat,
quasi non vindemiaturus: * Qui nubunt, 45
sic quasi filios non facturi, & qui non
nubunt, sic quasi vidui. * Propter quod 46
qui laborant, sine causa laborant. * Fru- 47
ctus enim illorum alienigenæ metent, &
substantiam illorum rapient, & domos
evertent, & filios eorum captivabunt,
quia in captivitate & fame generant na-
tos suos. * Et qui negotiantur in rapi- 48
na, quantum diu exornant civitates &
domos suas, & possessiones & personas
suas, * tanto magis adzelabor eos super 49
peccata sua, dicit Dominus. * Quomodo 50
zelatur fornicaria mulierem idoneam &
bonam valde, * sic zelabitur justitia ini- 51
quitatem, cum exornat se, & accusat eam
in facie, cum venerit qui defendat ex-
quirentem omne peccatum super terram.
* Propterea nolite similari ei, nec operi- 52
bus ejus. * quoniam adhuc pusillum, & tol- 53
letur iniquitas a terra, & justitia regna-
bit in vos. * Non dicat peccator se non 54
peccasse: quoniam carbones ignis com-
burent super caput ejus, qui dicit: Non
peccavi coram Domino Deo & gloria
ipsius. * Ecce Dominus cognoscet omnia 55
opera hominum, & adinventiones illo-
rum, & cogitationes illorum, & corda
illorum. * Dixit enim: Fiat terra, & 56
facta est: fiat cælum, & factum est. * 57
Et in verbo illius stellæ fundatæ sunt, &
novit numerum stellarum. * Qui scruta- 58
tur abyssum, & thesauros illorum: qui
mensus est mare, & conceptum ejus: * 59
Qui conclusit mare in medio aquarum,
& suspendit terram super aquas verbo suo.
* Qui extendit cælum quasi cameram, &
super aquas fundavit eum. * Qui posuit 61
in deserto fontes aquarum, & super ver-
ti-

ticem montium lacus ad emittendum flu-
mina ab eminenti petra, ut potaret ter-
62 ram. * Qui finxit hominem, & posuit
cor suum in medio corporis, & misit ei
63 spiritum, vitam & intellectum, * & spi-
ramen Dei omnipotentis qui fecit omnia,
& scrutinat omnia absconsa in absconsis
64 terræ. * Hic novit adinventionem ve-
stram, & quæ cogitatis in cordibus ve-
stris, peccantes & volentes occultare pec-
65 cata vestra. * Propter quod Dominus
scrutinando scrutinavit omnia opera ve-
66 stra, & traducet vos omnes: * &
vos confusi eritis, cum processerint pec-
cata vestra coram hominibus, & ini-
quitates erunt, quæ accusatores stabunt
67 in die illo. * Quid facietis? aut quo-
modo abscondetis peccata vestra coram
68 Deo & Angelis ejus? * Ecce judex Deus,
timete eum. Desinite a peccatis ve-
stris, & obliviscamini iniquitates ve-
stras jam agere eas in sempiterno, &
Deus educet vos, & liberabit de omni
69 tribulatione. * Ecce enim incenditur ar-
dor super vos turbæ copiosæ, & rapient
quosdam ex vobis, & cibabunt idolis oc-
cisos: * & qui consenserint eis, erunt 70
illis in derisum, & in improperium, &
in conculcationem. * erit enim locus lo- 71
cus, & in vicinas civitates exurrectio
multa super timentes Dominum. * Erunt 72
quasi insani nemini parcentes, ad diri-
piendum & devastandum adhuc timentes
Dominum, * quia devastabunt & diri- 73
pient substantias, & de domibus suis eos
ejicient. * Tunc parebit probatio electo- 74
rum meorum, ut aurum quod probatur
ab igne. * Audite dilecti mei, dicit Do- 75
minus: Ecce adsunt dies tribulationis, &
de his liberabo vos. * Ne timeatis, nec
hæsitetis, quoniam Deus dux vester est.
* Et qui servat mandata & præcepta 77
mea, dicit Dominus Deus, ne præpon-
derent vos peccata vestra, ne superele-
vent se iniquitates vestræ. * Væ qui con- 78
stringuntur a peccatis suis, & obteguntur
ab iniquitatibus suis, quemadmodum ager
constringitur a silva, & spinis tegitur
semita ejus, per quam non transit homo,
& excluditur, & mittitur ad devoratio-
nem ignis.

FINIS.

INDEX TESTIMONIORUM

A CHRISTO ET APOSTOLIS

IN NOVO TESTAMENTO CITATORUM EX VETERI;

Quæ huc in id congesta sunt, ut pii lectores nativam quorumdam intelligentiam, quæ ab ipso Christo vero interprete, & Spiritu ejus per Apostolos sit tradita, assequantur, perspiciantque in quem usum ea Apostoli, & Evangelistæ adduxerint.

GENESIS.

1. Masculum & feminam fecit eos, *Matth.* 19. *Marc.* 10.
2. Requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis, *Hebr.* 4.
2. Factus est primus homo Adam in animam viventem, 1. *Cor.* 15.
2. Dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, *Matth.* 19. *Marc.* 10. *Ephes.* 5. 1. *Cor.* 6.
2. Erunt duo in carne una, *Matth.* 19. *Marc.* 10. 1. *Cor.* 6. *Gal.* 3.
12. Exi de terra tua, & de cognatione tua, *Act.* 7.
12. Et in semine tuo benedicentur omnes gentes, *Act.* 3. *Ephes.* 1.
15. Sic erit semen tuum, *Rom.* 4.
15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam, *Rom.* 4. *Jac.* 2. *Gal.* 3.
15. Erit semen tuum peregrinum in terra non sua, *Act.* 7.
17. Quia patrem multarum gentium constitui te, *Rom.* 4.
18. Secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius, *Rom.* 9.
21. Ejice ancillam & filium ejus, *Gal.* 4.
21. In Isaac vocabitur tibi semen, *Rom.* 9.
22. Nisi benedicens benedicam te, & mult. *Hebr.* 6.
22. Quia benedicentur in te omnes gentes, *Gal.* 3. *Act.* 3.
25. Quia major serviet minori, *Rom.* 9.

EXODUS.

3. Ego sum Deus Abraham, &c. *Matth.* 22. *Marc.* 12. *Luc.* 20.
9. In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, *Rom.* 9.
12. Os non comminuetis ex eo, *Joan.* 19.
13. Omne masculinum adaperiens vulvam, *Luc.* 2.
16. Qui multum, non abundavit, &c. 2. *Cor.* 8.
20. Non mœchaberis, *Matth.* 5.
20. Non adulterabis, Non occides, Non furtum facies, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium, Non concupisces, *Rom.* 13.
20. Non concupisces, *Rom.* 7.
20. Non occides, *Matth.* 5. *Luc.* 18.
20. Honora patrem tuum & matrem tuam, *Matth.* 15. *Marc.* 7. *Ephes.* 6.
21. Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur, *Matth.* 15. *Marc.* 7.
21. Oculum pro oculo, dentem pro dente, *Matth.* 5.
22. Principem populi tui non maledices, *Act.* 23.
24. Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus, *Hebr.* 9.
25. Vide, omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est, &c. *Hebr.* 8. *Act.* 7.
32. Fac nobis deos, qui præcedant nos, *Act.* 7.
33. Miserebor cui voluero, &c. *Rom.* 9.
34. Non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, 2. *Cor.* 3.

LEVIT.

11. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum, 1. *Petr.* 1.
18. Qui fecerit homo, vivet in ea, *Rom.* 10. *Gal.* 3.
19. Non perjurabis, *Matth.* 5.
19. Diliges proximum tuum sicut teipsum, *Rom.* 13. *Gal.* 5. *Jac.* 2. *Matth.* 22. *Marc.* 12.
19. Diliges proximum tuum, *Matth.* 5.
20. Qui maledixerit patri, & matri, &c. *Matth.* 15.
24. Oculum pro oculo, *Matth.* 5.
26. Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, &c. 2. *Cor.* 6.

NUMERI.

9. Os non comminuetis ex eo, *Joan.* 19.

DEUTER.

4. Etenim Deus noster ignis consumens est, *Hebr.* 12.
5. Non concupisces, *Rom.* 7. 13.
5. Non occides, *Matth.* 5. *Luc.* 18.
5. Non mœchaberis, *Matth.* 5. *Luc.* 18.
5. Non furtum facies, *Luc.* 18. *Rom.* 13.
5. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium, *Luc.* 18. *Rom.* 13.
5. Honora patrem & matrem, *Matth.* 15. *Marc.* 7. *Ephes.* 6.

6. Au-

6. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est, *Marc.* 12.
6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. *Matth.* 22. *Marc.* 12. *Luc.* 10.
6. 10. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies, *Matth.* 4. *Luc.* 4.
6. Non tentabis Dominum Deum tuum, *Matt.* 4. *Luc.* 4.
8. Non in solo pane vivit homo, *Matth.* 4. *Luc.* 4.
10. Deus personam hominis non accipit, *Gal.* 2.
18. Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus, *Act.* 3. 7.
19. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum, *Matth.* 18. *Joan.* 8. 2. *Cor.* 13.
19. Oculum pro oculo, dentem pro dente, *Matth.* 5.
21. Maledictus omnis qui pendet in ligno, *Gal.* 3.
25. Non alligabis os bovi trituranti, 1. *Cor.* 9. 1. *Tim.* 5.
25. Si quis mortuus fuerit non habens filium, *Matth.* 22. *Marc.* 12. *Luc.* 20.
27. Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, &c. *Gal.* 3.
30. Quis ascendit in cœlum? *Rom.* 10.
30. Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo, *Rom.* 10.
32. Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, &c. *Rom.* 10.
32. Mihi vindicta; ego retribuam, *Rom.* 12.

J O S U E.

1. Non te deseram, neque derelinquam, *Hebr.* 13.

R E G. I I.

7. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in [illegible]

R E G. I I I.

19. Domine, prophetas tuos occiderunt, &c. *Rom.* 11.
19. Reliqui mihi septem millia virorum, *Rom.* 11.

J O B.

5. Comprehendam sapientes in astutia eorum, 1. *Cor.* 3.

L I B E R P S A L M.

2. Quare fremuerunt Gentes, *Act.* 4.
2. Filius meus es tu, ego hodie genui te, *Act.* 13. *Hebr.* 1. 5.
2. Reges eos in virga ferrea, *Apoc.* 2. 19.
4. Irascimini, & nolite peccare, *Ephes.* 4.
5. Sepulchrum patens est guttur eorum, *Rom.* 3.
6. Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem, *Matth.* 7. 25. *Luc.* 13.
8. Ex ore infantium, & lactentium, &c. *Matth.* 21.
8. Quid est homo quod memor es ejus? *Hebr.* 2.
8. Omnia subjecit sub pedibus ejus, 1. *Cor.* 15.
9. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, *Rom.* 3.
13. Non est justus quisquam, non est intelligens, *Rom.* 3.
13. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, *Rom.* 3.
15. Providebam Dominum in conspectu, &c. *Act.* 2.
15. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, *Act.* 2. 17.
17. Ego ero fidens in eum, *Hebr.* 2.
17. Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, *Rom.* 15.
18. Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, *Rom.* 10.
21. Eli, Eli, lamma sabacthani, *Matth.* 27. *Marc.* 15.
21. Diviserunt sibi vestimenta mea, *Matth.* 27. *Joan.* 19.
21. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, *Hebr.* 2.
23. Domini est terra & plenitudo ejus, 1. *Cor.* 10.
24. Odio habuerunt me gratis, *Joan.* 15.
30. In manus tuas commendo spiritum meum, *Luc.* 23.
31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, *Rom.* 4.
33. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, 1. *Petr.* 3.
39. Hostiam & oblationem noluisti, *Hebr.* 10.
40. Qui manducat mecum panem, *Joan.* 13.
43. Propter te mortificamur tota die, *Rom.* 8.
44. Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi, *Hebr.* 1.
50. Ut justificeris in sermonibus tuis, *Rom.* 3.
54. Jacta super Dominum curam tuam, 1. *Petr.* 5.
61. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet, 1. *Cor.* 3.
67. Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, *Ephes.* 4.
68. Zelus domus tuæ comedit me, *Joan.* 2.
68. Improperia improperantium tibi ceciderunt super me, *Rom.* 15.
[illegible] coram ipsis in laqueum, [illegible]
68. Fiat commoratio eorum [illegible], *Act.* 1.
68. In siti mea potaverunt me aceto, *Joan.* 19.
77. Aperiam in parabolis os meum, *Matth.* 13.
77. Panem cœli dedit eis, *Joan.* 6.
81. Ego dixi, Dii estis, *Joan.* 10.
88. Inveni David servum meum, *Act.* 13.
90. Angelis suis mandavit de te, *Matth.* 4. *Luc.* 4.
93. Dominus novit cogitationes sapientum, quoniam vanæ sunt, 1. *Cor.* 3.
94. Hodie si vocem ejus audieritis, *Hebr.* 3.
94. Sicut juravi in ira mea, *Hebr.* 4.
96. Et adorent eum omnes Angeli ejus, *Hebr.* 1.
101. Tu in principio, Domine, terram fundasti, *Hebr.* 1.
103. Qui facit angelos suos spiritus, *Hebr.* 1.
108. Et episcopatum ejus accipiat alter, *Act.* 1.
109. Dixit Dominus Domino meo, Sede, &c. *Matth.* 22. *Act.* 2.
109. Sede a dextris meis, *Hebr.* 1.
109. Donec ponam inimicos tuos scabellum, &c. *Hebr.* 1. *Cor.* 15.
109. Tu es sacerdos in æternum, &c. *Hebr.* 5. 7.
109. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, *Hebr.* 7.
111. Dispersit, dedit pauperibus, &c. 2. *Cor.* 9.

115. Credidi, propter quod locutus sum, 2. *Cor.* 4.
115. Omnis homo mendax, *Rom.* 3.
116. Laudate Dominum omnes gentes, &c. *Rom.* 15.
117. Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo, *Hebr.* 3.
117. Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, *Matt.* 21. *Marc.* 12. *Act.* 4. 1. *Petr.* 2.
117. Hosanna filio David; Benedictus, &c. *Matth.* 21.
131. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, *Act.* 2.
139. Venenum aspidum sub labiis eorum, *Rom.* 3.

P R O V E R B.

3. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, *Rom.* 12.
3. Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, &c. *Hebr.* 12.
3. Quem diligit Dominus, corripit, &c. *Hebr.* 12. *Apoc.* 3.
10. Charitas operit multitudinem peccatorum, 1. *Petr.* 4.
17. Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat, 1 *Thess.* 5. 1. *Petr.* 3
20. Qui maledixerit patri, &c. *Matth.* 15. *Marc.* 7.
25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, &c. *Rom.* 12.
26. Canis reversus ad vomitum suum, 2. *Petr.* 2.

I S A I A S.

1. Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, *Rom.* 9.
5. Homo plantavit vineam, *Matth.* 21. *Luc.* 20. *Marc.* 12.
6. Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, *Apoc.* 4.
6. Auditu audietis, & non intelligetis, *Matt.* 13. *Marc.* 4. *Luc.* 8. *Act.* 28. *Joan.* 12. *Rom.* 11.
7. Ecce virgo in utero habebit, *Matth.* 1.
8. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Deus, *Hebr.* 2.
9. Terra Zabulon & terra Nephthalim, *Matth.* 4.
10. Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, *Rom.* 9.
11. Revelabitur ille iniquus, quem Dominus interficiet spiritu oris sui, 2. *Thess.* 2.
11. Erit radix Jesse, *Rom.* 15. *Act.* 13.
21. Cecidit, cecidit Babylon illa magna, *Apoc.* 14.
22. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur, 1 *Cor.* 15.
22. Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clavem David, *Apoc.* 3.
25. Absterget Dominus omnem lacrymam, &c. *Apoc.* 7. & 21.
28. Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic, 1. *Cor.* 14.
28. Ecce pono in Sion lapidem offensionis, *Rom.* 9. 1. *Petr.* 2. *Act.* 4.
29. Populus hic labiis me honorat, *Matth.* 15. *Marc.* 7.
29. Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam, &c. 1. *Cor.* 1.
33. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? 1. *Cor.* 1.
40. Vox clamantis in deserto: Parate, &c. *Matt.* 3. *Marc.* 1. *Luc.* 3. *Joan.* 1.
40. Omnis caro fœnum, 1. *Petr.* 1. *Jac.* 1.
40. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis instruxit eum? *Rom.* 11.
40. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? 1. *Cor.* 2.
41. 44. Ego sum primus & novissimus, *Apoc.* 1. & 22.
42. Ecce puer meus, quem elegi, *Matth.* 12.
43. Ecce nova facio omnia, *Apoc.* 21. 2. *Cor.* 5.
45. Numquid dicit figmentum ei qui se, &c. *Rom.* 9.
45. Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis, &c. *Rom.* 14.
49. Posui te in lucem Gentium, ut sis, &c. *Act.* 13.
49. Tempore accepto exaudivi te, &c. 2. *Cor.* 6.
49. Non esurient, neque sitient amplius, &c. *Apoc.* 7.
50. Tunc exspuerunt in faciem ejus, *Matth.* 26.
52. Quam speciosi pedes Evangelizantium pacem, *Rom.* 10.
52. Propter quod exite de medio eorum, & separamini, &c. 2. *Cor.* 6.
52. Nomen Dei per vos blasphematur, *Rom.* 2.
52. Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt, & qui, &c. *Rom.* 15.
53. Domine, quis credidit auditui nostro? *Rom.* 10. *Joan.* 12.
53. Ipse infirmitates nostras accepit, &c. *Matth.* 8.
53. Tamquam ovis ad occisionem, &c. *Act.* 8.
53. Et cum iniquis reputatus est, *Marc.* 15. *Luc.* 22.
53. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, 1. *Petr.* 2. 1. *Joan.* 3.
53. Qui peccata nostra pertulit in corpore, 1 *Petr.* 2.
54. Lætare sterilis quæ non paris, &c. *Gal.* 4.
54. Et erunt omnes docibiles Dei, *Joan.* 6.
55. Et qui sitit, veniat, & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis, *Apoc.* 22.
55. Dabo vobis sancta David fidelia. *Act.* 13.
56. Domus mea, domus orationis vocabitur, *Matth.* 21. *Marc.* 11. *Luc.* 19.
59. Contritio & infelicitas in viis eorum, &c. *Rom.* 3.
59. Galeam salutis assumite, *Ephes.* 6. 1. *Thess.* 5.
59. Veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem a Jacob, *Rom.* 11.
60. Et portæ ejus non claudentur per diem, *Apoc.* 21.
60. Et civitas non eget sole, neque luna, *Apoc.* 21.
60. Nox ultra non erit, *Apoc.* 22.
61. Spiritus Domini super me, &c. *Luc.* 4.
62. Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit, *Matth.* 21.
64. Quod oculus non vidit, nec auris audivit, &c. 1. *Cor.* 2.

65. In-

65. Inventus sum a non quærentibus me, &c. *Rom.* 10.
65. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, *Rom.* 10.
65. Novos vero cœlos, & novam terram, 2. *Petr.* 3. *Apoc.* 21.
66. Cœlum mihi sedes est; terra autem, &c. *Act.* 7.
66. Ubi vermis eorum non moritur, &c. *Marc.* 9.

JEREM.

7. Vos autem fecistis illam speluncam latronum, *Matth.* 21. *Marc.* 1. 11. *Luc.* 19.
9. Qui gloriatur, in Domino glorietur, 1. *Cor.* 1. 2. *Cor.* 10.
10. Quis non timebit te Domine? *Apoc.* 15.
17. Ego sum scrutans renes & corda, *Apoc.* 2.
31. Vox in Rama audita est, *Matth.* 2.
31. Ero vobis in patrem & vos eritis mihi in filios, 2. *Cor.* 6.
31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Juda testamentum novum, *Hebr.* 8.
31. Hoc autem testamentum quod testabor ad illos, &c. Dabo leges meas in cordibus eorum, *Hebr.* 10.
51. Cecidit, cecidit Babylon magna, *Apoc.* 18.

EZECH.

3. Accipe librum, & devora illum, *Apoc.* 10.
20. Qui fecerit homo, vivet in ea, *Rom.* 10.
32. Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, &c. *Matth.* 24.
36. Nomen Dei per vos blasphematur inter Gentes, *Rom.* 2.

DANIEL.

9. Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele propheta, *Matth.* 24. *Marc.* 13. *Luc.* 21.

OSEE.

1. Et erit in loco ubi dictum est eis, Non plebs mea vos, &c. *Rom.* 9.
2. Vocabo non plebem meam, plebem meam, *Rom.* 9. 1. *Petr.* 2.
6. Misericordiam volo, & non sacrificium, *Matth.* 9. 12.
10. Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos, & collibus, Operite nos, *Luc.* 23.
11. Ex Ægypto vocavi filium meum, *Matth.* 2.
13. Absorpta est mors in victoria, 1. *Cor.* 15.

JOEL.

2. Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo, *Act.* 2.
2. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, *Rom.* 10.

AMOS.

5. Numquid victimas & hostias obtulistis mihi? *Act.* 7.
6. Væ vobis divitibus, *Luc.* 6.
9. Post hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit, &c. *Act.* 15.

JONAS.

2. Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, *Matth.* 12. *Luc.* 11.
3. Pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ, *Matth.* 12. *Luc.* 11.

MICHÆÆ.

5. Et tu Bethlehem terra Juda, *Matth.* 2.
7. Veni separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem, *Matth.* 10. *Luc.* 12.

NAHUM.

1. Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, &c. *Rom.* 10.

HABAC.

1. Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini. quia opus operor ego in diebus vestris. *Act.* 13.
2. Justus autem ex fide vivit, *Rom.* 1. *Gal.* 3.

AGGÆI.

2. Adhuc semel, & ego movebo non solum terram, sed & cœlum, *Hebr.* 12.

ZACHAR.

8. Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, *Ephes.* 4.
9. Ecce rex tuus venit, &c. *Matth.* 21. *Joan.* 12.
11. Et acceperunt triginta argenteos, *Matth.* 27.
12. Videbunt in quem compunxerunt, *Joan.* 19.
13. Percutiam pastorem, &c. *Matth.* 26. *Marc.* 14.

MALACH.

1. Jacob dilexi, Esau autem odio habui, *Rom.* 9.
3. Ecce ego mitto angelum meum, &c. *Matth.* 11. *Marc.* 1. *Luc.* 7. *Joan.* 1.
4. Ipse est Elias qui venturus est, *Matth.* 11.
4. Quid est quod scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? *Matth.* 17. *Marc.* 9.
4. Ut convertat corda patrum in filios, *Luc.* 1.

FINIS.

HEBRAICORUM, CHALDÆORUM
Græcorumque Nominum Interpretatio.

A

AARON, Mons ſive montanus.
Abba, Pater, Syrum eſt verbum.
Abarum, Tranſitus plur. num. ſive tranſeuntes.
Abdemelech, Servus regis.
Abdenago, Servus claritatis.
Abdias, Servus Domini.
Abdon, Servus.
Abel, per aleph, Luctus, Civitas.
Abel, per he in principio, Vanitas, filius Adam.
Abeſſalom, Pater pacis.
Abia, Pater Domini.
Abiathar, Pater excellens.
Abigail, Pater exultationis.
Abimelech, Pater rex.
Abinadab, Pater ſpontaneus.
Abiſag, Patris ignorantia.
Abner, Patris lucerna.
Abra, Ancilla, Græcum verbum.
Abram, Pater excelſus
Abraham, Pater multitudinis.
Abſalon, Pater pacis.
Acan, Tribulatio.
Accaron, Sterilitas.
Achab, Frater patris.
Achaia, Dolor, vel triſtitia
Achaz, Apprehendens, ſive poſſidens.
Achimelech, Frater meus rex.
Achitob, Frater bonitatis
Adam, homo, ſive terrenus, aut Rufus.
Adon, Dominus, aut baſis
Adonai, Domini mei, numero multitudinis unum eſt ex nominibus Dei, quod Interpres aliquando poſuit pro nomine Dei Tetragrammaton
Adonias, Dominator Dominus
Ægyptus, Anguſtiæ, ſive tribulationes: Hebraice, Meſraim
Æneas, Laudatus
Æthiopia Græce, ardorem ſignificat. Hebraice Chus dicitur, id eſt nigredo vel nigra.
Agabus, Locuſta.
Agag, Tectum.
Agar, Peregrina.
Aggæus, Feſtivus.
Ahod, Laudans.
Alexander, Auxiliator virilis.
Alexandria, Hebraice dicitur *No*, quod interpretatur crudum, ſive irritatio.
Alleluja, Laudate Dominum.
Amalec, Populus lambens.
Amam, Mater, Timor eorum.
Aman, Conturbans.
Amana, Fides, ſive veritas.
Amaſai, per aleph, Fortis vel robuſtus.
Amaſai, per ain, Populi munus.
Amelech, Rex.
Amen, Fiat, efficiatur, aut firmum ſit.
Aminadab, Populus ſpontaneus.
Ammon, Populus ejus.
Amnon, Fidelis, aut verax.
Amorrhæi, Amari, Rebelles.
Amos, per aleph, *Fortis*, pater *Iſaiæ*.
Amos, per ain, *Oneratus*, unus ex duodecim prophetis.
Amri, per aleph, Amarus, vel loquens.
Amri, per ain, Manipulus vel dominium, Princeps militiæ Iſraeliticæ.
Anania, Nubes Domini.
Anathoth, Reſponſiones, ſive cantica.
Andreas, Fortiſſimus.
Anna, Gratioſa, ſive miſericors.
Antiochia, pro vehiculo.
Aphrica Hebraice Pul dicitur, id eſt, caſus vel ruina. Iſaiæ 66. 19.
Aphrica, Nah. 3. 9. Put. Craſſa, ſive pinguis.
Apoſtolus, Miſſus, legatus.
Arabes, Veſpertini. 2. Par. 26. 7.
Arabes, Pſalm. 71. 15. Hebraice Saba, id eſt, converſio.
Aram, Celſitudo, ſublimitas.
Ararat, Maledictio tremoris.
Arbee, Quatuor.
Architriclinus, Princeps triclinii.
Areopagita, De Colle Martis.
Areopagus, Collis Martis.
Areuna, Arca, vel canticum.

Ar-

Argob, Gleba, vel Glarea.
Armenia, Hebraice dicitur Ararât, maledictio tremoris.
Arnon, Exultans.
Arphaxad, Sanans.
Artaxerxes, Lumen, sive maledictio.
Asaph, Congregans.
Aser, per samech, Vinctus, filius Caath.
Aser, per sin, Beatitudo, sive felicitas, filius Jacob.
Assuerus, Princeps & caput.
Assur, Insidians, sive beatus.
Astaroth, Greges, sive divitiæ.
Athalia, Tempus Domino.
Athenæ, sine cumulo.
Attalia, Augens vel nutriens.
Ava, Iniquitas.
Axa, Adornata.
Azarias, Auxilium Domini.
Azor, Adjutor
Azotus, Hebraice Asdod, Deprædatio.

B

BAal, Idolum, aut dominans.
Baal, Osee 10. 24. Arbel legendum, id est, pugnavit Deus.
Baalim, Idola, Dominantes.
Babel, Confusio, Commistio.
Bala, Inveterata, turbata, Ancilla Rachel, per he in fine
Bala, Deglutiens, Destruens, Urbs, per ain in fine.
Balaam, Vetustas populi.
Balac, destruens.
Banaias, Filius Domini.
Barac, Fulgur.
Barachias, Benedicens Dominum
Bar-jona, Filius columbæ.
Barnabas, Filius consolationis.
Barsabas, Filius conversionis.
Barthimæus, Filius cæcus.
Bartholomæus, Filius suspendentis aquas.
Baruch, Benedictus.
Bathuel, Filiatio Dei.
Batus, Mensura liquidorum.
Beel-phegor, Idolum hiatus.
Beel-zebub, Idolum muscæ.
Beera, Puteus.
Behemoth, Jumenta, Quadrupedia.
Beel, Vetustus.
Bela, Deglutiens, Destruens.
Belial, perversus, Absque jugo.
Ben-onom, Filius divitiarum suarum.
Benjamin, Filius dexteræ.
Ben-oni, Filius doloris mei.
Bera, Puteus.
Beresith, In principio. Sic vocatur primus liber Legis.
Bersabee, Puteus juramenti.
Beth-abara, Domus transitus.
Beth-ania, Domus obedientiæ, vel afflictionis.
Beth-aven, Domus vanitatis.
Beth-dagon, Domus frumenti.
Beth-el, Domus Dei.
Bether, Divisio.
Beth-lehem, Domus panis.
Beth-phage, Domus oris vallium.
Beth-phogor, Domus hiatus.
Beth-sabee, Domus juramenti, Civitas.
Beth-saida, Domus frugum.
Beth-sames, Domus solis.
Bethul, Virgo.
Bezec, Fulgur.
Boanerges, vel juxta S. Hieronymum, Banereem, Filii tonitrui.
Booz, In fortitudine.
Borith, Herba in qua est acrimonia saporis.
Bosor, Munitio.
Bosra, Idem.

C

CAath, Congregatio, Obtusio.
Cades, Sanctitas.
Cain, Possessio, Possessus.
Caleb, quasi cor.
Cana, Zelus, Æmulatio.
Cananæus, id est, ex Cana, vico Galilææ.
Capharnaum, Ager pœnitentiæ.
Cappadoces, Hebraice, Caphthorim, id est, sphærulæ.
Cariathiarim, Civitas silvarum.
Cariath-sepher, Civitas litterarum.
Carmel, Cognitio circumcisionis, vel agnus circumcisus.
Carthaginenses, Hebraice Tharsis, id est, contemplatio gaudii.
Cedar, Nigredo, tristitia.
Cedes, Sanctitas.
Cedron, Denigratus, Tristis.
Cephas, Petrus a petra. Syrum.
Cetura, Aromatizans.
Chæteas, Lætus.

Chaldæa, Hebraice Chasdaim, id est, Quasi dæmones.
Cham, Calidus, Calor.
Chanaam, Mercator, Negotiator.
Charmel, Idem quod Carmel.
Cherub, Quasi magister.
Chodchod, Jaspis.
Chorræi, Furores.
Christus, Unctus.
Chus, Æthiops.
Cin, Possessio, Emptio.
Cinoth, Lamentationes.
Cis, Durus, Stipula
Cleophas, Gloria omnis.
Cœlesyria, Curva Syria.
Colossenses, Supplicio affecti.
Corban, Corbana, Donum, Oblatio.
Core, Calvus, calvitium, per heth in fine.
Core per aleph in fine, Vocans, legens. 1. Par. 9. 19.
Corozaim, Hic est mysterium.
Cosbi, Mendax.
Cyprus, Pulchra.
Cyrus, Quasi miser.

D

DAgon, Frumentum.
Dalila, Paupertas.
Damascus, Sanguinis succus.
Damascus, 1. Reg. 16. Similitudo incendii Hebr. Dumesec.
Dan, Judicans, sive judicium.
Daniel, Judicium Dei.
Darius, Requirens.
Darmascus, Generationis procuratio.
Dathan, Ritus, Lex.
David, Dilectus.
Debora, Apes, Verbum.
Decapolis, Decem civitatum, (sub-regio.)
Diabolus, Criminator, Calumniator.
Diabolus, Habacuc 3. 5. Hebr. Reseph, idest, Volucris, Flamma.
Dibre-haiamin, Verba dierum.
Didymus, Gemellus
Dina, Judicium, vel Judicans
Dionysius, Divinitus stillatus.
Dithalassum, Duo maria.
Doeg, Solicitus, Anxius.
Dor, Generatio.
Dura, Generatio, vel habitatio.

E

EBal, Acervus vetustatis.
Ecclesiastes, Concionator.
Eden, Voluptas, Deliciæ.
Edom, Rufus.
Eglon, Vitulus.
Elcana, Deus zelotes.
Eleazar, Dei adjutorium.
Elehanan, Dei gratia sive misericordia.
Eliacim, Dei resurrectio.
Elias, Deus Dominus.
Eliezer, Dei adjutorium.
Elimelech, Deus meus rex.
Elisabeth, Deus juramenti.
Eliseus, Dei salus, Deus salvans.
Ellehaddebarim, Hæc sunt verba. Sic incipit quintus liber Legis.
Elnathan, Deus dedit.
Emmanuel, Nobiscum Deus.
Emmaus, Timens consilium.
Enac, Gigas, Torques.
Encænia, Renovatio, Dedicatio.
Ennom, Ecce illi.
Enos, Homo, vel vir.
Ephraim, Frugifer, Crescens.
Ephraim, Hebraice Ephra, id est pulverulenta, sive plumbea, [illegible] 13. 7.
Ephrata, Ubertas, sive frugifera.
Ephron, pulvis
Esau, Faciens, Operans.
Esdras, Adjutor, Atrium.
Esther, Occulta, Abscondita.
Etam, Avis eorum.
Etham, Fortitudo eorum.
Eubulus, Prudens.
Ezechias, Fortitudo Domini.
Ezechiel, Fortitudo Dei.
Ezriel, Auxilium Dei.

G

GAbaa, Collis.
Gabriel, Vir Deus, aut Dei.
Gad, Felix, Accinctus.
Gadgad, Felicitas felicitatis, Accinctus exercitus.
Galaad, Abjectio.
Galaad, Acervus testimonii.
Galatæ, Lactantes.
Galgal, Rota, Revolutio.
Galgala, Rotæ.
Galilæa, Volubilis.

Ga-

Gazer, Præscissio.
Gazophylacium, Ubi thesauri templi servabantur.
Gebal, Terminus
Gedeon, Conterens.
Gehenna, Vallis tristitiæ.
Gehennon, Vallis contristans.
Gelboe, Revolutio investigationis.
Gersom, Advena ibi.
Gerson, Exilium ejus.
Gibliz, Termini
Gihon, Pectus, Exitus.
Gog, Tectum.
Golgotha, Calvaria, ubi capita mortuorum reponuntur
Goliath, Transmigratio
Gomor, Genus mensuræ.
Gomorrha, Populus rebellis.
Græci, Hebraice Jevanim, id est deceptores.

H

HAbacuc, Luctator
Hananias, Gratia Domini.
Haram, Destructus.
Havoth-jair, Oppida illuminationis.
Hebal, Acervus vetustatis.
Heber, Socius, particeps, per heth in principio.
Heber, per ain, Transitus.
Hebræus, Transiens.
Hebron, Societas.
Heli, Oblatio.
Heliopolis, Hebraice dicitur On, id est, dolor.
Henoch, Dedicatus.
Hermon, Destructio.
Hesron, Sagitta exultationis.
Heva, Viva, Vivens.
Hierapolis, Sacra civitas.
Hieronymus, Sacrum nomen.
Holofernes, Fortis dux.
Hor, Mons.
Horeb, Desertum.
Horma, Destructio.
Hur, Libertas.
Hus, Consilium.
Hymenæus, Carmen nuptiale.

I

JAbel, Defluens.
Jabes, Siccitas, per sin in fine.
Jabes, Tristitia, per sade in fine.
Jacob, Supplantator.
Jahel, Ascendens, Damula.
Jahiel, Vivit Deus
Jairites, Illuminatus.
Jamin, Dextera, vel dexter.
Japheth, Dilatatus.
Jason, Sanans.
Javan, Decipiens.
Ichabod, Ubi gloria, Væ gloriæ
Idumæa, Rufa, Terrena.
Jebus, Conculcatio.
Jechonias, Præparatio Domini.
Jehu, Ipse, Existens.
Jehus, Tinea corrosus, per sin.
Jehus, 1. Par. 8. 10. Consilians, per sade.
Jemini, Dextera, vel dexter.
Jephthe, Aperiens.
Jerameel, Misericordia Domini.
Jeremias, Celsitudo Domini.
Jericho, Luna, Mensis.
Jerobaal, Impugnans idolum.
Jeroboam, Impugnans populum.
Jerosolyma, Visio pacis, Visio perfecta.
Jerusalem, idem.
Jesse, Ens, Existens.
Jesboc, Est vacuus.
Jesus, Hebraice Jehosua, Dominus salvator
Jethro, Excellens.
Jezonias, Auscultatio Domini.
Jezrahel, Semen Dei.
Indus, id est, de India. Hebraice dicitur Hodu, id est, laudatio.
India, Job 28. 16. Hebraice Ophir, id est, cinis.
Joab, Paternitas, Habens patrem.
Joachaz, Domini apprehensio.
Joachaz, 2. Par. 34. 8. Apprehendens.
Joachin, Domini præparatio.
Joacim, Domini resurrectio.
Joas, Diffidens, Desperans.
Joas, Domini ignis, 4. Reg. 11. 21. Hebr Jehoas.
Joas, 1. Par. 7. 8. & 27. 28. Tinea corrosus, per ain.
Job, Dolens, Gemens.
Joel, Volens, incipiens.
Johanan, Gratiosus, Pius, Misericors.
Johannes, idem.
Jonas, Columba.
Jonadab, Spontaneus.
Jonathan, Domini donum, filius Saul.

Joram, Excelsus.
Jordanis, Fluvius judicii.
Josaphat, Dominus Judex.
Joseph, Augmentum.
Joseph, Psal. 80. 2. Domini augmentum. Hebr. Jehoseph.
Josias, Ignis Domini.
Josue, Dominus salvator.
Isaac, Risus.
Isai, Munus, aut ens.
Isai, 1. Par 2. 13. Vir meus.
Isaias, Domini salus.
Isboseth, Vir confusionis.
Iscariotes, Vir occisionis.
Ismahel, Exauditio Dei.
Israel, Prævalens Deo.
Issachar, Est merces, præmium.
Ithamar, Insula palmæ.
Jubileus, Buccina.
Judas, Laudatio.
Julius, Lanuginosus.

L

LAban, Albus, Candidus.
Lamec, Pauper, Humiliatus.
Lapidoth, Fulgura.
Lazarus, Dei adjutorium.
Lechi, Maxilla.
Leci, Lex.
Levi, Copulatus.
Leviathan, Copulatio, Societas sua.
Lia, Laboriosa, Fatigata.
Libanus, Candidus.
Libya, Hebraice Lubim, Cor maris.
Lithostrotos, Lapidibus stratus.
Lot, Involutus, Colligatus.

M

MAacha, Attrita.
Maasias, Opus Domini.
Maceda, Incendium.
Madian, Judicium, Litigans.
Magdalena, Magnifica.
Magi, Sapientes, vel philosophi.
Malachias, Nuntius meus.
Malaleel, Laudans Deum.
Malchus, Rex.
Mammona, Pecunia, Divitiæ.
Manzer, De scorto natus.
Manahem, Consolator.
Manasses, Oblitus, Oblivio.
Manue, Requies.
Mara, Amara.
Mardochai, Amara contritio.
Maria, Exaltata, Amaritudinis mare.
Martha, Provocans.
Massa, Onus.
Maspha, Specula.
Mathusael, Mortem suam postulans.
Matthæus, Donatus.
Melchias, Rex Dominus.
Melchisedech, Rex justitiæ.
Melchisua, Rex salvator.
Mesopotamia, Regio sic dicta, quod duobus fluviis, Euphrate, & Tigri ambitur
Micha, Pauper.
Michael, Quis sicut Deus?
Michæas, Idem.
Michol, Quis omnia?
Miphiboseth, De ore ignominia.
Misael, Quis postulatus?
Misle, Proverbia, Nomen libri.
Misphat, Judicium.
Mna, Libra, Talentum.
Moab, De patre.
Moria, Amaritudo.
Mosa, Azymum, per sade.
Mosa, 1. Par. 8. 9. Onus.
Mosollam, Pacificus.
Moyses, Attractus (sub. de aquis.)
Mysia, Scelesta.

N

NAaman, Pulcher.
Nabal, Stultus.
Nabo, Loquela, Prophetia.
Naboth, idem.
Nabuchodonosor, Planctus judicii.
Nachor, Raucus, Aridus
Nadab, Spontaneus.
Nahasson, Coluber, Serpens.
Nahum, Consolator.
Naim, Pulcher.
Nathan, Donatus.
Nathanael, Donum Dei.
Nazaræi, Separati, Sanctificati.
Nazareth, Sanctificata, Separata. Si autem per sade scribatur, Custodita, vel florida interpretatur.
Neapolis, Nova civitas.
Nehemias, Consolatio.
Nehustan, Æneum.
Nemrod, Rebellis
Nephthali, Æquiparatio.

Ni-

Ninive, Pulchra.
Noe, Cessatio, Requies.
Noema, Decora.

O

OBadias, Servus Domini.
Obed, Servus.
Obed-edom, Servus hominis.
Ochozias, Apprehensio.
Odollam, Testimonium illis.
Og, Subcinericius panis.
Olla, Elevatio, Holocaustum.
Onam, Dolor.
Onana, Dolor, Iniquitas.
Onesimus, Utilis.
Oolla, Tabernaculum.
Ophni, Pugnus, Pugillus.
Oreb, Corvus.
Osee, Salvator.
Oza, Fortitudo.
Ozias, Fortitudo Domini.
Oziel, Fortitudo Dei.

P

PAlæstina, Conspersa (sub. cinere.)
Paracletus, Consolator, Advocatus.
Parasceve, Præparatio.
Pascha, Transitus.
Pentateuchus, Quinque volumina.
Pentecoste, Quinquagesima (sub. dies.)
Petrus, Saxum, Petra.
Phacee, Aperiens.
Phanuel, Videns Deum.
Pharao, Dissipans.
Phares, Divisio, Filius Judæ.
Phares, per sin, 1. Paral. 7. 16. Eques.
Pharisæi, Divisi.
Phase, Transitus.
Phasga, Collis.
Philisthæa. Conspersa cinere.
Phinees, Facies confidentiæ.
Phogor, Hiatus.
Phul, Aphrica.
Pigmæi, Hebraice dicuntur Gamadim.
Probatica, Ovina, Locus ubi pecora sacrificanda tenebantur.
Proselytus, Advena, Peregrinus.

R

RAab, Psal. 86. 4. Superba, Fortis.
Rabba, Multa, Grandis.
Rachel, Ovis.
Raguel, Pastor Dei.
Rahab, Lata, Dilatata.
Ram, Excelsus.
Ramesses, Tonitruum tineæ.
Raphael, Medicina Dei.
Raphaim, Gigantes, Medici.
Rebecca, Saginata.
Rebla, Reblata, Rixa.
Rechab, Quadriga.
Remmon, Malum granatum.
Respha, Extensio.
Roboam, Dilatans populum.
Roma, Excelsa, Sublimis.
Ruben, Videns filium.
Ruma, Excelsa.
Ruth, Saturata.

S

SAaph, Cogitans.
Saba, per sin, Conversio, Captivitas.
Saba, per samech, Circuitio.
Sabaoth, Exercitus, in plurali.
Sabatha, Circuitus.
Sabbatismus, Requies, Cessatio.
Sabbatum, idem.
Sadducæi, Justi.
Sadoc, Justus.
Sale, Missio.
Salem, vel Salem, Pax.
Salmanasar, Pax ligata.
Salmon, Pacificus.
Salomith, idem. f. g.
Salomon, Pacificus.
Salphaad, Umbra formidinis.
Samaria, Custodia, Adamas.
Samson, Sol ejus, Nominis iteratio.
Samuel, Positus a Deo.
Saphan, Hericius, Cuniculus.
Saphat, Judicans.
Sara, per he in fine, Domina, Uxor Abrahæ.
Sara, per heth in fine, Odorans, Domina odoris.
Sarai, Domina mea
Sarephtha, Angustia buccellæ.
Saron, sive Sarona, Planities.
Satan, Adversarius
Saul, Postulatus, Commodatus.
Saul, 1. Reg. 9. 2. Hebraice Sual, Vulpes.
Scenopegia, Festum tabernaculorum.
Scibboleth, Spica.

Sedecias, Justus Domini
Segor, Parva.
Sehon, Eradicatio
Seia, Dissolvens, Filius Judæ.
Sellum, Profectus
Sellum, Manens.
Sem, Nomen, Fama, Positus.
Semei, Obediens.
Semei, 1. Par 2. 28. Nomen meum.
Sennacherib, Rubus destructionis.
Seon, Sonitus.
Sepharvaim, Libri, vel Scribæ.
Sephora, Pulchra, aut Tuba, Exod. 1. 15. per fin.
Sephora, Exod. 2. 21. Avis, Passer, Uxor Mosis.
Seth, Positus.
Setim, Expansiones.
Saba, Exercitus, Militia.
Sibboleth, Onus.
Sicera, Ebrietas.
Sichem, Humerus.
Sihor, Niger, Turbidus, Nilus.
Siloe, Missus, Mittens.
Simeon, Audiens, Exauditio.
Simon, Obediens.
Sin, Rubus, Exod. 16. 1 per samech.
Sin, per sade, Arma, Scutum.
Sion, Acervus, 2. Reg. 5. 7.
Sion, Deut. 4. 48. Strepitus.
Sisara, Hirundinem videns.
Sodoma, Secretum eorum.
Somer, Custos
Sophetim, Judices.
Sorec, vinea.
Stephanus, Coronatus.
Sulamitis, Pacifica, Perfecta.
Sunamitis, Dormiens.
Susanna, Lilium, Rosa.

T

Tarsus, Alata, Pennata.
Thabor, Electio, Puritas.
Thaddæus, Laudans.
Thamar, Palma, Dactylus.
Thare, Odorans, Spirans.
Tharsis, Contemplatio gaudii.
Thau, Signum.
Thecua, Spes, Funiculus.
Teraphim, Simulacra.
Thomas, Abyssus, Geminus.
Thopheth Tympanum, Seductio.
Timæus, Cæcus, Cæcitas
Timotheus, Honor Dei
Titus, Honorabilis.
Tobias, Bonus Dominus
Tubalcain, Mundana possessio.
Tyrii, Hebraice Sorim, id est, tribulantes.

V

Vaicra, Et vocavit: Liber Levitici
Vajedabber, Et locutus est: Liber Numerorum.
Vasthi, Potans, Bibens.
Veelle semoth, Et hæc sunt nomina. Secundus liber Legis, qui Exodus Græce vocatur.
Ur, Ignis.
Urias, Ignis Domini.

Z

Zabad, Dos, Dotatus.
Zabdi, idem
Zabulon, Habitaculum.
Zacchæus, Purus.
Zacharias, Memoria Domini.
Zambri, Cantans.
Zara, Oriens
Zebedæus, Dos, Dotatus.
Zebee, Victima.
Zelotes, Æmulator.
Zelpha, Distillatio oris.
Zorobabel, Alienus a confusione.

F I N I S.

INDEX BIBLICUS,

QUI RES EAS, DE QUIBUS

IN SACRIS BIBLIIS AGITUR,

ad certa Capita, alphabeti ordine digesta, revocatas summa brevitate complectitur.

IN hoc Bibliorum Indice, Candide Lector, primus numerus libri caput denotat, proxime deinde sequentes usque ad hoc signum, | *vel (si hoc signum non adsit) ad proximam usque sequentis libri citationem, sunt versuum in eodem capite signatorum notae. Exempli gratia, in voce* AARON, *Exod. 4. 14. 16. 30.* | *5. 1.* | *6. 13.* | *7. 1. 2. legendum est Exodi cap. 4. vers. 14. vers. 16. & vers. 30. Item cap. 5. vers. 1. cap. 6. vers. 13. cap. 7. vers. 1. & 2. Porro si quod quaeris, in versu hic notato contingat non adeo perspicue invenire, tunc aliquot ex propinquis versibus antecedentibus, vel sequentibus tibi erunt perlustrandi. In librorum nominibus ad faciliorem, & certiorem distinctionem id observatum est, ut Eccle. Ecclesiasten, Eccli. vero Ecclesiasticum notet.*

AB-

42.

CON-

Cor

Ec-

H

HU-

Obe-

quam

tur, Osee 9. 2. Matth. 6. 16. | 19. 22. Marc. 10. 22. Luc. 12. 20. 33. | 18. 24. Joan. 6. 26. 2. Cor. 4. 18.

THOLA dux in Israel, Judic. 10. 1.

THOLOMAI rex Gessur, 2. Reg. 13. 37.

THOMAS Didymus paratum se offert cum Christo ire in mortem, Joan. 11. 16. erat incredulus, 20. 25. 27.

TIMENDUS est Deus, & ante oculos habendus, Gen. 22. 12. | 31. 42. Exod. 1. 17. | 20. 20. Deut. 4. 9. | 6. 2. 13. 24. | 10. 12. 20. | 13. 4. Josue 24. 14. Judic. 6. 10. 4. Reg. 17. 36. 2. Paral. 20. 15. Job 1. 8. | 28. 28. Psalm. 16. 2. | 32. 8. | 33. 8. 10. | 110. 5. | 111. 1. | 127. 1. Prov. 1. 7. | 3. 7. | 9. 10. | 14. 2. 27. | 15. 16. | 16. 6. | 22. 4. | 24. 21. Eccle. 12. 13. Eccli. 1. 11. | 2. 7. 18. 18. | 7. 31. | 10. 23. | 15. 1. | 25. 16. | 33. 1. | 34. 16. | 41. 16. Isaiæ 8. 5. | 41. 10. | 43. 1. | 51. 12. Jerem. 10. 7. | 32. 39. Baruch 3. 7. 4. Esdr. 16. 68. Matth. 10. 28. Luc. 12. 5. 1. Petr. 2. 17. | 3. 15. Apoc. 14. 7.

Timoris Dei fructus, utilitas, & laus, Gen. 20. 9. Ps. 102. 17. | 124. 1. 127. Prov. 10. 27. | 14. 27. | 19. 23. | 22. 4. ejus defectus, causa peccandi, Gen. 20. 11.

Timore punit Deus, & terrore, Gen. 35. 5. Exod. 23. 27. Levit. 26. 36. Deuteron. 2. 25. | 11. 25. | 28. 20. 65. Jos. 2. 9. | 10. 10. Judic. 4. 5. | 7. 21. 1. Reg. 7. 10. 4. Reg. 7. 6. 2. Par. 15. 17. 2. Par. 14. 14. | 17. 10. | 20. 29. Psal. 9. 20. Jer. 49. 37. Judith 15. 17. | 15. 1. 2. Machab. 9. 24.

Timoris Dei exempla, Exod. 1. 17. | 14. 31. 3. Reg. 8. 1. 2. Paral. 19. 7. Tob. 1. | 2. 9. 13. | 4. 18. | 4. 22. Judith 8. 8. Job 1. 1. | 2. 3. 13. Prov. 31. 30. Machab. 6. 10. Luc. 2. 25. Act. 8. 2. | 9. 31. | 10. 2. 35.

Timor, & solicitudo non repugnat fidei, aut spei, Ps. 2. 11. Ecclesi. 9. 1. 2. Eccli. 5. 5. Rom. 11. 20. 1. Cor. 9. 27. | 10. 12. Philipp. 2. 12. | 3. 11. 12. Hebr. 3. 14. | 4. 1. 2. Petr. 3. 17.

Timent, & reverentur bonos etiam mali, Gen. 20. 8. Exod. 34. 35. 1. Reg. 18. 12. 4. Reg. 1. 14. 2. Esdr. 6. 16. 1. Mach. 5. 25. | 12. 28. Marc. 6. 20. Act. 5. 13. | 16. 29.

TIMOTHEUS circumciditur, & proficiscitur cum Paulo, Actor. 16. 3. mittitur cum Paulo in Macedoniam, 19. 22. accepit gratiam per impositionem manuum, 1. Tim. 4. 14. 2. Tim. 1. 6.

TITUM Gentilem noluit Paulus circumcidi, Gal. 2. 3. Titus a Paulo constitutus Episcopus Cretensis, Tit. 1. 5.

TOBIAS vir pius, & in pietate constans, Tob. 1. 1. fit cæcus, 2. 11. visum recipit, 11. 14.

TRADITIONES etiam sine scripto ab Apostolis acceptæ, servandæ nobis sunt, 2. Thess. 2. 14.

Tradiderunt Apostoli quædam viva tantum voce, 1. Cor. 11. 34. epist. Joan. 2. v. 12. & 3. v. 13. 14.

TRIBULATIO, vide Crux.

TRIBUTUM, vide Exactio.

TRINITAS figurata, & declarata, Genes. 1. 26. | 18. 2. Exod. 3. 6. 15. 16. | 4. 5. Psal. 32. 6. Isa. 6. 3. | 34. 16. | 48. 16. | 61. 1. Matth. 3. 16. | 20. 20. | 17. 5. | 28. 19. Luc. 4. 18. Joan. 1. 33. | 14. 16. 26. | 15. 26. | 16. 8. 1. Joann. 5. 7.

TRIPUDIARE, vide Choreas ducere.

TRISTARI immoderate propter temporalia, minime laudandum, Prov. 12. 25. | 15. 13. | 17. 22. Eccli. 30. 22. | 38. 19. 1. Mach. 6. 8. 2. Cor. 7. 10.

TRYPHON partium Alexandri transit ad Emalchuel Arabem, 1. Mach. 11. 39. cupiens regnum Antiochi occupare, & fingens se amicum, apud Ptolemaida dolo capit Jonathan, 12. 48. 49. a Simone accepta pecunia Jonathan occidit cum filiis, 13. 19. 23. interimit Antiochum filium Alexandri, 13. 31.

TUBA clangent Angeli in consummatione sæculi, Matth. 24. 31. 1. Cor. 15. 52. 1. Thessal. 4. 16.

V

VÆ, væ, quibus, & quas ob causas intermittatur Scriptura, Num. 21. 29. Eccle. 4. 10. | 10. 16. Isai. 1. 4. 24. | 3. 9. 11. | 5. 8. 18. | 6. 5. | 10. 1. | 17. 12. | 18. 1. | 24. 16. | 28. 1. | 29. 1. 30. 1. | 31. 1. | 33. 1. | 45. 9. Jere. 4. 13. | 13. 27. | 22. 13. | 23. 1. | 48. 1. | 48. 1. Ezech. 6. 11. | 13. 3. 18. | 16. 23. | 30. 2. | 34. 2. Osee 7. 13. Joel. 1. 15. Amos 5. 18. | 6. 1. Mich. 2. 1. Nahum. 3. 1. Habac. 2. 6. 12. Sophon. 2. 5. | 3. 1. Judith 16. 20. Eccli. 2. 14. | 41. 11. Matth. 11. 21. | 18. 7. | 23. 13. Luc. 6. 24. | 10. 13. | 11. 42. | 17. 1. 1. Cor. 9. 16. Judæ, 11. Apoc. 8. 13. | 9. 12. | 11. 14. | 12. 12. | 18. 10. 16.

VASTHI spernit regis imperium, & ab eo repudiatur, Esther 1. 9. 19.

VENDI non debent dona Dei, 4. Reg. 5. 15. 16. Dan. 5. 17. Matth. 10. 8. Actor. 8. 20. Luc. 22. 15. 1. Cor. 9. 15. 2. Cor. 11. 9. | 12. 13. quære Emere.

VENTER pro Deo eligitur, Rom. 16. 18. Philipp. 3. 19.

VERBUM Dei semper ob oculos ponendum, Deut. 4. 2. | 6. 6. 17. | 11. 18. Num. 15. 39. Psal. 1. 2. Proverb. 3. 1. | 4. 1. 20. | 6. 20. | 7. 1.

A Verbo Dei non recedendum, Deut. 4. 2. | 5. 32. | 28. 14. Jos. 1. 7. | 23. 6. Prov. 4. 27. Isaiæ 30. 21.

Verbum Dei universum non est scriptis traditum, Joan. 14. 26. | 20. 30. | 21. 25. 1. Cor. 11. 34. 2. Thess. 2. 15. 2. Joan. 12. 3. Joan. 13.

Verbum Dei non audiendum solum, & loquendum, sed & corde credendum, & factis præstandum, Deuter. 5. 1. 27. | 6. 1. | 31. 12. 13. 33. 11. Ezech. 33. 31. Matth. 7. 24. | 13. 8. | 28. 20. Luc. 6. 47. | 11. 28. | 12. 47. Joan. 13. 17. Hebr. 4. 2. Jacob. 1. 22.

Verbi Dei contemtus, & pœna ejus, 3.

FINIS.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

Avendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fra Francesco Antonio Mantoa Inquisitor General del Santo Officio di Padova nel Libro intitolato: *Biblia Sacra Vulgatæ editionis Sixti V. Pont. Max. jussu recognita, atque edita cum Præfationibus R. P. D. Augustini Calmet, ec.* non v' esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi; Concediamo Licenza a *Gio: Manfrè Stampatore di Venezia*, che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 11. Aprile 1760.

(Angelo Contarini Proc. Rif.
(Bernardo Nani Rif.
(Francesco Morosini II. Cav. Proc. Rif.

Registrato in Libro a carte 45. al Num. 273.

Gio: Girolamo Zuccato Segr.

Addì 22. Aprile 1760.

Reg. nel Mag. Ecc. degli Esecutori contro la Bestem.

Gio. Pietro Dolfin Segr.

